TARİH FELSEFESİ

HEGEL

Çeviren:
Aziz Yardımlı

idea

"Felsefenin [Tarihe] getirdiği biricik düşünce Usun dünyaya egemen olduğu, öyleyse Dünya Tarihinde de ussal olanın ilerlemekte olduğu biçimindeki yalın Us düşüncesidir. Bu kanı ve içgörü genel olarak Tarih açısından bir *varsayım*dır; ama Felsefenin kendisinde bir varsayım değildir. Kurgul bilgi yoluyla onda Usun [...] *Töz* ve *sonsuz Güç* olduğu, kendi kendisinin tüm doğal ve tinsel yaşamın *sonsuz Gereci* [ve] *sonsuz Biçimi* olduğu tanıtlanır. Us *Töz*dür, yani tüm edimselliğin varlığını ve kalıcılığını onda ve onun yoluyla bulduğu şeydir; — *sonsuz Güç*tür, çünkü Us yalnızca İdeale dek, yalnızca 'Gerek' noktasına dek gidebilecek denli, yalnızca edimselliğin dışında, kim bilir nerede, tikel birşey olarak kimi insanların kafalarında bulunuyor olacak denli güçsüz değildir; — *sonsuz İçerik*tir, tüm özsellik ve gerçekliktir, ve kendisi kendi Gerecidir ki, onu işlemesi için kendi *etkinliğine* verir, çünkü, sonlu bir edim gibi, etkinliğinin besinini ve nesnelerini ondan kazanacağı verili bir araca, bunun dışsal bir gerecinin koşullarına gereksinmez; kendi kendisinden beslenir ve kendisi işleyeceği Gereçtir; yalnızca kendisi kendi varsayımıdır ve saltık son Erektir. [...] Şimdi, bu İdeanın gerçek olan, bengi olan, saltık olarak güçlü olan olması, kendini dünyada sergilemesi ve onda kendi kendisinden, onur ve görkeminden başka hiçbirşeyi sergilememesi — bu olgu Felsefede tanıtlanmış olandır ve burada böyle tanıtlanmış olarak varsayılacaktır."

İDEA 72
ISBN 975 397 097 8
9 789753 970976

idea

G. W. F. HEGEL

Tarih Felsefesi

Çeviren:
Aziz Yardımlı

İDEA • İSTANBUL

İDEA YAYINEVİ
Bilim ve Felsefe Metinleri

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 4/101 Karaköy — İstanbul
www.ideayayinevi.com / www.diyalektik.org

Birinci baskı 2006

G. W. F. Hegel
Tarih Felsefesi
Vorlesungen Uber Die Philosophie der Geschichte
Baskı: Bayrak Matbaası
Küçükayasofya Cad. Yabacı Sk. 2/1
Sultanahmet — İstanbul
Printed in Türkiye
ISBN 975 397 097 8

İÇİNDEKİLER

G. W. F. HEGEL
TARİH FELSEFESİ

Giriş

Bu derslerin konusu Dünya Tarihinin felsefesidir; eş deyişle, bu Tarih üzerine ondan çıkarmış olduğumuz ve içeriğinden örnekler olarak durulaştırmayı istediğimiz genel gözlemler değil, ama Dünya Tarihinin kendisidir.*

I. İlk olarak, ne olduğunun açıklık kazanması için, herşeyden önce Tarihi ele almanın başka yollarının bir yoklaması zorunlu görünür. Genel olarak irdelenecek üç Tarih türü vardır:

a) kökensel Tarih,
b) düşünsel Tarih
c) felsefi Tarih.

a) Birincisi açısından birkaç addan söz etmenin hemen belirli bir tablo vereceğini düşünüyorum; örneğin *Herodotus, Thukydides* ve aynı türden daha başka Tarih yazarları başlıca gözlerinin önünde yer alan ve kendileriyle aynı tini paylaştıkları eylemleri, olayları ve durumları betimler, dışsal olarak bulunanı tinsel tasarımın alanına aktarırlar. Dışsal görüngü böylece içsel tasarım olur. Benzer olarak, şair de duygularında bulduğu gereci tasarım yetisi için işlemden geçirir. Hiç kuşkusuz, bu dolaysız Tarih yazarları da başkalarının bildirim ve anlatılarını ellerinin önünde bulmuşlardır (bir insanın yalnız başına her şeyi görmesi olanaklı değildir), ama bu gene de yalnızca şairin ona çok şey borçlu olduğu gelişmiş bir dili bir bileşen olarak önünde bulması gibidir. Tarih yazarları bu akıp giden yitici öğeleri bir araya bağlar ve onları ölümsüzlük için Mnemosyne'nin Tapınağına yerleştirirler. Efsaneler, halk şarkıları, gelenekler böyle kökensel Tarihten dışlanmalıdır, çünkü bunlar tarihsel olarak henüz puslu öğelerdir ve bu yüzden bilinçleri puslu halkların tasarımlarına aittir. Burada ne olduklarını ve ne istediklerini bilen halklar ile ilgilenmeliyiz. Görülen ya da görülebilir edimselliğin

*Burada temel alınacak bir ders kitabından söz edemiyorum; *Tüze Felsefesinin Anahatları* başlıklı çalışmamda, §§ 341-360, daha şimdiden böyle bir Dünya Tarihinin daha yakın kavramını olduğu gibi, onun irdelemesinden doğan ilkeleri ya da dönemleri de sundum.

toprağı bundan böyle daha sağlam bireyselliğe gelişmiş halklarda tarihsel öğeyi oluşturmayan o efsanelerin ve şiirlerin büyüme zemini olan geçicilikten daha sağlam bir zemin sağlar.

Böyle kökensel Tarih yazarları önlerinde yer almış olan olayları, eylemleri ve durumları bir tasarım yapıtına çevirirler. Böyle Tarihlerin içeriği bu yüzden çok geniş kapsamlı olamaz (*Herodotus, Thukydides, Guicciardini* incelenebilir); çevrelerinde bulunan ve dirimli olan onlar için özsel gereçtir; yazarın eğitsel biçimlenişi ve yapıtına içerik yaptığı olayların biçimlenişi, yazarın tini ve anlattığı eylemlerin tini *bir ve aynıdır.* Az çok kendisinin de katıldığı, en azından birlikte yaşadığı şeyleri betimler. Tablosunu kısa zaman dönemlerinden, insanların ve olayların tekil şekillerinden, üzerlerine düşünülmemiş tekil özelliklerden oluşturur, öyle ki ürettiği imgeleri kendi doğrudan gözlemlerinde ya da ona doğrudan anlatılanlarda önünde buldukları denli belirli bir yolda gelecek kuşakların imgeleminin önüne getirebilsin. Derin düşünce ile hiçbir işi yoktur, çünkü önündeki olguların tininde yaşar ve henüz onların üzerinde ve ötesinde değildir; eğer, Sezar'ın durumunda olduğu gibi, generaller ya da devlet adamları sınıfına aitse, o zaman tarihsel olarak ortaya çıkanlar *onun* ereklerinin kendileridir. Eğer böyle bir Tarih yazarının konusu üzerine derin düşünmediği, ama yazılarında kişilerin ve halkların oldukları gibi bulundukları söylenirse, o zaman örneğin Thukydides'te okunabilecek ve hiç kuşkusuz öyle olmadıkları ileri sürülebilecek konuşmalar bunu çürütüyor görünür. Ama konuşmalar insanlar arasındaki eylemlerdir, ve dahası etkileri oldukça özsel olan eylemlerdir. Gerçekten de insanlar sık sık 'Bu *yalnızca* bir konuşmadır,' derler, ve bu düzeye dek onların suçsuzluklarını sergilemeyi isterler. *Böyle* konuşma yalnızca boş konuşmadır, ve boş konuşmanın suçsuz olma gibi önemli bir üstünlüğü vardır. Ama halkların halklara seslenmeleri, ya da halklara ve prenslere seslenen konuşmalar Tarihin bütünleyici bileşenleridir. Örneğin Perikles'in, o en derin eğitimli, en gerçek, en soylu devlet adamının söylevleri gibi söylevler Thukydides tarafından daha öte işlenmiş olsalar bile, gene de Perikles'e yabancı değildirler. Bu söylevlerde bu insanlar halklarının düzgülerinden, onların kendi kişiliklerinden, törel ve tinsel doğalarının olduğu gibi politik ilişkilerinin de bilincinden, ve ereklerinin ve eylem yollarının ilkelerinden söz ederler. Tarih yazarının onlara söylettikleri ödünç bir bilinç değil, tersine kendi kültürlerini anlatan sözlerdir.

Eğer uluslarla birlikte yaşamayı ve onları en içlerinden özümsemeyi istiyorsak, yakından tanımamız ve üzerlerinde uzun uzadıya durmamız gereken tarih yazarları bunlardır; eğer onlarda yalnızca bilginliği değil, ama derin ve gerçek bir hazzı da arayacaksak, yönelmemiz gereken tarihçiler bunlardır; ama sayıları belki de düşünebileceğimizden daha azdır: Tarihin babası, eş deyişle yaratıcısı olan Herodotus ve Thukydides'ten daha önce söz etmiştik; Xenofon'un *On Binlerin Geri Çekilişi*

eşit ölçüde özgün bir kitaptır; Sezar'ın *Yorumlar*'ı büyük bir ruhun yalın başyapıtıdır. Eskiler arasında bu tarih yazarları zorunlu olarak büyük komutanlar ve devlet adamlarıydı; Orta Çağlarda, eğer devlet işlerinin ortasında yer alan piskoposları bir yana bırakırsak, Keşişler saf tarihçe yazarları olarak bu sınıfa aittirler; ama antikçağın o tarihçileri yaşamla ne denli sıkı bağlantı içindeyseler, onlar ondan o denli yalıtılmıştı. Modern zamanlarda tüm ilişkiler değişmiştir. Bizim kültürümüz özsel olarak kavrayıcıdır ve tüm olayları hemen tasarım yetisi için raporlara çevirir. Bunların arasında özellikle askeri olaylar üzerine eşsiz, yalın, belirli anlatılar vardır ki, pekala Sezar'ınkilerle aynı sınıfa koyulabilirler ve içeriklerinin varsıllığı ve araç ve koşullar üzerine ayrıntılar nedeniyle giderek daha öğreticidirler. Fransız *Mémoires* da buraya aittir. Bunlar birçok durumda parlak kafalar tarafından önemsiz sorunlar üzerine yazılmışlardır; sık sık pek çok anekdot gereci kapsarlar ve yetersiz bir zeminleri vardır; gene de, Cardinal de Retz'inkiler gibi, çoğu kez gerçek tarihsel başyapıtlardır; bunlar büyük bir tarihsel alana yayılırlar. Almanya'da böyle ustalar seyrek görülür; Büyük Friedrich (*Histoire de mon temps*) bu bakımdan ünlü bir kuraldışıdır. Böyle insanlar hiç kuşkusuz yükseklerde duruyor olmalıdırlar. Ancak yukarıda durulduğu zaman olgular doğru olarak gözlenebilir ve herşey görülebilir, aşağıda küçük bir delikten dışarı bakarken değil.

b) İkinci Tarih türüne *düşünsel* Tarih diyebiliriz. Bu tür Tarih sunuşu kendi zamanı ile bağıntı içinde olmayan, ama tini açısından şimdinin ötesinde olan Tarihtir. Bu ikinci cinste birbirlerinden çok değişik türler ayırdedilebilir.

aa) İstenen genel olarak bir ulusun ya da bir ülkenin ya da dünyanın bütün tarihi üzerine bir görüş, kısaca *Evrensel Tarih* dediğimiz şeydir. Burada tarihsel gerecin işlenmesi başlıca sorundur ki, bu işi yapacak olan kişi ona *kendi* tiniyle yaklaşır; ama bu içeriğin tininden ayrı bir tindir. Burada özellikle yazarın bir yandan betimlediği eylemlerin ve olayların içerik ve ereklerine ilişkin olarak, öte yandan tarihi ele alış yoluna ilişkin olarak kendisinin saptadığı ilkeler önemli olacaktır. Biz Almanlar durumunda derin düşünce ve sağgörü oldukça türlülük gösterir ve her tarih yazarının bu konuda kendi kafasında kendine özgü bir türü ve tarzı vardır. İngilizler ve Fransızlar genel olarak tarihin nasıl yazılması gerektiğini bilirler, ve duruş noktaları daha evrensel ve daha ulusal bir kültür basamağına aittir; bizim aramızda ise herkes bir özgünlük yaratma havasındadır, ve tarih yazmak yerine her zaman tarihin nasıl yazılması gerektiği üzerine araştırma yapmaya çabalarız. Düşünsel Tarihin bu ilk türü, eğer bir ülkenin tarihinin bütününü sunmaktan daha öte hiçbir ereği yoksa, kendini sıkı sıkıya öncekine bağlar. Böyle derlemeler in (Livius'un, Sicilyalı Diodoros'un tarihleri, Johannes von Müller'in *İsviçre Tarihi* buraya aittir), eğer iyi yapılmışlarsa, yüksek

değerleri vardır. En iyileri arasında hiç kuşkusuz ilk sınıfın tarihçilerine yaklaşan türde tarihçiler sayılabilir, ve bunlar öylesine görsel yazarlar ki, okur çağdaşların ve görgü tanıklarının olayları anlatışını dinlemekte olduğu izlenimine kapılabilir. Ama değişik bir kültüre ait bir bireye özgü olması kaçınılmaz *tekil bir* ton çoğu kez böyle bir tarihin içinden geçmesi gereken zamanlara uyarlanmaz, ve yazarın anlatısında konuşan tin bu zamanların tininden bütünüyle başka bir tindir. Böylece Livius eski Roma krallarına, konsüllerine ve generallerine ancak kendi zamanının usta bir avukatı tarafından yapılabilecek ve [Roma] antikçağından kalan gerçek efsaneler (örneğin Menenius Agrippa masalı gibi) ile çarpıcı bir zıtlık içinde duran türde konuşmalar yaptırır. Böylece bize çarpışmaların betimlemelerini sanki onları kendisi görmüş gibi verir; ama bunların özellikleri tüm zamanlardaki çarpışmalar için kullanılabilir, ve belirlilikleri yine başka yerlerde sık sık birincil önemdeki noktalara egemen olan bağlantı eksikliği ile ve tutarsızlık ile zıtlık içinde durur. Böyle bir derlemci ile kökensel bir tarihçi arasındaki ayrımı saptamanın en iyi yolu Polybius'u Livius'un kendi tarihinde Polybius'un yapıtının saklandığı dönemler için kullandığı, genişlettiği ve kısalttığı biçem ile karşılaştırmaktır. Johannes von Müller tablosunda betimlediği zamanlara bağlı kalabilme çabasında tarihine katı, resmi, titiz bir görünüş vermiştir. Eski Tschudy'de bulunan anlatılar daha çok yeğlenir; herşey salt yapay ve uydurma bir antikçağ havasında olduğundan daha saf ve daha doğaldır.

Uzun dönemleri ya da bütün bir dünya tarihini göz önüne almayı isteyen bir tarih gerçekte edimsel olanın bireysel betimlemelerinden vazgeçmeli ve kendini soyutlamalara kısaltmalıdır; ve bu yalnızca olayların ve eylemlerin atlanması anlamında değil, ama Düşüncenin en güçlü örnekleyici olması gibi başka bir anlamda alınmalıdır. Bir çarpışma, büyük bir utku, bir kuşatma bundan böyle kendisi değildir ve yalın belirlenimler içersine sıkıştırılmıştır. Livius Volscii ile savaşları anlatırken, zaman zaman çok kısaca 'Bu yıl Volscii ile savaşıldı' der.

bb) Düşünsel Tarihin ikinci bir türü *pragmatik* Tarihtir. Geçmişi ele alırken ve uzaklarda kalmış bir dünya ile ilgilenirken, düşünce için bu kendi etkinliğinden ve çabasına ödül olarak bir Şimdi ortaya çıkar. Olaylar değişiktir, ama onlarda evrensel olan ve içsel olan, onları bağlayan şey *birdir*. Bu Geçmişi ortadan kaldırır ve olayları Şimdiye getirir. Pragmatik düşünceler, ne denli soyut olsalar da, tam bu yolla gerçekte Şimdidedirler ve Geçmişin anlatılarını bugünün yaşamında diriltirler. Böyle düşüncelerin gerçekten de ilginç ve diriltici olup olmadıkları yazarın kendi tinine bağlıdır. Burada özellikle ahlaksal düşüncelere ve tarih yoluyla kazanılan ahlaksal derslere değinmek gerekir, ki bu ikinciler sık sık birinciler göz önünde tutularak ele alınırlar. Eğer iyilik örneklerinin ruhu yükselteceği ve çocukların ahlaksal eğitiminde onlara mükemmellik aşılamak için uygulanabilir oldukları söylenebilirse,

gene de ulusların ve devletlerin yazgıları, çıkarları, durumları ve karışıklıkları bir başka alandır. Yöneticilere, devlet adamlarına, uluslara özellikle tarihin deneyimi yoluyla öğrenmeleri salık verilir. Ama deneyimin ve tarihin öğrettiği şey ulusların ve hükümetlerin tarihten hiçbir zaman hiçbirşey öğrenmedikleri ya da ondan türetilmiş öğretilere göre davranmadıklarıdır. Her dönemin öylesine kendine özgü koşulları vardır ve öylesine bireysel bir durum gösterir ki, onda onun kendisinden çıkarak karar verilmelidir ve ancak böyle karar verilebilir. Dünya olaylarının baskısı altında evrensel bir ilkenin hiçbir yararı olmaz, benzer durumların anılarına başvurular sonuçsuzdur, çünkü geçmişin soluk anılarının Şimdinin diriliğine ve özgürlüğüne karşı hiçbir güçleri yoktur. Bu bakımdan hiçbirşey Fransızların Devrim döneminde Yunan ve Roma örneklerine dönmek için o sık yinelenen çağrılarından daha sığ olamaz. Hiçbirşey bu ulusların doğasından ve bizim zamanımızın doğasından daha değişik olamaz. *İsviçre Tarihi*'nde olduğu gibi *Evrensel Tarih*'inde de böyle ahlaksal amaçları göz önünde tutan Johannes von Müller prensler, hükümetler ve halklar için, özellikle İsviçre halkı için böyle bir öğreti hazırladı (özel bir öğretiler ve düşünceler derlemi oluşturdu ve mektuplaşmalarında sık sık bir hafta içinde hazırladığı bu düşüncelerinin tam sayısını verir); ama bunu başarmış oldukları arasında en iyisi sayamaz. Ancak durumlar üzerine kökten, özgür, kapsayıcı bir görüş ve İdeanın derin anlamı (örneğin Montesquieu'nün *Yasaların Tini*'nde olduğu gibi) böyle düşüncelere gerçeklik ve ilginçlik verebilir. Bu nedenle *bir* düşünsel Tarih *başkasının* yerini alır; her yazar için gereçler önünde açıktır; her biri kendini onları kolayca düzenlemeye ve işlemeye yetenekli görebilir; her biri kendi tinini zamanın tini olarak onlarda geçerli kılabilir. Böyle düşünsel Tarihlerden bıkkınlık içinde, insanlar sık sık bir olayın tüm bakış açılarını dışlayan imgelerine geri dönmüşlerdir. Bunların hiç kuşkusuz belli bir değeri vardır, ama çoğunlukla yalnızca ham bir gereç sunarlar. Biz Almanlar bunlarla yetiniriz; buna karşı Fransızlar ise dahiyane bir yolla kendileri için bir Şimdi oluştururlar ve Geçmişi şimdiki durum ile ilişkilendirirler.

cc) Düşünsel Tarihin üçüncü türü *eleştirel* Tarihtir; buna zamanımızda Almanya'da tarihi ele almanın başlıca yolu olduğu için değinilecektir. Bunda sunulan tarihin kendisi değil, ama Tarihin bir Tarihi, tarihsel anlatıların bir yargılanışı ve bunların gerçeklik ve inandırıcılıklarının bir araştırmasıdır. Bunda yatan ve özellikle yatması gereken özgünlük yazarın anlatılardan olgularda olmayan birşeyi çıkarmada gösterdiği kavrayış keskinliğidir. Fransızlar bu alanda derin ve sağgörü üzerine davalı pekçok çalışma üretmişlerdir. Ama gene de böyle eleştirel yöntemi tarihsel olarak geçerli bir yöntem olarak geçerli kılmaya çalışmamış, yargılarını eleştirel incelemeler biçiminde sunmakla yetinmişlerdir. Bizim durumumuzda ise o yüksek eleştiri denilen şey, genel olarak

filolojiye olduğu gibi, tarihsel yazına da egemen olmuştur. Bu yüksek eleştiri boş bir imgelem yetisinin sağlayabileceği tarihsel olmayan tüm olanaklı ucubeleri getirmek için gerekçeyi sağlamıştır. Bu, öznel kuruntuları tarihsel verilerin yerine koyarak, tarihte Şimdiyi kazanmanın bir başka yoludur — kuruntular ki, ne denli gözüpek iseler, eş deyişle ne denli önemsiz ayrıntılar üzerine dayalı ve tarihin en kararlı olguları ile ne denli çelişkili iseler o denli değerli sayılırlar.

dd) Düşünsel Tarihin son türü kendini hemen parçalı birşey olarak gösteren türdür. Hiç kuşkusuz soyutlayıcıdır; ama genel bakış açılarını (örneğin Sanat Tarihi, Tüze Tarihi, Din Tarihi) aldığı için, Felsefi Dünya Tarihine bir geçiş oluşturur. Zamanımızda *kavramlar tarihinin* bu biçimi daha gelişmiş ve öne çıkarılmıştır. Böyle dallar [Sanat, Tüze, Din] bir ulusun tarihinin bütünü ile bir ilişki içinde dururlar, ve herşeyin çevresinde döndüğü biricik nokta bütünün bağlantısının mı sergilendiği, yoksa yalnızca dışsal ilişkileri içinde mi arandığıdır. Bu ikinci durumda, bu dallar ulusun bütünüyle olumsal, tekil özellikleri olarak görünürler. Şimdi, eğer düşünsel Tarih evrensel bakış açılarını izleme noktasına gelmişse, o zaman belirtmek gerek ki, eğer böyle bakış açıları gerçek bir doğada iseler, yalnızca dışsal bir çizgi, yalnızca dışsal bir düzen oluşturmazlar, tersine olayların ve edimlerin kendilerinin içsel ve yol gösterici ruhlarıdırlar. Çünkü, ruh-önderi Merkür gibi, İdea gerçeklikte halkların ve dünyanın önderidir, ve Tin, o önderin ussal ve zorunlu İstenci, dünya olaylarına öncülük etmiştir ve etmektedir; onu bu önderlikte tanıyabilmek burada amacımızdır. Bu bizi

c) Tarihin üçüncü cinsine, *felsefi* Tarihe getirir. Önceki iki tür açısından hiçbir açıklama gerekmemişti, çünkü kavramları kendiliğinden açıktı; ama bu sonuncusunda durum başka türlüdür ve gerçekten de bir açıklama ya da aklama gerektiriyor görünür. Gene de genel olarak Tarih Felsefesinin tarihin düşünceye dayalı irdelenişinden başka birşeyi imlemediği söylenebilir. Düşünce hiç kuşkusuz ondan vazgeçebileceğimiz birşey değildir; kendimizi hayvanlardan onunla ayırdederiz, ve duyumda, tanımada ve bilmede, itkilerde ve istençte, bunlar insansal oldukları ölçüde, bir Düşünce vardır. Ama Düşünceye bu başvuru burada doyurucu görünmeyebilir, çünkü tarihte Düşünce verili olana ve var olana altgüdümlüdür, onu temeli olarak alır ve onun tarafından yönlendirilir; Felsefe ise, tersine, nesnesine Kurgunun var olana bakılmaksızın kendi içinden üreteceği Düşünceleri yükler. Tarihe böyle Düşüncelerle yaklaştığında, Kurgu onu bir gereç gibi ele alır, onu olduğu gibi bırakmaz, tersine Düşüncelere göre düzenler, ve söylendiği gibi onu *a priori* kurar. Ama Tarihin yalnızca var olanı ve olmuş olanı, olayları ve edimleri ele alması gerektiği için, ve ancak verili olana sıkı sıkıya sarıldığı ölçüde gerçek doğasına bağlı kaldığı için, Felsefenin işi bu etkinlik ile çelişki içinde duruyor görünür; ve bu çelişkinin ve ondan Kurgu

için doğan suçlamanın burada açıklanması ve çürütülmesi gerekir; ama bu nedenle Tarihsel olanın ereği, ilgisi ve ele alınışı ve Felsefe ile ilişkileri üzerine yürürlükte olan ya da her zaman yenileri bulunacak çok sayıda çarpık ve özel görüşün düzeltilmesi gibi bir işi üstlenmeyi istemiyoruz.

Felsefenin birlikte getirdiği biricik düşünce Usun dünyaya egemen olduğu, öyleyse Dünya Tarihinde de ussal olanın ilerlemekte olduğu biçimindeki yalın Us düşüncesidir. Bu kanı ve içgörü genel olarak Tarih açısından bir *varsayımdır*; Felsefenin kendisinde ise bir varsayım değildir. Kurgul bilgi yoluyla onda Usun — burada bu anlatımla onun Tanrı ile bağıntısını ve ilişkisini daha yakından açıklamaksızın yetinebiliriz — *Töz* ve *sonsuz Güç* olduğu, kendi kendisinin tüm doğal ve tinsel yaşamın *sonsuz Gereci* olduğu gibi bu kendi Içeriğinin etkinleştirici *sonsuz Biçimi* de olduğu tanıtlanır. Us *Töz*dür, yani tüm edimselliğin varlığını ve kalıcılığını onda ve onun yoluyla bulduğu şeydir; — *sonsuz Güç*tür, çünkü Us yalnızca İdeale dek, yalnızca 'Gerek' noktasına dek gidebilecek denli, yalnızca edimselliğin dışında, kim bilir nerede, tikel birşey olarak kimi insanların kafalarında bulunuyor olacak denli güçsüz değildir; — *sonsuz İçerik*tir, tüm özsellik ve gerçekliktir, ve kendisi kendi Gerecidir ki, onu işlemesi için kendi *etkinliğine* verir, çünkü, sonlu bir edim gibi, etkinliğinin besinini ve nesnelerini ondan kazanacağı verili bir araca, bunun dışsal bir gerecinin koşullarına gereksinmez; kendi kendisinden beslenir ve kendisi işleyeceği Gereçtir; yalnızca kendisi kendi varsayımıdır ve saltık son erektir, böylece kendisi bu ereğin İçeriden görüngüde, yalnızca doğal değil ama tinsel Evrenin de görüngüsünde, Dünya Tarihinde etkinleştirilmesi ve üretilmesidir. Şimdi, bu İdeanın gerçek olan, bengi olan, saltık olarak güçlü olan olması, onun kendini dünyada sergilemesi ve onda kendi kendisinden, onur ve görkeminden başka hiçbirşeyi sergilememesi — bu olgu, söylendiği gibi, Felsefede tanıtlanmış olandır ve burada böyle tanıtlanmış olarak varsayılacaktır.

Okurlarım arasında henüz Felsefe ile tanışık olmayanlardan belki de Dünya Tarihi üzerine bu dersi Usa duyulan bir inanç ile, onun bilgisi için bir istem, bir susuzluk ile karşılamalarını bekleyebilirim; hiç kuşkusuz bilimlerin öğrenilmesinde öznel gereksinim olarak varsayılması gereken şey yalnızca yüzeysel bir tanışıklıklar yığını için değil, ama ussal içgörü için, bilgi için istem olmalıdır. Eğer Dünya Tarihine daha şimdiden Usun düşüncesi ile, bilgisi ile giremiyorsak, o zaman hiç olmazsa Usun orada *olduğuna*, Anlığın ve özbilinçli İstencin dünyasının olumsallığa terkedilmiş olmadığına, tersine kendini bilen İdeanın ışığında kendini göstermek zorunda olduğuna duyulan sağlam, yenilmez bir inancı taşımalıyız. Ama gerçekte önceden böyle bir inanç için bir istemde bulunmam gerekmez. Geçici olarak söylemiş olduklarım ve daha öte söyleyecek olduklarım bilimimiz açısından bile yalnızca varsayım olarak değil, ama bütünün bir özeti olarak, bizim tarafımızdan yapı-

lacak irdelemenin sonucu olarak alınmalıdır — bir sonuç ki, daha önceden bütünü tanıdığım için *benim tarafımdan* bilinmektedir. Öyleyse Dünya Tarihinin ussal bir ilerleme olmuş olduğu, Dünya Tininin, doğası hiç kuşkusuz her zaman bir ve aynı olan, ama bu tek doğasını dünyanın belirli-varlığında açındıran Tinin ussal, zorunlu süreci olduğu yalnızca bu Tarihin kendisinin irdelemesinden çıkan bir sonuçtur. Bu, söylendiği gibi, Tarihin sonucu olmalıdır. Ama Tarihi olduğu gibi almalıyız: Tarihsel olarak, görgül olarak ilerlemeliyiz; başka şeyler arasında, meslekten tarihçiler gibi yanlış yönlendirilmeye izin vermemeliyiz, çünkü bunlar, özellikle büyük yetkeler olarak görülen Alman tarihçiler, felsefeciyi onunla suçladıkları şeyi, yani Tarihte *a priori* uydurmalar getirme işini kendileri yaparlar. Örneğin, doğrudan Tanrı tarafından eğitilmiş, eksiksiz içgörü ve bilgelik ile donatılmış, tüm doğa yasalarının ve tinsel gerçekliğin tam bilgisini taşıyan bir ilk ve en eski halkın olmuş olduğu, ya da şu ya da bu rahipler-halkının varolduğu, ya da, daha özel birşeyden söz etmek için, bir Roma Eposunun olduğu ve Roma tarihçilerinin bundan en eski tarihi türetmiş oldukları vb. gibi yaygın uydurmalar vardır. Bu tür yetkelerden yararlanmayı yetenekli meslekten tarihçilere bırakmayı istiyoruz, çünkü bu uydurmalar tarihçilerimiz arasında hiç de alışılmadık şeyler değildirler. Buna göre, yerine getirilecek ilk koşul olarak, tarihsel olanı ona bağlı kalarak almamız gerektiğini bildirebiliriz; ama 'bağlı kalarak' ve 'almak' gibi genel anlatımlarda bir ikircim yatar. Giderek yalnızca alıcı olarak davrandığını, kendini yalnızca verili olana bıraktığını sanan ve ileri süren sıradan ve yansız tarihçi bile düşüncesinde edilgin değildir, kategorilerini kendisi ile birlikte getirir ve varolanı onlar yoluyla görür; özellikle bilimsel olması gereken herşeyde Us uyumamalı, ve derin düşünce uygulanmalıdır; kim dünyaya ussal olarak bakarsa, onu ussal olarak görür, ve ikisi birbirlerini karşılıklı olarak belirler. Ama derin düşüncenin değişik yolları, bakış açıları, olguların (ki en yakında yatan kategoridir) salt önemleri ve önemsizlikleri üzerine yargıda bulunma buraya ait değildir.

Yalnızca Usun dünyada olduğu gibi Dünya Tarihinde de egemen olmuş olduğu ve egemen olmayı sürdürdüğü yolundaki evrensel kanı üzerine iki biçimsel noktayı ve bakış açılarını anımsatacağım, çünkü bunlar bize aynı zamanda güçlüğü oluşturan ana noktayı daha yakından ele alma ve üzerinde daha öte durmamız gereken bir konuyu belirtme fırsatını verirler.

Bunlardan biri ilk kez Yunanlı Anaxagoras'ın *nous*un (νοῦς), genel olarak Anlağın ya da Usun dünyayı yönettiğini söylemiş olduğunu bildiren tarihsel pasajdır; bu özbilinçli Us olarak Anlık değil, genel olarak bir Tin değildir; — ikisini birbirinden bütünüyle ayırdetmemiz gerekir. Güneş dizgesinin devimi değişmez yasaları izler; bu yasalar onun Usudur, ama ne güneşin ne de bu yasalarda onun çevresinde dönen geze-

genlerin buna ilişkin bir bilinçleri vardır. Böylece Usun doğada olması, doğanın değiştirilemez evresel yasalar tarafından yönetiliyor olması gibi bir düşünce bizi çarpmaz, bunlara alışığızdır ve fazla önem vermeyiz; bu tarihsel duruma tarihin bize önemsiz görünebilen bu tür düşüncelerin dünyada her zaman olmuş olmadıklarını öğrettiğine, böyle düşüncelerin aslında insan tininin Tarihinde çığırlar oluşturduklarına dikkati çekmek için değindim. Aristoteles o düşüncenin yaratıcısı olarak Anaxagoras'ın sarhoşlar arasındaki ayık biri olarak görünmesinden söz eder. Sokrates bu düşünceyi Anaxagoras'tan üstlendi, ve düşünce olayları şansa yükleyen Epikürüs'ün felsefesi dışında Felsefede hemen egemen oldu. "Bundan sevinç duydum," der Sokrates, Platon'un diyalogunda, "ve bana Doğayı Usa göre yorumlayacak, tikel olanda onun tikel ereğini, bütünde evrensel ereği gösterecek bir öğretmen bulmuş olduğum umuduna kapıldım. Dünyaları verseler bu umuttan vazgeçmeyecektim. Ama büyük bir coşkuyla kendimi Anaxagoras'ın yazılarına verdikten sonra onun yalnızca Hava, Ether, Su ve benzerleri gibi dışsal nedenlerden söz ettiğini bulunca nasıl düşkırıklığına uğradım." Açıktır ki Sokrates'in Anaxagoras'ın ilkesinde bulduğu yetersizlik ilkenin kendisini değil, ama somut doğaya uygulanışındaki eksikliği, Doğanın o ilkeden anlaşılıyor ya da kavranıyor olmamasını, bütününde o ilkenin soyut olarak bırakılmış olmasını, Doğanın onun bir gelişimi olarak, Ustan ortaya çıkarılmış bir örgütleniş olarak kavranmamasını ilgilendirir. Burada, hemen başlangıçta, bir belirlenimin, bir ilkenin, bir gerçekliğin yalnızca soyut olarak saptanması ve daha tam belirlenime ve somut gelişime ilerleme arasındaki bu ayrıma dikkati çekmek istiyorum. Bu ayrım belirleyicidir, ve Dünya Tarihini incelememizin vargısında en yeni politik durumun ele alınmasında başkaları arasında özellikle bu duruma geri döneceğiz.

Dahası, Usun dünyayı yönetiyor olması düşüncesinin bu ortaya çıkışı onun dinsel gerçeklik biçiminde iyi bildiğimiz daha öte bir uygulaması ile, yani dünyanın şansın ve dışsal olumsal nedenlerin eline bırakılmadığı, tersine bir *Kayra*nın dünyayı yönettiği görüşü ile bağıntılıdır. Daha önce sözü edilen ilkeye inancınız konusunda bir istemde bulunmayı istemediğimi belirtmiştim; gene de *bu dinsel biçim altında o ilkeye* inancınıza başvurabilirim — eğer genel olarak felsefe biliminin özgünlüğü varsayımlarda bulunmaya izin veriyorsa; ya da, aynı şeyi başka türlü anlatırsak, böyle birşeye başvurmayacağım çünkü ele almayı istediğimiz bilimin kendisinin o ilkenin gerçekliğinin olmasa da doğruluğunun tanıtını vermesi gerekir. Şimdi, gerçeklik, bir Kayranın, hiç kuşkusuz tanrısal Kayranın dünyanın olaylarının başında olması gerçekliği o verilen ilkeye karşılık düşer, çünkü tanrısal Kayra bilgelik ile donatılı sonsuz güçtür ki, ereğini, eş deyişle dünyanın saltık, ussal son ereğini edimselleştirir: Us kendi kendisini belirleyen bütünüyle özgür düşüncedir. Ama dahası, şimdi bu inanç ve ilkemiz arasında bir ayrım, aslında

bir karşıtlık tam olarak Sokrates'in Anaxagoras'ın ilkesi durumundaki istemi ile aynı yolda kendini gösterir. Çünkü o inanç da eşit ölçüde belirsizdir, genel olarak Kayraya inanç denilen şeydir, ve belirlenime, bütünün üzerine, Dünya Tarihinin herşeyi kapsayan akışı üzerine uygulamaya dek ilerlemiş değildir. Ama Tarihi açıklamak demek insanların tutkularını, dehalarını, etkin yetilerini ortaya sermek demektir, ve Kayra tarafından bu belirlenmişliğe genellikle onun *Tasarı* denir. Gene de bu Tasar bizim gözlerimizden gizli olması gereken şeydir; giderek onu bilmeyi istemek bile kendini bilmezlik sayılır. Anaxagoras'm Anlağın kendini edimsellikte nasıl ortaya serdiği konusundaki bilgisizliği doğaldı: Henüz düşüncenin bilinci ne onda, ne de bütün bir Yunanistan'da yeterince gelişmişti; Anaxagoras evrensel ilkesini Somuta uygulayamadı, ikinciyi birinciden saptamayı başaramadı; ve Somutun Evrensel ile birleşmesini kavrama adımını atan ilkin Sokrates oldu. O zaman Anaxagoras böyle bir uygulamaya karşı bir polemik tutumuna girmedi; ama Kayraya o inanç en azından büyük ölçek uygulamaya karşı ya da Kayranın Tasarının bilgisine karşı böyle bir tutuma girer. Çünkü tikel durumlarda şurada burada o Tasarın geçerli olmasına izin verilir; dindar yürekler tek tek olaylar durumunda yalnızca Şansı değil, ama Tanrının parmağını görürler, örneğin büyük sıkıntı ve yoksulluk içindeki bir bireye beklenmedik bir yardım geldiği zaman olduğu gibi; ama bu ereklerin kendileri sınırlı türdendir, yalnızca bu bireyin tikel erekleridirler. Ama Dünya Tarihinde işimiz Uluslar olan bireyler ile, Devletler olan bütünlükler iledir. Öyleyse Kayraya inanç üzerine deyim yerindeyse ne o parekendeci bakış açısında, ne de yalnızca bir Kayranın olduğu biçimindeki genel görüşe gitmeyi isteyen, ama onun daha belirli edimlerine yaklaşmayı yadsıyan salt soyut, belirsiz inançta durup kalabiliriz. Tersine, en içten çabamız Kayranın yollarını, Tarihteki araçlarını ve görüngülerini tanımaya yönelmelidir, ve bunları o evrensel ilke ile ilişkilendirmemiz gerekir. Ama genel olarak tanrısal Kayranın Tasarının bilgisine değinmekle zamanımızın birincil önemdeki bir sorusunu, Tanrıyı bilme olanağına ilişkin soruyu, ya da daha doğrusu, bu bir soru olmaya son verdiği için, bir önyargıya dönüşmüş olan öğretiyi, Tanrıyı bilmenin olanaksız olduğu öğretisini anımsatmış oldum. Kutsal Yazılarda en yüksek ödev olarak buyrulan şey ile, Tanrıyı yalnızca sevme değil ama bir de bilme ödevi ile doğrudan karşıtlık içinde, şimdi tam orada söylenmiş olan şeyin, Tinin Gerçekliğe götüren olduğu, onun her şeyi bildiği, giderek Tanrının en büyük derinliklerine ulaştığı görüşünün yadsınması egemendir. Tanrısal Varlık bilgimizin ve genel olarak insansal şeylerin öte yanına koyulduğu zaman, bununla kendi tasarımlarımız arasında dilediğimiz gibi dolaşmanın rahatlığına ulaşılır. Bilgimize tanrısal olanla ve gerçek olanla bir bağıntı vermekten kurtuluruz; buna karşı, o zaman onun kibri ve öznel duygu kendi için eksiksiz bir aklama bulur; ve dindar alçakgönüllülük, Tanrının bilgisini kendinden

uzakta tutarken, bununla özenci ve boş itkileri için neyi kazanacağını çok iyi bilir. Usun dünyayı yönetmiş ve yönetmekte olduğu biçimindeki önermemiz ile Tanrının bilgisinin olanağına ilişkin soru arasındaki bağıntıyı gözardı etmeyi istemeyişimin nedeni felsefenin dinsel gerçeklikleri anımsatmadan kaçındığı ya da kaçınmayı istediği ve onları bir yana attığı, çünkü deyim yerindeyse onlara karşı rahat bir duyunç taşımadığı yolundaki kuşkuya değinme fırsatını değerlendirmekti. Tersine, durum böyle olmaktan öylesine uzaktır ki, yakın zamanlarda dinsel içeriği birçok tanrıbilim türü karşısında savunmayı üstlenmek zorunda kalan felsefe olmuştur. Hıristiyan dininde Tanrı kendini bildirmiş, eş deyişle insanlara ne olduğunu bilme fırsatını vermiştir, öyle ki bundan böyle gizli saklı birşey değildir; ve bizim için Tanrıyı bilmenin bu olanağı böyle bilgiyi bir ödev olarak dayatır. Tanrı çocuklarında dar yürekler ya da boş kafalar istemez; tersine, tinleri kendi için yoksul ama Onun bilgisinde varsıl olanları, ve tüm değeri Tanrının bu bilgisinde görenleri ister. Tanrısal Varlığın bildirilişinin bu temelinden yola çıkan düşünen tinin gelişimi en sonunda ilkin duygunun ve tasarım yetisinin önüne koyulan şeyi düşünce ile kavramaya ulaşmalıdır; sonunda, yaratıcı Usun Dünya Tarihi olan bu varsıl ürününün de kavranacağı zaman gelmelidir. Bir zamanlar moda Tanrının bilgeliğine hayvanlarda, bitkilerde, tekil yazgılarda hayran olmaktı. Kayranın kendini böyle nesnelerde ve olgularda bildirdiği kabul ediliyorsa, bu niçin Dünya Tarihinde de kabul edilmesin? Bu içerik böyle bir kabullenim için fazla büyük görünür. Ama tanrısal bilgelik, e.d. Us büyükte olduğu gibi küçükte de bir ve aynıdır; ve Tanrıyı bilgeliğini büyük ölçekte uygulamayacak denli zayıf görmemeliyiz. Bilgimiz bengi bilgelik tarafından amaçlanan şeyin doğanın bağrında nasıl ortaya çıkıyorsa, edimsel ve etkin Tinin dünyasında da öyle ortaya çıktığı içgörüsünü kazanmaya yönelir. Irdelememiz bu düzeye dek bir Theodike, Tanrının bir aklanışıdır ki, Leibniz bunu metafiziksel olarak kendi yolunda henüz belirsiz, soyut kategorilerde başarmaya çalışmıştır, öyle ki dünyadaki Kötülük kavranabilir, düşünen tin Kötü olanın varoluşu ile uzlaşabilir. Gerçekte böyle bir uzlaştırıcı bilgi için istem başka hiçbir yerde Dünya Tarihinde olduğundan daha büyük değildir. Bu uzlaşmaya ancak o olumsuzu altgüdümlü ve üstesinden gelinen birşeye yitmiş olarak kendi içinde kapsayan olumlunun bilgisi yoluyla ulaşılabilir; bir yandan gerçekte dünyanın son ereği olan şeyin bilinci yoluyla, öte yandan o ereğin onda edimselleşmiş olduğunun ve Kötü olanın en sonunda kendini onun yanında geçerli kılmış olmadığının bilinci yoluyla erişilebilir. Ama bunun için νοῦς'a ve Kayra'ya yalnızca inanç henüz hiçbir biçimde yeterli değildir. Belirtildiği gibi, dünyayı yöneten Us da tıpkı Kayra gibi belirsiz bir sözcüktür; ondan her zaman belirleniminin, içeriğinin ne olduğu belirtilemeden söz edilir, ki birşeyin ussal mı, yoksa usdışı mı olduğunu ona göre yargılayabiliriz. Usu belirlenimi içinde kavramak — bu ilk sorundur; ikincisi,

genel olarak Usa bağlı kalınsa da, bu yalnızca sözlerde böyledir. Bunları belirttikten sonra, bu Girişte irdelemeyi istediğimiz ikinci bakış açısına geçiyoruz.

II. Usun *belirleniminin* kendinde ne olduğu sorusu, Us dünya ile bağıntı içinde alındığı sürece, dünyanın *Son Ereğinin* ne olduğu sorusu ile çakışır; bu anlatımda daha tam olarak o Ereğin olgusallaşması, edimselleşecek olması gerektiği imlenir. Burada değinilecek iki nokta vardır: Bu son Ereğin içeriği, genel olarak belirlenimin kendisi, ve edimselleşmesi.

Herşeyden önce belirtmeliyiz ki, nesnemiz, *Dünya Tarihi,* tinsel alanda ilerler. Dünya kendi içinde fiziksel ve ruhsal Doğayı kapsar; fiziksel Doğa da benzer olarak Dünya Tarihine karışır, ve daha başlangıçta Doğa belirleniminin bu temel ilişkilerine dikkat etmemiz gerekecektir. Ama Tin ve gelişiminin süreci tözsel olandır. Doğayı kendine özgü tikel bir öğede olduğu gibi kendi içinde bir Us dizgesi olarak irdeleme işi buraya ait değildir; onu burada yalnızca Tin ile göreli olarak irdeleyeceğiz. Tin ise onu burada üzerinde irdeleyeceğimiz sahnede, Dünya Tarihinde, en somut edimselliği içindedir; buna karşın, ya da daha doğrusu somut edimselliğinin bu kipinden evrenseli de kavrayabilmek için, herşeyden önce *Tinin doğasının* kimi soyut belirlenimlerini öncül olarak kullanmak zorundayız. Gene de bu burada ancak bir önesürüm tarzında yapılabilir; burası Tinin Ideasını kurgul olarak açındırmanın yeri değildir. Çünkü bir Girişte söylenebilecek olanlar, daha önce değinildiği gibi, bütününde salt tarihsel olarak, birer varsayım olarak alınmalıdırlar ki, ya başka bir yerde açıklanmış ve tanıtlanmışlardır, ya da doğrulanışlarını Tarih Biliminin incelenişinin sonucu olarak kazanmaları gerekir.

Buna göre burada irdelenecek noktalar —

a) Tinin doğasının soyut belirlenimleri;

b) Tinin Ideasını olgusallaştırabilmek için hangi araçları kullandığı;

c) son olarak Tinin belirli-Varlıkta tam olgusallaşmasının şekli — Devlet.

a) Tinin doğası tam karşıtı yoluyla bilinebilir. Tıpkı özdeğin tözünün Yerçekimi olması gibi, demeliyiz ki Tinin tözü, özü Özgürlüktür. Herkes için dolaysızca inandırıcı olacağı gibi, Tin başka özellikler arasında Özgürlüğe de iyedir; ama felsefe Tinin tüm özelliklerinin ancak Özgürlük yoluyla kalıcı olduklarını, tümünün yalnızca Özgürlük için araçlar olduklarını, tümünün yalnızca Özgürlüğü aradıklarını ve ürettiklerini öğretir; *Özgürlüğün Tinin biricik Gerçeği olduğu* kurgul felsefenin ürettiği bir bilgidir. Özdeğin ancak bir özek noktasına doğru itildiği ölçüde yerçekimi vardır; özsel olarak bileşiktir, birbiri dışındaki parçalardan oluşur, onların Birliğini arar ve öyleyse kendini ortadan kaldırmayı,

kendi karşıtını ister; eğer buna erişseydi, bundan böyle Ozdek olmaz, tersine yitip gitmiş olurdu; Idealliğe doğru çabalar, çünkü Birlikte ideal olarak vardır. Tin ise, tersine, özeğini kendi içinde taşıyandır; Birliği kendi dışında taşımaz, ama onu bulmuştur; kendi içinde ve kendi kendisi iledir. Ozdek tözünü dışında taşır; Tin *kendi-kendisi-ile-olma*dır. Bu ise sözcüğün tam anlamıyla Özgürlüktür, çünkü bağımlı olduğum zaman kendimi bir başkası ile bağıntılarım ki, o değilimdir; dışsal birşey olmaksızın olamam; eğer kendi kendim ile isem, özgürümdür. Tinin bu kendi-kendisi-ile-olması özbilinçtir, kendinin bilincidir. Bilinçte iki şey ayırdedilecektir; ilk olarak biliyor olmam; ve ikinci olarak, bildiğim şey. Özbilinçte ikisi çakışır, çünkü Tin kendi kendisini bilir, kendi doğasının *yar*gılanışıdır, ve Tin aynı zamanda kendine gelme ve böylece kendini ortaya çıkarma, kendini kendinde ne ise o yapma etkinliğidir. Bu soyut belirlenime göre Dünya Tarihi için denebilir ki, o Tinin kendinde ne olduğunun bilgisini işleyip geliştirmede sergilenişidir; ve tıpkı tohumun ağacın bütün doğasını, meyvalarının tadını ve biçimini kendi içinde taşıyor olması gibi, Tinin ilk belirtileri de daha şimdiden gizil olarak bütün Tarihi kendi içinde kapsar. Doğulular henüz Tinin ya da genel olarak İnsanın kendinde özgür olduğunu bilmezler; ve bunu bilmedikleri için özgür değildirler; yalnızca *Bir*in özgür olduğunu bilirler, ama tam bu nedenle böyle özgürlük yalnızca Özençtir, yabanıllıktır, tutkunun körlüğüdür; ya da onun bir yumuşaklığı, evcilliğidir, ki kendisi salt bir doğa olumsallığı ya da özençtir. Bu *Bir* bu nedenle salt bir Despottur, özgür bir insan değil. — Özgürlük bilinci ilkin Yunanlılar arasında doğdu, ve bu yüzden onlar özgürdüler; ama, tıpkı Romalılar gibi, yalnızca kimilerinin özgür olduğunu biliyorlardı, genel olarak İnsanın değil. Platon ve Aristoteles bile bunu bilmiyorlardı. Bu yüzden Yunanlıların yalnızca köleleri olmakla kalmadı, yalnızca yaşamları ve güzel özgürlüklerinin sürekliliği onlara bağımlı olmakla kalmadı, ama özgürlüklerinin kendisi bir yandan yalnızca olumsuz, geçici ve sınırlı bir çiçek, öte yandan aynı zamanda insansal olanın, insanca olanın katı bir köleliğiydi. — İlkin Germanik uluslar Hıristiyanlıkta İnsan olarak İnsanın özgür olduğunun, Tinin özgürlüğünün onun en asıl doğasını oluşturduğunun bilincine ulaştılar; bu bilinç ilk olarak dinde, Tinin en iç bölgesinde doğdu; ama bu ilkenin dünyasal varlığa da aktarılması daha öte bir sorundu ki, çözümü ve uygulaması kültürün ağır ve uzun bir emeğini gerektirdi. Hıristiyan dininin kabul edilmesi ile örneğin kölelik dolaysızca sona ermedi; dahası, böylelikle Devletlerde özgürlüğün hemen egemen olması, Hükümetlerin ve Anayasaların ussal bir yolda örgütlenmeleri ya da giderek özgürlük ilkesi üzerine temellendirilmeleri de hiçbir biçimde söz konusu değildi. İlkenin dünyasallığa bu uygulanışı, dünyasal durumların onun tarafından bütünüyle şekillendirilmesi ve özümsenmesi uzun bir süreçtir ki, Tarihin kendisini oluşturur. Genel olarak bir ilke ile onun uygulaması, eş deyişle Tinin

ve yaşamın edimselliğine aktarılması ve yerine getirilmesi arasındaki bu ayrıma daha önce değinmiştim; bu bilimimizde temel belirlenimlerden biridir ve düşüncenin ona sıkı sıkıya sarılması özseldir. Şimdi, bu ayrım Hıristiyan özbilinç ilkesi olarak Özgürlük açısından burada geçici olarak nasıl vurgulandıysa, genel olarak Özgürlük açısından da özsel olarak yer alır. *Dünya Tarihi Özgürlük bilincinde ilerlemedir* — bir ilerleme ki, görevimiz onu zorunluğu içinde bilmektir.

Genel olarak Özgürlüğe ilişkin bilginin değişik basamakları üzerine söylediklerimle — ve hiç kuşkusuz ilk olarak Doğuluların yalnızca *Birin*, Yunan ve Roma dünyasının ise *Kimilerinin* özgür olduğunu bilmeleri, *bizim* ise kendilerinde *Tüm* İnsanların, eş deyişle İnsan olarak İnsanın özgür olduğunu bilmemiz biçiminde —, aynı zamanda Dünya Tarihinin bölümlenişi ve onu ele alış yolumuz da verilmiştir. Bunu gene de yalnızca geçici olarak belirtiyoruz; daha önce kimi kavramları açımlamamız gerekir.

Öyleyse, tinsel dünyanın belirlenimi olarak ve — bu tözsel dünya olduğu ve fiziksel dünya ona altgüdümlü kaldığı ya da, eğer kurgul olarak anlatırsak, tinsel dünyaya karşı hiçbir gerçekliği olmadığı için — *dünyanın son ereği* olarak Tinin Özgürlüğü üzerine bilincini ve tam olarak bu yolla genel olarak Özgürlüğünün edimselliğini ileri süreceğiz. Ama bu Özgürlüğün, böyle alındığında, kendisinin henüz belirsiz ve sonsuz ölçüde ikircimli bir sözcük olduğu, 'en yüksek' olduğu için sonsuz çoklukta yanlış anlama, karışıklık ve yanılgıyı kendisi ile birlikte taşıdığı ve olanaklı tüm aşırılıkları kendi içinde kapsadığı — bu olgu hiçbir zaman modern zamanlarda olduğundan daha iyi tanınmış ve yaşanmış değildir; ama onu burada ilk olarak o genel belirlenimi içinde alacağız. Dahası, ilke ile, ilk olarak salt kendinde olan ile edimsel olan arasındaki sonsuz ayrımın önemine dikkat çekildi. Aynı zamanda kendinde olduğu gibi alındığında sonsuz Zorunluğu kendi içinde taşıyan Özgürlük bilince — çünkü Özgürlük, kavramına göre, kendinin bilgisidir — ve böylelikle edimselliğe getirilecektir: Özgürlük kendi için kendisinin yerine getirdiği Erek, ve Tinin biricik Ereğidir. Yalnızca bu Erek Dünya Tarihinin ona doğru çabalamış olduğu şeydir, ve çağlar boyu yeryüzünün engin sunu taşı üzerine bırakılan tüm adaklar ona sunulmuşlardır. Bu kendini yerine getiren ve yaşama geçiren biricik amaç, tüm olayların ve durumların değişimindeki biricik kalıcı öğe, onlarda gerçekten etkin olan biricik ilkedir. Bu son erek Tanrının dünya açısından istediğidir; oysa Tanrı en eksiksiz olandır ve bu nedenle kendi kendisinden, kendi İstencinden başka hiçbirşeyi isteyemez. Ama İstencinin doğasının, e.d. genel olarak doğasının ne olduğu — bu, dinsel tasarımı Düşüncede kavradığımız için, burada Özgürlük İdeası dediğimiz şeydir. Şimdi dolaysızca getirilecek soru ancak şu olabilir: Özgürlük olgusallaşması için hangi aracı kullanır? Burada irdeleyeceğimiz ikinci nokta budur.

b) Özgürlüğün kendini bir dünyaya geliştirmesini sağlayan *araca* ilişkin bu soru bizi Tarihin görüngüsünün kendisine götürür. Eğer genel olarak özgürlük ilkin iç Kavram ise, o zaman araç dışsal olan, görüngüsel olan, Tarihte dolaysızca göz önüne çıkan ve kendini sergileyendir. Tarihe yakından bir bakış bize insanların eylemlerinin onların gereksinimlerinden, tutkularından, çıkarlarından, karakter ve yeteneklerinden ortaya çıktıklarını kabul ettirir; ve dahası, öyle bir yolda ki, bu etkinlik gösterisinde güdüler olarak görünen ve birincil etkenler olarak yer alan şeyler yalnızca gereksinimler, tutkular, çıkarlardır. Bunların arasında hiç kuşkusuz evrensel erekler, bir iyilikseverlik, soylu vatan sevgisi bulunuyor olabilir; ama bu erdemler ve bu evrenseller dünya ile ve dünyanın yarattıkları ile önemsiz bir ilişki içinde dururlar. Hiç kuşkusuz Usun belirleniminin bu öznelerin kendilerinde ve etki alanlarında olgusallaştığını görebiliriz; ama bunların insan soyunun bütün kitlesi karşısında oranları küçüktür ve erdemlerinin yayıldığı varoluş alanı da göreli olarak önemsizdir. Buna karşı, tutkular, tikel çıkarlara bağlı amaçlar, bencil isteklerin doyumu en güçlü olanlardır; güçlerini Tüzenin ve Ahlakın onlara getirmek istediği hiçbir sınırı tanımamada, bu doğal güçlerin insanlar üzerinde düzen ve ılımlılığa doğru, tüze ve ahlaka doğru yapay ve usandırıcı disiplinden daha doğrudan bir etki taşımasında bulurlar. Tutkuların bu oyununa ve şiddetlerinin sonuçlarına baktığımız zaman, yalnızca onlara değil, ama giderek — aslında başlıca — iyi amaçlara ve haklı ereklere takılmış olan anlamsızlıklar gözümüze çarptığı zaman, insanlığın üretmiş olduğu en görkemli krallıkların başına gelen kötülükleri ve yıkımları gördüğümüz zaman, bu evrensel geçicilik karşısında ancak hüzünle dolabiliriz; ve bu yıkımlar doğanın değil ama insan istencinin işi olduğunda, böyle bir görünümün sonucu ahlaksal bir sızı, iyi ruhun (eğer bizde böyle birşey varsa) bir başkaldırısı olabilir. Abartmalı bir diluzluğuna başvurmaksızın, uluslarda ve somut devlet yapılarında olduğu gibi kişisel erdemde de en soylu olanı yenmiş olan talihsizliklerin yalnızca doğru bir bileşimi ile çok korkutucu bir tablo oluşturulabilir ve böylelikle en derin ve en kesintisiz hüzün duygusu yaratılabilir ki, onu dengeleyecek hiçbir avutucu sonuç bulunamaz; bunun karşısında dayanabilmenin ya da ondan uzaklaşabilmenin biricik yolu şimdi bir kez böyle olmuş olduğuna göre, bunun bir yazgı olduğunu, ve onda hiçbirşeyin başka türlü olamayacağını düşünmektir; ve sonra, bu hüzünlü düşüncelerin yol açabileceği bıkkınlıktan geriye yaşam duygumuza, amaçlarımızın ve çıkarlarımızın şimdisine, kısaca dingin kıyıda bekleyen ve oradan güvenlik içinde uzaklardaki karışık enkaz yığınının görünüşünü keyifle seyreden bencilliğe geri çekiliriz. Ama Tarihi üzerinde ulusların mutluluğunun, devletlerin bilgeliğinin ve bireylerin erdeminin kurban edildiği mezbaha taşı olarak görsek bile, düşüncenin önüne zorunlu olarak şu soru çıkar: Kime, hangi son ereğe sunulmuştur bu kadar çok kurban? Buradan

soru genellikle irdelememizin genel başlangıcı yapmış olduğumuz şeye geçer. Bundan çıkarak, bizi o hüzünlü duygulara ve onlar üzerine derin düşüncelere götüren tablonun sergilediği olayları hemen asıl alan olarak belirledik ki, orada yalnızca Dünya Tarihinin tözsel belirlenimi, saltık son ereği, ya da yine aynı şey, gerçek sonucu olduğunu ileri sürdüğümüz şey için araçları gördük. Başından bu yana, derin düşüncenin tikellerin o imgesinden evrensel sonuçlara yükselen yolundan genel olarak uzak durduk; dahası, giderek bu duyguların gerçekten üzerine yükselmek ve Kayranın o irdelemelerde vazgeçilen bilmecelerini çözmek o duygu dolu düşüncelerin kendilerinin çıkarına değildir. Tersine, onların özünde o olumsuz sonucun boş, verimsiz yüceliklerinde hüzünlü bir keyif bulmak yatar. Öyleyse kabul ettiğimiz duruş noktasına geri dönüyoruz; ve onun üzerine sözünü etmeyi istediğimiz kıpılar o tablodan çıkabilecek soruları yanıtlamak için gerekli özsel belirlenimleri de kapsayacaktır.

Belirtmek istediğimiz *ilk* nokta, daha önce sık sık sözünü etmiş ve durumun gerektirdiği her keresinde bir kez daha yineleyecek olduğumuz gibi, Tinin ilkesi, son Ereği, belirlenimi ya da doğası ve Kavramı dediğimiz şeyin yalnızca evrensel, yalnızca soyut olduğudur. İlke, ya da temel önerme, yasa içsel birşeydir ki, böyle olarak, kendi içinde ne denli gerçek olursa olsun, bütünüyle edimsel değildir. Erekler, temel önermeler vb. bizim düşüncelerimizde, ilkin iç amacımızda bulunurlar, henüz edimsellikte değildirler. Kendinde olan bir olanak, bir gizilgüçtür, ama henüz kendi içinden varoluşa çıkmış değildir. Edimsellik için bir *ikinci kıpı* getirilmelidir, ve bu etkinleştirme, edimselleştirmedir ki, ilkesi İstençtir, genel olarak insanların etkinliğidir. Ancak bu etkinlik yoluyladır ki o kavram ve ayrıca kendilerinde varolan belirlenimler olgusallaşırlar, edimselleşirler, çünkü dolaysızca kendi kendileri yoluyla geçerli değildirler. Onları edime çeviren ve varoluşa geçiren etkinlik insanın gereksinim, itki, eğilim ve tutkusudur. Birşeyi yapmam, onu varoluşa getirmem istediğim şeydir; onunla bağıntı içinde olmalıyımdır ve onu yerine getirmede doyum bulmayı isterim. Eğer bir erek uğruna etkin olacaksam, bu herhangi bir yolda benim de ereğim olmalıdır; ereğimi yerine getirmede, aynı zamanda doyumumu bulmalıyımdır, üstelik uğruna etkin olduğum ereğin beni hiç ilgilendirmeyen başka pekçok yanı daha olsa bile. *Bu, kendini kendi etkinliğinde ve emeğinde doyumlu bulmak, öznenin sonsuz hakkıdır.* Eğer insanlar birşeye ilgi duyacaklarsa, onda kendi kendilerini bulmalı ve kendi öz-duygularını onda doyurmalıdırlar. Burada bir yanlış anlamadan kaçınmak gerekir: Bir birey için genel olarak 'çıkar beklediği,' eş deyişle, yalnızca kendi kişisel kazancını aradığı söylendiğinde, bu kınanır ve haklı olarak kötü bir anlamda görülür. Bunu kınadığımızda, demek istediğimiz şey onun evrensel erek için hiçbir duygusal eğilim taşımadan bu kişisel çıkarının peşinde olduğu, birincinin vesilesiyle kendi çıkarı uğruna çabaladığı ve

giderek onun için evrenseli bile gözden çıkarabileceğidir; oysa bir şey uğruna etkin olan biri yalnızca genel olarak çıkar beklemekle kalmaz, ama *ondan* çıkar bekler. Dil bu ayrımı doğru olarak anlatır. Buna göre, hiçbirşey onda etkin olan bireyler de kendileri için doyum bulmadıkça olmaz ve yerine getirilmez; onlar tikel insanlardır, eş deyişle genel olarak tikel, kendilerine özgü gereksinimleri, itkileri, çıkarları vardır; bu gereksinimler arasında yalnızca birinin kendi isteğine ve istencine bağlı olanlar değil, ama bireysel içgörülere, kanılara ya da en azından öznel görüşlere bağlı olanlar da vardır — eğer düşünmenin, anlağın, usun gereksinimleri kendilerini göstermeye başlamışlarsa. O zaman insanlar eğer bir şey uğruna etkin olacaklarsa, o şeyin genel olarak onlar için kabul edilebilir olmasını, iyiliği, doğruluğu, kazançlılığı, yararlığı açısından görüşleri ile onda olabilmeyi isterler. Bu insanların birşeye doğru güven ve yetke yoluyla daha az çekildikleri, tersine birşey uğruna kendi paylarına düşen etkinliği kendi anlakları, bağımsız kanıları ve görüşleri yoluyla sunmayı istedikleri zamanımızda özellikle özsel bir etmendir.

O zaman diyoruz ki, hiçbirşey genel olarak etkinlikleri yoluyla ona katılanların çıkarları olmaksızın başarılmış değildir; ve olan ve olabilecek tüm başka çıkar ve ereklerin gözardı edilmesi, istencin tüm sinir tellerinin tek bir nesneye yatırılması ve bütün bireyselliğin tüm gereksinimlerini ve güçlerini bu erek üzerinde yoğunlaştırması ölçüsünde bir çıkarın bir tutku olduğunu söylersek, o zaman genel olarak demeliyiz ki, ***dünyada büyük hiçbirşey tutku olmaksızın başarılmış değildir.*** Konumuza giren iki kıpıdan birincisi İdea, ikincisi ise insan Tutkularıdır. Birincisi Dünya Tarihinin önümüze yayılan engin halısının çözgüsü, öteki atkısıdır. İkisinin somut aracı ve birliği Devlette törel Özgürlüktür. Özgürlük İdeasından Tinin doğası olarak ve Tarihin saltık son Ereği olarak söz ettik. Tutku doğru olmayan, az çok kötü olan birşey olarak görülür: insanların hiçbir tutkularının olmaması gerekir. Tutku burada anlatmayı istediğim şey için bütünüyle uygun bir sözcük değildir. Burada genel olarak insanların tikel çıkarlardan, özel ereklerden, ya da eğer dilersek, bencil amaçlardan doğan etkinliklerini demek istiyorum, ve hiç kuşkusuz öyle bir yolda ki, istençlerinin ve karakterlerinin bütün erkesini bu ereklere yatırırlar ve kendileri de erekler olabilen başkaları, ya da daha doğrusu başka herşey onlara adanır. Bu tikel içerik böylece insanın İstenci ile birdir, onun bütün belirliliğini oluşturur ve ondan ayrılamazdır; o ne ise onun yoluyla odur. Çünkü birey *orada* olandır, ve orada *olan* genel olarak insan değil — çünkü bu varolamaz —, ama belirli bir insandır. Karakter de benzer olarak istencin ve anlığın bu belirliliğini anlatır. Ama Karakter genel olarak tüm tikellikleri, kişisel ilişkilerde davranma yollarını vb. kendi içinde kapsar, ve yalnızca etkinlikteki ve eylemdeki belirliliğe sınırlı olarak koyulmuş değildir. Bu yüzden 'tutku' anlatımını kullanacağım ve bununla karakterin tikel belirliliğini anlayacağım, yeter ki istencin bu belirlilikleri salt kişisel birer içerik taşıyor

olmasınlar ve evrensel edimlerin itici ve etkinleştirici öğeleri olsunlar. Tutku ilk olarak erkenin, istencin ve etkinliğin öznel ve bu düzeye dek biçimsel yanıdır ki, onda içerik ya da erek henüz belirsiz kalır; ve kişisel kanıda, kişisel içgörüde ve kişisel duyunçta da bu böyledir. Önemli olan nokta hangi içeriğin her zaman taşıdığım kanıya, hangi ereğin tutkuya ait olduğu, hangisinin, birinin mi yoksa ötekinin mi gerçek doğada olduğuna karar vermektir. Ama evrik olarak, eğer içerik, erek gerçek doğada ise, varoluşa çıkması, edimsel olması kaçınılmazdır.

Genel olarak bir ereğin tarihsel edimselliğinin ikinci özsel kıpısı üzerine bu açıklamadan — eğer geçerken Devlete bir göz atarsak — kendi için çok önemli bir önermenin ortaya çıktığını görebiliriz: Eğer bir Devletin evrensel ereği yurttaşların kişisel çıkarları ile uyum içinde ise, eğer biri ötekinde doyumunu ve edimselleşmesini buluyorsa, o Devlet bu bakımdan iyi kurulmuştur ve kendi içinde güçlüdür. Ama Devlette anlağın neyin amaca uygun olduğunun bilincine ulaşabilmek için giriştiği uzun kavgaların ve amaca uygun yönergelerin yanısıra birçok düzenlemeye ve düzeneğe gereksinim vardır; yine, o uyum ortaya çıkıncaya dek tikel çıkarlarla ve tutkularla yapılan kavgalar, bunların ağır ve yorucu disiplin süreçleri gereklidir. Böyle bir uyum zamanı Devletin çiçeklenme, erdem, güç ve mutluluk dönemini oluşturur. Ama Dünya Tarihi insanların tikel yaşam alanlarında olduğu gibi herhangi bir bilinçli erekle başlamaz. Onların birlikte yaşamak için yalın itkileri daha şimdiden yaşam ve mülkiyetlerinin güvenliği için bilinçli ereği taşır ve bu birlikte yaşama ortaya çıktığında bu erek daha da genişler. Dünya Tarihi Tinin kavramının özgürleşmesi biçimindeki genel ereği ile salt *kendinde*, e.d. Doğa olarak başlar; bu kavram iç, en iç bilinç[siz] itkidir, ve Dünya Tarihinin bütün işi, daha önce genel olarak anımsatıldığı gibi, [bu bilinçsiz] emeği onun için bilince getirmektir. Böylece bir doğal varoluşun, doğal istencin şekli içinde ortaya çıkarak, öznel yan denmiş olan şey — gereksinim, itki, tutku, tikel çıkar, ve ayrıca görüş ve öznel tasarım — doğrudan doğruya kendi için bulunur. Istençlerin, çıkarların ve etkinliklerin bu ölçüsüz kütlesi Dünya Tininin ereğini yerine getirmek için, onu bilince yükseltmek ve edimselleştirmek için gereksindiği aletler ve araçlardır; ve bu erek yalnızca kendini bulmak, kendine gelmek ve kendini edimsellik olarak seyretmektir. Ama bireylerin ve ulusların o dirimselliklerinin, onlar kendilerinin olanı ararken ve ona doyum sağlarken, aynı zamanda hakkında hiçbirşey bilmedikleri ve bilinçsizce yerine getirdikleri daha yüksek ve daha geniş birşey için araçlar ve aletler olması — bu konu soruya çevrilebilecek, aslında daha şimdiden çevrilmiş birşeydir; dahası, her tür yadsıma ile karşılaşmış olduğu gibi düşlem ve felsefe olarak da kötülenmiş ve küçümsenmiş olandır. Ama bu nokta üzerine ne düşündüğümü başlangıçta açıkladım; ve Usun dünyayı yönettiği ve böylece Dünya Tarihini de yönetmiş olduğu biçimindeki varsayımımızı (ki ilkin en sonunda bir sonuç ola-

rak kendini göstermesi gerekir) ve inancımızı ileri sürdüm. Bu kendinde ve kendi için evrensel ve tözsel olanın karşısında başka herşey altgüdümlüdür, ona hizmet eder, ve onun için araçtır. Ama dahası, bu Us tarihsel varoluşa içkindir kendini onda ve onun yoluyla yerine getirir. Evrenselin, genel olarak kendinde ve kendi için varolanın ve Bireyselin, öznel olanın birliği, yalnızca onun Gerçeklik olması — bu kurgul doğadır ve bu evrensel biçimde Mantıkta ele alınır. Ama Dünya Tarihinin sürecinin kendisinde, henüz ilerleme içindeki süreç olarak kavrandığında, Tarihin arı, en son ereği henüz gereksinimin ve çıkarın içeriği değildir; ve bunlar o erek üzerine bilinçsiz iken, Evrensel gene de tikel ereklerdedir ve kendini onlar yoluyla yerine getirir. O soru ayrıca *Özgürlük* ve *Zorunluğun* birliği biçimini üstlenir, çünkü Tinin iç, kendinde ve kendi için varolan sürecini Zorunlu olan olarak görürken, buna karşı insanların bilinçli istençlerinde onların çıkarları olarak görüneni Özgürlüğe yükleriz. Bu belirlenimlerin metafiziksel bağlantısı, e.d. kavramdaki bağlantı Mantığa ait olduğu için, onları burada çözümleyemeyiz. Yalnızca herşeyin onlara dayandığı ana kıpılara değineceğiz.

Felsefede İdeanın sonsuz karşıtlığa geçtiği gösterilir. Bu karşıtlık İdeanın onda kendi kendisinde kaldığı özgür evrensel biçimi ile kendi içine arı soyut yansıma biçimi arasındadır ki, bu ikincisi biçimsel kendi-için-varlık, Ben, salt Tine özgü olan biçimsel özgürlüktür. Evrensel İdea böylece bir yanda tözsel doluluk olarak, öte yanda özgür özencin soyut öğesi olarak varolur. Bu kendi içine yansıma tekil özbilinçtir, genel olarak İdeaya karşı başkasıdır, ve böylelikle saltık sonluluktadır. Bu başkası tam böylelikle sonluluktur, belirliliktir, evrensel Saltık içindir: Onun belirli-varlık yanıdır, biçimsel olgusallığının toprağı ve Tanrıvı onurlanmanın alanıdır. — Bu karşıtlığın saltık bağlantısını kavramak metafiziğin derin sorunudur. Dahası, bu genelde sonluluk ile birlikte tüm tikellik de koyulur. Biçimsel istenç kendini ister; bu Benin amaçladığı ve yaptığı herşeyde kendisinin olması gerekir. Dindar birey bile kurtarılmayı ve kutlu olmayı ister. Bu uç, kendi için varolarak, saltık, evrensel Varlıktan ayrım içinde tikel birşevdir, tikelliği bilir ve onu ister; genel olarak görüngünün duruş noktasındadır. Tikel erekler buraya düşerler, çünkü bireyler kendilerini tikelliklerine yöneltirler, onu doldurur ve onu edimselleştirirler. Bu duruş noktası o denli de mutluluğun ya da mutsuzluğun duruş noktasıdır. Varoluşunu tikel karakter, istenç ve özencine uygun bulan mutludur ve varoluşunda kendi hazzını yaşar. *Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir.* Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir. Kendi içine yansıma, bu Özgürlük bütününde soyut olarak saltık İdeanın biçimsel etkinlik kıpısıdır. Etkinlik tasımın orta terimidir; tasımın bir ucu evrensel varlık, Tinin en son derinliğinde dinginlikte olan İdea, öteki ucu ise genel olarak dışsallık, nesnel özdektir. Etkinlik orta terimdir ki, Evrenseli ve İçi nesnelliğe çevirir.

Söyleneni örnekler yoluyla daha tasarımlanabilir ve duru kılmaya çalışacağım.

Bir evin yapımı ilkin bir iç erek ve amaçtır. Bunun karşısında araçlar olarak tikel öğeler, gereç olarak demir, tahta, taş durur. Öğeler bunları işlemek için kullanılır: Ateş demiri eritmek için, hava ateşi beslemek için, su tahtayı kesecek olan çarkları devime geçirmek için vb. Ürün evin yapılmasına yardımcı olmuş olan havanın ev tarafından dışarıda tutulmasıdır; benzer olarak, yağmur sellerinin, ve ateşe dayanıklı olduğu ölçüde ateşin yokediciliğinin. Taşlar ve kirişler yerçekimine boyun eğerler, aşağıya derine doğru basınç yaparlar ve onlar yoluyla yüksek duvarlar örülür. Böylece öğeler doğalarına uygun olarak kullanılır ve birlikte ortaya bir ürün çıkarırlar ki, bunun tarafından kısıtlanırlar. Benzer olarak, tutkular doyurulur, kendi kendilerini ve ereklerini doğal belirlenimlerine göre geliştirirler ve insan toplumunun yapısını ortaya çıkarırlar; ama bunda Hak ve Düzen uğruna kendilerine *karşı* Yetkenin doğmasını sağlamışlardır.

Yukarıda değinilen bağlantı ayrıca Dünya Tarihinde insanların eylemleri yoluyla genel olarak amaçladıklarından ve eriştiklerinden, dolaysızca bildiklerinden ve istediklerinden başka birşeyin daha ortaya çıktığını imler; çıkarlarını yerine getirirler, ama böylelikle daha öte birşey başarılır ki, içsel olarak eylemlerinde yatmasına karşın, bilinçlerinde ve amaçlarında yatmaz. Andırımlı bir örnek olarak belki de haklı bir öç duygusundan, eş deyişle uğradığı haksız bir davranış nedeniyle başkasının evini ateşe veren bir insandan söz edebiliriz; burada hemen bütünüyle kendi başına ve dolaysızca alınan o edim ile ona ait olmayan daha öte dışsal koşullar arasındaki bağlantı kendini gösterir. Edim böyle olarak yalnızca küçük bir alevin bir kirişin küçük bir yerini tutuşturmasından oluşmuştur. Böylelikle henüz yapılmış olmayan şeyler arkadan kendiliklerinden gelirler; kirişin tutuşturulmuş yeri onun daha öte bölümleri ile bağıntılıdır; kirişin kendisi bütün evin kiriş yapısı ile ve ev başka evlerle bağıntılıdır; böylece büyük bir yangın çıkar, öcün kendisine karşı yöneldiği insandan başka birçok insan da malını ve mülkünü yitirir, giderek birçok insan yaşamından bile olur. Bunlar ne genel olarak edimde, ne de onu başlatan kişinin amacında kapsanmışlardır. Ama bunun dışında, eylem daha öte bir evrensel belirlenim daha kapsar; eylemi yapanın ereğinde bu yalnızca bir bireyden onun mülkiyetinin yokedilmesi yoluyla alınan bir öçtü; ama bu ayrıca bir suçtur, ve bu ise cezayı kapsar. Bu eylemde bulunanın bilincinde bulunmamış olabilir, istencinde bulunması bir yana; ama bu onun kendinde edimidir, onda evrensel olan, tözsel olan, onun kendisi yoluyla ortaya çıkarılandır. Bu örnekte yalnızca dolaysız eylemde onu yapanın istencinde ve bilincinde olandan daha öte birşeylerin yatıyor olabileceği gösterilmiştir. Ama bu örnek kendinde daha da öte birşey, eylemin tözünün ve böylelikle genel olarak eylemin kendisinin kendini onu

yerine getirene karşı çevirmesi, ona karşı onu yokeden bir geri vuruş olması olgusunu da içerir.

İki ucun, evrensel İdeanın dolaysız edimselliğe olgusallaşmasının ve tekilliğin evrensel gerçekliğe yükselişinin bu birliği ilk olarak iki yanın birbirine karşı türlülüğü ve ilgisizliği varsayımı altında olur. Eylemde bulunanlar etkinliklerinde sonlu erekleri, tikel çıkarları göz önünde tutarlar, ama kendileri bilen, düşünen varlıklardır. Ereklerinin içeriği hak, iyi, ödev vb. gibi evrensel, özsel belirlenimler ile iç içe geçmiştir. Çünkü salt istek, istencin yabanıllığı ve kabalığı Dünya Tarihinin tiyatrosunun ve alanının dışına düşer. Aynı zamanda erekler ve eylemler için yön çizgileri olan bu evrensel belirlenimler belirli içerikler taşırlar. Çünkü 'İyi uğruna İyi' gibi boş birşeyin genel olarak dirimli edimsellikte yeri yoktur. Eğer insanlar eylemde bulunacaklarsa, yalnızca İyiyi istememeli, ama ayrıca şunun mu yoksa bunun mu İyi olduğunu bilmelidirler. Ama hangi içeriğin iyi olduğu ya da olmadığı, haklı mı yoksa haksız mı olduğu — bu kişisel yaşamın olağan durumları için bir Devletin yasalarında ve törelerinde verilir. Bunu bilmede büyük bir güçlük yatmaz. Her bir bireyin kendi konumu vardır, genel olarak neyin haklı, onurlu eylem yolu olduğunu bilir. Olağan kişisel ilişkiler söz konusu olduğunda, eğer doğru ve iyi olanı seçmenin çok güç olduğu ileri sürülürse, ve eğer güçlükler bulmak ve bunlarla tasalanmak yüksek bir ahlak sayılırsa, o zaman bu dahaçok anlaşılmaları hiç de güç olmayan ödevlerinden kaçmaya çalışan kötü ya da aşağı bir istence yüklenebilir, ya da en azından derin düşüncelerde oyalanıp duran bir kafanın tembelliği sayılabilir, çünkü zayıf bir istenç ona yapacak yeterince iş vermemiş ve bu yüzden onu kendi içinde başka şeyler yapmaya ve kendini ahlaksal bir doygunluk içinde oyalamaya bırakmıştır.

Büyük tarihsel ilişkiler açısından durum başka türlüdür. Burası tam olarak kalıcı, tanınan ödevler, yasalar ve haklar ile bu dizgeye karşıt olan, ona zarar veren, giderek temellerini ve edimselliğini yokeden ve aynı zamanda iyi, büyük ölçekte kazançlı, özsel ve zorunlu bile görünebilen bir içerik taşıyan olanaklar arasında büyük çarpışmaların olduğu yerdir. Bu olanaklar tarihsel olgular olurlar; kendi içlerinde bir ulusun ya da Devletin kalıcılığı için temeli oluşturan başka tür bir Evrenseli kapsarlar. Bu Evrensel üretken İdeanın bir kıpısı, kendisine doğru çabalayan ve güdüleyen Gerçekliğin bir kıpısıdır. Tarihsel insanlar, *dünya-tarihsel bireyler* ereklerinde böyle bir Evrenselin yattığı insanlardır.

Henüz bir üstünlük konumunu olmasa da, en azından Devletin doruğunda bulunan başkaları ile bir eşitlik konumunu yitirme ve ona düşman olmak üzere olanlara yenik düşme tehlikesi içinde olan Sezar özsel olarak bu sınıfa aittir. Aynı zamanda kendi kişisel ereklerinin peşinde olan bu düşmanlar biçimsel anayasayı ve bir tüze görünüşünün gücünü kendi yanlarında tutuyorlardı. Sezar konum, onur ve güvenliğini korumak uğruna savaşıyordu, ve karşıtlarının gücü Roma İmpa-

ratorluğunun illeri üzerindeki egemenlik olduğu için, onlar üzerindeki utku ona bütün İmparatorluğun fethini getirdi; böylece, anayasa biçimini olduğu gibi bırakmasına karşın, Devletin Diktatörü oldu. Ama ilkin olumsuz olan ereğine, Roma'nın Tek Egemeni olmaya ulaşmasını sağlayan şey böylece aynı zamanda kendinde Roma'nın ve Dünyanın Tarihindeki zorunlu bir belirlenimdi, öyle ki bu yalnızca onun tikel bir kazanımı değil, ama kendinde ve kendi için zamanı gelmiş olanı yerine getiren bir içgüdüydü. *Bunlar Tarihteki büyük insanlardır ki, kendi tikel erekleri Dünya-Tininin Istenci olan Tözseli kapsar.* Onlara *Kahramanlar* denir — çünkü ereklerini ve görevlerini yalnızca şeylerin kalıcı dizge tarafından kutsanan dingin ve düzenli gidişinden değil, ama öyle bir kaynaktan türetmişlerdir ki, içeriği gizlidir ve şimdideki belirli-Varlığa ulaşmış değildir; onları henüz yüzeyin altında gizlenen iç Tinden türetmişlerdir ki, dış dünyaya bir kabuk gibi vurarak onu kırar, çünkü o bu kabuğun çekirdeğinden başka bir çekirdektir; öyleyse onları kendi içlerinden türetmiş görünürler ve eylemleri öyle bir durum ve dünya koşulu üretmiştir ki, yalnızca *onların* davası ve *onların* işi olarak görünür.

Böyle bireyler bu ereklerinde genel olarak İdeanın bilincini taşımamışlardır; tersine, pratik ve politik insanlardır. Ama aynı damanda düşünen insanlardır ki, zorunlu olanın ve *zamanı gelenin* bir içgörüsünü taşımışlardır. Bu tam olarak zamanlarının ve dünyalarının Gerçekliğidir; deyim yerindeyse en yakın Cinstir ki, İçte daha şimdiden bulunuyordu. Davaları bu Evrenseli, dünyalarının bir sonraki zorunlu Aşamasını bilmek, bunu erekleri yapmak ve erkelerini ona yöneltmekti. Dünya-tarihsel insanlar, bir çağın Kahramanları öyleyse kavrayışlı insanlar olarak tanınmalıdır; eylemleri ve söylemleri zamanın en iyisidir. Büyük insanlar onlara doyum verecek şeyleri istemişlerdir, başkalarına değil. Başkalarından iyi niyetli amaçlar ve öğütler olarak ne öğrenmiş olurlarsa olsunlar, bunlar dahaçok darkafahhk ve çarpıklık olduklarını göstermiş, çünkü durumu en iyi anlayanlar onlar olmuştur; aslında başka herkes onlardan öğrenmiş, yaptıklarını iyi ya da en azından uygun bulmuşlardır. Çünkü daha öte ilerlemiş olan Tin tüm bireylerin en iç ruhlarıdır; ama bilinçsiz İçselliktir ki, bunu onlarda bilince büyük insanlar getirmiştir. *Bu nedenle başkaları bu Ruh-Önderlerini izlerler, çünkü kendi iç Tinlerinin onlar için ortaya çıkan direnilmez gücünü duyumsarlar.* Eğer görevleri Dünya-Tininin yönetmenleri olmak olan bu dünya-tarihsel bireylerin yazgılarına bir göz atarsak, bunun mutlu bir yazgı olmadığını görürüz. Dingin bir doyuma ulaşmış değillerdir; bütün yaşamları emek ve zahmet, bütün doğaları yalnızca tutkuları olmuştur. Eğer ereklerine erişmişlerse, çekirdeğin boş kabuğu gibi düşüp gitmişlerdir. İskender gibi, erken ölürler; Sezar gibi, öldürülürler; Napoleon gibi, St. Helena'ya sürülürler. Bu ürkütücü avunca, tarihsel insanların mutlu denilen insanlar olmamış olmalarına — ki bu mutluluğa ancak çok çeşitli dışsal koşullar altında yer alabilen özel yaşam yeteneklidir —, bu avunca ge-

reksinim duyanlar onu tarihten türetebilirler. Ama buna gereksinen Haset, büyük ve yüksek olandan rahatsızlık duyduğu için, onu küçültmeye ve onda bir leke bulmaya çabalar. Böylece modern zamanlarda yeterince gösterildiği gibi, prensler genel olarak tahtlarında mutlu değildirler; bu nedenle insanlar onlara tahtlarını çok görmez ve ona kendilerinin değil ama onların oturmasını dayanılır bulurlar. — Belirtebiliriz ki, özgür insan haset duymaz, ama büyük ve yüce olanı seve seve tanır ve onun *olmasından* sevinç duyar.

Öyleyse bu tarihsel insanlar bireylerin çıkarlarını ve böylelikle tutkularını oluşturan bu evrensel kıpılara göre irdelenecektir. Onlar büyük insanlardır, çünkü büyük birşey istemiş ve başarmışlardır — imgesel, sanısal olanı değil, ama doğru ve zorunlu olanı. Bu irdeleme yolu o sözde ruhbilimsel irdelemeyi de dışlar; bu sonuncusu, Hasede en iyi hizmeti sunma işlevinde, tüm eylemleri yüreğe bağlayarak açıklamayı ve öznel bir şekle getirmeyi öylesine iyi bilir ki, sanki o eylem insanları yaptıkları herşeyi küçük ya da büyük herhangi bir tutkudan, salt bir *özlem*den yapmışlar, ve bu tutkular ve özlemler nedeniyle ahlaklı insanlar olamamışlardır. Makedonyalı İskender Yunanistan'ın bir bölümünü ve daha sonra Asya'yı ele geçirmiş, *öyleyse* fetih *özlemine* kapılmıştır. Un özleminden, fetih özleminden davranmıştır, ve bunlar tarafından güdülmüş olduğunun kanıtı ona ün kazandıran şeyleri yapmış olmasıdır. Hangi pedagog Büyük İskender gibi, Jül Sezar gibi insanlar hakkında onların böyle tutkular tarafından güdüldüklerini ve buna göre ahlaksız insanlar olduklarını tanıtlamamıştır? — ki bundan dolaysızca şu çıkar ki, o, pedagog, onlardan daha eşsiz bir insandır, çünkü böyle tutkuları yoktur ve bunun kanıtını Asya'yı ele geçirmemiş, Darius'u, Poros'u yenmemiş, ama yaşamın keyfini çıkarmış ve başkalarının da çıkarmasına izin vermiş olmasında gösterir. — Bu psikologlar büyük, tarihsel adların onlara özel kişiler olarak ait olan tikelliklerini irdelemeye özellikle düşkündürler. İnsan yemeli ve içmelidir; dostlar ve tanıdıklar ile ilişki içindedir, anın duygularını ve heyecanlarını yaşar. 'Bir oda hizmetçisi için hiçbir kahraman yoktur'; bu bilinen bir özdeyiştir; ona şunu ekledim — ve Goethe tarafından on yıl sonra yinelendi —: 'Gene de ikincisi bir kahraman olmadığı için değil, ama birincisi uşak olduğu için.' O kahramanın botlarını çıkarır, yatmasına yardım eder, şampanya içmeyi sevdiğini vb. bilir. — Tarihsel yazında böyle psikolog uşaklardan hizmet gören tarihsel adlar için işlerin gidişi kötüdür; onlar bu kendi oda uşakları tarafından budanırlar ve böyle ince insan sarraflarının ahlakları ile aynı düzleme ya da daha doğrusu birkaç basamak aşağı indirilirler. Homeros'un krallara söven Thersites'i tüm zamanlar için kalıcı bir kişiliktir. Hiç kuşkusuz her çağda Homeros'un zamanında olduğu gibi vuruşlar almaz, e.d. sağlam bir değnekle dayak yemez; ama hasedi, dikkafalılığı etinde taşıması gereken dikendir ve onu kemiren ölümsüz kurt eşsiz amaçlarının ve sövgülerinin dünyada herşeye karşın

bütünüyle sonuçsuz kalmalarından duyduğu acıdır. Ama Thersitesciliğin yazgısından duyduğumuz sevincin zararlı bir yanı da vardır.

Dünya-tarihsel bir birey şunu olduğu gibi bunu da isteyecek, dikkatini her yana dağıtıp saçacak kafasız biri değildir; tersine, başka herşeyi bir yana bırakarak *tek bir* ereğe yönelmiştir. Böylece daha başka büyük, giderek kutsal çıkarları hafife alması bile söz konusu olabilir, ki böyle bir davranış hiç kuşkusuz kendini ahlaksal kınamanın altına düşürür. Ama böylesine büyük şekil pekçok suçsuz çiçeği çiğnemeli, yolunun üzerine çıkan pekçok şeyi ezip parçalamalıdır.

Tutkunun tikel çıkarı böylece evrenselin etkinleşmesinden ayrılamazdır; çünkü evrensel olan tikel ve belirli olandan ve onun olumsuzlanmasından doğar. Birbirleri ile çatışanlar tikellerdir, ve bunların bir bölümü yitip gider. Karşıtlıkta ve kavgada kendini tehlikeye atan evrensel İdea değildir; o kendini arkatasarda saldırıya uğramamış ve zarar görmemiş tutar. Buna *usun hilesi* denebilir — tutkuları kendi için etkinleşmeye bırakır, ve bu arada kendini onlar yoluyla varoluşa yükselten kayba uğrar ve zarar görür. Çünkü görüngü bir bölümü hiçken, bir bölümü ise olumlu olandır. Tikel çoğunlukla evrensele karşı önemsizdir; bireyler adanır ve gözden çıkarılır. İdea varoluşun ve geçiciliğin bedelini kendisinden değil, bireylerin tutkularından öder.

Ama bireylerin, ereklerinin ve bunların doyumunun adandıklarını, mutluluklarının bütününde ait olduğu o şans imparatorluğuna terk edildiğini görmeye, ve bireyleri bütününde araç kategorisi altında seyretmeye dayanabilsek de, gene de onlarda bir yan vardır ki, en yüksek olanın karşısında bile olsa, onu bu bakış açısı altında görmede duraksarız, çünkü saltık olarak altgüdümlü birşey değil, tersine onlarda kendinde bengi, tanrısal olandır. Bu *Ahlak, Törellik, Dinsellik*tir. Usun Ereğinin genel olarak bireyler yoluyla etkinleşmesinden söz edildiğinde bile, onların öznel yanlarının — çıkarları, gereksinim ve itkilerinin, görüşlerinin ve içgörülerinin çıkarları —, gerçi biçimsel yan olarak sunulmuş olsa da, kendisinin doyurulması gereken sonsuz bir hakkının olduğundan söz edilmişti. Bir araçtan söz ettiğimiz zaman onu ilkin bir ereğe yalnızca dışsal olarak, onda hiçbir payı olmayan birşey olarak düşünürüz. Ama araçlar olarak kullanılan doğal şeylerin bütünü, giderek en sıradan dirimsiz şeyler bile, gerçekte onları ereklere uygun kılan bir yapıda olmalı, onlarla ortaklaşa birşey taşıyor olmalıdırlar. İnsanların Usun Ereği için o bütünüyle dışsal anlamda araçlar olarak davranmaları ise daha da az söz konusu olabilir; yalnızca onunla ve onun vesilesi üzerine aynı zamanda içeriğe göre ondan ayrı erekleri olan tikelliklerini doyurmakla kalmazlar, ama o Us-Ereğinin kendisine katılırlar ve tam bu yolla kendilerinin erekleridirler — yalnızca biçimsel olarak değil, ki genel olarak dirimli olanın durumunda böyledir, çünkü onun bireysel yaşamının kendisi içeriğine göre insansal yaşama altgüdümlü birşeydir ve haklı olarak araç olarak kullanılır; tersine, insanlar

o Us-Ereğinin içeriğine göre de kendilerinin erekleridirler. Araç kategorisinin dışında tutmayı isteyeceğimiz şeyler, Ahlak, Törellik, Dinsellik de bu belirlenimin altına düşerler. Başka bir deyişle, insan yalnızca onda olan Tanrısal öğe yoluyla ve daha başından Usta olan ve etkin ve öz-belirlenimli olduğu ölçüde Özgürlük denmiş olan şey yoluyla kendi içinde Erektir; ve burada daha öte açındırmaya girmeden diyoruz ki, Dinsellik, Törellik vb. zeminlerini ve kaynaklarını o öğede bulurlar ve onun kendisi yoluyla kendilerinde dış zorunluğun ve olumsallığın üzerine yükselirler. Ama burada belirtmek gerek ki, bireyler, özgür oldukları düzeye dek, törel ve dinsel bozulmanın ve zayıflamanın sorumluluğunu kendileri taşırlar. İnsanın neyin iyi, neyin kötü olduğunu bilmesi, giderek İyiyi ya da Kötüyü isteme yeteneğinde olması, tek bir sözcükle, sorumluluk, yalnızca Kötü için değil ama İyi için de sorumluluk taşıyabilmesi, yalnızca şunun ya da bunun ya da herşeyin değil, ama bireysel Özgürlüğünün sorumluluğuna ait İyinin ve Kötünün sorumluluğunu taşıyabilmesi — bu insanın saltık olarak en yüksek belirleniminin mührüdür. Yalnızca hayvanlar gerçekten suçsuzdurlar. Ama suçsuzluk denilen şeyin Kötülüğün bilgisizliğinin kendisini imlediği bildiriminin kaçınılmaz olarak yol açacağı tüm yanlış anlamaları önleyebilmek ya da silebilmek için geniş bir çözümleme, özgürlüğün kendisi üzerine olan çözümleme kadar geniş bir çözümleme gerekecektir.

Erdemin, törelliğin, giderek dindarlığın tarihteki yazgısını irdelemede dünyada iyiler ve dindarlar için işlerin sık sık ya da çoğu kez ters gittiği, buna karşı kötüler için herşeyin yolunda olduğu türündeki yakınmaların teranesine düşmemeliyiz. 'Yolunda gitme' genellikle çok çeşitli biçimlerde anlaşılır — varsıllık, dışsal onur, ve benzerleri. Ama kendinde ve kendi için varolan Erek gibi birşey söz konusu olduğunda, böyle şu ya da bu birey için işlerin sözde iyi ya da kötü gitmesi gibi anlatımların ussal dünya düzeninin bir kıpısı yapılmaması gerekir. Salt mutluluktan, bireyler için talihli bir durumdan daha büyük bir hakla, Dünyanın Ereğinden iyi, törel, haklı ereklerin gerçekleşmelerini ve güvencelerini onun altında ve onda kazanmaları beklenir. İnsanları ahlaksal olarak hoşnutsuz yapan şey (ve bu onların biraz gurur duydukları türde bir hoşnutsuzluktur) haklı ve iyi saydıkları erekler (özellikle bugünlerde politik düzenlemelere ilişkin idealler) için Şimdiyi uygun bulmamalarıdır; bu varoluşu şeylerin hakkı olan 'Gerek' ile karşıtlık içinde görürler. Burada doyum isteminde bulunanlar tikel çıkarlar ya da tutkular değil, ama Us, Hak ve Özgürlüktür; ve bu sanlarla donatılı olarak, bu istem gözünü yükseklere diker ve kolayca dünya durumundan hoşnutsuz olmakla kalmaz, ama ona baş kaldırır. Böyle duyguları ve böyle görüşleri değerlendirebilmek için, ortaya koyulan istemler ve önesürülen görüşler incelenmelidir. Bizim çağımızda oluğundan başka hiçbir çağda, evrensel önermeler ve düşünceler böylesine büyük bir inancayla ortaya koyulmamıştır. Eğer tarih geçmişte kendini tutkuların

bir kavgası olarak sergilemiş görünüyorsa, o zaman çağımızda gösterdiği şey, tutkuların eksik olmamalarına karşın, bir yandan yetke kazanan düşüncelerin kendi aralarındaki kavgaların, öte yandan tutkuların ve öznel çıkarların özsel olarak yalnızca böyle yüksek yetke sanları altında süren kavgalarının ağırlık kazandıklarıdır. Usun belirlenimi olarak sunulmuş olan şeyin adına ortaya sürülen istemler tam bu nedenle Din, Törellik, Ahlak ile eşit ölçüde saltık erekler olarak geçerli sayılırlar. Daha önce belirtildiği gibi, şimdi hiçbirşey düşlem yetisinin kurduğu *ideallerin* olgusallaşmadığı, bu soylu düşlerin soğuk edimsellik tarafından yokedildiği yakınmasından daha sık değildir. Yaşam yolculuğunda sert edimselliğin kayalarında parçalanıp yok olan bu idealler ilk olarak ancak öznel olabilirler, ancak kendini en yüksek ve en akıllı sayan bireyselliğin özgünlüğüne ait olabilirler. Bunlar aslında buraya ait değildirler. Çünkü bireyin kendi tekilliği içinde kendi başına kurduğu şeyler evrensel edimsellik için yasa olamazlar, tıpkı dünya yasasının valnızca ona fazla kısa gelebilecek tekil birey için olmaması gibi. Ama İdeal ile Usun, İyinin, Gerçeğin İdeali de anlaşılır. Şairler, örneğin Schiller, böyle İdeallere çok dokunaklı ve duygu yüklü betimlemeler vermişler, böyle İdeallerin edimselleşmelerini bulamamalarını derin hüzün duyguları ile anlatmışlardır. Şimdi buna karşı evrensel Usun kendini yerine getirdiğini, gerçekleştirdiğini ileri sürüyorsak, bunun hiç kuşkusuz görgül birey ile bir ilgisi yoktur; çünkü bu daha iyi ya da daha kötü olabilir, çünkü burada olumsallık ve tikellik kavramdan ezici haklarını uygulama gücünü almışlardır. Böylece görüngünün tekilliğinde kınanacak çok şey bulunabilir. Bu öznel kınama, yalnızca tekil olanları ve onlardaki eksikliği göz önüne aldığı, ama onlardaki evrensel Usu tanımadığı için, kolaydır; ve bütünün iyiliği için bir iyi niyet güvencesi ileri sürdüğü ve kendine iyi yürek görünüşü verdiği için, kendinde şişinme ve büyüklenme hakkını görür. *Bireylerde, Devletlerde, Kayrada eksiklik görmek onların gerçek değerini görmekten daha kolaydır.* Çünkü bu salt olumsuz kınamada kişi burnu havada durur ve sorunun özüne ulaşmadan ona yükseklerden bakar, e.d. onun kendisini, olumlu yanını kavramaz. Yaş genellikle insanları daha ılımlı yaparken, gençlik ise her zaman hoşnutsuzdur; yaşın ılımlılığı yargının olgunluğudur ki, yalnızca ilgisizlik nedeniyle daha kötü olandan bile hoşnut olması bir yana, tersine yaşamın ciddiliği yoluyla daha derinden öğrenmeye, şeylerde tözsel olanı, daha değerli olanı görmeye götürülür. — Şimdi, o idealler ile karşıtlık içinde, felsefenin götürmesi gereken içgörü edimsel dünyanın olması gerektiği gibi olduğu, gerçek İyinin, evrensel tanrısal Usun kendini yerine getirme gücünün de olduğudur. Bu İyi, bu Us en somut tasarımında Tanrıdır. Tanrı dünyayı yönetir, yönetiminin içeriği, Tasarının yerine getirilmesi Dünya Tarihidir. Felsefe bu Tasarı kavramaya çalışır; çünkü ancak ondan yerine getirilmiş olanın edimselliği vardır, ve onunla uyum içinde olmayan yalnızca çürük varoluştur.

Salt ideal olmayan bu tanrısal İdeanın arı ışığının önünde, sanki dünya çılgıncasına ve aptalcasına yaşanan bir olaymış görünüşü yiter. Felsefe tanrısal İdeanın içeriğini, edimselliğini bilmeyi, ve küçümsenen edimselliği aklamayı ister. Çünkü Us tanrısal Yapıtın kavranışıdır. Ama genel olarak dinsel, törel ve ahlaksal ereklerin ve durumların bozulma, çürüme ve yıkımlarına gelince, belirtilmelidir ki, bunlar hiç kuşkusuz en iç doğalarında sonsuz ve bengidirler, ama somut şekillenmeleri sınırlı bir türde ve böylelikle yalnızca doğa bağlantısı içinde ve olumsallığın buyruğu altında duruyor olabilir. Bu nedenle geçicidirler ve bozulma ve çürümeye açıktırlar. Din ve Törellik, kendi içlerinde evrensel özsellikler olarak, bireysel ruhta kavramları ile uyum içinde, böylelikle gerçek olarak bulunma özelliğini taşırlar, gerçi onda eğitimin genişliğini, gelişmiş ilişkiler üzerine uygulanmışlığı taşımıyor olsalar da. Sınırlı bir yaşamın — bütünüyle yalın birkaç yaşam ilişkisi üzerine yoğunlaşmış içselliği ve sınırlanmışlığı içindeki bir çobanın, bir köylünün — dindarlığının, törelliğinin sonsuz değeri, eğitimli bir bilginin ve bağıntılar ve eylemler eriminde varsıl bir varoluşun dindarlığı ve törelliği ile aynı değeri vardır. Bu iç odak, öznel Özgürlüğün hakkının bu yalın bölgesi, İstenç, Karar ve Edimin ocağı, Duyuncun soyut içeriği, bireyin sorumluluk ve değerini kendi içinde kapsayan şey — bu dokunulmamış kalır ve Dünya Tarihinin gürültü patırtısından ve yalnızca dışsal ve zamansal değişimlerden değil, ama ayrıca Özgürlük Kavramının kendisinin saltık zorunluğunun kendisi ile birlikte getirdiği değişimlerden de bütünüyle uzakta durur. Ama genel olarak kabul etmek gerek ki, dünyada soylu ve şanlı olarak aklanmış olan herşey kendi üzerinde daha da yükseğini bulur. Dünya Tininin hakkı tüm tikel aklamaların üzerine yükselir.

Bu belirtilenler Dünya Tininin Kavramını olgusallaştırmada kullandığı araçlara ilişkin bu bakış açısı üzerine yeterli olabilir. Yalın olarak ve soyut olarak, bu Öznelerin etkinliğidir ki, onlarda Us onların kendinde varolan tözsel özleri olarak bulunur, ama ilkin onlar için henüz bulanık, henüz onlardan gizli zemindir. Gene de, eğer bireyleri yalnızca etkin olarak değil, ama somut olarak dinlerinin ve törelliklerinin, Usta ve böylelikle ayrıca onun saltık haklarında payları olan bu belirlenimlerin belirli içeriği ile birlikte alırsak, konu daha karışık ve daha güç olur. Burada salt aracın erek ile ilişkisi yitip gider, ve bu bağlamda Tinin saltık ereklerinin ilişkisi üzerine kendilerini gösteren ana bakış açıları kısaca irdelenmiştir.

c) Şimdi ele alınacak üçüncü nokta bu araç yoluyla yerine getirilecek ereğin ne olduğu, eş deyişle onun *edimsellikte şekillenişi*dir. Araçlardan söz edildi; ama öznel olarak sonlu bir ereğin yerine getirilmesi durumunda henüz onun edimselleşmesi için elde bulunan ya da sağlanması gereken bir de *Gereç* kıpısı vardır. Böylece soru şudur: Onda ussal son ereğin yerine getirildiği Gereç nedir? Bu ilk olarak Öznenin kendisi,

insanların gereksinimleri, genel olarak Öznelliktir. Gereç olarak insan bilgi ve istencinde, Ussal olan varoluşa ulaşır. Öznel istenci bir edimselliğin gerçekliği olan bir ereği varken ve dahası büyük bir dünya-tarihsel tutku olduğu düzeye dek irdeledik. Sınırlı tutkulardaki öznel istenç olarak bağımlıdır, ve tikel ereklerine ancak bu bağımlılığın içersinde doyum bulabilir. Ama öznel istencin bir de tözsel bir yaşamı, bir edimselliği vardır ki, onda özsel olanın alanında devinir ve özsel olanın kendisini varoluşunun ereği olarak alır. Bu özsel olanın kendisi öznel İstencin nesnel İstenç ile birliğidir; törel Bütündür — *Devlet*tir ki, edimselliktir, birey Özgürlüğünü onda bulur ve yaşar, ama kendisi Evrenselin bilgisi, inancı ve istenci olduğu ölçüde; gene de bu sanki bireyin öznel istenci edimselleşmesine ve doyumuna evrensel istenç yoluyla ulaşıyormuş ve bu onun için bir araçmış gibi, sanki özne başka öznelerin yanında özgürlüğünü sınırlamış ve bu ortak sınırlama, herkesin birbirine karşı sıkılganlığı her birine orada dolaşabileceği küçük bir yer bırakıyormuş gibi alınmamalıdır; tersine, Tüze, Törellik, Devlet, ve yalnızca onlar Özgürlüğün olumlu edimselliği ve doyumudur. Kısıtlı bir özgürlük özençtir ki, kendini gereksinimlerin tikelliğine bağıntılar.

Öznel istenç, tutku etkinleştirendir, edimselleştirendir; İdea İç olandır; Devlet edimsel olarak varolan törel yaşamdır. Çünkü Devlet evrensel, özsel İstencin ve öznel İstencin birliğidir, bu ise Törelliktir. Bu birlikte yaşayan bireyin törel bir yaşamı, bir değeri vardır ki, yalnızca bu tözsellikten oluşur. Sofokles Antigone'ye şunları söyletir: 'Tanrısal buyruklar dünün değildirler, ne de bugünün; hayır, sonsuza dek yaşarlar ve nereden geldiklerini kimse bilmez.' Törelliğin yasaları olumsal değildirler, tersine Ussal olanın kendisidirler. *İnsanların edimsel eylemlerinde ve duygusal yatkınlıklarında tözsel olanın geçerli olması, varolması ve kendini sürdürmesi — Devletin ereği budur.* Bu törel bütünün varolması Usun saltık çıkarıdır; ve Devletleri — üstelik bunlar henüz ne denli gelişmemiş olsalar bile — kurmuş olan kahramanların hakları ve değerleri burada yatar. *Dünya Tarihinde ancak bir Devlet kurmuş olan halklar söz konusu edilebilir.* Çünkü anlaşılmalıdır ki Devlet Özgürlüğün, e.d. saltık son Ereğin olgusallaşmasıdır, ve kendi uğruna varolur; ve yine anlaşılmalıdır ki, insan taşıdığı tüm değeri, tüm tinsel edimselliği yalnızca Devlet yoluyla taşır. Çünkü onun tinsel edimselliği bilen bir varlık olarak onun için özünün, Ussallığın nesnel olması, onun için nesnel, dolaysız varoluş taşımasıdır; ancak böylece bir bilinçtir, ancak böylece törede, tüzel ve törel Devlet yaşamındadır. Çünkü Gerçek olan evrensel ve öznel İstencin birliğidir; ve Evrensel ise Devlette yasalarda, evrensel ve ussal belirlenimlerdedir. Devlet yeryüzünde bulunduğu gibi tanrısal İdeadır. Böylece Dünya Tarihinin daha yakın belirlenimi içindeki nesnesidir ki, onda Özgürlük nesnelliğini kazanır ve bu nesnelliğin hazzında yaşar. Çünkü Yasa Tinin nesnelliğidir ve gerçekliği içindeki İstençtir; ve yalnızca yasaya boyun eğen İstenç özgürdür, çünkü onda kendi ken-

disine boyun eğer, kendi kendisindedir ve özgürdür. Devlet, vatan bir varoluş topluluğu oluşturduğu zaman, insanın öznel Istenci yasaya altgüdümlü olduğu zaman Özgürlüğün ve Zorunluğun karşıtlığı yiter. Ussal olan tözsel olan olarak zorunludur, ve onu yasa olarak tanırken ve onu kendi varlığımızın tözü olarak izlerken özgürüzdür; nesnel İstenç ve öznel İstenç o zaman uzlaşırlar ve bir ve aynı pürüzsüz bütündürler. Çünkü Devletin törelliği onda birinin kendi kanısının egemen olduğu ahlaksal, düşünsel törellik değildir; bu dahaçok modern dünyaya özgü iken, gerçek ve antik törellik ise herkesin kendi ödevine sarılması olgusunda kökleşmiştir. Bir Atina yurttaşı ondan bekleneni bir bakıma içgüdüden yapıyordu; ama eğer eylemimin nesnesi üzerinde düşünürsem, o zaman istencimin ona yönelmiş olduğunun bilincini taşımam gerekir. Oysa Törellik ödevdir, tözsel haktır, [Aristoteles tarafından] haklı olarak belirtildiği gibi 'ikinci doğa'dır, çünkü insanın ilk doğası onun dolaysız, hayvansal varlığıdır.

Devletin ayrıntılı açınımı *Türe Felsefesi*'nde verilmiştir; gene de burada anımsatılmalıdır ki, zamanımızın kuramlarında onun üzerine çeşitli yanılgılar dolaşımdadır ki, bunlar yerleşik gerçeklikler olarak geçerli sayılırlar ve birer önyargıya dönüşmüşlerdir; bunlardan yalnızca birkaçına, ve özellikle Tarihimizin konusu ile bağıntılı olanlara değineceğiz.

İlk karşılaştığımız yanılgı Devletin Özgürlüğün edimselleşmesi olduğu kavramımızın doğrudan karşıtıdır, yani insanın *doğal olarak* özgür olduğu, ama aynı zamanda zorunlu olarak içine itildiği Toplumda ve Devlette bu doğal özgürlüğü sınırlaması gerektiği görüşüdür. İnsanın *doğal olarak* özgür olduğu görüşü onun bu Kavramına göre, ama böylelikle yalnızca belirlenimine göre, eş deyişle salt kendinde böyle olduğu anlamında bütünüyle doğrudur; bir nesnenin 'doğası' hiç kuşkusuz onun Kavramına denk düşer. Oysa bu görüş bundan daha çoğunu imler ve insanın salt doğal dolaysız varoluşunu da o Kavramın içine katar. Bununla genel olarak bir *Doğa Durumu* varsayılır ki, bunda insan, doğal haklarının iyeliğinde olarak, özgürlüğünün kısıtlamasız uygulaması ve yararlanımı içinde tasarımlanır. Bu sayıltı tam olarak tarihsel bir olgu olma noktasına yükseltilmez; eğer ciddiye alınacak olursa, böyle bir durumun şimdiki zamanda varolduğunu ya da geçmişte herhangi bir biçimde varolmuş olduğunu göstermek güçtür. Hiç kuşkusuz yabanıl yaşam durumlarını bulup göstermek olanaklıdır; ama bunlar kendilerini acımasızlık ve zorbalık tutkuları ile bağlı gösterirler, ve dahası henüz ne denli eğitimsiz olurlarsa olsunlar, özgürlük için kısıtlayıcı oldukları söylenen toplumsal düzenlemeler ile bağlıdırlar. O sayıltı kuramın ürettiği türde bulutlu imgelerden, ondan kaçıveren zorunlu tasarımlardan biridir ki, onu tarihsel olarak aklamayı başaramamış olsa da ona varoluş yükler.

Böyle bir Doğa Durumunu varoluşta görgül olarak bulduğumuz gibi alırsak, kavramına nasıl karşılık düştüğünü görürüz. Özgürlük, dolaysız

olanın ve doğal olanın idealliği [= ortadan kalkmışlığı] olarak, dolaysız ve doğal birşey değil, ama dahaçok ilkin ele geçirilmesi ve kazanılması gereken birşeydir, ve bu ise bilmenin ve istemenin disiplininin sonsuz bir dolaylılığı yoluyla olur. Buna göre Doğa Durumu dahaçok bir haksızlık ve zorbalık durumu, insanlık dışı edim ve duyguların, terbiye edilmemiş doğa-itkilerinin durumudur. Hiç kuşkusuz Toplum ve Devlet yoluyla kısıtlama getirilir; ama bu o kör duyguların ve kaba itkilerin, ve daha ileri bir aşamada ayrıca özencin ve tutkunun düşünce temeli olan başına buyrukluğunun kısıtlanışıdır. Bu kısıtlama bir dolaylılığa aittir ki, Özgürlüğün bilinci ve istenci ilkin onun yoluyla gerçekten olduğu gibi, e.d. ussal ve kavramına göre olduğu gibi üretilir. Kavramına göre, Özgürlük Hak ve Törelliği kapsar, ve bunlar kendilerinde ve kendileri için evrensel özsellikler, nesneler ve ereklerdir ki, yalnızca kendini duyusallıktan ayırdeden ve kendini ona karşı geliştiren düşüncenin etkinliği tarafından bulunurlar, ve yine ilkin duyusal olan istence ve dahası onun kendisine karşı getirilmeli ve katılmalıdırlar. Özgürlük üzerine sonu gelmez yanlış anlama onu yalnızca biçimsel, öznel anlamda görmek, onun özsel nesnelerini ve ereklerini soyutlamaktır; böylece yalnızca herhangi bir tikel bireye ait olan itki, istek ve tutkunun, özenç ve başına buyrukluğun kısıtlanışı Özgürlüğün kısıtlanışı olarak alınır. Tersine, böyle bir kısıtlama saltık olarak kurtuluşun ondan doğduğu koşuldur, ve Toplum ve Devlet dahaçok Özgürlüğün onlarda edimselleştiği durumlardır.

İkinci olarak bir başka tasarımdan söz edeceğiz ki, genel olarak Hakkın ve yasal biçimin gelişimine ters düşer. *Ataerkil* durum ya bütün insanlık için ya da en azından onun kimi tekil dalları için öyle bir ilişki biçimi olarak görülür ki, bunda tüzel öğe ile aynı zamanda törel ve duygusal öğe de doyumunu bulur ve türenin kendisi yalnızca onlarla birlik içinde içeriğine göre gerçekten uygulanır. Ataerkil durum için Aile ilişkisi temelde yatar; bu ilişki ilk bilinçli Törelliği geliştirir ve bunu ikinci olarak Devletin törelliği izler. Ataerkil ilişki bir geçiş durumudur ki, onda Aile daha şimdiden bir klan ya da halk düzeyine yükselmiş ve buna göre bağ daha şimdiden salt bir sevgi ve güven bağı olmaya son vermiş, bir hizmet bağlantısı olmuştur. Burada ilk olarak Aile törelliğini ele almalıyız. Aile salt bir Kişidir ki, üyeleri Kişiliklerinden (böylelikle tüzel ilişkilerinden, ve ayrıca daha öte tikel çıkarlarından ve bencilliklerinden) ya birbirlerine karşı vazgeçerler (büyükler), ya da henüz böyle bir kişiliğe erişmemişlerdir (çocuklar, ki ilk olarak daha önce sözü edilen doğa durumundadırlar). Böylece birbirlerine karşı bir duygu, sevgi, güven, inanç birliği içinde yaşarlar; sevgide bir birey kendi bilincini başkasının bilincinde bulur, kendi dışındadır, ve bu karşılıklı vazgeçmede kendini (ve başkası ile bir olarak kendisi gibi başkasını da) kazanmıştır. Yaşamın zorunlukları ve dış sorunları ile bağıntılı daha öte çıkarlar, bunların kendi alanları içersinde çocukların gelişimi gibi şey-

ler ortak bir erek oluştururlar. Aile Tini, Penatlar, tıpkı bir ulusun Devletteki Tini gibi, *tek bir* tözsel varlık oluşturur; Törellik ikisinde de bir duygu, bilinç ve istençten oluşur ki, bunlar bireysel kişilik ve çıkarlara sınırlı değil, ama genel olarak tüm üyelere aittir. Ama bu birlik Ailede özsel olarak doğal olanın sınırları içersinde kalan bir duygu birliğidir; Aile dindarlığı Devletten en yüksek düzeyde saygı görmelidir; onun yoluyla Devlet üyelerini daha şimdiden genelde törel bireyler olarak bulur (çünkü Kişiler olarak öyle değildirler), ve bunlar Devlet için kendini bir Bütün ile bir olarak duyumsama gibi sağlam temeli birlikte getirirler. Ama Ailenin bir ataerkil bütüne genişlemesi kan akrabalığı bağının ötesine, temelin doğal yanının ötesine geçer, ve bunun ötesinde bireyler Kişilik konumuna girmelidirler. Ataerkil ilişkinin daha geniş erimi içinde irdelenişi özel olarak teokrasi biçimine daha yakından bakmaya götürecektir; ataerkil klanın başı ayrıca onun rahibidir. Aile henüz genel olarak Yurttaş Toplumundan ve Devletten ayrılmamışsa, o zaman Dinin ondan ayrılışı da henüz yer almamıştır, özellikle Aile dindarlığının kendisinin bir duygu içselliği olması ölçüsünde.

Özgürlüğün iki yanını, öznel ve nesnel yanlarını irdeledik; şimdi, eğer bireylerin onaylarını vermesi Özgürlük olarak alınırsa, o zaman burada yalnızca öznel kıpının imlendiğini görmek kolaydır. Bu ilkeden doğallıkla çıkan sonuç herkes onayını vermedikçe hiçbir yasanın geçerli olamayacağıdır. Burada hemen azınlığın çoğunluğa boyun eğmek zorunda olduğu gibi bir belirlenime ulaşılır; öyleyse çoğunluk karar vermelidir. Ama J. J. Rousseau'nun daha önce belirttiği gibi, o zaman bundan böyle Özgürlük olmayacak, çünkü azınlığın Istenci bundan böyle dikkate alınmayacaktır. Polonya Meclisinde her bir üyenin onayını vermesi gerekiyordu ve bu özgürlük uğruna Devletin kendisi yıkıldı. Bunun dışında, *yalnızca* halkın Usu ve içgörüsü olduğu ve Hakkı bildiği görüşü tehlikeli ve yanlış bir varsayımdır; çünkü halkın her bölüngüsü kendini halk olarak sunabilir, ve Devleti oluşturan şey eğitimli bilgidir, halkın bilgisi değil.

Eğer tekil İstenç ilkesi politik özgürlüğün biricik belirlenimi olarak temel alınırsa, ve buna göre Devlet tarafından ve onun için yapılan herşeye tüm bireylerin onaylarını vermesi gerektiği kabul edilirse, o zaman aslında bir *Anayasa* bulunmaz. O zaman gerekli biricik düzenleme yalnızca Devletin gereksinimleri olarak görünen şeylere dikkat eden ve görüşünü bildiren istençsiz bir özek noktası, ve sonra bireyleri toplanmaya çağıran, onlara oylama yaptıran ve değişik önergeler için verilen oyları sayma ve karşılaştırma gibi aritmetik işlemleri yerine getirerek kararı belirleyen bir düzenek olacaktır. Devlet bir soyutlamadır ki, giderek salt evrensel olan olgusallığını bile yalnızca yurttaşlarda bulur, ama edimseldir, ve salt evrensel varoluşu kendini bireysel İstence ve etkinliğe belirlemelidir. Genel olarak, bir hükümet ve Devlet-yönetimi gereksinimi ortaya çıkar; Devlet sorunlarında dümeni ele alması, onların çözüm

yolunu belirlemesi ve böyle işleri yerine getirecek yurttaşlara buyruk vermesi gerekenlerin seçilmesi ve ayrılması zorunlu olur. Örneğin bir Demokraside bile halk bir savaşa karar verdiğinde orduya önderlik edecek bir generalin başa geçirilmesi gerekir. İlkin Anayasa yoluyladır ki, Devlet soyutlaması yaşama ve edimselliğe ulaşır; ama böylelikle buyruk verenler ve boyun eğenler arasındaki ayrım da ortaya çıkar. Boyun eğme ise özgürlük ile uyum içinde görünmez, ve buyruk verenlerin kendileri Devletin temeline, Özgürlük Kavramına karşılık düşen şeyin tersini yapıyor görünürler. Eğer şimdi buyruk verenler ve boyun eğenler arasındaki ayrım zorunludur çünkü işler onsuz yürümez denirse — ve bu hiç kuşkusuz bir zorunluk olarak görünür, üstelik soyutta alınan özgürlüğe dışsal ve giderek onunla çelişen bir zorunluk olsa da —, düzenleme en azından öyle bir yolda olmalıdır ki, yurttaşlardan olanaklı olduğu ölçüde az boyun eğme istenmeli, buyruklarda olanaklı olduğu ölçüde az özence izin verilmeli, buyruk vermeyi zorunlu kılan şeyin içeriğinin kendisi giderek en önemli noktalarında bile halk tarafından, birçok bireyin ya da tüm bireylerin İstenci tarafından belirlenmeli ve karara bağlanmalı, ama gene de orada Devlet Edimsellik olarak, bireysel Birlik olarak kuvvet ve güce iye olmalıdır. Genel olarak herşeyden önce gelen belirlenim yöneten ve yönetilenler arasındaki ayrımdır; ve Anayasalar doğru olarak genelde Monarşi, Aristokrasi ve Demokrasi olarak bölünmüştür. Bu noktada yalnızca şunlar belirtilmelidir ki, Monarşinin kendisi Despotizm ve asıl Monarşi olarak ayrılmalıdır, *kavramdan yaratılan tüm bölümlemede yalnızca temel belirlenim öne çıkar, ve bu ise bu belirlenimin bir Şekil, Cins ya da Tür olarak somuta geçişinde sonuna dek açınmış olması demek değildir*; yine özellikle belirtmek gerek ki, yukarıdaki türler bir dizi tikel değişkiye, yalnızca o genel düzenlerin kendilerinde kapsanan değişkilere değil, ama bu özsel düzenlerden birçoğunun karışımına, ama böylelikle biçimsiz, kendi içinde dayanıksız, tutarsız şekillenmelere de izin verirler. Böyle bir çarpışmada soru hangisinin en iyi Anayasa olduğudur, eş deyişle, Devlet gücünün hangi düzenlemesi, örgütlemesi ya da düzeneği yoluyla Devletin ereğine en güvenli yolda erişileceğidir. Bu erek hiç kuşkusuz değişik yollarda anlaşılabilir, örneğin yurttaşlık yaşamının dingin doyumu olarak, evrensel mutluluk olarak. Böyle erekler Devlet yönetimine ilişkin o sözde ideallere, ve bu bağlamda özellikle prenslerin eğitimi (Fenelon) ya da hükümetin, genel olarak aristokrasinin eğitimi (Platon) ideallerine yol açmıştır; çünkü bunlarda başlıca sorun dorukta duran öznelerin niteliğini ilgilendirir ve bu ideallerde örgensel Devlet düzenlemesinin içeriği hiçbir biçimde düşünülmez. En iyi Anayasaya ilişkin soru sık sık öyle bir anlamda ele alınır ki, sanki yalnızca burada kuram öznel olarak özgür kanının bir sorunu olmakla kalmayacak, ama ayrıca şimdi en iyi ya da daha iyi olarak tanınan bir Anayasanın edimsel olarak yerine getirilmesi böyle bütünüyle kuramsal olarak alınan bir ka-

rarın sonucu olabilecek, ve Anayasanın türü düşünüp taşınma yoluyla olmanın dışında hiçbirşey tarafından belirlenmeyen özgür bir seçme sorunu olabilecektir. Yalancı-Smerdileri ve Magusları devirmek için komplo kuran ve girişimleri başarıya ulaştıktan sonra kraliyet ailesinden hiçbir kalıtçı bulunmadığını görünce Persia'ya hangi anayasayı getirecekleri üzerine tam bir saflık içinde kafa yoranlar Pers büyükleriydiler, Pers halkı değil; Herodotus böyle görüşmelerin eşit ölçüde saf bir anlatısını verir.

Bugünlerde bir ülkenin ve halkın Anayasası böyle bütünüyle özgür seçime bağlı olarak sunulmaz. Temelde yatan, ama soyut olarak kabul edilen Özgürlük belirleniminden çıkarılan sonuç kuramda çok yaygın olarak Cumhuriyetin biricik haklı ve gerçek Anayasa olarak geçerli olduğudur; giderek monarşik Anayasalarda Devlet yönetiminin yüksek konumlarında bulunmuş birçok insan bile böyle bir görüşe karşı değil, ondan yanadır; gene de böyle bir Anayasanın, en iyisi bile olsa, edimsellikte her durumda yürütülemeyeceğini, ve insanlar böyle olduklarına göre, daha az özgürlük ile yetinmek zorunda olduğumuzu, dahası monarşik Anayasanın bu verili durum içinde ve halkın ahlaksal durumu karşısında en yararlısı olduğunu kabul ederler. Yine bu görüşte belirli bir Anayasanın zorunluğu durumlara, ama salt dış olumsallık olarak görülen durumlara bağımlı kılınır. Bu tasarım Anlağın derin düşüncesinin Kavram ve onun Olgusallığı arasına getirdiği ayrılık üzerine temellenir; çünkü Anlak salt soyut ve böylelikle gerçek olmayan bir Kavrama sarılır, Ideayı kavramaz, ya da — ki biçime göre olmasa da içeriğe göre aynı şeydir — bir Halk ve Devlet üzerine somut bir görüş taşımaz. Daha sonra gösterileceği gibi, bir halkın Anayasası onun Dini ile, Sanatı ve Felsefesi ile ya da en azından tasarımları ve düşünceleri, genel olarak Kültürü ile (iklim, komşular, dünyanın durumu gibi daha öte dışsal güçlere daha öte değinmezsek) *tek bir* Töz, *tek bir* Tin oluşturur. Bir Devlet bireysel bir bütünlüktür ki, ondan tikel bir yan, üstelik Anayasa gibi en büyük önemi taşıyan yan, salt kendi başına çekilip çıkarılamaz ve onun üzerine salt onu ilgilendiren yalıtılmış bir irdeleme yapılamaz. Yalnızca Anayasa o öteki tinsel güçlerle tam bir içsel birliktelik içinde varolan ve onlara bağımlı birşey olmakla kalmaz, ama bütün tinsel bireyselliğin belirliliği, onun tüm güçlerinin toplamı ile birlikte, Bütünün tarihinde yalnızca bir kıpıdır ve onun gidişinde önceden belirlenmiştir — ki Anayasaya en yüksek onayı veren ve onun en yüksek zorunluğunu oluşturan bu olgudur. Bir Devletin ilk doğuşu yetke ve içgüdü üzerine dayanır. Ama boyuneğme ve zor, bir efendi karşısında korku daha şimdiden İstencin bir bağıntısıdır. Bireyin tikel istencinin geçerli olmaması, tikellikten vazgeçilmesi, evrensel istencin özsel olması — bunlar giderek henüz ham devletlerde bile yer alırlar. Evrenselin ve Bireyselin bu birliği Devlet olarak bulunan ve daha sonra kendini kendi içinde daha öte geliştiren İdeanın kendisidir. Gerçekten

bağımsız Devletlerin gelişimindeki soyut ama gene de zorunlu süreç onların Krallık ile başlamalarıdır — bu ister ataerkil isterse askeri bir krallık olsun. Bundan sonra tikellik ve tekillik kendilerini ileri sürmelidirler — Aristokrasi ve Demokrasi olarak. Son olarak, bu tikellik *tek bir* güç altına alınır ki, bu saltık olarak dışında tikel alanların bağımsız olacakları bir güçten, eş deyişle Monarşik güçten başkası olamaz. Böylece ilk ve ikinci tür Krallıkları ayırdetmek gerekir. — Bu süreç zorunlu bir süreçtir, öyle ki onda ne zaman belirli Anayasanın ortaya çıkması gerekse, bu bir seçme sorunu değil ama tam olarak halkın tinine uygun olma sorunudur.

Bir Anayasa durumunda herşey ussal, e.d. politik durumun kendi içinde gelişimi üzerine, Kavramın kıpılarının özgürleşmesi üzerine dayanır; böylece tikel güçler kendilerini ayrıştırır, kendilerini kendileri için tamamlar, ama o denli de özgürlükleri içinde tek bir ereğe doğru birlikte çalışır ve onun tarafından desteklenir, e.d. örgensel bir Bütün oluştururlar. Devlet böylece ussal ve kendini nesnel olarak bilen ve kendi için varolan Özgürlüktür. *Çünkü nesnelliği tam olarak kıpılarının ideal olmamaları, kendilerine özgü bir olgusallık içinde bulunmaları, ve kendini kendisi ile bağıntılayan etkerlikleri içinde saltık olarak Bütünün, Ruhun, bireysel Birliğin üretilmesini ve Sonuç olmasını sağlayan etkerliğe geçmeleridir.*

Devlet insan İstencinin ve onun Özgürlüğünün dışsallığı içindeki İdeadır. Buna göre Tarihin değişimi bütününde özsel olarak ona düşer, ve İdeanın kıpıları değişik *ilkeler* olarak onda varolurlar. *Dünya-tarihsel ulusların çiçeklerine onda ulaşmış oldukları Anayasalar onlara özgüdür; bu nedenle evrensel bir temel oluşturmazlar, türlülük yalnızca [ilkenin] gelişim ve açınımın belirli yollarından oluşmaz; tersine, Anayasalar ilkelerin türlülüğünden oluşurlar.* Buna göre önceki dünya-tarihsel ulusların Anayasaları ile yapılacak bir karşılaştırma durumunda Anayasanın en son ilkesi açısından, bizim zamanımızın ilkesi açısından deyim yerindeyse onlardan hiçbirşey öğrenilemez. Bilimler ve Sanat açısından durum bütünüyle başka türlüdür; örneğin eskilerin Felsefesi yeninin temelidir, öyle ki saltık olarak eskisi yenisinde kapsanmalı ve onun temelini oluşturmalıdır. Burada ilişki aynı yapının kesintisiz bir gelişimi olarak görünür ki, bunun temel taşı, duvarları ve çatısı aynı kalmıştır. Sanat alanına bakarsak, burada Yunan sanatının kendisi, olduğu gibi alındığında, en yüksek modelleri sunar. Ama Anayasa açısından durum bütünüyle başka türlüdür; burada eski ve yeni özsel ilkeyi ortaklaşa taşımaz. Türeli hükümet açısından içgörünün ve erdemin egemen olması gerektiğini anlatan soyut belirlenimler ve öğretiler hiç kuşkusuz ortaktırlar. Ama zamanımızın Anayasa düzenlemeleri için Yunanlıları ve Romalıları ya da Doğuluları örnek almayı istemek çok saçma olacaktır. Doğudan ataerkil durumun, baba hükümetinin, ve halkların onlara boyun eğişlerinin güzel tabloları, Yunanlılardan ve Romalılardan halk özgürlüğünün betimlemeleri alınabilir. Çünkü bu sonuncularda özgür bir Anayasa

kavramının öyle bir yolda kavrandığını buluruz ki, tüm yurttaşların evrensel sorunlar ve yasalar üzerine öğütler ve kararlarda payları vardır. Zamanımızda da bu evrensel bir görüştür; yalnızca şu değişki ile ki, bizim Devletlerimiz çok büyük oldukları için, kalabalık çok kalabalık olduğu için, bunların kamu sorunları üzerine kararlarda İstençlerini doğrudan değil ama temsilciler yoluyla dolaylı olarak anlatmaları gerekir, eş deyişle genel olarak yasalar için halkın vekiller yoluyla temsil edilmesi gerekir. Temsilci Anayasa denilen şey onunla özgür bir Anayasa tasarımını bağladığımız şeydir; bu tasarım katı bir önyargıya dönüştürülmüştür. Bu tasarımda Halk ve Hükümet ayrılırlar. Ama bu yasada bir terslik, kötü istencin bir hilesi yatar ki, buna göre Halk sanki Bütünmüş gibi alınır. Dahası, bu tasarımın temelinde tekillik ilkesi, yukarıda sözünü ettiğimiz o öznel istencin saltıklığı görüşü yatar. — En önemli nokta Özgürlüğün, Kavram tarafından belirlendiği gibi, öznel istenci ve özenci değil, ama evrensel istencin içgörüsünü ilke alması, ve Özgürlük dizgesinin onun kıpılarının özgür gelişimi olmasıdır. Öznel istenç bütünüyle biçimsel bir belirlenimdir ki, onda hiçbir biçimde *neyin* istendiği kapsanmaz. Yalnızca ussal istenç bu kendini kendi içinde belirleyen ve geliştiren ve kıpılarını örgensel üyeler olarak açındıran evrenseldir. Böyle bir Gotik Katedral konusunda eskiler hiçbirşey bilmiyorlardı.

Daha önce iki kıpı saptamıştık: Bunlardan biri saltık son erek olarak Özgürlük İdeası, ikincisi onun aracı, e.d. dirimsellik, devim ve etkinliği ile bilmenin ve istemenin öznel yanıydı. Sonra Devleti törel Bütün ve Özgürlüğün Olgusallığı olarak ve böylelikle bu iki kıpının nesnel birliği olarak tanıdık. Çünkü irdeleme için iki yanı birbirinden ayırmış olmamıza karşın, gene de belirtmek gerek ki bunlar sağın olarak bir araya bağlıdırlar ve bu bağlantı ayrı ayrı araştırıldıklarında her ikisinde de yatar. Bir yandan İdeayı kendini bilen ve kendini isteyen ve salt kendini Erek olarak alan Özgürlük olma belirliliği içinde tanıdık; eş deyişle aynı zamanda Usun yalın Kavramı olarak, ve yine Özne dediğimiz şey, Özbilinç, dünyada varolan Tin olarak tanıdık. Öte yandan, eğer şimdi Öznelliği irdelersek, o zaman öznel Bilmenin ve İstemenin Düşünme olduklarını buluruz. Ama düşünerek bilir ve isterken, evrensel nesneyi, kendinde ve kendi için Ussal olandaki tözseli isterim. Böylece kendinde varolan bir birlik, nesnel yan, Kavram, ve öznel yan arasında bir birlik görürüz. Bu birliğin nesnel varoluşu Devlettir ki, böylelikle ulusun yaşamının öteki somut yanlarının, Sanat, Tüze, Töre, Din ve Bilimin temeli ve özeğidir. Tüm tinsel eylemin ereği yalnızca bu birliğin, e.d. Özgürlüğünün bilincine ulaşmaktır. Bu bilinçli birliğin şekilleri arasında *Din* dorukta durur. Varolan, dünyasal Tin onda saltık Tinin bilincine varır, ve kendinde ve kendi için Varlığın bu bilincinde insanın istenci tikel çıkarını yadsır; bunu tapınma yanına bırakır ki, bu durumda Tin bundan böyle tikel olanla ilgisini kesmiştir. Adak yoluyla insan

mülkiyetinden, istencinden, tikel duygularından vazgeçtiğini anlatır. Gönlün dinsel yoğunlaşması duygu olarak görünür, ama buna karşın derin düşünceye de geçer: Kült derin düşüncenin bir anlatımıdır. Tinde nesnelin ve öznelin birliğinin ikinci şekli *Sanat*tır. Sanat edimselliğe ve duyusallığa Dinden daha çok girer. En değerli tutumunda, Tanrının Tinini değil, ama Tanrının şeklini sergilemesi gerekir; sonra genel olarak tanrısal olanı ve tinsel olanı. Tanrısal olanın onun yoluyla görselleşmesi gerekir, ve Sanat onu düşlem ve görme yetisine sergiler. — Gene de Gerçek olan Dinde olduğu gibi yalnızca tasarım ve duyguya, ve Sanatta olduğu gibi yalnızca duyusal sezgiye ulaşmakla kalmaz, ama düşünen Tine de ulaşır; ve bu yolla birliğin üçüncü şeklini, *Felsefe*yi kazanırız. Felsefe bu düzeye dek en yüksek, en özgür ve en bilgece şekillenmedir. Burada amacımız bu şekillenmeleri daha yakından irdeleme olamaz; onlara burada yalnızca ele aldığımız nesne ile, *Devlet* ile aynı toprakta bulundukları için değinmek zorunda kaldık.

Kendini Devlette öne çıkaran ve bilince ulaşan Evrensel, var olan herşeyin onun altına getirildiği biçim genel olarak bir ulusun *Kültürünü* oluşturan şeydir. Ama evrensellik biçimini kazanan, ve Devlet olan somut edimsellikte yatan belirli içerik Halkın kendisinin Tinidir. Edimsel Devlet tüm tikel sorunlarında, savaşlarında, kurumlarında vb. bu Tin yoluyla dirilik kazanır. Ama insan bu Tinini ve özünün kendisini de bilmeli ve kendine onunla, kökensel olanla birliğinin bilincini kazandırmalıdır. Çünkü Törel olanın öznel İstencin ve evrensel İstencin birliği olduğunu söyledik. Ama Tin kendine bunun belirtik bir bilincini vermelidir, ve bu bilginin özeği *Din*dir. Sanat ve Bilim aynı içeriğin yalnızca değişik yanları ve biçimleridir. — Dinin irdelemesinde önemli olan nokta onun Gerçek olanı, İdeayı yalnızca ayrılığı içinde mi, yoksa gerçek birliği içinde mi tanıdığıdır; — ayrılığı içinde: Eğer Tanrı soyut, en yüksek Varlık, göğün ve yerin Efendisi olarak orada öte yanda ise, ve insansal edimsellikten dışlanmış ise; — birliği içinde: Evrenselin ve Bireyselin birliği olarak Tanrı, çünkü bireysel olan da onda bedenselleşme ideasında olumlu olarak ayrımsanır. *Din orada bir ulusun kendine Gerçek olarak gördüğü şeyin tanımını verdiği yerdir.* Tanım nesnenin özselliklerine ait olan herşeyi kapsar, onun doğasını tüm belirlilik için ayna olarak, tüm tikellerin evrensel ruhu olarak yalın temel-belirliliğe indirger. Tanrı tasarımı böylece bir halkın [tininin] evrensel temelini oluşturur.

Bu yana göre Din Devletin ilkesi ile en yakın bağıntı içinde durur. *Özgürlük ancak bireyselliğin olumlu olarak tanrısal Varlıkta bilindiği yerde olabilir.* Bağıntı daha öte şöyledir: Dünyasal varlık zamansal bir varlık olarak tekil çıkarlarda devinir, böylelikle göreli ve aklanmamış birşeydir; aklanmasını ancak evrensel ruhu, ilkesi saltık olarak aklandığı ölçüde kazanır; bu ise ancak Tanrının Özünün belirliliği ve varoluşu olarak bilinmesiyle olur. *Bu nedenledir ki Devlet Din üzerine dayanır.* Bunun za-

manımızda sık sık yinelendiğini duyarız, ve bununla denmek istenen çoğunlukla bireylerin, Tanrıdan korkan insanlar olarak, ödevlerini yapmaya daha yatkın ve istekli olacaklarıdır, çünkü prense ve yasaya boyun eğiş kolayca Tanrı korkusuna bağlanmaya izin verir. Hiç kuşkusuz Tanrı korkusu, evrenseli tikelin üzerine yükselttiği için, bu ikinciye karşı da dönebilir, fanatikleşebilir ve Devlete, onun kuruluşlarına ve düzenlemelerine karşı yakıcı ve yıkıcı olarak etkili olabilir. Tanrı korkusunun bu nedenle sağgörülü olması ve belli bir serinlikte tutulması gerektiği düşünülür, öyle ki onun tarafından savunulması ve sakınılması gereken şeyi kasıp kavurmasın. Bunun olanağını en azından kendi içinde taşır.

Şimdi, Devletin Din üzerine dayandığı biçimindeki doğru kanı kazanıldığına göre, Dine öyle bir konum verilir ki, sanki bir Devlet daha şimdiden bulunuyormuş gibi bundan böyle onu sürdürebilmek için yapılması gereken şey Dinin bir bakıma kaplarda ve kovalarda ona taşınması ve böylece yüreklere yerleştirilmesidir. İnsanların Dine eğitilmeleri gerektiği hiç kuşkusuz doğrudur, ama henüz varolmayan birşeye doğruymuş gibi değil. Çünkü Devletin Din üzerine temellendiği, köklerini onda bulduğu söylendiği zaman, bu özsel olarak Devletin ondan doğduğunu, şimdi ve her zaman ondan türemekte olduğunu söylemek demektir; e.d. Devletin ilkeleri kendilerinde ve kendileri için geçerli olarak görülmelidir, ki bu ancak tanrısal doğanın kendisinin belirlenimleri olarak bilindikleri sürece böyle olabilir. Buna göre Dinin niteliği ne ise, Devlet ve Anayasasının da niteliği odur; Devlet edimsel olarak Dinden doğmuştur; ve dahası öyle bir yolda ki, Atina devleti, Roma devleti yalnızca bu ulusların özgül putperestlikleri içinde olanaklıydı, tıpkı bir Katolik devletin de bir Protestan devletten başka bir Tininin ve başka bir Anayasasının olması gibi.

Dini yerleştirmek için o çağrı, o itki ve dürtü sık sık öyle göründüğü gibi bir endişe ve yardım çığlığı ise, ve Dinin daha şimdiden Devletten yittiği ya da bütünüyle yitmek üzere olduğu tehlikesini anlatıyorsa, bu gerçekten berbat, giderek o çağrının sandığından da berbat olacaktır; çünkü bu çağrı Dinin yerleştirilmesinde ve aşılanmasında kötülüğe karşı bir çarenin bulunduğuna inanır; ama bütününde Din böyle 'yapılabilecek' birşey değildir; onun kendini 'yapması' çok derinlere gider.

Zamanımızda karşılaştığımız bir başka aptallık karşıt türdedir ve Anayasanın Dinden bağımsız olarak yaratılmasını ve işletilmesini ister. Katolik inanç, gerçi Protestan inanç ile ortaklaşa Hıristiyan dininin içersinde olsa da, Devletin iç türesine ve törelliğine izin vermez, ki bunlar Protestan ilkenin içselliğinde yatarlar. Devletin tüzesinin, Anayasanın o koparılıp alınışı Hakkı ve Törelliği kendinde varolan tözsellikler olarak tanımayan o dinin kendine özgü karakteri nedeniyle zorunludur; ama içsellikten, Duyuncun son sığınağından, Dinin yerini orada bulduğu o dingin alandan böyle koparılmış olarak, Devletin tüzel ilkeleri

ve düzenlemeleri soyutlama ve belirsizlik içinde kaldıkları düzeye dek edimsel bir özekten de yoksun kalırlar.

Şimdiye dek Devlet üzerine söylenenleri bir sonuçta toparlarsak, Devletin bireylerdeki dirimselliği Törellik dediğimiz şeydir. Devlet, yasaları, düzenlemeleri onun üyeleri olan bireyler için haklardır; doğası, toprağı, dağları, havası ve suları onların ülkeleri, anavatanları, dışsal mülkiyetleridir; bu Devletin tarihi onların eylemleridir; ve atalarının ürettikleri onlara aittir ve onların anılarında yaşar. Herşey onların iyeliğidir, tıpkı onların kendilerinin onun iyeliğinde olmaları gibi, çünkü onların tözünü, varlığını oluşturur.

Tasarımları bunlarla doludur, ve İstençleri bu yasaları ve bu vatanı istemektir. Tek bir Varlık olan, bir ulusun Tini olan şey bu olgunlaşmış bütünlüktür. Bireyler ona aittir; her birey Ulusunun çocuğudur ve aynı zamanda, eğer Devleti gelişmeyi yakalamışsa, Çağının çocuğudur; hiç biri onun gerisinde kalmaz — ötesine sıçraması bütünüyle bir yana. Bu tinsel Varlık onun varlığıdır; birey onun bir temsilcisidir; ondan doğduğu ve onda yaşadığıdır. Atinalılar arasında Atina sözcüğünün çifte bir imlemi vardı; ilk olarak politik kurumların toplamı demekti, ama sonra halkın Tinini, birliğini sergileyen Tanrıça.

Bir halkın bu Tini *belirli* bir Tindir, ve yukarıda belirtildiği gibi, ayrıca gelişiminin tarihsel aşamasına göre belirlenir. Bu Tin o zaman bir halkın bilincinin sözü edilen öteki biçimlerinde temeli ve içeriği oluşturur. Çünkü Tin kendinin bilincinde kendine nesnel olmalıdır, ve nesnellik dolaysızca genel olarak nesnel Tinin değişik alanlarının bütünlüğü olarak varolan ayrımların ortaya çıkışını kapsar, tıpkı Ruhun yalnızca yalın birlikleri içinde yoğunlaşarak onu üreten üyelerinin dizgesi olarak varolması gibi. Böylece Dinde Tanrı olarak özselliği içinde tasarımlanan, onurlandırılan ve haz duyulan, Sanatta imge ve duyusal sezgi olarak sergilenen, Felsefede bilinen ve düşünce olarak kavranan tek bir Bireyselliktir. Tözlerinin, içeriklerinin ve nesnelerinin kökensel aynılığı nedeniyle, bu şekillenmeler Devletin Tini ile ayrılmaz birlik içinde dururlar; ancak *bu* tikel Din ile birlikte *bu* tikel Devlet biçimi bulunabilir, tıpkı *bu* tikel Devlette ancak *bu* tikel Felsefenin ve *bu* tikel Sanatın bulunabilmesi gibi.

Bir başka ve daha öte bir nokta da belirli ulusal Tinin kendisinin Dünya Tarihinin sürecinde yalnızca tek bir birey olmasıdır. Çünkü Dünya Tarihi Tinin tanrısal, saltık sürecinin en yüksek şekilleri içinde, onu Gerçekliğine, Özbilincine götüren en yüksek aşamaları içinde sergilenişidir. Bu aşamaların şekillenmeleri dünya-tarihsel ulusal Tinlerdir, törel yaşamlarının belirliliği Anayasaları, Sanat, Din ve Bilimleridir. Bu aşamaları olgusallaştırmak Dünya Tininin sonsuz itkisi, onun direnilmez dürtüsüdür, çünkü bu eklemleşme de, tıpkı onun edimselleşmesi gibi, onun Kavramıdır. — Dünya Tarihi yalnızca Tinin nasıl aşamalı olarak Gerçeklik bilincine ve Gerçeklik istencine ulaştığını gösterir;

şafak orada söker, o ana noktaları bulur, sonunda tam bilince ulaşır.

Böylece Tinin doğasının soyut belirlenimlerini, Tinin İdeasını olgusallaştırabilmek için kullandığı araçları, ve Tinin belirli-Varlıkta tam olgusallaşması, yani Devlet olan şekli öğrendikten sonra, bu Giriş bölümünde irdelememiz için geriye kalan yalnızca —

III. Dünya Tarihinin Sürecidir.

a) Tarihte yer alan soyut değişim, bütününde alındığında, çoktandır genellikle öyle bir yolda anlaşılır ki, aynı zamanda daha iyi, daha eksiksiz birşeye doğru bir ilerlemeyi kapsadığı düşünülür. Doğadaki değişimler, ne denli sonsuz bir çokluk içinde olsalar da, yalnızca her zaman kendini yineleyen bir döngü gösterirler; Doğada güneşin altında yeni hiçbirşey olmaz, ve bu düzeye dek şekillenmelerinin çokbiçimli oyunu kendisi ile birlikte bir bıkkınlık getirir. *Yalnızca tinsel alanda yer alan değişimlerde yeni birşey ortaya çıkar.* Tinseldeki bu görüngü insanda bütününde salt doğal şeylerde olduğundan daha başka bir belirlenimi göz önüne sermiştir ki, bunda her zaman tüm değişimin ona geri döndüğü bir ve aynı sağlam karakter, yani edimsel bir değişim yeteneği — ve hiç kuşkusuz daha iyiye doğru —, bir *Eksiksizleşebilirlik* itkisi kendini gösterir. Değişimin kendisini yasallaştıran bu ilke dinlerden, örneğin Katolik dininden, ve benzer olarak kararlı ya da en azından sağlam durmayı gerçek hakları olarak ileri süren devletler tarafından kötü karşılanmıştır. Eğer genel olarak Devletler gibi dünyasal şeylerin değişebilirliği kabul edilirse, o zaman bir yandan Din Gerçeklik Dini olarak bunun dışına alınır, öte yandan aklanmış durumların değişimlerini, devrilmelerini ve yokoluşlarını olumsallıklara, beceriksizliklere, ama başlıca insanların hafifliğine ve kötü tutkularına yükleme yolu açık kalır. Gerçekte Eksiksizleşebilirlik ilkesi genel olarak değişebilirlik kadar belirlenimsiz kalır; ereksiz ve hedefsizdir, tıpkı değişim için bir ölçütünün olmaması gibi; şeylerin ona doğru yönelecekleri 'daha iyi' olan, 'daha eksiksiz' olan bütünüyle belirsiz olandır.

Gelişim ilkesi bunun ötesinde temelde yatan bir iç belirlenimi, kendinde bulunan ve kendini varoluşa çıkaracak bir varsayımı kapsar. Bu biçimsel belirlenim özsel olarak Tindir ki, Dünya Tarihini edimselleşmesinin sahnesi, mülkiyeti ve alanı olarak alır. O kendini olumsallıkların dışsal oyununda ileri geri atılmaya bırakacak birşey değildir; tersine, saltık olarak belirleyendir ve olumsallıklara karşı kesin olarak sağlamdır, onları kullanır ve onlara egemendir. Ama Gelişim benzer olarak Doğanın şeylerine de aittir; bunların varoluşu kendini salt dolaylı, dışarıdan değiştirilebilir olarak değil, ama bir iç değişmez ilkeden, yalın bir özsellikten başlayan bir varoluş olarak sergiler; bu özselliğin varoluşu tohum olarak ilkin yalındır, ama sonra ayrımları kendi içinden belirli-Varlığa yükseltir ki, bunlar kendilerini başka şeylerle karıştırır ve böylelikle sürekli bir değişim süreci yaşarlar; ama bu süreç benzer olarak

karşıtına da döner ve giderek örgensel ilkenin ve onun şekillenişinin sakınımına dönüşür. Böylece örgensel birey kendi kendini üretir; kendini kendinde ne ise o yapar. (Benzer olarak Tin de yalnızca kendini ne yaparsa odur, ve kendini kendinde ne ise o yapar.) [Doğadaki] bu Gelişim dolaysız, karşıtlıksız, engelsiz bir yolda yer alır; Kavram ve Olgusallığı arasına, tohumun kendinde belirli doğası ve varoluşun ona uygunluğu arasına hiçbirşey giremez. Ama Tinde durum başka türlüdür. Belirleniminin kendi edimselliğine geçişi Bilinç ve İstenç yoluyla dolaylıdır; bunların kendileri ilk olarak dolaysız doğal yaşamlarına batarlar; onlar için nesne ve erek ilkin genel olarak doğal belirlenimdir ki, onu dirileştirenin Tin olması yoluyla sonsuz ölçüde çekicilik, güç ve varsıllık kazanır. Böylece Tin kendisinde kendine karşıttır; kendisinin gerçekten düşmanca engeli olarak kendi kendisini yenmelidir. Doğada dingin bir doğuş olan Gelişim Tinde kendi kendine karşı sert ve bitimsiz bir kavgadır. Tinin istediği kendi Kavramına erişmektir, ama onu kendisi kendinden gizler, ve bu kendine yabancılaşmada gururlu ve doyumludur.

Gelişim bu yolda, örgensel yaşamda olduğu gibi, zararsız ve kavgasız yalın bir ortaya çıkış değildir; tersine, kendi kendisine karşı sert ve isteksiz emektir, ve dahası yalnızca genel olarak kendini geliştirme gibi biçimsel birşey değil, ama belirli bir içeriği olan bir Ereğin yerine getirilmesidir. Bu ereği başlangıçta saptamıştık: Tindir, ve dahası özüne, Özgürlük Kavramına göre. Bu temel nesnedir, böylece Gelişimin yol gösterici ilkesidir ve ona anlam ve imlemini kazandırır (tıpkı Roma tarihinde Roma'nın nesne ve böylelikle olayları irdelemede ipucu olması gibi); yine, evrik olarak, olaylar yalnızca bu nesneden ortaya çıkmışlardır ve yalnızca onunla bağıntı içinde bir anlam ve onda değer taşırlar. Dünya Tarihinde geçip gitmiş birçok büyük dönem vardır ki, onlarda Gelişim süreci kesintiye uğramış, daha doğrusu kültürün muazzam kazanımlarının bütünü yitirilmiş, ondan sonra ne yazık ki yeni bir başlangıcın yapılması zorunlu olmuş görünür, öyle ki biraz o kültür hazinesinden kurtarılmış olan enkazın da yardımıyla, ve yeniden ölçüsüz bir güç ve zaman harcanması yoluyla, o kültürün çok önceleri kazanılmış olan bir bölgesi bir kez daha ele geçirilebilsin. Benzer olarak, sürekli Gelişim de vardır, ve tüm yanlarında işlenmiş kendine özgü öğeleri içindeki varsıl kültür yapılarını ve dizgelerini de görürüz. Genel olarak Gelişim üzerine salt biçimsel bakış ne yeğlenen bir yola bir başkası üzerinde üstünlük yükleyebilir, ne de o eski gelişim dönemlerinin yıkılışının ereğini kavranabilir kılabilir; tersine, böyle durumları ya da daha özel olarak onlardaki gerilemeleri dışsal olumsallıklar olarak görmek zorundadır ya da yeğlenen gelişim yollarını yalnızca belirsiz bakış açılarına göre yargılayabilir, ki bunlar, genel olarak Gelişim herşeyin üzerine dayandığı biricik nokta olacağı için, göreli ereklerdirler, saltık değil.

Dünya Tarihi *içeriği* Özgürlük Bilinci olan ilkenin gelişim sürecindeki

aşamaları sergiler. Bu aşamaları daha yakından belirleme işi, bunlar evrensel doğaları içinde alındıklarında, mantıksaldır; ama somut doğaları içinde alındıklarında, Tin Felsefesine aittir. Burada yalnızca şunu belirteceğiz ki, ilk aşama Tinin doğallığa o daha önce sözü edilen batmışlığı, ikincisi ondan Özgürlüğünün bilincine çıkışıdır. Ama bu ilk kopuş eksik ve bölümseldir, çünkü dolaysız doğallıktan gelmiş, böylelikle onunla bağıntılı ve henüz bir kıpı olarak onunla yüklüdür. Üçüncü basamak bu henüz tikel Özgürlükten onun arı Evrenselliğine, tinselliğin özünün öz-bilincine ve öz-duygusuna yükselişidir. Bu aşamalar evrensel sürecin temel ilkeleridir; ama her birinin nasıl kendi içersinde yine şekillerinin ve bunların geçişlerinin diyalektiğinin bir süreci olduğu — bu daha yakın ayrıştırma daha sonra yerine getirilecektir.

Burada Tinin sonsuz olanağından, ama *yalnızca* olanağından başladığını, bunun Tinin saltık içeriğini bir 'Kendinde' olarak, ilkin ancak sonucunda erişeceği erek ve hedef olarak kapsadığını ve öyleyse ancak bu sonucun onun edimselliği olduğunu belirteceğiz. Böylece varoluşta ilerleme eksik olandan daha eksiksiz olana bir ilerleme olarak görünür; burada birincisi *yalnızca* soyutlamada eksik olarak alınmamalıdır, çünkü kendi içinde aynı zamanda kendi karşıtını, eksiksiz denileni tohum olarak, itki olarak taşır. Yine, en azından düşünsel olarak, olanak edimsel olması gereken birşeyi gösterir, ve daha tam olarak, Aristoteles'teki *dynamis* o denli de *potentia*, kuvvet ve güçtür. Böylece eksik olan kendinde kendi karşıtı olarak çelişkidir ki, hiç kuşkusuz vardır, ama o denli de ortadan kaldırılır ve çözülür — doğallığın, duyusallığın ve kendi kendine yabancılığın kabuğunu kırıp geçme ve bilincin ışığına, e.d. kendi kendisine ulaşmak için tinsel yaşamın kendi içindeki itkisi, dürtüsü.

b) Tinin *Tarihinin başlangıcının* Kavramına göre nasıl anlaşılması gerektiğine daha önce bir doğa durumu tasarımı ile bağıntı içinde genel olarak değinildi; bu son tasarımda özgürlüğün ve hakkın eksiksiz bir yolda bulundukları ya da bulunmuş oldukları düşünülüyordu. Gene de bu yalnızca tarihsel bir varoluşa ilişkin olarak önsav yüklü bir düşüncenin loş ışığında üretilen bir sayıltıydı. Bütünüyle başka türden bir önesürüm, yani yalnızca düşüncelerden doğmayan ama tarihsel bir olgu olma savında olan ve aynı zamanda yüksek bir inancanın desteğini de taşıyan bir sayıltı daha vardır ki, bugünlerde belli bir çevre tarafından yaygın olarak dolaşıma sürülmektedir. Bu görüşte insanın ilk cennet durumu ileri sürülür ki, bu daha önce tanrıbilimciler tarafından kendi yollarında, örneğin Tanrının Ibrahim ile İbranice konuşmasını da kapsamak üzere yeniden alınarak geliştirilmiş, ama başka gereksinimlere de karşılık düşmek üzere şekillendirilmişti. Burada ilk olarak ileri sürülen yüksek yetke İncil'deki anlatıdır. Ama bu ilkel durumu bir yandan yalnızca bilinen birkaç çizgisinde, öte yandan ya genel olarak insanda — ki evrensel insan doğası olacaktır — ya da, Adem'in

bireysel olarak ve böylelikle tek bir kişi olarak alınması ölçüsünde, bu Birde ya da yalnızca bir insan çiftinde bulunduğu ve tamamlandığı yolda betimler. O anlatıda ne bir halkın ve onun o ilkel şekilde varolurken içinde olduğu tarihsel bir durumun tasarımının aklanması söz konusudur, ne de Tanrının ve Doğanın bir arı bilgisinin gelişmesinin aklanması. Doğa, bu kurguya göre, başlangıçta Tanrının yaratısının duru bir aynası gibi açık ve saydam olarak insanın aydınlık gözlerinin önünde duruyordu,* ve tanrısal gerçeklik eşit ölçüde açıktı; giderek bu ilk durumda insanın kendini Tanrı tarafından dolaysızca bildirilen dinsel gerçekliklerin kendi içinde belirsizce genişleyen bir bilgisinin iyeliğinde bulduğu bile imlenir, gerçi bu aynı zamanda bir ölçüde belirsizlik ve bulanıklık içinde bırakılmış olsa da. Bu görüşe göre, tarihsel anlamda tüm dinler başlangıçlarını bu durumdan almışlar, ama öyle bir yolda ki, aynı zamanda o ilk gerçekliği yanılgıların ve sapıklıkların canavarca yaratıları ile kirletmiş ve örtmüşlerdir. Ama, yine bu görüşe göre, yanılgının tüm mitolojilerinde o kökenin ve o ilk dinsel gerçeklik öğretisinin izleri bulunur ve tanınır. Öyleyse eski halkların tarihlerinin araştırmasında özsel bir ilgi yatar, çünkü onlarda bildirilmiş ilk bilginin fragmanlarının daha da büyük bir arılık içinde bulunabileceği bir noktaya dek ulaşılabilir.** Bu araştırmalara yol açan ilgiye değerli pekçok şeyden ötürü teşekkür etmemiz gerekir; ama bu araştırma dolaysızca kendine karşı tanıklık eder, çünkü tarihsel bir olgu olarak varsaydığı şeyin herşeyden önce tarihsel olarak doğrulanmasını istemeye geçer. Tanrının bilgisinin ve daha başka bilimsel, örneğin gökbilimsel bilgi-

*Fr. v. Schlegel'in *Tarih Felsefesi*, L, s. 44 (I. Yayım).

**Böyle bir ilgiye teşekkür etmeliyiz — Doğu Yazınımdaki birçok değerli keşif için ve Asya'nın eski durumu, mitolojileri, dinleri ve tarihi üzerine daha önceden bilinen değerli hazinelerin yeni bir incelemesi için. Eğitimli Katolik ülkelerde hükümet düşüncenin istemlerini bundan böyle başından savmaya son vermiş ve bilginlik ve felsefe ile bir bağ kurma gereksinimini duymuştur. Abbé Lamennais çarpıcı ve etkileyici bir dille gerçek dinin ölçütleri arasında onun evrensel, eş deyişle Katolik ve en eskisi olması gerektiğini de saymıştır; ve Cemaat Fransa'da ateşli bir coşkuyla bu tür önesürümlerin bundan böyle daha önce oldukları gibi yalnızca kürsü tiradları ve yetkeci inancalar olmaya son vermesi için çaba göstermiştir. Özellikle olağanüstü bir yaygınlık kazanmış olan *Budha*'nın, bir tanrı-insanın dini dikkatleri üzerine çekmiştir. Hintlilerin Timürtis'leri, tıpkı Çinlilerin üçlülük soyutlaması gibi, içeriğine göre kendi açısından daha açıktı. Herr Abel Remusat ve Herr Saint Martin gibi bilginler kendi yanlarından Çin yazını üzerine, daha sonra ondan çıkarak Mongol yazınını, ve eğer olabilirse, Tibet yazınını ele almak üzere değerli araştırmalara girişmişlerdir; öte yandan Baron von Eckstein kendi yolunda, eş deyişle Almanya'dan ödünç aldığı ve Fr. v. Schlegel'e öykünme türünde olmasına karşın ondan daha ılımlı olan yüzeysel doğa felsefesi tasarımları ve tavırları ile, 'Le Catholique' adlı dergisinde o ilkel Katolikliği beslemiş, ve özel olarak Cemaatin alimleri için hükümetin desteğini kazanmış ve bu yolla Doğuda henüz gizli olan hazineleri bulup çıkarabilmek için oraya geziler düzenlenmesini sağlamış — ki bunlardan derin öğretilerin, özellikle yüksek antikçağ ve Budizmin kökenleri üzerine daha öte buluşların yapılacağı beklentisi vardır —, ve böylece bu geniş, ama bilginler için ilginç olan dolambaçlı bir yolda Katoliklik davasını ilerletmeyi amaçlamıştır.

lerin (örneğin Hintlilere yanlışlıkla yüklenenler) durumu, ayrıca böyle bir durumun Dünya Tarihinin başında yer aldığı görüşü, ya da halkların dinlerinin geleneksel olarak ondan türemiş ve yozlaşma ve kötüleşme (o kabaca tasarımlanan sözde yayılım dizgesinde olduğu gibi) yoluyla gelişmiş oldukları görüşü — bunların tümü de varsayımlardır ki, ne tarihsel temelleri vardır, ne de, eğer keyfi, öznel görüşlerden türetilen kökenlerini Kavram ile karşıtlık içinde alabilirsek, böyle bir temellendirmeye ulaşabilirler.

Felsefi irdelemeye uygun ve yaraşır biricik yol Tarihi Ussallığın dünyasal varoluşa çıkmaya başladığı yerde ele almaktır, ilkin o Ussallığın salt kendinde bir olanak olduğu yerde değil, ama onun Bilince, İstence ve Eyleme çıkma durumunun bulunduğu yerde. Tinin, Özgürlüğün örgensel-olmayan varoluşu, İyinin ve Kötünün ve böylelikle Yasaların bilinçsiz bir kütlükleri — ya da eğer dilersek, böyle bir 'eşsizlik' durumu — hiçbir biçimde Tarihin nesnesi değildir. Doğal ve aynı zamanda dinsel Törellik Aile dindarlığıdır. Bu Aile toplumunda törel öğe üyelerin birbirlerine karşı özgür İstençleri olan bireyler olarak, Kişiler olarak davranmamalarıdır; tam bu nedenle kendi içinde Aile Tarihin ondan doğduğu bu gelişim sürecinin dışında kalır. Ama tinsel birlik bu duygu ve doğal sevgi alanının ötesine geçip Kişiliğin bilincine ulaşınca, o zaman bu karanlık, katı özek noktası önümüzde bulunur ki, onda ne Doğa ne de Tin açık ve saydamdır, ve onun için Doğa ve Tin ilkin ancak o özbilincini kazanmış İstencin daha ötede ve Zamanda çok uzakta yatan eğitiminin emeği yoluyla açık ve saydam olabilirler. Yalnızca bilinç açık olandır, ve Tanrı ve herhangi birşey yalnızca onun için kendini açık kılabilir, bildirebilir; ve gerçekliği içinde, kendinde ve kendi için olan evrenselliği içinde, kendini ancak ona alıcı kılınmış bilince bildirebilir, açık kılabilir. Özgürlük yalnızca Hak ve Yasa gibi evrensel tözsel nesneleri bilmek ve istemek ve onlara uygun bir edimselliği — Devleti — üretmektir.

Halklar bu belirlenimlerine ulaşmadan önce Devlet olmaksızın uzun bir yaşam sürmüş ve bu sırada belli yönlere doğru önemli ölçüde kültür kazanmış bile olabilirler. Bu *tarih-öncesi,* yukarıda söylenenlere göre, amacımızın dışında yatar; onu edimsel bir Tarih izlemiş olabilir, ya da halklar hiçbir biçimde bir Devlet oluşturma noktasına ulaşamamış olabilirler. Sanskritçe ve Avrupa dillerinin onunla bağlantıları üzerine yirmi yıl kadar önce yapılan buluş tarihte tıpkı yeni bir dünyanın bulunuşu gibi büyük bir buluştur. Bu özel olarak Germanik halkın Hint halkı ile bağı üzerine bir görüş, kendisinde ancak böyle bir konuda istenebilecek olduğu kadar büyük bir güvenilirliği taşıyan bir görüştür. Daha bugün bile bir toplum denemeyecek, bir Devlet ise hiç denemeyecek, ama çoktandır varoldukları bilinen halklar biliyoruz; eğitimli durumları bizi özellikle ilgilendirmesi gereken başkaları açısından ise geleneksel anlatılar Devletlerinin kuruluş tarihinin ötelerine uzanır ve

bunlar o çığırın öncesine giden birçok değişimden geçmişlerdir. Birbirlerinden böylesine uzakta olan ulusların dilleri arasındaki sözü edilen bağlantıda önümüzde bir sonuç yatar ki, bize bu ulusların Asya'dan yayılmalarını ve aynı zamanda başlangıçtaki bir akrabalıktan böylesine eşitsiz gelişimlerini karşı çıkılamaz bir olgu olarak gösterir — bir olgu ki, tarihi olgular diye sunulan birçok uydurma ile varsıllaştıran ve her zaman daha da varsıllaştıracak olan, yalnızca önemli ya da önemsiz durumların keyfi bileşimlerini üreten o uslamlamalardan doğmaz. Ama kendi içlerinde böylesine kapsamlı görünen o olaylar gene de Tarihin dışına düşerler: Onu öncelerler.

Tarih [*Geschichte*] bizim dilimizde nesnel yanı öznel yan ile birleştirir ve *res gesta*sın kendisini olduğu gibi *historiam rerum gestarum*u da anlatır; olanlar, ve o denli de olanların anlatısıdır. İki anlamın bu birleşmeşini salt dışsal bir olumsallıktan daha yüksek birşey olarak görmeliyiz; tarihsel anlatıların asıl tarihsel eylemler ve olaylar ile eşzamanlı olarak göründüğünü kabul etmeliyiz; onları birlikte ortaya çıkaran şey ortak bir içsel temeldir. Aile anıtlarına, ataerkil geleneklere ilgi ailenin ve klanın içersine sınırlıdır; ama durumlarının biçimdeş süreci anımsamanın konusu değildir; gene de değişen edimler ya da talihteki dönüşler Mnemosyne'yi böyle imgeler oluşturmaya uyarabilir, tıpkı sevginin ve dinsel duyguların düşlem yetisini böyle şekilsizce başlayan dürtüye bir şekil vermeye yöneltmeleri gibi. Gene de ilk olarak Devlet öyle bir içerik getirir ki, yalnızca Tarihin düzyazısına uygun olmakla kalmaz, ama onu kendisi ile birlikte üretir. Hükümetin anlık gereksinimini doyuran salt öznel yönergeleri yerine, sağlamlaşarak kendini Devlete yükselten bir topluluk buyruklar, yasalar, genel olarak geçerli olan evrensel belirlenimler ister ve böylelikle düşünceye dayalı, kendi içinde belirli ve sonuçlarında kalıcı edim ve olaylar üzerine bir ilgiyi olduğu gibi ayrıca bunların bir anlatısını da üretir; Devletin bu şekillenişinin ve doğasının sürekli ereği uğruna, Mnemosyne bu edim ve olaylara anıların sürekliliğini bağışlamaya itilir. Genel olarak derin duygular, örneğin sevgi duygusu, ve sonra dinsel sezgi ve bunun imgeleri kendilerinde bütünüyle şimdiye ait ve doyum vericidirler; ama Devletin ussal yasalardaki ve törelerdeki dışsal varoluşu tamamlanmamış bir Şimdidir ki, anlaşılması Geçmişin bilinci ile bütünlenmesini gerektirir.

Halkların Tarihlerini yazmaya başlamalarından önce yüzyıllar ya da binyıllar olarak tasarlayabileceğimiz zaman dönemleri geçip gitmiştir; bunlar devrimlerle, göçlerle, en yabanıl değişimlerle dolu olmuş olabilirler ve tam bu nedenle nesnel bir tarihten yoksundurlar, çünkü hiçbir öznel tarih, hiçbir tarihçe sunmazlar. Böyle dönemlere ilişkin bu tür kayıtlar raslantısal olarak yitmiş olamazlar; tersine, olmuş olabilmeleri olanaksız olduğu için elimizde böyle şeyler yoktur. Ancak Yasaların bilincini taşıyan Devletlerde açık edimler ve onlarla birlikte onlar üzerine bir bilincin açıklığı bulunur ki, böyle saklanmaları için yete-

neği ve gereksinimi yaratan bu bilinçtir. Hint yazınının hazineleri ile tanışık olmaya başlayan biri için böylesine varsıl bir ülkenin bu tinsel ve çok derinlere giden ürünlerinin bir Tarihinin olmaması şaşırtıcıdır; ve Hindistan bu bakımdan Çin ile, böylesine özel ve geriye en eski zamanlara dek giden bir Tarihi olan bu imparatorluk ile güçlü bir zıtlık gösterir. Hintlilerin yalnızca eski din kitapları ve parlak şiirsel yapıtları olmakla kalmaz, ama daha önce Tarihin gelişimi için bir koşul olarak belirtilmiş olan yasa kitapları da vardır; ve gene de bir Tarihleri yoktur. Ama bu ülkede toplumsal ayrımlara doğru gelişmeye başlayan örgütleniş hemen Kastlar biçimindeki doğa-belirlenimlerinde taşlaşmıştır, öyle ki yasalar hiç kuşkusuz yurttaşlık haklarını ilgilendirseler de, bunları bile Doğal Ayrımlara bağımlı kılarlar ve başlıca bu sınıfların birbirlerine karşı *yetkilerini* (haklarını olmaktan çok haksızlıklarını), yüksek olanların aşağı olanlar üzerindeki ayrıcalıklarını belirlerler. Böylelikle törellik öğesi Hint yaşamının şaşaasından ve imparatorluğundan kovulur. Düzenin Doğaya dayalı kalıcılığındaki o özgürlüksüzlük üzerinde, toplumun tüm bağı yabanıl özenç, geçici uğraşlar ya da daha doğrusu hiçbir ilerleme ve gelişme ereği olmaksızın sürüp giden çılgınlıklardan oluşur: Böylece düşünceye dayalı hiçbir anı, Mnemosyne için hiçbir konu bulunmaz, ve derin ama gene de karışık bir düşlem yetisi kendini Tarihe yetenekli kılabilmek için edimselliğe ve aynı zamanda tözsel özgürlüğe ait bir ereğinin olmuş olması gereken bir toprakta dolanıp durur.

Bir Tarihin koşullarının böyle olması nedeniyledir ki, Ailelerin Klanlara, Klanların Halklara büyümesi ve bunların bu çoğalma nedeniyle ortaya çıkan yayılmaları, kendisi pekçok karışıklık, savaş, devrim ve yıkımı düşündüren o öylesine varsıl, öylesine ölçüsüz süreç Tarih olamadan yalnızca yer almıştır; daha da ötesi, seslerin imparatorluğunun o süreç ile bağlı olan genişleme ve gelişmesinin kendisi sessiz ve dilsiz kalmış, gizlice yer almıştır. [Yazılı] anıtların tanıklık ettiği bir olgu da dillerin onları konuşan halkların ilkel durumlarında oldukça gelişmiş olmaları, anlağın kendini bu kuramsal alanda içerikli ve ayrıntılı bir gelişmeye vermiş olmasıdır. Tutarlı olarak genişlemiş bir dilbilgisi onda kategorilerini açıkça sergileyen düşüncenin işidir. Dahası, bir olgu olarak, devletin ve toplumun uygarlıkta ilerlemesi ile anlağın bu dizgesel tamamlanışı yıpranmaya uğrar ve dil bundan böyle daha yoksul ve daha kaba saba olur — ki, kendi içinde düşünceye daha çok dayanan, ussallığı ortaya seren ve geliştiren ilerlemenin anlaktaki o tamlığı ve anlayış gücünü gözardı etmesi, engelleyici bulması ve vazgeçilebilir kılması ile kendine özgü bir fenomendir. *Dil özgün bir anlamda kuramsal anlığın edimidir, çünkü onun dışsal anlatımıdır.* Anımsama ve düşlem etkinlikleri dil olmaksızın dolaysız anlatımlardır. Ama genel olarak bu kuramsal edim ve daha öte gelişimi ve ayrıca onunla bağlı olarak halkların yayılmaları, birbirlerinden ayrılmaları, karışmaları, dolaşmaları

gibi daha somut olgular da dilsiz bir geçmişin karanlığında örtülü kalırlar: Bunlar özbilinçli olmakta olan İstencin, kendine bir başka dışsallık veren, kendini asıl edimselliğine yükselten Özgürlüğün edimleri değildirler. Bu gerçek öğeye ait olmayarak, o halklar dilsel gelişimlerine karşın bir Tarih kazanamamışlardır. Dilin hızlı büyümesi ve ulusların ilerlemeleri ve dağılmaları gibi olgular ancak bunlar bir yandan Devletler ile ilişkiye girdikleri ve öte yandan kendileri Devletler kurmaya başladıkları zaman somut Us için önemli ve ilgiye değer olurlar.

c) Dünya Tarihinin *başlangıcının* biçimi ve ondan dışlanan tarih-öncesi ile ilgili bu gözlemlerden sonra, *sürecinin* türünü daha yakından, ama burada yalnızca biçimsel olarak belirtmeliyiz. Somut içeriğin daha öte belirlenmesi konunun bölümlenişi ile ilgili bir görevdir.

Dünya Tarihi, daha önce belirlendiği gibi, Tinin Özgürlük bilincinin gelişimini ve bu bilinç tarafından ortaya koyulan Edimselleşmeyi sergiler. Bu gelişme aşamalı bir doğa gösterir, Özgürlüğün daha öte belirlenimlerinin bir dizisidir ki, olgunun Kavramı yoluyla ortaya çıkar. Genel olarak Kavramın mantıksal ve daha da vurgulu olarak eytişimsel doğası, kendi kendini belirliyor olması, belirlenimleri kendi içinde koyması ve bunları yine ortadan kaldırması ve bu ortadan kaldırmanın kendisi yoluyla olumlu ve aslında daha varsıl, daha somut bir belirlenim kazanması — bu zorunluğu ve arı soyut Kavram belirlenimlerinin zorunlu dizisini Mantıkta tanıdık. Burada kabul etmemiz gereken tek şey her bir Aşamanın başkalarından ayrı olarak kendisinin belirli, kendine özgü ilkesinin olduğudur. Bu ilke Tarihte Tinin belirliliğidir — tikel bir ulusal Tin. Bu belirlilikte Tin Bilincinin ve İstencinin tüm yanlarını, bütün edimselliğini somut olarak anlatır; bu belirlilik onun Dininin, politik Anayasasının, Törelliğinin, Tüze dizgesinin, Törelerinin, ayrıca Bilim, Sanat ve uygulayımsal becerisinin de ortak damgasıdır. Bu özel özgünlükler o evrensel özgünlükten, bir ulusun tikel ilkesinden anlaşılacaklardır, tıpkı evrik olarak Tarihte yatan olgusal ayrıntıdan tikelliğin o evrenselinin saptanacak olması gibi. Belirli bir tikelliğin gerçekte bir ulusun kendine özgü ilkesini oluşturması — bu görgül olarak kabul edilmesi ve tarihsel olarak gösterilmesi gereken yandır. Bunun yerine getirilmesi yalnızca bir soyutlama becerisini değil, ama İdea ile yakından bir tanışıklığı öngerektirir; ilkelerin ait oldukları alan ile — eğer böyle anlatmayı istersek — *a priori* tanışık olmak gerekir, tıpkı, eğer bu bilgi kipini izleyen en büyük insanın adını verirsek, Kepler'in elipsler, küpler ve kareler ile ve onların ilişkilerinin *a priori* düşünceleri ile önceden tanışık olmak zorunda olmuş ve ancak bundan sonra o tasarımlar alanının belirlenimlerinden oluşan ölümsüz yasalarını görgül verilerden ortaya çıkarabilmiş olması gibi. Bu evrensel öğesel belirlenimlerin bilgilerinden yoksun olan biri, gökyüzünü ve yıldızlarının devimini ne denli uzun süre gözlerse gözlesin, o yasaları ancak onları

keşfedebilecek olduğu kadar iyi anlayacaktır. Genellikle görgül sayılan bir bilim üzerine felsefi bir irdelemeye karşı *a priori* denilen yöntem ve o bilimin gerecine idealarn kaulması nedeniyle getirilen suçlamaların bir bölümü Özgürlüğün kendini geliştiren şekillenmelerinin düşünceleri ile bu tanışıklık yoksunluğuna bağlıdır. Böyle düşünce belirlenimleri o zaman ilkin nesnede yatmayan yabancı şeyler olarak görünürler. Düşüncelerle tanışık ve onlara alışkın olmayan öznel kültür için bunlar hiç kuşkusuz yabancı şeylerdir ve böyle eksik bir kafanın kendi için nesneler üzerine oluşturduğu tasarım ve anlayışlarda bulunmazlar. Felsefenin böyle bilimleri anlamadığı anlatımı buradan gelir. Felsefe gerçekten de o bilimlerde egemen olan Anlağa dayanmadığını, böyle Anlağın kategorilerine göre ilerlemediğini kabul etmelidir; tersine, o Usun kategorileri ile iş görür ve o Anlağı ve ayrıca onun değerini ve konumunu onlarda tanır. Bilimsel Anlağın bu yordamında özsel olanın o sözde özsel-olmayandan ayrılması ve öne çıkarılması da eşit ölçüde önemlidir. Ama bunun olabilmesi için özsel olanın bilinmesi gerekir, ve bu, eğer Dünya Tarihi bütün olarak irdelenecekse, daha önce belirtildiği gibi Özgürlüğün Bilinci ve onun gelişiminde bu bilincin belirlilikleridir. Bu kategori üzerine yönelim gerçekten özsel olan üzerine yönelimdir.

Evrenselliği içinde alınan bir belirliliğe yönelik karşıçıkışların ve çürütmelerin bir bölümü genellikle Ideaları kavramadaki ve anlamadaki eksikliğe bağlıdır. Eğer Doğa Tarihinde kendini belirgin olarak ortaya koyan bir cinsin ya da sınıfın karşısına bir ucube ya da bir melez onu çürüten örnek olarak çıkarılacak olursa, sık sık belirsizlik içinde söylenen şeye haklı olarak başvurulabilir: 'Kuraldışı kuralı doğrular,' eş deyişle, altında yer aldığı koşulları ya da normalden sapmalarda yatan eksikliği ya da melezliği göstermek onun özünde yatar. Doğanın güçsüzlüğü onun başka öğesel etmenler karşısında evrensel sınıflarına ve cinslerine sıkı sıkıya sarılmasının önüne geçebilir. Örneğin eğer insanın bedensel örgütlenişi somut yapısı içinde anlaşıldığında örgensel yaşamına beynin, yüreğin ve benzerlerinin özsel olarak ait oldukları ileri sürülürse, sefil bir hilkat garibesi gösterilebilir, ki genel olarak bir insan şeklini ya da kendi içinde onun parçalarını taşımasına, bir insan bedeninde üremiş, orada yaşamış ve ondan doğduktan sonra soluk almış olmasına karşın, gene de bir beyni, bir yüreği yoktur. Eğer böyle bir durum insanın genel yapısının karşısına çıkarılırsa ve insanın adında ve yüzeysel belirleniminde diretilecek olursa, edimsel, somut insanın hiç kuşkusuz başka birşey olduğu gösterilebilir: Kafasında beyni, göğsünde yüreği olmalıdır.

Benzer bir düşünme yolu izlenebilir ve doğru olarak dehanın, yeteneğin, ahlaksal erdemlerin ve duyguların, dindarlığın tüm bölgelerde, tüm anayasalar ve politik durumlar altında yer alabildiği söylenebilir ve bunu doğrulayacak sayısız çoklukta örnek getirilebilir. Eğer böyle bir

anlatımda aralarındaki ayrımlar önemsiz olarak ya da özsel olmayan şeyler olarak bir yana atılırsa, o zaman derin düşünce soyutlamalarda durup kalır ve onun için böyle kategorilerde bir ilkenin hiç kuşkusuz bulunmadığı belirli içeriği yadsır. Böyle biçimsel bakış açıları içinde devinen ekinsel duruş noktası keskin sorular, bilgili görüşler ve çarpıcı karşılaştırmalar, derin görünen düşünceler ve bildirimler için engin bir alan sunar; bunlar ellerinin altında tuttukları belirsizlik ne denli büyükse o denli parlak olabilirler, ve çabalarında kazandıkları büyük sonuçlar, ulaştıkları sağlam ve ussal noktalar ne denli azsa, o denli yenilik ve değişkenlik gösterebilirler. Bu anlamda o tanıdık Hint Epopeleri Homeros'unkiler ile karşılaştırılabilir ve belki de, düşlemin büyüklüğü şiirsel dehanın kendini tanıtlamasını sağlayan şey olduğu için, onların üstüne koyulabilir, tıpkı tanrı şekillerinin yüklemlerindeki tekil düşlemsel çizgilerin benzerliğinden ötürü Yunan mitolojisindeki betilerin Hint mitolojisinde tanınabileceğinin görüşünün savunulmuş olması gibi. Benzer bir anlamda, Çin felsefesinin, Biri temel aldığı düzeye dek, daha sonra Eleatik felsefe olarak ve Spinoza'nın dizgesi olarak ortaya çıkan dizgelerle aynı olduğu ileri sürülmüştür; yine, kendini soyut sayılarda ve çizgilerde anlattığı için, Çin felsefesinde Pisagoras'ın ve Hıristiyanların ilkeleri görülmüştür. En yumuşak yürekli halklarda oluğu gibi en yabanıl olanlarda da bulunan yiğitlik, boyun eğmez yüreklilik örnekleri, yücegönüllülük, kendini kısıtlama, kendini adama gibi özellikler bu uluslarda da en eğitimli Hıristiyan Devletlerde olduğu kadar ya da giderek onlardan daha yüksek bir düzeyde Törellik ve Ahlakın vb. bulunabileceği görüşünü savunmak için yeterli görülmüştür. Bu bakımdan insanların Tarihin ve her tür kültürün ilerlemesiyle daha iyi olup olmadıkları, Ahlaklarının yükselmiş olup olmadığı gibi kuşkulu bir soru doğmuştur; çünkü Ahlak yalnızca öznel niyet ve içgörü üzerine, eylemde bulunan birinin hak olarak ya da suç olarak, iyi ve kötü olarak gördüğü şeyler üzerine dayanır, kendinde ve kendi için ya da gerçek olduğu kabul edilen tikel bir dinde haklı ve iyi ya da suç ve kötü sayılan şeyler üzerine değil.

Burada böyle bir irdeleme yolunun biçimciliğini ve yanılgısını aydınlatmayı ve yanlış Ahlak karşısında gerçek Ahlak ilkelerini ya da daha doğrusu Törellik ilkelerini doğrulamayı bir yana bırakabiliriz. Çünkü üzerinde Dünya Tarihinin devindiği zemin Ahlakın asıl yerini onda bulduğu zeminden daha yüksektir; Ahlakın zemini kişisel duygusal yatkınlık, bireyin Duyuncu, kendine özgü İstenci ve eylem yoludur; bunların salt kendilerini ilgilendiren değer, sorumlu tutulabilirlik, ödül ya da cezaları vardır. Tinin kendinde ve kendi için varolan son ereğinin istedikleri ve yerine getirdikleri, Kayranın yaptıkları yükümlülüklerin, sorumlu tutulabilirliğin ve densizliğin ötesinde yatar; bu sonuncular bireyselliğe Törelliği açısından aittirler. Tinin İdeasının zorunlu kıldığı şeye törel belirlenim adına ve böylelikle soylu bir eğilim ile direnmiş

olanlar, ahlaksal değer açısından, suçları daha yüksek bir düzende bu düzenin istencini yerine getirmek için araçlara çevrilmiş olanlardan daha yüksekte dururlar. Ama böyle devrimlerde genel olarak her iki parti de yalnızca aynı yıkım çemberinin içersinde durur, ve böylelikle kendilerini haklı görerek ortaya atanların savundukları şey yalnızca yaşayan Tin tarafından ve Tanrı tarafından terkedilmiş biçimsel bir haktır. Dünya Tarihinin bireyleri olan büyük insanların eylemleri böylece yalnızca bilinçsiz iç imlemlerinde değil, ama dünyasal duruş noktasından da aklanmış görünür. Ama bu noktadan bakıldığında, ilgisiz ahlaksal istemler dünya-tarihsel eylemlerin ve yerine getirilmelerinin karşısına çıkarılmamalıdır. Onlara karşı alçakgönüllülük, ılımlılık, insan sevgisi ve iyilikseverlik gibi kişisel erdemler adına yakarılar yükseltilmemelidir. Dünya Tarihi genel olarak Ahlakı ve içine Ahlak ve Politika arasında öylesine sık ileri sürülen ayrımın düştüğü alanı bütünüyle bir yana bırakabilir, yalnızca yargıdan kaçınarak değil, — çünkü ilkeleri ve eylemlerin onlarla zorunlu bağıntıları daha şimdiden kendileri için birer yargıdırlar —, ama bireyleri bütünüyle oyunun dışında bırakarak ve sözlerini bile etmeksizin, çünkü bildirmesi gereken şey ulusların Tininin eylemleridir; Tinin edimselliğin dışsal toprağında üstlendiği bireysel şekillenmeler sözcüğün asıl anlamındaki Tarih yazıcılığına bırakılabilirler.

Aynı biçimselcilik deha, şiir ve giderek felsefeye bağlı belirsizlikler çevresinde de dolanıp durur ve bunları benzer olarak her yerde bulur. Bunlar Derin Düşüncenin ürünleridirler, ve özsel ayrımları öne çıkarıp gösteren evrenselliklerde içeriğin gerçek derinliklerine inmeksizin ustalıkla devinen bu etkinlik genel olarak Kültürdür; bu biçimsel birşeydir, çünkü ilgisi nasıl olursa olsun içeriği bileşenlerine ayrıştırmaktan ve bunları düşünce-belirlenimlerinde ve düşünce-şekillenmelerinde saptamaktan öteye geçmez; kendi için bilincin nesnesi yapılması gerekli olan şey özgür evrensellik değildir. Düşüncenin kendisi üzerine ve onun bir gereçten yalıtılmış biçimleri üzerine böyle bir bilinç felsefedir ki, hiç kuşkusuz varoluşunun koşulunu kültürde taşır; ama bu koşul varolan içeriğe aynı zamanda evrensellik biçimini giydirmek ve böylece bu ikisini ayrılamaz bir yolda iyeliğinde tutmaktır; bunlar öylesine sıkı sıkıya bağlı tutulurlar ki, bir tasarımın bir tasarımlar çokluğuna çözümlenmesi yoluyla ölçülemez bir varsıllığa genişletilen böyle bir içerik hiçbir düşünce öğesi kapsamayan salt görgül içerik olarak alınır. Ama kendi içinde somut, varsıl bir içerik olan bir nesneyi yalın bir tasarım (dünya, insan, ya da İskender ve Sezar gibi) yapmak ve tek bir sözcük ile belirtmek gibi, onu çözündürmek, onda kapsanan belirlenimleri benzer olarak tasarımda yalıtmak ve onlara tikel adlar vermek de düşüncenin, ve dahası Anlağın bir edimidir. Ama şimdi söylenmiş olanlarla vesile olmuş olan görüşle bağıntı içinde şu kadarı açığa çıkacaktır ki, derin düşünce Dehanın, Yeteneğin, Sanatın, Bilimin evrensellik-

lerini üretirken, biçimsel Kültür tinsel şekillenmenin her aşamasında yalnızca büyümekle ve daha açılmış bir çiçeğe ulaşabilmekle kalmaz, ama bunu yapmak zorundadır, çünkü böyle bir aşama kendini bir Devlete geliştirmekte, ve uygarlığın bu temeli üzerinde Anlağın derin düşüncesine ve yasalarda olduğu gibi başka herşey açısından da evrensellik biçimlerine ilerlemektedir. Genel olarak Devlet yaşamında biçimsel Kültürün zorunluğu ve böylelikle Bilimlerin olduğu gibi bütününde eğitimli bir Şiirin ve Sanatın da doğuşunun zorunluğu yatar. Bunun dışında, plastik sanatlar adı altında kapsanan sanatlar uygulayımsal yan açısından bile insanların uygarlaşmış bir birlikte yaşamını gerektirirler. Dışsal gereksinimlere ve araçlara çok az bağlı olan ve dolaysız varoluş öğesini, sesi gereci olarak alan şiir sanatı giderek tüzel bir yaşama doğru birleşmiş olmayan bir halkın koşullarında bile büyük gözüpeklik içinde ve gelişmiş anlatımla ortaya çıkar; çünkü dil, daha önce belirtildiği gibi, uygarlık öncesinde kendi için daha yüksek bir anlak kültürüne erişir.

Felsefe de Devlet yaşamında kendini göstermelidir, çünkü bir içeriğin kültürün sorunu olmasını sağlayan şey, yukarıda değinildiği gibi, düşünceye ait biçimdir, ve yalnızca bu biçimin kendisinin bilinci olan Felsefe düşünmenin düşünülmesidir, böylelikle onun yapıları için kendine özgü gereç daha şimdiden genel kültürde hazırlanmıştır. Devletin kendisinin gelişiminde kaçınılmaz olarak öyle dönemler ortaya çıkar ki, bunlar daha soylu doğaların ruhlarını Şimdiden kaçarak ideal bölgelere sığınmaya ve o kendi içinde bölünmüş edimsellikte bundan böyle yararlanamadıkları kendi ile uyumu oralarda aramaya zorlarlar, çünkü o edimsellikte derin düşünen Anlak ulusun dinine, yasalarına ve törelerine kendiliğinden yerleşmiş olan kutsal ve derin herşeye saldırarak onları soyut tanrısız evrenselliklere indirgemiş ve buharlaştırmıştır; böyle dönemler yaşandığında, Düşünce düşünen Us olmaya zorlanır ve uğradığı yıkımdan kendi öğesinde yeniden toparlanarak çıkmaya çalışır.

Hiç kuşkusuz tüm dünya-tarihsel uluslarda şiir sanatı, plastik sanatlar, bilim, giderek felsefe bile vardır, ama yalnızca genel olarak biçem ve yönelim değil, özellikle içerik değişiktir, ve bu içerik en yüksek ayrımı, Ussallık ayrımını ilgilendirir. Yüksekte duran bir estetik eleştiri için gereci, içeriğin tözsel yanını bizim zevkimizin belirlememesi gerektiğini ileri sürmenin, güzel sanatın erek yaptığı ve liberal bir eğilimin ve eğitimli bir anlığın dikkate alması ve ondan haz duyması gereken şeyin genel olarak güzel biçim, düşlemin büyüklüğü ve bu tür şeyler olduğunu ileri sürmenin bir yararı yoktur. Sağlıklı bir anlama yetisi böyle soyutlamalara izin vermez ve sözü edilen türde yapıtları benimseyemez. Böylece Hint Epopelerini onlardaki buluşçuluğun ve imgelem yetisinin büyüklüğü, imgelerin ve duyguların diriliği ve anlatım güzelliği gibi birçok biçimsel özellik nedeniyle Homerik Epopeler ile

aynı düzeye koymayı istesek bile, gene de içeriğin sonsuz ayrımı ve böylelikle tözsel olan ve Usun ilgisine değen yan kalır ki, bu saltık olarak Özgürlük kavramının bilinci ve bunun bireylerdeki anlatımı ile ilgilidir. Yalnızca klasik bir Biçim değil, ama klasik bir Içerik de vardır, ve dahası, sanat yapıtlarında biçim ve içerik birbirine öylesine yakından bağlıdır ki, birincisi ancak ikincisinin klasik olması ölçüsünde klasik olabilir. Düşlemsel, kendini kendi içinde sınırlamayan içerik ile — ve ussal olan kendi içinde ölçünü ve hedefi kapsayandır — biçim aynı zamanda ölçüsüz ve biçimsiz ya da sıradan ve kaba saba olur. Benzer olarak, değişik felsefi öğretilerin daha önce sözünü ettiğimiz karşılaştırmasında önemli olan başlıca nokta, yani Çin felsefesinin ve Eleatik ve Spinozacı felsefelerin üçünde de bulunan Birlik belirliliği, ve o Birliğin soyut mu yoksa somut mu, ve hiç kuşkusuz kendi içinde Birlik — ki Tindir — noktasına dek somut mu olduğu arasındaki ayrım gözden kaçırılır. Ama o eşitleme tam olarak yalnızca soyut birliği tanıdığını tanıtlar, ve felsefe üzerine yargıda bulunurken, felsefenin ilgisini neyin oluşturduğu konusunda bilgisizdir.

Ama ayrıca öyle alanlar vardır ki, bir kültürün tözsel içeriğinin tüm türlülüğü ortasında aynı kalırlar. Sözü edilen türlülük düşünen Usu ve Özgürlüğü ilgilendirir ki, birincinin özbilincidir ve Düşünce ile *bir* kök taşır. Nasıl hayvan değil ama yalnızca insan düşünürse, yine öyle yalnızca ve yalnızca onun Özgürlüğü vardır, çünkü düşünür. Bilinci şunu kapsar: Birey kendini Kişi olarak, eş deyişle tekilliğinde kendi içinde evrensel olarak, tüm tikel yeteneklerin soyutlanması, ortadan kaldırılması olarak, böylece kendi içinde sonsuz birşey olarak ayrımsar. Öyleyse bu ayrımsamanın dışında yatan alanlar o tözsel ayrımların ortak zeminidir. Giderek Özgürlük bilinci ile çok yakından bağlı olan Ahlak bile o bilinçte henüz bulunmakta olan eksikliğe karşın çok arı olabilir, yeter ki yalnızca evrensel ödevleri ve hakları nesnel buyruklar olarak bildirsin, ya da biçimsel yükselişte, duyusaldan ve tüm duyusal güdülerden vazgeçişte, salt olumsuz birşey olarak durup kalabilsin. *Çin* Ahlakı, Avrupalıların onunla ve Konfiçyus'un yazıları ile tanışmalarından bu yana, eşsizliğinden ötürü Hıristiyan Ahlak ile tanışık olanlardan çok büyük bir övgü ve dikkate değer bir ilgi görmüştür. Benzer olarak Hint dininin ve şiirinin (ki gene de bunların başına 'yüksek' sıfatı eklenmelidir) ve özellikle felsefesinin duyusalın ortadan kaldırılması ve gözden çıkarılması üzerine anlatımlarında ve istemlerinde bir yücelik bulunduğu kabul edilmiştir. Gene de bu her iki ulusun da Özgürlük Kavramının özsel bilincinden bütünüyle yoksun oldukları söylenmelidir. Çinliler için onların ahlaksal yasaları da tıpkı doğa yasaları gibi dışsal pozitif buyruklardır, zora dayalı haklar ve zora dayalı ödevler ya da birbirlerine karşı incelik kurallarıdır. Tözsel Us-belirlenimlerinin törel eğilimler olmasının biricik yolu olan Özgürlük eksiktir; Ahlak bir Devlet sorunudur ve hükümet memurları ve mahkemeler tarafından ele alınır. Ahlak

üzerine incelemeleri, ki yasa kitapları değildirler ve hiç kuşkusuz öznel istence ve eğilime seslenirler, tıpkı Stoacıların ahlaksal yazıları gibi, mutluluk hedefi için zorunlu olan bir buyruklar dizisi olarak yazılmışlardır, öyle ki onlara onay vermek, onlara uymak ya da uymamak özence bırakılmış görünür; bu arada soyut bir öznenin, bilgenin tasarımı, Çinliler arasında da tıpkı Stoacı ahlakçılar durumunda olduğu gibi böyle öğretilerin doruğunu oluşturur. Yine, Hintlilerin duyusallıktan, isteklerden ve dünyasal ilgilerden vazgeçme öğretilerinde hedef ve erek olumlu törel Özgürlük değil, ama bilincin yokluğu, tinsel ve giderek fiziksel dirimsizliktir.

Belirli olarak tanımamız gereken şey bir halkın somut Tinidir, ve Tin olduğuna göre ancak tinsel olarak, ancak düşünce yoluyla kavranabilir. Yalnızca o bir halkın tüm edim ve eğilimlerinde kendini öne çıkarandır, kendini edimselleşmesine, kendinden haz duymaya ve kendini kavramaya verendir; çünkü ilgisi kendi kendini üretmede özeklenir. Ama Tin için en yüksek olan şey kendini bilmek, yalnızca kendi kendisinin sezgisine değil, ama düşüncesine ulaşmaktır. Bunu yerine getirmelidir ve getirir de; ama bu yerine getiriş aynı zamanda onun yitip gidişi ve bir başka Tinin, bir başka dünya-tarihsel ulusun, Dünya Tarihinde bir başka çığırın ortaya çıkışıdır. Bu geçiş ve bağlantı bizi Bütünün bağlantısına, genel olarak Dünya Tarihi Kavramına götürür, ki şimdi daha yakından irdelememiz ve bir tasarımını vermemiz gereken budur.

Buna göre, Dünya Tarihi, bildiğimiz gibi, genel olarak Tinin Zamanda açınımıdır, tıpkı Ideanın Doğa olarak kendini Uzayda açındırması gibi.

Şimdi, eğer genel olarak Dünya Tarihine bir göz atarsak, değişimlerin ve eylemlerin, dinginliksiz bir ardışıklık içindeki halkların, devletlerin, bireylerin sonsuz çokluktaki şekillenmelerinin muazzam bir tablosunu görürüz. İnsanın yüreğine girebilen ve onu ilgilendirebilen herşey, iyi, güzel ve büyük olana ilişkin tüm duygular ortaya çıkarılır, her yerde tanıdığımız, onlara ulaşmayı dilediğimiz erekler kabul edilir, yaşama geçirilir; onlar için umut ve korku duyarız. Tüm bu olaylarda ve olumsallıklarda insanların eylemlerinin ve çektikleri acıların öne çıktığını görürüz; her yerde 'bizim olanı' ve bu nedenle her yerde ondan yana ya da ona karşı olan çıkarımızın eğilimini görürüz. Bu kimi zaman güzellik, özgürlük ve varsıllık yoluyla, kimi zaman giderek erdemsizliğin bile kendini anlamlı kılmasını sağlayan enerji yoluyla çekicidir. Kimi zaman evrensel bir çıkarın daha geniş bir kütlesinin ağır ağır ilerlediğini, ve daha sonra küçük sorunların sonsuz bir karmaşası uğruna gözden çıkarıldığını ve atomlarına saçıldığını görürüz; sonra yine çok büyük bir kuvvetin harcanmasıyla küçük birşeyin ortaya çıkarıldığını, önemsiz görünen birşeyden muazzam birşeyin doğduğunu — her yerde bizi kendi ilgi alanına çeken olayların en renkli kalabalığını, ve biri yitip gidince yerini hemen bir başkasının aldığını görürüz.

Kendini ilkin bir süre için varolan ve sonra yiten bireylerin ve halkların bu dinginliksiz değiş tokuşunda sunan evrensel düşünce ya da kategori genel olarak *Değişim*dir. Eski bir görkemin yıkıntılarına bir bakış bizi bu Değişimi olumsuz yanında daha yakından anlamaya götürür. Hangi gezgin Kartaca'nın, Palmyra'nın, Persepolis'in, Roma'nın yıkıntıları arasında imparatorlukların ve insanların geçicilikleri üzerine düşüncelere dalmaya, bir zamanların güçlü ve varsıl bir yaşamı için hüzün duymaya götürülmez? — bir hüzün ki, kişisel yitikler üzerinde ve birinin kendi ereklerinin geçiciliği üzerinde oyalanmaz, ama insanlığın görkemli ve kültürlü bir yaşam biçiminin yitişi üzerine yansız bir üzüntüdür. — Ama Değişim ile bağlı olan en yakın belirlenim Yitip Gidiş olan Değişimin aynı zamanda yeni bir yaşamın Ortaya Çıkışı olduğu, yaşamdan ölümün, ama ölümden yaşamın doğduğudur. Bu Doğuluların kavramış oldukları büyük bir düşüncedir ve belki de onların metafiziğinde en yüksek olandır. Ruhların göçü tasarımında o düşünce bireysel olanla bağıntı içinde kapsanır; ama daha yaygın olarak bilinen imge *Anka* imgesidir; bu bir doğa yaşamıdır ki, sonsuza dek kendi için kendi cenaze ateşini hazırlar, kendini onda yokeder, ve böylece küllerinden sonsuza dek yeni, genç, dinç yaşam doğar. Ama bu imge yalnızca Asyatiktir, Doğuya özgüdür, Batıya değil. Varoluşunun kabuğunu tüketen Tin yalnızca bir başka kabuğa geçmekle kalmaz, ne de önceki şeklinin küllerinden gençleşmiş olarak ayağa kalkar; tersine, yükselmiş, yücelmiş, daha arı bir Tin olarak doğar. Hiç kuşkusuz kendine karşı ortaya çıkar, varoluşunu yokeder, ama onu yok ederken onu yeni bir şekle doğru işler, ve onun kültürü olan şey gereç olur ve onun üzerindeki çalışması onu yeni bir kültüre yükseltir.

Eğer Tini bu yana göre irdelersek, Değişimlerinin yalnızca gençleşmiş olarak geçişler, e.d. aynı şekle geri dönüşler değil, ama tersine kendi kendisini işlemeler olduğunu ve bunlar yoluyla gereci kendi çabaları için çoğalttığını anlarsak, o zaman birçok yanda ve yönde kendini denediğini, dolaştığını ve tükenmez bir türlülüğün içinde isteklerini doyurduğunu görürüz, çünkü ona doyum vermiş olan her bir yaratısı onun için yeniden gereç olarak ve işlenmesi için yeni bir istem olarak karşısına çıkar. Salt Değişimin soyut düşüncesi kuvvetlerini doluluğunun tüm yanlarında sergileyen, geliştiren ve eğiten Tinin düşüncesine dönüşür. Kendi içinde hangi kuvvetlere iye olduğunu ürünlerinin ve oluşumlarının türlülüğünden öğreniriz. Etkinliğinin bu hazzında yalnızca kendi kendisi ile ilgilenir. Iç ve dış doğa koşulları ile karışmış olarak, hiç kuşkusuz bunlarda yalnızca direnç ve engel ile karşılaşmakla kalmayacak, ama sık sık çabalarının onlar tarafından boşa çıkarıldığını ve sık sık Doğa ya da kendisi tarafından içine düşürüldüğü karışıklıkların ortasında olduğunu görecektir. Ama bu yolda görevini ve işlevini yerine getirmede yitip gider ve bununla bile kendini tinsel etkinlik olarak tanıtlamış olma görünüşünü verir.

Tin özsel olarak eylemdir, kendini kendinde ne ise o yapar — kendi edimi, kendi yapıtı. *Böylece kendine nesne olur,* bir belirli-Varlık olarak kendini önüne alır. Bir ulusun Tini için de bu böyledir: O belirli bir Tindir, kendine varolan bir dünya kurar ki, onun dininde, Kültünde, göreneklerinde, anayasasında ve politik yasalarında, düzenlemelerinin bütün bir alanı içinde, olaylarında ve eylemlerinde varolur ve sürer. Bu onun yapıtıdır — bu tikel Ulus *odur.* Edimleri ne ise, Uluslar onlardır. Her Ingiliz şöyle diyecektir: 'Bizler Okyanusu aşanlar ve dünya tecimini elinde tutanlarız; Doğu Hint Adaları ve varsıllıkları bize aittir, Parlamentomuz, jürilerimiz vb. vardır.' — Bireyin o Tin ile ilişkisi bu tözsel varlığı kendinin edinmesi, bunun onun karakteri ve becerisi olması, böylelikle kendisinin birşey olmasıdır. Çünkü Ulusunun varlığım kendini ona katması gereken daha şimdiden hazır, sağlam bir dünya olarak önünde bulur. Öyleyse Ulusun Tini bu kendi yapıtında, kendi dünyasında hazzını bulur ve doyumludur.

Ulus töreldir, erdemlidir, kuvvetlidir — istediğini ortaya çıkarırken; ve nesnelleştirme emeğinde yapıtını dış şiddete karşı savunur. Kendinde, öznel olarak, iç ereğinde ve özünde ne olduğu ile edimsel olarak ne olduğu arasındaki ayrım kaldırılır; kendisi iledir, kendini nesnel olarak önünde bulur. Ama bununla Tinin bu etkinliği bundan böyle gereksiz olur, istediğini elde etmiştir. Ulus henüz savaşta ve barışta, içte ve dışta çok şey yapabilir, ama bir bakıma dirimli tözsel ruhun kendisi bundan böyle etkinlikte değildir. Temel, en yüksek ilgisi bu nedenle yaşamdan yitmiştir; çünkü ilgi ancak karşıtlığın olduğu yerde bulunur. Ulus tıpkı olgunluktan yaşlılığa geçen birey gibi kendinden hoşnutluk içinde, tam olarak istemiş ve erişebilmiş olduğu gibi olmanın doyumu içinde yaşamayı sürdürür. Imgelemi bu durumun ötesine uzansa da, eğer edimsellik kendini çabalarına elverişli olarak sunmuyorsa özlemlerinden vazgeçmiş ve ereklerini önündeki duruma sınırlamıştır. Bu *alışkanlık* yaşamı (saat kurulmuştur ve kendiliğinden ilerlemektedir) doğal ölümü getiren şeydir. Alışkanlık karşıtlıksız bir edimdir ki, onun için geriye kalan şey yalnızca biçimsel bir süredir; onda bundan böyle ereğin doluluğunu ve derinliğini söz konusu etmek gereksizdir; bir bakıma dışsal, duyusal bir varoluştur ki, bundan böyle kendini bir davada derinleştirmez. Bireyler böyle ölür, Uluslar doğal bir ölümü böyle bulur; ve bu ikinciler sürseler de, bu ilgisini yitirmiş dirimsiz bir varoluştur ki, kurumlarına gereksinimi yoktur, çünkü onlar için duyulan gereksinim doyurulmuştur; politik bir hiçlik ve bıkkınlık egemendir. Gerçekten evrensel bir ilgi ortaya çıkacaksa, bir Ulusun Tini yeni birşey istemeye geçmelidir — ama bu yeni şey nereden gelecektir? Bu kendisinin daha yüksek, daha evrensel bir tasarımı, ilkesinin ötesine geçmişlik demek olacaktır — ama tam bu yolla daha öte belirlenmiş bir ilke, daha yeni bir Tin olacaktır.

Böyle yeni bir ilke tamamlanışına ve edimselleşmesine ulaşmış bir

ulusun Tinine hiç kuşkusuz girer. Bu Tin salt doğal bir ölümle ölmez, çünkü o yalnızca tekil bir birey değil, ama tinsel, evrensel yaşamdır; onun durumunda doğal ölüm dahaçok kendi kendisi yoluyla ölüm olarak görünür. Bunun tekil, doğal bireyin ölümünden ayrı olmasının nedeni ulus Tininin bir Cins olarak varolması, buna göre olumsuzunun onun kendi içinde, onun evrenselliğinde varoluşa çıkmasıdır. Bir ulus şiddete dayalı ölümle ancak kendi içinde doğal olarak ölmüşse ölebilir, örneğin Alman Imparatorluk Kentleri, Alman Imparatorluk Anayasası gibi.

Evrensel Tin genel olarak salt doğal ölümle ölmez, yalnızca yaşamının alışkanlığı içinde göçüp gitmez; tersine, Dünya Tarihine ait bir Ulus Tini olduğu sürece, yapıtının ne olduğunu bilmeye ve kendini düşünmeye ulaşır. Bu Tin genel olarak ancak temel öğesinde, temel ereğinde *evrensel* bir ilkenin yatması ölçüsünde, ancak böyle bir Tinin ürettiği bir yapıt, törel, politik bir örgüt olması ölçüsünde dünya-tarihseldir. Ulusları eyleme iten şey istekler ise, böyle eylemler iz bırakmadan geçip giderler; ya da izleri dahaçok yıkım ve yokoluştur. Böylece ilkin Kronos, Zaman egemendi — Altın Çağ, törel yapıtlar olmaksızın; ve üretilmiş olan şey, bu Zamanın çocukları, onun tarafından yendiler. İlkin kafasından Minerva'nın doğduğu ve çevresine Müzlerin yanısıra Apollon'un da ait olduğu Jüpiter Zamana boyun eğdirdi ve onun kabahatine bir sınır çekti. O politik tanrıdır ki, törel bir yapıtı, Devleti üretmiştir.

Bir yapıtın öğesinin kendisinde evrensellik belirlenimi, düşünce belirlenimi kapsanır; düşünce olmaksızın hiçbir nesnelliği yoktur; düşünce temeldir. Bir Ulusun kültürünün en yüksek noktası yaşamının ve durumunun düşüncesini, yasalarının, hak ve törelliğinin bilimini kavrama noktasıdır; çünkü bu birlikte onda Tinin kendi kendisi ile olabileceği en iç birlik yatar. Yapıtında önemli olan şey kendini kendine nesne yapmasıdır; ama Tin kendine özselliği içinde ancak kendini düşünürken nesne olur.

Öyleyse bu noktada Tin ilkelerini, eylemlerinin evrenselini bilir. Ama bu düşünce yapıtı, evresel olmakla, aynı zamanda biçime göre edimsel yapıttan ve bu yapıtı ortaya çıkaran etker yaşamdan ayrıdır. Şimdi, reel bir belirli-Varlık ve ideal bir belirli-Varlık vardır. Eğer Yunanlıların ne olmuş olduklarının genel bir tasarımını ve düşüncesini elde etmek istersek, o zaman bunu Sofokles ve Aristofanes'te, Thukydides ve Platon'da buluruz. Bu bireylerde Yunan Tini kendini tasarımda ve düşüncede kavramıştır. Bu en derin doyumdur; ama aynı zamanda idealdir ve reel etkerlikten ayrıdır.

Bu nedenle zorunlu olarak böyle bir zamanda bir ulusun erdem tasarımında doyum bulduğunu, ve erdem üzerine boş konuşmanın bir yandan kendini edimsel erdemin yanına, ama öte yandan onun edimselliğinin yerine de koyduğunu görürüz. Ama yalın, evrensel düşünce,

evrensel olduğu için, tikel olanı ve düşüncesiz olanı — inanç, güven, töre — kendi üzerine ve dolaysızlığı üzerine düşünmeye yöneltmeyi bilir ve onu içeriğe göre kısıtlanmışlığı içinde gösterir, çünkü bir yandan ödevleri yadsımanın zeminlerini verirken, öte yandan genel olarak zeminlere ilişkin ve evrensel düşünceler ile bağlantıya ilişkin sorgulamalar yapar ve bu bağlantıyı bulamayarak genel olarak ödevi sağlam temelden yoksun olmakla suçlamaya çalışır.

Aynı zamanda bireylerin birbirlerinden ve Bütünden yalıtılmaları, saldırgan bencillikleri ve kibirleri, kendi çıkarlarının peşinde olmaları ve onları Bütünün pahasına doyurmaları kendini gösterir; başka bir deyişle, o kendini yalıtan İç varlık *biçim*de de öznelliktir — insanların sınır tanımaz tutkularında ve kendi çıkarlarında yatan bencillik ve bozulma.

Böylece Zeus'un, kendi içinde sağlam birşey kurarak Zamanın yiyiciliğine bir sınır getiren ve bu geçiciliğe bir son veren Zeus'un ve soyunun kendisi de yenildiler, ve dahası üretenin kendisi, yani düşüncenin, bilginin, uslamlamanın, içgörünün, zeminlerden içgörünün ve zeminler için istemin ilkesi tarafından yenildiler.

Zaman duyusaldaki olumsuzdur: Düşünce de aynı olumsuzluktur, ama en iç, sonsuz biçimin kendisidir, ki bu yüzden varolan herşey onda çözünür — ilk olarak sonlu varlık, belirli şekil; ama genel olarak varolan şey nesnel birşey olarak belirlenmiştir, bu nedenle verili, dolaysız, yetke olarak görünür, ve ya içeriğe göre sonlu ve sınırlı olarak ya da düşünen özne için sınır ve onun kendi içine sonsuz yansıması olarak vardır.

Ama ilk olarak belirtilmesi gereken şey ölümden ortaya çıkan yaşamın kendisinin nasıl yalnızca yine tekil bir yaşam olduğudur, ve eğer Cinsi bu değişmedeki tözsel yan olarak görürsek, o zaman tekil olanın yitişinin nasıl Cinsin yeniden tekilliğe bir düşmesi olduğudur. Cinsin sakınımı öyleyse yalnızca aynı varoluş yolunun biçimdeş bir yinelemesidir. Dahası, bilginin, varlığın düşüncede ayrımsanışının nasıl bir yandan saklayan ve öte yandan yükselten [*verklären*] bir ilkede yeni bir şeklin, hiç kuşkusuz daha yüksek bir şeklin kaynağı ve doğum yeri olduğunu belirtmeliyiz. Çünkü Düşünce Evrenseldir, ölmeyen, kendi kendisine özdeş kalan Cinstir. Tinin belirli şekli yalnızca Zamanda doğal yollarla geçip gitmez, tersine özbilincin kendiliğinden işleyen, kendinin bilincindeki etkinliğinde ortadan kaldırılır. Bu ortadan kaldırma düşüncenin etkinliği olduğu için, aynı zamanda saklama ve yükseltmedir [*Verklären*]. — Böylelikle Tin bir yandan o olan şeyin olgusallığını, kalıcılığını ortadan kaldırırken, aynı zamanda *salt o olmuş olan şeyin* Özünü, Düşüncesini, Evrenselini kazanır. İlkesi bundan böyle o olmuş olan bu dolaysız içerik ve erek değil, ama o içeriğin ve ereğin özüdür.

Öyleyse bu sürecin sonucu Tinin, kendini nesnelleştirirken ve bu kendi varlığını düşünürken, bir yandan varlığının belirliliğini yoketme-

si, öte yandan onun evrenselini kavraması, ve bu yolla ilkesine yeni bir belirlenim vermesidir. Böylelikle bu Ulus Tininin tözsel belirliliği başkalaştırılır, e.d. ilkesi bir başka ve bunun da ötesinde daha yüksek ilkeye geçmiş olur.

Tarihi ayrımsamada ve kavramada en önemli şey bu geçişin düşüncesini taşımak ve tanımaktır. Bir birey değişik eğitim basamaklarının içinden Bir olarak geçer ve aynı birey olarak kalır; Tininin evrensel aşaması olan aşamaya dek bir Ulus da. Bu noktada başkalaşımın iç zorunluğu, kavramsal zorunluğu yatar. Bu Tarihin felsefi ayrımsamışının ruhudur, onda birincil önemdeki yandır.

Tin özsel olarak etkinliğinin sonucudur: Etkinliği dolaysızlığın ötesine geçiş, onun olumsuzlanması ve kendi içine geri dönüştür. Onu tohumla karşılaştırabiliriz; çünkü bitki onunla başlar, ve gene de o bitkinin bütün yaşamının sonucudur. Ama yaşamın güçsüzlüğü kendini başlayanın ve sonuç olanın birbiri dışına düşmelerinde gösterir. Bireylerin ve Ulusların yaşamı da böyledir. Bir Ulusun yaşamı bir meyvayı olgunluğa erdirir; çünkü etkinliği ilkesini yerine getirmeye yöneliktir. Ama bu meyva onu doğurmuş ve olgunlaştırmış olan Ulusun kucağına geri düşmez; tersine, onun için acı bir içki olur. O acı içeceği elinden bırakamaz, çünkü ona sonsuz bir susuzluk duyar, ama içkinin tadı onun yokedilişi, gene de aynı zamanda yeni bir ilkenin doğuşudur.

Bu ilerlemenin son Ereğini yukarıda açıkladık. Her biri dizinin zorunlu bir basamağında olan Ulus Tinlerinin ilkelerinin kendileri yalnızca tek bir evrensel Tinin kıpılarıdır ki, onlar yoluyla bu Tin kendini Tarihte kendini kavrayan bir *Bütünlüğe* yükseltir ve tamamlar.—

Böyle yalnızca Tinin İdeası ile ilgilenirken, ve Dünya Tarihinde herşeyi yalnızca onun görüngüsü olarak alırken, ne denli büyük olursa olsun Geçmişin içinden geçişte ilgimiz yalnızca *Şimdiki* iledir; çünkü Felsefe, Gerçek olanla uğraştığı için, ilgisi yalnızca bengi Şimdiki iledir. *Onun için hiçbirşey Geçmişte yitmiş değildir, çünkü Idea şimdidedir, Tin ölümsüzdür, e.d. geçmiş değil, gelecek de değil, ama özsel olarak Şimdidir.* Bununla Tinin şimdiki şeklinin tüm önceki aşamaları kendi içinde kavradığı da söylenmiş olur. Bunlar kendilerini hiç kuşkusuz bağımsız olarak ve ardışık olarak geliştirmişlerdir; ama Tin ne ise kendinde her zaman o olmuştur ve ayrım yalnızca bu 'Kendinde'nin gelişimidir. Şimdideki Tinin yaşamı bir aşamalar döngüsüdür ki, ki bunlar bir yandan henüz birbirlerinin yanısıra kalıcı görünürken, yalnızca bir başka yandan geçmiş olarak görünürler. Tin arkada bırakmış göründüğü kıpıları şimdiki derinliğinde taşır. —

Dünya Tarihinin Coğrafi Temeli

Törel Bütünün evrenselliğine ve onun eylemde bulunan tekil bireyselliğine karşı Ulus Tininin doğa bağıntısı dışsal birşey olarak görülür; ama onu üzerinde Tinin devindiği toprak olarak görmek zorunda olduğumuz düzeye dek, özsel olarak ve zorunlu olarak bir temeldir. Dünya Tarihinde Tinin İdeasının edimsellikte dışsal şekillerin bir dizisi olarak göründüğü, ve bunlardan her birinin kendini edimsel varoluşu içindeki bir Ulus olarak bildirdiği önesürümünden başladık. Ama bu varoluş yanı, doğal varlık kipinde, Uzaya olduğu gibi Zamana da düşer, ve her dünya-tarihsel Ulusun kendinde taşıdığı tikel ilke onu aynı zamanda doğa belirliliği olarak kendi içinde taşır. Kendini bu doğallık kipinde giydirmiş olan Tin tikel şekillenmelerini birbiri dışına düşmeye bırakır, çünkü birbiri dışındalık doğallığın biçimidir. Bu doğa ayrımları şimdi ilkin tikel olanaklar olarak görülmelidir ki, Tin onlardan ortaya çıkar, ve coğrafi temel de onların arasındadır. Şimdi, ilgilendiğimiz şey dışsal bir yer olarak doldurulan toprağı tanımak değildir; tersine, tam olarak böyle bir toprağın çocuğu olan halkın tip ve karakteri ile sıkı sıkıya bağlı olarak yerin doğa tipidir. Bu karakter ulusların Dünya Tarihinde ortaya çıkışlarının ve onda konum ve yer almalarının tür ve tarzından başka birşey değildir. — Doğanın ne çok fazla yüksek, ne de çok fazla düşük görülmesi gerekir; İyonya'nın yumuşak gökyüzü hiç kuşkusuz Homeros şiirlerinin çekiciliğine çok şey katmıştır, ve gene de kendi başına Homeros'u üretmek için yeterli değildir; ne de onları her zaman üretebilir; Türklerin egemenliği altında hiçbir ozan doğmamıştır.

Burada dikkatimizi ilk olarak Dünya Tarihinin deviminden kesin olarak dışlanacak olan doğallıklara çevireceğiz: Dondurucu ve yakıcı kuşaklar dünya-tarihsel ulusların yeri olamaz. Çünkü uyanmakta olan bilinç başlangıçta yalnızca Doğadadır, ve onun her gelişimi Tinin doğal dolaysızlığa karşı kendi içine yansımasıdır. Bu ayrılmada Doğa kıpısı öyleyse kıpılardan biri olarak durur; insanın kendi içinde bir Özgürlüğü ondan kazanabileceği ilk duruş noktasıdır, ve bu kurtuluş doğal güçler tarafından zorlaştırılmamalıdır. Doğa Tinin karşısına bir nicel birşey olarak çıkar ki, bunun gücü kendini salt kendi başına herşeyden güçlü olarak koyacak denli büyük olmamalıdır. En uç kuşaklarda insan herhangi bir özgür devime ulaşamaz, soğuk ve sıcak burada Tine kendi için bir dünya kurma iznini vermeyecek denli güçlüdür. Aristoteles daha o zamanlar 'Zorlayıcı gereksinimler doyurulduğunda insan evrensel ve daha yüksek olana döner' demişti. Ama o uç kuşaklarda böyle bir zorlama hiçbir zaman sona eremez ve hiçbir zaman giderilemez, insan sürekli olarak dikkatini Doğaya, güneşin parlayan ışınlarına ve dondurucu soğuğa çevirmek zorunda kalır. Dünya Tarihi için gerçek oyun sahnesi bu yüzden ılıman kuşaktır, ve dahası onun kuzey bölümüdür, çünkü yeryüzü burada kendini kıtalar biçiminde sunar ve bu bölgenin

Yunanlıların dedikleri gibi geniş bir göğsü vardır. Buna karşı güneyde kendini böler ve birbiri dışına düşen çeşitli doruklara dağılır. Aynı kıpı kendini Doğanın ürünlerinde de gösterir. Kuzeyin hayvan ve bitkilerinin ortak özellikleri olan birçok cinsi bulunur; karanın kendini doruklara böldüğü güneyde ise Doğa şekilleri de kendilerini birbirlerine karşı bireyselleştirirler.

Dünya *Eski* ve *Yeni* olarak bölünür, ve hiç kuşkusuz Yeni Dünya adı Amerika'nın ve Avustralya'nın bizim tarafımızdan ancak yakın zamanlarda bilinmiş olmasından gelir. Ama dünyanın bu bölümleri yalnızca *göreli* olarak yeni değil, genel olarak bütün fiziksel ve tinsel oluşumları açısından yenidir. Coğrafi olarak eski çağlara ait olmaları bizi burada ilgilendirmez. Yeni Dünyaya dünyanın yaratılışı sırasında denizden Eski Dünya ile aynı zamanda yükselmiş olma onurunu yadsımayacağım. Gene de Güney Amerika ve Asya arasındaki Adalar Denizi fiziksel bir hamlık gösterir; adaların büyük bölümü öyle oluşmuştur ki, bir bakıma yalnızca dipsiz derinliklerden yukarı fırlayan ve geç bir oluşum karakterini taşıyan kayalar üzerindeki bir toprak örtüsü gibidirler. Yeni Hollanda daha az coğrafi hamlık göstermez; çünkü burada Ingilizlerin yerleşim noktalarından karanın içlerine doğru gidildikçe çok büyük nehirler ortaya çıkar ki, henüz kendilerine birer yatak açacak düzeye dek gelişmemişlerdir ve kendilerini bataklıklara gömerler. Amerika ve kültürü hakkında, özellikle Meksika ve Peru kültürleri hakkında elimizde bilgiler vardır; ama bu bilgi bu kültürün bütünüyle doğal bir kültür olduğundan ve Tin ona yaklaşır yaklaşmaz kendini yoketmek zorunda kaldığından daha öteye gitmez. Amerika kendini her zaman fiziksel olarak ve tinsel olarak güçsüz göstermiştir ve öyle göstermeyi sürdürmektedir. Çünkü yerliler, Avrupalılar Amerika'ya çıkuktan sonra, Avrupalıların etkinliğinin soluğu karşısında aşamalı olarak yittiler. Kuzey Amerika Özgür Devletleri'nde tüm yurttaşlar Avrupa kökenlidir ve eski yerliler onlarla karışamamış ve geri itilmişlerdir. Yerliler hiç kuşkusuz Avrupalılardan kimi sanatları almışlardır, ve aldıkları şeyler arasında üzerlerinde yokedici bir etki yapmış olan sert içkiler de vardır. Güneyde yerlilere çok daha büyük bir şiddetle davranıldı, ve dayanacak denli güçlü olmadıkları ağır işlere zorlandılar. Bir Kreoleye, giderek bir Avrupalıya karşı yumuşaklık ve iç dürtülerden yoksunluk, alçakgönüllülük ve boynu eğiklik oradaki Amerikan yerlilerinin başlıca karakteridir, ve Avrupalıların onlarda bir öz-duygu yaratabilmeleri için uzun bir zamanın geçmesi gerekecektir. Bu bireylerin her bakımdan, giderek büyüklük açısından bile gerilikleri herkesin bildiği birşeydir; yalnızca Patagonya'nın en güneyindeki kabilelerde güçlü yapılı insanlar vardır, ama bunlar da henüz tam bir doğal hamlık ve yabanıllık durumundadırlar. Yerlileri Avrupa kültürüne ve törelerine alıştırmayı isteyen Jesuitler ve Katolik dinadamları (bilindiği gibi Paraguay'da bir devlet ve Meksika ve Kalifornia'da manastırlar kurmuşlardır), aralarında

kalmaya başlamış ve ellerine, tıpkı küçük çocuklar için yapıldığı gibi, günün işlerini yazıp vermişlerdi; yerliler ne denli tembel olsalar da, Babaların yetkesi altında onları yerine getirdiler. Bu yönergeler (gece yarısı çalan bir çanın onlara evlilik ödevlerini anımsatması bile gerekmişti) ilkin bütünüyle doğru olarak gereksinimlerin uyandırılmasına, genel olarak insan etkinliğinin güdülerine yönelikti. Amerikan yerlilerinin zayıf yapıları güçlü bedenleri ile Negroları gereken emeği sağlamaları için Amerika'ya getirmenin başlıca nedenlerinden biriydi; çünkü Negrolar Avrupa kültürüne karşı yerlilerden daha alıcıdırlar ve bir Ingiliz gezgin Negroların nasıl becerikli din adamları, doktorlar vb. olduklarının örneklerini anlatmış (kınakınanın kullanımını ilk bulan bir Negro olmuştur), bu arada kafasını okuyup öğrenme noktasına dek getirmeyi başardığını bildiği tek yerlinin ise içkiye aşırı düşkünlük nedeniyle kısa bir süre içinde öldüğünü anlatmıştır. Amerikan insanının doğal zayıflığı genel olarak sağlam bir gücü ortaya çıkaracak olan araçların, yani *atların* ve *demirin* eksikliği ile birlikte gitmiş, dahası Amerikalılara özellikle bunlar aracılığıyla boyun eğdirilmiştir.

Şimdi, kökensel halklar yitmiş ya da hemen hemen yitmek üzere oldukları için, buraya etkin nüfus çoğunlukla Avrupa'dan gelmektedir, ve Amerika'da olan şey Avrupa'dan doğan şeydir. Avrupa artık nüfusunu Amerika'ya atmıştır, tıpkı loncaların egemen olduğu ve kemikleşmiş bir yapı kazandığı eski imparatorluk Kentlerinden birçok insanın böyle bir zorlamanın bulunmadığı ve vergi yükünün çok ağır olmadığı başka kentlere kaçmış olmaları gibi. Hamburg'un yanında Altona, Frankfurt'un yanında Offenbach, Nürnberg'in yanında Fürth, Cenova'nın yanında Carouge böyle doğmuşlardır. Kuzey Amerika ve Avrupa arasındaki ilişki benzedir. Birçok Ingiliz ağır yükümlülüklerin ve vergilerin olmadığı ve Avrupa aletlerinin ve Avrupa becerisinin birikiminin henüz ekilmemiş büyük topraklardan birşeyler kazandırabileceği yerlere yerleşmiştir. Gerçekten de bu göç birçok üstünlük sunar, çünkü göçmenler yurtlarında onlara engel olabilen pekçok şeyden sıyrılmış ve Avrupalı olma öz-duygusunun ve becerilerinin hazinelerini yanlarında getirmişlerdir; coşkuyla çalışmak isteyenler ve Avrupa'da buna kaynak bulamayanlar için Amerika'da hiç kuşkusuz bir eylem alanı açılmıştır.

Amerika bilindiği gibi iki bölüme ayrılır ve bunlar bir kıstak tarafından birleştirilseler de, bu aralarında bir bağlantı kurmamıştır. Tersine, bu iki parça birbirlerinden keskin olarak ayrıdırlar. — Kuzey Amerika bize ilk olarak doğu kıyıları boyunca uzanan geniş bir kıyı bölgesi gösterir ki, arkasında dağ sıraları — Mavi Dağlar ya da Appalaş Dağları —, ve kuzeyde ise Allegheny Dağları uzanır. Bunlardan doğan ırmaklar kıyı topraklarını sular ki, bunlar kökeni bu bölgeye ait olan Kuzey Amerika Özgür Devletleri için çok nitelikli ürünler verirler. Bu dağ sırasının arkasında çok büyük göllerle bağlantı içinde güneyden kuzeye St. Lawrence nehri akar ve Kanada'nın kuzey kolonileri bu ırmağın kıyı-

sında uzanırlar. Daha batıda muazzam Mississippi'nin havzası ile ve Missouri ve Ohio havzaları ile karşılaşırız. Mississippi bu son ikisini alır ve sonra Meksika Körfezi'nde denize boşalır. Bu bölgenin batı yanında yine benzer olarak uzun sıradağlar vardır ve bunlar Meksika'nın içinden ve Panama kıstağından geçerek ve And Dağları ya da Cordillera adı altında *Güney Amerika*'nın bütün doğusu boyunca kıyıyı ayırırlar. Bu yolla oluşan kıyı şeridi dardır ve Kuzey Amerika'da olduğundan daha az üstünlük sunar. Peru ve Şili burada uzanırlar. Doğu yanında Orinoko ve Amazon nehirleri doğuya doğru akarak ekine uygun olmayan geniş bozkırlarıyla büyük vadiler oluştururlar. Rio de la Plata güneye doğru akar, ve ona katılan küçük dallar kaynaklarını bir yandan And Dağlarından, öte yandan kuzeyde Amazon nehrinin havzasını onun kendi havzasından ayıran dağ sırtlarından alırlar. — Rio de la Plata bölgesi Brezilya'ya ve İspanyol Cumhuriyetlere aittir. Kolombia Güney Amerika'nın kuzey kıyı topraklarıdır ve batısında Andlar boyunca akan Magdalena nehri Karayip Denizi'ne boşalır. —

Brezilya dışında, Güney Amerika'da Kuzey Amerika'da olduğu gibi genel olarak cumhuriyetler doğmuştur. Güney Amerika'yı Meksika'yı da onun bir parçası sayarak Kuzey Amerika ile karşılaştırdığımızda şaşırtıcı bir zıtlık algılarız.

Kuzey Amerika'da işleyimin ve nüfusun artışı yoluyla olduğu gibi, yurttaşlık düzeni ve sağlam bir özgürlük yoluyla da bir kalkınma görürüz; bütün federasyon tek bir devlet oluşturur ve politik özekleri vardır. Buna karşı Güney Amerika'da cumhuriyetler yalnızca askeri güce dayanırlar, bütün tarih sürekli bir devrim durumudur; federe devletler dağılır ve başkaları yeniden birleşir, ve tüm bu değişimler askeri devrimler yoluyla temellendirilir. Amerika'nın iki bölümü arasındaki daha belirgin ayrımlar bize iki karşıt yönü gösterirler; bunlardan biri politika, öteki din ile ilgilidir. İspanyolların yerleştiği ve üstünlüklerini ileri sürdükleri Güney Amerika Katoliktir; her tür mezhebi barındırmasına karşın, Kuzey Amerika temel olarak Protestandır. Daha geniş bir ayrılık Güney Amerika'nın ele geçirilmiş, Kuzey Amerika'nın ise kolonileştirilmiş olmasıdır. İspanyollar Güney Amerika'yı ona egemen olabilmek için ve politik görevlerin haraç konumları olarak kullanılması yoluyla varsıllık kazanabilmek için ele geçirdiler. Çok uzak bir anavatana bağımlı oldukları için, özençleri için geniş bir oyun alanı buldular, ve güç, beceri ve öz-duygu yoluyla yerliler üzerinde büyük bir üstünlük kurdular. Buna karşı Kuzey Amerika Özgür Devletleri bütünüyle Avrupalılar tarafından *kolonileştirildiler*. İngiltere'de Püritanlar, Episkopalianlar ve Katolikler sürekli çatışma içinde oldukları ve bunlardan kimi zaman biri, kimi zaman başkası üstünlüğü ele geçirdiği için, birçok insan dinsel özgürlüğü dünyanın başka bir yerinde bulabilme amacıyla göç etti. Bunlar kendilerini tarıma, tütün ve pamuk üretimine veren çalışkan Avrupalılar idiler. Çok geçmeden bütün dikkatlerini emek

üzerinde yoğunlaştırdılar, ve Bütünün tözü gereksinimler, dinginlik, yurttaşlık türesi, güvenlik, özgürlük, ve atomik bireylerden oluşan bir topluluk idi, öyle ki devlet yalnızca mülkiyetin korunması için dışsal bir araçtı. Protestan dininden bireylerin birbirlerine karşı güvenleri, birbirlerinin duygusal eğilimleri üzerine güven doğdu, çünkü Protestan Kilisede dinsel görev bütün yaşamdır, genel olarak yaşam etkinliğinin kendisidir. Buna karşı Katolikler durumunda böyle bir güvenin zemini bulunamaz, çünkü dünyasal sorunlarda egemen olan şey yalnızca şiddet ve gönüllü boyuneğme tutumudur, ve burada Anayasalar denilen biçimler ancak zorunluk durumunda başvurulan birer çaredirler ve güvensizliğe karşı bir korunma sağlamazlar.

Eğer Kuzey Amerika'yı Avrupa ile karşılaştırırsak, birincide cumhuriyetçi bir Anayasanın sürekli bir örneğini görürüz. Öznel bir birlik bulunur, çünkü herhangi bir monarşik tutkuya karşı önlem olarak yalnızca dört yıl için seçilmiş bir başkan devletin doruğunda durur. Mülkiyet için evrensel koruma ve hemen hemen tam bir vergi bağışıklığı sürekli olarak övülen olgulardır. Böylelikle aynı zamanda karakterin temel öğeleri de kendilerini sunarlar: Bireyin kazanç ve kâr yönelimi, kendini Evrensele ancak kendi yararlanımı uğruna adayan tikel çıkarın ağır basması. Hiç kuşkusuz tüzel durum, biçimsel bir yasa kurumu yer alır, ama bu yasallık dürüstlükten yoksundur, ve bu nedenle Amerikan tecimcilerinin tüze tarafından korunan dolandırıcılık gibi kötü bir ünleri vardır. Eğer Protestan Kilise bir yandan, daha önce belirttiğimiz gibi, güvenin özsel yanını öne çıkarıyorsa, öte yandan tam bu yolla her tür keyfiliğe zemini hazırlayan duygu kipısının geçerliğini de kapsar. Bu duruş noktasından denir ki, herkesin kendi dünya görüşü olabileceğine göre, kendine göre bir dini de olabilir. Kendilerini saçmalık ucuna dek tırmandıran çok sayıda mezhebe dağılış ve bunlardan birçoğunda zaman zaman kendini esrimelerde ve en duyusal aşırılıklarda gösteren tapınma yolları buradan gelir. Bu eksiksiz keyfilik öyle bir düzeye varmıştır ki, çeşitli topluluklar kendilerine hizmet verecek din görevlilerini seçerler ve sonra onları diledikleri gibi başlarından atarlar; çünkü Kilise tözsel bir tinselliği ve dışsal yönergeleri olan kendinde ve kendi için kalıcı birşey değildir; tersine, onda dinsel sorunlar tikel görüşlere göre düzenlenir. Kuzey Amerika'da imgelemin en dizginsiz yabanıllığı egemendir, ve sapmaların birkaç mezhebe sınırlandığı Avrupa devletlerinde görülen o dinsel birlik eksiktir. Şimdi, Kuzey Amerika'nın politik durumuna gelince, evrensel erek henüz kendi için sağlam birşey olarak saptanmış değildir, ve sağlam bir bağ gereksinimi henüz bulunmamaktadır; *çünkü edimsel bir Devlet ve edimsel bir Hükümet ancak daha şimdiden Sınıfların bir ayrımı bulunuyorsa, varsıllık ve yoksulluk çok büyümüşse, ve büyük çoğunluğun gereksinimlerini bundan böyle alışmış olduğu yolda karşılayamadığı bir durum ortaya çıkarsa doğar.* Ama Amerika şimdiye dek bu gerilim ile karşılaşmamış, çünkü onun için sonu gelmez bir

kolonizasyon yolu geniş ölçüde açık kalmıştır, ve kalabalıklar sürekli olarak Mississippi ovalarına akmaktadır. Bu yolla başlıca hoşnutsuzluk kaynağı ortadan kaldırılır ve varolan yurttaşlık durumunun sürmesi sağlama bağlanır. Kuzey Amerika Özgür Devletleri'nin Avrupa ülkeleri ile bir karşılaştırması buna göre olanaksızdır, çünkü Avrupa'da nüfus için tüm dış göçlere karşın böyle bir boşalma yolu bulunmamaktadır: Eğer Almanya'nın ormanları bugün de varolsalardı, o zaman hiç kuşkusuz Fransız Devrimi yer almazdı. Kuzey Amerika Avrupa ile ancak bu devletin sunduğu ölçüsüz topraklar dolduğu ve yurttaş toplumu geriye kendi içine doğru bastırılmaya başladığı zaman karşılaştırılabilir olacaktır. Kuzey Amerika henüz ekilmeye başlanacak toprağın durumundadır. İlkin ancak Avrupa'da olduğu gibi tarımcıların doğrudan artışı durdurulduğu zaman nüfus dışarıya tarlalara yönelmek yerine kent içersinde işleyime ve tecime doğru birbiri üzerine itilecek, sıkı bir yurttaş toplumu dizgesi oluşturacak ve örgensel bir Devlet gereksinimi duymaya başlayacaktır. Kuzey Amerika Özgür Devletleri'ne komşu olan ve onunla Avrupa devletlerinin kendi aralarındakine benzer bir ilişki içinde oldukları, güvensizlikle gözledikleri ve karşısında bir sürekli ordu bulundurmak zorunda oldukları herhangi bir devlet yoktur. Kanada ve Meksika onlar için korkutucu değildir, ve İngiltere'nin ona özgür Amerika'nın bağımlı bir devletten daha yararlı olduğunu gösteren elli yıllık deneyimi vardır. Kuzey Amerika Özgür Devletleri'nin milisleri hiç kuşkusuz kurtuluş savaşında II. Philipp altındaki Hollandalılar kadar yiğit olduklarını tanıtlamışlardır; ama genel olarak bağımsızlığın tehlikede olmadığı yerde daha az güç sergilenir, ve 1814 yılında milislerin İngilizlere direnişleri başarılı olmamıştır.

Amerika öyleyse Geleceğin Ülkesidir ki, önümüzde uzanan çağlarda belki de Güney ve Kuzey Amerikalar arasındaki bir çatışmada dünyatarihsel önemi olan olaylar kendilerini orada göstereceklerdir. Amerika eski Avrupa'nın tarihsel sandık odasında bıkıp usanmış olan herkes için özlemler ülkesidir. Napoleon'un *"Cette vieille Europe m'ennuie* :: *O yaşlı Avrupa canımı sıkıyor"* dediği söylenir. Amerika bugüne dek üzerinde Dünya Tarihinin kendini geliştirdiği toprağı terketmiştir. Şimdiye dek burada yer almış olanlar yalnızca eski dünyanın yankısı, yabancı bir yaşamın anlatımılarıdır; ve Geleceğin Ülkesi olarak Amerika bizi burada ilgilendirmez, çünkü Tarih söz konusu olduğunda işimiz yalnızca olmuş olan ve var olan iledir. Buna karşı Felsefede işimiz ne yalnızca olmuş olan, ne de henüz olacak olan ile değil, ama *var* olan ve ilksiz sonsuz olan ile, Us iledir, ve bu bize bütünüyle yeterlidir. —

Yeni Dünyayı ve ona bağlanabilen düşleri bir yana bırakarak, şimdi *Eski Dünyaya*, eş deyişle Dünya Tarihinin sahnesine geçiyoruz, ve dikkatimizi ilkin doğa kıpılarına ve doğa belirlenimlerine yöneltmemiz gerekir. Amerika iki bölüme ayrılır; bunlar bir kıstak yoluyla bağlansalar da, bu yalnızca dışsal bir bağlantı oluşturur. Amerika'nın karşısında

yatan ve ondan Atlantik Okyanusu ile ayrılan Eski Dünya ise, tersine derin bir iç deniz, Akdeniz tarafından kesilir. Uç Kıtasının birbirleri ile özsel bir ilişkileri vardır ve bir bütünlük oluştururlar. Önde gelen özellikleri bu denizin çevresinde bulunmaları ve bu nedenle kolay bir iletişim aracına iye olmalarıdır. Çünkü nehirler ve denizler yalnızca ayırıcı olarak değil, ama birleştirici olarak görülmelidirler. İngiltere ve Brittany, Norveç ve Danimarka, İsveç ve Livonya birleşirler. Uç dünya bölümü için Akdeniz birleştirici öğe ve Dünya Tarihinin özeğidir. Yunanistan, Dünya Tarihinin ışık odağı burada yatar. Sonra Suriye'de Kudüs Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın özeğidir; onun güneydoğusunda Mekke ve Medine, Müslüman İnancın doğum yeri vardır; batıya doğru Delfi, Atina ve daha da batıda Roma bulunur. daha sonra Akdeniz'de İskenderiye ve Kartaca. Akdeniz böylece Eski Dünyanın kalbidir, çünkü koşulu ve diriltcisi odur. Onsuz Dünya Tarihi düşünülemez; herkesin bir araya toplanmasına olanak veren Forumlarından yoksun Roma ya da Atina gibi olacaktır. — Geniş Doğu Asya Dünya Tarihinin sürecinin uzağına düşer ve onu etkilemez; benzer olarak Dünya Tarihine ancak geç giren ve antikçağda onda hiçbir payı olmayan Kuzey Avrupa da; çünkü antik dünya baştan sona Akdeniz'i çevreleyen ülkelerle sınırlıydı. Jül Sezar'ın Alpleri geçişi, Galya'yı ele geçirmesi ve bunun üzerine Almanların Roma İmparatorluğu ile kurdukları ilişki öyleyse Tarihte bir çığır oluşturur, çünkü böylelikle bu Tarih bundan böyle Alplerin ötesine geçer. Doğu Asya ve Alplerin ötesindeki ülkeler Akdeniz çevresinde devinen o odağın uçlarıdır — Tarihin başı ve sonu, onun yükselişi ve inişi.

Daha sağın *coğrafi ayrımlar* şimdi saptanabilirler ve hiç kuşkusuz birçok olumsal duruma karşı özsel olarak Düşüncenin ayrımları olarak görüleceklerdir. Böyle üç karakteristik ayrım bulunur:

1. Geniş bozkırları ve ovaları ile susuz Yüksek Bölge;
2. Vadi Ovaları (geçiş toprağı) — ki büyük akıntılar tarafından yanlır ve sulanırlar;
3. Kıyı Bölgesi — deniz ile doğrudan ilişki içinde durur.

Bu üç coğrafi kıpı özsel olanlardır, ve her dünya bölümünün kendini onlara göre üç bölüme ayırdığını göreceğiz. Birincisi sağlam, ayrımsız, metalik yüksek bölgedir, kendi içinde sıkı sıkıya kapalı, ama belki de kendi içinden dışarı dürtüler göndermeye yeteneklidir. İkincisi kültürün özeklerini oluşturur, henüz açılmamış bağımsızlıktır. Üçüncüsünün dünyanın bağlantılarını oluşturması ve saklaması gerekir.

1) *Yüksek Bölge.* Böyle yüksek bölgeyi Moğolların (sözcük genel anlamda alınmak üzere) yaşadığı Orta Asya'da görürüz; böyle bozkırlar Hazar Denizi'nden kuzey yönünde Kara Deniz'e doğru uzanırlar; Arabistan'ın çölleri, Afrika'da Berber Çölleri, Güney Amerika'da Orinoko çevresindeki ve Paraguay'daki topraklar bu türdendir. Zaman zaman

yalnızca yağmur ya da bir nehrin taşması tarafından sulanan (Orinoko'-nun ovaları gibi) böyle yüksek bölgelerde yaşayan insanların özgünlükleri ataerkil yaşam, tekil ailelere dağılmadır. Bu ailelerin yaşadıkları topraklar verimsiz ya da ancak geçici olarak verimlidir; oralarda yaşayanların varsılhkları yalnızca çok az verim aldıkları tarlaları değil, ama kendileriyle birlikte dolaşan hayvanlarıdır. Uzun bir süre için bunlar otlaklarını ovalarda bulurlar, ve onlar tükenince kabile başka bölgelere gider. Kaygısızdırlar, kış için hiçbirşey toplamazlar, ve bu nedenle sık sık sürünün yarısı yitip gider. Bu yüksek bölge insanları arasında hiçbir tüzel ilişki yoktur, ve bu nedenle konukseverlik gibi soygunculuk da kendini aşırı uçlarda gösterir; bu ikincisi özellikle kültürlü ülkeler tarafından çevrelenmişlerse görülür, örneğin bunun için atlarını ve develerini kullanan Araplar gibi. Moğollar kısrak sütü ile beslenirler ve böylece onlar için at hem besin hem de silahtır. Ataerkil yaşamlarının şeklinin bu olmasına karşın, sık sık büyük kitlelerde bir araya toplandıkları ve herhangi bir dürtü yoluyla dışarıya doğru devime geçtikleri de olur. Önceleri barışçıl huylu iken, daha sonra kültürlü ülkelerin üzerine herşeyi yerle bir eden bir fırtına gibi çökerler, ve şimdi yol açtıkları devrimin yakıp yoketmeden başka bir sonucu yoktur. Bu halklar Cengiz Han'ın ve Timur'un yönetimleri altında böyle devimlere itildiler, önlerine çıkan herşeyi ezip geçtiler, ve sonra tıpkı hiçbir yaşam ilkesi kapsamadığı için herşeyi kırıp geçiren bir orman fırtınasının dinmesi gibi yitip gittiler. Yüksek bölgelerden ağaçlıklı vadilere inilir. Orada dingin dağ insanları, Isviçreliler gibi ayrıca tarımla da uğraşan çobanlar yaşar. Asya'nın da böyle insanları vardır, ama bunlar bütününde önemsizdir.

2. *Vadi Ovaları.* Bunlar nehirler tarafından yarılmış ovalardır ve bütün verimliliklerini onları oluşturan nehirlere borçludurlar. Çin böyle bir vadi ovasıdır, ve İndus ve Ganj tarafından kesilen Hindistan, Fırat ve Dicle'nin geçtikleri Babilonia, Nil tarafından sulanan Mısır. Bu ülkelerde büyük imparatorluklar doğar, ve büyük Devletlerin kuruluşu başlar. Çünkü buralarda bireylerin başlıca geçim kaynağı olarak egemen olan tarım mevsimlerin düzenliliğine ve buna uygun olarak düzenlenmiş işlere bağlıdır: Toprak mülkiyeti ve bununla ilgili tüzel ilişkiler, eş deyişle ilkin böyle ilişkilerde olanaklı olan Devletin temeli ve altyapısı başlar.

3. *Kıyı Bölgesi.* Nehir, ve özellikle deniz kara bölgelerini birbirlerinden ayırır, ve suyu ayırıcı olarak görmeye alışmışızdır; özellikle yakın zamanlarda Devletlerin zorunlu olarak doğa öğeleri tarafından ayrılmış olmaları gerektiği ileri sürülmeye başlamıştır; buna karşı özsel olarak belirtmek gerek ki, hiçbirşey su kadar birleştirmez, çünkü ülkeler nehirlere bağlı alanlardan başka birşey değildirler. Böylece Silezya Oder

vadisi, Bohemya ve Saksonya Elbe vadisi, Mısır Nil vadisidir. Deniz açısından durum, daha önce yukarıda belirtildiği gibi, daha az böyle değildir. Yalnızca dağlar ayırırlar. Böylece Pireneler İspanya'yı bütünüyle belirli olarak Fransa'dan koparırlar. Avrupalılar Amerika ve Doğu Hint Adaları ile keşfedildikleri günden bu yana sürekli bağlantı içindedirler, ama Afrika'nın ve Asya'nın içlerine seyrek olarak girmişlerdir, çünkü kara yoluyla bir araya gelmek su ile olduğundan çok daha güçtür. Akdeniz bir deniz olması yoluyla özek noktası olabilmiştir. Şimdi bu üçüncü kıpının uluslarının karakterine bakabiliriz.

Deniz bize belirsizin, sınırsızın ve sonsuzun tasarımlarını verir, ve insan kendini bu sonsuzun içinde duyumsarken, bu onu sınırlının ötesine doğru yüreklendirir. Deniz insanı fetih için, soygun için, ama o denli de kazanç ve tecim için çağırır; kara, vadi ovaları onu toprağa bağlar; bu yolla sayısız bağımlılık içine girer, ama deniz onu bu sınırlı alanların ötesine götürür. Denize açılanlar gerçekten kazanmayı, ele geçirmeyi isterler; ama kullandıkları araç durumu tersine çevirir ve onlar için mülkiyetin ve yaşamın kendisini yitirme tehlikesi yaratır. Araç öyleyse amaçladıklarının karşıtıdır. Bu kazançlarını ve tecimlerini kendisinin üzerine yükselten ve ona gözüpek ve soylu bir girişim havasını veren şeydir. Yüreklilik zorunlu olarak tecimin içersine girmelidir, ve gözüpeklik aynı zamanda sağgörü ile bağlıdır. Çünkü denize karşı gözüpeklik aynı zamanda kurnazlık olmalıdır, çünkü kurnaz birşey ile, en güvenilmez ve en aldatıcı öğe ile iş görmektedir. Bu sonsuz düzlük saltık olarak yumuşaktır, çünkü hiçbir baskıya, giderek rüzgara bile direnç göstermez; sonsuz ölçüde suçsuz, boyun eğici, dostane ve sokulgan görünür, ve tam olarak bu boyun eğiciliktir ki denizi en tehlikeli ve en şiddetli öğeye çevirir. Böyle aldatmacanın ve şiddetin karşısına insan salt bir tahta parçasını çıkarır; yalnızca kendi yürekliliğine ve soğukkanlılığına güvenir, ve böylece yanma bu yapay zemini alarak sağlam olandan desteksiz ve dayanaksız olana geçer. Gemi, çevik ve bükük devimleriyle dalgalı ovayı yaran ya da onda daireler çizen bu deniz kuğusu bir alettir ki, bulunuşu insan gözüpekliği için olduğu gibi anlağı için de çok büyük bir onurdur. Denizin karanın sınırlanmışlığından öteye bu uzanışı Asyatik devletlerin görkemli yapılarında eksiktir, üstelik kendilerinin denize komşu olmalarına karşın — örneğin Çin gibi. Onlar için deniz yalnızca karanın sona ermesidir, onunla olumlu hiçbir ilişkileri yoktur. Deniz bütünüyle kendine özgü bir etkinlik için çağrıda bulunur: Buna göre kıyı ülkeleri hemen hemen her zaman kendilerini iç ülkelerden ayırırlar, üstelik onlarla bir nehir yoluyla bağlı olsalar bile. Böylece Hollanda ve Portekiz kendilerini sırasıyla Almanya ve İspanya'dan ayırmışlardır.

Bu verilerle uyum içinde şimdi *üç dünya bölümünü* irdelenecektir. Hiç kuşkusuz burada üç kıpı az ya da çok belirgin yollarda öne çıkarlar. Afrika başlıca ilke olarak yüksek bölgeyi alır; Asya nehir bölgelerinin

yüksek bölgelerle karşıtlığını; Avrupa ise bu ayrı öğelerin bir karışımını.

Afrika üç bölüme ayrılır: Biri Sahara Çölünün güneyinde uzanan bölüm, asıl Afrika, dar kıyı şeritleri ile neredeyse hiç bilmediğimiz yüksek bölge; ikincisi çölün kuzeyindeki bölge, deyim yerindeyse Avrupa Afrikası, bir kıyı bölgesi; üçüncüsü Nil'in nehir bölgesi, Afrika'nın Asya ile bağlantılı olan biricik vadi toprağı. —

O asıl *Afrika*, Tarihin geriye gittiği düzeye dek, dünyanın geri kalanı ile bağlantısız ve iletişimsiz kalmıştır; kendi içinde sıkıştırılmış altın-ülke, bir çocukluk ülkesidir ki, özbilinçli Tarihin günlerinin ötesinde yatar ve gecenin karanlık rengine bürünmüştür. Kapalılığı yalnızca tropikal Doğasına değil, ama özsel olarak coğrafi durumuna bağlıdır. Oluşturduğu üçgen (eğer Gine Körfezi'nde derin bir girintili açı yapan bau kıyısını bir yan olarak ve Gardafu Burnu'na dek doğu kıyısını öteki yan olarak alırsak) iki yanda da baştan sona öyle bir yolda oluşmuştur ki, ancak tek tek birkaç noktası yerleşime uygun olan çok dar bir kıyı şeridi vardır. Bunu içerilere doğru hemen hemen eşit ölçüde yaygın olarak çok yoğun ve gür bir bitki örtüsü ile kaplı ve yırtıcı hayvanların ve her tür yılanın başlıca yuvası olan bir bataklık kuşağı, izler — atmosferi Avrupalılar için zehirli olan bir sınır şeridi. Bu sınır şeridi nehirler tarafından ancak seyrek olarak, ama gene de iç bölgelerle bir bağlantı oluşturmasına izin vermeyecek bir yolda yarılan bir yüksek dağlar kuşağının tabanını oluşturur; çünkü açıklık ancak seyrek olarak dağların yüzeylerinin aşağısında ve yalnızca tek tek dar yerlerde olur ki, buralarda sık sık ulaşıma izin vermeyen çağlayanlar ve yabanıl bir biçimde kesişen akıntılar doğar. Avrupalılar bu sınır bölgeyi tanıdıkları ve oradaki kimi yerleri ellerine geçirdikleri üç ya da üç buçuk yüzyıl boyunca ancak şurada burada ve ancak kısa süreler için bu dağları aşmışlar ve onların ötesinde hiçbir yere yerleşmemişlerdir. Bu dağlar tarafından kuşatılan toprak bilinmeyen bir yüksek bölgedir ki, benzer olarak Negrolar da oradan seyrek olarak aşağı inmişlerdir. On altıncı yüzyılda iç bölgelerin birbirinden uzak birçok noktasında yamaçların daha dingin nüfusunun üzerine atılan korkunç kalabalıklar ortaya çıkmıştır. Herhangi bir iç devimin yer alıp almadığını, eğer almışsa, hangisinin bu fırtınaya yol açtığını bilmiyoruz. Bu kalabalıklar konusunda bildiğimiz şey bu savaşların ve akınların kendilerinde en düşüncesiz insanlık dışı edimleri ve en tiksinti verici yabanıllığı sergileyen davranışları ile, daha sonra, öfkeleri yatışınca, dingin barış zamanında Avrupalılarla tanıştıktan sonra onlara karşı gösterdikleri yumuşaklık ve iyi huy arasındaki zıtlıktır. Bu Senegal ve Gambia'nın dağ sekilerinde yaşayan Fullahlar ve Mandingo kabileleri için geçerlidir. — Afrika'nın ikinci bölümü Nil'in ırmak bölgesidir — Mısır, ki bağımsız kültürün güçlü bir özeği olmaya belirlenmiş ve böylece Afrika'nın içersinde yalıtılmış ve tekildir, tıpkı Afrika'nın kendisinin dünyanın başka bölgeleri ile ilişkisinde göründüğü gibi. Afrika'nın kuzey bölgesine kıyı bölgesi demeyi yeğleyebili-

riz, çünkü Mısır sık sık Akdeniz tarafından kendi içine geri itilmiştir; muhteşem bir kara şeridi olan bu bölge Akdeniz'e ve Atlantik Okyanusu'na komşudur; üzerinde bir zamanlar Kartaca'nın yeri olmuş bu topraklarda şimdi Fas, Cezayir, Tunus ve Trablus bulunur. Bu bölümün Avrupa'ya bağlanması gerekli, aslında zorunluydu, tıpkı şimdi Fransızların bu yönde talihli bir girişimde bulunmuş olmaları gibi. Yakın Asya gibi, burası da Avrupa'ya doğru bakar. Burası sırasıyla Kartacalıların, Romalıların ve Bizanslıların, Müslümanların, Arapların yurdu olmuş, ve Avrupa'nın çıkarları her zaman orada bir dayanak noktası yakalamak için çabalamayı gerektirmiştir.

Kendine özgü Afrika karakterini kavramak güçtür, çünkü bizim durumumuzda sık sık her tasarımda bulunan şeyi, Evrensellik kategorisini onun durumunda bütünüyle bir yana atmamız gerekir. Negrolar durumunda karakteristik olan şey tam olarak bilinçlerinin henüz herhangi bir sağlam nesnelliğin sezgisine ulaşmamış olmasıdır — örneğin Tanrı ya da Yasa gibi, ki bunlarda insan istenci ile bulunur ve onlarda kendi özünün sezgisini taşır. Birey olarak kendisi ile özsel evrenselliği arasındaki ayrım güdük birliği içindeki ayrımsız Afrikalının henüz ulaştığı bir nokta değildir, ve bu yüzden 'Kendi'nin başkası ve ondan daha yüksek olacak saltık bir Varlığın bilgisi bütünüyle eksiktir. Negro, daha önce söylendiği gibi, doğal insanı bütün yabanıllığı ve azgınlığı içinde sergiler; eğer onu doğru olarak ayrımsamak istiyorsak, tüm saygıyı ve törelliği, duygu denilen şeyi ondan soyutlamalıyız; bu karakterde insanlık ile uyumlu olduğu bulunacak hiçbirşey yoktur. Misyonerlerin geniş ve ayrıntılı raporları bunu bütünüyle doğrular, ve yalnızca Müslümanlık Negroyu belli bir düzeye dek Kültüre yaklaştırmayı başarmış görünür. Müslümanlar karanın içerilerine doğru girmeyi de Avrupalılardan daha iyi bilirler. Negronun bulunduğu bu kültür aşaması *Dinde* daha yakından anlaşılabilir. Din durumunda tasarımladığımız ilk şey insanın daha yüksek bir Güce ilişkin bilincidir (üstelik bu salt Doğa gücü olarak anlaşılsa bile), ki onun karşısına insan kendini daha zayıf, daha aşağı birşey olarak duyumsar. Din insandan daha yüksek birşeyin olduğunun bilinci ile başlar. Ama Herodotus bile Negroları büyücüler olarak adlandırdı; oysa *büyücülükte* bir Tanrı tasarımı, törel bir inanç tasarımı bulunmaz; tersine, büyücülük insanı en yüksek güç olarak sergiler, yalnızca onun Doğa gücüne karşı buyurgan olarak davranabildiğini kabul eder. Öyleyse burada ne Tanrıya tinsel bir tapınma, ne de Hakkın bir egemenliği söz konusudur. Tanrı gürler, ama tanınmaz: Insan Tini için Tanrı gürleyen birşeyden daha çoğu olmalıyken, Negrolar arasında durum bu değildir. Doğal olana bağımlılığın zorunlu olarak bilincinde olmalarına karşın, çünkü fırtınaya, yağmura, yağmur zamanının sona ermesine gereksinirler, gene de bu onları yüksek birşeyin bilincine dek götürmez; öğelere buyruk verenler onlardır, ve buna büyücülük derler. Kralların bir yardımcılar sınıfı vardır ki, onlar

aracılığıyla Doğadaki değişimleri denetlerler; ve her yerin böyle büyücüleri vardır ki, özel törenleri her tür bedensel devim, dans, bağırış ve çağırışla yerine getirir ve bu aptallaşmanın ortasında buyruklarını verirler. Dinlerinin ikinci öğesi bu güçlerim kendileri için görünür kılmaları, onlara dışsal anlatımlar vermeleri ve bunun için kendilerine imgeler yapmalarıdır. Güçleri olarak tasarımladıkları şey bu yüzden nesnel, kendi içinde sağlam ve onlardan ayrı birşey değil, ama bütünüyle ilgisiz olarak ilk en iyi nesnedir ki, bunu bir hayvan, bir ağaç, bir taş, ya da tahtadan bir şekil olan bir 'cin'e yükseltirler. Bu *Fetiş*tir — bir sözcük ki, ilk kez Portekizliler tarafından dolaşıma sokulmuş ve büyücülük demek olan *fetizio* sözcüğünden türetilmiştir. Burada Fetişte bireyin özencine karşı bir bağımsızlık kendini gösterse de, bu nesnellik kendini görülür kılan bireysel özençten başka birşey olmadığı için, bu özenç imgesinin efendisi olarak kalır. Eğer Fetişin önleyemediği nahoş birşey olacak olursa, eğer yağmur yağmazsa, eğer hasat kötü olursa, o zaman Fetişi bağlar ve döver ya da yokedip ondan kurtulurlar ve aynı zamanda bir başkasını yaratırlar; böylece onu güçleri altında tutarlar. Böyle bir Fetişin dinsel bağımsızlığı olmadığı gibi sanatsal bağımsızlığı da yoktur; yalnızca yaratıcısının özencini anlatan bir yaratı olarak kalır, ve her zaman onun ellerinde bulunur. Kısaca, bu dinde hiçbir bağımlılık ilişkisi yoktur. Ama Negrolar durumunda daha yüksek olan şey *Ölülere Tapınma*dır ki, buna göre ölmüş büyüklerini ve atalarını sağ olanlar karşısındaki güçler olarak görürler. Bunda kafalarında olan tasarım bu ataların öç alabildikleri ve insanlara şöyle ya da böyle zarar verebildikleridir — tam olarak Orta Çağlarda cadılar için inanıldığı gibi. Gene de ölülerin gücü sağ olanların gücünün üstünde sayılmaz, çünkü Negrolar ölülerine buyruk verir ve onlara büyü yaparlar. Bu yolda tözsel olan her zaman öznenin gücü içinde kalır. Negrolar ölümün kendisine evrensel bir doğa yasası olarak bakmazlar; onun bile kötü huylu büyücülerden geldiğini sanırlar. Burada hiç kuşkusuz yine insanın Doğa üzerine yükseltilmesi imlenir; öyle bir düzeye dek ki, insanın olumsal istenci doğal olanın üzerinde durur ve insan ona bir araç olarak bakar, onu ona uygun bir yolda ele alarak onurlandırmak yerine ona buyruklar verir.*

Ama [özençli] insanın En Yüksek olarak koyulmasından onun kendi için hiçbir saygısının olmadığı sonucu çıkar, çünkü ancak bir en yüksek Varlığın bilinci yoluyla insan ona geçek bir saygı sağlayan bir duruş noktasını kazanır. Çünkü eğer özenç saltık olan ise, görülür olan biricik sağlam nesnellik ise, o zaman Tin bu aşamada hiçbir evrensellik bilmez. Negrolar buna göre insan için en tam *küçümsemeyi* gösterirler, ve sözcüğün asıl anlamında Tüze ve Törellik yanlarında temel belirlenimlerini oluşturan budur. Ayrıca, ölülerin hayaletlerinin görüldüğüne

*Bkz. Hegel, *Vorlesungen über die Philosophie der Religion* I, 284 ve 289, 2. Aufl.

inansalar da, ruhun ölümsüzlüğüne ilişkin herhangi bir tasarımları yoktur. Aralarında insanın değersizliği inanılmaz boyutlara varır; tiranlık bir haksızlık sayılmaz, ve insan eti yemek bütünüyle alışıldık ve izin verilebilir birşey olarak görülür. Eğer genel olarak insanda içgüdü gibi birşeyden söz edebilirsek, bizim durumumuzda içgüdü ondan kaçınır. Ama Negroda durum böyle değildir, ve insan yemek Afrikalının ilkesi ile bütününde bağdaşır; duyusal Negro için insan eti salt duyusal birşey, genel olarak ettir. Bir Kralın ölümü durumunda yüzlercesi kesilir ve yenir; tutsaklar öldürülür ve etleri pazarda satılır; kazanan yan bir kural olarak öldürülmüş düşmanının yüreğini yer. Büyü töreni yapılırken sık sık büyücünün yoluna çıkan ilk insanı öldürdüğü ve onu yemeleri için kalabalığa paylaştırdığı olur. Negrolar açısından bir başka tipik özellik *Kölelik*tir. Negrolar Avrupalılar tarafından köleleştirilir ve Amerika'ya satılırlar. Ama buna karşın saltık köleliliğin bulunduğu kendi ülkelerindeki talihleri daha da kötüdür; çünkü genel olarak Köleliğin temeli insanın henüz özgürlüğünün bilincini taşımaması ve böylelikle bir şey, değersiz bir nesne düzeyine düşmesidir. Ama Negrolar arasında törel duygular bütünüyle zayıftır, ya da, daha doğru bir anlatımla, hiçbir biçimde bulunmaz. Ana babalar çocuklarını satarlar, ve evrik olarak çocuklar onları; kim kimi yakalayabilirse. Köleliğin yaygın etkisi yoluyla, bizim birbirimize karşı duyduğumuz tüm törel saygı bağı yiter ve bizim birbirimizden isteyebileceğimiz şey Negronun aklına gelmez. Negroların çokeşliliği sık sık tümünü birden köleliğe satabilmek için çok sayıda çocuk edinme amacını taşır, ve sık sık Londra'da tüm akrabalarını şimdiden satmış olduğu için artık çok yoksul biri olan bir Negro durumunda olduğu gibi saf yakınmalar duyulur. Negroların insanı küçümsemelerinde tipik olan şey ölümün küçümsenmesinden çok yaşama karşı saygının yokluğudur. Yaşama saygının bu yokluğuna Avrupalılara karşı savaşlarda kendilerinin binlerle öldürülmelerine izin veren Negroların muazzam beden güçleri tarafından desteklenen o büyük gözüpeklikleri de yüklenmelidir. Yaşam ancak değerli birşeyi ereği olarak aldığı yerde değerlidir.

Şimdi *Anayasa*nın temel çizgilerine geçersek, aslında bütünün doğasından böyle birşeyin olamayacağı ortaya çıkar. Bu aşamanın duruş noktası istencin erkesi ile yüklü duyusal özençtir; çünkü Tinin evrensel belirlenimleri, örneğin Aile törelliği, burada henüz hiçbir geçerlik kazanamaz, çünkü burada tüm evrensellik yalnızca özencin içselliği olarak vardır. Buna göre, politik bağ da özgür yasaların Devleti toparlaması karakterini taşıyamaz. Genel olarak bu özenç için hiçbir bağ, hiçbir zincir yoktur. Devletin bir an için bile olsa varolmasına izin veren şey buna göre yalnızca dışsal şiddettir. Dorukta bir egemen durur; çünkü duyusal hamlığa ancak despotik şiddet yoluyla boyun eğdirilebilir. Ama uyruklar eşit ölçüde yabanıl eğilimli oldukları için, kendileri efendiyi kısıtlama içinde tutarlar. Reisin altında başka birçok reis vardır ki,

Kral diyeceğimiz birincisi bunlardan öğüt alır, ve eğer bir savaşa girişmek ya da bir vergi getirmek isterse, onların onaylarını kazanmaya çalışmalıdır. Bu konuda az çok yetke geliştirebilir ve duruma göre şu ya da bu reisi hile ya da zor yoluyla yolundan uzaklaştırabilir. Bunun dışında Kralların daha başka ayrıcalıkları da vardır. Aschantiler durumunda Kral uyruklarının ölümden sonra arkada bıraktıkları tüm mallan kalıt alır; başka yerlerde tüm kızlar Krala aittir, ve kim bir kadın almak isterse, onu Kraldan satın almak zorundadır. Eğer Negrolar Krallarından hoşnut değillerse, onu düşürür ve öldürürler. Dahomey'de eğer Negrolar bundan böyle Krallarından hoşnut değillerse, ona hükümetinden bıktıklarının bir göstergesi olarak papağan yumurtaları gönderirler. Kimi zaman bir heyet de gönderilir ve bu ona hükümetin yükünün kendisine çok ağır gelmeye başladığını ve bir süre dinlenmesinin iyi olacağını bildirir. Sonra Kral uyruklarına teşekkür eder, odasına çekilir ve kendini kadınlarına boğdurur. Daha önceki zamanlarda bir kadınlar devletinin fetihleriyle ün kazanmış olduğu anlatılır; bu başında bir kadının durduğu bir devletti. Kendi oğlunu bir havanda ezdirmiş, üzerini kana bulamış, ve ezilmiş çocukların kanının her zaman el altında bulunmasını bir düzene bağlamıştır. Erkekleri kovmuş ya da öldürtmüş, ve tüm erkek çocukların öldürülmesi buyruğunu vermiştir. Bu Furiler yakınlarda bulunan herşeyi yoketmişler, ve toprağı işlemedikleri için sürekli olarak yağmaya itilmişlerdir. Savaş tutsaklarını kocalar olarak kabul ederlerdi, ve gebe kadınlar kampın dışına gitmek zorundaydılar, ve eğer dünyaya bir oğul getirilerse, onu ortadan kaldırmaları gerekirdi. Bu kötü ünlü devlet daha sonra yitmiştir. Negro devletlerde Kralın yanında her zaman görevi çok önemli sayılan bir cellat bulunur, ve Kral onun yoluyla kuşkulu kişileri ortadan kaldırttığı gibi, eğer büyükler isterlerse, kendisi de onun tarafından öldürülebilirdi.

Başka bakımlardan yumuşak olan doğalarına karşın, Negrolar arasında uyandırılabilen fanatizm bütününde tüm inancı aşar. Bir İngiliz gezginin anlattıklarına göre, Aschantilerde bir savaş duyurusu yapıldığı zaman, bu ayin törenleri tarafından öncelenir; bunların arasında Kralın annesinin kemiklerinin insan kanı ile yıkanması vardır. Savaşın açılış eylemi olarak Kral kendi başkentine bir saldırı buyruğu verir ve bununla bir bakıma kendini öfkelendirir. Kral İngiliz Hutchinson'a şu sözleri iletir: "Hıristiyan, dikkat et ve aileni kolla. Ölüm habercisi kılıcını çekmiştir ve pekçok Aschantinin boynunu vuracaktır; davullar çaldığı zaman, bu birçokları için ölüm sinyalidir. Eğer gelebilirsen, Krala gel, ve kendin için hiçbirşeyden korkma." Davullar çalar, ve korkunç bir kıyım başlar: Sokaklarda çıldırmış Negroların önüne çıkan herkes doğranır. Böyle olaylarda Kral kuşku duyduğu herkesi öldürtür, ve bu iş daha sonra kutsal bir edim karakterini kazanır. Bir Negronun kafasına giren her tasarım istencin bütün enerjisi ile yakalanır ve edimsel-

leştirilir, ama aynı zamanda bu edimselleştirmede herşey yokedilir. Bu halklar uzun bir süre dingin kalırlar, ama birden heyecanları köpürür ve o zaman bütünüyle kendilerinden geçerler. Ateşlenmelerinin bir sonucu olan yokediciliğin zemini bu devimlere yol açan şeyin herhangi bir içerik, herhangi bir düşünce değil, ama tinsel olmaktan çok fiziksel bir fanatizm olmuş olmasıdır.

Dahomey'de Kral öldüğü zaman, toplumun bağları kopar; sarayında yaygın bir yokedicilik ve çözülme başlar: Kralın tüm kadınları (Dahomey'de belirli sayıları 3333'tür) öldürülür, ve bütün kentte genel bir yağma ve tam bir kitle kıyımı başlar. Kralın kadınları bu ölümlerinde bir zorunluk görürler, çünkü ölüme süslenerek giderler. Üst yetkililer kıyımlara bir son vermesi için apar topar yeni yöneticiyi saptamak zorundadırlar.

Sözü edilen tüm bu değişik olgulardan Negronun karakterini belirleyen şeyin dizginlenemezlik olduğu sonucu çıkar. Bu durum herhangi bir gelişim ve kültüre yetenekli değildir, ve bugün gördüğümüz şey her zaman olmuş olan şeydir. Negroların Avrupalılarla ortaklaşa taşımış oldukları ve taşımayı sürdürdükleri biricik özsel bağ Kölecilik bağıdır. Bunda Negrolar onlara uygun olmayan hiçbirşey görmezler, ve tam olarak köle teciminin ve köleliğin kaldırılması için herkesten daha çoğunu yapmış olan Ingilizlere Negroların kendileri düşman olarak davranırlar. Çünkü yakalanmış düşmanlarını ya da giderek kendi uyruklarını satmak Krallar için birincil önemdeki bir noktadır; ve Kölecilik bu düzeye dek Negrolar arasında insan duygularının uyanmasına katkıda bulunmuştur. Negrolar arasındaki bu Kölelik durumundan çıkaracağımız ve bizim için biricik ilginç yanı oluşturan öğreti İdeadan bildiğimiz öğretidir: Doğa Durumunun kendisi saltık ve tam bir haksızlık durumudur. Onunla ussal Devletin edimselliği arasındaki her ara aşama benzer olarak henüz türesizlik öğeleri ve yanları içerir; buna göre Köleliği giderek Yunan ve Roma Devletlerinde bile buluruz, tıpkı en yakın zamanlara dek serfliği bulmamız gibi. Ama böyle bir Devlette bulunan köleliğin kendisi salt tekilleşmiş duyusal varoluştan ilerlemenin bir kıpısı, bir eğitim kıpısı, daha yüksek bir törelliğe ve onunla bağıntılı kültüre katılma sürecinin bir yoludur. Kölelik kendinde ve kendi için haksız olandır, çünkü insanın özü özgürlüktür, gerçi ilkin bunun için olgunlaşması gerekse de. Öyleyse Köleliğin aşamalı kaldırılışı birden bire ortadan kaldırılmasından daha uygun ve doğrudur.

Bunlarla daha sonra bir daha sözünü etmemek üzere Afrika'yı bırakıyoruz. Çünkü dünya-tarihsel bir bölge değildir, gösterecek hiçbir devimi ve gelişimi yoktur; onda, daha doğrusu kuzeyinde olmuş olanlar Asya ve Avrupa dünyalarına aittir. Kartaca orada önemli bir geçiş kıpısıydı; ama Fenike kolonisi olarak Asya'ya aittir. Mısır insan Tininin Doğudan Batıya geçişinde irdelenecektir, ama Afrika Tinine ait değildir. Aslında Afrika ile anladığımız şey Tarihsiz, açınmamış, henüz doğal

tine kısıtlı bir tindir, ve burada yalnızca Dünya Tarihinin eşiğinde duruyor olarak sunulmalıdır.

Bunu bir yana bıraktıktan sonra, kendimizi ilk kez şimdi Dünya Tarihinin edimsel tiyatrosunda buluruz. Henüz yapmamız gereken şey Asya ve Avrupa'nın coğrafi temellerinin geçici bir taslağını vermektir. *Asya* genel olarak dünyanın Doğu bölümüdür. Hiç kuşkusuz Amerika için bir Batıdır; ama nasıl bütününde Avrupa eski dünyanın özeği ve sonu ve saltık olarak Batı ise, Asya da saltık olarak Doğudur.

Tinin Işığı ve böylelikle Dünya Tarihi Asya'da doğmuştur.

Şimdi, Asya'nın değişik bölgelerini irdelemeliyiz. Fiziksel yapısı açıkça karşıtlıklar ve bu karşıtlıkların özsel bağıntısını gösterir. Çeşitli coğrafi ilkeler kendi içlerinde açınmış ve gelişmiş şekillenmelerdir.

İlk olarak kuzeydeki eğimli alan, sularını kuzey Okyanusuna döken güzel ırmakları ile Altay Sıradağlarından başlayan Sibirya bizi burada hiçbir biçimde ilgilendirmez; çünkü kuzey bölgesi, daha önce belirtildiği gibi, Tarihin dışında yatar. — Ama geri kalanı kendi içinde çok ilginç üç alan kapsar. Birincisi, Afrika'da olduğu gibi, geniş bir yüksek bölgedir ve üzerinde dünyadaki en yüksek dağları kapsayan bir dağ kuşağı bulunur. Bu yüksek bölge güneyde ve güneydoğuda Mustag ya da Imaus tarafından sınırlanır ve bununla koşut olarak daha güneyde Himalaya Dağları uzanır. Doğuya doğru güneyden başlayıp kuzeye uzanan bir dağlar zinciri Amur Havzasını ayırır. Kuzeyde Altay ve Songar Dağları uzanır; bu sonuncularla bağlantı içinde kuzeybatıda Mussart ve batıda Belurtag bulunur ki, bunlar Hindukuş dağları yoluyla yine Mustag ile bağlanırlar.

Bu yüksek dağ kuşağı setlerle engellenen ve büyük vadili ovalar oluşturan nehirler tarafından yarılır. Bunlar, az çok su baskınlarına uğrayarak, olağanüstü bereketli ve verimli özekler oluştururlar, ve Avrupa nehir alanlarından onlar gibi kendilerinden vadiler dallanan asıl vadiler değil, ama nehir ovaları oluşturmalarıyla ayrılırlar. Hoang-ho ve Jangtsekiang, sarı ve mavi nehirler tarafından oluşturulan Çin vadi ovası ve sonra Ganj tarafından oluşturulan Hindistan vadi ovası bu türdendir; kuzeyde Penjab'ın toprağını belirleyen ve güneyde kum ovaları boyunca akan İndus daha az önemlidir; daha ötede, Ermenistan'da doğan ve Pers dağları boyunca akan Dicle ve Fırat'ın toprakları da yine bu türdendir. Hazar Denizi'nin doğusunda ve batısında benzer vadi ovaları vardır; doğuda sularını Aral Gölüne boşaltan Oxus ve Jaxartes (Gihon ve Sihon) tarafından oluşturulanlar, batıda Kyrus ve Araxes (Kur ve Aras) tarafından oluşturulanlar. — Yüksek bölgeler ve ovalar birbirlerinden ayırdedilmelidir; üçüncüsü Ön Asya'da ortaya çıkan karışımlarıdır. Çöller ülkesi, ovaların yüksek bölgeleri, fanatizmin imparatorluğu Arabistan bu sonuncuya aittir; deniz ile bağlanan ve Avrupa ile sürekli bağlantı içinde olan Suriye ve Küçük Asya da buraya aittir.

Yukarıda genel olarak coğrafi ayrımlar konusunda belirtilenler Asya açısından özellikle geçerlidir; sığır yetiştirme yüksek bölgelerin, tarım ve işleyim kültürü vadili ovaların işiyken, son olarak tecim ve denizcilik ise üçüncü ilkeyi oluşturur. Ataerkil bağımsızlık ilk ilke ile, mülkiyet ve efendi-köle ilişkisi ikincisi ile, ve yurttaş özgürlüğü ise üçüncü ilke ile sıkı sıkıya bağlıdır. Yüksek bölgelerde sığır yetiştirmenin yanısıra, at, deve ve koyun (büyük başlardan daha az) yetiştirilir; ve yine buradaki dingin göçebe yaşamını fetihler sırasındaki dolanma ve kaynaşmalardan ayırdetmek gerekir. Tarihsel bir karakter kazanma noktasına dek gelişmemiş olsalar da, bu halklar onları şekillerini değiştirmeye götüren güçlü bir dürtünün denetimi altındadırlar; ve henüz tarihsel bir içerik taşımasalar da, Tarihin başlangıcı onlardan alınabilir. Ovaların insanları hiç kuşkusuz daha ilginçtir. Tarımda daha şimdiden dolanıp durmaların sona ermesi, öngörü ve gelecek için endişe imlenir. Böylelikle bir evrensel üzerine düşünme uyanır, ve burada daha şimdiden mülkiyet ve işleyim ilkesi yatar. Çin, Hindistan, Babilonia kendilerini bu tür kültür ülkelerine yükseltmişlerdir. Ama bu ülkelerde yaşayan halklar kendi içlerinde kapanmış oldukları ve denizin ilkesini üstlenmedikleri ya da hiç olmazsa kültürlerinin yalnızca başlangıç döneminde üstlenmedikleri için, ve eğer denizlere açılmışlarsa da bu kültürleri üzerinde etkisiz kaldığı için, onlar için daha öte Tarih ile bir bağlantı ancak kendilerinin aranmaları ve araştırılmaları yoluyla bulunabilmiştir [örneğin, İskender tarafından]. Yüksek bölgenin dağ sıraları, yüksek bölgenin kendisi ve nehir ovaları Asya'yı fiziksel ve tinsel olarak nitelendiren şeydir, ama bunların kendileri somut tarihsel öğeler değildirler; o karşıtlık hiçbir biçimde çözülmüş olmaksızın oradadır: Verimli ovalarda kökleşmek dağlarda ve yüksek bölgelerde bir yerleşiklik ve dinginlik olmaksızın sürekli dolanıp durarak yaşayan insanların çabalarının sürekli hedefidir. *Doğal olarak ayrı duran şeyler özsel olarak tarihsel bağıntı içine girerler.* — Ön Asya iki kıpıyı bir arada kapsar ve böylece Avrupa ile ilişkiye girer, çünkü bu ülke onda en dikkate değer olanı kendine saklamamış, ama Avrupa'ya göndermiştir. Tüm dinsel ve tüm politik ilkelerin başlangıcını sunar, ama bunların gelişimi ilkin Avrupa'da olmuştur.

Şimdi ulaştığımız *Avrupa* Asya'da ve Afrika'da gözümüze çarpmış olan fiziksel ayrılıkları göstermez. Avrupa'ya özgü karakter daha önceki ayrımların karşıtlığının silinmesi ya da bunun keskinliğinin azalması yoluyla daha yumuşak bir geçişin doğasını üstlenmeleridir. Avrupa'da ovalarla karşıtlık içinde duran yüksek bölgeler yoktur. Avrupa'nın üç bölümünün bu yüzden bir başka belirlenim zemini vardır.

İlk bölüm Akdeniz'e doğru dönmüş güney Avrupa'dır. Pireneler'in kuzeyinde Fransa boyunca uzanan dağlar İtalya'yı Fransa ve Almanya'dan ayıran ve koparan Alpler'le bağıntılıdır. Yunanistan da Avrupa'nın bu bölümüne aittir. Yunanistan ve İtalya çoktandır Dünya Tarihinin

tiyatrosu olmuşlardır, ve orta ve kuzey Avrupa kültürsüz iken, Dünya Tini evini burada bulmuştur.

İkinci bölüm Avrupa'nın kalbidir ve Sezar'ın Galya'yı ele geçirmesiyle açılmıştır. Bu Romalı generalin yürekli eylemlerinden biriydi ve sonuçları açısından Doğuyu Yunan yaşam yoluna yükseltme işini üstlenmiş olan İskender'in gençlik başarısından daha etkiliydi. İskender'in eylemi imgelem yetisi için içeriğe göre en büyüğü ve en güzeli olmuş olsa da, sonuçlara göre çok geçmeden bir İdeal olarak yitip gitmiştir. — Avrupa'nın bu özeğinde Fransa, Almanya ve İngiltere başlıca ülkelerdir.

Son olarak üçüncü bölümü Avrupa'nın kuzeydoğu devletleri oluşturur: Polonya, Rusya ve Slav Krallıkları. Bunlar tarihsel Devletler dizisine geç katılmışlardır ve Asya ile bağlantıyı oluşturur ve sürdürürler. Önceki bölümlerin fiziksel ayrımları açısından, bunlar, daha önce söylendiği gibi, belirgin olarak bulunmaz, ama karşılıklı yiterler.

Bölümleme

Coğrafi incelemede, Dünya Tarihinin çizgisi genel olarak sunulmuştur. Güneşin, Işığın doğduğu yer Doğudur. Ama Işık kendi ile yalın bağıntıdır; kendi içinde evrensel Işık, Özne olarak, aynı zamanda Güneştedir. Sık sık betimlenen bir sahne vardır: Kör biri birden görmeye başlar, Şafağı, oluş süreci içindeki Işığı, yanan Güneşi seyretmeye dalar. Bu arı aydınlıkta kendi kendini sonsuz unutuş ilk ve tam hayranlıktır. Ama Güneş yükselir, ve o zaman bu hayranlık azalır; çevredeki nesneler seçilmeye başlar ve kişi onlardan kendi İçine ve bu yolla ikisinin ilişkisine ilerler. O zaman insan eylemsiz seyredişten etkinliğe geçer, ve akşam olduğunda kendi iç Güneşinden oluşturduğu bir yapıyı kurmuştur; ve akşam bunu seyrederken, onu ilk dışsal Güneşten daha yüksek sayar. Çünkü şimdi kendi Tini ile ilişki içinde ve bu nedenle özgür ilişki içinde durur. Eğer bu imgeye sıkı sıkıya sarılırsak, onda Dünya Tarihinin gidişinin, Tinin gün boyunca yaptığı büyük işin imlendiğini görürüz.

Dünya Tarihi Doğudan Batıya gider, çünkü Avrupa saltık olarak Dünya Tarihin sonu, Asya başlangıcıdır. Dünya Tarihi için bir κατ' ἐξοχήν Doğu bulunur, çünkü Doğu kendi için bütünüyle göreli birşeydir; çünkü yeryüzü bir küre oluştursa da, Tarih gene de kendi çevresinde bir daire çizmez, ama dahaçok belirli bir Doğusu vardır ve bu Asya'dır. Dışsal fiziksel Güneş burada doğar, ve Batıda batar; ama burada Özbilincin iç Güneşi doğar ki, daha büyük bir parlaklık saçar. *Dünya Tarihi dizginsiz doğal istencin evrensele ve öznel özgürlüğe doğru disiplinidir.* Doğu yalnızca *Birin* özgür olduğunu biliyordu ve bilir; Yunan ve Roma dünyaları, *kimilerinin* özgür olduklarını; Germanik dünya *herkesin* özgür

olduğunu bilir. Buna göre Dünya Tarihinde gördüğümüz ilk biçim *Despotizm*, ikincisi *Demokrasi*, üçüncüsü *Monarşi*dir.

Bu bölümlemenin anlaşılması açısından belirtmek gerek ki, Devlet bireylerin doğum yoluyla onunla bir güven ve alışkanlık ilişkisi içinde oldukları ve özlerini ve edimselliklerini onda taşıdıkları evrensel tinsel yaşam olduğu için, ilk soru edimsel yaşamlarının bu birlik için düşüncesiz bir alışkanlık ve törellik yaşamı mı olduğu, yoksa bireylerin düşünen ve kişisel, kendileri için varolan Özneler mi olduklarıdır. Bu bağıntıda tözsel Özgürlük öznel Özgürlükten ayırdedilmelidir. Tözsel özgürlük kendini daha sonra Devlete geliştiren Istencin kendinde varolan Usudur. Ama Usun bu belirleniminde henüz kişinin kendi içgörüsü ve kendi istenci, eş deyişle, öznel Özgürlük bulunmaz; bu ilkin bireyde kendini belirler ve bireyin kendi duyuncunda düşünmesini oluşturur. Salt tözsel Özgürlük durumunda buyruklar ve yasalar kendilerinde ve kendileri için sağlam şeylerdir ki, onlar karşısında Özneler eksiksiz bir altgüdüm ilişkisi içindedirler. Bu yasaların hiçbir biçimde bireylerin kendi istençlerine karşılık düşmeleri gerekmez, ve bu yüzden Özneler kendilerini kendi istençleri olmaksızın ve kendi içgörüleri olmaksızın büyüklerine boyun eğen çocuklar gibi bulurlar. Ama öznel Özgürlük doğarken ve insan dış edimsellikten içeriye kendi tinine dönerken, derin düşüncenin kendi içinde edimselliğin olumsuzlamasını kapsayan karşıtlığı ortaya çıkar. Varolan dünyadan geri çekiliş daha şimdiden kendi içinde bir karşıtlık kapsar ki, bunun bir yanı Tanrı, tanrısal öğe, öte yanı ise tikel birşey olarak Öznedir. Doğunun dolaysız bilincinde bu ikisi ayrılmamıştır. Tözsel olan kendini tekil olan karşısında ayırdeder, ama karşıtlık henüz Tinin kendisinde bulunmaz.

Başlangıcı onunla yapmamız gereken ilk kıpı buna göre *Doğu*dur. Bu dünya için dolaysız bilinç, tözsel tinsellik temelde yatar ki, öznel İstenç onunla ilkin inanç, güven, boyuneğme olarak ilişkidedir. Doğunun politik yaşamında olgusallaşmış ussal Özgürlüğün geliştiğini, ama kendi içinde öznel Özgürlüğe ulaşamadan geliştiğini buluruz. Bu Tarihin çocukluğudur. Tözsel şekillenmeler Doğu Imparatorluklarının muhteşem yapılarını oluştururlar ki, bunlarda tüm ussal belirlenimler bulunur, ama öyle bir yolda ki Özneler yalnızca ilinekler olarak kalırlar. Bunlar bir özek çevresinde, egemenin çevresinde dönerler ki bu, ata olarak, dorukta durur, Roma İmparatorluğundaki anlamda despot olarak değil. Çünkü törel olam ve tözsel olanı geçerli kılması gerekir: Yürütmesi gereken özsel buyruklar vardır ki, daha şimdiden bulunurlar, ve bizim durumumuzda bütünüyle öznel Özgürlüğe ait olan şey burada Bütünden ve Evrenselden ortaya çıkar. Doğuya özgü tasarımın görkemi herkesin ona ait olduğu Töz olarak tek bir Öznedir, öyle ki başka hiçbir Özne kendini ondan ayırmaz ve kendi öznel Özgürlüğünde kendini yansıtmaz. Düşlemin ve Doğanın tüm varsıllığını bu Töz kendinin edinir ki, öznel Özgürlük özsel olarak ona gömülmüştür ve onuru kendi

içinde değil, ama bu saltık nesnede bulur. Onda Devletin tüm kıpıları, giderek Öznellik bile bulunabilir, ama henüz Töz ile uzlaşmış olarak değil. Çünkü önünde hiçbirşeyin bağımsız olarak ortaya çıkamayacağı o tek Gücün dışında çirkin özençten başka hiçbirşey bulunmaz ki, onun dışında sonuçsuzca dolanıp durur. Buna göre yabanıl kalabalıkların yüksek bölgelerden aşağıya inerek ülkelerin üzerine atıldıklarını, onları yakıp yıktıklarını, ya da onlara yerleşerek yabanıllıktan vazgeçtiklerini, ama bütününde sonuçsuzca Tözde toz olup yittiklerini buluruz. Bu Tözsellik belirlenimi karşıtlığı kendi içine almamış ve üstesinden gelmemiş olduğu için kendini hemen iki kıpıya böler. Bir yanda süreklilik, dayanıklılık görürüz — bir bakıma salt Uzay İmparatorlukları, tarihsel olmayan bir Tarih, örneğin Çin'de Aile ilişkisi üzerine temellendirilmiş Devlet ve bir baba Hükümet, ki bütünün düzenlenişini öngörüleri, uyarıları, cezaları ya da disiplin sağlayıcı önlemleri yoluyla bir arada tutar —, küt bir İmparatorluk, çünkü biçimin, sonsuzluğun ve idealliğin karşıtlığı henüz ortaya çıkmış değildir. Öte yanda bu uzaysal sürekliliğin karşısında Zamanın Biçimi durur. Devletler, kendilerini kendi içlerinde ya da ilkede değiştirmeksizin, birbirlerine karşı sonsuz değişim içinde, onlara hızlı yokoluşlar getiren durdurulamaz çatışmalar içindedirler. Bu dışa dönüklük, çatışma ve kavganın içersine bireysel ilkenin öcü girer, ama henüz kendisi bilinçsiz, salt doğal Evrenselliktir — Işık ki, henüz kişisel ruhun ışığı değildir. Bu Tarihin kendisi de henüz ağırlıklı olarak tarihsizdir, çünkü yalnızca aynı görkemli yıkılışın yinelemesidir. Yiğitlik, kuvvet, yücegönüllülük şeklindeki yeni öğe önceki görkemin yerini alır, aynı düşüş ve yıkılış döngüsünden geçer. Bu yıkılış öyleyse gerçek bir yıkılış değildir, çünkü tüm bu sonu gelmez değişimler yoluyla hiçbir ilerleme yapılmaz. Tarih buradan, ve hiç kuşkusuz salt dışsal olarak, e.d. önceki aşama ile bağlantı olmaksızın, *Orta Asya*'ya geçer. Insanın dönemleriyle karşılaştırmayı sürdürmeyi istersek, bu Tarihin delikanlılık dönemi olacaktır ki, bundan böyle çocuğun dinginliği ve güveni içinde değildir, ama kavgacı ve savaşımcı bir davranış gösterir.

Sonra, *Yunan* dünyası gençlik çağı ile karşılaştırılabilir, çünkü burada kendini geliştiren bireysellikler vardır. Bu Dünya Tarihinin *ikinci* ana ilkesidir. Törel öğe, tıpkı Asya ilkesinde olduğu gibi, bir ilkedir, ama bireysellik üzerine basılı olan ve böylelikle bireylerin özgür İstencini imleyen Törelliktir. Burada öyleyse törel öğenin ve öznel İstencin birliği ya da *Güzel Özgürlüğün* Krallığı vardır, çünkü İdea plastik bir şekil ile birleşmiştir; henüz soyut olarak kendi için bir yanda durmaz; tersine, dolaysızca edimsel olanla bağlıdır, tıpkı bir güzel sanat yapıtında duyusal öğenin tinselin damgasını ve anlatımını taşıması gibi. Bu Krallık buna göre gerçek Uyumdur, en çekici, ama yitici ya da çok çabuk geçip giden çiçeğin dünyasıdır; saf Törelliktir, henüz Ahlak değil; Öznenin bireysel istenci Hakkın ve Yasanın dolaysız töresinde ve alışkanlığında durur. Birey buna göre evrensel Erek ile saf birlik içindedir.

olduğunu bilir. Buna göre Dünya Tarihinde gördüğümüz ilk biçim *Despotizm*, ikincisi *Demokrasi*, üçüncüsü *Monarşi*dir.

Bu bölümlemenin anlaşılması açısından belirtmek gerek ki, Devlet bireylerin doğum yoluyla onunla bir güven ve alışkanlık ilişkisi içinde oldukları ve özlerini ve edimselliklerini onda taşıdıkları evrensel tinsel yaşam olduğu için, ilk soru edimsel yaşamlarının bu birlik için düşüncesiz bir alışkanlık ve törellik yaşamı mı olduğu, yoksa bireylerin düşünen ve kişisel, kendileri için varolan Özneler mi olduklarıdır. Bu bağıntıda tözsel Özgürlük öznel Özgürlükten ayırdedilmelidir. Tözsel özgürlük kendini daha sonra Devlete geliştiren İstencin kendinde varolan Usudur. Ama Usun bu belirleniminde henüz kişinin kendi içgörüsü ve kendi istenci, eş deyişle, öznel Özgürlük bulunmaz; bu ilkin bireyde kendini belirler ve bireyin kendi duyuncunda düşünmesini oluşturur. Salt tözsel Özgürlük durumunda buyruklar ve yasalar kendilerinde ve kendileri için sağlam şeylerdir ki, onlar karşısında Özneler eksiksiz bir altgüdüm ilişkisi içindedirler. Bu yasaların hiçbir biçimde bireylerin kendi istençlerine karşılık düşmeleri gerekmez, ve bu yüzden Özneler kendilerini kendi istençleri olmaksızın ve kendi içgörüleri olmaksızın büyüklerine boyun eğen çocuklar gibi bulurlar. Ama öznel Özgürlük doğarken ve insan dış edimsellikten içeriye kendi tinine dönerken, derin düşüncenin kendi içinde edimselliğin olumsuzlamasını kapsayan karşıtlığı ortaya çıkar. Varolan dünyadan geri çekiliş daha şimdiden kendi içinde bir karşıtlık kapsar ki, bunun bir yanı Tanrı, tanrısal öğe, öte yanı ise tikel birşey olarak Öznedir. Doğunun dolaysız bilincinde bu ikisi ayrılmamıştır. Tözsel olan kendini tekil olan karşısında ayırdeder, ama karşıtlık henüz Tinin kendisinde bulunmaz.

Başlangıcı onunla yapmamız gereken ilk kıpı buna göre *Doğu*dur. Bu dünya için dolaysız bilinç, tözsel tinsellik temelde yatar ki, öznel İstenç onunla ilkin inanç, güven, boyuneğme olarak ilişkidedir. Doğunun politik yaşamında olgusallaşmış ussal Özgürlüğün geliştiğini, ama kendi içinde öznel Özgürlüğe ulaşamadan geliştiğini buluruz. Bu Tarihin çocukluğudur. Tözsel şekillenmeler Doğu İmparatorluklarının muhteşem yapılarını oluştururlar ki, bunlarda tüm ussal belirlenimler bulunur, ama öyle bir yolda ki Özneler yalnızca ilinekler olarak kalırlar. Bunlar bir özek çevresinde, egemenin çevresinde dönerler ki bu, ata olarak, dorukta durur, Roma İmparatorluğundaki anlamda despot olarak değil. Çünkü törel olanı ve tözsel olanı geçerli kılması gerekir: Yürütmesi gereken özsel buyruklar vardır ki, daha şimdiden bulunurlar, ve bizim durumumuzda bütünüyle öznel Özgürlüğe ait olan şey burada Bütünden ve Evrenselden ortaya çıkar. Doğuya özgü tasarımın görkemi herkesin ona ait olduğu Töz olarak tek bir Öznedir, öyle ki başka hiçbir Özne kendini ondan ayırmaz ve kendi öznel Özgürlüğünde kendini yansıtmaz. Düşlemin ve Doğanın tüm varsıllığını bu Töz kendinin edinir ki, öznel Özgürlük özsel olarak ona gömülmüştür ve onuru kendi

içinde değil, ama bu saltık nesnede bulur. Onda Devletin tüm kıpıları, giderek Öznellik bile bulunabilir, ama henüz Töz ile uzlaşmış olarak değil. Çünkü önünde hiçbirşeyin bağımsız olarak ortaya çıkamayacağı o tek Gücün dışında çirkin özençten başka hiçbirşey bulunmaz ki, onun dışında sonuçsuzca dolanıp durur. Buna göre yabanıl kalabalıkların yüksek bölgelerden aşağıya inerek ülkelerin üzerine atıldıklarını, onları yakıp yıktıklarını, ya da onlara yerleşerek yabanıllıktan vazgeçtiklerini, ama bütününde sonuçsuzca Tözde toz olup yittiklerini buluruz. Bu Tözsellik belirlenimi karşıtlığı kendi içine almamış ve üstesinden gelmemiş olduğu için kendini hemen iki kıpıya böler. Bir yanda süreklilik, dayanıklılık görürüz — bir bakıma salt Uzay İmparatorlukları, tarihsel olmayan bir Tarih, örneğin Çin'de Aile ilişkisi üzerine temellendirilmiş Devlet ve bir baba Hükümet, ki bütünün düzenlenişini öngörüleri, uyarıları, cezaları ya da disiplin sağlayıcı önlemleri yoluyla bir arada tutar —, küt bir Imparatorluk, çünkü biçimin, sonsuzluğun ve idealliğin karşıtlığı henüz ortaya çıkmış değildir. Öte yanda bu uzaysal sürekliliğin karşısında Zamanın Biçimi durur. Devletler, kendilerini kendi içlerinde ya da ilkede değiştirmeksizin, birbirlerine karşı sonsuz değişim içinde, onlara hızlı yokoluşlar getiren durdurulamaz çatışmalar içindedirler. Bu dışa dönüklük, çatışma ve kavganın içersine bireysel ilkenin öcü girer, ama henüz kendisi bilinçsiz, salt doğal Evrenselliktir — Işık ki, henüz kişisel ruhun ışığı değildir. Bu Tarihin kendisi de henüz ağırlıklı olarak tarihsizdir, çünkü yalnızca aynı görkemli yıkılışın yinelemesidir. Yiğitlik, kuvvet, yücegönüllülük şeklindeki yeni öğe önceki görkemin yerini alır, aynı düşüş ve yıkılış döngüsünden geçer. Bu yıkılış öyleyse gerçek bir yıkılış değildir, çünkü tüm bu sonu gelmez değişimler yoluyla hiçbir ilerleme yapılmaz. Tarih buradan, ve hiç kuşkusuz salt dışsal olarak, e.d. önceki aşama ile bağlantı olmaksızın, *Orta Asya*'ya geçer. İnsanın dönemleriyle karşılaştırmayı sürdürmeyi istersek, bu Tarihin delikanlılık dönemi olacaktır ki, bundan böyle çocuğun dinginliği ve güveni içinde değildir, ama kavgacı ve savaşımcı bir davranış gösterir.

Sonra, *Yunan* dünyası gençlik çağı ile karşılaştırılabilir, çünkü burada kendini geliştiren bireysellikler vardır. Bu Dünya Tarihinin *ikinci* ana ilkesidir. Törel öğe, tıpkı Asya ilkesinde olduğu gibi, bir ilkedir, ama bireysellik üzerine basılı olan ve böylelikle bireylerin özgür İstencini imleyen Törelliktir. Burada öyleyse törel öğenin ve öznel İstencin birliği ya da *Güzel Özgürlüğün* Krallığı vardır, çünkü İdea plastik bir şekil ile birleşmiştir; henüz soyut olarak kendi için bir yanda durmaz; tersine, dolaysızca edimsel olanla bağlıdır, tıpkı bir güzel sanat yapıtında duyusal öğenin tinselin damgasını ve anlatımını taşıması gibi. Bu Krallık buna göre gerçek Uyumdur, en çekici, ama yitici ya da çok çabuk geçip giden çiçeğin dünyasıdır; saf Törelliktir, henüz Ahlak değil; Öznenin bireysel istenci Hakkın ve Yasanın dolaysız töresinde ve alışkanlığında durur. Birey buna göre evrensel Erek ile saf birlik içindedir.

Doğuda genel olarak tözsel olan ve ona karşı duran dağınık bireysellik olarak iki uca ayrılmış olan şey burada bir araya gelir. Ama ayrılmış ilkeler yalnızca *dolaysızca* birlik içindedir ve bu nedenle aynı zamanda kendinde en yüksek çelişkiyi oluştururlar. Çünkü *güzel* Törellik henüz kendini yeniden doğurması gereken öznel Özgürlüğün savaşımı içinden geçmemiş, henüz Törelliğin özgür Öznelliğine dek arınmamıştır.

Üçüncü kıpı soyut Evrenselliğin imparatorluğudur: *Roma İmparatorluğu*, Tarihin *erkeklik çağının* zorlu emeği. Çünkü erkeklik çağı ne efendinin özencine göre, ne de birinin güzel istencine boyun eğerek davranır; tersine, evrensel Ereğe hizmet eder ki, onda birey yiter ve kendi ereğine ancak evrensel erekte erişir. Devlet kendini soyut olarak ortaya koymaya ve bir Ereğe doğru geliştirmeye başlar ki, bunda bireylerin de payları vardır, ama tam ve somut bir pay değil. Özgür bireyler ereğin sertliğine kurban edilirler, kendilerini soyut evrensel için bu hizmete adamak zorundadırlar. Roma İmparatorluğu bundan böyle Atina Kentinin olmuş olduğu gibi bireylerin bir imparatorluğu değildir. Burada budan böyle neşe ve sevinç değil, ama zorlu ve acılı emek vardır. Çıkar kendini bireylerden koparmış, ama bunlar kendileri için soyut biçimsel Evrenselliği kazanmışlardır. Evrensel bireylere boyun eğdirir; onları kendilerinden vazgeçmek zorunda bırakır; ama buna karşılık kendi kendilerinin evrenselliğini, eş deyişle Kişiliği kazanırlar: Özel bireyler olarak tüzel Kişiler olurlar. Tam olarak bireylerin soyut Kişi kavramına katılmaları anlamında, Ulus-Bireylerin de bu yazgıyı yaşamaları gerekir; bu Evrensellik altında, somut şekillenmeleri ezilir ve bir kütle olarak ona katılırlar. Roma tüm tanrıların ve tüm tinselliğin bir Pantheonu olur, ama bu tanrıların ve bu tinin kendilerine özgü dirimselliği saklanmaksızın.

Bu imparatorluğun gelişimi iki yana doğru ilerler. Bir yandan derin düşünme üzerine, soyut evrensellik üzerine davalı olarak, kesin ve açıkça bildirilmiş karşıtlığı kendi içinde kapsar: Öyleyse özsel olarak o karşıtlığın kavgasını kendi içinde sergiler ve bunun dolaysız sonucu tek bir efendinin özençli bireyselliğinin, bütünüyle olumsal ve baştan sona dünyasal gücünün o soyut Evrensellik üzerinde üstünlük kazanmasıdır. Başlangıçta karşıtlık soyut evrensellik olarak Devletin ereği ile soyut Kişi arasında bulunur; ama daha sonra Tarihin sürecinde kişilik baskın çıkan yan olurken ve atomlara dağılması yalnızca dışsal olarak önlenebilirken, efendinin öznel gücü bu görevi yerine getirmeye çağrılmış gibi ortaya çıkar. Çünkü soyut yasallık somut olarak kendi içinde olmamak, kendini kendi içinde örgütlemiş olmamaktır; ve bu, bir güç olurken, güdü ve egemen olarak olumsal öznellikten ötesine dayanmayan özençli bir güce döner; ve bireysel olan yitik özgürlüğünün avuncunu gelişen Özel Hakta arar. Bu karşıtlığın arı *dünyasal* Uzlaşmasıdır. Ama şimdi Despotizmin neden olduğu acı duyumsanmaya başlar, ve Tin en iç derinliklerine geri itilmiş olarak tanrısız dünyayı terk eder, Uzlaşmayı

kendi içinde arar ve şimdi İçselliğinin, aynı zamanda yalnızca dışsal varoluşta kökleşmemiş bir tözselliğe iye olan dolu ve somut bir İçselliğin yaşamı başlar. Böylece *tinsel* Uzlaşma kendini Içeride üretir, ve bu bireysel Kişiselliğin dahaçok evrenselliğe, kendinde ve kendi için evrensel Öznelliğe, tanrısal Kişiselliğe arındırılması ve yükseltilmesi yoluyla olur. O salt dünyasal imparatorluğun karşısına böylece tinsel imparatorluk, kendini bilen, ve dahası kendini kendi Özünde bilen Öznelliğin, gerçek Tinin imparatorluğu koyulur.

Böylelikle *Germanik* Imparatorluk, Dünya Tarihinin dördüncü kıpısı ortaya çıkar; bu insan yaşamının dönemleri ile karşılaştırmada *yaşlılık çağına* karşılık düşecektir. Doğal yaşlılık çağı zayıflıktır; ama Tinin yaşlılık çağı onun tam olgunluğudur ki, bunda birliğe geri döner, ama bunu Tin olarak yapar.

Bu imparatorluk Hıristiyanlıkta yer alan Uzlaşma ile başlar, ama Uzlaşma yalnızca *kendinde* başarılmıştır, ve bu nedenle dahaçok tinsel, dinsel ilkenin ve barbarca edimselliğin kendisinin muazzam karşıtlığı ile başlar. Çünkü Tin bir iç dünyanın bilinci olarak başlangıçta kendisi henüz soyuttur; dünvasallık bu yolla hamlığa ve özence terkedilir. Bu hamlığın ve özencin karşısında ilk olarak *Müslümanlığın* ilkesi, Doğu Dünyasının aydınlanması çıkar. Kendini Hıristiyanlıktan daha sonra ve daha hızlı geliştirir, çünkü bu sonuncusu kendini dünyasal bir şekle geliştirebilmek için sekiz yüzyıla gereksinmiştir. Gene de Germanik Dünyanın ilkesi somut edimselliğe yalnızca Germanik uluslar yoluyla ulaşmıştır. Dinadamlarının imparatorluğundaki tinsel ilkenin ve dünyasal imparatorluktaki ham ve yabanıl barbarlığın karşıtlığı benzer olarak burada da bulunur. Dünyasallığın tinsel ilke ile uyum içinde olması *gerekir*, ama yalnızca gerekir: Tinin terk ettiği dünyasal güç ilk olarak dinadamlığı ilkesinin karşısında yitmelidir; ama bu sonuncusu birinciye batarken, belirlenimi ile birlikte gücünü de yitirir. Dinadamlığı yanının, eş deyişle Kilisenin bu bozulmasından ussal düşüncenin daha yüksek biçimi ortaya çıkar: Bir kez daha kendi içine geri itilen Tin işini düşüncenin şeklinde üretir ve ussal olanı yalnızca dünyasallık ilkesinden olgusallaştırma yeteneğini kazanır. Böylece Tinin ilkesini temel alan evrensel belirlenimlerin etkerliği yoluyla düşüncenin imparatorluğu edimsellikte doğar. Devlet ve Kilise arasındaki karşıtlıklar yiter; Tin kendini dünyasallıkta bulur ve bunu kendi içinde örgütlü bir varoluş olarak geliştirir. Devlet bundan böyle Kilisenin altında durmaz ve bundan böyle ona altgüdümlü değildir; Kilise hiçbir ayrıcalık taşımaz, ve tinsel öğe bundan böyle Devlette yabancı birşey değildir. Özgürlük kendi kavramını gerçekliği gibi olgusallaştırmanın aracını bulmuştur. Bu Dünya Tarihinin hedefidir, ve yalnızca özet olarak verilen bu uzun yolu geçmemiz gerekir. Gene de Zamanın uzunluğu baştan sona göreli birşeydir, ve Tin bengiliğe aittir. Onun için sözcüğün asıl anlamında bir uzunluk yoktur.

BIRINCI BOLUM

Doğu Dünyası

Görevimiz Doğu Dünyası ile başlamaktır, ve hiç kuşkusuz onda Devletler gördüğümüz düzeye dek. Dilin yayılması ve kabilelerin oluşumu Tarihin dışında yatar. Tarih düzyazıdır, ve mitler bir Tarih kapsamazlar. Dışsal varoluşun bilinci ilkin soyut belirlenimlerle doğar, ve Yasalara anlatım verme yeteneğinin bulunması ölçüsünde, nesneleri düzyazıda ayrımsama olanağı da kendini gösterir. Tarih-öncesi dönem Devlet yaşamını önceleyen dönem olduğu için, özbilinçli yaşamın da ötesinde yatar, ve burada tahminler ve sayıltılar oluşturulsa bile, bunlar henüz olgular değildirler. *Doğu Dünyası en yakın ilkesi olarak Törel öğenin Tözselliğini alır.* Bu tözselliğe batan Özenç ilk kez burada yenilir. Törel belirlenimler Yasalar olarak anlatılırlar, ama öyle bir yolda ki öznel istenç dışsal birer güç olarak Yasalar tarafından yönetilir, içsel hiçbirşey, hiçbir duygusal yatkınlık, Duyunç, biçimsel özgürlük bulunmaz, ve bu düzeye dek yasalar yalnızca dışsal bir yolda uygulanır ve yalnızca zor Tüzesi olarak işlerler. Bizim yurttaşlık tüzemiz hiç kuşkusuz zora dayalı ödevler de kapsar: Bir başkasının mülkiyetinden vazgeçmeye, ya da yapılan bir sözleşmeye bağlı kalmaya zorlanabilirim; ama törel öğe bizim durumumuzda gene de yalnızca zor üzerine dayanmaz, tersine yürekte ve duygudaşlıkta yatar. Benzer olarak, Doğuda Törel öğe de dışarıdan buyrulur, ve Törelliğin içeriğinin bütünüyle doğru olarak düzenlenmiş olmasına karşın, içsel olan şey dışarıdan belirlenir. Törel olanı buyuracak istenç eksikliği gibi birşey yoktur; ama onu içsel olarak buyrulduğu için yapacak istenç eksiktir. Tin henüz İçselliğe ulaşmadığı için, kendini genel olarak yalnızca doğal tinsellik olarak gösterir. Dışsal olan ve içsel olan, yasa ve içgörü henüz bir oldukları için, Din ve Devlet de birdir. Anayasa bütününde Teokrasidir, ve Tanrının Krallığı dünyasal bir krallıktır, tıpkı dünyasal krallığın da eşit ölçüde tanrısal olması gibi. Bizim Tanrı dediğimiz şey Doğuda henüz bilince çıkmamıştır, çünkü bizim Tanrımız ilkin duyulurüstüne yükselişte ortaya çıkar; ve biz yaptığımızı kendi içimizden doğruladığımız için boyun eğerken, orada ise yasa bu öznel doğrulama gerekmeksizin kendinde geçerli olarak görülür. Orada insan yasada kendi istencinin değil, ama ona baştan sona yabancı bir istencin sezgisini taşır.

Asya'nın tekil bölümlerinden Yukarı Asya'yı (Göçebelerinin Tarih toprağına girmedikleri düzeye dek ve girmedikleri sürece) ve Sibirya'yı tarihsel olmadıkları için daha şimdiden dışladık. Asyatik Dünyanın geri kalanı dört bölgeye ayrılır: Birincisi Sarı ve Mavi Nehir tarafından oluşturulan nehir ovaları, Uzak Asya'nın yüksek bölgeleri — Çin ve Moğollar. İkinci olarak Ganj'ın ve İndus'un vadileri. Tarihin üçüncü sahnesi Oxus'un ve Jaxartes'in nehir ovaları, Persia'nın yüksek bölgeleri, ve Fırat'ın ve Dicle'nin öteki vadi ovalarıdır ki, Ön-Asya kendini buraya bağlar. Dördüncüsü Nil'in nehir ovasıdır.

Çin ve *Moğollar* ile, bu teokratik efendilik imparatorlukları ile Tarih başlar. İkisinin de ilkesi ataerkildir, ve hiç kuşkusuz öyle bir yolda ki Çin'de dünyasal Devlet yaşamının örgütlü bir dizgesine gelişmişken, Moğollar durumunda kendini tinsel, dinsel bir imparatorluğun yalınlığına sınırlar. Çin'de tekerk Ata olarak Şeftir: Devletin yasaları bir yandan tüzel, öte yandan ahlaksaldır, öyle ki içsel yasa, Öznenin kendi İçselliği olarak istencinin içeriğine ilişkin bilgisi bile dışsal bir tüze buyruğu olarak bulunur. İçsellik alanı buna göre burada olgunluğa erişmez, çünkü ahlaksal yasalar devlet yasaları gibi ele alınır ve tüzel öğe kendi yanından ahlaksalın görünüşünü kapsar. Bizim Öznellik dediğimiz herşey Devletin yüksek başında yoğunlaşmıştır ve bu belirlediği herşeyde Bütünün iyiliğini, esenliğini ve hayrını gözetir. Bu dünyasal imparatorluğun karşısında Moğolların tinsel imparatorluğu durur ki, bunun başkanı Tanrı olarak onurlandırılan Lama'dır. Tinselin bu imparatorluğunda dünyasal bir devlet yaşamı gelişemez.

İkinci şekilde, *Hint* imparatorluğunda, Devlet örgenliğinin, Çin'de olduğu gibi eksiksiz bir düzeneğin ilk olarak çözüldüğünü, tikel güçlerin birbirlerinden kopuk ve birbirlerine karşı özgür olduklarını görürüz. Çeşitli Kastlar hiç kuşkusuz sıkı sıkıya yerleşiktirler; ama onları kuran Din yoluyla doğal ayrımlar olurlar. Bu yolla bireyler benliklerini daha da yitirirler, üstelik ayrımların açınımından kazançlı çıkıyor görünebilseler de; çünkü Devletin örgenliği bundan böyle Çin'deki gibi tözsel bir Özne tarafından belirlenmez ve eklemlenmezken, ayrımlar Doğaya yüklenir ve Kast ayrımları olurlar. Bu alt bölümlerin en sonunda onda bir araya gelmek zorunda oldukları birlik dinsel bir birliktir, ve böylece teokratik Aristokrasi ve onun Despotizmi ortaya çıkar. Öyleyse burada tinsel bilincin dünyasal durumlara karşı ayrımı da başlar; ama ayrımların kopukluğu başlıca olgu olduğu için, dinde İdeanın kıpılarının yalıtılmasının ilkesi de bulunur ki, bu en aşırı uçları, yani soyut bir ve yalın Tanrının ve evrensel duyusal Doğa Güçlerinin tasarımlarını kapsar. İkisinin bağlantısı yalnızca sürekli bir değiş tokuş, bir uçtan ötekine hiç durmayan bir gidip gelme, yabanıl sonuçsuz bir dönüp durmadır ki, düzenli ve anlayışlı bir bilince delilik olarak görünmelidir.

Üçüncü büyük şekil, şimdi Çin'in devimsiz 'Bir'ine ve Hindistan'ın hiç durmayan ve dizginlenemeyen kaynaşmasına karşı çıkan şekil *Pers*

İmparatorluğudur. Çin bütünüyle kendine özgü bir yolda Doğuludur; Hindistan'ı Yunanistan ile, buna karşı Persia'yı Roma ile koşut görebiliriz. Persia'da Teokrasi Monarşi olarak ortaya çıkar. Şimdi, Monarşi öyle bir anayasadır ki, eklemlenişini bir başkanlık doruğunda bir araya yoğunlaştırmasına karşın, onu ne saltık olarak ve evrensel olarak belirleyici güç sayar, ne de tahtta duran keyfi bir egemen olarak görür; tersine, istenci onu altındakilerle paylaştığı yasallık olarak bulunur. Böylece önünüzde herşeyin temelinde yatan evrensel bir ilke, bir yasa vardır ki, gene de kendisi henüz doğal olmakla karşıtlık yüklüdür. Buna göre Tinin kendi içinden türettiği tasarım bu aşamada henüz bütünüyle doğal bir tasarımdır, Işıktır. Bu evrensel ilke Tekerk için de tıpkı uyruklarının her biri için olduğu gibi geçerli bir belirlenimdir, ve Pers Tini böylece arı ve aydınlık bir tindir, arı bir Törellik içinde kutsal bir toplulukta olduğu gibi yaşayan bir ulusun İdeasıdır. Ama bu bir yandan doğal topluluk olarak karşıtlığı üstesinden gelinmemiş olarak kendisinde taşır, ve kutsallığı bu 'gerek' belirlenimini kapsar; öte yandan, bu karşıtlık Persia'da kendini düşman halkların bir İmparatorluğu olarak ve değişik ulusların birliği olarak da gösterir. Pers birliği Çin İmparatorluğunun soyut birliği değildir, tersine evrenselliğinin yumuşak gücü altında birleştirdiği birçok değişik ulus üzerinde egemen olmaya, ve kutsal bir Güneş gibi tümünün üzerinde ışımaya, onları uyandırmaya ve ısıtmaya belirlenmiştir. Salt bir kök olan bu Evrensellik tüm tikelleri özgürce kendi içlerinden serpilip gelişmeye ve kendilerini yaymaya ve dallandırmaya bırakır. Buna göre, bu tikel ulusların dizgesinde birbirlerinden ayrı ilkelerin tümü de bütünüyle birbirleri dışında yatar ve birbirleri yanında varolmayı sürdürürler. Bu halklar çokluğu arasında dolanıp duran göçebeler buluruz; sonra Babilonia'da ve Suriye'de tecim ve işleyimin gelişmiş olduğunu, en azgın tenselliği, en denetimsiz coşkuyu görürüz. Kıyılar yoluyla yabancı ülkelerle bağlantılar kurulur. Bu karışıklığın ortasında karşımıza Yahudilerin tinsel tanrıları çıkar ki, yalnızca düşünce için varolan Brahm gibidir, dayançsızdır ve başka dinlerde özgürce izin verilen ayrımların tüm tikelliğini kendinden dışlar ve ortadan kaldırır. Öyleyse bu Pers imparatorluğu tikel ilkeleri özgürce kendi başlarına bırakabildiği ve karşıtlığı Çin ve Hindistan'da olduğu gibi soyutluğu ve dinginliği içinde sürmeye bırakmadığı ama kendi içinde diri olarak kapsadığı için, Dünya Tarihinde edimsel bir geçiş yapar.

Eğer Persia Yunan yaşamına dışsal geçişi oluşturuyorsa, içsel geçişe *Mısır* tarafından aracılık edilir. Burada soyut karşıtlıkların içine girilir, ve bu içe girme, bu yayılma onların bir çözülüşüdür. Bu salt kendinde varolan çözülüş dahaçok en çelişkili belirlenimlerin kavgasını sergiler ki, bunlar henüz birliklerini ortaya koyma yeteneğinde değildirler; tersine, bu birliğin doğuşunu kendileri için bir problem olarak koyarlar ve kendilerini kendileri ve başkaları için bir bilmece yaparlar ki, çözümü ilkin *Yunan* Dünyasıdır.

Eğer bu krallıkları değişik yazgılarına göre karşılaştırırsak, iki Çin nehrinin imparatorluğunun dünyada kalıcılık kazanan biricik imparatorluk olduğunu buluruz. Fetihler böyle bir imparatorluğa dokunamaz. Ganj ve İndus dünyaları da saklanmıştır; böyle düşüncesizlik de benzer olarak yitici değildir; ama özsel olarak başkaları ile karışmaya, yenilmeye ve boyun eğmeye belirlenmiştir. Bu iki imparatorluk zamansal bulunuşa göre yeryüzünden silinmemişken, buna karşı Dicle ve Fırat'ın İmparatorluklarından bundan böyle geriye yüksek bir tuğla yığınından başka hiçbirşey kalmamıştır; çünkü Pers İmparatorluğu, geçiş imparatorluğu olarak, geçici olandır, ve Hazar Denizi'nin İmparatorlukları İran ve Turan arasındaki eski kavgaya adanmışlardır. Yalnız Nil'in İmparatorluğu ise, şimdi dünyanın her yanına kaçırılmakta olan dilsiz Ölüleri ile ve onların muhteşem konutları ile, yalnızca toprağın *altında* bulunur; — çünkü henüz toprağın üzerinde duranlar yalnızca böyle görkemli gömütlerdir.

BİRİNCİ KESİM

Çin

Tarihin Çin İmparatorluğu ile başlaması gerekir, çünkü tarihten edinebildiğimiz bilgilere göre en eskisidir, ve dahası ilkesinin öyle bir tözselliği vardır ki, bu imparatorluk için aynı zamanda en eskisi ve en yenisidir. Çok erken zamanlarda Çin'in onu bugün içinde bulduğumuz duruma gelişmiş olduğunu görürüz; çünkü nesnel varlık ve ondaki öznel devim arasındaki karşıtlık henüz eksik olduğu için, her başkalaşabilirlik dışlanır ve bitimsiz olarak ortaya çıkan bir yineleme tarihsel dediğimiz şeyin yerini alır. Çin ve Hindistan bir bakıma henüz Dünya Tarihinin dışında yatarlar; birer varsayım gibidirler ki, ancak bunun kıpılarının bileşimi dirimli ilerlemelerini oluşturacaktır. Tözselliğin ve öznel özgürlüğün birliği iki yanın ayrımını ve karşıtlığını öylesine dışlar ki, tam bu nedenle töz kendi içine yansımayı, Öznelliğe ulaşmayı başaramaz. Törel olarak görünen Tözsel yan böylece Öznenin duygusal yatkınlığı olarak değil, ama kralın despotizmi olarak egemendir.

Başka hiçbir halkta Çin halkında olduğu gibi kesintisiz bir Tarih yazarları dizisi görülmez. Başka Asyatik halkların da eski geleneksel anlatıları vardır, ama Tarihleri değil. Hintlilerin Vedaları birer Tarih değildir; Arapların gelenekleri çok eskidir, ama bir Devlet ve bunun gelişimi üzerine dayanmazlar. Ama bu Çin'de vardır ve burada kendine özgü bir yolda ortaya koyulur. Çin gelenekleri İsa'nın doğumundan 3000 yıl kadar öncesine gider; ve *Şu-King*, bunların Yao'nun hükümeti ile başlayan temel kitabı, bu hükümeti İsa'dan 2357 yıl öncesine götürür. Burada geçerken belirtilebilir ki, başka Asyatik krallıklar da zamansal olarak çok eskilere giderler. Bir İngilizin hesaplamalarına göre,

örneğin Mısır tarihi İsa'dan 2207 yıl öncesine, Asur tarihi 2221, Hint tarihi 2204 yıl öncesine dek gider. Böylece Doğunun başlıca imparatorluklarının ortaya çıkışları açısından mitler İsa'dan 2300 yıl kadar öncesine gider. Eğer bunu Eski Ahit'in tarihi ile karşılaştırırsak, her zamanki varsayıma göre Nuh zamanındaki Tufan ile İsa arasında 2400 yıl vardır. Johannes von Müller bu sayıya önemli karşıçıkışlar yöneltmiştir. Tufanı İsa'dan 3473 yıl öncesine ve dolayısıyla 1000 yıl kadar erken bir tarihe alır ve bunu Musa'nın kitaplarının İskenderiye çevirisine dayanarak yapar. Bunu yalnızca İsa'dan 2400 yıldan daha önceki tarihlere gittiğimiz ve Tufan hakkında hiçbirşey duymadığımız zaman doğuyor görünen güçlüğü hafifletebilme amacıyla belirtiyorum.

Çinlilerin belli kökensel ve temel kitapları vardır ki, bunlardan tarihleri, anayasa ve dinleri öğrenilebilir. Vedalar, Musa döneminden kalan belgeler benzer kitaplardır, tıpkı ayrıca Homeros'un şiirleri gibi. Çinliler arasında bu kitaplar 'Kings' adını taşır ve tüm öğrenimlerinin temelini oluşturur. *Şu-King* tarihlerini kapsar, eski kralların hükümetlerini ele alır, ve şu ya da bu kral tarafından çıkarılan buyrukları verir. *Y-King* Çin yazısının temelleri olarak görülen şekillerden oluşur, ve bu kitap ayrıca Çin Meditasyonunun temeli olarak da görülür. Çünkü Birlik ve Ikilik soyutlamaları ile başlar ve sonra böyle soyut düşünce biçimlerinin somut varoluşlarını ele alır. Son olarak *Şi-King* değişik türlerdeki en eski şarkıların kitabıdır. Tüm yüksek yetkililer daha önceleri yıllık festivale o yıl kendi illerinde yazılmış tüm şiirleri yanlarında getirmekle yükümlüydüler. İmparator mahkemesinin ortasında bu şiirlerin yargıcı idi, ve iyi olarak kabul edilenler kamu önünde onay alırlardı. Özel olarak onurlandırılan ve çalışılan bu üç temel kitabın dışında, daha az önemli olan başka iki kitap daha vardır. Bunlardan *Li-Ki* (ya da *Li-King*) imparatora ve memurlara karşı görenekleri ve törenleri kapsar ve müziği ele alan *Yo-King* adında bir eklentisi vardır; *Tschun-tsin* Konfiçyus'un ortaya çıktığı Lu imparatorluğunun tarihçesidir. Bu kitaplar Çin'in tarihinin, törelerinin ve yasalarının temelleridir.

Bu imparatorluk erkenden Avrupalıların dikkatini kendi üzerine çekmiştir, üstelik hakkında yalnızca belirsiz mitler bulunuyor olsa da. Kendi başına ortaya çıkmış, yabancı ülkelerle hiçbir bağlantısı olmamış görünen bir ülke olarak her zaman hayretle karşılanmıştır.

Çin'i ilk kez on üçüncü yüzyılda bir Venedikli (*Marco Polo*) dolaşmış, ama anlattıkları masalımsı olarak görülmüştür. Daha sonra yüzölçümü ve büyüklüğü üzerine söylediği herşey bütünüyle doğrulanmıştır. En küçük hesaplamaya göre, Çin'de 150 milyon insan yaşar; bu sayı bir başkasına göre 200'e çıkar, ve en yüksek hesaplamaya göre 300'e varır. En kuzeyden güneye doğru Hindistan'a dek uzanır; doğuda büyük Pasifik Okyanusu tarafından sınırlanır; ve batıda Persia'ya ve Hazar Denizi'ne dek genişler. Asıl Çin aşırı nüfusludur. Hoang-ho ve Yang-tse-Kiang nehirlerinin ikisinin de kıyılarında milyonlarca insan bulunur ve bunlar

bütünüyle gereksinimlerine uyarlanmış sallarda yaşarlar. Nüfus ve baştan sona örgütlenmiş ve en ince ayrıntıya dek iyice düzenlenmiş Devlet kuruluşları Avrupalıları hayrete düşürmüş, ve tarih çalışmalarını yerine getirmede gösterilen sağınhk özellikle hayranlık yaratmıştır. Çünkü Çin'de tarih yazıcılar en yüksek memurlar arasındadırlar. Imparatorun sürekli olarak yakınında bulunan iki bakan imparatorun yaptığı, buyurduğu ve konuştuğu herşeyi yazıya geçirmekle görevlidir, ve bunlar daha sonra tarihçiler tarafından işlenir ve kullanılırlar. Bu tarihlerin daha öte ayrıntılarına giremeyiz, çünkü kendileri gelişmemiş oldukları için, bizi kendi gelişmemizde engelleyeceklerdir. Tarihleri Çin'de bir uygarlığı ilk kez yayan Fohi'nin Kültür Verici olarak bilindiği çok eski zamanlara dek ulaşır. Isa'dan 29 yüzyıl önce, öyleyse *Şu-King*'ın başladığı zamandan önce yaşamış olduğu söylenir; ama mitsel ve tarih-öncesi olan şey Çinli tarihçiler tarafından bütünüyle tarihsel gibi ele alınır.

Çin Tarihinin ilk bölgesi kuzeybatı köşesidir — Hoang-ho'nun dağlardan aşağıya indiği noktaya doğru uzanan asıl Çin; çünkü ancak daha sonraki zamanlarda Çin Imparatorluğu güneye, Yang-tse-Kiang'a doğru genişlemeye başlamıştır. Anlatı insanların yabanıllık içinde, eş deyişle ormanlarda yaşadıkları, toprağın meyvaları ile beslendikleri ve yaban hayvanlarının kürkleri ile örtündükleri durumla başlar. Aralarında belirli yasaların herhangi bir bilgisi yoktu. Fohi'nin (yeni bir dinin kurucusu olan Fo'dan ayırdedilmelidir) insanlara kulübeler yapmayı ve yerleşim yerleri kurmayı öğrettiği anlatılır. Dikkatlerini mevsimlerin değişim ve geri dönüşlerine yönelttiği, değiş tokuşu ve tecimi getirdiği, evliliği temellendirdiği, Usun gökten geldiğini öğrettiği, ipekböceği besleme, köprüler yapma ve yük hayvanlarını kullanma konusunda bilgiler verdiği söylenir. Tüm bu başlangıçlar konusunda Çinli tarihçiler çok ince ayrıntılara girerler. Tarihin ilerlemesi ortaya çıkan uygarlığın güneye doğru yayılması ve bir Devletin ve bir hükümetin başlamasıdır. Böyle adım adım biçimlenen büyük imparatorluk çok geçmeden birçok ile dağıldı ve bunlar birbirleri ile uzun süren savaşlar yaptılar ve sonra yeniden bir Bütüne birleştiler. Çin'de hanedanlar sık sık değişmiştir, ve şimdi egemen olan genellikle 22'nci olarak belirtilir. Bu hanedanların yükseliş ve düşüşleri ile bağıntı içinde, bu imparatorlukta bulunan başkentler de değişir. Uzun bir süre boyunca Nanking başkentti, şimdi Pekin'dir, daha önce daha başka kentlerdi. Çin ülkenin çok içlerine giren Tatarlar ile birçok savaş yapmak zorunda kaldı. Kuzeyli göçebelerin saldırılarına karşı Şi-hoan-ti her zaman çok büyük hayranlık uyandırmış olan Uzun Duvarları yaptırdı. Bu prens bütün imparatorluğu 36 ile böldü, ve özellikle eski yazına ve başhca tarihsel kitaplara ve genel olarak tarihsel incelemelere yönelik saldırısı ise dikkati çeker. Bunu öncekilerin anılarının yokedilmesi yoluyla kendi hanedanını sağlamlaştırma amacıyla yaptı. Tarihsel kitaplar toplanıp yakıldıktan sonra, yüzlerce bilgin geriye kalan yapıtları kurtarabilmek için dağlara kaçtı.

Aralarından imparatorun eline düşen herkes kitaplarla aynı yazgıyı paylaştı. Bu kitap yakma işi çok önemli bir olaydır, çünkü ona karşın, genellikle olduğu gibi, temel kitaplar kurtarılmıştır. Çin'in Batı ile ilk bağlantısı yaklaşık olarak İS 64 yılına düşer. O zaman, söylendiğine göre, bir Çin imparatoru Batının bilgelerini ziyaret etmek üzere elçiler gönderdi. Yirmi yıl sonra bir Çin generalinin Judea'ya dek ulaşmış olduğu söylenir; İS sekizinci yüzyılın başlarında ilk Hıristiyanlar Çin'e ulaşmışlardır ve daha sonra oraya gidenler bu ilk ziyaretin izlerini ve anıtlarını bulduklarını ileri sürerler. Çin'in kuzeyinde varolan bir Tatar Krallığı olan Lyau-Tong'un yaklaşık 1100 yıllarında batı Tatarlarının yardımıyla Çinliler tarafından yenildiği ve ele geçirildiği söylenir. Gene de bu durum Tatarlara Çin'de sağlam bir konum elde etme fırsatı vermiştir. Benzer olarak on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda savaştıkları Mançuların yerleşmelerini kabul etmişler ve bunun sonucu şimdiki hanedanın tahtı ele geçirmesi olmuştur. Gene de bu yeni hanedan da, Moğolların daha önce 1281 yılındaki fetihlerinde olduğu gibi, ülkeye bir değişiklik getirmemiştir. Çin'de yaşayan Mançular Çin yasalarını ve bilimlerini tam olarak inceleyip öğrenmek zorundadırlar.

Şimdi Çin tarihine ilişkin bu birkaç veriden her zaman aynı kalan *Anayasanın Tininin* irdelemesine geçiyoruz. Onu evrensel ilkelerden çıkarsayabiliriz. Bu tözsel Tinin ve Bireyin birliğidir; bu ise burada ülkelerin en kalabalığı üzerine yayılmış olan Aile Tinidir. Öznellik kıpısı, eş deyişle bireysel istencin onu yutan güç olarak Töze karşı kendi içine yansıması, ya da bu gücün onun onda kendini özgür bildiği kendi özselliği olarak koyulması burada henüz bulunmaz. Evrensel İstenç kendini dolaysızca bireysel İstenç yoluyla etkinleştirir: Bu ikincisi kendisinin henüz kendine karşı bir güç olarak koymuş olmadığı Töz ile karşıtlık içinde bir bilgisini taşımaz, örneğin Yahudilikte kıskanç Tanrının bireyin olumsuzlanması olarak bilinmesi gibi. Evrensel İstenç burada Çin'de bireyin ne yapması gerektiğini dolaysızca söyler, ve birey eşit ölçüde düşüncesiz ve benliksiz olarak dinler ve boyun eğer. Eğer boyun eğmez ve böylelikle Tözün dışına çıkarsa, o zaman bu ayrılma bir kendi-içine-gitme yoluyla dolaylı kılınmadığı için, birey cezayı da İçselliğinde değil, ama yalnızca dışsal varoluşunda yaşar. Öyleyse Öznellik ilkesi bu Devlet bütününde eksiktir, tıpkı öte yanda bu bütünün de duygusal yatkınlık üzerine temellendirilmiş olmaması gibi. Çünkü Töz dolaysızca bir Öznedir, İmparatordur, ki yasası duygusal yatkınlığı oluşturur. Buna karşın, duygusal yatkınlıktaki bu eksiklik Özenç değildir, ki bunun kendisi yine duygusal yatkınlık yüklü, eş deyişle öznel ve devingen olacaktır; tersine, burada geçerli olan Evrenseldir, Tözdür, ki henüz katılığı içinde salt kendi ile özdeştir.

Şimdi, bu ilişki daha yakından ve tasarıma daha uygun olarak anlatıldığında, *Ailedir. Çin Devleti yalnızca bu törel birlik üzerine dayanır, ve onu anlatan şey nesnel Aile dindarlığıdır.* Çinliler kendilerini Ailelerine ait

olarak ve aynı zamanda Devletin çocukları olarak bilirler. Ailenin kendisinde birer Kişi değildirler, çünkü kendilerini onda buldukları tözsel birlik Kan ve Doğallık birliğidir. Devlette de birer Kişi olmaktan eşit ölçüde uzaktırlar; çünkü onda ataerkil ilişki egemendir, ve hükümet herşeyi düzen içinde tutan Imparatorun bir baba kaygısını göstermesi üzerine dayanır. *Şu-King*'de büyük saygı duyulan ve değişmez temel ilişkiler olarak görülen beş ödev sıralanır: 1) Imparatorun ve ulusun birbirlerine karşı ödevleri; 2) babaların ve çocukların; 3) büyük ve küçük kardeşlerin; 4) kocanın ve karının; ve 5) arkadaşın arkadaşa karşı. Burada geçerken belirtilebilir ki, Beş sayısı genel olarak Çinliler arasında temel olarak görülür ve onunla bizim durumumuzdaki Uç sayısı kadar sık karşılaşılır. Beş doğa öğesi vardır: Hava, Su, Toprak, Metal ve Tahta; dört Gök bölgesi ve bir Özek kabul ederler; sunu taşlarının dikili olduğu kutsal yerler dört çevre ve bir de orta yükseklikten oluşur.

Aile ödevleri saltık olarak geçerlidir ve yasal olarak düzenlenir. Oğul salona girdiği zaman babaya seslenemez, kapının yanında bir bakıma büzülmelidir ve odadan babanın izni olmadan çıkamaz. Eğer baba ölürse, oğul et yemeden ve şarap içmeden üç yıl yas tutmak zorundadır; üstlendiği iş, giderek Devletin işi bile durdurulmalıdır, çünkü kendini ondan ayırmak zorundadır; giderek hükümete yeni gelmiş olan İmparator bile bu zaman sırasında kendini hükümet işlerine vermez. Yas dönemi boyunca ailede hiçbir evlilik yapılamaz. Ancak ellinci yaşa ulaşmış olma yas tutanı kuralların aşırı sertliğinden ve bunların yol açacakları bedensel kötüleşmelerden kurtarır; altmış yaş onları daha da yumuşatmaya götürür ve yetmiş yaş bütünüyle giysilerin rengine sınırlar. Anneye baba ile eşit ölçüde saygı gösterilir. Lord Macartney İmparatoru gördüğü zaman, bu ikincisi altmış sekiz yaşındaydı (altmış yaş Çinliler arasında bizim aramızda yüz sayısı gibi yuvarlak bir sayıdır) ve buna karşın annesine olan saygısını tanıtlayabilmek için her sabah yürüyerek onun ziyaretine giderdi. Yeni Yıl kutlamaları giderek İmparatorun annesine bile sunulur, ve İmparatorun kendisi saraylı büyüklerin kutlamalarını kendisi annesini kutlamadan önce kabul edemez. Anne her zaman İmparatora ilk ve sürekli öğüt veren olarak kalır, ve aileyi ilgilendiren herşeyin duyurusu onun adına yapılır. Oğulun üstünlükleri ona değil ama babasına yüklenir. Bir keresinde bir başbakan imparatordan babasına onur sanları vermesini isteyince, imparator şunları kapsayan bir duyuru çıkarttı: "Bir kıtlık imparatorluğu kasıp kavuruyordu: Baban açlara pirinç verdi. Ne iyilikseverlik! İmparatorluk yıkımın kıyısındaydı: Baban yaşamını tehlikeye atarak onu savundu. Ne bağlılık! İmparatorluğun yönetimi babana teslim edildi: Çok iyi yasalar yaptı, komşu prenslerle barış ve huzuru korudu ve benim tacımın haklarını ileri sürdü: Ne bilgelik! Öyleyse ona ödül olarak verdiğim onur sanları Iyilikseverlik, Bağlılık ve Bilgeliktir." Burada babaya yüklenen herşeyi oğul yapmıştı. Bu yolda atalar (bizdekinin tersine) onur sanla-

rını sonraki kuşaklar yoluyla kazanırlar. Ama buna karşılık olarak her aile babası çocuklarının kabahatleri için de sorumludur. Aşağıdan yukarıya doğru ödevler vardır, ama sözcüğün gerçek anlamında yukarıdan aşağıya doğru ödevler yoktur.

Çinlilerin başlıca çabalarından biri onlara gömülmenin onurunu verebilecek, ölümden sonra anılarını onurlandıracak ve mezarlarını süsleyecek çocuklara sahip olmaktır. Gerçi bir Çinlinin birçok karısı olabilse de, yalnızca biri evin hanımıdır, ve öteki hanımların çocuklarının onu kesinlikle bir anne olarak onurlandırmaları gerekir. Eğer bir Çinlinin hiçbir karısından çocuğu olmamışsa, ölümden sonraki onur uğruna bir evlatlık alabilir. Çünkü büyüklerin mezarlarının her yıl ziyaret edilmesi vazgeçilmez bir koşuldur. Burada yakınmalar her yıl yenilenir, ve acılarına tam anlatım vermek isteyen birçokları orada kimi zaman bir ya da iki ay kadar kalırlar. Ölen bir babanın bedeni sık sık üç ya da dört ay evde tutulur, ve bu zaman sırasında hiç kimse bir iskemle üzerinde oturamaz ya da yatakta uyuyamaz. Çin'de her ailenin bir Atalar Salonu vardır ve orada onun tüm üyeleri her yıl toplanırlar; orada yüksek konumlara gelmiş olanların imgeleri yerleştirilmişken, aile için daha az önemli olan erkeklerin ve kadınların adları tabletler üzerine yazılmıştır; sonra bütün aile birlikte yemek yer ve yoksul üyeler daha varsıl olanlar tarafından ağırlanır. Anlatıldığına göre Hıristiyanlığa dönmüş olan bir Mandarin atalarını bu yolda onurlandırmaya son verince ailesi tarafından ağır kovuşturmalara uğramıştı. Büyük kardeşler ve küçük kardeşler arasındaki ilişki de baba ve çocuklar arasındaki ilişki gibi sağın olarak belirlenir. Birinciler, gerçi babalarınınkinden daha düşük bir derecede olsa da, onurlandırılma isteminde bulunurlar.

Bu aile temeli Anayasanın da temelidir — eğer böyle birşeyden söz edebilirsek. Çünkü Imparatorun bir Devlet bütününün doruğunda bulunan bir Tekerkin hakkını taşımasına karşın, gene de onu bir babanın çocukları üzerinde uyguladığı yolda uygular. Imparator Atadır, ve Devlette bir saygı hak edebilen herşey ona bağlanır. Çünkü Imparator hem dinde hem de bilimlerde şeftir — bir konu ki, daha sonra ayrıntılı olarak sözü edilecektir. — İmparatorun bu babaya özgü esirgeyici tutumu ve çocuklar gibi ahlaksal aile-çevresinin dışına çıkmamış ve kendileri için bağımsız bir yurttaşın özgürlüğünü kazanamamış uyruklarının tini Bütünü bir imparatorluk, bir hükümet ve bir terbiye alanı yapar ki, aynı zamanda ahlaksaldır ve baştan sona yavandır, e.d. özgür Ustan ve Düşlemden yoksun bir Anlak yapıtıdır.

İmparatora en yüksek saygı gösterilmelidir. Konumu yoluyla, kişisel olarak yönetmek zorundadır ve İmparatorluğun yasalarını ve sorunlarını *kendisinin* bilmesi ve yönlendirmesi gerekir, gerçi mahkemeler işi kolaylaştırsalar da. Buna karşın, kişisel özencinin dar bir oyun alanı vardır, çünkü herşey eski imparatorluk düzgüleri temelinde yürütülür, ve bu arada kendisinin sürekli denetim ve gözetimi daha az zorunlu de-

ğildir. İmparatorluk prensleri bu yüzden en sıkı eğitimden geçerler, bedenleri sertleştirilir ve bilimler en erken yıllarından başlayarak onların işidir. Eğitimleri İmparatorun gözetimi altında sürdürülür, ve kendilerine erkenden İmparatorun Devletin başı olduğu ve bu yüzden herşeyde en önde ve en iyi görünmek zorunda olduğu gösterilir. Prensler her yıl sınavdan geçerler ve bu konuda kapsamlı bir rapor bu sorunlara çok büyük ilgi gösteren imparatorluğun her yanına iletilir. Böylece Çin en büyük ve en iyi yöneticileri kazanmayı başarmıştır, ki bunlara Solomon Bilgeliği anlatımı uygulanabilir; ve özellikle şimdiki Mançu hanedanı kendini ansal ve bedensel becerilerle öne çıkarmıştır. Prenslerin ve prenslik eğitiminin Fenelon'un *Telemaque*'ından bu yana çok çeşitli yollarda sergilenmiş olan tüm idealleri burada yerlerini bulmuşlardır. Avrupa'da hiçbir Solomon olamaz. Burada ise böyle hükümetler için yer ve zorunluk vardır, çünkü Bütünün dürüstlüğü, iyiliği ve güvenliği hiyerarşinin bütün zincirinin en yüksek üyesinin tek bir dürtüsü üzerine dayanır. İmparatorun tavrı bize en yüksek derecede yalın, doğal, soylu ve kavrayışlı olarak betimlenir; suskun bir kibirden ve konuşmada ve davranışta terslikten uzak, kendi vakarının bilincinde ve ödevlerinin yerine getirilmesinde yaşar, çünkü gençliğinden bu yana onlar için eğitilmiştir. Sözcüğün sağın anlamında, Çinliler arasında İmparator dışında önde gelen hiçbir sınıf, hiçbir soyluluk yoktur. Yalnızca sarayın prenslerinin ve bakanların oğullarının bir ölçüde öncelikleri vardır ve bu da doğuma olmaktan çok konuma bağlı olarak böyledir. Bunun dışında herşey eşit olarak geçerlidir, ve yönetimde yalnızca bunun için becerisi olanların bir payları vardır. Yüksek konumlar böylece en bilgili ve en iyi eğitimli olanlar tarafından doldurulur. Buna göre giderek Çin Devleti sık sık bizim için bir olarak hizmet etmesi gereken bir ideal olarak bile gösterilmiştir.

Irdelenecek sonraki nokta *İmparatorluğun yönetimi*dir. Burada bir Anayasadan söz edilemez, çünkü bununla bireylerin ve loncaların bir yandan kendi tikel çıkarları ile ilgili olarak, öte yandan bütün Devlet ile ilgili olarak bağımsız haklarının olduğu anlaşılacaktır. Bu kıpı burada eksik olmak zorundadır, ve ancak bir İmparatorluk yönetiminden söz edilebilir. Çin'de saltık eşitliğin İmparatorluğu vardır, ve varolan tüm ayrımlar yalnızca İmparatorluk Yönetimi aracılığıyla ve herkesin bu Yönetimde yüksek bir konuma erişmek için kazanabileceği değer yoluyla olanaklıdır. ***Çin'de hiçbir Özgürlük olmaksızın Eşitlik egemen olduğu için, Despotizm zorunlu olarak varolan Hükümet biçimidir.*** Bizim aramızda insanlar yalnızca yasa önünde ve mülkiyetlerinin olması açısından eşittirler; bunun dışında başka birçok çıkarları ve birçok tikellikleri vardır ki, eğer bizim için özgürlük bulunacaksa, bunların güvence altına alınmaları gerekir. Ama Çin İmparatorluğunda bu tikel çıkarlar kendileri uğruna aklanmazlar, ve hükümet yalnızca onu memurların ya da Mandarinlerin bir hiyerarşisi olarak etkinleştiren İmparatordan başlar. İki tür Mandarin,

bilgin ve askeri Mandarinler vardır, ve ikinciler bizim Subaylarımıza karşılık düşerler. Bilgin Mandarinler daha yüksektirler, çünkü Çin'de sivil sınıf asker sınıfın üstünde durur. Memurlar okullarda eğitilirler. Temel bilgilerin kazanıldığı ilk okullar kurulmuştur. Bizdeki üniversiteler gibi daha yüksek eğitim için kuruluşlar belki de bulunmuyor olabilir. Yüksek Devlet memurluklarına ulaşmayı isteyenler bir dizi sınavdan geçmek zorundadırlar ve bunların sayısı genellikle üçtür. Imparatorun kendisinin de bulunduğu üçüncü ve son sınava ancak birinci ve ikinciyi iyi notlarla geçmiş olanlar kabul edilebilir, ve bunda başarılı olanların ödülü hemen en yüksek Imparatorluk Konseyine kabul edilmektir. Öğrenilmiş olmaları özellikle istenen bilimler Imparatorluk Tarihi, Türe Bilimi, töre ve göreneklerin bilgisi ve ayrıca örgütleme ve yönetme bilgisidir. Bunun dışında, Mandarinlerin en yüksek incelikteki şiir sanatı için yeteneklerinin olması gerekir. Bu özellikle Abel Remüsat tarafından çevrilen *Ju-kiao-li* ya da Iki Kuzenin Romansından anlaşılabilir; bunda eğitimini tamamlamış ve şimdi yüksek konumlara ulaşmak için çabalayan genç bir insan konu edilir. Ordunun subaylarının da bilgili olmaları gerekir ve onlar da sınavdan geçirilir; ama sivil memurlar, daha önce söylendiği gibi, çok daha büyük bir saygı görürler. Büyük şenliklerde İmparator iki bin doktordan, eş deyişle sivil Mandarinden ve aynı sayıda askeri Mandarinden oluşan bir küme ile birlikte görünür. (Bütün Çin Devletinde yaklaşık 15.000 sivil ve 20.000 askeri Mandarin vardır.) Henüz bir konum kazanmış olmayan Mandarinler gene de Saraya aittirler, ve İlkbahar ve Sonbaharda, İmparatorun kendisi pulluğu sürerken, büyük bayramlarda görünmek zorundadırlar. Bu memurlar sekiz sınıfa ayrılırlar. Birinciler İmparatorun çevresinde bulunanlardır, sonra İmparator vekilleri gelir, ve bu böyle gider. İmparator çoğunlukla Mandarinlerden oluşan yönetim konumları aracılığıyla yönetir. İmparatorluk Konseyi en yüksek konumdur, en bilgili ve en yetenekli insanlardan oluşur. Başkanlar ve başka yetkililer bunlar arasından seçilir. Hükümet işlerinde en büyük açıklık egemendir; memurlar İmparatorluk Konseyine rapor verirler, bu sonuncusu sorunu İmparatorun önüne koyar ve onun kararı Saray Gazetesinde yayımlanır. İmparator sık sık kendini işlemiş olduğu hatalarından dolayı suçlar; ve eğer prensleri sınavlarında başarısız olurlarsa, onları ağır bir biçimde kınar. Her Bakanlıkta ve İmparatorluğun değişik bölümlerinde bir Sensor, *Ko-tao*, bulunur ki, İmparatora herşeyin bir raporunu bildirmek zorundadır; bu Sensorlar görevden alınamazlar ve çok korkulurlar; hükümeti ilgilendiren herşey üzerinde, Mandarinlerin işlerini yürütmeleri ve kişisel davranışları üzerinde sıkı bir gözetim uygularlar ve bu konularda doğrudan doğruya İmparatora rapor verirler; ayrıca İmparatora uyarılarda bulunma ve onu kınama hakları da vardır. Çin tarihi bu *Ko-tao*ların tavırlarında soyluluğun ve yürekliliğin birçok örneğini sunar. Örneğin bir Sensor tiranca davranan bir İmparatora uyarıda bulunmuş, ama sert

bir biçimde püskürtülmüştü. Buna karşın kararsızlığa düşmemiş, ve bir kez daha Imparatora çıkarak uyarısını yinelemişti. Ölümünü önceden görerek içinde gömülmek istediği tabutu da birlikte getirmişti. Başka Sensorlar hakkında işkenceciler tarafından parçalanmalarına ve ses çıkarma yeteneğini bile yitirmelerine karşın, kınamalarını kanla kuma yazdıkları anlatılır. Bu Sensorların kendileri bir Mahkeme daha oluştururlar ki, bunun bütün Imparatorluk üzerinde gözetimde bulunma yetkisi vardır. Mandarinler Devlette iveğen durumlarda doğan görevleri yerine getirmekle de sorumludurlar. Bir kıtlık, hastalık, komplo, dinsel karışıklık olursa, bunları rapor etmek, ama hükümetin daha öte buyruklarını beklemeden hemen işe girişmek zorundadırlar. Bu yönetimin bütünü öyleyse bir memurlar ağı tarafından örtülüdür. Kara yollarının, nehirlerin ve kıyıların gözetimini yapmak için memurlar atanır. Herşey en ince ayrıntıya dek düzenlenir; özel olarak nehirlere büyük özen gösterilir; *Şu-King*'de Imparatorun bu konuyla ilgili olarak toprağı su baskınına karşı güvenlik altına alabilmek için birçok yönergesi bulunur. Her kentin kapılarında nöbetçiler bekler, ve sokaklar bütün gece boyunca kapanır. Memurlar her zaman yüksek Konseye hesap vermek zorundadırlar. Her Mandarinin her beş yılda bir işlediği hataları bildirme gibi bir ödevi vardır; ve bildiriminin güvenilirliği Sensorların denetim kurulu tarafından doğrulanır. Ciddi bir kusurun bildirilmemesi durumunda Mandarinler aileleri ile birlikte en sert cezaya çarptırılırlar.

Tüm bunlardan açıktır ki, Imparator çevresinde herşeyin döndüğü özek noktasıdır, ve ülkenin ve halkın gönenci ona bağlıdır. Yönetimin bütün hiyerarşisi az çok bir rutine göre etkindir ki, barış durumunda uygun bir alışkanlığa döner. Doğanın süreci gibi biçimdeş ve düzenlidir, kendi yolunda her zaman olduğu gibi işler; ama Imparatorun çalışan, her zaman uyanık ve kendiliğinden etkin Ruh olması gerekir. Eğer İmparatorun kişiliği betimlenen yapıda değilse, yani baştan sona ahlaklı, çalışkan, ve vakarını sürdürürken de enerji dolu değilse, o zaman herşey gevşer, hükümet tepeden tırnağa felç olur ve dikkatsizliğe ve özence yenik düşer. Çünkü İmparatorun bu yukarıdan denetleyen ve gözeten gücünden başka hiçbir güç ya da düzen yoktur. Memurları yükümlülük altında tutan şey kendi duyunçları, kendi onurları değil, ama dışsal bir buyruk ve onun katı yaptırımlarıdır. On yedinci yüzyılın ortalarında yer alan devrim durumunda o sırada hüküm süren hanedanın son İmparatoru çok yumuşak ve onurluydu; ama yumuşak karakteri yüzünden hükümetin dizginleri gevşemişti ve ayaklanmaların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Başkaldıranlar Mançuları ülkeye çağırdılar. İmparator düşmanın eline düşmemek için kendi yaşamına kıydı ve kendi kanıyla kızının elbisesinin eteğine yazdığı birkaç sözcükle uyruklarının haksızlığından acı bir biçimde yakındı. Onunla birlikte olan bir Mandarin onu gömdü ve sonra mezarı üzerinde kendini öldürdü. İmparatoriçe ve eşliğindekiler de aynı şeyi yaptılar; İmparatorluk soyunun yabancı bir ilde kuşat-

ma altında olan son prensi düşmanların eline düştü ve idam edildi. Çevresindeki tüm Mandarinler gönüllü bir ölümü seçtiler.

Şimdi İmparatorluğun Yönetiminden *Tüzel Duruma* geçtiğimizde, ataerkil hükümetin ilkesi yoluyla uyrukların ergin sayılmadıklarını görürüz. Hindistan'daki gibi, hiçbir bağımsız sınıfın ya da katmanın savunacak kendi çıkarları yoktur, çünkü herşey yukarıdan yönetilir ve gözetilir. Tüm ilişkiler tüzel normlar tarafından sıkı sıkıya buyrulur; özgür duygu, genel olarak ahlaksal duruş noktası bu yolla temelden silinir. Aile üyelerinin birbirlerine karşı nasıl duygular taşımaları gerektiği, biçimsel olarak yasalar yoluyla belirlenir, ve bunların çiğnenmesi zaman zaman ağır cezaları gerektirir. Burada dikkat edilmesi gereken ikinci kıpı hemen hemen köleliğe dönen Aile ilişkilerinin dışsallığıdır. Herkes kendini ve çocuklarını satabilir; her Çinli karısını satın alır. Yalnızca ilk karı özgür bir kadındır; buna karşı kumalar kölelerdir ve çocuklar gibi, başka her şey gibi, el koyma durumunda yakalanabilirler.

Üçüncü bir kıpı cezaların çoğunlukla bedensel dayak olmasıdır. Bu bizim aramızda onur kırıcı olacaktır; ama onur duygusunun henüz olmadığı Çin'de böyle değildir. Bir sopa vuruşu kolayca gelip geçer, ve gene de bedensel olarak dokunulabilir sayılmayı istemeyen, ama daha ince ve daha duyarlı yanlarında incinebilir onurlu bir insana en ağır gelen şeydir. Ama Çinliler onurun öznelliğini tanımazlar; bizim durumumuzda çocuklar için olduğu gibi, cezadan çok terbiye altında dururlar; çünkü terbiye iyileştirmeye yönelikken, ceza asıl suç yüklenebilirliği imler. Terbiye etmede caydırıcı ilke ceza korkusudur, haksızlığın içselliği değil, çünkü burada henüz eylemin kendisinin doğası üzerine düşünme varsayılmaz. Çinliler arasında tüm suçlar, hem Ailedeki hem de Devletteki suçlar, dışsal olarak cezalandırılırlar. Eğer babaya ya da anneye karşı çocuklar, ya da büyük kardeşlere karşı küçük kardeşler saygıda kusur edecek olurlarsa, değnekle dövülürler; ve eğer bir oğul ona babası tarafından ya da küçük kardeş ona büyük kardeş tarafından yapılan bir haksızlıktan yakınacak olursa, ve eğer hak ondan yana ise, yüz bambu vuruşu ile dövülür ve üç yıl süreyle sürgüne gönderilir; eğer haksız ise, boğulur. Eğer oğul babaya el kaldırırsa, verilecek hüküm kızgın maşalarla etinin bedeninden koparılmasıdır. Koca ve karı arasındaki ilişkiye, tüm başka aile ilişkileri gibi, çok büyük saygı gösterilir, ve bağlılık göstermeme, ki gene de kadınların yalıtılmışlığından ötürü çok seyrek olarak ortaya çıkabilir, sert bir kınama ile karşılanır. Bir Çinlinin kumalarından birine evinin baş hanımına gösterdiğinden daha çok sevecenlik göstermesi ve bu sonuncunun bu nedenle ondan yakınması durumunda benzer bir kınama yer alır. — Çin'de her Mandarin bambu dayağı atma yetkisini taşır, ve giderek en yüksek olanlar ve en önde gelenler, Bakanlar, İmparator vekilleri, İmparatorun gözdeleri bile bambu değneklerle dövülürler. Bundan sonra İmparator daha önce olduğu gibi yine onların dostudur, ve kendileri hiçbir biçimde olan-

lardan etkilenmiş görünmezler. Bir keresinde Çin'deki son İngiliz elçisi prensler ve bunların eşliğindekiler tarafından saraydan evine götürülürken tören başkanı kendine yer açmak için dosdoğru tüm prensleri ve soyluları bir kamçı ile uzaklaştırmıştı.

Bir suçun yüklenebilirliği söz konusu olduğunda, edimdeki niyet ve kasıtsız ya da kaza sonucu edim arasında bir ayrım görülmez, çünkü kaza da niyet gibi yüklenebilirdir, ve eğer biri kazayla bir başkasının ölümüne neden olursa ölümle cezalandırılır. Kaza ve niyet arasındaki ayrımın bu gözardı edilmesi İngilizler ve Çinliler arasındaki anlaşmazlıkların çoğunun nedenidir, çünkü eğer İngilizler Çinlilerin saldırısına uğrarsa, eğer saldırıya uğradığına inanan bir savaş gemisi kendini savunur ve bu arada bir Çinli ölürse, o zaman Çinliler genellikle atışı yapmış olan İngilizin yaşamını yitirmesini isterler. Suç ile herhangi bir yolda bağıntılı olan herkes, özellikle İmparatora karşı işlenen suçlar durumunda, suçu işleyenle aynı yazgıyı paylaşır, ölünceye dek işkence görür. Kabul edilemez bir kitabı basanlar da, tıpkı onu okuyanlar gibi, benzer olarak yasanın gazabına uğrar. Böyle bir durum kişisel öç alma isteğine kendine özgü bir yön verir. Çinlilerin hakaretlere karşı aşırı ölçüde duyarlı ve öç almaya eğilimli oldukları söylenebilir. Öç duygusunu doyurabilmek için, hakarete uğramış olan kişi hasmını öldüremez, çünkü eğer bunu yaparsa bütün ailesi öldürülecektir; bu yüzden, hasmını yıkıma uğratmak için kendine zarar verir. İnsanların kendilerini boğmalarının önüne geçebilmek için birçok kentte kuyu ağızlarını daraltmak zorunlu olmuştur. Çünkü biri kendini öldürdüğü zaman, yasalar bunun nedeni üzerine en sıkı soruşturmanın yapılmasını buyururlar. İntihar edenin tüm düşmanları toplanarak işkenceye gönderilir, ve eğer sonunda hakarette bulunan kişi saptanabilirse, kendisi ve bütün ailesi idam edilir. Bu yüzden Çinli böyle bir hakaret durumunda hasmını öldürmektense kendini öldürmeyi yeğler, çünkü her iki durumda da ölmesi gerekirken, ikinci durumda gömülme onurunu yitirmeyecek ve ailesinin hasmının mülkiyetini kazanacağı umudunu taşıyabilecektir. Suçun yüklenmesi ya da yüklenmemesi açısından işlerin korkunç durumu böyledir, çünkü bir eylem durumunda tüm öznel özgürlük ve ahlaksal kaygı olumsuzlanır. Musa'nın *dolus, culpa* ve *casus* arasındaki ayrımı henüz sağın olarak tanımayan yasalarında gene de kasıtsız olarak adam öldüren biri için başvuracağı bir sığınma yeri açıktır. Çin'de ceza yasalarında yüksek ve aşağı rütbeler arasında herhangi bir ayrım yoktur. Çok seçkin bir imparatorluk generali hakkında İmparatora kötü şeyler söylendiğinde kendisine yüklenen suçun cezası kimin yollardaki karı temizleme görevinden kaytardığına dikkat etme işiydi.

Tüzel ilişkiler durumunda mülkiyet hakkındaki değişikliklerden ve onunla bağıntılı olarak köleliğin getirilmesinden de söz etmemiz gerekir. Çinlilerin başlıca kaynaklarını oluşturan toprak ancak geç bir tarihte Devlet mülkiyeti olarak görüldü. O zaman mülklerden tüm gelirin do-

kuzda birinin İmparatora ait olması kararlaştırıldı. Daha sonraki bir zamanda serflik de ortaya çıktı ve bunun getirilmesi İmparator Schi-hoang-ti'ye yüklenmiştir; bu İÖ 213 yılında Duvarı yaptıran, Çinlilerin eski haklarını kapsayan tüm yazıları yaktıran ve Çin'in birçok bağımsız prensliğini denetimi altına getiren imparatordur. Onun savaşları ele geçirilen toprakların özel mülkiyet ve onlarda yaşayanların ise serfler yapılmasına neden oldu. Gene de Çin'de Kölelik ve Özgürlük arasındaki ayrım büyük değildir, çünkü İmparatorun önünde herkes eşittir, eş deyişle herkes eşit ölçüde değersizleştirilir. Bir onur duygusu bulunmadığı için, ve hiç kimsenin başkalarının önünde özel bir hakkı olmadığı için, aşağılanma bilinci egemendir ve bu kolayca alçaklık bilincine geçer. Bu alçaklık ile Çinlilerin büyük ahlaksızlığı bağlıdır. Nerede ellerinden geliyorsa, dolandırıcılıkları ile tanınırlar; arkadaş arkadaşı aldatır, ve eğer aldatmaca hedefine ulaşamazsa ya da aldatılan tarafından bilinirse hiç kimse bir başkasının payına aldatma girişimine içerlemez. Bu konuda büyük bir beceri ve hünerle davranırlar, öyle ki Avrupalılar onlarla alış verişte aşırı ölçüde dikkatli olmak zorundadırlar. Ahlaksal düşüklük bilinçleri Fo dininin çok yaygın olmasında da kendini gösterir; bu din *Yokluğu* en yüksek olarak, saltık olarak, Tanrı olarak, ve bireyin küçümsenmesini en yüksek eksiksizlik olarak görür.

Şimdi Çin Devletinin *dinsel* yanının irdelemesine geliyoruz. Ataerkil durumda insanın dinsel yükseltilişi kendi içindir, yalın ahlak ve doğru olanı yapmadır. Saltığın kendisi bir yandan bu doğru olanı yapmanın soyut yalın kuralıdır, ilksiz sonsuz Türedir; öte yandan onun gücüdür. Bu yalın belirlenimler dışında, doğal dünyanın insan ile tüm daha öte bağıntıları, öznel yüreğin tüm istemleri bütünüyle gözardı edilir. Çinliler ataerkil despotizmlerinde en yüksek Varlık ile böyle bir dolaylılığa gereksinmezler; çünkü eğitim, ahlak ve terbiye yasaları, ve sonra İmparatorun buyrukları ve hükümeti bu aracılığı kapsarlar. İmparator nasıl Devletin Başı ise, dinin de Şefidir. Sonuç olarak burada din özsel olarak Devlet Dinidir. Lamaizm bundan ayırdedilmelidir, çünkü Lamaizm bir Devlete gelişmez, ama dini özgür, tinsel, çıkarsız bir bilinç olarak kapsar. Buna göre o Çin dini bizim din dediğimiz şey olamaz. Bizim için din Tinin içselliğidir, kendini kendi içinde, en iç özünde tasarımlamasıdır. Öyleyse bu alanlarda insan Devlet ile ilişkisinden de çekilir, ve içselliğine sığınarak kendini dünyasal yetkenin gücünden çekip çıkarabilir. Ama Çin'de din bu basamakta durmaz, çünkü gerçek inanç ancak bireylerin kendi içlerinde, kendileri için dış bir zorlayıcı güçten bağımsız olabildikleri yerde olanaklıdır. Çin'de birey bu bağımsızlık yanından yoksundur; buna göre dinde de bağımlıdır, ve dahası en yüksekleri gök olan doğa varlıklarına bağımlıdır. Hasat, mevsimler, bolluk ya da verimsizlik buna bağımlıdır. Doruk olarak, güç olarak, yalnızca İmparator göğe yaklaşabilir, genel olarak birey değil. Dört kutlamada adakları sunan, sarayının başında hasat için şükürler eden

ve tohumlar için bereket dileyen odur. Bu 'gök' bizim doğanın efendisi olarak Tanrıya yüklediğimiz anlamda alınabilir (örneğin '*Gök* bizi korusun' derken olduğu gibi); ama Çin'de henüz ilişki bu değildir, çünkü burada tekil bilinç, tözsel birşey olarak, İmparator olarak, kendisi Güçtür. 'Gök' öyleyse yalnızca Doğa anlamını taşır. Jesuitler hiç kuşkusuz Çin'de kendilerini Hıristiyan Tanrıya 'Gök,' *Tien* diyecek denli bırakmışlardır; ama başka Hıristiyan Düzenler bu yüzden Papaya onlardan yakınmışlardır; Papa bu yüzden oraya bir kardinal göndermiş, ama bu orada ölmüştür; daha sonra gönderilen bir piskopos 'Gök' yerine 'Göğün Efendisi' denmesi buyruğunu çıkarmıştır. Şimdi, *Tien* ile ilişkinin öyle anlaşılması gerekir ki, bireylerin ve İmparatorun iyi davranışları bolluk getirirken, kabahatleri ise yokluk ve her türden kötülüğe yol açacaktır. Çin dininde insanın davranışının saltık belirleyici olması ölçüsünde büyücülük kıpısı yatar. Eğer İmparator iyi davranırsa, herşey iyi olmaktan başka türlü olamaz; Gök iyi olan şeyleri olmaya bırakmak zorundadır. Bu dinin ikinci bir yanı şudur: Nasıl İmparatorda Gök ile ilişkinin evrensel yanı yatıyorsa, yine öyle daha özel bağıntı da bütünüyle onun ellerindedir. Bu bireylerin ve illerin tikel gönençleridir. Bunların kendi Cinleri (*Chen*) vardır ki, yalnızca Göğün evrensel gücüne tapınması gereken İmparatora altgüdümlüdürler, ve bu arada doğa dünyasının tekil tinleri İmparatorun yasasını izlerler. Böylece İmparator aynı zamanda Gök için de asıl yasamacı olur. Her birine kendi yolunda tapınılan bu Cinler için yontu-imgeler saptanmıştır. Bunlar çok çirkin putlardır ki, henüz sanatın nesneleri değildirler, çünkü onlarda tinsel hiçbirşey sergilenmez. Bu yüzden yalnızca ürkütücü, korkutucu ve olumsuzdurlar, ve Yunanlılardaki nehir tanrıları, Nimfeler ve Dryadlar gibi, tekil öğeler ve doğa nesneleri üzerinde bekçilik yaparlar. Beş Öğeden her birinin kendi Cini vardır ve bunlar tikel bir renk ile ayırdedilirler. Çin tahtını dolduran hanedanın egemenliği de bir Cine dayanır, ve bunun rengi sarıdır. Ama her ilin ve kentin, her dağın ve ırmağın da belirli bir Cini vardır. Tüm bu tinler İmparatorun altında dururlar, ve İmparatorluğun yıllık kataloğunda kendilerine şu ya da bu derenin, ırmağın vb. emanet edildiği memurlar ve Cinler kayıtlıdır. Bir talihsizlik olursa, o zaman Cin bir Mandarin gibi düşürülür. Cinlerin bir rahipler ve manastırlar kalabalığı ile birlikte sayısız tapınakları vardır (Pekin'de 10.000 kadar). Bu 'Bonze'ler evlenmezler ve tüm iveğen durumlarda Çinliler tarafından öğüt almak üzere onlara danışılır. Ama başka durumlarda ne kendilerine ne de tapınaklarına fazla saygı gösterilir. Giderek İngiliz elçisi Lord Macartney bir tapınakta konuk edilmiştir, çünkü bu yapılar hanlar olarak kullanılır. Bir İmparator böyle manastırlardan binlercesini kamulaştırmış, Bonzeleri sivil yaşama geri dönmeye zorlamış ve mallarını vergilendirmiştir. Bonzeler görücülük ve üfürükçülük yaparlar; çünkü Çinlilerin sayısız boşinançları vardır; bu İçselliğin bağımsız olmamasından doğar ve Tinin özgür-

lüğünün tam tersini varsayar. Her girişimde — örneğin bir evin ya da mezarın yerini ve benzeri şeyleri belirlemede — görücülerden öğüt istenir. *Y-King*'de temel biçimleri ve temel kategorileri gösteren belli dizeler verilidir, ve bu nedenle bu kitaba 'Yazgılar Kitabı' da denir. Böyle dizelerin bileşimine belli bir anlam yüklenir ve bu temellerden peygamberce duyurular türetilir. Ya da bir miktar küçük çubuk havaya fırlatılır ve düşüş yollarına bakarak yazgılar önceden belirlenir. Bizim şans saydığımız, doğal bağlantı olarak gördüğümüz şeyi Çinliler büyücülük yoluyla çıkarmaya ya da elde etmeye çalışırlar, ve bu durum da tinsellik yoksunluklarına anlatım verir.

Asıl İçselliğin bu eksikliğine Çin'de *Bilimlerin* biçimlenişi de bağlıdır. Çinlilerin bilimlerinden söz edildiğinde, bunların gelişmişlikleri ve eskilikleri hakkında büyük gürültü koparıldığını duyarız. Daha yakından bakarsak, bilimlere büyük saygı gösterildiğini ve giderek Hükümet tarafından kamu önünde yüceltildiklerini ve yükseltildiklerini görürüz. Imparatorun kendisi yazın sanatının doruğunda durur. Imparatorun yönergelerini en iyi biçemle yazılmış olarak yayıma hazırlamakla görevli özel bir kolej vardır ve bu iş önemli bir devlet sorunu niteliğini taşır. Mandarinler bildirilerinde aynı biçem eksiksizliğini gözetmek zorundadırlar, çünkü biçimin içeriğin eşsizliğine karşılık düşmesi gerekir. En yüksek Devlet kurumlarından biri de Bilimler Akademisidir. Üyeleri İmparatorun kendisi sınavdan geçirir; bunlar sarayda yaşarlar, ve bir yandan sekreterlik yaparken, öte yandan Imparatorluk tarihçileri, fizikçiler ve coğrafyacıdırlar. Eğer yeni bir yasa için önerge verilecekse, Akademi bunun hakkında kendi raporunu vermek zorundadır. Bu rapordan eski yönergelerin tarihi ile, ya da eğer konu yabancı ülkelerle ilgili ise bu ülkelerin bir betimlemesi ile başlaması istenir. Böyle hazırlanan çalışmaya önsözleri İmparatorun kendisinin yazması gerekir. Son İmparatorlar arasında özellikle Kien-long bilimsel bilgisi ile dikkati çekmiştir; kendisi çok şey yazmış, ama kendini herşeyden çok Çin'in başlıca yapıtlarını yayımlamasıyla öne çıkarmıştır. Baskı yanlışlarını düzeltmesi gereken komisyonun başında bir İmparatorluk Prensi bulunurdu, ve çalışma tüm ellerden geçtikten sonra, bir kez daha İmparatora geri döner ve yapılmış olan her yanlış onun tarafından sert bir biçimde cezalandırılırdı.

Böylece bir yandan bilimler çok büyük saygı görüyor ve yüreklendiriliyor görünürken, öte yandan onlar için tam olarak onları kuramsal bir uğraş yapan içselliğin o özgür temeli ve asıl bilimsel ilgi eksiktir. Burada Tinin özgür, ideal bir alanına yer yoktur, ve burada bilimsel denebilecek olan şey görgül bir doğadadır ve özsel olarak Devlet için ve onun ve bireylerin gereksinimleri için Yararlı olanın hizmetinde durur. *Yazı Dilinin* doğası daha başlangıçta bilimlerin gelişimi için büyük bir engeldir; ya da daha doğrusu, evrik olarak, gerçek bir bilimsel ilgi bulunmadığı için, Çinlilerin düşüncelerin sergilenmesi ve iletilmesi için

daha iyi bir araçları yoktur. Bilindiği gibi, konuşma dilinin yanısıra öyle bir yazı dilleri vardır ki, bizde olduğu gibi tekil sesleri belirtmez, konuşulan sözcükleri göz önüne sermez, ama tasarımların kendilerini imler yoluyla gösterir. Bu ilk bakışta büyük bir üstünlük olarak görünür, ve aralarında Leibniz de olmak üzere birçok büyük insanın onayını kazanmıştır; ama gerçekte bir üstünlüğün tam karşıtıdır. Çünkü ilk olarak böyle bir yazma biçiminin *konuşma dili* üzerindeki etkisini irdelersek, bu Çinliler durumunda tam olarak o ayrılık nedeniyle çok eksiktir. Çünkü bizim konuşma dilimiz kendini başlıca yazının tek tek sesler için imler bulmak zorunda olması yoluyla belirliliğe doğru geliştirir, ve bu imleri okuma yoluyla belirli olarak anlatmayı öğreniriz. Konuşma dili için böyle bir gelişim aracından yoksun olan Çinliler bu nedenle seslerin değişkilerini harfler ve heceler yoluyla sergilenebilir belirli seslere geliştiremezler. Konuşma dilleri oldukça yüksek bir sayıda tek heceli sözcüklerden oluşur ki, bunlar birden çok anlamda kullanılırlar. Anlam ayrımları ancak bağlam, vurgu, hızlı ya da yavaş, alçak ya da yüksek sesle konuşma yoluyla belirtilebilir. Çinlilerin kulakları böyle ayrımlara karşı çok ince bir duyarlık geliştirmiştir. Böylece 'Po' sözcüğü sese göre on bir değişik anlam taşır: cam; kaynamak; yele vermek; yarmak; sulamak; hazırlamak; yaşlı bir kadın; köle; eliaçık insan; sağgörülü insan; biraz. — Yazı dillerine gelince, yalnızca onda bilimlerin ilerletilmesinin yolunda duran engelleri belirteceğim. Bizim yazı dilimizi öğrenmek çok kolaydır, çünkü konuşma dilimizi 25 kadar sese ayrıştırırız (ve bu çözümleme yoluyla konuşma dili belirlenir, olanaklı seslerin çokluğu sınırlanır, ve bulanık ara sesler kaldırılır); yalnızca bu imleri ve bileşimlerini öğrenmemiz gerekir. Böyle 25 im yerine, Çinlilerin binlercesini öğrenmeleri gerekir; kullanım için zorunlu sayı 9.553 olarak, ya da eğer yeni getirilenleri eklersek giderek 10.516 olarak verilir; ve kitaplarda bulunduğu düzeye dek tasarımlar ve bunların bileşimleri için genel olarak karakterlerin sayısı 80 ile 90.000 arasında değişir. —

Bilimlerin kendilerine gelince, Tarih Çinliler için kendi içinde yargı ya da uslamlama olmaksızın yalnızca belirli olguları kapsar. *Türe Bilimi* aynı yolda yalnızca belirli yasaları, *Ahlak* belirli ödevleri verir ve bunların iç temellendirmeleri ile ilgilenmez. Gene de Çinlilerin ayrıca bir *Felsefeleri* de vardır ki, temel belirlenimleri çok eskilere gider ve örneğin *Y-King*, Yazgılar Kitabı, Ortaya Çıkış ve Yitip Gidişi ele alır. Bu kitapta bütünüyle soyut Birlik ve Ikilik düşünceleri bulunur; ve böylece Çin felsefesi Pisagorcu öğreti* ile aynı temel düşüncelerden yola çıkıyor görünür. İlke Us, Tao, bu herşeyin temelinde yatan özselliktir ki, herşeyi etkiler. Onun biçimlerini tanımış olmak Çinliler arasında en yüksek bilim olarak da görülür; gene de bunun Devleti daha yakından ilgilendiren disiplinler ile hiçbir bağıntısı yoktur. Lao-tse'nin yapıtları,

*Bkz. Hegel, *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie* I, s. 138 vs [1. Aufl.].

özellikle çalışması *Tao-te-king* ünlüdür. Konfiçyus İÖ altıncı yüzyılda bu felsefeciyi ona olan saygısını gösterebilmek için ziyaret etti. Her Çinli bu felsefi çalışmaları incelemede özgür olsa da, bu konuda kendine Tao-tse ya da Usu Onurlandıranlar diyen özel bir kesim daha vardır. Bunlar kendilerini yurttaşlık yaşamından soyutlarlar, ve tasarım yollarını büyük ölçüde esrime ya da gizem ile karıştırırlar. Örneğin Us ile tanışık olanların ellerinde saltık olarak güçlü görülebilecek ve doğaüstü bir güç ileten evrensel bir araçlarının olduğuna inanırlar, öyle ki bununla kişi kendini Göğe yükseltebilir ve ölümden sonsuza dek kurtarabilir (aşağı yukarı bizim aramızda bir zamanlar evrensel yaşam iksiri olarak sözü edilen şey gibi). Konfiçyus'un yapıtları ile şimdi daha yakından tanışığız. *Kingler*in yayımlanmasını Çin ona borçludur; ama bunların dışında Ahlak üzerine Çinlilerin yaşam yollarınm ve davranışlarının temelini oluşturan birçok özgün çalışmanın yayımlanmasını da. Konfiçyus'un Ingilizce'ye çevrilen ana yapıtlarında hiç kuşkusuz doğru ahlaksal gözlemler bulunur, ama düşüncede dolambaçlı bir anlatım yolu, bir yansıtma ve kendi içinde bir döngüsellik vardır ve sıradanın üzerine yükselmeyi başaramaz. — Geri kalan bilimlere gelince, bunlar böyle olarak değil, ama dahaçok yararlı amaçlara yönelik bilgiler olarak görülürler. Çinlilerin Matematik, Fizik ve Gökbilimdeki önceki ünleri ne denli büyük olmuş olursa olsun, bu dallarda çok geridirler. Avrupahların henüz ortaya çıkarmamış oldukları pekçok şeyi önceden biliyorlardı; ama bunları nasıl uygulayacaklarını anlamıyorlardı, örneğin mıknatıs, kitap basma sanatı vb. Bu sonuncusu ile ilgili olarak, harfleri tahta tabletlere oyuyor, sonra baskı yapıyor, ama burada durup kalıyorlardı; çıkarılıp takılabilir harfleri bilmiyorlardı. Barutu da Avrupalılardan önce bulmuş olduklarını ileri sürerler; ama ilk toplarını dökme işi Jesuitlere düştü. Matematiğe gelince, hesap yapmayı çok iyi bilirler, ama bilimin daha yüksek yanları ile tanışık değildirler. Çinliler uzun bir süre boyunca büyük gökbilimciler olarak da bilinmişlerdir. Laplace bu konudaki bilgilerini araştırmış ve Ay ve Güneş Tutulmaları konusunda kimi eski bilgileri ve kayıtları olduğunu bulmuştur. ama bunlar hiç kuşkusuz henüz bir bilim oluşturmazlar. Bu kayıtlar öylesine belirsizdir ki, aslında hiçbir biçimde bilgi olarak geçerli olamazlar; *Şu-King*'de örneğin 1.500 yıllık bir zaman aralığı ile iki güneş tutulmasından söz edilir. Çinliler arasında Gökbilimin durumunun en iyi tanıtı yüzyıllar boyunca takvimlerinin Avrupalılar tarafından yapılmış olmasıdır. Erken zamanlarda, takvim hazırlama işi henüz Çinli gökbilimciler tarafından sürdürülürken, ay ve güneş tutulmaları konusunda sık sık yanlış bildirimlerde bulunulur ve bunlar yazarların idamında sonuçlanırdı. Çinlilerin Avrupalılardan armağan aldıkları teleskoplar süs eşyaları olarak kullanılmıştır; bunun dışında nasıl kullanılacakları konusunda bir bilgileri yoktu. Tıp da Çinliler tarafından incelenmiştir, ama en büyük boşinançlarla bağlı salt görgül birşey olarak. Genel olarak bu halkın

olağandışı bir öykünme becerisi vardır ki, yalnızca gündelik yaşamda değil, ama sanatta da kendini gösterir. Güzeli güzel olarak sergilemeyi henüz başaramamışlardır, çünkü resim sanatlarında perspektif ve gölge eksiktir, ve Çin ressamının başka herşeyin olduğu gibi Avrupa tablolarının da iyi bir eşlemini üretmesine karşın, ve bir sazan balığının kaç pulunun ve bir yaprağın kaç girintisinin olduğunu, değişik ağaçların şeklinin nasıl olduğunu ve dallarının nasıl büküldüğünü çok iyi bilmesine karşın, gene de Yüce, İdeal, Güzel onun sanatının ve becerisinin alanına girmezler. Öte yandan Çinliler Avrupalılardan herhangi birşey öğrenmeyi istemeyecek kadar gururludurlar, gerçi sık sık üstünlüklerini tanımak zorunda kalsalar da. Kanton'da bir tecimci bir Avrupa gemisi yaptırmış, ama gemi komutanın buyruğu üzerine hemen yok edilmiştir. Avrupalılara dilenciler gibi davranılır, çünkü yurtlarını terketmek ve geçimlerini ülkelerinden başka bir yerde aramak zorunda kalmışlardır. Buna karşı, Avrupalılar, yalnızca düşünen insanlar olmaları nedeniyle, Çinlilerin dışsal ve bütünüyle doğal becerilerine öykünmeyi başaramamışlardır. Çünkü vernikleri, metalleri işlemeleri ve özellikle onların çok ince dökme sanatları, porseleni hazırlamaları ve daha başka birçok şey henüz Avrupalılar tarafından bütünüyle öğrenilmiş değildir. —

Bunlar tüm yanlarına göre Çin halkının karakteridir. Ayırdedici özelliği Tine ait olan herşeyin, özgür Törelliğin, Ahlakın, Yüreğin, iç Dinin, Bilimin ve asıl Sanatın ona uzak olmasıdır. İmparator her zaman görkemli bir tonla ve halk için bir babaya özgü iyilik ve incelikle konuşur; ve gene de halk kendisi hakkında en kötü öz-duyguyu taşır ve yalnızca görkemli İmparatorluk Gücünün arabasını çekmek için doğduğuna inanır. Onları toprağa yapıştıran yük onlara zorunlu yazgıları olarak görünür; ve kendilerini köleler olarak satmak ve köleliğin acı ekmeğini yemek onlar için hiç de korkunç birşey değildir. Öç alma biçimi olarak intihar, çocukların olağan ve gündelik bir olaymış gibi sokağa atılmaları kendileri için ve genel olarak insan için saygılarının ne kadar az olduğunu gösterir; ve hiçbir doğum ayrımının bulunmamasına, herkesin en yüksek konuma erişebilmesine karşın, bu eşitlik iç insanın savaşla kazanılmış anlamı değil, ama henüz ayrımlara ulaşamamış aşağı bir öz-duygudur.

İKİNCİ KESİM
Hindistan

Hindistan, tıpkı Çin gibi, eski ve o denli de henüz yeni bir şekildir, devinmeksizin ve değişmeksizin kalmış, içsel olarak kendini en eksiksiz gelişimi içinde tamamlamıştır. Her zaman özlem ülkesi olmuştur, ve bize bugün de bir tansıklar ülkesi olarak, tılsımlı bir dünya olarak görünür. Tüm düzenlemelerinde en sıradan Anlağı sunan Çin Devleti ile karşıt-

lık içinde, Hindistan Düşlemin ve Duygunun ülkesidir. İlerleme kıpısı ilkede genel olarak şöyledir: Çin'de ataerkil ilke ergin olmayan bir halkı yönetir, ve onların ahlaksal kararlarını saptayan şey düzenleyici yasa ve İmparatorun ahlaksal gözetimidir. Şimdi, Tinin çıkarı dışsal olarak koyulan belirlenimin içsel bir belirlenim olması, doğal ve tinsel dünyanın bir iç dünya olarak, anlığa ait olarak belirlenmesi, ve bu yolla genel olarak Öznelliğin ve Varlığın birliğinin ya da Varoluşun İdealizminin koyulmasıdır. Bu İdealizm şimdi Hindistan'da bulunur, ama yalnızca imgelemin kavramsız idealizmi olarak, ki varoluşu Başlangıçtan ve Özdekselden kurtarsa da, herşeyi yalnızca imgesele çevirir; çünkü imgesel olan Kavram ile iç içe geçmiş görünse de, ve Düşünce kendini arada bir ortaya çıkarsa da, bu ancak olumsal bir birleşme içinde olur. Ama gene de bu düşlere içerik olarak giren soyut ve saltık Düşüncenin kendisi olsa da, denebilir ki, burada sunulduğunu gördüğümüz şey kendi düş durumunun esrimesi içindeki Tanrıdır. Çünkü bu belirli kişiselliği olan ve aslında yalnızca bunun kilidini açan görgül bir bireyin düş görmesi değil, ama sınırsız Tinin kendisinin düş görmesidir.

Kadınların kendilerine özgü bir güzellikleri vardır ki, onda tenlerinin arılığı içindeki çehreleri yalnızca sağlığın ve diriliğin kırmızısı gibi değil, ama bir bakıma içeriden gelen tinsel bir soluk gibi daha ince bir tonu olan hafif ve hoş bir kızıllık ile örtülüdür, ve gözlerin ışıltısı ve dudakların duruşu ile, o çehrede hatlar düz, yumuşak ve gevşemiş görünür — neredeyse dünyasal-üstü bir güzellik ki, kadınlarda doğumu hemen izleyen günlerde görülür; o zaman bebeğin ağır yükünden ve doğumun sancılarından kurtulmuştur, ve ruh aynı zamanda sevilen bir bebeğin armağan edilmesinden duyulan sevinci yaşamaktadır; büyülü uyurgezerlik durumunda olan ve bununla daha güzel bir dünya ile ilişkiye giren kadınlarda da benzer bir güzellik tonu görülür; büyük bir sanatçı (Schoreel) bu tonu ölmekte olan Meryem'e, tini daha şimdiden kutsal ülkeye yükselmekte olan, ve ölen çehresini bir kez daha bir bakıma ayrılık öpücüğü ile dirilten o insana da vermiştir. Böyle bir güzelliği en hoş şekli içinde Hint dünyasında buluruz — sinir gevşemesinden gelen bir güzellik ki, onda kaba, katı ve dirençli herşey çözülmüştür ve yalnızca duyumsayan ruh görünür, ama bir ruh ki onda özgür ve kendi içinde temellenmiş olan Tinin ölümü tanınabilirdir. — Çünkü eğer bütün çevreye ve tüm ilişkilere Ruhun gül soluğunu yayan, dünyayı bir Sevgi Bahçesine dönüştüren bu Çiçek-Yaşamının düşlemsel ve tinsellik dolu çekiciliğine yaklaşacak olursak, eğer ona İnsan Vakarının ve Özgürlüğün Kavramı ile bakacak olursak, ilk bakışta ne denli kendimizden geçmişsek, onu tüm yanlara göre o denli aşağılık bulacağız. —

Hint doğasının evrensel ilkesi olarak, *düş görmekte olan* Tin karakteri daha yakından belirlenmelidir. Düşte birey kendini nesnelere karşı *bu*, dışlayıcı birey olarak bilmeye son verir. Uyanıkken, kendim içinimdir,

ve başkası bana karşı dışsal ve sağlam birşeydir, tıpkı benim onun için olduğum gibi. Dışsal birşey olarak başkası kendini Anlak düzeyindeki bir bağlantıya ve bir ilişkiler dizgesine genişletir ki, bunda benim tekilliğimin kendisi bir üyedir, onunla bağlantılı bir tekilliktir. Bu Anlak alanıdır. Buna karşı, düşte bu ayrılma yoktur. Tin başkasına karşı kendi için olmaya son vermiştir, ve böylece genel olarak dışsal ve tekil olanın onun evrenselliğinden ve özünden ayrılığı sona ermiştir. Düş gören Hintli buna göre sonlu ve tekil diyebileceğimiz tek şey, ve aynı zamanda kendinde sonsuz olarak, evrensel ve sınırsız birşey olarak, tanrısal birşeydir. Hint görüşü bütünüyle Evrensel Panteizmdir, ve dahası Düşüncenin değil, Imgelem yetisinin bir Panteizmidir. Tek bir Töz vardır, ve tüm bireyselleşmeler dolaysızca kendilerine özgü güçlere dirilmişlerdir. Duyusal gereç ve içerik Evrenselin ve Ölçülemezin içersine olduğu gibi alınmış, yalnızca kaba saba yollarda ona katılmış, ama Tinin özgür kuvveti yoluyla güzel Şekil içinde özgürleştirilmemiş ve Tinde idealize edilmemiştir; böylece duyusal olan tinsel olanın ona yalnızca hizmet eden ve ona sıkı sıkıya uyarlanmış bir anlatımı olamamış, ama Ölçüsüz ve Belirsiz olana genişletilmiş, bu yüzden Tanrısal öğe tuhaf, karışık ve saçma sapan birşeye bozulmuştur. Bu düşler boş masallar değil, imgelem yetisinin bir oyunu değildir, ve Tin onlarda yalnızca coşku içinde hoplayıp zıplamayı sürdürmez; tersine, onlarda kendini yitirir ve bu düşlemler tarafından sanki bunlar onun en ciddi realitesiymiş gibi ileri geri atılır, sanki bu sonluluklar onun efendileriymiş ve tanrılarıymış gibi kendini onlara adar. Böylece herşey, ama herşey, Güneş, Yıldızlar, Ganj, İndus, Hayvanlar, Çiçekler onun için birer Tanrıdır, ve tam bu tanrısallıkta sonlu olan kalıcılığını ve sağlamlığını yitirirken, anlaşılması da yitip gider; evrik olarak, tanrısal olan, kendi için değişebilir ve dayanıksız olduğu için, bu aşağı şekil nedeniyle baştan sona kirlenir ve saçmalaşır. — Sonlu herşeyin bu evrensel tanrısallaştırılmasında ve tam böylelikle tanrısalın kendisinin değersizleştirilmesinde insanlaşma, Tanrının bedenselleşmesi tasarımı özellikle önemli bir düşünce değildir. Papağan, inek, maymun vb. benzer olarak Tanrının bedenselleşmeleridirler, ve gene de kendi özlerinin üzerine yükseltilmezler. Tanrısal öğe Özneye, somut Tine bireyselleştirilmez, ama sıradanlığa ve anlamsızlığa indirgenir. — Bu genel olarak Hint dünya görüşünün durumudur. Şeyler benzer olarak Anlaktan, neden ve etkinin sonlu tutarlı kalıcılığından da yoksundurlar, tıpkı insanın özgür kendi-için-varlığın, kişiliğin ve özgürlüğün sağlamlığından yoksun olması gibi.

Dışsal olarak, Hindistan birçok yandan dünya-tarihsel bağıntılar içindedir. Yakın zamanlarda yapılan bir buluşa göre, Sanskritçe Avrupa dillerinin, örneğin Yunanca, Latince, Almanca'nın tüm daha öte gelişimlerinin temelinde yatar. Dahası, Hindistan bütün batı dünyası için başlangıç noktasıdır, ama bu dış dünya-tarihsel bağıntı daha çok yalnızca halkların bu noktadan doğal bir yayılmalarıdır. Gerçi Hindistan'da

daha öte gelişimin öğeleri bulunacak olsa da, ve gerçi bunların Batıya iletilmesinin izlerini görsek de, bu aktarma gene de öylesine soyuttur ki, daha sonraki halklar durumunda ilgimizi çekebilen şeyler Hindistan'dan türetilmiş değil, tam tersine kendi kendilerinin oluşturmuş oldukları ve onlar açısından Hint öğelerini unutmak için ellerinden gelenin en iyisini yaptıkları somut şeylerdir. Hindistan'a özgü olanın kendini yayması tarih-öncesidir, *çünkü Tarih yalnızca Tinin gelişiminde özsel bir çığır oluşturana aittir.* Genel olarak Hindistan'ın yayılması yalnızca dilsiz, edimsiz bir genişlemedir, e.d. politik bir eylemden yoksundur. Hintlilerin dışa yönelik hiçbir fetihleri yoktur; tersine, her zaman kendileri fethedilmişlerdir. Ve bu suskun yolda Kuzey Hindistan doğal bir yayılma için başlangıç noktası olurken, bütün Hindistan salt bir *özlem* Ülkesi olarak bütün Tarihin özsel bir kıpısını oluşturur. En eski zamanlardan bu yana, tüm halklar dileklerini ve özlemlerini bu tansıklar ülkesinin hazinelerine, yeryüzünün bu en paha biçilmez şeylerine ulaşmanın bir yolunu bulmaya yöneltmişlerdir — Doğanın hazineleri, inciler, elmaslar, parfümler, gül özleri, filler, aslanlar vb., ve o denli de bilgelik hazineleri. Bu hazinelerin Batıya getiriliş yolu tüm zamanlarda dünya-tarihsel önemi olan, ulusların yazgıları ile bağlı olan bir sorun olmuştur. Ve uluslar bu dileklerinin ülkesine ulaşmayı başarmışlardır; hemen hemen ne Doğunun ne de modern Avrupa Batısının hiçbir büyük ulusu yoktur ki ondan küçük ya da büyük bir parça kazanmış olmasın. Eski dünyada ilkin Büyük İskender karadan Hindistan'ın içlerine ulaştı, ama ona ancak dokunmayı başarabildi. Yeni dünyanın Avrupalıları bu tansıklar ülkesi ile doğrudan bağlantıya ancak öte yandan dolaşarak, ve hiç kuşkusuz, daha önce söylendiği gibi, genel olarak birleştirici öğe olan deniz yoluyla girebilmişlerdir. İngilizler, ya da daha doğrusu Doğu Hindistan Şirketi, ülkenin efendileridir, çünkü Asyatik İmparatorlukların zorunlu yazgısı Avrupalılara yenik düşmektir; ve Çin bugün va da yarın kaçınılmaz olarak bu yazgıya boyun eğecektir. Hindistan'da yaşayanların sayısı yaklaşık olarak 200 milyondur ve bunlardan 110-112 milyon kadarı doğrudan doğruya İngilizlerin denetimi altındadır. Onlara doğrudan altgüdümlü olmayan Prenslerin saraylarında İngiliz yetkililer ve onların ödemesi altında İngiliz askerler bulunur. Marathaların ülkesinin İngilizler tarafından ele geçirilmesinden bu yana, Hindistan'ın hiçbir bölümü onların gücüne karşı bağımsızlığını koruyamamıştır; giderek Burma İmparatorluğunda bile destek noktaları elde etmişler ve doğuda Hindistan'a komşu olan Brahmaputra'ya geçmişlerdir.

Asıl Hindistan İngilizlerin iki büyük bölüme ayırdıkları ülkedir: *Dekan* — doğusunda Bengal Körfezi ve batısında Hint Okyanusu bulunan büyük yarımada; ve *Hindostan* — Ganj vadisi tarafından oluşturulan ve Persia'ya doğru uzanan bölüm. Kuzey doğuya doğru Hindostan Himalayalar tarafından sınırlanır; bunlar Avrupalılar tarafından dünyanın en yüksek dağları olarak saptanmıştır, çünkü dorukları deniz düzeyinin

26.000 ayak kadar üzerine yükselir. Bu dağların öte yanında kara yeniden alçalır; Çinlilerin egemenliği buraya dek uzanır, ve Ingilizler Dalai Lama için Hlassa'ya gitmek istedikleri zaman, Çinliler tarafından durduruldular. Hindistan'ın batısına doğru kendisinde beş nehri birleştiren İndus akar; bu dallara Pentjâb denir ve Büyük İskender onlara dek ilerlemiştir. İngilizlerin egemenliği İndus'a dek genişlemez; o bölgede Sikh mezhebi yaşar; bunların anayasaları baştan sona demokratiktir, Hintlilerden olduğu gibi Müslüman dininden de kopmuşlardır ve ikisi arasında orta bir konumda durarak tek bir en yüksek Varlığı tanırlar. Güçlü bir ulusturlar ve Kabil ve Kaşmir'e boyun eğdirmişlerdir. Bunların dışında, İndus boyunca Savaşçılar Kastından gerçek Hint kabileleri yaşar. İndus ve ikiz kardeşi Ganj arasında büyük ovalar uzanır. Ganj çevresinde büyük Krallıklar vardır ve bunlarda bilimler öyle yüksek bir düzeye dek gelişmiştir ki, Ganj nehri çevresindeki ülkeler İndus çevresindekilerden daha da büyük bir ün kazanmışlardır. Bengal Krallığı özellikle serpilmektedir. Nerbuda Dekan ve Hindostan arasındaki sınırı oluşturur. Dekan yarımadası Hindostan'dan çok daha büyük bir türlülük sunar, ve ırmakları hemen hemen İndus ve Ganj kadar büyük bir kutsallık taşırlar, ve bu sonuncusu, tıpkı κατ' ἐξοχην nehri gibi, Hindistan'daki tüm nehirler için evrensel bir ad olmuştur. Şimdi irdeleyeceğimiz bu büyük ülkenin insanlarına İndus nehrinden ötürü Hintliler deriz (İngilizler onlara *Hindu* derler). Kendileri bütüne hiçbir zaman bir ad vermemiş, çünkü hiçbir zaman bir İmparatorluk olmamışlardır, ve gene de onları böyle görürüz.

Şimdi, Hintlilerin *politik* yaşamlarına gelirsek, ilk olarak bu bağıntıda Çin'e karşı gösterdiği ilerlemeyi irdelememiz gerekir. Çin'de tüm bireylerin eşitliği egemendi ve bu nedenle yönetim özekte, İmparatorda yoğunlaşmıştı, öyle ki tikel olan hiçbir bağımsızlığa ve öznel özgürlüğe ulaşamıyordu. Bu Birliğin en yakın ilerlemesi Ayrımın ortaya çıkması ve herşeye egemen Birliğe karşı Tikelliği içinde bağımsız olarak varolmasıdır. Orgensel bir yaşama bir yandan tek bir Ruh, öte yandan Ayrımlara doğru bir yayılmışlık aittir, ki bunlar kendilerini eklemleyerek tikellikleri içinde bütün bir dizgeye gelişirler ve bunu etkinliklerinin o tek Ruhu yeniden kuracağı bir yolda yaparlar. Tikelleşmenin bu Özgürlüğü Çin'de eksik olan şeydir, çünkü Ayrımların bağımsızlığa ulaşamamaları eksiklik olan şeydir. Bu bakımdan özsel ilerleme Hindistan'da yapılır, çünkü bağımsız üyeler kendilerini despotik birliğin dışına doğru geliştirirler. Gene de bu Ayrımlar Doğaya geri düşerler; örgensel yaşamda olduğu gibi Ruhu tek bir Ruh olarak etkinleştirmek ve onu özgürce üretmek yerine, taşlaşır ve katılaşırlar, ve sağlamlıkları yoluyla Hint halkını Tinin en alçaltıcı köleliğine mahkum ederler. Bu ayrımlar *Kastlar*dır. Her ussal Devlette ortaya çıkmaları zorunlu olan Ayrımlar vardır; bireyler öznel özgürlüğe ulaşmalı ve bu Ayrımları kendilerinden ortaya çıkarmalıdırlar. Ama Hindistan'da Özgürlük ve iç Törellik he-

nüz söz konusu değildir; tersine, öne çıkan Ayrımlar yalnızca meslek ayrımları, Sınıf ayrımlarıdır. Özgür Devlette de bu ayrımlar tikel alanlar oluştururlar ve bunlar etkinlikleri içinde kendilerini öyle bir yolda bir araya toplarlar ki, bireyler onlarda tikel Özgürlüklerini sürdürürler; buna karşın Hindistan'da yalnızca kitlelerin Ayrımları bulunur, ama bunlar bütün politik yaşamı ve dinsel bilinci yakalar. Sınıf Ayrımları, Çin'deki Birlik gibi, bu yolla aynı kökensel tözsellik basamağında kalır, e.d. bireylerin özgür Öznelliğinden ortaya çıkmazlar.

Devletin Kavramını ve değişik işlevlerini sorgularsak, ilk özsel işlevin ereği bütün Evrensel olan işlev olduğunu buluruz; insanlar ilkin dinde, sonra bilimde bu Evrenselin bilincine varırlar. Tanrı, tanrısal olan, saltık olarak Evrensel olandır. İlk Sınıf buna göre tanrısalın üretilmesini ve etkinleştirilmesini sağlayan *Brahmanlar* Sınıfı olacaktır. İkinci kıpı, ya da ikinci Sınıf öznel Kuvveti ve Yiğitliği sergileyecektir. Bu Kuvvet bütünün kalıcı olabilmesi ve başka bütünlere ya da devletlere karşı bütünlüğünü sürdürebilmesi için kendini geçerli kılmalıdır. Bu sınıf Savaşçılar ve Yöneticiler Sınıfıdır — *Kschatriya* —, gerçi sık sık Brahmanlar hükümete gelseler de. Üçüncü meslek erek olarak yaşamın tikelliğini, gereksinimlerin doyumunu alır ve kendi içinde tarım, tecim ve işleyimi kapsar — *Vaisya* Sınıfı. Son olarak dördüncü kıpı Hizmetçiler Sınıfı ya da Araçlar Sınıfıdır ki, işleri başkaları için kıt bir geçime yeterli bir ücret karşılığında çalışmaktır — *Sudra* Sınıfı (bu hizmet sınıfı aslında Devlette herhangi bir tikel örgensel sınıf oluşturamaz, çünkü üyeleri yalnızca bireylere hizmet ederler; işleri öyleyse dağınık tekil işlerdir ki, önceki sınıfın işine bağlanırlar).

Böyle Sınıfların varoluşuna karşı özellikle modern zamanlarda getirilen bir düşünce vardır ki, Devleti yalnızca soyut hak yanında görür ve bundan hiçbir Sınıf ayrımının olmaması gerektiği sonucunu çıkarır. Oysa Devlet yaşamında eşitlik bütünüyle olanaksız birşeydir; çünkü her zaman bireysel eşey ve yaş ayrımları ortaya çıkar, ve giderek tüm yurttaşların hükümette eşit paylarının olması gerekir dense bile, hemen kadınların ve çocukların üzerinden atlanır ve dışarıda bırakılırlar. Yoksulluk ve varsıllık arasındaki ayrım, beceri ve yeteneğin etkisi de benzer olarak yadsınamaz ve bunlar o soyut önesürümü bütünüyle çürütürler. Ama bu ilkeden çıkarak mesleklerin türlülüğüne ve bu türlülüğe bağlanan Sınıflara katlanabilsek bile, burada Hindistan'da bireyin özsel olarak *doğum* yoluyla bir Sınıfa ait olması ve ona bağlı kalması gibi bir özgünlük ile karşılaşırız. Bununla burada ortaya çıktığını gördüğümüz tüm somut dirimsellik ölüme geri düşer ve bir zincir tam doğmak üzere olan yaşamı engeller; bu ayrımlarda Özgürlüğün olgusallaşması görünüşü böylelikle bütünüyle yokolur. Doğumun ayırdığı şeyi özencin yeniden bir araya getirmemesi gerekir; bu nedenle Kastların kökensel olarak birbirleri ile karışmamaları ve evlilik yoluyla birleştirilmemeleri gerekir. Gene de Arrian (*Indika*, 11) bile yedi Kast sayar, ve daha son-

raki zamanlarda herşeye karşın değişik Kastların birleşmesi yoluyla doğan otuzdan daha çoğu ortaya çıkarılmıştır. Çokeşlilik zorunlu olarak buna götürmelidir. Bir Brahmanın örneğin üç başka Kasttan üç kadınla evlenme izni vardır, yeter ki ilk karısını kendi Kastından almış olsun. Kastların böyle karışımlarından doğan çocuklar başlangıçta hiçbir Kasta ait değildiler; ama bir kral bu Kast dışı insanları bir yere uydurmak için bir çözüm aradı ve öyle bir çözüm buldu ki, bu aynı zamanda sanatların ve üretimin de başlangıcı oldu. Buna göre çocuklar belirli işleyim dallarına atandılar; bir bölümü örücüler oldu, bir başkası demir işledi; böylece değişik mesleklerden değişik sınıflar ortaya çıktı. Bu karışık Kastların en yükseği bir Brahmanın savaşçılar Kastından bir kadınla birleşmesinden doğandır; en altta olanı *Chandâla* Kastıdır ki, bunlar cesetleri kaldırırlar, suçluları idam ederler, genel olarak tüm kirli işlerle ilgilenmek zorundadırlar. Bu Kastın üyeleri dışlanır ve onlardan nefret edilir, ayrı olarak yaşamak ve başkaları ile birliktelikten uzak durmak zorundadırlar. Bir *Chandâla* yüksek birinin yolundan çekilmek zorundadır, ve her Brahmana uzaklaşmayanı vurup devirme izni verilir. Eğer bir *Chandâla* bir su havuzundan içerse, havuz arılığını yitirmiş olur ve yeniden kutsanması gerekir.

Bundan sonra irdelememiz gereken şey bu Kastların ilişkisidir. Ortaya çıkışlarını sorgularsak, buna bir mitin anlatılmasıyla yanıt verilir. Brahman Kastı Brahmamn ağzından, Savaşçılar Kastı kollarından, İşleyimciler kalçalarından, Hizmet Edenler ayaklarından doğmuştur. Birçok tarihçi Brahmanların başlangıçta ayrı bir rahipler halkı oluşturduğu önsavını yaratmış, ve bu uydurma özellikle Brahmanların kendileri tarafından desteklenmiştir. Yalnızca rahiplerden oluşan bir halk hiç kuşkusuz en büyük saçmalıktır, çünkü *a priori* biliriz ki, bir Sınıflar ayrımı ancak bir halkın içersinde yer alabilir; her halkta değişik meslekler bulunmalıdır, çünkü bunlar Tinin nesnelliğine aittirler, ve *bir* sınıfın bir başkasını varsayması özseldir ve genel olarak Kastların ortaya çıkışı yalnızca birlikte yaşamın sonucudur. Bir rahipler halkı tarımcılar ve savaşçılar olmaksızın varolamaz. Sınıflar dışardan bir araya getirilemezler, ama ancak içerden ayrışabilirler; içerden ortaya çıkabilirler, dışarıdan içeri giremezler. Ama bu ayrımların burada Doğaya yüklenmesi genel olarak Doğunun Kavramından ortaya çıkar. Çünkü aslında Öznelliğin kendi mesleğini seçmede aklanmasının gerekli olmasına karşın, Doğuda genel olarak iç Öznellik henüz bağımsız olarak tanınmaz; ve eğer ayrımlar ortaya çıkarsa, o zaman buna bireyin onları kendi için seçmesi değil, ama Doğa yoluyla kazanması düşüncesi bağlanır. Çin'de halk hiçbir sınıf ayrımı olmaksızın yasalara ve Imparatorun ahlaksal istencine, öyleyse bir insan istencine bağımlıdır. Platon *Devlet*'inde meslekler için ayrımları yöneticinin seçimi yoluyla yapılmaya bırakır; öyleyse burada da törel birşey, tinsel birşey belirleyici etmendir. Hindistan'da Doğa yönetici güçtür. Ama eğer ayrımlar yalnızca dünyasal olanla

ilgili mesleklere, nesnel Tinin şekillenmelerine sınırlanmış olsaydı, bu Doğa-belirleniminin burada gözlediğimiz değersizleştirme derecesine dek götürmesi gerekmezdi. Ortaçağ feodalizminde bireyler belirli bir sınıfa da bağlıydılar; ama tümü için bir En Yüksek Varlık bulunuyordu ve dinadamları sınıfına geçme özgürlüğü herkese açıktı. Dinin herkes için eşit birşey olması, ve bir el işçisinin oğlunun el işçisi olmasına, bir çiftçinin oğlunun çiftçi olmasına ve özgür seçimin sık sık birçok zorlayıcı koşula bağlanmasına karşın dinsel kıpının herkes ile aynı ilişki içinde durması ve Din yoluyla herkesin saltık değer taşıması — bu yüksek Ayrımdır. Ama Hindistan'da bu konuda durum tam karşıtıdır. Hıristiyan dünyadaki sınıflar ile Hindistan'daki sınıflar arasındaki bir başka ayrım hiç kuşkusuz bizim aramızda her sınıfta bulunan ve insanın kendinde ve kendisi yoluyla taşıması gereken şeyi oluşturan törel vakardır. Bu bakımdan üst sınıflar aşağı sınıflara eşittir, ve Din orada herkesin güneşlendiği daha yüksek alan olduğu için, yasa önünde eşitlik, Kişi ve mülkiyet hakları her sınıf için kazanılır. Ama Hindistan'da, daha önce belirtildiği gibi, ayrımlar yalnızca Tinin nesnelliğine değil, ama saltık İçselliğine dek uzandığı ve böylece onun tüm ilişkilerini kapsadığı için, orada ne Törellik, ne Türe, ne de Dindarlık bulunacaktır.

Her Kastın kendi tikel ödevleri ve hakları vardır; ödevler ve haklar buna göre genel olarak insanların değil, ama belirli bir Kastın ödevleri ve haklarıdır. Biz 'Yiğitlik bir erdemdir,' derken, buna karşı Hintli, 'Yiğitlik *Kschatriya*ların erdemidir,' der. Genel olarak insanlık, insansal ödev ve insansal duygu bulunmaz, ama yalnızca tikel Kastların ödevleri vardır. Herşey ayrımlara taşlaşmıştır, ve bu taşlaşmanın üzerinde özenç egemendir. Törellik ve insan değeri bulunmaz; kötü tutkular herşeye yayılırlar; Tin düşler dünyasında dolanıp durur; ve en yüksek olan şey Yokoluştur.

Brahmanların ne olduklarını ve ne sayıldıklarını daha yakından anlamak için Dine ve tasarımlarına dönmemiz gerekir, ki bunu daha sonra yapacağız, çünkü Kastların haklarının birbirlerine karşı durumu temelini dinsel ilişkide bulur. *Brahma* (eşeysiz) dinde en yüksek olandır, ama onun dışında birincil tanrılar *Brahma* (eril), sonsuz çoklukta şekil içindeki *Vişnu* ya da *Krişna*, ve *Siva* vardır; bu Üçlülük bir arada durur. Brahmâ en yüksektir; ama Vişnu ya da Krişna, Siva, ayrıca Güneş, Hava vb. de Brahm, e.d. tözsel Birliktirler. Brahm'ın kendisine hiçbir adak sunulmaz, ona tapınılmaz; ama tüm başka putlara dua edilir. Brahm'ın kendisi herşeyin tözsel Birliğidir. İnsanın en yüksek dinsel ilişkisi kendini Brahm'a yükseltmesidir. Eğer bir Brahmana 'Brahm nedir?' diye sorulursa, şu yanıtı verir: 'Kendi içime geri düştüğümde ve tüm dış duyuları kapadığımda ve içimden *Om* dediğimde, bu Brahm'dır.' Tanrı ile soyut birlik insanın bu soyutlanmasında varoluşa getirilir. Bir soyutlama başka herşeyi değişmemiş bırakabilir, tıpkı geçici olarak herkeste uyarılan tapınma gibi; ama Hintliler durumunda bu somut olan herşeye

karşı olumsuz olarak çevrilir ve en yüksek durum Hintlinin kendini tanrı yapmasını sağlayan bu yükselmedir. Brahmanlar doğum yoluyla daha şimdiden Tanrısalın iyeliğindedirler. Böylece Kast ayrımı şimdide bulunan tanrılar ve sonlu insanlar arasındaki ayrımı da kapsar. Öteki Kastlar hiç kuşkusuz benzer olarak Yeniden Doğuşa katılabilirler; ama sonsuz yadsımalara, işkencelere ve kefaretlere katlanmak zorundadırlar. Yaşamın ve yaşayan insanın küçümsenmesi bunlardaki temel özelliktir. Brahman olmayanların büyük bir bölümü yeniden doğuş uğruna çabalar. Bunlara Yogiler denir. Dalai-Lama için Tibet'e yolculukta böyle bir Yogi ile karşılaşan bir Ingiliz şunları anlatır: Yogi daha şimdiden bir Brahmanın gücüne ulaştıran yolun ikinci basamağına ulaşmıştır. İlk basamağı on iki yılı hiç oturmaksızın ya da uzanmaksızın sürekli ayakları üzerinde durarak tamamlamıştır. Başlangıçta kendini bir iple bir ağaca bağlamak zorunda kalmış, ve bu durum sonunda ayakta uyumaya alışıncaya dek sürmüştür. İkinci basamağı on iki yıl boyunca ellerini sürekli başının üstünde kavuşturarak geçirmektedir, ve tırnakları daha şimdiden ellerinin içinde büyümeye başlamıştır. Üçüncü basamaktan her zaman aynı yolda geçilmez; genellikle Yoginin bir günü beş ateşin, yani tüm gök bölgelerine göre dört ateşin ve Güneşin arasında geçirmesi gerekir; sonra ateşin üzerinde ileri geri sallanma gelir ki, üç saat ve üç çeyrek sürer. Bir keresine bu tür bir eyleme tanık olan bir İngilizin anlatuğına göre, yarım saat içinde bireyin bedeninin her yanından kanlar akmaya başlar, aşağı indirilir, ve hemen orada ölür. Ama eğer biri bu sınava dayanabilmişse, sonunda diri diri gömülür, eş deyişle dik olarak toprağa batırılır ve üstü bütünüyle örtülür; üç saat ve üç çeyrek sonra dışarı çekilir, ve sonunda, eğer henüz yaşıyorsa, Brahmanın iç gücünü kazanmıştır.

Öyleyse insan yalnızca varoluşunun böyle bir olumsuzlaması yoluyla bir Brahmanın gücüne erişir: Ama bu olumsuzlama en yüksek basamağında eksiksiz bir devimsizliğe, tüm duygunun ve tüm istencin yokedilmesine ulaşmış olmanın küt bir bilincinden oluşur — bir durum ki Budistler arasında En Yüksek olarak geçerlidir. Hintliler başka bakımlardan ne denli ürkek ve zayıf olsalar da, kendilerini En Yüksek olana, Yokoluşa adama konusunda çok az duraksama gösterirler, ve örneğin kadınların kocalarının ölümünden sonra kendilerini yakmaları biçimindeki töre de bu bakış ile ilgilidir. Eğer bir kadın bu göreneksel düzenlemeye direnecek olursa, tüm toplumdan dışlanır ve tam bir yalnızlık içinde bırakılır. Bir Ingiliz bir kadının bir çocuğunu yitirdiği için kendini yaktığını gördüğünü anlatır; kadını amacından döndürebilmek için olanaklı herşeyi yapmıştır; sonunda orada duran kocaya dönmüş, ama adam tam bir ilgisizlik içinde evde ondan başka karılarının da olduğunu anlatmıştır. Yine, zaman zaman yirmi kadının kendilerini hep birlikte Ganj'a attıkları görülür, ve Himalaya Dağları'nda bir İngiliz yaşamlarına o kutsal nehirde bir son verebilmek için Ganj'm kay-

nağını arayan üç kadın bulmuştur. Bengal Körfezi'nde, milyonlarca Hintlinin toplandığı Orissa'da, Jugernaut'un ünlü bir tapınağındaki tapınmada Tanrı Vişnu'nun imgesi bir araba üzerinde dolaştırılır; yaklaşık beş yüz insan onu çeker ve içlerinden birçokları kendilerini tekerleklerinin önüne fırlatarak parçalanmayı bekler. Bütün deniz kıyısı şimdiden kendilerini böyle adayanların kemikleri ile örtülmüştür. Çocuk öldürme de Hindistan'da çok sıktır. Anneler çocuklarını Ganj'a atarlar ya da onları Güneşin ışınları altında ölüp gitmeye bırakırlar. Bir insan yaşamı için saygıda yatan ahlaksal öğe Hintliler arasında bulunmaz. Böyle tümü de yokoluşa yönelik yaşam yollarının daha sonsuz çoklukta değişkileri vardır. Örneğin, Yunanlılar tarafından adlandırıldığı gibi Gimnosofistler buraya aittir. Çıplak Fakirler, Katolik dilenci rahipler gibi, herhangi bir uğraşları olmaksızın dolaşıp dururlar, başkalarının sadakaları ile yaşarlar ve amaçları soyutlamanın Yüksekliğine, bilincin tam kütleşmesine erişmektir ki, buradan fiziksel ölüme geçiş çok büyük bir adım olmaktan çıkmıştır.

Şimdi, başkalarının ancak zahmetle kazanabildikleri bu Yüksekliğe Brahmanlar, daha önce söylendiği gibi, doğuş yoluyla iyedirler. Bir başka Kastın Hintlileri buna göre Brahmanı bir tanrı gibi onurlandırmak, önünde yerlere kapanmak ve ona 'Sen Tanrısın' demek zorundadırlar. Ve böyle bir değer hiç kuşkusuz törel eylemlerden doğmaz; tersine, tüm İçsellik eksik olduğu için, en aşırı ölçüde anlamsız edimler için yönergeler sağlayan bir görenekler curcunasından oluşabilir. İnsan yaşamının, denir, Tanrıya sürekli bir tapınma olması gerekir. Eğer bu tür evrensel önermelerin alabildikleri somut şekillere bakılacak olursa nasıl boş oldukları görülür. Eğer bir anlamları olacaksa, bütünüyle başka, daha öte bir belirlenime gereksinirler. Brahmanlar şimdide bulunan tanrılardır, ama tinsellikleri henüz Doğallık ile karşıtlık içinde kendi içlerine yansımış değildir; ve böylece bütünüyle önemsiz olan birşey saltık önem taşır. Brahmanların işi başlıca Vedaların okunmasından oluşur; aslında yalnızca onlar bunları okuyabilirler. Eğer bir Sudra Vedaları okuyacak ya da okunduklarını duyacak olursa, sert bir biçimde cezalandırılacak ve kulaklarına kızgın yağ dökülmesi gerekecektir. Brahmanların dışsal olarak gözetmeleri gereken şeylerin sayısı inanılmayacak denli yüksektir, ve Manu Yasaları onları ödevlerin en önemli bölümü olarak kabul eder. Brahman kalkarken belirli bir ayağı üzerine dayanmalı, sonra bir ırmakta yıkanmalıdır; saçları ve tırnakları yuvarlak kesilmiş, bütün bedeni arındırılmış, ve giysileri beyaz olmalıdır; elinde belirli bir değnek ve kulaklarında altın birer küpe olmalıdır. Eğer Brahman aşağı bir Kasttan biri ile karşılaşırsa, geri dönüp kendini arındırmalıdır. Sonra Vedaları da okuması, ve dahası bunu değişik yollarda yapması gerekir: Her bir sözcüğü ayrı olarak, ya da bir sonrakini iki kez, ya da geriye doğru. Ne güneşin doğuşuna bakabilir, ne de batışına; ne bulutlarla örtülü iken, ne de sudaki yansımasına. Bir

buzağının bağlı olduğu ipin üzerinden atlamasına ya da yağmur yağarken dışarı çıkmasına izin verilmez. Yemek yerken, hapşırırken, esnerken ya da rahatça otururken karısına bakması yasaktır. Öğle yemeğinde üzerinde yalnızca bir giysi olabilir, yıkanırken hiçbir zaman bütünüyle çıplak olamaz. Böyle yönergelerin ne kadar ileri gittikleri özellikle Brahmanların kendi doğa gereklerini yerine getirmede izledikleri düzenlemelerden yargılanabilir. Bunu büyük bir caddeye, küller üzerine, sürülmüş toprağa, bir tepeye, bir beyaz karınca yuvası üzerine, yakılmaya belirlenmiş odun üzerine, yürürken ya da dururken bir hendekte, bir nehrin kıyısında vb. yapmaları yasaktır. Onu yaparken güneşe, suya ya da hayvanlara bakamazlar. Gün boyunca yüzlerini genellikle kuzeye, ama gece güneye dönük tutmalıdırlar; ancak gölgede nereye isterlerse döndürmeleri keyiflerine kalmıştır. Uzun bir yaşam dileyen herkese kırık camlar, pamuk tohumları, küller ya da tahıl demetleri ya da kendi idrarı üzerine basmak yasaktır. Mahabharata şiirindeki Nala bölümünde 21 yaşında, kızların kendilerinin bir koca seçme hakkını taşıdıkları yaşta olan bir genç kızın talipleri arasında bir seçimde bulunması anlatılır. Bunların sayısı beştir; ama genç kız dördünün ayakları üzerinde sağlam duramadıklarını görür ve hemen bütünüyle doğru olarak onların tanrılar oldukları vargısını çıkarır. Bu yüzden gerçek bir insan olan beşinciyi seçer. Ama küçümsenen dört tanrının yanısıra seçimde gözardı edilen ve bu nedenle öç almak isteyen iki kötü tanrı daha vardır; buna göre sevdikleri kızın kocasını eğer herhangi birşeyde yanlışlık yapacak olursa ona zarar verebilme amacıyla attığı her adımda ve her eylemde sıkı bir biçimde gözlemeye başlarlar. İzlenen koca kendisine karşı yöneltilebilecek hiçbirşey yapmaz, ta ki sonunda dikkatsizlikle kendi idrarı üzerine basıncaya dek. Şimdi Cin ona karşı getirilebilecek birşey bulmuştur; onu oyun tutkusu ile doldurur ve böylece uçuruma fırlatır.

Brahmanlar bu tür belirlenimlerin ve yönergelerin altında dururken, buna karşı yaşamları kutsaldır; suçlar için sorumlu tutulamazlar; benzer olarak, mallarına da el koyulamaz. Prensin onlara verebileceği en ağır ceza ülkeden sürmenin ötesine geçemez. İngilizler Hindistan'a jürili mahkemeyi getirmek istediler; jürinin yarısı Avrupalılardan, yarısı Hintlilerden oluşacaktı. Bu konuda kendilerine danışılacak olan Hintlilere jüriye verilecek yetkiler sunuldu. Bunun üzerine Hintliler bir dizi kuraldışı ve koşul getirdiler, ve daha başka şeyler arasında bir Brahmana ölüm cezası verilmesini onaylayamavacaklarını da söylediler; ölü bir bedene bakamayacakları ve onu inceleyemeyecekleri gibi karşıçıkışları bütünüyle bir yana. Bir Savaşçı durumunda faiz oranı yüzde üç, bir Vaisya durumunda yüzde dört, bir Sudra durumunda yüzde beş kadar yüksek olabilirken, bir Brahmandan ise hiçbir zaman yüzde ikiden daha yükseğini ödemesi istenmez. Brahmamn öyle bir gücü vardır ki, Göğün şimşeği elini ona ya da mallarına uzatmayı göze alan Kralı çar-

pacaktır, çünkü en sıradan Brahman bile Kralın öylesine üstünde durur ki, eğer onunla konuşacak olursa kendini kirletmiş olacak, ve eğer kızları evlenmek için bir prensi seçecek olurlarsa onu onursuzlaştırmış olacaklardır. Manu Yasa Kitabında şunlar bulunur: 'Eğer biri bir Brahmana ödevlerini öğretmeyi isterse, Kral böyle bir öğretmenin kulaklarına ve ağzına kızgın yağ dökülmesi buyruğunu vermelidir; eğer bir kez doğmuş biri iki kez doğmuş birine sövgüler yağdıracak olursa, ağzından on parmak uzunluğunda kızgın bir demir sokulacaktır.' Öte yandan, eğer bir Sudra bir Brahmanın iskemlesine oturacak olursa, arkasından kızgın demir sokulacaktır, ve eğer ayağı ya da eli ile bir Brahmanı itecek olursa, ayağı ya da eli kesilecektir. Giderek eğer bir Brahmanı hüküm giymekten kurtaracaksa, yalancı tanıklık yapılmasına ve mahkeme önünde yalan söylenmesine bile izin verilir.

Nasıl Brahmanların öteki Kastlar üzerinde üstünlükleri varsa, bu sonuncuların da kendi paylarına onlara altgüdümlü olanlar üzerinde önceliğe bağlı ayrıcalıkları vardır. Eğer bir Sudra bir Parya ile değme sonucunda arılığını yitirirse, onu orada yere devirme hakkını taşır. Daha yüksek bir Kastın daha aşağı bir Kasta karşı insan sevgisi göstermesi bütünüyle yasaklanmıştır, ve bir Brahman bir başka Kastın bir üyesine bu kişi bir tehlike içinde bile olsa yardım etmeyi hiçbir zaman aklından geçirmez. Öteki Kastlar, eğer bir Brahman kızlarını evlenmek için alacak olursa, bunu büyük bir onur sayarlar; ama onun için buna, daha önce söylendiği gibi, ancak daha şimdiden kendi Kastından bir kadın almışsa izin verilir. Brahmanların kendilerine kadınlar alma özgürlüğü bundan doğar. Büyük dinsel bayramlarda halkın arasına girerler ve onlara en hoş gelen kadınları seçerler; ama onları diledikleri gibi başlarından atarlar.

Eğer bir Brahman ya da herhangi bir başka Kastın bir üyesi yukarıda değinilen yasaları ve yönergeleri çiğnerse, kendisi kendi Kastından dışlanır, ve yeniden geri alınabilmek için kalçalarına bir halka taktırması ve yineleyerek havada ileri geri sallandırılması gerekir. Yeniden kabul edilebilmenin daha başka biçimleri de vardır. Bir Ingiliz Valisinden haksızlığa uğradığına inanan bir Raja yakınmalarını ortaya serebilmeleri için iki Brahmanı Ingiltere'ye gönderdi. Ama Hintlilere denizi geçmek yasaktır; ve buna göre bu gönderilenlerin geri döndükten sonra Kastlarından atıldıkları ve geri alınabilmek için yeniden altın bir buzağıdan doğmak zorunda oldukları bildirildi. Ama uygulamanın bütünlüğü bir ölçüde gevşetildi ve buna göre buzağının yalnızca içinden sürünerek çıkmak zorunda oldukları bölümünün altından olması yeterli görüldü; gerisi tahtadan olabilirdi. Her Kastın altgüdümlü olduğu bu çeşitli görenekler ve dinsel alışkanlıklar Ingilizler için özellikle asker toplamada büyük sıkıntılara yol açmıştır. Başlangıçta bunlar bu kadar çok yönerge altında durmak zorunda olmayan Sudra Kastından toplanıyordu; ama bunlarla hiçbirşey yapılamadığı için, Kschatriya Sınıfına

başvuruldu. Ama bunların sonsuz sayıda kaygıları vardır: Et yiyemezler, ölü bedenlere dokunamazlar, sığırların ya da Avrupalıların içtikleri bir sudan içemezler, başkalarının pişirdiğini yiyemezler vb. Her Hintli yalnızca belirli bir işi yapar, öyle ki sonunda kişinin orada birçok hizmetçisinin olması gerekir; bir teğmenin otuz, bir binbaşının altmış hizmetçisi vardır. Böylece her Kastın kendi ödevleri vardır; Kast ne denli aşağı ise, yerine getireceği o denli az şey vardır; ve her bir bireyin konumu doğum yoluyla saptandığı için, bu katı belirlemelerin dışında başka herşey yalnızca özenç ve güç tarafından yönetilir. Manu Yasa Kitabında cezalar Kastların aşağılığı ile artar, ve başka bakımlardan da bir ayrım bulunur. Eğer yüksek Kasttan biri aşağı birine karşı bir tanıt olmadan suçlama yöneltirse, birincisi cezalandırılmaz; evrik durumda ceza çok serttir. Yalnızca hırsızlık durumunda bir kuraldışı yer alır ve yüksek Kast daha ağır bir ceza öder.

Mülkiyet açısından Brahmanların büyük bir üstünlükleri vardır, çünkü hiç vergi ödemezler. Başkalarının topraklarındaki ürünün yarısını Prens alır; geriye kalan yarının ekip biçme giderleri ve çiftçilerin geçimleri için yeterli olması gerekir. Hindistan'da genel olarak ekilen toprağın ekenin mi yoksa sözde bir feodal efendinin mülkiyeti mi olduğu çok önemli bir noktadır, ve Ingilizlerin kendileri bu konuda açık bir görüşe ulaşmada güçlük çektiler. Çünkü Bengal'i ele geçirdikleri zaman, mülkiyete bağlı vergileri belirleme yolu onlar için çok önemli oldu, ve bunların çiftçiler mi yoksa efendiler üzerine mi getirilmesi gerektiğini saptamak zorunda kaldılar. Ikincisini yaptılar, ama sonuç efendiler payına en keyfi davranışlarla karşılaşmaları oldu; bunlar köylüleri kovdular ve şu ya da bu miktarda toprağın işlenmemiş olduğu bildiriminde bulunarak haraçların düşürülmesini sağladılar. Sonra kovulan çiftçileri çok az bir ücretle gündelikçiler olarak geri aldılar ve toprağı kendileri için ektirdiler. Her bir köyün bütün geliri, söylendiği gibi, ikiye bölünür; bunlardan biri Rajaya, öteki çiftçilere aittir; ama yerin başkanı, yargıç, suların gözetimcisi, dinsel tapınmayla ilgilenen Brahman, astrolog (ki o da bir Brahmandır ve talihli ve talihsiz günleri bildirir), demirci, marangoz, çömlekçi, çamaşırcı, berber, doktor, dansçı kızlar, müzisyen, şair de orantılı paylar alırlar. Bu düzenleme sağlamdır ve değiştirilemezdir ve hiç kimsenin özencine bağlı değildir. Tüm politik devrimler bu yüzden sıradan Hintli için ilgisizce gelip geçerler, çünkü onun kısmeti değişmez.

Kast ilişkilerinin betimlemesi dolaysızca *Dinin* irdelemesine götürür. Çünkü Kast bağları, daha önce belirtildiği gibi, yalnızca dünyasal değil, ama özsel olarak dinseldir, ve vakarları içindeki Brahmanların kendileri bedensel olarak şimdide bulunan tanrılardır. Manu yasalarında şunlar söylenir: 'Kral, en büyük sıkıntısında bile, Brahmanları kendisine karşı uyarmasın; çünkü güçleri ile onu yokedebilirler, onlar Ateşi, Güneşi, Ayı vb. yaratanlardır.' Onlar ne Tanrının ne de onun halkının hizmet-

çileridirler; tersine, geri kalan Kastlar için Tanrının kendisidirler, bir ilişki ki, Hint Tininin sapıklığını oluşturur. Tinin ve Doğanın düşsel Birliğini, ki tüm şekillenmelerde ve ilişkilerde muazzam bir baş dönmesini kendisi ile birlikte getirir, daha önce Hint Tininin ilkesi olarak görmüştük. Hint Mitolojisi buna göre yabanıl bir Düşlem aşırılığıdır ki, onda hiçbirşeyin sağlam bir şekli yoktur, kolayca en sıradan olandan en yüksek olana, en yüce olandan en tiksindirici ve sıradan olana geçilir. Böylece Hintlilerin Brahm ile ne anladıklarını çıkarmak da güçtür. En yüksek Tanrı, Bir, Göğün ve Yerin Yaratıcısı tasarımlarını alma ve bu düşünceleri Hint Brahm'ına uygulama eğilimindeyizdir. Vişnu ve Siva'ya karşı tek bir Kişi oluşturan Brahma Brahm'dan ayrıdır. Bu nedenle birçokları Brahm üzerinde olan en yüksek Varlığa Parabrahma derler. Ingilizler Brahm'ın aslında ne olduğunu ortaya çıkarabilmek için büyük sıkıntılara girmişlerdir. Hint tasarımında iki Göğün olduğu Wilford tarafından ileri sürülmüştür: Birincisi dünyasal Cennet, ikincisi tinsel anlamda Gök. Onlara ulaşabilmek için iki Kült kipi vardır. Biri dışsal görenekleri, puta tapınmayı kapsar; ikincisi en yüksek Varlığın tinde onurlandırılmasını ister. Adaklar, arınmalar, hacca gitmeler ikincide gerekli değildir. Ikinci yola girmeye hazır çok az Hintlinin olduğu bulunur, çünkü ikinci Göğün hazzının neden oluştuğunu anlayamazlar. Bir Hinduya bir puta tapıp tapmadığı sorulduğunda, herkes 'Evet' der; ama en yüksek Varlığa tapınıp tapınmadığı sorusuna herkes 'Hayır' yanıtını verir. Eğer şimdi, 'Yaptığınız o şeyin, kimi bilgin insanların sözünü ettiği o sessiz meditasyonun anlamı nedir?' diye daha öte sorulacak olursa, yanıt şudur: 'Tanrılardan birinin onuru için dua ederken ayaklar bacakların üzerine gelecek şekilde yere otururum, dinginlik içinde düşüncelerimi yükselterek ve konuşmaksızın ellerimi kavuşturarak Göğü seyrederim. Sonra, Brahm, en yüksek Varlık olduğumu söylerim. Maya (dünyasal aldanmaca) nedeniyle, Brahm olmanın bilincinde değilizdir; ona dua etmek, ona adaklar sunmak yasaktır, çünkü bu kendi kendimize tapınmak demek olacaktır. Öyleyse her zaman yalnızca Brahm'ın vayılımlarına seslenmekteyizdir.' Bizim düşünce akışımıza çevirdiğimiz zaman, Brahm düşüncenin kendi içindeki arı Birliğidir, kendi içinde yalın Tanrıdır. Ona hiçbir tapınak sunulmaz, ve hiçbir Kültü yoktur. Benzer olarak, Katolik dininde Kiliseler Tanrıya değil, ama azizlere adanır. Kendilerini Brahm düşüncesinin araştırmasına vermiş olan başka Ingilizler Brahm'ın tüm tanrılara uygulanabilecek ve hiçbirşey söylemeyen bir ön-ad olduğunu düşünmüşlerdir; böylece Vişnu 'Ben Brahm'ım' der; Güneş, Hava, Denizlere de Brahm denir. Böylece kendini özsel olarak sınırsız bir türlülüğe ayrıştıran yalın töz de Brahm olacaktır. Çünkü bu soyutlama, bu arı Birlik herşeyin temelinde yatan, tüm belirliliğin kökeni olan birşeydir. Bu Birliğin bilgisinde tüm nesnellik uzaklaştırılır, çünkü arı Soyut Olan en son boşluğu içindeki bilmenin kendisidir. Yaşamın bu Ölümüne daha

yaşamın kendisinde erişmek için, bu soyutlamayı ortaya koymak için bilginin olduğu gibi tüm törel eylemin ve istencin de yitişi zorunludur, tıpkı Fo Dininde olduğu gibi; ve daha önce sözü edildiği gibi, kefaretler bunun için üstlenilir.

Brahm soyutlamasına ek olarak somut içerik gelir, çünkü Hint dininin ilkesi Ayrımların ortaya çıkışıdır. Bunlar o soyut düşünce-arılığının dışına düşerler ve ondan sapan şeyler olarak dolaysız duyusal ayrımlar ya da duyusal şekil içindeki düşünce ayrımlarıdırlar. Bu yolda somut içerik Brahm'ın arı İdealliğine geri alınmış olmaksızın tinsellikten yoksun bir yabanıllığa dağılır. Böylece geri kalan tanrılar duyusal şeylerdir: Dağlar, Irmaklar, Hayvanlar, Güneş, Ay, Ganj. Bu yabanıl türlülük daha sonra tözsel ayrımlara yoğunlaşır ve tanrısal özneler olarak ayrımsanır. Vişnu, Siva, Mahâdeva bu yolda Brahma'dan ayrılırlar. Vişnu'nun şeklinde bedenselleşmeler ortaya çıkar ki, bunlarda Tanrı insan olarak görünmüştür, ve bu insanlaşmalar her zaman değişimlere ve yeni çığırlara götürmüş tarihsel kişilerdir. Üreme gücü de benzer olarak tözsel bir şekildir, ve kazılarda Hintlilerin mağara ve *Pagoda*larında her zaman eril üreme gücü olarak Lingam ve dişil üreme gücü olarak Lotos bulunur.

Soyut Birliğin ve soyut duyusal Tikeliğin bu İkiliğine, 'Kendi'nin Tanrı ile ilişkisi söz konusu olduğunda, ikili Kült tam olarak karşılık düşer. Bu Kültün bir yanı arı kendini ortadan kaldırma soyutlamasından, olgusal özbilincin yokedilmesinden oluşur; bu olumsuzlama öyleyse bir yandan küt bilinçsizlikte, öte yanda kendini öldürmede ve kendine yapılan işkenceler yoluyla dirimselliğin yokedilmesinde görüngüye çıkar. Kültün öteki yanı aşırılıkların yabanıl bir şamatasından, bilincin doğallığa batışı yoluyla 'Kendi'sizleşmesinden oluşur, çünkü 'Kendi' doğallıktan kendini ayırmanın bilincini ortadan kaldırma yoluyla kendini o doğallık ile özdeşleştirmiştir. Buna göre tüm *Pagoda*larda fahişeler ve dans kızları tutulur ki, Brahmanlar tarafından dansta, güzel duruşlarda ve tavırlarda büyük bir dikkatle eğitilirler ve kendilerini belirli bir edere her gelene vermek zorundadırlar. Burada bir öğretiden, Dinin Törellik ile bağıntısından en küçük bir biçimde söz edilemez. Bir yandan Sevgi, Gök, kısaca tinsel herşey Hintlinin düşlemi tarafından tasarımlanır; ama öte yandan onun için düşünsel herşey o denli de duyusal olarak oradadır, ve sarhoşluk yoluyla kendini salt doğal olana gömer. Dinsel nesneler böylece ya sanat tarafından üretilen tiksindirici şekillerdir, ya da doğal şeyler. Her kuş, her maymun şimdide bulunan bir tanrıdır, bütünüyle evrensel bir varlıktır. Hintliler bir nesneye anlak belirlenimleri içinde sarılmaya yeteneksizdirler, çünkü bunun için derin düşünme gerekir. *Evrensel olan duyusal nesnelliğe saptırılırken, nesnellik de kendi belirliliğinden evrenselliğe itilir ve bu yolla kendini desteksiz olarak ölçüsüzlüğe genişletir.*

Eğer şimdi daha ileri gidip Dinin Hintlilerin *Törelliğini* ne düzeye dek sergilediğini sorarsak, verilmesi gereken yanıt birincinin ikinciden Brahm'ın kendi somut içeriğinden olduğu kadar ayrı olduğudur. Bizim

için Din aslında bizim Varlığımız olan Varlığın bilgisidir, ve buna göre bilmenin ve istemenin tözüdür ki, bu sonuncuların belirlenimi bu temel tözün bir aynası olmaktır. Ama burada bu Varlığın kendisinin insan eyleminin içeriği olabilecek tanrısal erekleri ile Özne olduğu imlenir. Oysa insan eyleminin evrensel tözü olarak Tanrının Varlığının bir bağıntısının kavramı, böyle Törellik Hintliler durumunda bulunamaz, çünkü bilinçlerinin içeriği olarak tinsel olanı almazlar. Bir yandan erdemleri tüm eylemin soyutlanmasında, 'Brahm olma' durumunda yatar; öte yandan, onlarda her eylem dayatılan dışsal bir görenektir, içsel 'Kendi'liğin dolaylılığı yoluyla özgür bir eylem değil; ve böylece Hintlilerin törel durumu, daha önce söylendiği gibi, kendini en aşağılık durum olarak gösterir. Bunda tüm İngilizler anlaşırlar. Hintlilerin Ahlakı üzerine yargımızda kendimizi yumuşaklık, sevecenlik, güzel ve duygu dolu düşlemleri yoluyla kolayca aldatılmaya bırakabiliriz; gene de düşünmeliyiz ki, bütünüyle yozlaşmış uluslarda sevecenlik ve soyluluk diyebileceğimiz yanlar vardır. Çin şiirleri vardır ki, en duygusal sevgi ilişkilerini betimlerler, en derin duygunun, alçakgönüllülüğün, çekingenliğin, terbiyenin anlatımlarını kapsarlar; ve bunlarla Avrupa yazınının kapsadığı en iyiler karşılaştırılabilir. Aynı şeyler birçok Hint şiirinde de karşımıza çıkar; ama Törellik, Ahlak, Tinin Özgürlüğü, kendi Hakkının bilinci bunlardan bütünüyle başka şeylerdir. Tinsel ve fiziksel varoluşun yokedilmesi kendi içinde somut hiçbirşey kapsamaz, ve soyut Evrenselliğe batışın Edimsel olanla hiçbir bağlantısı yoktur. Hilecilik ve kurnazlık Hintlinin temel karakteridir; aldatma, çalma, soyma, öldürme onun Töresinde yatar; utku kazananın ve efendi olanın önünde alçakgönüllülük içinde dalkavukluk ederken ve kendini bayağılaştırırken, yenilene ve boyun eğene karşı bütünüyle acımasız ve amansızdır. Hintlinin insanlığını niteleyen şey hiçbir hayvanı öldürmemesi, hayvanlar için, özellikle yaşlı inekler ve maymunlar için varsıl hastaneler kurması, ama bütün ülkede hasta ve yaşlılıktan zayıflamış insanlar için tek bir kurumun bile bulunmamasıdır. Hintli karıncaların üzerine basmaz, ama yersiz yurtsuz yoksulları ilgisizlik içinde açlıktan eriyip gitmeye bırakır. Brahmanlar özellikle töresizdir. İngilizlerin anlattıklarına göre, yalnızca yerler ve uyurlar. Birşey görenekleri tarafından onlara yasaklanmamışsa, kendilerini bütünüyle itkileri tarafından güdülmeye bırakırlar; kamu yaşamına katıldıkları yerde, kendilerini açgözlü, aldatıcı, kösnül gösterirler; kendisinden korkmaları gerekene karşı alçakgönüllülük içinde davranırlar ve bunun bedelini kendi astlarına ödetirler. 'Aralarında tek bir dürüst insan tanımadım,' der bir İngiliz. Çocukların büyüklerine karşı hiçbir saygıları yoktur; oğullar annelerini hırpalar.

Burada Hintlilerin *Sanat* ve *Bilimlerinden* ayrıntılı olarak söz etmek bizi çok ötelere götürecektir. Ama genel olarak denebilir ki, bunların değerinin daha sağın bir bilgisi Hint bılgeliğinin önemine ilişkin pekçok boş konuşmanın önüne önemli ölçüde geçmiştir. Arı 'kendi'-siz

İdealite üzerine ve eşit ölçüde duyusal olan ayrım üzerine Hint ilkesine göre nasıl ancak soyut düşüncenin ve düşlemin gelişmiş olabileceğini görebiliriz. Böylece örneğin dilbilgisi büyük bir sağlamlık düzeyine ulaşmıştır; ama bilimlerde ve sanat yapıtlarında tözsel içerik söz konusu olduğunda, onu burada aramak boşunadır. İngilizler ülkenin efendileri olduktan sonra, Hint kültürünü yeniden ortaya çıkarma çalışmaları başladı, ve William Jones ilk olarak Altın Çağın şiirlerini araştırdı. İngilizler Kalküta'da oyunlar sundular; orada Brahmanlar da örneğin 'Calidasalı Sakuntala' vb. gibi oyunları sahnelediler. Bu buluşların coşkusu içinde, Hint kültürüne çok yüksek değer biçildi; ve yeni bulunan hazineler durumunda genellikle eldekilere küçümsenerek bakıldığı için, Hint şiiri ve felsefesi Yunan yapıtlarına üstün görüldü. Bizim için en önemlileri Hintlilerin kökensel ve temel kitapları, özellikle *Vedalar*dır; bunlar birçok bölüm kapsarlar ve bunlardan dördüncüsü daha yakın zamanlara aittir. İçerikleri bir ölçüde dinsel dualardan, bir ölçüde de insanların izlemeleri gereken yönergelerden oluşur. Bu Vedalardan kimi elyazmaları Avrupa'ya gelmiştir, ama tam biçimleri aşırı ölçüde seyrektir. Yazı palmiye yaprağı üzerindedir ve iğne ile çizilmiştir. Vedaları anlamak çok güçtür, çünkü en uzak antik dönemlerde yazılmışlardır ve dil çok eski bir Sanskritçe'dir. Celebroke bir bölümünü çevirmiştir, ama bunun kendisi belki de sayıları çok fazla olan yorumların birinden alınmıştır.* İki büyük epik şiir, Ramayana ve Mahabharata da Avrupa'ya ulaşmıştır. Birinciden üç kitap basılmıştır ve ikincisi çok seyrek bulunur.** Bu yapıtların yanında Puranalar özellikle belirtilmelidir. Puranalar bir tanrının ya da bir tapmağın tarihini kapsar. Bütünüyle düşlemseldirler. Bir başka temel Hint kitabı da *Manu* Yasa Kitabıdır. Bu Hintli yasamacı Giritli Minos ile karşılaştırılmıştır; bu ad Mısırlılar arasında da bulunur; adın böylesine yaygın olması hiç kuşkusuz dikkate değer bir durumdur ve raslantısal olamaz. Manu'nun töreler kitabı (Kalküta'da İngilizce çeviri ile Sir W. Jones tarafından yayımlanmıştır) Hint yasamasının temelini oluşturur. Yalnızca başka ulusların mitolojik tasarımlarından doğal olarak bütünüyle ayrı olmamakla kalmayan, ama özsel olarak Hint geleneklerinin kendilerinden de sapan bir Theogoni ile başlar. Çünkü bunlarda da yalnızca bütüne yayılan kimi temel çizgiler vardır ve başka bakımlardan herşey özence ve herkesin keyfine bırakılmıştır; sonuçta en değişik türlerden gelenekler, şekiller ve adlar sonu gelmez bir yolda kendilerini gösterirler. Manu Yasa Kitabının

*İlk kez yakınlarda Profesör Rosen Londra'da sorunu bütün olarak incelemiş ve metnin bir örneğini bir çevirisi ile birlikte sunmuştur, "*Rig-Vedae Specimen*, ed. Fr. Rosen, London, 1830." (Daha yakınlarda, Rosen'ın ölümünden sonra, bütün Rig-Veda onun bıraktığı elyazmalarından yayımlanmıştır, Londra, 1839.)

**[A. W. v. Schlegel birinci ve ikinci ciltleri yayımlamıştır; *Mahabharata*'nın en önemli bölümleri F. Bopp tarafından tanıtılmıştır; tam bir yayım Kalküta'da çıkmıştır. — Almanca yayımcının notu.]

ortaya çıkışı da bütünüyle bilinmeyen ve belirsiz bir tarihe düşer. Gelenekler İÖ yirmi üç yüzyıldan daha gerilere gider; Güneşin Çocuklarının ve bunun arkasından Ayın Çocuklarının bir hanedanından söz edilir. Ama şu kadarı kesindir ki, Yasa Kitabı yüksek antik dönemden kalmıştır; onunla tanışıklık Ingilizler için çok önemlidir, çünkü Hint Tüzesine ilişkin bilgileri ondan gelir.

Hint ilkesini Kast ayrımlarında, dinde ve yazında gösterdikten sonra, şimdi *politik* varoluşun tür ve biçimini, e.d. Hint *Devletinin* ilkesini de belirlemeliyiz. — Devlet öyle bir tinsel edimselliktir ki, onda Tinin özbilinçli varlığı, İstencin Özgürlüğü Yasa olarak edimselleşir. Bu saltık olarak genelde özgür Istencin Bilincini varsayar. Çin Devletinde İmparatorun ahlaksal İstenci Yasadır; ama öyle bir yolda ki, onda öznel, içsel Özgürlük bastırılır, ve Özgürlük Yasası bireyleri yalnızca onların dışından yönetir. Hindistan'da bu ilkin imgelemin içselliğidir, doğal olanın ve tinsel olanın Birliğidir ki, onda ne Doğa bir Anlak dünyası olarak, ne de tinsel öğe Doğaya karşı duran Özbilinç olarak varolur. Burada karşıtlık ilkede eksiktir; bir yandan Özgürlük kendinde varolan İstenç olarak, öte yandan öznel Özgürlük olarak eksiktir. Böylece Devletin kendine özgü zemini, Özgürlük ilkesi hiçbir biçimde bulunmaz: Öyleyse sözcüğün asıl anlamında bir Devlet bulunamaz. İlk nokta şudur: Eğer Çin karşı çıkılamayacak bir yolda Devlet ise, o zaman Hint politik varlığı salt bir Halktır, bir Devlet değil. Dahası, eğer Çin'de bir ahlaksal despotizm olmuşsa, Hindistan'da politik yaşam denebilecek olan şey herhangi bir ilke olmaksızın, bir Törellik ve Dinsellik kuralı olmaksızın despotizmdir; çünkü Törellik, Din, özellikle bu ikincisinin insanların eylemleri ile bağıntılı olduğu düzeye dek, saltık olarak koşulları ve temelleri olarak İstencin Özgürlüğünü alırlar. Buna göre Hindistan en keyfi, en kötü, en onursuz despotizmin evidir. Çin, Persia, Türkiye, genel olarak Asya despotizmin ve kötü karakteri içindeki tiranlığın toprağıdır; ama tiranlık işlerin yolunda olmadığı bir durum sayılır, ve dinde, bireylerin ahlaksal bilincinde hoş görülmez. Burada tiranlık bireyleri öfkelendirir, ondan tiksinirler ve onu baskı olarak duyumsarlar; bu nedenle olumsaldır, düzensizliktir, varolmaması gerekir. Ama Hindistan'da bu işlerin yolunda olduğu durumdur; çünkü burada tiranlığın karşılaştırılabileceği ve yürekte bir başkaldırıya götürecek bir öz-duygu yoktur; geriye ona karşı olumsuz bir duygu kapsayacak yalnızca bedensel acı, en zorunlu gereksinimlerden ve hazdan yoksunlaşma kalır.

O zaman böyle bir halk durumunda ikili anlamda *Tarih* dediğimiz şey aranmayacaktır; ve burada Çin ve Hindistan arasındaki ayrım en duru ve en çarpıcı olarak kendini gösterir. Çinliler ülkelerinin en sağın tarihini yazarlar, ve Çin'de herşeyi sağın olarak tarih kitaplarına geçirmek için hangi düzenlemelerin yapıldığı daha önce belirtildi. Hindistan'da durum tersidir. Modern zamanlarda Hint yazın hazineleri ile tanışırken

Hintlilerin Geometri, Gökbilim ve Cebirde büyük ün kazandıklarını, Felsefede çok ileri gittiklerini, ve Dilbilgisi incelemelerinin hiçbir dilin Sanskritçe'den daha gelişmiş olarak görülemeyeceği bir düzeye dek geliştirildiğini bulmuşken, buna karşın Tarih yanının bütünüyle gözardı edilmiş olduğunu, ya da daha doğrusu hiç bulunmadığını gördük. Çünkü Tarih Anlağı gerektirir — nesneyi kendi için özgür bırakma ve onu [analitik] Anlak düzlemindeki bağıntıları içinde ayrımsama Kuvvetini. Buna göre genel olarak düzyazıya olduğu gibi Tarihe de yetenekli olan uluslar ancak bireylerin kendilerini kendileri için varolan olarak, özbilinçli olarak ayrımsadıkları noktaya dek gelen ve o noktadan başlayan uluslardır.

Çinliler kendilerini Devletin büyük bütününe yükseltmiş bir ulus olarak geçerlidirler. Bu yolda bir kendi-içinde-varlığa ulaşmışken, nesneleri de özgür bırakabilirler ve onları önlerinde yattığı gibi, belirlilikleri içinde ve bağlantıları içinde ayrımsayabilirler. Buna karşı Hintlilere doğum yoluyla tözsel birer belirlilik pay edilir, ve aynı zamanda Tinleri Idealliğe yükseltilir, öyle ki sağlam Anlak belirliliklerini Ideallikleri içinde çözme ve öte yandan bu Idealliği duyusal bir ayrışmışlığa indirgeme çelişkisine anlatım verirler. Bu onları Tarih yazmaya yeteneksiz kılar. Olan herşey kendini onlarda karışık düşlere buharlaştırır. Tarihsel Gerçeklik ve Doğruluk dediğimiz şey, olayların Anlak düzleminde anlamlı ayrımsanışları ve betimlemede aslına bağlılık dediğimiz şey, tüm bunlar Hintliler arasında hiçbir biçimde sorgulanamaz. Bu bir yandan onlara bir varoluşa dayanma ve onu sıkı sıkıya kavrama iznini vermeyen sinirlilik, sinirlerin zayıflığıdır, çünkü onu ayrımsamalarında duygusallıkları ve düşlemleri onu ateşli bir düşe çevirir; öte yandan Doğruluk doğalarının karşıtıdır, çünkü giderek çok iyi bildikleri yerde bile, bile bile ve amaçlı olarak yalan söylerler. Nasıl Hint Tini bir düş ve esrime, 'kendi'-siz bir çözülmüşlük ise, onun için nesneler de edimsellikten yoksun imgelere ve bir ölçüsüzlüğe doğru uçuşurlar. Bu özellik saltık olarak karakteristiktir, ve ancak onun yoluyla Hint Tini belirliliği içinde ayrımsanmaya izin verir ve tüm bu söylenenler ondan geliştirilebilir.

Ama Tarihin bir halk için her zaman büyük önemi vardır, çünkü onun yoluyla kendini Yasalarda, Törelerde ve Eylemlerde anlatan Tininin sürecinin bilincine ulaşır. Genelde, Töreler ve Düzenlemeler olarak Yasalar kalıcı olandır. Ama Tarih halka imgesini öyle bir durumda verir ki, bu böylelikle onun için nesnel olur. Tarih olmaksızın, zamansal varoluşu kendi içinde kördür ve yalnızca değişik biçimlerdeki özencin kendi başına yineleyen bir oyunudur. Tarih bu olumsallığı onarır, onu kalıcı yapar, ona Evrensellik biçimini verir ve tam böylelikle onun için ve ona karşı bir kural saptar. Anayasanın, e.d. ussal bir politik durumun gelişiminde ve belirleniminde özsel bir bileşendir; çünkü tasarım için kalıcı birşey kurduğu düzeye dek Evrenseli üretmenin görgül yoludur. — Hintlilerin 'biçimsel Tarih' [*Historie*] olarak bir Tarihleri [*Geschichte*]

olmadığı içindir ki, Eylemler (*res gestae*) olarak bir Tarihleri, e.d. gerçek bir politik duruma doğru bir gelişimleri yoktur.

Hint yazılarında zaman dönemlerinden ve büyük sayılardan söz edilir ki, sık sık gökbilimsel imlemleri vardır ve daha da sık olmak üzere bütünüyle keyfi olarak verilirler. Böylece kimi Kralların yetmiş bin yıl ya da daha uzun bir süre hüküm sürmüş oldukları söylenir. Brahma, Kozmogonideki ilk ve kendi kendini üretmiş olan ad, yirmi bin milyon yıl önce yaşamıştır, vb. Sayısız Kral adlarından söz edilir ve aralarında Vişnu'nun bedenselleşmeleri de vardır. Bu tür şeyleri tarihsel şeyler olarak görmek gülünç olacaktır. Şiirlerinde sık sık Krallardan söz edilir; bunlar belki de tarihsel kişiler olmuş olabilirler, ama masalda bütünüyle yiterler, örneğin dünyadan bütünüyle çekilirler ve yalnızlık içinde on bin yıl geçirdikten sonra yine görünürler. Sayıların öyleyse bizim durumumuzda taşıdıkları değer ve anlamları yoktur.

Hint Tarihinin en eski ve en güvenilir kaynakları buna göre Büyük İskender'in Hindistan yolunu açmasından sonraki Yunan Yazarlarının anlatılarıdır. Bunlardan öğrendiğimize göre, o günlerdeki tüm düzenlemeleri bugün oldukları gibiydiler; Santarakottus (Chandragupta) Hindistan'ın Baktria İmparatorluğu ile komşu olan kuzey bölümündeki seçkin bir egemen olarak öne çıkarılır. Bir başka kaynak Müslüman tarihçiler tarafından sunulur, çünkü Müslümanlar yayılmalarına onuncu yüzyıl gibi erken bir tarihte başlamışlardı. Bir Türk köle Gaznelilerin atasıydı; oğlu Mahmud Hindostan'a girdi ve hemen hemen bütün ülkeyi ele geçirdi. Kraliyet konutlarını Kabil'in batısında yaptırdı ve sarayında şair Ferdusi yaşadı. Gazne hanedanı kısa bir süre içinde Afganlar ve daha sonra Moğollar tarafından bütünüyle yokedildi. Daha sonraki tarihlerde hemen hemen bütün Hindistan Avrupalıların boyunduruğu altına girdi. Bu yüzden Hint tarihi üzerine bildiklerimiz çoğunlukla yabancılar yoluyla öğrenilen şeylerdir, ve yerli yazın ancak belirsiz veriler sunar. Avrupalılar Hint anlatılarının bataklıkları içinden ilerlemenin olanaksızlığı konusunda inanca verirler. Daha belirli bilgi yazıtlardan ve belgelerden, özellikle *Pagodalara* ve tanrılara sunulan toprak armağanlarının bağış yazılarından elde edilebilir; ama bu bilgi yalnızca adlardan oluşur. Bir başka kaynak yüksek antikçağdan kalan gökbilimsel yazılardır. Colebrooke bu yazıları sağın olarak incelemiştir; ama elyazmalarını bulmak çok güçtür, çünkü Brahmanlar bunları çok gizli tutarlar; dahası, elyazmaları çok kaba eklemeler nedeniyle bozulmuştur. Yıldız kümeleri ile ilgili bildirimlerin sık sık çelişkili oldukları ve Brahmanların kendi zamanlarının olaylarını bu eski yapıtlara ekledikleri bulunmuştur. Hintliler hiç kuşkusuz Krallarının listesini ve sıralarını ellerinde bulundururlar; ama burada da en büyük keyfilik görünürdedir, çünkü sık sık bir listede bir başkasında olduğundan yirmi fazla Kral buluruz; ve bu listeler doğru olsalardı bile, bunlar bir Tarih oluşturamazlar. Brahmanlar gerçeklik açısından bütünüyle duyunçsuz-

durlar. Kaptan Wilford büyük bir zahmetle ve harcamayla her yandan elyazmaları topladı; çok sayıda Brahmanı çevresine alarak onları bu yapıtlardan özetler çıkarmak ve belli ünlü olaylar üzerine, Adem ve Havva, Tufan vb. üzerine araştırmalar yapmakla görevlendirdi. Brahmanlar işverenlerini memnun edebilmek için istenen türde anlatımları bulup ona getirdiler; ama bunların hiç biri elyazmalarında bulunmuyordu. Wilford konu üzerine birçok inceleme yazdı, ta ki sonunda aldatmacayı görünceye ve emeklerinin boşa gittiğini anlayıncaya dek. Hintlilerin hiç kuşkusuz belirli bir Evreleri vardır ve *Vikramâditya*'dan başlayarak sayarlar; bunun muhteşem sarayında 'Sakuntala'nın yazarı Kalidasa yaşamıştır. En ünlü şairler de aynı zamanda parlamıştır. 'Vikramâditya'nın sarayında dokuz inci vardı,' der Brahmanlar; ama bu parlak evrenin ne zaman varolduğunu saptayamayız. Değişik bildirimlerden İÖ 1491 yılı çıkarılmıştır; başkaları İÖ 50 yılını kabul ederler, ve bu yaygın olarak kullanılır. Bentley'in araştırmaları sonunda Vikramâditya'yı İÖ on ikinci yüzyıla koymuştur. Ama daha yakınlarda Hindistan'da o adda beş, ya da sekiz ya da dokuz kral olduğu keşfedilmiş ve böylece burada da yine tam bir belirsizlik doğmuştur.

Avrupalılar Hindistan'ı tanıdıkça, başlarında Müslüman ve Hintli Prensler bulunan bir dizi küçük Imparatorluk buldular. Durum hemen hemen feodal örgütlenmeydi, Imparatorluklar bölgelere ayrılmıştı, ve başlarında Müslümanlar ya da Savaşçı Kasttan insanlar vardı. Bu yöneticilerin işi vergileri toplamaktan ve savaşlara önderlik etmekten oluşuyordu, ve böylece bir bakıma bir Aristokrasi, Prens için bir Konsey oluşturuyorlardı. Ama Prenslerin korkuttukları ve korkuldukları düzeye dek güçleri vardır, ve zor yoluyla olmanın dışında hiçbirşey elde edemezler. Prensin parası yettiği sürece askerleri vardır; ve komşu Prensler, eğer güçte onun altında iseler, sık sık vergi vermek zorundadırlar, ve gene de bu vergiler ancak toplanabildikleri sürece ödenirler. Öyleyse bütün durum bir dinginlik durumu değil, tersine sürekli bir kavga durumudur, ve gene de bu yolla hiçbirşey geliştirilmez ya da ilerletilmez. Bu enerjik bir prens istencinin güçsüz bir başkasına karşı kavgasıdır; egemen hanedanların Tarihidir, halkların değil; sürekli olarak değişen bir entrikalar ve ayaklanmalar dizisidir — astların efendilerine karşı değil, ama prenslerin oğullarının babalarına karşı, kardeşlerin, amcaların ve yeğenleri birbirlerine karşı, ve memurların üstlerine karşı. Avrupalıların işleri böyle bir durumda bulmuş olmalarına karşın, bunun önceki daha iyi örgütlenmelerin çözülmesinin bir sonucu olduğuna pekala inanılabilir; örneğin Moğol üstünlüğü zamanının şaşaalı bir mutluluk dönemi olduğu, Hindistan'ın yabancı fatihler tarafından dinsel ve politik varlığında parçalanmasına, ezilmesine ve çözülmesine yol açmayan bir politik durum olduğu sanılabilir. Ama şiirsel betimlemelerde ve efsanelerde söz konusu döneme ilişkin olarak arada bir görülen tarihsel izler ve çizgiler her zaman savaş ve politik ilişkilerin kararsız-

lığının bir sonucu olarak aynı bölünmüşlük durumunu gösterirler; ve bunların karşıtları ise boş düşler ve düşlemler olarak kolayca tanınabilirler. Bu durum Hint yaşamının ve bunun zorunluğunun verilen kavramından doğar. Brahman ve Budist mezheplerinin, Vişnu ve Siva'nın yandaşlarının savaşları da bu karışıklığa katkıda bulunmuştur. — Gerçekten de bütün Hindistan'a yayılan ortak bir karakter vardır; ama bunun yanında Hintlilerin tekil devletlerinin çok büyük bir türlülüğü vardır; öyle ki, bir Hint Devletinde en büyük kadınsılıkla karşılaşılırken, buna karşı bir başkasında olağanüstü bir güç ve acımasızlık buluruz. —

Şimdi vargı olarak kısaca bir kez daha Hindistan'ı Çin ile karşılaştırırsak, Çin'de baştan sona düşlemsiz bir Anlak, katı olarak belirlenmiş bir edimsellik içinde yavan bir yaşam varken, Hint dünyasında ise deyim yerindeyse edimsel, kaskatı sınırlanmış bir nesne, imgelem yetisi tarafından tam olarak anlaklı bir bilinç için olduğunun karşıtına çevrilmemiş tek bir nesne bulamayız. Çin'de yasaların içeriğini oluşturan ve dışsal, katı olarak belirlenmiş ilişkilere çevrilen şey ahlaksal öğedir, ve herşeyin üstünde bir baba gibi uyrukları için eşit kaygı gösteren İmparatorun ataerkil kayrası dolaşır. Buna karşı Hintliler durumunda bu Birlik değil, ama onun Ayrışmışlığı tözsel olandır: Din, Savaş, İşleyim, Tecim, giderek en önemsiz uğraşlar bile katı birer Ayrım olurlar; bunlar altlarına aldıkları tekil istencin tözünü oluştururlar ve onun için tüketilecek şeylerdirler. Bununla canavarca, usdışı bir İmgelem bağlıdır ki, insanların değerlerini ve karakterlerini düşünceden olduğu gibi duygudan da yoksun olan eylemlerin sonsuz bir çokluğuna bağlar, insanın iyiliği için tüm saygıyı bir yana atar, ve giderek onun en acımasız ve en sert çiğnenmesini ödev yapar. O ayrımların katılıkları durumunda, Devletin tek ve evrensel İstenci için geriye arı Özençten başka hiçbirşey kalmaz ki, bunun herşeye gücü yeterliğine karşı ancak Kast ayrımlarının tözselliği bir koruma sağlayabilir. Çinliler yavan Anlakları içinde En Yüksek olarak yalnızca en üstte duran soyut Efendiye saygı gösterirler; ve belirli olan için küçümsenecek bir boşinanç taşırlar. Hintliler durumunda, Anlağa karşı bir karşıtlık oluşturduğu ölçüde, böyle bir boşinanç yoktur; tersine, bütün yaşamları ve tasarımları salt bir boşinançtır, çünkü onlarda herşey düşlem ve ona bağlı köleliktir. Yokolma, tüm Usun, Ahlakın ve Öznelliğin bir yana atılması ancak ölçüsüzce yabanıl bir imgelemin aşırılığı yoluyla kendi kendisinin olumlu bir duygusuna ve bilincine varabilir ki, bunda, terkedilmiş bir tin gibi, hiçbir dinginlik, hiçbir sağlamlık bulamaz, ama ancak bedende ve tinde bütünüyle düşmüş bir insan gibi varoluşunu aptallaşmış ve dayanılmaz bularak yalnızca Opiumun verdiği düşlemsel bir dünya ve deliliğin mutluluğu ile haz duyabilir.

Budizm*

Hint Tininin Düş-Şeklini bırakmanın zamanıdır. Bu şekil en aşırı sapınçlar içinde tüm doğal ve tinsel şekiller yoluyla ileri geri atılıp duran, en kaba duyusallığı ve en derin düşüncenin önsezilerini kendi içinde kapsayan ve tam bu nedenle özgür ve ussal edimsellik açısından kendinden en vazgeçmiş, en dinginliksiz kölelik içinde yatar — bir kölelik ki, onda somut insan yaşamının kendini ayrıştırdığı soyut biçimler katılaşmış, ve Hak ve Kültür yalnızca bu ayrımlara bağımlı kılınmıştır. Edimsellikte zincire vurulmuş bu sendeleyen Düş-Yaşamı ile karşıtlık içinde, sınırlanmamış bir Düş-Yaşamı daha vardır ki, bir yandan birinciden daha kabadır ve yaşam yollarının o ayrımına ilerlememiş, ama tam bu nedenle onun yol açtığı köleliğe düşmemiştir; kendini kendi içinde daha özgür, daha bağımsız olarak saptamıştır, ve tasarım dünyasını bu nedenle daha yalın noktalara yoğunlaştırır.

Tam bu sözü edilen şeklin Tini Hint görüşünün aynı temel ilkesinde dinginliğe gelir; ama kendi içinde daha çok yoğunlaşmıştır, dini daha yalın, politik durumu daha dingin ve yerleşiktir. Bu ilkenin altında en değişik türlerden halklar ve ülkeler bir araya toplanır: Seylan, Burma İmparatorluğu ile Uzak Hindistan, Siyam, Annam, bunun kuzeyinde Tibet, sonra Moğol ve Tatarlardan oluşan çeşitli halkları ile Çin yüksek bölgeleri. Burada bu halkların tikel bireyselliklerini irdelemeyeceğiz; ama yalnızca onlardaki ilginç yanı oluşturan *Dinlerini* kısaca betimleyeceğiz. Bu halkların Dini dünyamızın en yaygın dini olan *Budizm*dir. Çin'de Budha *Foe* olarak, Seylan'da *Gautama* olarak saygı görür; Tibet'te ve Moğollar arasında bu din *Lamaizm* tonunu kazanmıştır. Foe dininin çok erken bir tarihte büyük bir yaygınlık kazanmış olduğu ve manastır yaşamının getirildiği Çin'de, bu din Çin ilkesinin bütünleyici kıpılarından biri olma konumunu kazanmıştır. Nasıl Çin'de tözsel Tin kendini yalnızca bireyleri yalnızca sürekli bağımlılık durumunda tutan dünyasal Devlet yaşamının bir *Birliğine* geliştirmişse, Din de bir bağımlılık durumu içinde kalmayı sürdürür. Özgürlük kıpısından yoksundur, çünkü nesnesi genel olarak Doğa ilkesi, Gök, evrensel Özdektir. Ama Tinin bu kendi-dışında-varlığının gerçekliği ideal Birliktir, Doğanın ve genel olarak varoluşun sonluluğunun üzerine yükseliştir, bilincin İçe geri dönüşüdür. Budizm'de kapsanan bu kıpı Çinlilerin durumlarının Tinden ve bilinçlerinin Özgürlükten yoksunluğunu duyumsadıkları düzeye dek Çin'e bir giriş yolu bulmuştur. — Genel olarak Kendi-içinde-Varlığın dini denebilecek** olan bu dinde Tinden yoksunluğun İçe

*[Hint Brahmanizminden Budhizme Geçiş Hegel'in ilk tasarında ve ilk dersinde burada olduğu gibi verildiği için, ve Budhizme verilen bu konum onun üzerine yeni araştırmalarla daha iyi bağdaştığı için, aşağıdaki ekin daha önceki yerinden alınarak buraya yerleştirilmesi yeterince haklı görünür. — Alman Editörün notu.]

**Bkz. *Vorlesungen über die Religionsphilosophie,"* 2. yayım, Cilt I, s. 284.

yükselişi ikili bir yolda olur ki, bunlardan biri olumsuz, öteki olumlu türdedir.

Bu yükselişin *olumsuz* biçimine bakarsak, bu Tinin kendini Sonsuza doğru yoğunlaştırmasıdır, ve kendini ilk olarak dinsel belirlenimler altında göstermelidir. Yokluğun tüm şeylerin ilkesi olduğu, herşeyin Yokluktan ortaya çıktığı ve yine ona geri döndüğü biçimindeki temel inakta yatar. Dünyadaki ayrımlar yalnızca Ortaya Çıkışın değişkileridir. Eğer değişik şekilleri ayrıştırma girişiminde bulunursak, Niteliklerini yitirirler; çünkü kendilerinde tüm şeyler bir ve aynıdırlar, bölünemezdirler, ve bu Töz Yokluktur. Metempsikosis ile bağlantı buradan açıklanabilir: Herşey yalnızca bir biçim değişimidir. Tinin kendi içinde sonsuzluğu, sonsuz somut bağımsızlık buradan bütünüyle uzakta yatar. Soyut Yokluk tam olarak sonluluğun ötesidir, pekala en yüksek Varlık da diyebileceğimiz şeydir. Bu gerçek ilke, denir, sonsuza dek dinginlik içindedir, kendi içinde değişmezdir, ve özü etkinliksiz ve istençsiz olmaktır. Çünkü Yokluk soyut olarak kendi ile Birliktir. Mutlu olabilmek için insan kendi üzerinde sürekli utku yoluyla kendini bu ilkeye benzetebilmeye çalışmalı ve bu nedenle hiçbirşev yapmamalı, hiçbirşey istememeli, hiçbir istek duymamalıdır; buna göre bu mutluluk durumunda ne erdemsizlik ne de erdem söz konusu olabilir, çünkü gerçek kutluluk Yokluk ile Birliktir. İnsan belirlenimsizliğe ne denli yaklaşırsa, kendini o denli eksiksizleştirir, ve etkinliğin yokedilmesinde, arı edilginlikte tam olarak Foe ile özdeştir. Boş Birlik yalnızca bir gelecek, Tinin öte-yanı değildir; tersine, bugündür, insan için olan ve onda varoluşa gelmesi gereken Gerçekliktir. Bu Budistik inancın kök saldığı Seylan'da ve Burma İmparatorluğunda insanın meditasyon yoluyla bundan böyle hastalığa, yaşlılığa, ölüme boyun eğmeyen bir duruma ulaşabileceği görüşü egemendir.

Ama bu Tinin dışsallığından kendi kendisine yükselişinin olumsuz yolu iken, Din *olumlu* birşeyin bilincine de ilerler. Tin Saltıktır. Gene de Tini ayrımsamada içinde Tinin tasarımlandığı belirli biçimin özsel bir önemi vardır. Tinden evrensel olarak söz ederken, onun bizim için yalnızca iç tasarımda olduğunu biliriz; ama bu noktaya gelmenin, Tini yalnızca düşüncenin ve tasarımın içselliğinde almanın kendisi kültürün uzun sürecinin sonucudur. Tarihin şimdi durduğumuz noktasında Tinin biçimi henüz Dolaysızlıktır. Tanrı dolaysız biçimde nesneldir, Düşüncenin biçiminde değil. Ama bu dolaysız biçim insan Şeklidir. Güneş, yıldızlar henüz Tin değildirler; ama burada *Budha, Gautama, Foe* olarak ölmüş bir öğretmenin biçiminde, ve *Büyük Lama*'nın dirimli şeklinde, tanrısal tapınmadan pay alan insan Tindir. Soyut Anlak genellikle böyle bir Tanrı-insan tasarımına karşı çıkar ve bunun eksikliğinin Tinin biçiminin dolaysız birşey olmasında, dahası *bu* tikel insan olarak İnsan olmasında yattığını düşünür. Bu dinsel yön ile burada bütün bir halkın karakteri bağlıdır. Bütün Orta Asya yoluyla orada Ruslara altgüdümlü

oldukları Sibirya'ya dek yayılan *Moğollar* Lama'ya tapınırlar; ve bu tapınma biçimi ile yalın bir politik durum, ataerkil bir yaşam bağlıdır; çünkü Moğollar sözcüğün gerçek anlamında göçebe topluluklardır, ve ancak arada bir kaynaşmaya başlayıp kendilerini yitirir ve geniş kalabalıkların patlamalarına ve baskınlarına yol açarlar. Genel olarak üç Lama vardır; en iyi bilineni Tibet Imparatorluğunda Lhasa'da yerleşmiş olan Dalai-Lama'dır; ikincisi Tischu-Lama'dır ve Bantschen Rinbotschi sanı altında Tischu-Lombu'da oturur; güney Sibirya'da bir üçüncüsü bulunur. İlk iki Lama iki ayrı mezhebin başında bulunurlar ki, bunlardan birinin rahipleri sarı, ötekininkiler ise kırmızı bir şapka takarlar. Başlarında Dalai-Lama'nın durduğu ve aralarında Çin İmparatorunun da bulunduğu sarı şapka takanlar rahipler arasında bekarlık uygularken, kırmızı renkliler ise rahiplerin evlenmesine izin verirler. İngilizler özellikle Tischu-Lama ile yakın bir bağ kurmuşlar ve hakkında betimlemeler üretmişlerdir.

Budizmin Lamalar çizgisindeki gelişiminde genel olarak tinsel öğenin biçimi şimdide bulunan bir İnsanın biçimi iken, kökensel Budizmde bu ölmüş bir İnsanın biçimidir. İkisi de genel olarak bir İnsan ile ilişkiyi ortaklaşa taşırlar. Bir insana, özellikle yaşayan bir insana Tanrı olarak tapılması kendi içinde aykırı ve itici birşey kapsıyor olsa da, bu konuda aşağıdaki daha öte irdelemeler göz önüne alınmalıdır. Tinin Kavramında kendi içinde bir Evrensel olmak yatar. Bu belirlenim vurgulanmalı ve ulusların görüşünde bu Evrenselliğin onlar tarafından nasıl göz önünde canlandırıldığı ortaya koyulmalıdır. Tapınılan şey öznenin Tekilliği değil, ama ondaki Evrenseldir ki, Tibetlilerde, Hintlilerde ve bütününde Asyatiklerde herşeyin içine yayılan birşey olarak görülür. Tinin bu tözsel Birliği Lama'da görülür olur; Lama onda Tinin kendini sergilediği şekilden daha ötesi değildir ve bu tinselliği kendi tikel özelliği olarak taşımaz, ama yalnızca onu başkalarına sergilenebilir kılmak için ona katılan olarak düşünülür, öyle ki tinselliğin bu görüşünü kazanabilsinler ve dindarlığa ve kutsallığa götürülebilsinler. Genel olarak Bireysellik, dışlayıcı Tekillik öyleyse burada bütününde o Tözselliğe altgüdümlüdür. Lama tasarımında özsel olarak ortaya çıkan ikinci nokta Doğadan ayrımdır. Çin İmparatoru Doğanın kuvvetleri üzerinde onlara egemen olan güçtü; oysa burada tinsel Güç Doğanın kuvvetlerinden doğrudan doğruya ayrılır. Lama'ya tapanların aklından Lama'dan kendini Doğanın efendisi olarak tanıtlamasını ve büyücülük ve tansıklar yapmasını istemek geçmez; çünkü Tanrı dedikleri varlıktan yalnızca tinsel eylemler ve tinsel iyiliklerin bağışlanmasını isterler. Yine, Budha Ruhların Kurtarıcısı, Erdem Denizi, Büyük Öğretmen demektir. Tischu-Lama'yı tanıyanlar onu en eşsiz, en dingin ve kendini meditasyona en adamış insan olarak betimlerler. Lama'ya tapanlar da onu böyle görürler. Onda sürekli olarak Din ile uğraşan, ve dikkatini insansal olana çevirdiği zaman yalnızca kutsamaları yoluyla, acıma ve bağışkan-

lık gösterme yoluyla avunç ve yükseliş dağıtmak için orada olan bir insan bulurlar. Bu Lamalar bütünüyle yalıtılmış bir yaşam sürdürürler ve eril olmaktan çok dişil bir eğitim alırlar. Büyüklerinin elinden erkenden koparılan Lama bir kural olarak iyi gelişmiş ve güzel bir çocuktur. Eksiksiz bir dinginlik ve yalnızlık içinde, bir tür hapishanede büyütülür; iyi beslenir, ahştırma yapmadan ve çocuk oyunları oynamadan kalır, ve bu yüzden onda sessiz, duyarlı, kadınsı bir yönün egemen olmasına hayret etmemek gerekir. Büyük Lamaların kendi altlarında büyük kardeşliklerin başkanları olarak ast Lamaları vardır. Tibet'te dört oğlu olan her baba birini manastır yaşamına adamak zorundadır. Lamaizme, Budizmin bu değişkisine özellikle sarılmış olan Moğolların dirimli herşeye büyük saygıları vardır. Başlıca sebzeler ile beslenirler ve hayvanların, giderek bir bitin öldürülmesinden bile kaçınırlar. Bu Lama tapınması Şamanizmi, eş deyişle büyücülük dinini tamamlamıştır. Şamanlar, bu dinin rahipleri, kendilerini içki ve dans yoluyla sarhoş ederler, bu sarhoşluk durumunda büyülerini yaparlar, tükenmiş olarak yere düşer ve kehanet savılan sözlerini söylerler. Budizmin ve Lamaizmin Şaman Dininin yerini almasından bu yana, Moğolların yaşamı yalın, tözsel ve ataerkil olmuştur, ve Tarihe karıştıkları yerde, yalnızca tarihsel olarak temel dürtülere neden olduklarını görürüz. Bu yüzden Lamaların politik Devlet yönetimleri konusunda söylenecek çok şey yoktur. Bir Vezir dünyasal egemenlik sürdürür ve herşeyi Lama'ya bildirir; hükümet yalın ve yumuşaktır, ve Moğolların Lama'ya gösterdikleri saygı kendini başlıca politik sorunlarda ondan öğütler istemelerinde anlatır.

ÜÇÜNCÜ KESİM

Persia

Asya iki bölüme ayrılır: Ön-Asya ve Uzak-Asya. Bunlar birbirlerinden özsel olarak ayrıdırlar. Çinliler ve Hintliler, Uzak-Asya'nın irdelediğimiz bu iki büyük ulusu, sözcüğün asıl anlamında Asyatik ırka, yani Moğol ırkına aitken ve böylece bizimkinden ayrı, bütünüyle kendine özgü bir karakter taşırken, On-Asya'nın ulusları ise Kafkas, eş deyişle Avrupa soyuna aittir. Onlar Batı ile bağıntı içinde dururken, Uzak-Asya halkları ise bütünüyle kendi başlarınadırlar. Persia'dan Hindistan'a giden Avrupalı buna göre çok büyük bir zıtlık görür, ve birincide kendini henüz kendi yurdunda duyumsarken, ve Avrupalının duygusal yatkınlığı, insansal erdemi ve insansal tutkuları ile karşılaşırken, İndus'u geçer geçmez bu bölgede tüm tekil çizgilerin içine yayılan en yüksek çelişki ile karşılaşır.

İlk kez Pers İmparatorluğu ile Tarihin bağlamına gireriz. *Persler ilk tarihsel Ulus, Persia geçip gitmiş olan ilk İmparatorluktur.* Çin ve Hindistan durgunluk içinde kalmışken ve bugüne dek doğal, bitkisel bir varoluş

sürdürmüşken, bu ülke öyle tarihsel gelişim ve dönüşümlere uğramıştır ki, yalnızca bunlar durumun göstergeleridirler. Çin ve Hint İmparatorlukları ancak kendilerinde [e.d. ilişkisiz olarak] ve bizim için Tarihin bağlamına girebilirler. Oysa ilk kez burada, Persia'da, parlayan ve başkalarını aydınlatan Işık doğar, çünkü ilkin Zerdüşt'ün Işığı bilincin dünyasına, başkası ile bağıntı olarak Tine aittir. Pers İmparatorluğunda arı, yüce bir Birlik görürüz ki, Töz olarak, ondaki tikeli özgür bırakır; bir Işık ki, yalnızca cisimlerin kendileri için ne olduklarını sergiler; bir Birlik ki, bireylere yalnızca onları kendileri için güçlü olmaya uyarabilmek, tikelliklerini geliştirebilmek ve geçerli kılabilmek için egemendir. Işık hiçbir ayrım yapmaz; Güneş doğru olanın ve eğri olanın, yüksek olanın ve alçak olanın üzerine ışır, ve tümü üzerine eşit ölçüde iyilik ve gönenç paylaştırır. Işık ancak kendini kendi başkası ile bağıntılayabildiği, onun üzerinde etkili olabildiği ve onu geliştirebildiği ölçüde dirileştiricidir. Karanlığa karşı karşıtlığa yeteneklidir ve bununla etkinlik ve yaşam ilkeleri açılır. Gelişme ilkesi Persia'nın Tarihi ile başlar, ve bu öyleyse Dünya Tarihinin asıl başlangıcını oluşturur; çünkü Tinin Tarihteki evrensel çıkarı Öznelliğin sonsuz kendi-içinde-Varlığına ulaşmak, saltık karşıtlık yoluyla uzlaşmaya erişmektir. —

Yapmamız gereken bu geçiş öyleyse yalnızca Kavramdadır, dışsal tarihsel bağlantıda değil. Bu geçişin ilkesi Brahm'da gördüğümüz Evrenselin şimdi bilince gelmesi, insan için bir nesne olması ve olumlu imlem kazanmasıdır. Brahm Hintliler tarafından tapınılmaz, ama yalnızca bireyin bir durumu, dinsel bir duygu, nesnel olmayan bir varoluş, bir ilişkidir ki, somut dirimsellik için yalnızca yokoluştur. Ama şimdi bu Evrensel nesnel birşey olduğu için, olumlu bir doğa kazanır, insan özgür olur ve böylece onun için nesnel birşey olan en yüksek Varlığın karşısına çıkar. Bu Evrenselliğin Persia'da ortaya çıktığını görürüz; ve onunla birlikte bireyin kendini Evrenselden ayırdetmesini ve aynı zamanda onunla özdeş kılmasını. Çin ve Hint ilkelerinde bu ayrım bulunmuyordu; doğal olanın ve tinsel olanın yalnızca birliği vardı. Ama henüz doğal olandan çıkamayan Tin kendini ondan özgürleştirme sorununu çözmelidir. Hindistan'da haklar ve ödevler Sınıflara bağlıdır ve böylelikle yalnızca insana Doğa yoluyla ait olan tikel şeylerdir; Çin'de bu birlik ata erki biçiminde bulunur; insan orada özgür değildir, ahlaksal kıpıdan yoksundur, çünkü dışsal buyruk ile özdeştir. Pers ilkesinde ilk olarak Birlik kendini salt doğal olandan ayrıma yükseltir; bu salt dolaysız olan, İstencin dolaylı kılmasına izin vermeyen ilişkinin olumsuzlanmasıdır. Birlik Pers ilkesinde Işık olarak görülür olur ki, burada yalnızca genel olarak Işık, bu en evrensel fiziksel öğe değil, ama aynı zamanda Tinin arılığıdır, İyi olandır. Ama böylelikle tikellik, *sınırlı* Doğaya bağlanmışlık ortadan kalkar. Öyleyse Işık, fiziksel ve tinsel anlamda alındığında, yükselmeyi, doğal olandan özgürlüğü imler; insan Işık ile, İyi ile kendi istenci yoluyla tanıdığı, tapındığı ve etkinleştirdiği bir

nesne olarak ilişkilidir. Eğer şimdi bir kez daha geriye dönüp önümüzde bulunan bu noktaya dek içinden geçtiğimiz şekillere bakarsak — ki bunu çok fazla yineleyemeyiz —, Çin'de törel bir Bütünün bütünselliğini, ama Öznellikten yoksun olarak görürüz; bu bütünlük eklemlidir, ama yanların bağımsızlığı olmaksızın. Önümüzde yalnızca bu Birin dışsal bir düzeni vardı. Buna karşı Hindistan'da bölünme ortaya çıktı — ama Tinden yoksun olarak, başlamakta olan kendi-içinde-Varlık olarak, ve ayrımın kendisinin yenilmez olması, Tinin doğallığa sınırlanmışlığa bağlı olarak ve buna göre kendi kendisinin evriği olarak kalması belirlenimi ile. Kastların bu ayrılığının üzerinde, şimdi Persia'da Işığın arılığı, İyi durur ki, herşey ona aynı yolda yaklaşabilir ve onda herşey eşit ölçüde kutsanabilir. Birlik buna göre ilk kez bir ilkedir, Tinden yoksun bir düzenin dış bir bağı değil. Herkes ilkede payının olması yoluyla kendi için bir değer kazanır.

İlk olarak *coğrafi* konum açısından, Çin ve Hindistan'ı Tinin verimsiz ovalardaki uyuşuk bir kuluçka durumu olarak görürüz; ve bu ovalardan ayrılmış yüksek dağ sıralarını ve onlardaki göçebe hordaları görürüz. Yükseklerin ulusları ele geçirdikleri ovaların Tinini değiştirmemiş, ama kendilerini onlara gömmüşlerdir. Buna karşı Persia'da bu ilkeler ayrılıkları içinde birleşmiş, ve dağ halkları kendi ilkeleri ile ağır basan yan olmuştur. Burada sözünü etmemiz gereken iki ana bölüm Pers yüksek bölgesinin kendisi, ve bu yükseklerdeki halklara boyun eğmiş olan vadi ovalarıdır. O yüksek bölge doğuda Soliman Dağları ile sınırlıdır; bu dağlar kuzeye doğru Hindukuş ve Belurtag Dağları ile sürer. Bu sonuncular ön bölgeyi, Oxus ovalarındaki Baktria ve Sogdiana'yı, Kaşgar'a dek uzanan Çin yüksek bölgelerinden ayırır. Bu Oxus Ovasının kendisi güneyde Pers Körfezine doğru alçalan Pers yüksek bölgesinin kuzeyinde yatar. Bu İran'ın coğrafi konumudur. Batı eğimi üzerinde Persia (Farsistan), daha yukarıda kuzeye doğru Kürdistan, sonra Ermenistan yatar. Buradan güneybatı yönünde Dicle ve Fırat'ın nehir bölgeleri uzanır. — Pers İmparatorluğunun öğeleri Zend Halkıdır — eski Parsiler; ve sonra sözü edilen bölgede Asur, Med ve Babilonia İmparatorlukları; ama Pers İmparatorluğu bunlardan başka Küçük Asya, Mısır, ve kıyı şeridi ile Suriye'yi de kendi içine alır ve böylece Yüksek Bölgeleri, Nehir Ovalarını ve Kıyı Bölgesini kendi içinde birleştirir.

ALTKESİM BİR

Zend Halkı

Zend Halkı adını eski Parsilerin dinlerinin temel kitapları olan *Zend Kitaplarının* yazıldığı dilden almıştır. Parsilerin ya da Ateşe Tapanların bu dininin izleri bugün de bulunmaktadır. Bombay'da bir kolonileri vardır, ve Hazar Denizi kıyılarında bu Kültü saklamış olan kimi dağınık

aileler bulunur. Bütün olarak Müslümanlar tarafından yokedilmişlerdir. Yunanlıların Zoroaster dedikleri büyük *Zerdüşt* kendi dinsel kitaplarını Zend dilinde yazdı. Önceki yüzyılın yaklaşık olarak son üçte birine doğru bu dil ve dolayısıyla ayrıca onda yazılmış olan tüm kitaplar sonunda ünlü Fransız Anquetil du Perron bize bu büyük hazineleri açıncaya dek Avrupalılara bütünüyle yabancıydı. Doğu Dünyasının doğası için duyduğu ve yoksulluğu yüzünden doyuramadığı coşku ile dolu olarak, Hindistan'a doğru yelken açmak üzere olan bir Fransız birliğine katıldı. Böylece Bombay'a vardı ve orada Parsiler ile karşılaşarak kendini onların dinsel düşüncelerini incelemeye verdi. Anlatılamaz güçlükleri yenerek din kitaplarını elde etmeyi başardı; bu yazın dünyasının içine girerek bütünüyle yeni ve geniş bir araştırma alanı açtı; ama dildeki eksiklikleri nedeniyle, alan henüz daha tam bir çalışma gereksinimi içindedir.

Zerdüşt'ün din kitaplarında söz konusu edilen Zend halkının nerede yaşadığını belirlemek güçtür. Media ve Persia'da Zerdüşt dini egemendi, ve Xenofon Kyrus'un onu kabul ettiğini anlatır; ama bu ülkelerden hiç biri Zend halkının yaşadığı yer değildir. Zerdüşt'ün kendisi ona arı Aryan der; benzer bir adı Herodotus'ta buluruz, çünkü Medlere daha önce Ariler dendiğini söyler, ve İran'daki adlandırma onunla bağdaşır. Oxus'un güneyinde eski Baktria'da bir dağ sırası uzanır ki, yüksek ovalar onlarla başlar ve burada Medler, Parthiahlar ve Hyrkaniahlar yaşamıştı. Yukarı Oxus'un bölgesinde Baktra'nın — büyük olasılıkla bugünkü Balk — bulunmuş olduğu söylenir ki, Kabil ve Kaşmir ondan ancak sekiz günlük yolculuk kadar uzaktırlar. Burada Baktria Zend halkının yaşadığı yer olmuş görünür. Kyrus'un zamanında arı ve kökensel inancı ve bize Zend kitaplarında betimlenen eski durumları bundan böyle eksiksizlikleri içinde bulamayız. Şu kadarı kesin görünür ki, Sanskritçe ile bağıntılı olan Zend dili Perslerin, Medlerin ve Baktrialıların diliydi. Zend kitaplarında verildikleri biçimiyle, halkın yasaları ve düzenlemeleri çok büyük bir yalınlık sergiler. Dört Sınıftan söz edilir: Rahipler, Savaşçılar, Tarımcılar ve İşleyimciler. Yalnızca Tecimden söz edilmez, ve bundan halkın henüz kendi başına yalıtılmış olduğu sonucu çıkıyor görünür. Bölgelerin, kentlerin ve yolların yöneticilerinden söz edilir, öyle bir yolda ki tümü de politik yasalar ile değil ama yurttaşlık yasaları ile bağıntılıdır, ve hiçbirşey başka devletlerle bir bağlantıyı göstermez. Burada özsel olan şeyin Kastlar değil ama yalnızca Sınıflar bulmamız, ve bu değişik sınıflar arasındaki evliliğe hiçbir yasağın getirilmemesi olmasına karşın, Zend yazıları dinsel yönergelerin yanısıra yurttaşlık yasalarından ve cezalardan da söz ederler.

Buradaki başlıca olgu, ve bizi özellikle ilgilendiren konu Zerdüşt'ün *Öğretisi*dir. Hint Tininin sefil kütlüğüne karşı, Pers tasarımında karşımıza arı bir soluk, Tinin bir esintisi çıkar. Onda Tin kendini Doğanın tözsel Birliğinin, bu tözsel içeriksizliğin üzerine yükseltir; onda henüz

hiçbir kırılma kapsamayan, henüz Tinin kendi için ve nesne ile karşıtlık içinde olmasına izin vermeyen bu aşama arkada bırakılır. *Başka bir deyişle, bu halk saltık Gerçekliğin Evrensellik biçimini, Birlik biçimini taşıması gerektiğinin bilincine ulaşmıştır.* Bu Evrensel, Bengi, Sonsuz Öz ilk olarak sınırsız Özdeşlikten başka hiçbir belirlenim taşımaz. Aslında bu, daha şimdiden birçok kez yinelediğimiz gibi, Brahm'ın da belirlenimidir. Ama Persler için bu evrensel Öz nesne olmuşken, ve Tinleri bu kendi Özünün bilinci olmuşken, buna karşı Hintliler durumunda bu nesnellik yalnızca Brahmanların doğal nesnelliğidir ve ancak bilincin yokedilmesi yoluyla arı evrensellik olarak tanınır. Persler durumunda bu olumsuz tutum olumlu bir tutum olmuştur, ve insan evrensel ile onda kendi için olumlu kalacağı bir yolda bir bağıntı içindedir. Bu Bir ya da Evrensel hiç kuşkusuz henüz düşüncenin özgür Biri değildir, ona henüz Tinde ve gerçeklikte tapınılmaz; tersine, henüz Işığın şekli ile örtülüdür. Ama Işık Lama değildir, Brahmanlar değildir, dağ, hayvan, şu ya da bu tikel varoluş değildir; tersine, duyusal Evrenselliğin kendisidir; yalın sergilenişidir. Pers Dini böylece bir puta-tapınma değildir, tekil Doğa şeylerine değil, ama Evrenselin kendisine tapınır. Işık aynı zamanda tinselin imlemini taşır; Iyinin ve Gerçeğin şeklidir, tüm doğal şeylerin olduğu gibi bilmenin ve istemenin de tözselliğidir. Işık insanı bir seçim yapabileceği konuma getirir, ve insan ancak batmışlığın dışında olduğu zaman seçim yapabilir. Ama Işık kendi içinde hemen bir karşısavı, yani Karanlığı kapsar, tıpkı Iyinin karşısında Kötünün durması gibi. Nasıl insan için İyi eğer Kötü yoksa bulunmazsa, ve nasıl ancak eğer Kötüyü tanırsa gerçekten iyi olabilirse, Işık da Karanlık olmaksızın varolmaz. Persler arasında *Ormuzd* ve *Ahriman* bu karşıtlığı oluştururlar. Ormuzd Işık krallığının, İyinin Efendisidir; Ahriman Karanlığın, Kötününki. Ama ikisinin de ondan doğdukları daha da yüksek bir Varlık, *Zeruane-Akerene* denilen karşıtlıksız bir Evrensel, sınırsız Tüm vardır. 'Tüm' böylece bütünüyle soyut birşeydir, kendi için varolmaz, ve Ormuzd ve Ahriman ondan doğmuşlardır. Bu İkicilik genellikle Doğu düşüncesinin bir eksikliği olarak görülür, ve karşıtlıkta saltık birşey olarak diretilmesi ölçüsünde, ona sıkı sıkıya sarılan hiç kuşkusuz dinsiz Anlaktır. Ama Tin karşıtlığı taşımalıdır, ve buna göre ikicilik ilkesi Tinin kavramına aittir, çünkü Tin, somut olmakla, ayrımı özü olarak taşır. Persler arasında arılık ve arı-olmama bilince yükselmiştir; ve Tin, kendini ayrımsayabilmek için, özsel olarak evrensel Olumluyu tikel Olumsuzun karşısına çıkarmalıdır; ancak bu karşıtlığın üstesinden gelme yoluyla Tin ikinci kez doğandır. Pers ilkesinin eksikliği yalnızca karşıtlığın Birliğinin tamamlanmış şekil içinde bilinmemesidir; çünkü Ormuzd ve Ahriman'ın ondan doğdukları yaratılmamış Tüme ilişkin o belirsiz tasarımda Birlik yalnızca saltık olarak İlk olandır, ve Ayrımı kendine geri getirmez. Ormuzd kendisi belirleyerek yaratır; ama ayrıca Zeruane-Akerene'nin buyruğuna göre (betimleme yalpalar); ve karşıtlığın çözülmesi yalnızca

Ormuzd'un Ahriman ile savaşması ve sonunda onun üstesinden gelmesinden oluşur. Ormuzd Işığın Efendisidir, ve Güneşin bir imparatorluğu olan dünyadaki güzel ve soylu herşeyi o yaratır. Tüm doğal ve tinsel varoluşta eşsiz, iyi, olumlu olan odur. Işık Ormuzd'un bedenidir; Ateşe tapınma buradan doğar, çünkü Ormuzd tüm Işıkta bulunur, ama Güneşin ve Ayın kendileri değildir; tersine, Persler bunlarda yalnızca Işığa taparlar, ki Ormuzd'dur. Zerdüşt Ormuzd'a kim olduğunu sorar; Ormuzd yanıtlar: 'Adım tüm varlığın zemini ve özeği, en yüksek bilgelik ve bilimdir; dünya-kötülüklerinin yokedicisi ve herşeyin sakımcısı, kutluluğun, arı istencin doluluğudur,' vb. Ormuzd'dan gelen dirimli, bağımsız ve sürendir; Söz bunun bir kanıtıdır; dualar onun ürünleridir. Buna karşı, Karanlık ise Ahriman'ın bedenidir, ama bengi bir Ateş onu tapmaklardan kovar. Herkesin ereği kendini arı tutmak ve bu arılığı çevresine yaymaktır. Bunun için yönergeler çok yaygın olsalar da, ahlaksal belirlenimler yumuşaktır: Eğer bir insan sana sövgüler yağdırır, hakaret eder ve sonra alçakgönüllülük gösterirse, ona dost de. 'Vendidad'da adakların başlıca arı hayvanların etinden, çiçek ve meyvalardan, süt ve parfümlerden oluştuğunu okuruz. Orada şunlar da söylenir: 'Nasıl insan arı ve Göğe yaraşır yaratıldıysa, arılığın kendisi olan Ormuzd'un hizmetçilerinin yasası yoluyla yine arı olur; eğer kendini düşüncenin, sözün ve edimin kutsallığı yoluyla arındırırsa. Arı Düşünce nedir? Şeylerin başlangıcına gidendir. Arı Söz nedir? Ormuzd'un Sözüdür (Sözcük kişileştirilir ve Ormuzd'un bütün bildirişinin dirimli Tinini imler). Arı Edim nedir? En başında yaratılan Göğün ev sahiplerine saygılı seslenıştir.' Böylece burada istenen şey insanın iyi olmasıdır: Kendi İstencinin, öznel Özgürlüğünün olduğu varsayılır. Ormuzd tekilliğe sınırlı değildir. Güneş, Ay ve ayrıca bize gezegenleri anımsatan öteki beş Yıldız, bu aydınlatan ve aydınlanan cisimler ilk olarak Ormuzd'un tapınılan imgeleridir — *Amşaspand*, onun ilk oğulları. Bunlar arasında Mitra'nın da adı geçer, ama başka adlar durumunda olduğu gibi bununla da hangi yıldızın belirtildiğini saptayamayız. Mitra Zend Kitaplarında başka yıldızlar arasında durur ve bir önceliği yoktur; gene de ceza düzeninde ahlaksal günahlar Mitra-günahları olarak belirtilir, tıpkı 300 kırbaç ile cezalandırılmaları gereken söz tutmamalar gibi, ve hırsızlık durumunda verilen 300 yıllık cehennem cezası bunlara eklenir. Mitra burada İç Yaşamın, insanda En Yüksek olanın başında duruyor görünür. Daha sonra Mitra'ya Ormuzd ve insanlar arasındaki Aracı olarak büyük bir önem yüklenmiştir. Herodotus bile Mitra tapınmasından söz eder; Roma'da daha sonraki bir tarihte gizli bir tapınma olarak çok yaygınlaştı ve giderek Orta Çağlara dek izleri bulunur. Sözü edilenlerin dışında daha başka koruyucu cinler de bulunur ki, onların üstleri olan Amşaspand'ın altında dururlar ve dünyanın yöneticileri ve sakınıcılarıdırlar. Pers tekerkinin çevresinde bulundurduğu yedi büyük insanın konseyi benzer olarak Ormuzd'un çevresine öykünme içinde

düzenlenmiştir. Bir tür tinler dünyası oluşturan *Ferverler* dünya yaratıklarından ayrıdırlar. Ferverler bizim kavramımıza uygun Tinler değildirler, çünkü ateş, su ya da toprak olsun her cisimde bulunurlar; ilk başlangıçtan bu yana oradadırlar, tüm yerlerde, yollarda, kentlerde vb. bulunurlar; isteyen herkese yardım etmeye hazırdırlar. Kaldıkları yer göğün sağlam kemerinin üzerinde Kutluların yeri olan Gorodman'dır. — Ormuzd'un oğlu olarak *Dşemşıd* adını buluruz; Yunanlıların Akhemenes'i ile aynı görünür; soyundan gelenlere Pişdadier denir ve Kyrus onlara ait sayılır. Daha sonraki bir dönemde bile Romalılar Perslerden Akhemeneler adı ile söz etmiş görünürler (Horatii, *Odeler*, III. 1. 44). Dşemşid'in yeryüzünü altın bir hançerle parçalamış olduğu söylenir, ki tarımı getirmiş olduğundan başka bir anlama gelmez; daha sonra ülkeler içinden geçmiş, kaynakları ve ırmakları başlatmış, bu yolla belli toprak şeritlerini verimli kılmış ve vadileri hayvanlarla doldurmuştur vb. Zendavesta'da Gustasp adı da sık sık geçer ve bunu yakın zamanlarda Darius Hystaspes ile bağlamak isteyenler olmuştur; ama bu düşünce kendini daha baştan yanlış olarak gösterir, çünkü hiçbir kuşku olmaksızın bu Gustasp eski Zend halkına, Kyrus'u önceleyen bir zamana aittir. Zend Kitaplarında Turanlılardan, eş deyişle kuzeydeki göçebelerden ve Hintlilerden de söz edilir, ama bunlardan tarihsel birşey çıkarılamaz.

Ormuzd dininde *Kült* insanların Işığın Krallığı ile uyum içinde davranmalarıdır; evrensel buyruk buna göre, daha önce söylendiği gibi, tinsel ve bedensel arılıktır ki, ki Ormuzd'a çeşitli dualardan oluşur. Yaşayanları korumak, ağaçlar dikmek, kuyular kazmak, çölleri verimli kılmak Persler için özellikle ödev kılınmıştır, öyle ki tüm yaşam, olumlu ve arı olan herşey serpilebilsin, ve Ormuzd'un Krallığı her yana yayılsın. Ölü bir hayvana dokunmak dışsal arılığa aykırıdır, ve bunlardan nasıl arınılacağı konusunda birçok yönerge vardır. Herodotus'un anlattığına göre, Kyrus Babil'e karşı yürürken Gyndes nehri Güneşin Arabasının atlarından birini yutunca, onu cezalandırmak için bir yıl uğraşır ve akıntısının küçük kanallara bölünmesini sağlayarak onu gücünden yoksun bırakır. Yine böyle, Xerxes, deniz köprülerini parçalayınca, onu kötü ve uğursuz birşey olarak, Ahriman olarak zincire vurdurur.

ALTKESİM İKİ

Asurlular, Babilonialılar, Medler ve Persler

Zend Halkının Pers İmparatorluğunun yüksek tinsel öğesi olması gibi, Asur ve Babilonia da dışsal varsıllık, lüks ve tecim öğesidir. Efsaneler Tarihin en eski zamanlarına dek gider; ama kendilerinde bulanık ve yer yer çelişkilidirler; ve halkların temel kitaplarının ve yerel yapıtlarının olmaması ölçüsünde böyle çelişkileri durulaştırmak güçtür. Yunan

tarihçi Ktesias'm Pers Kralının kendisinin arşivlerinden yararlanmış olduğu söylenir; gene de bunlardan yalnızca birkaç fragman bulunur. Herodotus pekçok bilgi verir; ayrıca İncil'deki anlatılar da çok önemli ve dikkate değerdir, çünkü Ibraniler Babiloniahlar ile doğrudan ilişki içindeydiler. Burada genel olarak Persler ile bağıntı içinde özellikle Ferdusi'nin *Şahname* epiğinden söz edilebilir; Görres 60.000 dizeden oluşan bu kahramanlık şiirinin geniş bir özetini vermiştir. Ferdusi İS on birinci yüzyılın başlarında Büyük Mahmud'un Gazne'de Kabil ya da Kandahar'm doğusundaki sarayında yaşamıştır. Sözü edilen bu ünlü Epik İran'ın (yani asıl Batı Persia'nm) eski kahramanlık efsanelerini konu alır; ama tarihsel bir kaynak olarak geçerli olamaz, çünkü içeriği şiirsel ve yazarı bir Müslümandır. Bu kahramanlık şiirinde İran ve Turan arasındaki kavga betimlenir. İran asıl Persia'dır — Oxus'un güneyindeki dağlık bölge; Turan Oxus'un ovalarını ve onunla eski Jaxartes arasındaki ovaları belirtir. Bir kahraman, Rustan, şiirin başlıca kişiliğidir; ama anlatılar bütünüyle masalımsı ya da çok çarpıktır. İskender'den söz edilir, ve Rumlu İskender ya da Skender olarak adlandırılır. Rum Türk İmparatorluğu demektir (bugün bile illerinden birine Rumeli denir), ama o denli de Roma demektir, ve şiirde İskender'in İmparatorluğuna da Rum denir. Bu tür karışıklıklar bütünüyle Müslüman görüşlere aittir. Şiirde İran'ın Kralının Filip ile savaş yaptığı ve bu sonuncunun yenildiği anlatılır. Sonra Kral Filip'in kızını karısı olarak ister; ama uzun bir süre birlikte yaşadıktan sonra onu geri gönderir, çünkü ağzı kötü kokmaktadır. Babasına geri döndükten sonra, kadın bir oğul doğurur ve bu Skander'dir; Skander babasının ölümünden sonra hemen tahtı ele geçirebilmek için İran üzerine yürür. Bunlara bütün şiirde Kyrus ile bağıntılı hiçbir kişinin ya da olayın bulunmamasını eklersek, bu kadarı bile tarihsel değerinin ne olduğunu ölçebilmek için yeterli olur. Ama Ferdusi'nin onda zamanının tinini ve yeni Pers görüşlerinin karakter ve ilgisini sergilemesi ölçüsünde, şiir önemini sürdürür.

Asur'a gelince, bu oldukça belirsiz bir addır. Asıl Asur Mezopotamya'nın Babil'in kuzeyindeki bir bölümüdür. Bu İmparatorluğun başlıca kentleri olarak Dicle üzerindeki Atur ya da Assur, ve daha sonra Asur İmparatorluğunun kurucusu Ninus tarafından temeli atılmış ve kurulmuş olması gereken Nineveh verilir O zamanlar tek bir kent bütün bir İmparatorluğu oluşturuyordu; örneğin Nineveh, ayrıca Media'da yedi duvarı olduğu söylenen Ekbatana; bunun duvarları arasında kalan alanda tarım yapılırdı ve en ortadaki duvarın içersinde egemenin sarayı bulunurdu. Böylece Diodoros'a göre Nineveh'in çevresi 480 stadia (yaklaşık olarak 88,8 km) idi; 30 metre yükseklikteki duvarlarda 1.500 kule bulunuyor ve duvarların içersinde çok büyük bir halk kitlesi barınıyordu. Babil'in kendi içinde hiçbir biçimde daha az olmayan bir nüfusu vardı. Bu kentler iki gereksinimden doğdular; ilk olarak göçebe yaşamdan vazgeçmek ve değişmeyen bir yerde tarım, işleyim ve tecim

yapmak için, ve sonra kendilerini göçebe dağ halklarına ve soyguncu Araplara karşı savunabilmek için. Daha eski söylenceler bu bütün vadi bölgesinin göçebelerle dolduğunu ve sonra bunların bu kent yaşamına çekildiklerini anlatırlar. Böylece Abraham ailesi ile birlikte Mezopotamya'dan batıya, dağlık Filistin'e doğru göçmüştür. Bugün bile Bağdad'ın çevresi dolanıp duran göçebelerle doludur. Nineveh'in İÖ 2050 yılında kurulmuş olması gerekir, ve buna göre Asur Imparatorluğunun kuruluşu daha sonraki bir tarihte olamaz. Ninus daha sonra Babilonia, Media ve Baktria'yı egemenliği altına aldı ve özellikle bu son ülkenin ele geçirilmesi olağanüstü bir çabanın anlatımı olarak yüceltilir, çünkü Ktesias Ninus'un yanına almış olması gereken asker sayısını 1.700.000 piyade ve orantılı bir sayıda süvari olarak hesaplar. Baktra çok uzun bir süre kuşatma altında tutuldu, ve ele geçirilmesi yürekli bir birlikle dağın dik yamacını tırmandığı söylenen Semiramis'e yüklenir. Semiramis'in kişiliği genel olarak mitolojik ve tarihsel tasarımlar arasında gidip gelir; Babil Kulesinin yapılması ona yüklenir ve İncil bu konudaki en eski söylencelerden birini kapsar.

Babilonia Fırat'ın güneyinde çok verimli ve tarım için çok uygun bir ovada bulunur. Fırat ve Dicle üzerinde önemli bir gemicilik etkinliği vardı. Gemiler hem Ermenistan'dan, hem de güneyden Babil'e gelir ve bu kente ölçüsüz varsıllıklar taşırdı. Babil çevresindeki toprak sayısız kanal tarafından kesilirdi; bunlar gemicilikten çok tarımın çıkarınaydı ve toprağı sulamaya ve taşkınları önlemeye yararlardı. Semiramis'in Babil'in kendisindeki görkemli yapıları ünlüdür; gene de bunların ne kadarının daha eski zamanlara ait olduğu saptanmamıştır ve belirsizdir. Babil'in bir kare oluşturduğu ve ortasından geçen Fırat tarafından ikiye bölündüğü söylenir; nehrin bir yanında Bel Tapınağı, öte yanında tekerklerin büyük sarayları bulunurdu. Kentin 100 bronz (bakır) kapısı vardı, duvarları 30 metre yüksekliğinde ve orantılı olarak genişti ve 250 kule ile donatılmıştı. Kentte nehre açılan yollar her gece bronz kapılarla kapatılırdı. Bir Ingiliz olan Ker Porter yirmi yıl kadar önce üzerinde eski Babil'in bulunduğu bölgeleri gezdi (bütün gezisi 1817'den 1820'ye dek sürdü); bir yükseltide Babil Kulesi'nin henüz varolan kalıntılarını bulabileceğine inanıyordu; en üst katında Bel'in imgesinin durduğu Kule'nin çevresinden dolanan çok sayıda yolun izlerini bulmayı istiyordu; ve bunların dışında, eski yapıların kalıntılarını içeren birçok tepe daha vardır. Tuğlalar İncil'de kule yapısında betimlendikleri gibidirler. Geniş bir ova böyle tuğlalardan oluşan sayısız yığınla örtülüdür, üstelik binlerce yıl boyunca sürekli olarak oradan götürülmüş olmalarına ve eski Babil'in yakınlarında olan bütün Hila kentinin onlarla yapılmış olmasına karşın. Herodotus Babiloniahların törelerindeki dikkate değer kimi özellikleri anlatır ve bunlardan dost canlısı ve iyi komşuluk ilişkileri sürdüren bir halk olmuş oldukları anlaşılır. Babil'de biri hastalanınca, açık bir yere götürülür ve böylece geçen

herkesin öğüdünü alabilmesi sağlanırdı. Ergenlik yaşındaki kızlar açık arttırmaya çıkarılır, ve bir güzel için teklif edilen en yüksek eder çeyiz olarak daha az güzel komşuya bırakılırdı. Bu her kadının yaşamında bir kez Mylitta Tapınağında fahişelik yapmasını engellemezdi. Bunun dinsel kavramları ile nasıl bir bağıntısı olduğunu saptamak güçtür; bunun dışında, Herodotus'a göre, töresizlik Babil'e ancak geç bir dönemde, ülke yoksullaştığı zaman girmiştir. Güzellerin daha az güzel olanlara çeyiz bağışlamaları olgusu da herkes için duyulan kaygıya tanıklık eder, tıpkı hastaların açık yerlere getirilmesinin belli bir topluluk duygusuna tanıklık etmesi gibi.

Burada *Medlere* de değinmemiz gerekir. Onlar da, tıpkı Persler gibi, bir dağ halkı idiler; yaşadıkları yer Hazar Denizi'nin güneyinde ve güneybatısında bulunuyor ve Ermenistan'a dek uzanıyordu. Medler arasında Maguslar da Med halkını oluşturan ve başlıca özellikleri yabanıllık, kabalık ve savaşçı yüreklilik olan altı kabileden biri olarak göze çarpar. Başkent Ekbatana ilkin Dejozes tarafından kuruldu; kendilerini ikinci kez Asur egemenliğinden kurtardıktan sonra kabileleri Kral olarak birleştirmiş ve ona düzgün bir saray yaptırmaya ve onu güçlendirmeye yöneltmiş olduğu söylenir. — Medlerin Dinine gelince, Yunanlılar genel olarak tüm doğulu rahiplere *Maguslar* derler, ve bu ad tam bu nedenle bütünüyle belirsizdir. Gene de elde edilen tüm bilgilerden anlaşıldığı gibi, Maguslar arasında Zend dini ile daha yakın bir bağlantının aranması gerekir; ve Magusların bu dinin koruyucuları ve yayıcıları olmuş olmalarına karşın, gene de değişik halklara iletilmesinde büyük değişkilere uğramıştır. Xenofon'a göre, ilk olarak Kyrus tanrılara Magusların tarzında adak sunmuştur; Medler böylelikle Zend dininin yayılmasında bir aracı halk olmuşlardır. —

Altında birçok halkı birleştiren Asur-Babilonia Imparatorluğu bin ya da bin beş yüz yıl sürmüş olmalıdır. Son egemen, bize ulaşan betimlemelere göre, büyük bir şehvet düşkünü olan Sardanapalus idi. Med satrapı Arbakes geri kalan satrapları ona karşı çevirdi ve onlarla birlikte her yıl Nineveh'te sayım için toplanan askerleri Sardanapalus'un karşısına çıkardı. Sardanapalus, gerçi birçok utku kazanmış olsa da, sonunda üstün gücün karşısında eğilmek zorunda kalarak kendini Nineveh'e kapadı; ve bundan böyle direniş gösteremez duruma geldiğinde orada tüm hazinesi ile birlikte kendini vaktı. Kimilerine göre bu İÖ 888 yılında, başkalarına göre yedinci yüzyılın sonunda oldu. Bu yıkımdan sonra bütün İmparatorluk dağıldı ve Asur, Media ve Babilonia İmparatorluklarına bölündü; bu sonuncuya Babilonialılar ile birleşmiş kuzeyli bir dağ halkı olan Khaldeanlar da aitti. Bu Imparatorluklar yine değişik yazgılara uğradılar; ama burada da bilgilerde hiçbir zaman çözülmemiş olan bir karışıklık egemendir. Bu sıralarda Yahudiler ve Mısırlılar ile ilişkiler başlar. Yahudi İmparatorluğu üstün güce karşı yenik düştü, Yahudiler Babil'e götürüldüler, ve bu Imparatorluğun durumu üzerine

daha doğru bilgileri onlardan öğreniriz. Daniel'in anlatılarına göre, Babil'de işlerin özenli bir örgütlenmesi bulunuyordu. Maguslardan söz eder ki, bunlar Yazıların açıklayıcıları, kahinler, astrologlar, alimler ve düşleri yorumlayan Khaldeanlılardan ayrıdır. Genellikle Peygamberler Babil'deki büyük tecim etkinliği üzerine çok şey söylerler, ama ayrıca orada egemen olan töresizlik üzerine ürkütücü bir tablo da çizerler.

Pers Imparatorluğunun gerçek doruğu asıl *Pers Halkı*dır ki, bütün Ön-Asya'yı kendi içinde birleştirerek Yunanlılar ile ilişkiye girmiştir. Perslerin en yakın ve en erken ilişkileri Medler ile olmuştur; ve egemenliğin Perslere geçişi özsel bir ayrım getirmez, çünkü Kyrus'un kendisi Med Kralının bir akrabasıydı, ve Persia ve Media adları kaynaşır. Perslerin ve Medlerin başında, Kyrus Lydia ve kralı Krösus ile savaştı. Herodotus Lydia ve Media arasında o tarihten daha önce de savaşların olduğunu, ama bunların Babil Kralının araya girmesiyle bir çözüme bağlandığını anlatır. Burada Lydia, Media ve Babylonia'dan oluşan bir Devletler dizgesi görürüz; sonuncusu başat güç olmuştu ve egemenliği daha şimdiden Akdeniz'de dek ulaşıyordu. Lydia doğuda Halys nehrine dek uzanıyordu, ve Küçük Asya'nın batı kıyı şeridi, güzel Yunan kolonileri ona bağımlıydılar; böylece Lydia Imparatorluğu daha şimdiden yüksek bir kültür düzeyi sergiliyordu. Sanat ve şiir orada Yunanlılar tarafından geliştirilmişti. Bu koloniler Perslere de altgüdümlüydüler. Bias gibi bilge insanlar, ve daha da önce Thales, onlara sağlam bir birlik içinde birleşmelerini, ya da kentlerini malları ile birlikte bırakarak kendilerine yeni yerleşim yerleri aramayı öğütlemişlerdi (Bias Sardunya Adasını göz önünde tutuyordu). Ama böyle bir birlik çok yüksek bir kıskançlık duygusundan güç bulan ve sürekli çekişme içinde yaşayan kentler arasında kurulamadı, ve bolluğun sarhoşluğu içinde iken, özgürlükleri uğruna ocaklarını bırakma gibi kahramanca bir karara ulaşamadılar. Ancak Perslere boyun eğme noktasına geldikleri zaman kimi kentler en yüksek İyi uğruna, Özgürlük uğruna güvenilir olanı güvenilir olmayan için terkettiler. Herodotus Lydia'ya karşı savaşa ilişkin olarak ilk kez onun daha önce yalnızca yoksul ve kaba olan Persleri yaşamın ve kültürün lüksleri ile tanıştırdığını söyler. Bundan sonra Kyrus Babil'i ele geçirdi, ve onunla birlikte Suriye ve Filistin'in iyeliği geldi; Yahudileri tutsaklıktan kurtardı, ve onlara Tapınaklarını yeniden kurma iznini verdi. Son olarak, Massagetae'ye karşı sefere çıktı, Oxus ve Jaxartes arasındaki steplerde bu halkla savaştı, ama onlara yenildi ve bir savaşçının ve fatihin ölümü ile öldü. Dünya Tarihinde bir Çığır oluşturmuş olan kahramanların ölümü karakterini onların görevlerine göre kazanır. Kyrus böylece kendi görevinde öldü; bu daha öte bir erek olmaksızın On-Asya'nın tek bir egemenlikte birleştirilmesiydi.

ALTKESİM ÜÇ

Pers İmparatorluğu ve Bileşenleri

Pers İmparatorluğu modern anlamda bir imparatorluktur, tıpkı bir zamanların Alman İmparatorluğu ve Napoleon altındaki büyük imparatorluk gibi, çünkü bağımlılık durumunda olmalarına karşın kendi bireysellikl erini, törelerini ve tüzelerini sürdürmüş olan birçok devletten oluşur. Tümünün altgüdümlü olduğu evrensel yasalar tikel durumlarına hiçbir zarar vermemiş, ama giderek onları korumuş ve saklamıştır; böylece Bütünü oluşturan bu uluslardan her birinin kendi Anayasa biçimi vardı. Nasıl Işık herşevi aydınlatırsa, ve nasıl her birine kendine özgü dirimselliği verirse, Pers Egemenliği de kendini bir uluslar çokluğu üzerine yayar ve her birine kendi tikelleri için izin verir. Kimilerinin giderek kendi Kralları bile vardır, ve her birinin değişik dilleri, silahları, yaşam yolları, töreleri. Tüm bu türlülük evrensel Işık altında dinginlik içinde varolur. Pers İmparatorluğu daha önce birbirlerinden ayırdığımız o üç coğrafi kıpıyı kendi içinde kapsar. İlk olarak Persia ve Media'nın yüksek bölgeleri; sonra Fırat ve Dicle'nin vadi ovaları — ki buralardaki nüfus gelişmiş bir kültür yaşamında birleşmiştir, tıpkı tarım, işleyim ve bilimlerin serpildiği Mısır, Nil'in vadi ovası gibi; son olarak üçüncü öğe, yani denizin tehlikelerini göze alan uluslar, Suriyeliler, Fenikeliler, Yunan kolonilerinde yaşayanlar ve Küçük Asya'daki Yunan Kıyı Devletleri. Persia böylece kendi içinde üç doğal ilkeyi birleştirmişken, Çin ve Hindistan ise denize yabancı kalmışlardır. Burada ne Çin'in tözsel bütününü, ne de bir ve aynı özenç anarşisinin egemen olduğu Hint özünü buluruz; tersine, Persia'da hükümet yalnızca evrensel yanında bir uluslar birliğidir ki, katılan ulusları özgürce varolmaya bırakır. Bu yolla ulusların birbirlerini yoketmelerine yol açan ve Kralların Kitabında ve Samuel'in Kitabında yeterince kanıtı verilen acımasızlığa ve yabanıllığa bir son verilmiş olur. Peygamberlerin fetihten önceki durum üzerine sızlanmaları ve ilençleri yaşadıkları sefilliği, kötülüğü ve düzensizliği, ve aynı zamanda Kyrus'un Ön-Asya dünyası üzerine yaydığı mutluluğu gözler önüne serer. Tinin bağımsızlığını, özgürlüğünü ve vakarlı kuvvetini kültür ile, çeşitli uğraşlar için ilgi ve yaşamın rahatlıklarından yararlanma ile birleştirmek Asyatiklere özgü değildir; savaşçı yüreklilik onlar için yalnızca törenin yabanıllığından oluşur, düzenin dingin yürekliliği değildir; ve Tin kendini çeşitli ilgilere açtığı zaman, hemen kadınsılaşmava geçer, kendini çözülmeye bırakır ve insanları zayıf bir duvusallığın köleleri yapar.

Persia

Persler, özgür bir dağ halkı ve göçebe halk olarak, daha varsıl, daha kültürlü ve verimli ülkeler üzerinde egemen olsalar da, bütününde eski

yaşam yollarının ana çizgilerine bağlı kalmayı sürdürdüler. Bir ayakları ile atalarının topraklarında, öteki ile yabancı ülkelerde durdular. Ata toprağında Kral dostlar arasındaki bir dosttu ve eşitleri arasında gibiydi; onun dışında, herkesin ona boyun eğdiği ve haraç yoluyla ona bağımlılığını tanıtladığı Efendi idi. Zend dinine bağlı olarak, Persler kendilerini arılığa ve Ormuzd'a arı tapınmaya vermişlerdi. Kralların mezarları asıl Persia'da idi; ve orada zaman zaman Kral ülkesinin halkını ziyaret eder, onlarla bütünüyle yalın bir ilişki içinde yaşardı. Onlar için armağanlar getirirken, buna karşı tüm başka uluslar ona armağanlar sunmak zorundaydılar. Tekerkin sarayında Pers Süvarisinin bir bölüğü bulunurdu ki, bütün ordunun çekirdeğini oluştururdu; bunlar hep birlikte yerlerdi ve bütününde çok iyi disiplinliydiler. Yiğitlikleri ile ünlüydüler, ve Yunanlılar bile Med savaşlarındaki yürekliliklerini saygı ile tanıdılar. Bu birliğin ait olduğu bütün Pers ordusu bir sefere çıkacağı zaman, ilk olarak tüm Asyatik nüfuslara bir çağrı yapılırdı. Savaşçılar bir araya toplandıkları zaman, sefere Perslerin kendilerine özgü yanlarını oluşturan o durup dinlenmek bilmez göçebe yaşam yolunun karakteri ile çıkılırdı. Mısır, Iskitya, Trakya, ve sonunda bu muazzam gücün dağılmasına yol açacak olan Yunanistan böyle ele geçirildi. Böyle bir yürüyüş hemen hemen bir halkın göç etmesi gibi görünürdü, aileler birlikte gelirdi; halklar kendilerine özgü görünüşleri ve silahları ile yığınlar olarak ileriye atılır, her biri bir başka düzende ve bir başka yolda savaşırdı. Herodotus ulusların Xerxes altındaki büyük yürüyüşünde (ona iki milyon insanın eşlik etmiş olduğu söylenir) böyle bir türlülüğün görkemli bir tablosunu çizer; gene de bu halklar çok eşitsiz disiplinler altında oldukları ve kuvvetleri ve yiğitlikleri çok değişik olduğu için, Yunanlıların küçük, disiplinli, aynı yürek tarafından diriltilen ve üstün önderlik altındaki ordularının Perslerin o sayısız ama düzensiz birliklerine nasıl direnebilmiş olduklarını anlamak kolaydır. İmparatorluğun özeğinde yerleştirilmiş olan Pers süvarisinin gereksinimlerini illerin karşılaması gerekirdi. Babil bu gereksinimlerin üçte birlik bölümünü karşılamak zorundaydı ve buna göre tümü arasında büyük bir ayrımla en varsıl il olmuş görünür. Geri kalanını her bir halk kendine özgü ürünleri arasından en seçmelerini sunarak sağlamak zorundaydı. Böylece Araplar günlük, Suriyeliler firfır vb. verirlerdi.

Prenslerin, ama özellikle tahtı kalıt alacak olanların eğitimi en büyük özenle yerine getirilirdi. Yedinci yaşlarına dek Kralın oğulları kadınlar arasında kalır ve Efendinin önüne çıkarılmazlardı. Yedi yaşından sonra avcılık, binicilik, okçuluk vb. ve ayrıca doğruyu söylemede eğitilirlerdi. Tek bir kaynakta, Prensin Zerdüşt Magusları arasında eğitim aldığı belirtilir. En soylu Perslerden dördü Prensin eğitimini üstlenirdi. Genel olarak, ülkenin büyükleri bir tür meclis oluştururlar, ve aralarında Maguslar da bulunurdu. Bunlar soylu bir bağlılık ve yurtseverlik ile dolu özgür insanlardır. Ormuzd'un çevresinde bulunan Amşaspand'ın bir

tür karşı imgesi olarak sayıları yedi olan büyükler gerçekten de böyle olmuş görünürler. Bunlar Kambyses ölünce kendini onun kardeşi olarak gösteren yalancı Smerdis'in maskesini düşürdükten sonra, gerçekte hangi hükümet biçiminin en iyisi olduğunu irdelemek üzere toplandılar. Tutkudan bütünüyle özgür olarak, ve hiçbir hırs duygusuna kapılmaksızın, Tekerkliğin Pers Imparatorluğu için biricik uygun biçim olduğunda anlaştılar. Güneş, ve onları bir kişneme ile ilk selamlayan at, ardılın Darius olmasına karar verdi.

Pers İmparatorluğunun büyüklüğü karşısında, illerin Valiler, Satraplar yoluyla yönetilmesi zorunluğu doğdu; bunlar sık sık onlara teslim edilen illere karşı çok keyfi davranışlara yöneldiler, birbirlerine karşı nefret ve haset gösterdiler ve bundan hiç kuşkusuz büyük kötülükler doğdu. Bu Satraplar yalnızca illerin üst başkanları idiler ve genellikle ülkelerin altgüdümlü krallarını kendilerine özgü ayrıcalıkları içinde bırakırlardı. Tüm Topraklar ve tüm Sular Perslerin büyük Kralına aitti; Toprak ve Su Darius Hystaspes'in ve Xerxes'in Yunanlılardan istemleriydi. Ama Kral yalnızca soyut egemendi; ülkeden yararlanım halkların kendilerinde aitti; bunların yükümlülükleri sarayın ve satrapların gereksinimlerini karşılamak ve iyeliklerinin en seçme bölümünü onlara sunmaktı. Biçimdeş vergiler ilkin Darius Hystaspes'in hükümeti altında getirildi. Kral imparatorlukta yolculuğa çıktığı zaman, benzer olarak armağanların verilmesi gerekirdi, ve bu verilenlerin büyüklüğünden tükenmemiş illerin varsıllığı görülebilirdi. Böylece Perslerin egemenliği ne dünyasal ne de dinsel bakımlardan hiçbir biçimde ezici değildi. Perslerin, der Herodotus, hiçbir putları yoktu; aslında tanrıların insanbiçimsel imgelerine gülerlerdi; ama her dine hoşgörü gösterirlerdi, gerçi putperestliğe karşı tek tek öfke anlatımları bulunabilse de. Yunan tapmakları yokedilir ve tanrıların imgeleri parçalanırdı.

Suriye ve Semitik Ön-Asya

Pers İmparatorluğuna bağlı olan bir öğe, kıyı toprakları, kendini özellikle Suriye'de gösterir. Bu Pers İmparatorluğu için özellikle önemliydi, çünkü kıta Persleri büyük bir sefere çıktıklarında eşliklerinde Yunan savaş filoları olduğu gibi Fenikeliler de bulunurdu. Fenike kıyısı genellikle on kilometreyi aşmayan çok dar bir şerittir ve doğusunda yüksek Lübnan Dağları uzanır. Deniz kıyısında büyük bir tecim ve gemicilik etkinliği yürüten Tyre, Sidon, Byblus, Berytus gibi soylu ve varsıl kentlerin bir dizisi uzanır; ama gene tecim bütün Pers devletini etkilemeyecek denli yalıtılmıştı ve yürütüldüğü ülkenin çıkarlarına sınırlıydı. Tecimlerinin başlıca yönü Akdeniz'di ve oradan çok uzaklara, batıya ulaşıyordu. Bu kadar çok ulus ile etkileşimi yoluyla Suriye kısa bir süre içinde yüksek bir kültür kazandı; metalde ve değerli taşlarda en güzel işçilikler orada üretildi ve örneğin cam ve firfir gibi çok önemli buluş-

lar orada yapıldı. Yazı dili ilk gelişimini burada kazandı, çünkü çeşitli uluslarla ilişkilerinde ona gereksinimleri kısa bir süre içinde kendini gösterdi. (Benzer olarak, örneğin Lord Macartney'in belirttiği gibi, Kanton'un kendisinde Çinliler daha kolay bir yazı diline gereksinim duymuşlardı.) İlk kez Fenikeliler Atlantik Okyanusu'nu keşfettiler ve oraya açıldılar; Kıbrıs'ta ve Girit'te yerleşim noktaları kurdular; onlardan çok uzakta bulunan Thasos adasında altın madenleri işlettiler; güney ve güneybatı İspanya'da gümüş madenleri açtılar; Afrika'da Utika ve Kartaca kolonilerini kurdular; Gades'ten Afrika kıyısı boyunca aşağılara yelken açtılar, ve kimilerine göre bütün Afrika'nın çevresini bile dolaştılar; Britanya'dan kalay ve Baltık Denizi'nden Prusya kehlibarı getirdiler. Bu yolda bütünüyle yeni bir ilke ortaya çıkar. Etkinliksizlik de salt kaba saba yüreklilik gibi sona erer ve yerlerini İşleyim etkinliği ve sağgörülü gözüpeklik alır ki, denizlere açılmayı göze alırken gene de bunun araçları üzerine akıllıca düşünmeyi gözardı etmez. Burada herşey insanın etkinliği, yürekliliği, anlağı üzerine dayanır, ve aynı zamanda erekler de insan uğrunadır. Burada insan istenci ve etkinliği birincil olandır, doğa ve bolluğu değil. Babilonia'nın kendi belirli toprağı vardı, ve geçim güneşin ilerleyişi ve genel olarak Doğanın süreci üzerine dayanıyordu. Ama denizci alçalıp yükselen dalgaların ortasında kendi kendisine güvenir, ve göz ve yürek her zaman uyanık olmalıdır. Benzer olarak, işleyim ilkesi insanın Doğadan kazandığının karşıtını kapsar; çünkü Doğa nesneleri kullanım ve süslenme için işlenirler. İşleyimde insan kendi kendisinin ereğidir, Doğayı ona altgüdümlü birşey olarak ele alır ve ona etkinliğinin damgasını basar. Anlak burada yüreklilikür, ve beceri salt doğal gözüpeklikten daha iyidir. Burada ulusların Doğa korkusundan ve ona kölece bağlılıktan kurtulduklarını görürüz.

Bunlarla *dinsel* tasarımları karşılaştırırsak, *Babil*'de, *Suriye* halklarında, ve *Frigya*'da ilk olarak kaba, sıradan, duyusal bir putperestlik buluruz ki, bunların bir betimlemesi bize anahatlarında [Eski Ahit'te Yahudi] '*Peygamberler*'de verilmiştir. Hiç kuşkusuz burada yalnızca putperestlikten söz edilir, ve bu belirsiz birşeydir. Çinliler, Hintliler, Yunanlılar putperesttirler; Katolikler de azizlerin imgelerine tapınırlar. Ama şimdi içinde olduğumuz alanda doğa güçleri ve genel olarak ürünün güçleri tapınılan şeylerdir, ve Kült lüks ve iyi yaşamdır. '*Peygamberler*' bunun çok tiksindirici bir betimlemesini verir; ama gene de korkutuculukları bir ölçüde Yahudilerin komşu halklardan duydukları nefrete yüklenmelidir. Betimlemeler özellikle *Bilgelik Kitabı*'nda ayrıntılıdır. Yalnızca doğal şeylere değil, ama evrensel doğa güçlerine, Astarte, Kybele, Efesli Diana'ya tapınma da vardı. Kült duyusal bir kendinden geçme, aşırılık, lükstü; tensellik ve acımasızlık iki karakteristik çizgidir. "Şenliklerini kutlarken kendilerinden geçerler," der *Bilgelik Kitabı* (14. 28). Evrensele ulaşmayan bir bilinç olarak duyusal yaşam ile acımasızlık bağlıdır, çünkü genel olarak Doğa En Yüksektir ve bu yüzden insanın ya hiç değeri yok-

tur, ya da çok az vardır. Dahası, böyle bir putperestlikte Tinin, kendini Doğa ile özdeşleştirmeye çabalaması ölçüsünde, bilincini ve bütününde tinselliği ortadan kaldırması imlenir. Böylece çocukların adak sunulduklarını, Kybele'nin rahiplerinin kendi kendilerini sakatladıklarını, erkeklerin kendilerini hadım ettiklerini, kadınların tapınakta fahişelik yaptıklarını görürüz. Babil sarayının bir özelliği olarak belirtmeye değer ki, Daniel saraya getirildiği zaman ondan dinsel törenlere katılması istenmedi; ve dahası, ona arı yiyecekler sunuldu; ondan özellikle Kralın düşlerini yorumlaması istendi, çünkü kutsal tanrıların tinini taşıyordu. Kral yüksek Varlığın belirtileri olarak düşler yoluyla duyusal yaşamın üzerine yükselmeyi ister. Böylece genel olarak açıktır ki, dinin bağı gevşekti, ve burada hiçbir birlik bulunmaz. Çünkü kralların imgelerine tapınmayı da görürüz; Doğanın gücü ve tinsel güç olarak kral en yüksek Varlıklardır, ve böylece bu putperestlik biçiminde Pers arılığının tam karşıtı kendini gösterir.

Buna karşı *Fenikelilerin,* o yürekli deniz halkının durumunda başka birşey buluruz. Herodotus Tyre'de *Herküles*'e tapınıldığını anlatır. Bu tanrı Yunan yarı-tanrısı olmasa bile, gene de bundan onun kavramı ile yaklaşık olarak bağdaşan bir tanrı anlaşılmalıdır. Bu tapınma halkın karakterini özellikle yansıtıcıdır, çünkü hakkında Yunanlıların kendini Olympos'a insan yürekliliği ve gözüpekliği yoluyla yükseltmiş olduğunu söyledikleri Herküles'tir. Belki de on iki emeği ile uğraşmakta olan Herküles için Güneş tasarımı temelde yatıyordu; ama bu temel gene de ana belirlenimi, yani Herküles'in tanrıların oğlu olduğu, kendini erdemi ve emeği yoluyla, insan yürekliliği ve gözüpekliği yoluyla tanrı olmaya yükselttiği ve yaşamını etkinliksizlik yerine zahmette ve emekte harcadığı belirlenimini göstermez. İkinci bir dinsel kıpı *Adonis* tapınmasıdır; kıyı kentlerinde yer alır (ayrıca Mısır'da Ptolemiler tarafından görkemli bir biçimde kutlanırdı) ve hakkında *Bilgelik Kitabı*'nda (14. 13 vs.) önemli bir pasajda şunlar söylenir: "Başlangıçta tanrılar yoktu — ama insanların boş onurları yoluyla uyduruldular, çünkü insanlar kısa ömürlüdürler. Çünkü ondan pek erken alınmış *oğlu* (Adonis) için elem ve acı çeken bir baba onun bir imgesini yaptırdı ve onu — ki şimdi ölü bir insandı — bir tanrı saymaya başladı; ve altındakilere törenler ve adaklar sağladı." Adonis şenliği hemen hemen Osiris tapınması gibiydi — onun Ölümünün kutlanması, bir cenaze şenliği, ki o sırada kadınlar yitirilen tanrı için en aşırı feryatları atarlar. Hindistan'da feryatlar kütlüğün kahramanlığında suskunlaşırlar; orada kadınlar yakınmaksızın kendilerini nehre atar, ve kendine eziyet etmede çok usta olan erkekler kendilerine en korkunç işkenceleri yaparlar, çünkü bilinci boş ve soyut dalınçta yitirebilmek için kendilerini dirimsizliğe teslim ederler; ama burada insan acısı Kültün bir kıpısı, bir tapınma kıpısı olur; insan acıda öznelliğini duyumsar; onda kendi kendisini bilmesi gerekir ve bilebilir, kendi için varolması gerekir ve olabilir. Yaşam burada yine

değer kazanır. Evrensel bir acı sahnelenir; çünkü ölüm tanrısala içkin olur, ve Tanrı ölür. Persler arasında Işığı ve Karanlığı birbirleri ile kavga içinde gördük; burada ise iki ilke birde, Saltıkta birleşirler. Olumsuz olan burada da yalnızca doğal olandır; ama Tanrının Ölümü olarak yalnızca belirli birşeyin sınırı değil, tersine arı Olumsuzluğun kendisidir. Bu nokta önemlidir, çünkü genel olarak tanrısal olanın Tin olarak kavranması gerekir, ve bunda somut olması ve olumsuzluk kıpısını kendi içinde taşıması gerektiği imlenir. Bilgelik ve güç belirlenimleri de somut belirlenimlerdir, ama yalnızca yüklemler olarak; öyle ki Tanrı soyut tözsel birlik olarak kalır ki, onda ayrımların kendileri yiterler ve bu birliğin kıpıları olmazlar. Ama burada doğal öğe olarak, Ölüm olarak olumsuzun kendisi Tanrının bir kıpısıdır ve Kültü acıdır. Öyleyse Adonis'in ölümünün ve doğumunun kutlanmasında somut olanın bilince çıkışı imlenir. Adonis bir gençtir, büyüklerinden koparılır ve çok erken ölür. Çin'de atalara tapınmada onlara tanrısal onur sunulur; ama büyükler ölümde yalnızca Doğanın borcunu öderler. Buna karşı, bir genç ölüm tarafından alındığında, bu olmaması gereken birşey olarak görülür; ve büyüklerin ölümü üzerine acı haklı bir acı değilken, genç için ölüm bir çelişkidir. Ve burada derin olan şey Tanrıda olumsuzun, çelişkinin görünür olması, ve Kültün her iki kıpıyı, Tanrının alınıp götürülmesi üzerine acıyı ve yeniden bulunması üzerine sevinci kapsamasıdır.

Judea

Pers İmparatorluğunun geniş bağına bu kıyıda ait olan öteki halk Yahudi halkıdır. Burada da bir temel kitap buluruz — *Eski Ahit.* Eski Ahit bu halkın görüşlerini sergiler ki, bunların ilkesi tam şimdi sunulmuş olanın doğrudan karşıtıdır. Tinsel öğe Fenike halkı arasında henüz Doğa yanı tarafından sınırlanmışken, buna karşı Yahudiler durumunda kendini bütünüyle arıtılmış gösterir; Düşüncenin arı ürünü, kendinidüşünme bilince yükselir, ve tinsel öğe kendini Doğaya karşı ve onunla birliğe karşı aşırı belirlilik içinde geliştirir. Hiç kuşkusuz daha önce arı Brahm'ı gördük, ama yalnızca evrensel Doğa-varlığı olarak, ve dahası Brahm'ın kendisinin bilincin nesnesi olmaması koşuluyla; Persler arasında onun bilincin nesnesi olduğunu gördük, ve gene de duyusal sezgide, ve Işık olarak. *Ama Işık bundan böyle Jehova'dır, arı Birdir. Doğu ve Batı arasındaki kırılma bu yolla olur; Tin kendi içinde derinlere gider ve soyut temel ilkeyi Tinsel olarak kavrar.* Doğa, Doğuda İlk ve Temel olan Doğa şimdi bir Yaratı düzeyine indirgenmiştir; ve Tin şimdi İlk olandır. Tanrı bütün Doğanın olduğu gibi tüm insanların da Yaratıcısı olarak, bütününde saltık Etkerlik olarak bilinir. Ama bu büyük ilke daha öte belirliliği içinde *dışlayıcı* Birdir. Bu din zorunlu olarak dışlayıcılık kıpısını kazanmalıdır ve bu belirlenim özsel olarak yalnızca *bir* ulusun Biri tanımasından ve onun tarafından tanınmasından oluşur. Yahudi halkının

Tanrısı yalnızca Abraham'ın ve onun tohumunun Tanrısıdır; ulusal bireysellik ve tikel bir yerel tapınma böyle bir tanrının tasarımı ile iç içedir. Bu Tanrı karşısında tüm başka tanrılar düzmecedir; dahası, gerçek ve düzmece ayrımı bütünüyle soyuttur, çünkü düzmece tanrılar durumunda tanrısalın tek bir ışınının bile onların içine işlediği kabul edilmez. Oysa her tinsel etkerlik, ama özellikle her din öyle bir doğadadır ki, nasıl oluşmuş olursa olsun, onda olumlu bir kıpı kapsanır. Bir din ne denli yanlış olursa olsun, gene de gerçeklik taşır, üstelik güdük bir yolda bile olsa. Her dinde tanrısal bir bulunuş, tanrısal bir ilişki vardır, ve bir Tarih Felsefesinin en güdük şekillerde bile tinsellik kıpısını araştırması gerekir. Ama değil mi ki dindir, öyleyse iyidir diyemeyiz; önemli olanın içerik değil ama yalnızca biçim olduğunu söyleme gibi bir gevşekliğe düşülmemelidir. Saltık olarak dışlayıcı olmakla, Yahudi dini bu gevşek iyi yürekliliği göstermez.

Tinsel öğe burada kendini duyusal öğeden dolaysızca koparır, ve Doğa tanrısal olmayan dışsal birşeye indirgenir. Bu aslında Doğanın gerçekliğidir, çünkü Idea bu dışsallığında [kendi ile] uzlaşmaya ancak daha sonra ulaşabilir; ilk sözü Doğaya karşı olacaktır; çünkü şimdiye dek değersizleştirilmiş olan Tin ilk olarak burada değerini kazanır, tıpkı Doğanın yeniden doğru konumunu alması gibi. Doğa kendi kendisine dışsaldır, koyulmuş olandır, yaratılmıştır, ve Tanrının Doğanın efendisi ve yaratıcısı olduğu biçimindeki bu tasarım Tanrının Yüce olarak konumunu getirir; bu arada bütün Doğa Tanrının süsü olur ve bir bakıma onun hizmetine sunulur. Bu yücelik karşısında, Hint yüceliği yalnızca ölçüsüz olanın yüceliğidir. Genel olarak tinsellik yoluyla şimdi duyusal olan ve törel olmayan bundan böyle ayrıcalıklı değildir ve tanrısal olmayan birşey düzeyine indirgenir. Yalnızca Bir, Tin, duyusal-olmayan öğe Gerçekliktir; düşünce kendi için özgürdür, ve gerçek Ahlak ve Dürüstlük artık ortaya çıkabilir; çünkü Tanrı Dürüstlük yoluyla onurlandırılır, ve Doğru olanı yapmak 'Efendinin yolunda yürümektir.' Bununla mutluluk, yaşam ve zamansal gönenç ödül olarak bağlıdır; çünkü denir ki, 'Yeryüzünde uzun yaşayasın.' — Burada da *tarihsel* bir görüşün olanağı bulunur; çünkü burada yavan Anlak sınırlı olanı ve kuşatılı olanı kendi yerine koyar ve onu sonluluğun kendine özgü şekli olarak alır; insanlar Tanrının bedenselleşmeleri olarak değil ama bireyler olarak, güneş güneş olarak, dağlar dağlar olarak görülür, kendilerinde Tin ve istenç kapsayan şeyler olarak değil.

Bu halkta katı dinsel hizmeti arı düşünce ile ilişki olarak görürüz. Özne, somut olarak, özgür değildir, çünkü Saltığın kendisi *somut* Tin olarak kavranmış değildir, çünkü Tin henüz Tinden yoksun olarak koyulmuş görünür. İçselliği hiç kuşkusuz önümüzde buluruz, arı yürek, pişmanlık, tapınma oradadır; ama tikel somut Özne kendine Saltıkta nesne olmamıştır; buna göre sıkı sıkıya ayinlerin ve Tüzenin hizmetine bağlı kalır, ve bu Tüzenin temeli soyut olarak arı özgürlüktür. Yahu-

diler, ne iseler, Bir yoluyla öyledirler, ve bu yolla Öznenin kendi için hiçbir özgürlüğü yoktur. Spinoza Musa'nın Yasalarını Tanrı tarafından Yahudilere Ceza olarak, terbiye sopası olarak verilmiş görür. Özne hiçbir zaman bağımsızlığının bilincine varamaz, ve bu nedenle Yahudiler arasında ruhun ölümsüzlüğüne bir inancı bulamayız, çünkü Özne kendinde ve kendi için varolan birşey değildir. Özne Yahudilikte değersiz olsa da, buna karşı Aile bağımsızdır, çünkü Jehova'ya hizmet Aileye bağlıdır ve bu yüzden Aile tözsel birşey olarak görülür. Ama Devlet Yahudi ilkesine uygun olmayan birşeydir, ve Musa'nın Yasalarına yabancıdır. Yahudilerin tasarımında Jehova Abraham'ın, Isaak'ın ve Jakob'un Tanrısıdır; onlara Mısır'dan çıkmalarını bildiren ve onlara Kanaan ülkesini verendir. Atalara ilişkin anlatılar ilgiye değerdir. Bu tarihte ataerkil göçebe durumundan tarıma geçişi görürüz. Genel olarak, Yahudi tarihi büyük özellikler taşır; yalnızca, başka ulusların tinlerine karşı kutsanmış bir dışlayıcı tutum (giderek Kanaan'da yaşayanların yokedilmesi bile buyrulur) tarafından kirletilir, genel olarak kültürdeki eksiklik tarafından ve ulusun özgünlüğünün yüksek değerine ilişkin tasarımdan doğan boşinanç tarafından kirletilir. Tansıklar da tarih olarak bu tarihte bizi rahatsız eder; çünkü somut bilincin özgür olmaması ölçüsünde, içgörüde somut olan da özgür değildir; Doğa tanrısallaştırılmaz, ama henüz anlaşılmış olması da söz konusu değildir.

Aile Kanaan'ın ele geçirilmesi yoluyla bir ulusa büyüdü, bir toprağı iyeliğine aldı, ve Kudüs'te evrensel bir tapınak kurdu. Ama gerçek bir Devlet bağı bulunmuyordu. Tehlike durumunda kahramanlar doğdular ve orduların başına geçtiler; ama halk çoğunlukla boyuneğme durumundaydı. Daha sonra Krallar seçildi ve ilkin bunlar Yahudileri bağımsız kıldılar. David giderek fetihlerde bile bulundu. Başlangıçta yasama yalnızca Aileye uyarlanırdı; gene de daha Musa'nın kitaplarında bile kral için bir dilek öngörülür. Onu rahipler seçecek, bir yabancı ve büyük sayıda süvarisi olmayacak ve az sayıda karısı olacaktır. Kısa bir parlak dönemden sonra krallık kendi içinde dağıldı ve bölündü. Yalnızca bir Levililer kabilesi ve yalnızca Kudüs'teki tek Tapınak olduğu için, krallığın bölünmesi üzerine putperestliğin girişi kaçınılmazdı, çünkü tek bir Tanrı değişik Tapınaklarda onurlandırılamaz ve tek bir dine iki krallık ait olamazdı. Nesnel Tanrı ne denli arı olarak düşünülürse düşünülsün, ona tapınma biçimindeki öznel yan henüz sınırlı ve tinsellikten yoksundur. Dış ve iç savaşlarda eşit ölçüde talihsiz olan iki krallık sonunda Asurlulara ve Babilonialılara boyun eğdi. Kyrus tarafından Israillilere yurtlarına dönme ve kendi yasalarına göre yaşama izni verildi.

Mısır

Pers Imparatorluğu geçip gitmiş bir imparatorluktur, ve çiçeğinden elimizde yalnızca hüzün verici kalıntılar bulunur. En güzel ve en varsıl kentleri, Babil, Susa, Persepolis yerle bir olmuştur ve bize eski yerlerini yalnızca birkaç yıkıntı gösterir. Giderek Persia'ın daha yeni kentleri, İsfahan ve Şiraz bile yarı yarıya yıkıntıya dönmüş ve onlardan eski Roma durumunda olduğu gibi yeni bir yaşam doğmamıştır; tersine, onları çevreleyen ulusların anılarındaki yerlerini bile hemen hemen bütünüyle yitirmişlerdir. — Daha önce Pers Imparatorluğuna ait olarak sıralanan başka uluslar arasında *Mısır* özellikle dikkati çeker. Mısır genel olarak örenler beldesidir ki, eski zamanlardan bu yana tam bir harikalar ülkesi sayılmış ve modern zamanlarda bile çok büyük bir ilginin odağı olarak kalmıştır. Yıkıntıları, ölçüsüz emeğin bu sonlu sonuçları, devasalıkta ve muazzamlıkta bize antikçağdan kalmış herşeyi çok çok aşar.

Mısır'da Pers tekerkliğinde tekil olarak görünmüş olan kıpıları birleşmiş görürüz. Persler'de evrensel Doğa varlığı olarak Işığa tapınmayı bulduk. Bu ilke daha sonra birbirlerine karşı ilgisiz olarak davranan kıpılara açınır. Bunlardan biri duyusal olana batmışlıktır — Babilonialılar ve Suriyeliler durumunda. Ikincisi tinsel olandır, ve iki biçimde: İlkin Adonis tapınmasında somut Tinin başlamakta olan bilinci olarak, ve sonra Yahudilerde arı ve soyut düşünce olarak. Birincide somut olanın birliği eksiktir; ikincide somut olanın kendisi yoktur. *Bu çatışan öğelerin birleştirilmesi problemdir, ve problem olarak Mısır'da bulunur.* Mısır Antikçağında bulduğumuz tasarımlar arasında bir beti, yani *Sfenx*, kendinde ve kendi için bir bilmece, yarı hayvan yarı insan iki anlamlı bir şekil özellikle vurgulanmalıdır. Sfenx Mısır Tini için bir simge olarak görülebilir: Hayvan bedeninden dışarıya bakan insan kafası başlangıçta kendini doğal olandan yükselten, kendini ondan koparan ve daha şimdiden çevresine daha özgürce bakan ama gene de kendini zincirlerden bütünüyle kurtarmamış olan Tini temsil eder. Mısırlıların yarısı toprağın altında yatan, yarısı üzerinde göğe yükselen sayısız yapıları vardır. Bütün ülke bir yaşam krallığına ve bir ölüm krallığına bölünür. *Memnon*'un devasa yontusu ilk bakışta erken sabah güneşi gibi çınlar; gene de onda titreşen henüz Tinin özgür Işığı değildir. Yazılı dil henüz hiyerogliftir ve temeli duyusal imgedir, harfin kendisi değil. — Böylece Mısır'ın anıtlarının kendileri bize onun karakterini anlatan bir imgeler ve şekiller çokluğu sunarlar; onlarda bir Tin tanırız ki, kendini ezilmiş duyumsar; kendini anlatır, ama yalnızca duyusal yolda.

Mısır her zaman harikalar ülkesiydi ve bugün de öyle kalmayı sürdürür. Ona ilişkin bilgileri özellikle Yunanlılardan ve başka herkesten önce Herodotus'tan elde ederiz. Bu akıllı tarihçi bir anlatısını vermeyi istediği o ülkeyi kendisi ziyaret etti ve başlıca kentlerinde Mısırlı rahipler ile tanışıklık kurdu. Gördüğü ve işittiği herşeyi sağın olarak bildirir;

ama tanrıların anlamına ilişkin daha derin noktaların sözünü etmekten kaçınmıştır. Bunları kutsal birşey olarak görür ve o konuda salt dışsal bir nesneden söz edermiş gibi konuşamaz. Onun yanısıra Diodorus Siculus, ve Yahudi tarihçiler arasında Josefus büyük önemi olan adlardır.

Mimari ve hiyeroglif yoluyla, Mısırlıların düşünceleri ve tasarımları anlatım bulmuştur. Dil alanında ulusal bir yapıt eksiktir; yalnızca bizim için değil, ama Mısırlıların kendileri için de eksiktir; böyle bir yapıtları olamazdı, çünkü kendilerini anlama noktasına dek ilerlememişlerdi. Ne de bir Mısır tarihi bulunur, ta ki sonunda Yahudilerin kutsal kitaplarının Yunanca'ya çevrilmesini sağlayan Ptolemi Filadelfus Ust-Rahip Manetho'yu bir Mısır Tarihi yazmaya yönlendirinceye dek. Bundan yalnızca parçalar kalmıştır — Kralların listesi ki, herşeve karşın çok büyük güçlüklere ve çelişkilere yol açmıştır. Mısır ile tanışabilmek için genel olarak ancak eskilerin anlatılarına ve bize bırakılan muazzam anıtlara başvurabiliriz. Üzerlerine hiyeroglifler kazınmış çok sayıda granit duvar bulunur, ve eskiler bize kimilerinin açıklamalarını vermiş olsalar da, bunlar yeterli olmaktan çok uzaktır. Yakın zamanlarda dikkatler özellikle onlara çevrilmiş ve birçok çabadan sonra hiyeroglif yazının hiç olmazsa bir bölümü deşifre edilmiştir. İlk kez ünlü İngiliz Thomas Young bu konuda bir düşünce geliştirdi ve başka hiyerogliflerden ayrılmış olan ve üzerlerinde Yunanca çevirilerin görüldüğü küçük yüzeylerin bulunduğuna dikkatleri çekti. Young karşılaştırma yoluyla üç adı, Berenike, Kleopatra ve Ptolemi'yi ortaya çıkardı ve böylece deşifrede ilk adım atılmış oldu. Daha sonra hiyerogliflerin büyük bir bölümünün fonetik olduğu, eş deyişle sesleri anlattıkları bulundu. Böylece bir göz şekli ilk olarak gözün kendisini, ama ikinci olarak Mısır dilinde 'göz' anlamına gelen sözcüğü ilk harfini imliyordu (örneğin İbranice'de bir ev şeklinin, ב, b harfini imlemesi, ve bu harfle בית, 'ev,' sözcüğünün başlaması gibi). İlk olarak ünlü Champollion (genç) fonetik hiyerogliflerin tasarımları belirtenlerle karışmış olduğuna dikkatleri çekti ve böylece değişik hiyeroglif türlerini sınıflandırarak onları deşifre etmenin ilkelerini belirledi.

Mısır *Tarihi* önümüzde olduğu biçimiyle çok büyük çelişkilerle doludur. Mitsel öğe tarihsel öğe ile karışmıştır ve bildirimler aşırı ölçüde türlülük gösterir. Avrupalı bilginler büyük bir hevesle Manetho tarafından verilen listeleri incelediler ve onları izlediler; ve yeni buluşlar yoluyla bir dizi kral adı doğrulandı. Herodotus rahiplerin anlatılarına göre daha önce tanrıların Mısır'a egemen olmuş olduklarını ve ilk insankraldan Kral Setho'ya dek 341 kuşağın ya da 11.340 yılın geçmiş olduğunu, ama ilk insan egemenin Menes olduğunu söyler (adın Yunanca Minos ve Hint Manu ile benzerliği çarpıcıdır). En güney bölümü olan Thebais dışında, Mısır'ın bir deniz oluşturduğunu söylüyorlardı; Deltanın Nil'in çamurundan oluşmuş bir şekil olduğunu gösteren güvenilir kanıtlar vardır. Hollandalıların topraklarını denizden kazanmış ve onun

üzerinde yaşama yolları bulmuş olmaları gibi, Mısırlılar da topraklarını ilkin kazanmış ve bunların verimliliklerini kanallar ve göller yoluyla sürdürmüşlerdir. Mısır'ın tarihinin önemli bir kıpısı Yukarı Mısır'dan Aşağı Mısır'a, güneyden kuzeye inmesidir. Bununla Mısır'ın kültürünü Etyopva'dan, başlıca yeni önsavlara göre üzerinde bir rahipler halkının yaşamış olması gereken Meroe Adası'ndan almış olabileceği olgusu bağlıdır. Yukarı Mısır'da Thebes Mısır Krallarının en eski yerleşim yerleriydi. Daha Herodotus'un zamanında bile bir bozulma durumundaydı. Bu kentin yıkıntıları Mısır mimarisinin tanıdığımız en muazzam örneklerini sunar; aradan geçen zamanın uzunluğuna karşın çok iyi saklanmışlardır ve buna ülkenin her zaman bulutsuz olan gökyüzünün de katkısı olmuştur. Daha sonra Imparatorluğun özeği bugünkü Kahire'den çok uzak olmayan Memfis'e ve son olarak asıl Deltada bulunan Sais'e taşındı; bu kentin bölgesinde bulunan yapılar çok geç bir zamana aittirler ve çok az korunmuşlardır. Herodotus bize Memfis'in çok önceki bir tarihte Menes tarafından yaptırılmış olduğunu söyler. Daha sonraki krallar arasında, Champollion'a göre Büyük Ramses olan Sesostris'ten vurgulu olarak söz etmek gerekir. Bir dizi anıt ve tablo özellikle ona yüklenir ki, bunlarda utku tören alayları ve savaşta onun tarafından ele geçirilen tutsaklar sergilenir. Herodotus onun Suriye'de giderek Kholkis'e dek uzanan fetihlerini anlatır ve Kholkis töreleri ile Mısır töreleri arasındaki büyük benzerliği bunlara bağlar; yalnızca bu iki ulus ve Etyopvalılar her zaman sünneti uygulamışlardı. Herodotus bunun dışında Sesostris'in bütün Mısır üzerinde muazzam kanallar kazdırdığını ve bunların Nil'in sularının her bölgeye ulaşmasını sağladıklarını anlatır. Genel olarak belirtilebilir ki, Mısır'da hükümet ne denli öngörülü olmuşsa kanalların bakımına o denli dikkat etmişken, buna karşı gevşek hükümetler altında çöl üstünlüğü ele geçirmiştir; çünkü Mısır yakıcı sıcaklar ile Nil'in suları arasındaki sürekli savaşımın sahnesiydi. Herodotus'un anlatıklarına göre ülkenin kanallar nedeniyle süvari eylemi için uygunsuz bir duruma düşmüş olmasına karşın, Musa'nın kitaplarında Mısır'ın bir zamanlar bu bakımdan ne denli ünlü olduğu görülür: Musa eğer Yahudiler bir kral isterlerse, bunun çok sayıda karısının olmaması ve Mısır'dan at istememesi gerektiğini söyler.

Sesostris'ten sonra Krallar Kheops ve Khefren'den özellikle söz edilmelidir. Bunlar muazzam Piramitler yaptırmış ve rahiplerin tapınaklarını kapamışlardır; Kheops'un oğullarından biri olan Mykerinus'un onları yeniden açtırdığı söylenir; ondan sonra Etyopyalılar ülkeyi işgal ettiler ve Kralları Sabako kendini Mısır Kralı yaptı. Ama Mykerinus'un ardılı Anvsis bataklıklara, Nil'in ağzına kaçtı ve ancak Etyopyalıların çekilmelerinden sonra yeniden ortaya çıktı. Onu bir Phtha rahibi (Hefaestos gibi olduğu düşünülür) olmuş olan Setho izledi; onun hükümeti sırasında Asur Kralı Sanherib ülkeyi işgal etti. Setho savaşçılar kastına her zaman büyük bir küçümsemeyle baktı ve giderek topraklarını bile

ellerinden aldı; ve sonra yardımlarına başvurduğu zaman, eli boş döndü. Buna göre Mısırlılara genel bir çağrıda bulunmak zorunda kaldı ve satıcılardan, zanaatçılardan ve pazarcılardan oluşan bir ordu kurdu. İncil'de düşmanların kaçtıkları ve onları bozguna uğratanların melekler olduğu söylenir; ama Herodotus gece tarla farelerinin geldiğini, düşmanın sadaklarını ve oklarını kemirdiklerini, ve böylece artık ellerinde hiçbir silahları kalmayınca kaçmak zorunda kaldıklarını anlatır. Setho'nun ölümünden sonra Mısırlılar, Herodotus'un söylediği gibi, kendilerini özgür gördüler ve kendilerine on iki kral seçtiler; bunlar birbirleri ile bağlaşma içinde durdular ve bunun bir simgesi olarak yerin üstünde olduğu gibi altında da bulunan sayısız oda ve salondan oluşan Labirenti yaptırdılar. İÖ 650 yılında Psammitikhus kendilerine aşağı Mısır'da toprak sözü verdiği İyonyalıların ve Karialıların yardımıyla öteki on biri kralı sürdü. Mısır o güne dek dışarıya bütünüyle kapalı kalmış ve denizde başka halklarla hiçbir bağlantı kurmamıştı. Psammitikhus böyle bir bağlantıyı açtı ve böylece Mısır'ın yıkımını hazırladı. Bu noktadan sonra Tarih daha belirli olur, çünkü Yunan anlatıları üzerine dayanır. Psammitikhus'u Neko izledi. Neko Nil'i Kızıl Deniz'e bağlayacak bir kanal kazdırmaya başladıysa da, bağlantı ilk kez Darius Nothus zamanında kuruldu. Akdeniz'i Arap Körfezi ve büyük Okyanus ile bağlama girişimi sanıldığı gibi yararlı değildir, çünkü gemilerle geçilmesi hiç kuşkusuz çok güç olan Kızıl Deniz'de yaklaşık dokuz ay boyunca sürekli bir kuzey rüzgarı eser ve bu yüzden güneyden kuzeye geçiş yılın ancak geriye kalan üç ayı sırasında olanaklıdır. Neko'nun arkasından Psammis ve onun arkasından Apries geldi; bu ikincisi Sidon'a karşı bir ordunun başına geçti ve Tyreliler ile bir deniz çarpışmasına girdi; ayrıca Kyrene'ye karşı da bir ordu gönderdi ki, Kyreneliler tarafından hemen hemen bütünüyle yokedildi. Mısırlılar ona karşı ayaklandılar ve onu kendilerini yokoluşa götürmeyi istemekle suçladılar; ama bu ayaklanmaya büyük olasılıkla Karialıların ve İyonyalıların ona gösterdikleri ayrıcalıklı davranışlar yol açtı. Amasis ayaklananların başına geçti, kralı yendi ve onun yerine tahta geçti. Herodotus tarafından şakacı bir tekerk olarak betimlenir, ama tahun vakarını her zaman koruyamamıştır. Oldukça önemsiz bir konumdan kendini becerisi, kurnazlığı ve kafası yoluyla tahta yükseltmiş, ve her zaman hazır bekleyen keskin kavrayışını Herodotus'a göre daha sonraki her durumda tanıtlamıştı. Sabahları mahkemesini toplar ve halkın yakınmalarını dinlerdi; ama öğleden sonra ziyafet çeker ve kendini bir haz yaşamına bırakırdı. Bu nedenle onu kınayan ve işlerine bütün gününü vermesini söyleyen dostlarına, 'Eğer ok her zaman gerili kalırsa, işe yaramaz olur ya da kopar,' derdi. Mısırlılar ona soyunun aşağılığı nedeniyle çok yüksek bir saygı göstermedikleri için, içinde ayaklarını yıkadığı altın bir leğenden Mısırlılar arasında büyük saygı gösterilen bir tanrının imgesini yaptırdı; bununla onlara kendi yüksekliğinin bir örneğini sunmuş oldu.

Bunların dışında, Herodotus özel bir kişi olarak kendini aşırı ölçüde hazza verdiğini, bütün varsıllığını dağıtıp saçtığını, ve sonra hırsızlığa yöneldiğini anlatır. Kaba bir ruh ve ince bir kavrayış bir Mısır kralının özelliğidir.

Amasis kendini Kral Kambyses'in kötü niyetlerinin hedefi yaptı. Kyrus Mısırlılardan bir göz doktoru istemişti, çünkü o sıralar Mısır'daki yaygın göz hastalıkları nedeniyle bir bakıma zorunlu olarak ustalaşan Mısırlı göz doktorları çok ünlüydüler. Bu göz hekimi ülkenin dışına gönderilmesinin öcünü almak için Kambyses'e Amasis'ten kızını istemesi öğüdünü verdi; hiç kuşkusuz Amasis'in ya onu verdiği için çok mutsuz olacağını, ya da eğer vermezse üzerine Kambyses'in gazabını çekeceğini biliyordu. Amasis kızını Kambyses'e vermedi, çünkü onu aşağı bir eş olarak istemişti (çünkü yasal karısının bir Pers kızı olması gerekiyordu); ama ona kendi kızının adı altında Apries'in kızını gönderdi. Apries daha sonra Kambyses'e kızın gerçek adını açıkladı. Kambyses aldatmacadan öylesine öfkeye kapıldı ki, Amasis'in ölümünden sonra Psammenitos'un egemenliği altındaki Mısır'a bir sefer açtı, ülkeyi ele geçirdi ve Pers İmparatorluğuna bağladı.

Mısır *Tini* söz konusu olduğunda, burada Herodotus'un anlatısında Elialıların Mısırlılara dünyanın en bilge insanları dediklerini belirtmek gerekir. Yine, orada bizi şaşırtan şey Afrika aptallığının yakınında derin düşünen bir Anlağın, tüm kurumlara baştan sona yayılan ussal düzenlemelerin ve çok çarpıcı sanat yapıtlarının görülmesidir. — Mısırlılar da Hintliler gibi kastlara ayrılmıştı ve çocuklar her zaman büyüklerinin işlerini ve uğraşlarını üstlenirlerdi. Yine bu nedenle elişleri ve uygulayım sanatları burada çok yüksek bir düzeyde gelişmişti; ve mesleklerin kalıtsal aktarılışı Mısırlıların yaşam ve davranışlarında Hindistan'da olduğu gibi zarara yol açmamıştı. Herodotus şu yedi kasttan söz eder: Rahipler, savaşçılar, sığırtmaçlar, domuz çobanları, satıcılar ya da genel olarak tecimciler, ancak daha sonraki bir tarihte ayrı bir sınıf oluşturmuş görünen çevirmenler, ve son olarak gemiciler. Tarımcılardan burada söz edilmemesinin nedeni büyük olasılıkla tarımın birçok kastın birlikte uğraşı olmuş olmasıydı, örneğin kendilerine bir parça toprak verilen savaşçılar gibi. Diodoros ve Strabo bu kast bölümlerinin değişik bir açıklamasını verirler. Yalnızca rahipler, savaşçılar, çobanlar, tarımcılar ve sanatçıların adları verilir, ki belki de tecim ile uğraşanlar da bu sonunculara aittir. Herodotus rahiplerden söz ederken başlıca tarım toprakları kazandıklarını ve onu kira ile ektirdiklerini, çünkü toprağın genellikle rahiplerin, savaşçıların ve kralların iyeliğinde olduğunu belirtir. Kutsal Yazılara göre, Josef kralın bir bakanıydı ve işini öyle bir yolda yürüttü ki, kral tüm toprak mülkiyetinin efendisi oldu. Ama genel olarak meslekler Hintliler durumunda olduğu gibi katı biçimler altında bulunmuyorlardı; çünkü başlangıçta çobanlar olan İsraillilerin el işçileri olarak da kullanıldıklarını görürüz; ve daha önce

söylendiği gibi yalnızca el işçilerinden bir ordu kuran bir kral vardı. Kastlar katı değildirler, ve birbirleri ile savaşım ve ilişki içine girerler; sık sık çözüldüklerini ve gönülsüzlük içinde olduklarını görürüz. Bir zamanlar yaşadıkları yerden Nubia yönünde serbest bırakılmadıkları için hoşnutsuzluk duyan ve topraklarını kullanamadıkları için umutsuzluğa düşen savaşçılar kastı Meroe'ye kaçtı ve ülkeye yabancı paralı askerler getirildi.

Mısırlıların *yaşam yolları* üzerine Herodotus çok ayrıntılı bilgiler verir ve başlıca ona genel olarak Yunan törelerinden sapıyor görünen herşeyi anlatır. Böylece örneğin Mısırlıların özel hastalıklar için özel doktorları vardı, kadınlar evin dışındaki işlerle ilgilenirken erkekler evde kalır ve yün örerlerdi. Mısır'ın bir bölgesinde çokeşlilik, bir başkasında tekeşlilik egemendi; kadınlar yalnızca bir, erkekler iki elbise giyerlerdi; çok yıkanır ve banyo yaparlar ve her ay arınırlardı. Tüm bunlar barışçıl bir duruma gömülmüşlüğü imlerler. Polis düzenlemelerine gelince, her Mısırlının belli bir zamanda kendi denetimcisinin önüne çıkması ve geçimini hangi kaynaklardan elde ettiğini bildirmesi karara bağlanmıştı; eğer bunu yapamazsa, ölümle cezalandırılırdı; gene de bu yasa ilk kez geç bir tarihte Amasis'in zamanında getirildi. Dahası, devlet topraklarının paylaştırılması çok büyük bir özenle yerine getirilirdi, tıpkı kanalların ve setlerin tasarlanmasında olduğu gibi; Herodotus Etyopya kralı Sabako'nun yönetimi altında birçok kentin setler yoluyla yükseltildiğini söyler.

Mahkemeler çok büyük bir özenle yürütülürdü ve bölge tarafından atanan ve başkanlarını kendileri seçen otuz yargıçtan oluşurdu. İşlemler yazılı olarak yapılır ve yanıta dek sürerdi. Diodoros bunları avukatın konuşma ustalığını ve yargıçların duygudaşlığını etkisizleştirmek için çok yararlı bulur. Yargıçlar yargılarını sessizce hiyeroglif bir yolda bildirirlerdi. Herodotus göğüslerinde gerçekliğin bir simgesini taşıdıklarını ve onu davayı kazanan yana doğru döndürdüklerini ya da kazanan yana taktıklarını söyler. Kralın kendisinin her günün türe işlerine katılması gerekirdi. Hırsızlığa gelince, söylendiğine göre hiç kuşkusuz yasaktı; ama yasa hırsızların kendi kendilerini ele vermelerini buyururdu. Eğer hırsız hırsızlığını bildirirse, caza görmezdi; tersine, çaldıklarının dörtte birini alıkoymasına izin verilirdi. Bu belki de Mısırlıları öylesine ünlü kılan kurnazlığı diri ve uygulamada tutmak için tasarlanmıştı.

Yasal düzenlemelerdeki anlayış gücü Mısırlılar durumunda tipik görünür. Kendini kılgısal alanda gösteren bu anlayışı sanat ve bilim ürünlerinde de tanırız. Mısırlıların yılı on iki aya ve her ayı otuz güne böldükleri söylenir. Yılın sonunda beş gün daha eklerlerdi, ve Herodotus bunun Yunanlıların düzenlemesinden daha iyi olduğunu söyler. Mısırlıların kavrayış gücü bizi özellikle mekanik alanında hayranlığa düşürür; başka hiçbir ulusun sergileyemediği ve sağlamlıkta ve büyüklükte tüm başkalarını aşan güçlü yapıları sanatsal becerilerini yeterince

tanıtlar; kendilerini buna bütünüyle verebilmelerinin nedeni alt kastların politika ile ilgilenmemeleriydi. Sicilyalı Diodoros Mısır'ın yurttaşlarının Devlet sorunlarıyla ilgilenmeyip yalnızca kendi işleri ile uğraştıkları biricik ülke olduğunu söyler. Yunanlıların ve Romalıların işlerin bu durumuna özellikle hayret etmiş olmaları gerekir.

Ussal düzenlemeleri nedeniyle, Mısır eskiler tarafından törel olarak düzenlenen bir durumun modeli olarak, Pisagoras'ın sınırlı bir seçkinler toplumunda yerine getirdiği ve Platon'un daha kapsamlı bir tasarımını kurguladığı bir ideal olarak görülürdü. Ama böyle ideallerde tutku dikkate alınmaz. Saltık olarak tamamlanmış bir yolda alınan ve yararlanılan bir durum, onda herşeyin, özellikle ikinci bir doğa olması için gerekli eğitimin ve alışmanın hesaplandığı bir tasar bütününde Tinin doğasına aykırıdır, çünkü Tin varolan yaşamı nesnesi yapar ve kendisi onu değiştirecek sonsuz etkinliğin dürtüsüdür. Bu dürtü kendini Mısır'da da kendine özgü bir yolda anlatmıştır. İlk bakışta tüm tikelliklerde belirli bir yolda düzenlenmiş böyle bir durum saltık olarak kendine özgü hiçbirşey kapsamazmış gibi görünür; din şu ya da bu yolda eklenebilirmiş görünür, yeter ki böylelikle insanların en büyük gereksinimleri doyurulabilsin; ve dahası, onun benzer olarak dingin ve o törel düzen ile uyumlu bir yolda getirilebileceği beklenir. Ama eğer şimdi Mısır'ın *Dinini* irdelersek, en tuhaf olduğu gibi en hayranlık verici görüngüler tarafından da şaşkınlığa düşürülürüz ve anlarız ki, yasanın sıkı sıkıya denetlediği bu dingin düzen bir Çin düzeni değildir, ve burada kendi içinde devinen ve dürtü ve itki dolu bütünüyle başka bir Tin karşısındayızdır. — Burada Afrika öğesini aynı zamanda Doğunun sağlamlığı ile birlikte Akdeniz'e, ulusların sergilendikleri o büyük alana taşınmış buluruz; ama dahası öyle bir yolda ki, burada yabancı uluslar ile hiçbir ilişki bulunmaz, çünkü böyle bir uyarı yolu kendini gereksiz olarak gösterir; çünkü burada itkilerin muazzam bir çabası kendi üzerine yönelmiştir ve kendi alanının içersinde en olağanüstü ürünler yoluyla kendi kendisinin nesnelleşmesinde çiçeklenir. Burada bulduğumuz şey Afrika sıkılığının kendi içinde nesnelleşmeye doğru sonsuz dürtü ile birleşmesidir. Ama henüz bir bakıma Tinin alnının çevresini demir bir bant kuşatır, öyle ki düşüncede varlığının özgür özbilincine ulaşamaz, ama bunu yalnızca bir problem olarak, kendi kendisinin bilmecesi olarak ortaya koyar. — Mısırlılar için Öz olarak geçerli olan şeyin temel sezgisi içinde yaşadıkları doğal olarak kapalı dünya üzerine, ve daha tam olarak Nil'in Güneş ile birlikte belirlediği kapalı fiziksel doğa alanı üzerine dayanır. Bu ikisi, Güneşin konumu ve Nil'in konumu, sıkı sıkıya bağlıdır; bu Mısırlılar için herşeydir. Nil genel olarak ülkenin temel belirlenimidir; Nil vadisinin dışında çöl başlar; Mısır kuzeye doğru deniz tarafından ve güneyde yakıcı sıcaklar tarafından kuşatılıdır. Mısır'ı fetheden ilk Arap generali Halife Ömer'e şunları yazar: 'Mısır ilk olarak engin bir çöl denizi, sonra bir tatlı su denizi ve

son olarak büyük bir çiçekler denizidir; buraya hiçbir zaman yağmur yağmaz; Temmuz sonlarına doğru çiy düşer, ve sonra Nil kabarmaya başlar ve Mısır bir adalar denizine benzer.' (Herodotus bu dönem sırasındaki Mısır'ı Ege denizindeki adalarla benzetir.) Nil arkasında sonsuz çoklukta canlı bırakır; o zaman kıpırdayan ve sürünen şeylerin ölçüsüz bir kalabalığı görülür; ve kısa bir süre sonra insanlar toprağı ekmeye başlarlar ve hasat çok bol olur. Mısırlının varoluşu böylece güneşin parlaklığına ya da yağmura bağımlı değildir; tersine, onun için yalnızca yaşam yolunun ve yaşam etkinliğinin temelini oluşturan bu bütünüyle yalın koşullar vardır. Nil'in izlediği kapalı bir fiziksel döngü vardır, ve bu güneşin gidişi ile bağıntılıdır; güneş ilerler, doruğuna erişir ve sonra yine geriye döner. Nil de böyle yapar.

Mısırlıların yaşamının bu temeli dinlerinin belirli içeriğini de düzenler. Mısır dininin anlamı ve önemi üzerine eski bir tartışma vardır. Tiberius'un zamanında Mısır'da bulunmuş olan Stoacı Chaeremon bunu yalnızca özdekçi terimlerde açıklar; bunun karşısavını yeni-Platonistler oluştururlar, herşeyi tinsel bir imlemin simgeleri olarak alırlar ve böylece bu dini arı bir idealizm yaparlar. Bu tasarımların ikisi de kendi başlarına tek yanlıdır. Doğal ve tinsel güçler en sıkı sıkıya birleşmiş olarak görülürler — ama özgür, tinsel imlemin öne çıkacağı bir yolda değil, tersine karşıtlığın en katı çelişkide bir araya bağlanacağı bir yolda. Nil'den, Güneşten ve onlara bağımlı olan bitki örtüsünden söz ettik. Bu tikelleşmiş Doğa görüşü Din için ilkeyi verir, ve içeriği herşeyden önce bir tarihtir. Nil ve Güneş insansal olarak tasarlanan tanrılardır, ve doğal süreç ve tanrısal tarih aynı şeydir. Kış gündönümünde güneşin gücü en aza iner, ve yeniden doğmalıdır. Böylece Osiris de doğmuş olarak görünür; ama kardeşi ve düşmanı, çölün yakıcı rüzgarı Tyfon tarafından öldürülür. Isis — Yeryüzü — Güneşin ve Nil'in gücünden yoksun kalarak, onun özlemini çeker; Osiris'in dağılmış kemiklerini toplar, onun için feryatlar koparır, ve Herodotus'un Maneros dediği bir şarkı ile, tüm Mısır Osiris'in ölümüne onunla birlikte inler; Herodotus Maneros'un Mısır'ın ilk Kralının biricik oğlu olduğunu ve erken öldüğünü söyler; bu şarkı Yunanlıların Linus şarkıları gibidir ve Mısırlıların biricik şarkılarıdır. Yine burada da acı tanrısal birşey olarak görülür, ve burada da ona Fenikeliler arasında gösterilen aynı onur gösterilir. Hermes sonra Osiris'i mumyalar; ve mezarı değişik yerlerde gösterilmiştir. Osiris şimdi ölülerin yargıcıdır, Görülemezlerin ülkesinin efendisidir. Bunlar temel tasarımlardır. Osiris, Güneş, Nil, bu üçlü tek bir düğümde birleşir. Güneş onda Osiris'in ve tanrıların tarihinin tanındığı simgedir; ve benzer olarak Nil de bu simgedir. Dahası, Mısır'ın somut imgelem yetisi Osiris'e ve Isis'e tarımın getirilmesini, pulluğun, çapanın vb. bulunmasını da yükler; çünkü Osiris yalnızca yararlı olanı, toprağın verimliliğini değil, ama yararlanmanın aracını da verir. Ama insanlara yasaları, bir yurttaşlık düzenini ve tapınmayı da verir; böylece emeğin araçlarını insan-

ların eline bırakır ve onları güvenlik altına alır. Osiris ayrıca toprağa ekilen ve sonra filizlenen tohumun da simgesidir; tıpkı yaşamın sürecinin olduğu gibi. Böylece bu iki ayrışık öğenin, doğa görüngüsünün ve tinsel olanın *tek bir* düğümde bir araya örüldüğünü buluruz.

İnsan yaşamının gidişinin Nil, Güneş, Osiris ile birlikte alınması salt bir eğretileme olarak görülmemelidir — sanki doğurulma, kuvvetin artması, gücün ve verimliliğin doruğu, azalma ve zayıflama kendilerini bu türlülükte eşit ya da benzer bir yolda sergiliyorlarmış gibi; tersine, düşlem bu türlülükte *tek bir Özne, tek bir* yaşam görmüştür. Ama bu birlik gene de bütünüyle soyuttur; ayrışıklık öğesi kendini onda dürtü ve itki olarak ve bir bulanıklık olarak gösterir ki, Yunan duruluğu ile keskin bir zıtlık içindedir. Osiris Nil'i ve Güneşi temsil eder; Güneş ve Nil yine insan yaşamının simgeleridir; her biri imlem, her biri simgedir; simge kendini imleme çevirir, ve imlem simgenin simgesidir ki, böylece bu yine imlem olur. Belirlenimlerden hiç biri aynı zamanda imlem de olmaksızın imge değildir, her biri her ikisidir; biri kendini ötekinden açıklar. Böylece tek bir varsıl tasarım doğar ki, birçok tasarımın bileşimidir ve onda temel düğümün bireyselliği sürer ve evrenselde çözülmez. Evrensel tasarım, ya da andırımm bağını oluşturan düşüncenin kendisi, bilinç için düşünce olarak özgürce ortaya çıkmaz, ama iç bağlantı olarak gizli kalır. Sağlamlaşmış bir bireysellik vardır ki, görüngünün değişik biçimlerini bileştirir; ve dahası bir yandan düşlemseldir çünkü bağdaşmaz görünen içeriğin bir bileşimidir; ama öte yandan içsel olarak olgu ile uyum içinde bağıntılıdır, çünkü bu değişik görüngüler edimselliğin tikel ve yavan bir içeriğidirler.

Bu temel tasarımın dışında, birçok tikel tanrı buluruz ki, Herodotus bunların üç sınıfını sayar. Birincisinde sekiz, ikincide on iki, üçüncüde belirsiz bir çokluktа tanrının adını verir ki, bu sonuncular tikellikleri içindeki Osiris'in birliğine doğru yönelirler. İlk sınıfta Ateş ve kullanımı Phtha olarak ve Knef olarak ortaya çıkar ve İyi Demon olarak da tasarımlanır; ama Nil'in kendisi bu Demon olarak geçerlidir ve böylece soyutlamalar somut tasarımlara dönerler. Ammon büyük bir tanrı olarak görülür ve gün-gece eşitliğinin belirlenimi onda yatar; ayrıca kehanetleri veren odur. Ama Osiris benzer olarak biliciliğin kurucusu olarak da sunulur. Böylece Osiris tarafından sürülen üreme gücü tikel bir tanrı olarak temsil edilir. Ama Osiris'in kendisi bu üreme gücüdür. İsis Yeryüzüdür, Aydır, Doğanın alıcı verimlileşmesidir. Osiris'in önemli bir kıpısı olarak *Anubis* (*Thoth*), Mısır *Hermesi* vurgulanmalıdır. İnsansal etkinlikte ve buluşta, yasal düzende genel olarak tinsel öğe bir varoluş kapsar, ve kendisi belirli ve sınırlı olan bu kipte bilincin nesnesi olur. Burada tinsel öğe Doğa üzerindeki sonsuz ve özgür bir Efendi olarak bulunmaz; tersine, tikel birşey olarak Doğa güçleri ile yanyana durur ve içeriğine göre de tikel birşey olarak bulunur. Böylece Mısırlıların tinsel etkinlikler ve etkerlikler olarak da tanrıları vardı, ama bunlar bir

yandan içeriklerine göre kendileri sınırlıyken, öte yandan doğal simgelerde görülüyorlardı. — Mısır Hermesi tanrısal tinsellik yanı olarak ünlüdür. İamblikus'a göre Mısır rahipleri tüm buluşlarının önüne en eski zamanlardan bu yana Hermes adını eklerlerdi; buna göre Eratosthenes toplu olarak Mısır bilimini ele alan kitabına 'Hermes' adını vermiştir. Anubis'e Osiris'in dostu ve yoldaşı denir. Yazının bulunuşu, sonra genel olarak bilimlerin ve dilbilgisi, gökbilim, ölçme bilimi, müzik ve tıbbın bulunuşu ona yüklenir; günü on iki saate ilk bölen odur; dahası, ilk yasamacı, dinsel göreneklerde ve kutsal nesnelerde, cimnastik ve dansta ilk öğretmen odur; zeytin ağacını ilk kez o bulmuştur. Ama tüm bu tinsel yüklemlere karşın, bu tanrı Düşüncenin Tanrısından bütünüyle başka birşeydir; yalnızca tikel insan sanatları ve buluşları ona bağlanır; dahası bu tanrı yine bütünüyle doğal varoluşa bağlıdır ve doğa simgelerinde indirgenir: Hayvansallaştırılmış bir tanrı olarak köpek başı ile temsil edilir ve bu maskenin yanısıra benzer olarak doğal bir varoluş onunla birlikte düşünülür, çünkü aynı zamanda Sirius, Köpek Yıldızıdır. Öyleyse içeriğine göre sınırlı olduğu gibi, varoluşuna göre de duyusaldır. — Geçerken belirtilebilir ki, nasıl burada İdealar ve doğal şeyler birbirinden ayırdedilmiyorsa, benzer olarak insan yaşamının sanatları ve becerileri de amaçların ve araçların ussal bir alanına şekillenmez ve belirlenmez. Böylece tıp, bedensel hastalıklar üzerine öğütler, tıpkı genel olarak yaşamdaki girişimler üzerine öğütler ve kararlar alanı gibi, biliciliğin ve büyü sanatlarının çok çeşitli boşinançları altına alınmıştı. Astronomi aynı zamanda özsel olarak Astrolojiydi ve tıp büyüsel ve özellikle astrolojikti. Tüm astrolojik ve simpatetik boşinançlar Mısır'dan gelir.

Kült başlıca Hayvan Tapınmasıdır. Burada tinselin ve doğalın birliğini gördük; daha ileri ve daha yüksek olan ise Mısırlıların tıpkı Nil'de, Güneşte ve tohumda tinsel olanı görmeleri gibi, hayvan yaşamında da aynı şeyi görmeleridir. Hayvan tapınması bize terstir; kendimizi göğe tapınmaya alıştırabiliriz, ama hayvanlara tapınma bize yabancıdır, çünkü doğa öğesinin soyutlaması bize daha evrensel ve buna göre tapınmaya daha uygun görünür. Gene de açıktır ki, Güneşe ve Yıldızlara tapınan halklar hiçbir biçimde hayvanlara tapınanlardan daha yüksek sayılmamalıdır; tam tersine, çünkü Mısırlılar hayvanlar dünyasında içsel ve kavranamaz olanı görürler. Biz de, hayvanların yaşamlarını ve yaptıklarını irdelerken, içgüdüleri, ereksel etkinlikleri, durmak bilmez devingenlikleri ve dirilikleri karşısında hayrete düşeriz; çünkü yaşam erekleri için aşırı ölçüde çevik ve çok kurnaz ve aynı zamanda sessiz ve kapalıdırlar. Bu hayvanlarda neyin gizli olduğu bilinmez ve onlara güvenilemez. Yanan gözleri ile ve kimi zaman sürünüşü, kimi zaman hızlı sıçramaları ile bir kara kedi kötü bir varlığın bulunuşu gibi, anlaşılmaz bir hayalet gibi görülmüştür; buna karşı köpekler, kanaryalar dost ve duygudaş yaratıklar gibi görünürler. Hayvanlar gerçekte anlaşılmazdır-

lar; bir insan düşleminde ya da tasarımında bir köpek doğasına giremez, üstelik onunla ne denli benzerlik taşırsa taşısın; hayvan ona bütünüyle yabancı birşey olarak kalır. — Insanın o sözde kavranamaz şeyle karşılaşması iki yolda, dirimli Doğada ve Tinde olur. *Ama gerçeklikte insanın kavranamaz olanla ancak Doğada karşılaşması gerekir; çünkü Tin kendi kendisine açık olmaktır; Tinin anladığı ve kavradığı Tindir.* — Öyleyse Mısırlıların küt özbilinçleri, insan Özgürlüğü düşüncesinin henüz ona kapalı olduğu bu özbilinç salt yaşamın içine kapatılı kütleşmiş ruha tapınmayı sürdürür ve hayvan yaşamı ile duygudaşlık içindedir. Salt dirimliliğe tapınmayı başka uluslar arasında da buluruz, kimi zaman belirtik olarak, örneğin Hintliler ve tüm Moğollar durumunda olduğu gibi; ama bunun kimi zaman yalnızca izleri bulunur, örneğin Yahudilerde olduğu gibi: "Hayvanların kanını yemeyeceksin, çünkü hayvanın yaşamı ondadır." Yunanlılar ve Romalılar da kuşları bilen varlıklar olarak görürler, ve insana tinde açıklanmamış olanın, kavranamaz ve yüksek olanın onlarda bulunduğuna inanırlardı. Ama Mısırlılar durumunda hayvanlara tapınma hiç kuşkusuz en aptalca ve en insanlık dışı boşinançlara dek vardırıldı. Hayvan tapınması onlarda baştan sona tikelleşmiş birşeydi; her bölgenin kendi hayvanı vardı — kedi, ibis, timsah, vb.; onlar için büyük vakıflar kurulmuştu; onlara güzel eşler verilir ve tıpkı insanlar gibi öldükten sonra mumyalanırlardı. Boğalar gömülürdü, ama boynuzlarının mezarlardan dışarı çıkacağı bir yolda. *Apis*'in görkemli anıtları vardı, ve kimi Piramitlere böyle bakılmalıdır; açılan bir Piramitte en ortadaki odada su mermerinden yapılmış güzel bir lahit bulundu; daha yakından incelendiğinde, içindeki kemiklerin bir öküze ait oldukları anlaşıldı. Bu hayvan tapınması sık sık en aptalca sertliklere dek abartılırdı. Eğer bir insan bir hayvanı kasıtlı olarak öldürmüşse, ölümle cezalandırılırdı; ama kimi hayvanların kasıtsız olarak öldürülmesi bile ölümü gerektirebilirdi. Anlatıldığına göre, bir zamanlar bir Romalı İskenderiye'de bir kediyi öldürünce kentte bir ayaklanma başlar ve karışıklıkta Mısırlılar Romalıyı öldürürler. Kutsal hayvanların öldürülmesindense ya da onlara ayrılan erzaka el sürmektense, insanları açlıktan ölmeye bırakırlar. Salt dirimsellikten daha da çoğu, üretken doğanın evrensel yaşam kuvveti Fallus tapınmasında onurlandırılır ki, bunu Yunanlılar da Dionysos tapınmalarına katmışlardı. Bu tapınma en büyük aşırılıkları içerirdi.

Dahası, hayvan şekli bir simgeye de çevrilir, ve bir ölçüde hiyeroglif olarak salt bir ime de indirgenir. Burada Mısır anıtlarındaki atmaca ya da şahin, bokböceği vb. şekilleri gibi sayısız şekli anımsatmak istiyorum. Böyle betilerin hangi tasarımlar için simgeler oldukları bilinmez, ve bu bulanık sorunun bütünüyle durulaştırılabileceğine inanmak güçtür. Böylece örneğin bokböceğinin üremenin, Güneşin ve yolunun simgesi olduğu söylenir; İbis'in Nil taşkınının, akbabanın peygamberce bildirişlerin, yılın, acımanın. Bu bileşimlerin tuhaflığı buna göre şiirlerde

olduğu gibi bir imgeye evrensel bir tasarım yüklemememizden gelir; burada tersine duyusal sezgiden başlanır ve imgelem yine bu aynı alanın içersinde kalır.

Ama tasarımın kendini dolaysız hayvan şeklinden ve onun seyrinde oyalanıştan kurtardığını ve onda yalnızca tahmin edilenin ve arananın kavranabilirliğe ve ayrımsanabilirliğe ilerlediğini görürüz. Gizli olan, tinsel olan şey kendini hayvandan insan çehresi olarak ortaya çıkarır. Çok şekilli Sfenxler, genç kız kafalı aslan bedenleri, ya da sakallı erkek Sfenxler (ανδρόσφιγγες) bize Tinselin anlamının çözülecek problem olduğunu gösteren şeylerdir; çünkü bilmece genel olarak bilinmeyen birşey üzerine konuşma değil, ama onu ortaya çıkarma istemi, onun kendisini açması istemidir. — Ama evrik olarak insan şekli yine onu belirli bir anlatıma doğru tikelleştirebilmek için hayvan çehresi yoluyla bozulur. Yunan güzel sanatı tikel anlatıma tinsel karakter yoluyla güzellik biçiminde erişmeyi bilir ve anlaşılabilmek için insan çehresini bozması gerekmez. Mısırlılar giderek tanrıların insan şekillerine bile hayvan kafaları ve hayvan maskeleri yoluyla bir açıklama eklemişlerdir; örneğin Anubis bir köpek kafası taşır, İsis boğa boynuzla aslan kafası vb. Rahipler de işlevlerini yerine getirirken şahinler, çakallar, boğalar vb. olarak maske takarlar; benzer olarak ölülerin iç organlarını çıkaran cerrah (kaçıyor olarak tasarımlanır, çünkü dirimli olana karşı günah işlemiştir), ve ayrıca mumyacılar ve yazıcılar için de aynı şey geçerlidir. Açılmış kanatlarıyla insan kafalı Atmaca yeni bir bedeni diriltebilmek için duyusal uzayın içinden uçmakta olan ruhu imler. — Mısır imgelemi değişik hayvanların bileşiminden yeni biçimler de yaratmıştır: Boğa ve koç kafalı yılanlar, koç kafalı aslan bedenleri vb.

Böylece Mısır'ın daha katı, daha kapalı bir Doğa görüşünde kütleştiğini, ama bunu parçaladığını, kendi içinde çelişkiye düşürdüğünü ve bu çelişkiyi çözmeyi bir problem olarak önüne koyduğunu görürüz. İlke dolaysız olanda durup kalmaz, ama İçte gizli yatan öteki anlama ve tine bakar.

Bu verilenlerde Mısır Tininin kendini doğal biçimlerden dışarı çıkarmaya çalıştığını gördük. Ama katı itkisinin güdümündeki bu güçlü Tin içeriğin bu noktaya dek irdelediğimiz öznel tasarımında durup kalamamış ve kendini *Sanat* yoluyla dış bilince ve dış görüşe de getirmek zorunda kalmıştır. — Bengi Birin, şekilsiz olanın Dini için Sanat yalnızca doyum verici olmamakla kalmaz, ama özsel olarak ve dışlayıcı olarak nesnesini düşüncelerde bulduğu için, ayrıca günahtır. Ama tikel doğallığın seyri içinde duran Tin, aynı zamanda onda çabalayan ve biçimlendiren bir Tin olduğu için, örneğin Nil'in, Güneşin vb. dolaysız, doğal görünüşlerini öyle imgelere çevirir ki, onlarda Tinin bir payı vardır; Tin, gördüğümüz gibi, simgeselleştiren Tindir, ve böyle olduğu için, bu simgeselleştirmeleri gücü altına almaya ve onları kendi önüne getirmeye yönelir. Kendi için ne denli bilmecemsi ve bulanık ise, kendini bu

tutsaklıktan dışarıya nesnel bir tasarıma doğru özgürleştirme uğruna çalışmak için o denli büyük bir dürtü duyar.

Mısır Tininin üstün özelliği önümüzde bu güçlü ustabaşı olarak durmasıdır. Aradığı şey görkem değil, oyun değil, haz vb. değildir; tersine, onu devindiren şey kendini anlama dürtüsüdür, ve kendine ne olduğunu öğretebilmek için ve kendini kendi için edimselleştirebilmek için düşüncelerini taşa işlemekten başka hiçbir yolu, onlardan başka hiçbir gereç ve zemini yoktur; ama taşa yazdıkları ise bilmeceleri, Hiyerogliflerdir. Hiyeroglifler iki türdür. Birinciler daha çok dilde anlatım için belirlenmiş ve öznel tasarım ile bağıntıvı taşıyan asıl hiyerogliflerdir; ikinciler Mısır'ı kaplayan bu muazzam mimari yapılar ve yontular kıtlesidir. Başka uluslar durumunda tarih bir olaylar dizisinden oluşurken — örneğin Romalıların yüzyıllar boyunca yalnızca fetih ereği uğruna yaşamış ve uluslara boyun eğdirme işini önlerine almış olmaları gibi —, Mısırlılar ise sanat yapıtları alanında eşit ölçüde güçlü bir imparatorluk kurmuşlardır; bu yapıtlar kalıntıları ile yokedilmezliklerini tanıtlarlar ve eski ve yakın zamanların başka her tür yapıtından daha büyük ve daha şaşırtıcıdırlar.

Bu yapıtlar arasında ölülere adanmış olanlardan ve dikkatimizi özellikle çekenlerden başkasından söz etmeyeceğim. Bunlar Thebes'te Nil boyunca uzanan tepelerdeki muazzam çukurlardır ki, geçitleri ve odaları baştan sona mumyalarla doludur; bunlar yeraltı konutlarıdırlar ve zamanımızdaki en büyük maden ocakları kadar büyüktürler. Sonra, Sais ovasında duvarları ve kemerleri ile büyük ölüler alanı gelir. Üçüncü olarak Dünyanın Harikaları arasında olan Piramitler gelir ki, belirlenimleri Herodotus ve Diodoros tarafından çok daha önceden saptanmış olsa da, geometrik kurallılık içindeki bu muazzam Kristallerin cesetler kapsadıkları kesin olarak ilkin modern zamanlarda doğrulanmıştır. Son olarak en hayret verici yapıt, içlerinden biri modern zamanlarda Belzoni tarafından açılmış olan Kral Mezarları gelir.

Mısırlılar için bu ölüler ülkesinin ne anlama geldiğini görmek özseldir; insan hakkında nasıl bir düşüncelerinin olduğunu buradan çıkarılabilir. Çünkü ölüde insan insanı tüm olumsallıktan sıyrılmış olarak, salt özüne göre tasarımlar. Ama bir halk insanı özsel olarak nasıl tasarımlıyorsa, kendisi öyledir, kendi karakteri öyledir.

İlk olarak burada Herodotus'un anlattığı dikkate değer bir olgudan, ilk kez Mısırlıların insanın Ruhunun *ölümsüz* olduğu düşüncesine anlatım vermelerinden söz etmeliyiz. Ama bu görüş, Ruhun ölümsüz olduğu görüşü onun Doğadan başka birşey olması, Tinin kendi için bağımsız olması demek olmalıdır. Hintliler durumunda En Yüksek olan soyut Birliğe, Hiçliğe geçişti; öte yandan Özne, özgür iken, kendi içinde sonsuzdur; o zaman özgür Tinin Krallığı Görülemezlerin Krallığıdır — Yunanlılar durumundaki Hades gibi. Bu kendini insanlara ilkin ölmüşlerin krallığı olarak, Mısırlılara *Ölüler Ülkesi* olarak sunar.

Tinin ölümsüz olduğu tasarımı insansal bireyin kendi içinde sonsuz bir değer taşıdığını imler. Salt doğal olan tekilleşmiş görünür, saltık olarak başkasına bağımlıdır ve varoluşunu başkasında taşır; ama Ölümsüzlük ile Tinin kendi içinde sonsuz olduğu bildirilmiş olur. Bu tasarım ilk olarak Mısırlılarda bulunur. Ama burada Ruhun Mısırlılar tarafından önceleri salt bir Atom olarak, e.d. somut ve tikel birşey olarak bilindiğini eklemeliyiz. Çünkü Metempsikosis tasarımı, e.d. insan Ruhunun bir hayvan bedeninde de kalabileceği tasarımı kendini hemen buraya bağlar. Aristoteles de bu tasarımdan söz eder ve bunu birkaç sözcükle bir yana bırakır. Her öznenin, der, kendi etkinliği için kendine özgü organları vardır — örneğin demircinin, marangozun kendi zanaatları için; benzer olarak, insan Ruhunun da kendine özgü organları vardır, ve bir hayvan bedeni onun organı olamaz. Pisagoras ruhların göçü öğretisini kabul etti, ama somut olana sarılan Yunanlılar arasında fazla kabul göremedi. Hintliler de bu öğretinin bulanık bir tasarımını taşırlar, çünkü son noktayı evrensel Töze geçiş olarak görürler. Ama Mısırlılar durumunda Ruh, Tin en azından olumlu bir varlıktır, üstelik salt soyut olarak olumlu olsa bile. Göç dönemi üç bin yıl olarak belirlenmişti; gene de Osiris'e bağlı kalan bir Ruhun böyle bir alçalmaya (çünkü onu böyle görürler) altgüdümlü olmadığını söylerler.

Bilindiği gibi, Mısırlılar ölülerini mumyalarlardı; bu yolla onlara öyle bir süreklilik verdiler ki, giderek bugüne dek saklanmışlardır ve daha yüzyıllarca böyle kalabileceklerdir. Şimdi, bu onların ölümsüzlük tasarımlarına uygun görünmez, çünkü eğer Ruh kendi için kalıcı ise, bedenin saklanması ilgisiz birşeydir. Ama buna karşı denebilir ki, eğer Ruh sürüyor olarak bilinirse, beden onun eski yaşama yeri olarak onurlandırılmalıdır. Parsiler ölülerin bedenlerini kuşlar tarafından yenmeleri için boş bir yere bırakırlardı; ama onların arasında Ruh evrensele geçiyor olarak tasarımlanırdı. Ruhun sürdüğü yerde, bir bakıma beden de bu sürekliliğe ait olarak görülmelidir. Bizim aramızda hiç kuşkusuz Ruhun ölümsüzlüğü daha yüksek bir biçim alır; Tin kendinde ve kendi için ilksiz sonsuzdur, belirlenimi ilksiz sonsuz kutluluktur. — Mısırlılar ölülerini mumyalıyorlardı; böylelikle ölülerle işlerini bitiriyorlar ve onları daha öte onurlandırmıyorlardı. Herodotus'un Mısırlılar konusunda anlattığına göre, bir insanın ölümü durumunda kadınlar yüksek sesle feryat ederlerdi; ama bir ölümsüzlük tasarımı bizim aramızda bir avunç olarak görülmez.

Yukarıda Ölüler için yapıtlar üzerine söylenenlerden açıktır ki, Mısırlılar, ama özellikle Kralları, kendilerine mezarlar yaptırmayı ve bedenlerine kalıcı bir yer sağlamayı yaşamlarının işi olarak gördüler. Ölülerle birlikte onların yaşam işleri için gerekli olan şeyleri de gömmeleri dikkati çekicidir; böylece zanaatçı iş aletlerini alırdı; tabut üzerindeki resimler ölenin kendini adadığı işi gösterir, öyle ki bunlardan konumunun ve uğraşının bütün tikellikleri öğrenilebilir. Dahası, birçok mumya

kollarının altında papirus ruloları ile birlikte bulunmuştur, ve bu daha önceleri özel bir hazine olarak görülürdü. Ama bu rulolar yalnızca yaşam işlerinin çeşitli betimlemelerini ve bunlarla birlikte demotik karakterde yazıları kapsarlar. Bunlar deşifre edilmiş ve tümünün de toprak parçaları ve bu tür şeyler üzerine alım satım mektupları oldukları bulunmuştur; bunlarda herşey, giderek o durumda kalem odasına ödenmesi gereken vergiler bile sağın olarak kapsanır. Böylece bir bireyin yaşamı sırasında satın aldığı şeyler bir belgede kapsanmış olarak ölümünde onunla birlikte gömülürdü. Bu anıtsal yolda Mısırlıların özel yaşamları ile tanışırız, tıpkı Romalıların özel yaşamlarını Pompei'nin ve Herculaneum'un kalıntılarından öğrenmemiz gibi.

Bir Mısırlının ölümünden sonra üzerine yargıda bulunulurdu. — Tabutlar üzerindeki başlıca betimlemelerden biri Ölüler Ülkesindeki mahkemedir: Arkasında İsis olmak üzere, Osiris bir terazi ile ve önünde duran ölünün ruhu ile betimlenir. Ama ölünün yargılanması yaşayanların kendileri tarafından yerine getirilmiştir, ve bu yalnızca özel kişiler durumunda değil, ama kralların durumunda da böyledir. Ortaya çıkarılan çok büyük ve özenle düzenlenmiş bir kral mezarındaki hiyerogliflerde başlıca kişinin adı silinmiştir; taban kabartmalarında ve resimlerde ise başlıca şekil yokedilmiştir; bu olgu bu yolda ölümsüzleştirilme onurunun krala Ölüler Mahkemesinde yadsınması olarak açıklanmıştır.

Eğer Ölüm Mısırlıları sağlıklarında böylesine rahatsız etmişse, duygusal eğilimlerinin hüzünlü olmuş olduğu sanılabilir. Ama ölüm düşüncesi kesinlikle onları hüzünlendiren birşey değildi. Herodotus'un anlattıklarına göre, şölenlerinde şöyle bir uyarı ile ölülerin imgelerini bulundururlardı: 'Ye ve iç, ölünce böyle biri olacaksın.' Ölüm öyleyse onlar için dahaçok yaşamdan haz duymaya bir çağrıydı. — Daha önce sözü edilen mite göre, Osiris'in kendisi ölür ve aşağıya ölüler ülkesine gider; Mısır'da birçok yerde Osiris'in kutsal mezarı gösterilmiştir. Ama ayrıca Görülemezlerin Krallığının başkanı olarak ve onda ölülerin yargıcı olarak da temsil ediliyordu; daha sonra Serapis bu işlevi onun yerine üstlenmiştir. Mit Anubis-Hermes hakkında onun Osiris'in bedenini mumyaladığını söyler; bu Anubis ayrıca ölülerin ruhlarının önderi olarak da etkindir, ve resimsel betimlemelerinde elinde bir yazı tableti ile Osiris'in yanında durur. Ölülerin Osiris'in Krallığına kabul edilmesinin bireyin Osiris ile birleşmesi gibi derin bir anlamı da vardır; buna göre, tabut kapaklarında ölünün kendisinin Osiris olduğunu gösteren tasarımlar görülür, ve hiyerogliflerin deşifre edilmesi başladıktan sonra krallara tanrılar dendiğinin bulunduğuna inanılmıştır. İnsansal ve tanrısal öğeler böylece birleşmiş olarak sunulurlar.

Eğer şimdi vargı olarak burada tüm yanlarına göre Mısır Tininin özgünlükleri üzerine söylenmiş olanları toparlarsak, temel görüş edimselliğin iki öğesinin, Doğaya batmış Tinin ve özgürleşmesi için dürtünün,

burada çatışma içinde bir arada tutulduklarıdır. Doğanın ve Tinin çelişkisini görürüz, dolaysız Birliği değil, Doğayı yalnızca Tinin sergilenişi için zemin olarak alan somut Birliği de değil; bu birliklerin birincisine ve ikincisine karşı, Mısır Birliği çelişkili birlik olarak orta noktada durur. Bu birliğin yanları soyut bağımsızlık içindedirler ve Birlikleri yalnızca problem olarak tasarımlanır. Buna göre *bir* yanda tikelliğe muazzam kısıtlanmışlık ve bağlanmışlık, Afrikalı katılığı ile yabanıl duyusallık, Hayvan Tapınması, yaşamdan haz durur. Anlatıldığına göre, bir açık pazarda bir kadın bir erkek keçi ile sodomistik ilişkiye girmiştir; Juvenal öfkeden insan etinin ve kanının yenilip içildiğini anlatır. *Öteki* yan Tinin kurtuluşu uğruna savaşımıdır — resimlerdeki düşlemcilik ve onların üretimi için gereken mekanik emeğe bağlı soyut Anlak. Bu Anlak, tikelleri dönüştürme kuvveti ve duyusal görüngünün üzerinde duran sağgörü, kendini Devlet polisinde ve Devlet düzeneğinde, toprağın kullanımında vb. gösterir; ve bunun karşısavı törelere katı bir bağlanmışlık ve insanlara amansızca boyun eğdiren boşinançtır. Şimdiki yaşamın Anlağı ile dürtünün, gözüpekliğin, kaynaşmanın aşırılığı bağlıdır. Bu özellikler Herodotus'un bize Mısırlılar üzerine anlattığı öykülerle uyum içindedir. Bin Bir Gece Masalları ile büyük benzerlik gösterirler; ve bu sonuncuların anlatıldıkları yerin Bağdat olmasına karşın, gene de kökenleri yalnızca o lüks saraylardan daha az olmamak üzere Arap halkına da bağlanmakla kalmamalı, ama ayrıca, Herr von Hammer'in de düşündüğü gibi, Mısır'da aranmalıdır. Arap dünyası bu düşlemcilikten ve büyücülükten bütünüyle uzak bir dünyadır; daha yalın tutkuları ve ilgileri vardır; onlara özgü şarkıların nesneleri sevgi, askeri yiğitlik, at, kılıçtır.

Yunan Dünyasına Geçiş

Mısır Tini tüm yanlarına göre kendini tikellikleri içine kapanmış olarak, bir bakıma katı bir biçimde onlarda hayvanlaşmış olarak göstermiştir; ama o denli de sonsuz bir dürtü ile kendini onlarda devindirir ve birinden bir başkasına atılıp durur. Bu Tin hiçbir zaman Evrensele ve daha Yüksek olana ulaşamaz, çünkü bir bakıma onun için körleşmiştir, ne de kendi içine çekilir; ama özgürce ve gözüpeklik içinde tikel için simgeleştirir ve daha şimdiden ona egemen olmuştur. Şimdi önemli olan yalnızca *kendinde* daha şimdiden düşünsel [*ideel*] olanı düşünsel olarak da koymak ve kendinde daha şimdiden özgür olan Evrenselin kendisini kavramaktır. Bunu başaran ve başlangıcını ondan yapan Yunanistan'ın özgür, sevinçli Tinidir. — Bir Mısır rahibi Yunanlıların sonsuza dek yalnızca çocuklar olarak kaldıklarını söylemiştir; evrik olarak diyebiliriz ki, Mısırlılar güçlü, içi içine sığmayan delikanlılardır ki, genç erkekler olabilmek için kendi üzerlerine düşünsel biçime göre bir duruluktan başka hiçbirşeye gereksinmezler. Doğu Tininde temel olarak

Doğaya batmış Tinin sağlam tözselliği kalır; benzer olarak henüz sonsuz kısıtlanmışlık içinde olmasına karşın, gene de Mısır Tini için bunu sürdürmek olanaksız olmuştur. Kaba Afrika doğası o Birliği dağıtmış ve çözümü özgür Tin olan problemi bulmuştur.

Ama Mısırlıların Tininin kendini onların bilincinin önüne bir *problem* olarak koymuş olmasını Tanrıça Neith'in Sais'deki tapınağındaki ünlü yazıta dayandırabiliriz: *"Ben olan, olmuş olan ve olacak olanım; hiç kimse tülümü kaldırmış değildir."* Bunda anlatılan şey Mısır Tininin ne olduğudur, gerçi sık sık bu önermenin tüm zamanlar için geçerli olduğu görüşü ileri sürülmüş olsa da. Proklus buna şu eklemeyi yapar: *"Ürettiğim meyva Helios'tur."* Kendi için açık olan öyleyse o problemin sonucu ve çözümüdür. Bu açıklık Tindir, gizlenen gece Tanrısı Neith'in oğludur. Mısır'ın Neith'inde gerçeklik henüz gizlidir; Yunan Apollon'u çözümdür; bildirimi şudur: *"İnsan, kendini bil."* Bu deyişte birinin kendi zayıflıklarının ve eksikliklerinin tikel bilgileri gibi birşey amaçlanmaz; tikel bireyden kendi tikelliklerini bilmesi istenmez; tersine, *genel olarak* insanın kendi kendisini bilmesi istenir. Bu buyruk Yunanlılar için verilmiştir, ve Yunan Tininde insansal olan kendini duruluğu ve gelişimi içinde sergiler. O zaman şu Yunan söylencesi bizi hayranlığa ve hayrete düşürmelidir: Sfenx, Mısır imgesi, Thebes'te görünerek sorar: "Sabah dört, öğle iki, akşam üç ayağı üzerinde yürüyen nedir?" Odipus bunun İnsan olduğu yanıtı ile Sfenx'i kayalardan yuvarlar. Çözüm, ve Mısır'da problemi ortaya koyma noktasına dek ilerleyen Doğu Tininin kurtuluşu hiç kuşkusuz şudur: Doğanın İçi varoluşunu yalnızca insan bilincinde taşıyan Düşüncedir. Ama kendini böylece bilen bir varlık olarak gösteren Odipus'un verdiği bu eski çözüm onun kendi yaptıkları üzerine korkunç bir bilgisizlik ile bağlıdır. Eski kraliyet evinde tinsel duruluğun doğuşu henüz bilgisizliğin dehşetleri ile bağlıdır, ve krallığın bu ilk egemenliği, gerçek bilgi ve törel duruluk olabilmek için, ilk olarak yurttaşlık yasaları ve politik özgürlük tarafından şekillendirilmeli ve güzel Tin ile uyumlu kılınmalıdır.

Mısır Tininden Yunan Tinine *iç* — Kavrama göre — geçiş böyle oluşur; ama Mısır büyük Pers İmparatorluğunun bir ili oldu, ve *tarihsel* geçiş Pers ve Yunan dünyalarının ilişkisinde ortaya çıkar. Burada ilk kez tarihsel bir geçiş ile, eş deyişle yıkılan bir imparatorluk ile karşı karşıya geliriz. Çin ve Hindistan, daha önce söylendiği gibi, varolmayı sürdürmüşlerdir; Persia değil. Yunanistan'a geçiş hiç kuşkusuz içseldir; ama burada egemenliğin aktarılması biçiminde dışsal olarak da görünür — bir olgu ki, bundan sonra her zaman yineleyerek ortaya çıkacaktır. Çünkü Yunanlılar egemenlik bayrağını ve kültürü Romalılara teslim ederler ve, Romalılar Germenler tarafından boyunduruk altına alınırlar. Eğer bu geçişi daha yakından irdelersek, hemen örneğin Persia durumunda onun niçin battığı, ve bu arada Çin ve Hindistan'ın niçin sürdükleri sorusu doğar. İlk olarak burada kalıcılığın geçiciliğe karşı

daha üstün birşey olduğu önyargısını uzaklaştırmamız gerekir; geçici olmayan dağlar parfüm saçan yaşamında yapraklarını çabucak döken gülden daha üstün değildirler. Özgür Tinin doğallığa karşı yaşamı Persia'da başlar; ve bu doğal varoluş öyleyse çiçeklerini döker ve solup gider; Doğadan ayrılma ilkesi Pers İmparatorluğunda yatar, ve bu sonuncusu öyleyse o doğallığa batmış dünyalardan daha yüksekte durur. İlerlemenin zorunluğu böylelikle ortaya serilmiş olur; Tin kendini açığa sermiştir ve tamamlamalıdır. Çinli ilkin öldüğü zaman değer kazanır; Hintli kendi kendini öldürür, kendini Brahm'a gömer, tam bilinçsizlik durumunda diri bir ölüdür, ya da doğum yoluyla şimdide bulunan bir tanrıdır; orada hiçbir değişim, hiçbir ilerleme olmaz, çünkü ilerleme ancak Tinin bağımsızlığının elde edilmesiyle olanaklıdır. Perslerin Işığı ile tinsel görüş başlar, ve burada Tin Doğaya veda eder. Buna göre ilk kez burada, yukarıda belirtmek zorunda kaldığımız gibi, nesnelliğin özgür kaldığını, eş deyişle ulusların boyunduruk altına alınmadıklarını, tersine varsıllıkları, anayasaları, dinleri içinde bırakıldıklarını buluruz. Ve bu aslında tam olarak Perslerin kendilerini Yunanlılara karşı zayıf gösterdikleri yandır. Çünkü Perslerin tamamlanmış bir örgütlenmesi olan bir imparatorluk kuramadıklarını, İlkelerini ele geçirilmiş ülkelerde geliştiremediklerini ve onlardan bir Bütün oluşturamadıklarını, ama ancak değişik bireyselliklerin bir toplağını üretebildiklerini görürüz. Persler bu uluslar arasında meşruluk kazanamadılar; tüzelerini ve yasaların geçerli kılamadılar, ve kendilerine bir düzen kurarken yalnızca kendilerini göz önüne aldılar, imparatorluklarının büyüklüğünü değil. Bu yolda Persia politik olarak *tek bir* Tin değilken, Yunanistan'a karşı zayıf göründü. Persleri yıkılmaya götüren şey kadınsılıkları değil (gerçi belki de Babylon onu zayıflatmış olabilse de), ama Yunan örgütlenişi karşısında ordularının örgütsüz bir yığın durumunda olması, yüksek ilkenin altgüdümlü olanı yenmesiydi. Perslerin soyut ilkesi eksikliğini bağdaşmaz karşıtlıkların örgütsüz, somut olmayan birliği olmasında gösterdi — bir birlik ki, onda Pers Işık öğretisi Suriye'nin haz ve lüks yaşamının yanısıra, denizin tehlikelerine göğüs geren Fenikelilerin çalışkanlık ve yürekliliklerinin yanısıra, Yahudi dininin arı düşünce soyutlamasının ve Mısır'ın iç dürtüsünün yanısıra duruyordu, — bir toplak ki, ideallikler ini bekleyen ve bunu ancak *özgür bireysellikte* kazanabilecek olan öğelerden oluşuyordu. Yunanlılara bu öğeleri iç içe geçişleri içinde kapsayan halk olarak bakılmalıdır: Orada Tin kendini kendi içinde derinleştirmiş, tikellikler üzerinde utku kazanmış, ve bu yolla kendini özgürleştirmiştir.

IKINCI BOLUM

Yunan Dünyası

Yunanlılar arasında kendimizi hemen evimizde duyumsarız, çünkü Tinin toprağındayızdır; ve bu ulusun kökeni gibi dilsel özellikleri de ötelere, giderek Hindistan'a dek götürülebilse de, Tinin asıl yükselişi ve gerçek yeniden doğuşu ilkin Yunanistan'da aranmalıdır. Daha önce Yunan dünyasını gençlik çağı ile karşılaştırmıştım, ve bunu gençliğin kendi içinde ciddi ve geleceğe ait bir belirlenim taşıyor olması ve dolayısıyla zorunlu olarak daha ileri bir erek uğruna eğitime doğru itilmesi, buna göre kendi için bütünüyle tamamlanmış ve olgun olmayan bir şekil sunması ve tam bu nedenle kendini eksiksiz görmeyi istediği yerde en eksik olması anlamında yapmamıştım; denmek istenen şey gençliğin henüz emeğin etkinliği, henüz anlağın sınırlı bir ereği uğruna çaba olmadığı, ama dahaçok Tinin somut yaşam tazeliği olduğuydu: Bu dünya bedenselleşmiş Tin ve tinselleşmiş Duyusallık olarak duyusal şimdide ortaya çıkar — doğuşunu Tinden almış olan bir Birlik içinde. Yunanistan bize Tinin yaşamındaki gençlik tazeliğinin sevinçli görünüşünü sunar. Tin ilk kez burada kendini İstencinin ve Bilgisinin içeriği olarak kazanma noktasına dek olgunlaşır, ama öyle bir yolda ki, Devlet, Aile, Tüze, Din aynı zamanda bireyselliğin erekleridirler, ve bireysellik yalnızca o erekler yoluyla bireyselliktir. Buna karşı [yetişkin] insan, bireyselliği pahasına bile olsa, tutarlı olarak izlediği nesnel bir ereğin emeğinde yaşar.

Yunan tasarımının önünde yüzen en yüksek şekil Akhilles'tir — Şairin Oğlu, Truva Savaşının Homeros tarafından betimlenen genci. Homeros Yunan dünyasının onda yaşadığı öğedir, tıpkı insanın havada yaşaması gibi. — Yunan yaşamı gerçek bir gençlik eylemidir. Onu Akhilles, *şiirsel* genç başlatmış, ve Büyük İskender, *edimsel* genç sonlandırmıştır. İkisi de Asya'ya karşı kavgada görünürler. Akhilles, Yunanlıların Truva'ya karşı ulusal girişimlerindeki birincil kişilik olarak, onun başında durmaz, ama Kralların Kralına bağlıdır; düşlemsel olmadan önder olamaz. Buna karşı ikinci genç, İskender, edimsel dünyanın doğurduğu en özgür ve en güzel bireysellik, kendini olgunlaştıran o gençlik yaşamının başına geçer ve Asya'dan öç alır.

Buna göre, Yunan Tarihinde üç dönem ayırdetmemiz gerekir: Birincisi olgusal Bireyselliğin oluş süreci; ikincisi, önceki dünya-tarihsel ulus ile temas yoluyla, dışarıda kazanılan utkuda bağımsızlık ve gönenç dönemi; ve üçüncü ve son olarak Dünya Tarihinin sonraki organı ile karşılaşmada düşüş ve yıkılış dönemi. Başlangıçtan iç tamamlanışa dek süren ve bir ulusun önceki ile başa çıkabilmesini olanaklı kılan dönem onun ilk kültürünü kapsar. Eğer ulusun bir varsayımı varsa, örneğin Yunan dünyasının Doğu dünyasında olması gibi, başlangıcına yabancı bir kültür girer ve bir yandan kendi içinden, öte yandan yabancı uyarıdan çifte bir kültürü olur. Bu iki öğeyi birliğe getirmek onun eğitimidir; ilk dönem kendine özgü gerçek bir dinçliğe doğru toparlanma ile sonlanır ki, bu sonra kendini bu varsayımına karşı çevirir. Ikinci dönem utku ve gönenç dönemidir. Ama ulus dışa doğru dönmüşken, belirlenimlerini içeride gevşek bırakır, ve dışarıya doğru gerilim sona erdiği zaman içte çekişme gelişmeye başlar. Sanat ve Bilimde de bu kendini İdealin Reelden ayrımında gösterir. Bu düşüş noktasıdır. Üçüncü dönem daha yüksek Tinin ondan doğduğu ulus ile ilişki yoluyla yıkılış dönemidir. Aynı süreç, hiç duraksama olmadan diyebiliriz ki, genel olarak her dünya-tarihsel ulusun yaşamında kendini gösterecektir.

BİRİNCİ KESİM
Yunan Tininin Öğeleri

Yunanistan Tözdür ki, aynı zamanda bireyseldir: Genel olarak Evrensel yenilmiş, Doğaya batmışlık ortadan kaldırılmış, ve böylece *coğrafi* ilişkilerin hantallığı da yitmiştir. Ülke çeşitli biçimlerde denize doğru yayılmış topraklardan, bir adalar çokluğundan ve kendisi yarımada doğasında olan bir anakaradan oluşur. Peloponez yalnızca dar bir kıstak ile anakaraya bağlıdır; bütün Yunanistan körfezler tarafından yarılmıştır. Herşey küçük parçalara ayrılmıştır ve bunlar aynı zamanda deniz yoluyla kolay bağlantı ve ilişki içindedirler. Bu ülkede dağlar, dar ovalar, küçük vadiler ve ırmaklarla karşılaşırız; orada hiçbir büyük ırmak ve hiçbir yalın vadi ovası yoktur; tersine bölge dağlarla ve ırmaklarla çeşitli şekiller almış olsa da, büyük yapılı tek bir kütle kendini öne çıkarmaz. Orada bu Doğuya özgü fiziksel gücü bulamayız; orada her zaman yalnızca aynı şekli gösteren bir çevren ile kuşatılı ovalarında hiçbir değişime uyarılmayan biçimdeş bir soyun yaşadığı Ganj, İndus vb. gibi nehirler görmeyiz; tersine, ülkeye baştan sona egemen olan şey bölünmüşlük ve çeşitliliktir ki, Yunan halklarının türlülük içindeki yaşamlarına ve Yunan Tininin devingenliğine bütünüyle karşılık düşer.

Bu Yunan Tininin *öğesel karakteridir* ki, buna göre kültür bağımsız bireyselliklerden doğar; öyle bir durumdan gelişir ki, onda bireyler kendi başlarına dururlar ve daha başından Doğa bağı tarafından ataerkil bir

yolda birleştirilmiş değildirler; tersine, kendilerini ilkin bir başka ortamda, Yasada ve tinsel Törede bir araya getirmişlerdir. Çünkü başka her ulustan önce Yunan ulusu ne ise o olmaya bir *oluş* sürecinden geçerek ulaşmıştır. Ulusal birliğin özgünlüğünde genel olarak bölünme, kendi içinde *ayrışıklık*, irdelenecek başlıca kıpıdır. Bunun ilk yenilmesi Yunan kültürünün ilk dönemini oluşturur; ve ancak böyle bir ayrışıklık yoluyla ve onun böyle yenilmesi yoluyla güzel, özgür Yunan Tini oluşmuştur. Bu ilke üzerine bir bilincimizin olması gerekir. Böylesine güzel ve gerçekten özgür bir yaşamın kendi kan akrabalığının ve dostluğunun sınırları içinde kalan bir soyun pürüzsüz gelişiminden ortaya çıkabileceğini düşünmek sığlık olacaktır. Giderek böyle dingin, kendi içinde ayrışmamış bir açınımın en yakın imgesini sunan bitki bile ancak ışık, hava ve suyun karşıtlıklı etkinlikleri yoluyla yaşar ve büyür. Tinin taşıyabileceği gerçek karşıtlığın kendisi tinseldir; ona Tin olarak varolma kuvvetini kazandıran şey onun kendi içindeki ayrışıklığıdır. Yunanistan'ın tarihi başlangıcında bir ölçüde yerli, bir ölçüde yabancı soyların bu dolaşmalarını ve karışmalarını gösterir; ve halkı ile Yunan çiçeğinin en yüksek doruğuna erişmeye belirlenen Attika'nın kendisi çok değişik soyların ve ailelerin sığınma yeri idi. Dünya Tarihinin bağlamının dışında duran Asyatik imparatorlukların dışında, her dünya-tarihsel ulus bu yolda gelişmiştir. Böylece Yunanlılar, tıpkı Romalılar gibi, kendilerini bir *colluvium*dan, değişik ulusların bir bileşiminden geliştirdiler. Yunanistan'da karşılaştığımız soylar kalabalığından hangisinin aslında kökensel olarak Yunanlı olmuş olduğunu, hangilerinin yabancı ülkelerden ve dünya bölgelerinden göç etmiş olduklarını söyleyemeyiz, çünkü burada sözünü ettiğimiz zaman bütününde tarih-öncesi bir zamandır ve bulanıktır. Yunanistan'ın başlıca halklarından biri *Pelasgeler* idi; onlara ilişkin olarak elimizde olan değişik ve kendi içinde çelişik bulguları bilginler çok çeşitli yollarda bir uyum içine getirmeye çalışmışlardır, çünkü bulanık ve puslu bir dönem bilginlik için özel bir nesne ve uyarıdır. Doğmakta olan kültürün en erken özekleri olarak daha sonra az çok arkatasara çekilmiş ülkeler olan Trakya — Orfeus'un yurdu — ve Thessaly dikkati çeker. Ortak *Helenler* adı Akhilles'in yurdu Phthiotis'ten doğar — bir ad ki, Thukydides'in sözlerine göre bu geniş anlamda Homeros'ta bulunmaz, tıpkı Yunanlıların kendilerini onlardan henüz belirli olarak ayırmadıkları *Barbarlar* adı gibi. Tek tek kabileleri ve dönüşümlerini araştırmak özel tarihe bırakılmalıdır. Genel olarak kabul edebiliriz'ki, kabileler ve bireyler ülkeleri aşırı kalabalık bir nüfus tarafından doldurulduğunda onu kolayca bırakabiliyorlardı; bunun sonucunda bu kabileler bir göç durumundaydılar ve karşılıklı olarak birbirlerini soyuyorlardı. Kavrayışlı Thukydides 'Bugün bile,' der, 'Ozolia Lokrialıları, Aetolialılar ve Akarnealılar eski yaşam yollarını sürdürürler; aralarında eski haydutluk günlerinin bir kalıtı olarak silah taşıma törelerini bırakmamışlardır.' Atinalılara ilişkin olarak, barış zamanında silahlarını bir

yana bırakanların ilkin onlar olduğunu söyler. Böyle bir durumda tarım yapılamazdı; nüfus yalnızca kendini haydutlara karşı korumak zorunda kalmıyor, ama yabanıl hayvanlara karşı da savaşım vermesi gerekiyordu (Herodotus'un zamanında bile Nestus ve Akhelous kıyıları aslanlarla doluydu); daha sonraki bir zamanda özellikle evcil sığırlar yağmaların hedefi oldu, ve tarım daha da yaygınlaştıktan sonra bile insanlar yakalanıyor ve köle olarak satılıyordu. Yunanistan'ın bu ilk durumu Thukydides tarafından daha da ayrıntılı olarak anlatılır.

Öyleyse Yunanistan bu karışıklık, güvensizlik, soygunculuk durumundaydı ve kabileler sürekli olarak göç ediyorlardı.

Helenik halkların yaşamlarını ondan sağladıkları bir başka öğe *Deniz*di. Kendilerini karada özgürce yayarken, ülkelerinin doğası onları bu deniz yaşamına götürdü ve dalgaların üzerinden özgürce sekmelerine izin verdi; böylece ne göçebe halklar gibi dolanıp durdular, ne de nehir bölgelerindeki halklar gibi uyuştular. Denizciliğin asıl hedefi tecim değil ama Korsanlıktı; ve Homeros'tan öğrendiğimize göre, bu henüz utanç verici sayılmıyordu. Korsanlığın bastırılması Minos'a yüklenir ve Girit ilişkilerin güvenlikli olduğu ilk ülke olarak ünlüdür; çünkü daha sonra Sparta'da yeniden bulduğumuz durum, egemen bir partinin varlığı ve ona hizmet eden ve onun için çalışmaya zorlanan bir başkasının varlığı orada daha erken bir zamanda ortaya çıktı.

Yukarıda Yunan Tininin bir öğesi olarak ayrışıklıktan söz ettik, ve bilindiği gibi kültürün başlangıcı yabancıların Yunanistan'a gelişi ile çakışır. Törel yaşamın bu kökenini Yunanlılar minnettar bir anıt ile, mitolojik diyebileceğimiz bir bilinç biçiminde sakladılar. Mitolojide tarımın Serez'in eğittiği Triptolemus tarafından getirilişinin, evliliğin kurumsallaştırılmasının vb. belirli anıları kapsanır. Yurdunun uzaklarda, Kafkaslar'da olduğu kabul edilen Prometheus'a insanlara ilk kez ateşi üretmeyi ve ondan yararlanmayı öğretmiş olma onuru yüklenir. Demirin getirilişinin de Yunanhlar için eşit ölçüde büyük bir önemi vardı, ve Homeros yalnızca bronzdan söz ederken, Aeskhylos demiri İskitya ile bağlar. Zeytin ağacının, örme ve dokuma sanatlarının getirilmesi, Poseidon tarafından atın yaratılması yine bu noktalara bağlıdır.

Bu başlangıçlardan daha tarihsel olan şey *yabancıların* varışıdır; değişik devletlerin yabancılar tarafından kurulduğu kabul edilir. Böylece Atina bir Mısırlı olan, ama tarihi karanlık kalan Kekrops tarafından kurulmuştur. Prometheus'un oğlu Deukalion'un soyu çeşitli Yunan kabileleri ile ilişkilendirilir. Dahası, Tantalus'un oğlu Frigyalı Pelops'tan söz edilir; sonra Mısır'dan Danaus; ondan doğan Akrisius, Danae ve Perseus. Pelops'un Peloponez'e büyük bir varsıllık ile gelmiş ve orada büyük saygınlık ve güç kazanmış olduğu söylenir. Danaus Argos'a yerleşmiştir. Fenike kökenli Kadmus'un varışı özellikle önemlidir ve Yunanistan'a harfli yazının onun tarafından getirildiği söylenir; Herodotus bunun Fenike yazısı olduğunu söyler ve bu önesürümü desteklemek için henüz

orada bulunan eski yazıtları gösterir. Kadmus'un, bir efsaneye göre, Thebes'i kurmuş olması gerekir.

Böylece kültürde daha şimdiden Yunanhların önünde olan eğitimli halklar tarafından bir kolonileştirme görürüz; gene de bu kolonileştirmeyi Kuzey Amerika'da İngilizlerinki ile karşılaştıramavız, çünkü bu sonuncular yerlilerle karışmamış, tersine onları sürmüşken, Yunanistan'da ise kolonistler ve yerli nüfus bir araya karışmıştır. Kolonistlerin varışlarının saptanan tarihi çok gerilere gider ve İÖ on dördüncü ve on beşinci yüzyıllara düşer. Kadmus'un Thebes'i İÖ 1490 yılına doğru kurmuş olması gerekir, ve bu tarih Musa'nın Mısır'dan çıkışı ile (İÖ 1500 yılları) hemen hemen çakışır. Amfiktyon da Yunanistan'ın kurucuları arasında sayılır ve Thermopylae'de asıl Yunanistan'ın birçok küçük kabilesi ile Thessaly arasında bir birlik kurmuş olduğu ve daha sonra büyük Amfiktyon Ligasının bundan doğduğu söylenir.

Bu yabancılar öyleyse Yunanistan'da kalelerin ve kraliyet evlerinin kurulması yoluyla sağlam *özek noktaları* oluşturmuşlardır. Argolis'te eski kaleyi oluşturan duvarlara Kyklops duvarları denir; bunların bir bölümü yakın zamanlarda bile bulunmuştur, çünkü yokedilemeyecek denli sağlamdırlar. Bu duvarların bir bölümü ara boşlukları küçük taşlarla doldurulmuş düzensiz bloklardan, bir bölümü ise özenle birbirlerine uydurulmuş taş kütlelerinden yapılmıştır. Tirnys ve Mykene'nin duvarları bu türdendir. Mykene'deki aslanlı kapı Pausanias'ın betimlemesinden bugün bile tanınabilir. Argos'un egemeni olmuş olan Proetus tarafından bildirildiğine göre, bu duvarları yapan Kyklopsları Lykia'dan kendisi ile birlikte o getirmiştir. Ama onları eski Pelasgerler'in kurmuş oldukları kabul edilir. Kahramanlık çağının prensleri konutlarını çoğunlukla böyle duvarlar tarafından savunulan kalelerin içinde yaptırırlardı. Yaptırdıkları hazine evleri özellikle dikkate değerdir, örneğin Orkhomenos'ta Minyas'ın, ve Mykene'de Atreus'un hazine evleri. Bu kaleler öyleyse küçük Devletler için özek noktalarıydılar: Tarım için büyük bir güvenlik sağlıyor, ticareti soygunculuğa karşı koruyorlardı. Gene de, Thukydides'in bildirdiği gibi, yaygın korsanlık nedeniyle denizin hemen yakınlarına kurulmuyorlardı; buralarda kentler ancak daha sonraki bir tarihte göründüler. Böylece birlikte yaşamanın ilk sağlamlığı o kraliyet evlerinden doğdu. Prenslerin uyruklar ve birbirleri ile ilişkilerini en iyi Homeros'tan öğreniriz. Yasal bir düzen üzerine değil, ama varsıllıkların, iyeliklerin, silahların, kişisel yürekliliğin üstün gücü üzerine, bilginin ve bilgeliğin üstünlüğü ve son olarak soy ve atalar üzerine dayanıyordu; çünkü Prensler, kahramanlar olmakla, yüksek soydan geliyor olarak görülüyorlardı. Halklar onlara boyun eğiyorlardı, ama bir kast ilişkisi yoluyla onlardan ayrılmadıkları gibi onlar tarafından ezilmeleri de söz konusu değildi; ataerkil ilişki içinde de değillerdi (ki buna göre şef yalnızca ortak kabilenin ya da ailenin başıdır); ne de açıkça yasal bir hükümet gereksinimi içindeydiler; tersine, boyun eğmeleri yalnızca bir

arada olma, ve onlara yönelik bir haset ya da kötü niyet olmaksızın buyurma alışkanlığında olan bir efendiye boyun eğme gibi yaygın bir gereksinime bağlıydı. Prensin ancak kazanmayı ve ileri sürmeyi bildiği ölçüde kişisel yetkesi vardı; ama bu üstünlük yalnızca bireysel kahramanlık doğasında olduğu ve kişisel değer üzerine dayandığı için, uzun sürmezdi. Böylece Homeros'ta Penelope'nin taliplerinin orada bulunmayan Odysseus'un mülkiyetini oğluna en küçük bir saygı göstermeksizin iyeliklerine aldıklarını görürüz. Babasını araştırmakta olan Akhilles, Odysseus Hades'e inerken, onun yaşlı olduğu için bundan böyle saygı görmeyeceği görüşündedir. Töreler henüz çok yalındır; prensler kendi yemeklerini hazırlarlar, ve Odysseus kendi evini kendisi yapar. Homeros'un *Iliada* sında bir Krallar Kralını, büyük ulusal seferin bir şefini buluruz; ama öteki güçlüler onu özgür bir konsey gibi çevrelerler; prens onurlandırılır, ama herşeyi başkalarını memnun edecek bir yolda düzenlemek zorundadır; Akhilles'e karşı şiddete başvurur, ama Akhilles bu yüzden kendini kavgadan geri çeker. Tek tek prenslerin halk ile ilişkileri de eşit ölçüde gevşektir ve kalabalık arasında her zaman dinlenme ve saygı isteminde olan bireyler bulunur. Halklar prensin savaşlarında onun paralı askerleri olarak döğüşmezler, ne de yalnızca dürtülmeleri gereken aptal bir serf sürüsü gibidirler; kendi çıkarları uğruna da döğüşmezler; ama onurlu şeflerinin yoldaşları olarak, onun eylemlerinin ve ününün tanıkları olarak ve tehlikede onu savunanlar olarak savaşırlar. Tanrıların dünyası da bu ilişkiler ile tam bir benzerlik gösterir. Zeus Tanrıların Babasıdır, ama tanrıların her birinin kendi istenci vardır; Zeus onlara ve onlar da Zeus'a saygı gösterir; Zeus zaman zaman onları azarlayabilir ve onlara gözdağı verebilir, ve o zaman bunlar onun istencini kabul eder ya da darılarak geri çekilirler; ama sorunların aşırıya varmasına izin vermezler, ve Zeus herşeyi bütününde öyle ayarlar ki, birine şunu, bir başkasına bunu teklif ederek doyum bulabilmelerini sağlar. Öyleyse yeryüzü dünyasında olduğu gibi Olympos dünyasında da birliğin yalnızca gevşek bir bağı sürer; kraliyet henüz monarşi olmamıştır, çünkü ona gereksinim ancak daha geniş bir toplumda doğar.

Bu durumda, bu ilişkiler ortasında, o çarpıcı ve büyük olay yer alır, bütün Yunanistan ulusal bir girişim için, *Truva Savaşı* için bir araya toplanır ve böylelikle Asya ile Yunanlılar için çok önemli sonuçları olan daha geniş bir ilişki başlar. (Jason'un Kholkis'e bu girişimi önceleyen seferi de şairler tarafından konu edilmiştir; ama Truva Savaşı karşısında çok sınırlı bir olaydı.) Bu ortak davanın vesilesi olarak Asya'dan bir prens oğlunun konukseverlik kurallarını çiğnemiş ve konuğunun karısını kaçırma suçunu işlemiş olması gösterilir. Agamemnon gücü ve saygınlığı yoluyla Yunanistan'ın prenslerini toplar. Thukydides onun yetkesini kalıtsal egemenliğine olduğu gibi başkalarınınkinden çok üstün olan deniz gücüne de bağlar (Hom. *Il.*, 2, 108); gene de birleşme dışsal

zorlama olmaksızın ortaya çıkmış ve bütün güç salt kişisel onay üzerine toparlanmış görünür. Helenler daha sonra hiçbir zaman yinelemeyecek bir düzeyde birlik içine getirilmişlerdir. Çabalarının sonucu Truva'nın ele geçirilmesi ve yokedilmesiydi — onu sürekli bir iyelik yapma gibi bir amaçları olmaksızın. Bu yüzden bu bölgede yerleşme gibi dışsal bir sonuç doğmadı; yine, ulusun bu tekil eylem için birleşmesi kalıcı bir politik birleşmeye de dönüşmedi. Ama şair Yunan halkının imgelemine gençliklerinin ve tinlerinin silinmeyecek bir imgesini sunmuştur, ve insanlığın bu güzel kahramanlık tablosu bütün gelişim ve kültürlerinde gözlerinin önünden silinmemiştir. Yine böyle, Orta Çağlarda da bütün Hıristiyanlığın tek bir ereğe, Kutsal Mezarın ele geçirilmesine doğru birleştiğini, ama tüm utkulara karşın benzer olarak kalıcı bir sonucun elde edilemediğini görürüz. Haçlı Seferleri yeni uyanan Hıristiyanlığın Müslümanlığın yalın, kendi kendisine eşit duruluğuna karşı verdikleri Truva Savaşlarıdır.

Kraliyet evleri bir yandan bireysel zulümler nedeniyle yokoldular, öte yandan adım adım kendiliklerinden sönüp gittiler; halklarla arasında hiçbir gerçek törel bağ bulunmuyordu. Yunan Trajedisinde de halk ve kraliyet evi bu konumları sürdürürler; halk edilgin, eylemsiz Korodur; kahramanlar eylemleri yerine getirir ve sonuçlarına katlanırlar. Aralarında ortak hiçbirşey bulunmaz; halkın yönetici bir gücü yoktur, tersine, yalnızca tanrılara başvurur. Böyle prenslerinki gibi kahraman bireysellikler dramatik sanatın özneleri olmaya benzersiz bir yolda uygundurlar, çünkü her yurttaş için geçerli olan evrensel yasalar yoluyla yönetilmezler, ama bağımsız olarak ve bireysel olarak karar verirler. Halk kraliyet evlerinden yalıtılmış görünür, ve bu sonuncular yabancı öğeler olarak, yazgıları için kendi içlerinde döğüşen ve sonuçlarına kendi başlarına katlanan daha yüksek birşey olarak görülürler. Kraliyet yerine getirmesi gerekenleri yerine getirdikten sonra kendini gereksizleştirir. Hanedanlar kendilerini kendi içlerinde yokederler, ya da halklarının nefreti, kavgası olmaksızın yıkılırlar; egemenlerin aileleri dahaçok güçlerinin dingin uygulanışı içinde bırakılırlar, ve bu onların arkasından gelen halk egemenliğinin, demokrasinin, saltık olarak ayrı birşey sayılmadığının bir göstergesidir. Başka zamanların tarihleri bununla nasıl bir zıtlık içinde durur!

Kraliyet evlerinin bu çöküşü Truva Savaşından sonra yer alır ve arkasından birçok değişim ortaya çıkar. Peloponez Heraklidae tarafından ele geçirildi; bunlar halkların sonu gelmez göçleri tarafından bir daha bozulmayan dingin bir durum yarattılar. Tarih şimdi daha da karanlık olur, ve Truva Savaşının çeşitli olaylarını oldukça sağın olarak biliyor olsak da, arkadan gelen yüzyıllar boyunca önemli olaylar konusunda tam bir belirsizlikler vardır. Hiçbir ortak girişim onları başkalarından ayırdetmez — eğer Thukydides'in anlattığı gibi Khalkidialıların Euboea'da Eretrialılar ile birçok halkın katılmış olduğu savaşlarını bu

türden bir savaş olarak görmezsek. Kentler kendi içlerinde bitkisel bir yaşama çekilmişlerdir ve kendilerini en çoğundan komşuları ile savaşlarında gösterirler. Gene de, bu yalıtılmışlık içinde özellikle tecim yoluyla serpilmektedirler; bu da bir tür ilerlemedir ki, birçok parti kavgası yoluyla parçalanmaları bile bunun karşısında duramaz. Aynı yolda, Orta Çağlarda içeride olduğu gibi dışarıda da sürekli savaşlara girişmiş olan İtalyan kentlerinin çok yüksek bir serpilme düzeyine ulaştıklarını görürüz. Thukydides'e göre, Yunan kentlerinin o günlerdeki büyük gönencini her yana gönderilen koloniler de tanıtlar; böylece Atina İyonya'da ve birçok adada kendi kolonilerini kurdu; Peloponez'den koloniler İtalya'ya ve Sicilya'ya yerleştiler. Sonra, koloniler yine göreli ana-kentler oldular; örneğin Propontis ve Kara Deniz'de birçok kent kuran Miletus gibi. Kolonilerin özellikle Truva Savaşı ve Kyrus arasındaki zamanda bu yayılmaları burada dikkati çekici bir fenomendir. Bu şöyle açıklanabilir. Tekil devletlerde halk hükümet gücünü elinde tutuyordu, çünkü devlet sorunlarında karar için en yüksek yetke onlardaydı. Uzun süren dinginlik yoluyla nüfus ve gelişme hızla ilerledi, ve bunun doğrudan sonucu büyük bir varsıllığın birikmesi ve onunla aynı zamanda büyük yoksunluğun ve yoksulluğun da kendini göstermesi oldu. Bizim anlamımızda işleyim bulunmuyor ve topraklar hemen iyelik altına alınıyordu. Tüm bunlara karşın, yoksul sınıfların bir bölümü yoksul yaşam koşullarına düşürülmeye izin vermedi, çünkü herkes kendini özgür bir yurttaş olarak görüyordu. Buna göre geriye biricik çözüm yolu olarak kolonileştirme kaldı; kendi yurtlarında sıkıntı çekenler başka bir ülkede boş topraklar arayabilir ve özgür yurttaşlar olarak tarım yoluyla geçinebilirlerdi. Kolonileşme böylece bir ölçüde yurttaşlar arasındaki eşitliği sürdürmenin bir aracı oldu; ama bu araç yalnızca bir yatıştırıcıdır, çünkü mülkiyet ayrımları üzerine davalı kökensel eşitsizlik hemen yeniden kendini gösterir. Böylece eski tutkular yeni bir dinçlikle yeniden dirildiler ve varsıllıklar hemen egemenlik uğruna kullanılır oldu; Tiranlar Yunanistan kentlerinde böyle ortaya çıktı. Thukydides şöyle yazar: 'Yunanistan varsıllaştıkça, kentlerde Tiranlar ortaya çıktı, ve Yunanlılar kendilerini daha büyük bir istekle denize verdiler.' Kyrus'un zamanında Yunanistan'ın Tarihi kendine özgü ilginçliğini kazanır; devletleri şimdi tikel belirlilikleri içinde görmeye başlarız. Kendine özgü Yunan Tininin gelişimi de bu zamana düşer; Din ve Anayasa onunla birlikte gelişirler, ve bu önemli kıpılar şimdi ilgilenmemiz gereken noktalardır.

Yunan Kültürünün başlangıçlarını ele alırken, ilkin bir kez daha belirtmeliyiz ki, topraklarının fiziksel yapısı karakteristik bir birlik göstermez, nüfus üzerinde ezici bir güç uygulayacak biçimdeş bir kütle oluşturmaz; tersine, türlülük gösterir ve belirleyici bir etkide bulunmaz. Böylelikle burada bir aile topluluğunun ya da ulus bağının hantal birliği de yoktur; tersine, parçalanmış Doğa ve güçleri insanları daha çok kendi

üzerlerine ve zayıf kuvvetlerinin genişlemesi üzerine yönledirir. Böylece Yunanlıları parçalanmış ve birbirlerinden ayrılmış, iç Tine ve kişisel yiğitliğe geri atılmış, gene de aynı zamanda çok çeşitli yollarda uyarılmış ve her bakımdan temkinli görürüz; Doğaya karşı bütünüyle kararsız ve dağınık, onun olumsallıklarına bağımlıdırlar, ve dışarıdan gelen her sese kulaklarını dikmişlerdir; ama öte yandan o denli de bu dış dünyayı düşünerek algılar ve kendilerinin edinirler, ona karşı yüreklidirler ve kendi güçlerine güvenirler. Bunlar Kültürlerinin ve Dinlerinin yalın öğeleridir. Mitolojik tasarımlarını ele alırsak, bunların temelinde Doğa nesnelerinin yattığını görürüz, ama tek bir kütle gibi değil, tekilleşmeleri içinde. Efesus'lu Diana (evrensel Anne olarak Doğa), Suriye'nin Kybele ve Astarte'si gibi evrensel tasarımlar Asyatik kalmışlar ve Yunanistan'a aktarılmamışlardır. Çünkü Yunanlılar Doğanın nesnelerini yalnızca *dinlerler* ve onları imlemlerine ilişkin iç sorularla *tahmin ederler*. Nasıl Aristoteles'in dediği gibi Felsefe meraktan doğuyorsa, Yunan Doğa Görüşü de bu tür meraktan doğar. Bununla denmek istenen Tinin olağan şeylerle karşılaştırabileceği olağanüstü birşey ile karşılaşması değildir; çünkü kurallı bir Doğa süreci üzerine anlak bilgisi ve karşılaşurmacı bir derin düşünce henüz bulunmaz; tersine, uyarılmış Yunan Tini dahaçok Doğadaki *Doğal* karşısında hayrete kapılmaktadır; onu verili birşey olarak alan bir aptal gibi davranmaz; tersine, onu ilkin Tin için yabancı birşey olarak alır; ama gene de ona, sanki kendi içinde ona dost olan ve kendini onunla olumlu olarak ilişkilendirebileceği birşey taşıyormuş gibi, önsezisel bir güven ve inanç duyar. Bu *Hayret* ve bu *Önsezi* burada temel kategorilerdir; gene de Helenler bu kiplerde durup kalmadılar, Önsezinin sorguladığı İçi bilincin nesnesi olarak daha belirli bir tasarıma yansıttılar. Doğal olan ancak onu dolaylı kılan Tin tarafından dönüştürülmüş birşey olarak geçerlidir, dolaysız olarak değil; insan *Doğal* olanı yalnızca uyaran olarak alır, ve ancak ondan yapmış olduğu *Tinsel* onun için geçerli olabilir. Bu tinsel başlangıç yalnızca *bizim* yaptığımız bir açıklama olarak da anlaşılmamalıdır; tersine, Yunanlıların kendilerinin tasarımlarının birçoğunda bulunur. Önsezisel, dinleyici, imlem isteyen davranış bize kapsamlı bir *Pan* imgesinde temsil edilir. Pan Yunanistan'da nesnel bir bütün değil, ama aynı zamanda öznelin kıpısı ile bağlı olan belirsiz birşeydir; ormanın dinginliğindeki evrensel ürpertidir; buna göre ona özellikle ormanlık Arkadia'da tapınılırdı ('pan'ik korku temelsiz korku için olağan anlatımdır). Pan, bu ürpertici varlık, flüt çalarken de temsil edilir; Pan yalnızca iç önsezide kalmaz, ama yedi borulu düdükte algılanmaya da izin verir. Bu betimlemede bir yanda belirsiz ama algılanmaya izin veren birşey vardır; öte yanda böyle bir algılama yalnızca öznel imgelemedir ve algılayanın açıklamasıdır. Benzer olarak, Yunanlılar pınarların mırıltısını dinlediler ve bunun imlemini sorguladılar; ama imlem pınarların nesnel değil, tersine öznenin kendisinin öznel anlamıdır, ve daha da ileri giderek

Naiad'ı bir Müz'e yükselten özneye aittir. Naiadlar ya da Pınarlar Müzlerin dışsal başlangıcıdır. Gene de pınarların mırıltısında işitilen şeyler Müzlerin ölümsüz şarkıları değildir; tersine, bunlar anlamlı olarak dinleyen, işitirken kendi içinde üreten Tinin yaratılarıdır. Doğanın ve doğal değişimlerin yorumu ve açıklaması, onlardaki anlam ve imlemin belirtilmesi öznel Tinin edimidir, ki Yunanlılar buna μαντεία adını verdiler. Bunu genel olarak insanın Doğa ile bağıntılanmışlık yolu olarak anlayabiliriz. Hem Gereç, hem de anlam dolu olanı ortaya çıkaran Açıklayıcı μαντεία'ya aittir. Platon ondan düşler ve insanların hastalıkta içine düştükleri çılgınlık durumu ile bağıntı içinde söz eder; bu düşleri ve bu çılgınlığı açıklayabilmek için bir yorumcu, μαντις, gerekir. Doğanın Yunanlıların ona yönelttikleri soruları yanıtlamış olması insanın Doğanın sorularını kendi Tininden yanıtlamış olması anlamında doğrudur. Görüş böylece arı şiirsel olur, çünkü onda doğal imgenin anlattığı anlamı Tin üretir. Yunanlılar her yerde Doğalın bir sunuluşunu ve yorumunu isterler. Homeros'un *Odysseia*'nın son kitabında anlattığına göre, Yunanlılar Akhilles için duydukları acıya gömülmüşken denizden büyük bir gürültü gelir; Yunanlılar tam kaçışmak üzereyken deneyimli Nestor kalkar ve onlara bu görüngüyü açıklar. Thetis, der, oğlunun ölümüne feryat etmek için Nimfeleri ile gelmektedir. Yunanlıların kamplarında bir veba salgını çıkınca, rahip Kalkhas onlara Apollon'un rahibi Khryses'in kızının fidye karşılığında geri verilmemiş olmasına içerlemiş olduğu yorumunu sunar. Bilicilik başlangıçta bütünüyle bu yorumlama biçimini taşıyordu. En eski Bilici Dodona'da idi (bugünkü Janina bölgesi). Herodotus tapınağın ilk rahibelerinin Mısır'dan olduklarını söyler; gene de bu tapınağın eski bir Yunan tapınağı olduğu belirtilir. Kutsal meşelerin yapraklarının hışırtısı orada görücülük biçimiydi. Orada metal kaplar da asılıydı. Ama birbirlerine çarpan kapların sesleri bütünüyle belirsizdi ve hiçbir nesnel anlamları yoktu; anlam, imlem ilkin onları işiten insanlardan geliyordu. Böylece Delfi rahibeleri de bilinçsiz, duyarsız bir durumda, esrimenin sarhoşluğu (μανια) içinde anlaşılmaz sesler çıkarırlar ve ilkin μάντις bunlara belirli bir anlam verir. Trofonius'un mağarasında yeraltı sularının gürültüsü işitilir, hayaletler görünürdü; ama bu belirsiz şeyler ilkin yorumlayan, kavrayan bir Tin yoluyla bir anlam kazandılar. Yine belirtmek gerek ki, Tinin bu uyarılmaları ilk olarak dışsal doğal dürtülerdir; ama daha sonra insanların kendilerinde yer alan içsel değişimler gelir, örneğin düşler ya da Delfi rahibesinin sanrıları gibi, ve bunlar μάντις tarafından anlamlı olarak yorumlanır. *Iliada*'nın başında Akhilles Agamemnon'a karşı öfkeye kapılır ve kılıcını çekmek üzeredir; ama birden kolunu durdurur ve öfke içinde kendini tutarak Agamemnon ile ilişkisini düşünür. Şair bunu onu durdurmuş olanın Pallas-Athene (Bilgelik, Düşüncelilik) olduğunu söyleyerek yorumlar. Odysseus Faeakianlar arasında diskini geri kalanlardan daha uzağa fırlatınca ve içlerinden biri ona karşı dostça bir tutum gösterince,

şair onda Pallas-Athene'yi tanır. Bu imlem böylece iç olandır, anlamdır, gerçek olandır, bilinendir; ve şairler, ama hepsinden önce Homeros bu yolda Yunanlıların öğretmenleri olmuşlardır. Genel olarak, μαντεία Şiirdir; keyfi bir düşlemcilik değil, ama Tinseli Doğal olana getiren ve anlam dolu bilme olan bir düşlemdir. Yunan Tini buna göre bütününde boşinançtan özgürdür, çünkü duyusal olanı anlamlı olana çevirir, öyle ki belirlenimler Tinden doğarlar; gene de, daha sonra belirtileceği gibi, görüş ve eylemler için belirlenimler Tinsel olandan başka bir kaynaktan geldikleri zaman, boşinanç başka bir yerden yine içeri girer.

Ama Yunan Tini üzerindeki uyarılar yalnızca dışsal ve içsel uyarılara kısıtlı değildir; tersine, yabancı kaynaklardan gelen geleneksel öğeler, onlara önceden verili olan kültür, tanrılar ve ayinler bunlarla birlikte sayılmalıdır. Yunanlıların Sanat ve Dinlerinin bağımsız olarak mı, yoksa dışarıdan uyarı yoluyla mı geliştiği çoktandır büyük bir çekişme sorusu olmuştur. Eğer tek-yanlı Anlak tarafından yürütülüyorsa, çekişme çözümsüzdür; çünkü Yunanlıların Hindistan, Suriye, Mısır'dan tasarımlar türetmiş olmaları olgusu Yunan tasarımlarının onlara özgü, ama o başkalarının yabancı olması olgusu denli tarihseldir. Herodotus benzer olarak şunları söyler: *'Homeros ve Hesiodos Yunanlılara bir Theogoni hazırlamış* ve tanrılara lakaplar bulmuşlardır' — önemli bir bildirim ki, özellikle Kreuzer tarafından derinlemesine araştırılmıştır; ve yine başka bir yerde, 'Yunanistan tanrılarının adlarını Mısır'dan aldı, ve Yunanlılar Dodona'da bu adları kabul edip etmemeleri gerektiğini sorguladılar.' Bu çelişkili görünse de, bütünüyle tutarlıdır, çünkü Yunanlılar Tinsel olanı kabul ettikleri gereçten geliştirmişlerdir. Doğal olanda insan tarafından *açıklanan* yan, onun İçi, onda Özsel olan — bu genel olarak Tanrısalın başlangıcıdır. Nasıl Sanatta Yunanlılar uygulayımsal beceriyi özellikle Mısır'dan kazanabildilerse, yine öyle Dinlerinin başlangıcının da dışarıdan gelmesi olanaklıydı; ama bağımsız Tinleri yoluyla birini olduğu gibi ötekini de dönüştürmüşlerdir.

Dinin böyle yabancı başlangıçlarının izleri her yerde saptanabilir (Kreuzer *Symbolik*'inde bu nokta üzerinde özellikle durur). Zeus'un aşkları hiç kuşkusuz tekil, dışsal, olumsal şeyler olarak görünürler, ama yabancı theogonik tasarımların bunların temelinde yattıkları gösterilebilir. Herküles Helenler arasında kendi enerjisi yoluyla, on iki emek yoluyla Olympos'a erişen tinsel İnsanlıktır; ama temelde yatan yabancı düşünce dönüşünü on iki burç yoluyla tamamlayan Güneştir. Gizemler yalnızca böyle eski başlangıçlar idiler ve hiç kuşkusuz Yunanlıların bilincinde daha şimdiden bulunandan daha büyük bir bilgelik kapsamıyorlardı. Eski Atinalılar Gizemler ile tanışıktılar; yalnızca Sokrates tanıştırılmaya izin vermedi, çünkü hiç kuşkusuz Bilimlerin ve Sanatın gizemlerden gelmediklerini ve Bilgeliğin hiçbir zaman gizemde yatmadığını biliyordu. Gerçek bilimin yeri tersine bilincin açık alanındadır.

Şimdi Yunan Tininin ne olduğunu toparlamak istersek, burada temel belir-

lenimi oluşturan şey Tinin özgürlüğünün bir Doğa uyarısı ile koşullu ve onunla özsel olarak bağıntılı olmasıdır. Yunan özgürlüğü başkası tarafından uyarılır, ve uyarıyı kendi içinden değiştirmesi ve üretmesi yoluyla özgürdür. Bu belirlenim insanın 'kendi'sizliği (Tinselin ve Tanrısalın yalnızca doğal kipte varolduğu Asyatik ilkede gördüğümüz gibi) ile kendi kendisinin arı pekinliği olarak sonsuz Öznellik (Benin geçerli olması gereken herşey için zemin olduğu düşüncesi) arasındaki orta terimdir. Yunan Tini, orta terim olarak, Doğadan başlar ve onu kendisinin, Tinin, kendi içinden kovulmuşluğuna çevirir; Tinsellik buna göre henüz saltık olarak özgür değildir ve henüz eksiksiz olarak *kendi içinden* değildir, kendi kendisinin uyarısı değildir. Önseziden ve Hayretten yola çıkarak, Yunan Tini daha öteye, imlemin kovulmasına ilerler. Öznenin kendisinde de bu Birlik üretilir. İnsanda doğal yan yürek, eğilim, tutku, huylardır; bunlar şimdi özgür bireyselliğe şekillendirilirler, öyle ki karakter ödevler olarak evrensel törel güçler ile ilişki içinde durmaz, ama törel öğe duyunun ve tikel öznelliğin kendine özgü varlığı ve istenci olarak bulunur. Bu Yunan karakterini *Güzel Bireysellik* yapan şeydir — bir bireysellik ki, doğal olanı kendi anlatımına doğru dönüştüren Tin tarafından üretilir. Tinin etkinliği burada henüz kendi kendisinde anlatımın gerecini ve organını taşımaz; tersine, doğal uyarıya ve doğal gerece gereksinir; özgür, kendi kendisini belirleyen Tinsellik değil, ama Tinselliğe şekillendirilmiş Doğallıktır — tinsel bireysellik. Yunan Tini taşı sanat yapıtına şekillendiren plastik sanatçıdır. Bu biçimlendirmede biçimin salt dışsal olarak ona eklenmesiyle taş salt taş kalmaz, ama kendi doğasına karşı tinsel olanın anlatımı yapılır ve böylece *dönüştürülür.* Evrik olarak, sanatçı kendi tinsel Kavrayışları için taşa, renklere, İdeasının anlatımı için duyusal biçimlere *gereksinir.* Böyle bir öğe olmaksızın, onu başkalarına nesnel kılamayacağı gibi, kendisi de İdeanın bilincinde olamaz, çünkü bu onun için düşüncede nesne olamaz. — Mısır Tini de benzer olarak özdek üzerindeki emekçiydi, ama Doğal olan henüz Tinsel olana altgüdümlü kılınmamıştı; onunla savaşım ve kavga içinde kaldı; Doğal olan henüz kendi için kalıcı birşeydi ve imgenin bir yanıydı — Sfenx'in bedeninde olduğu gibi. Yunan Güzelliğinde duyusal öğe yalnızca Tinin onda kendini sergilediği bir im, anlatım, kılıftır.

Eklemek gerek ki, Yunan Tini bu dönüştüren yontucu iken, ürünlerinde kendini özgür olarak bilir; çünkü onların yaratıcısıdır, ve onlar insan işi denilen şeylerdir. Ama yalnızca bu değildirler; tersine ilksiz sonsuz Gerçeklik ve kendinde ve kendi için Tinin gücüdürler; insan tarafından yaratılmış oldukları denli de yaratılmamışlardır. Onun bu görsellikler ve imgeler için, Olympia'daki bu Zeus ve Akropolisteki bu Pallas için saygısı ve hürmeti vardır; ve benzer olarak devletin bu yasaları ve töreler için de; ama o, İnsan, onlara gebe olan anne bedenidir, onları emziren göğüstür, onlara büyüklük ve arılık vermiş olan Tinselliktir. Böylece onlarda sevinçlidir ve yalnızca kendinde özgür olmakla

kalmaz, ama özgürlüğünün bilincini de taşır; böylece İnsansal olanın onuru Tanrısal olanın onurunda yutulur. Insanlar Tanrısal olanı kendinde ve kendi için onurlandırırlar; ama aynı zamanda *onların* işi olarak, *onların* ürünü ve *onların* varoluşu olarak; böylece Tanrısal olan onurunu Insansalın onurlandırılması aracılığıyla ve İnsansal olan Tanrısalın onurlandırılması aracılığıyla kazanır.

Yunan Karakterinin özek noktasını oluşturan *Güzel Bireysellik* böyle belirlenir. Şimdi bu Kavramın kendini onlarda olgusallaştırdığı tikel ışınları daha yakından irdelemeliyiz. Tümü de Sanat Yapıtları oluştururlar; onları üç başlık altında toparlayabiliriz: *öznel* Sanat Yapıtı, eş deyişle İnsanın kendisinin kültürü; *nesnel* Sanat Yapıtı, eş deyişle Tanrılar dünyasının şekillendirilmesi; son olarak *politik* Sanat Yapıtı, Anayasanın biçimi ve onu oluşturan Bireylerin ilişkileri.

İKİNCİ KESİM

Güzel Bireyselliğin Şekillenmesi

ALTKESİM BİR

Öznel Sanat Yapıtı

Insan gereksinimlerinden ötürü dış Doğa ile kılgısal kipte ilişkilidir ve kendini onun yoluyla doyurmada ve onu tüketmede dolaylı olarak işe girişir. Çünkü doğal nesneler güçlüdürler ve çok çeşitli dirençler gösterirler. Onlara boyun eğdirebilmek için insan başka doğal şeyleri araya sokar, böylelikle Doğayı Doğanın kendisine karşı çevirir ve bu amaç için *aletler* türetir. Bu insan buluşları Tine aittir, ve böyle aletler olarak Doğa nesnelerinden daha yüksek sayılmalıdırlar. Yunanlıların da onlara özellikle değer vermeyi bildiklerini görürüz; çünkü Homeros'ta insanın onlar için duyduğu sevinç oldukça çarpıcı bir yolda görünür. Agamemnon'un asası durumunda, kökeni ayrıntılı olarak anlatılır; menteşeler üzerinde dönen kapılardan, donanımlardan, çeşitli araç gereçlerden doyum anlatan bir yolda söz edilir. Doğaya boyun eğdirmede insan buluşlarının onuru tanrılara yüklenir.

Ama öte yandan insan Doğayı *Süs* olarak kullanır ki, yalnızca varsıllığın ve insanın kendisinden yapmış olduğunun göstergesi olma anlamını taşır. Süse gösterilen bu ilginin Homerik Yunanlılar arasında daha şimdiden çok gelişmiş olduğunu görürüz. Barbarlar ve uygar halklar kendilerini süslerler; ama Barbarlar yalnızca kendilerini süslemede, e.d. bedenlerinin dışsal birşey yoluyla haz vermesinde durup kalırlar. Oysa Süs yalnızca başka birşevin, bir insan bedeneninin Süsü olma belirlenimini taşır; insan kendini dolaysızca o bedende bulur ve onu, genel olarak doğal olan herşey gibi, dönüştürmesi gerekir. En yakın tinsel çıkar buna göre bedeni İstenç için eksiksiz bir organa geliştirmektir; bu

beceri bir yandan yine başka amaçlar için araç olabilir, öte yandan kendisi amaç olarak görünebilir. Şimdi, Yunanlılar arasında bireyin bu *kendini gösterme* ve böylece haz duyma biçimindeki sonsuz dürtüsünü buluruz. Duyusal haz barışçıl durumlarının temeli olmaz, tıpkı kendini o haz ile bağlayan boşinanç bağımlılığının ve aptallığının da olmaması gibi. Kendini gücü ve iyiliği içinde gösteren Doğaya saltık olarak tapınamayacak denli güçlü uyarılırlar, bireysellikleri üzerine böyle birşeyi yapamayacak denli dönerler. Haydutluk yaşamı ortadan kalktığı ve eliaçık Doğa güvenlik ve boş zaman sunduğu zaman ortaya çıkan barışçıl durum onları kendi öz-duygularına, kendilerini onurlandırmaya yöneltti. Ama bir yandan boşinancın boyunduruğu altına girmeyecek kadar bağımsız bireysellikler iken, kibirli de değildirler. Bu onlar için bir kibir sorunu olmadan önce, ilkin özsel olan yerine getirilmelidir. Duyusal doğallığa karşı sevinçli öz-duygu, ve yalnızca keyif duyma değil ama kendini sergileme ve bu yolla özel sayılma ve bundan haz duyma gereksinimi şimdi Yunanlıların başlıca belirlenimini ve başlıca uğraşını oluşturur. Havada şakıyan kuş kadar özgür olarak, İnsan burada yalnızca bozulmamış insan doğasında yatana anlatım verir, öyle ki bu anlatım yoluyla kendini tanıtlayabilsin ve tanınma kazanabilsin.

Bu Yunan Sanatının *öznel* başlangıcıdır ve onda insan özgür güzel devim ve güçlü kıvraklık içindeki kendi bedenselliğini bir sanat yapıtına doğru işler. Yunanlılar ilkin kendilerini güzel şekillere doğru biçimlendirdiler ve ancak bundan sonra ona nesnel olarak mermerde ve tablolarda anlatım verdiler. Herkesin ne olduğunu göstermesine olanak veren *oyunlardaki* zararsız yarışmalar çok eskidir. Homeros Patroklus'un onuruna Akhilles tarafından yönetilen oyunların soylu bir betimlemesini verir; ama tüm şiirlerinde tanrıların yontularına ilişkin hiçbir bilgi bulunmaz, gerçi Dodona'daki mabedden ve Apollon'un Delfi'deki hazine evinden söz etse de. Homeros'taki oyunlar güreş ve boks, koşu, at ve araba sürücülüğü, disk ya da mızrak atma ve okçuluktur. — Toplumsal neşeyi anlatmak ve onun hazzına katılmak için, bu alıştırmalarla benzer olarak güzelliğe çiçeklenmiş olan dans ve şarkı sanatları da bağlıdır. Akhilles'in kalkanı üzerinde Hefaestus başka şeyler arasında çömlekçi tekerleğini döndürürken güzel genç erkeklerin ve kızların 'iyi-öğretilmiş ayaklarla' nasıl hızlı koştuklarını temsil eder. Kalabalık çevrede durarak keyifle görünümü seyreder, tanrısal şarkıcı şarkıya harpla eşlik eder, ve iki baş dansçı yuvarlağın ortasında dönerler.

Bu oyunlar ve sanatlar, hazları ve onurları ile, başlangıçta yalnızca özeldiler ve ancak belirli durumlarda düzenlenirlerdi; ama sonradan ulusal sorunlar oldular ve belirli yerlerde ve belirli zamanlarda düzenlendiler. Kutsal Elis bölgesindeki Olimpiyat Oyunlarının yanısıra, başka yerlerde İsthmian, Pythian ve Nemean Oyunları da düzenlendi.

Bu Oyunların iç doğalarını irdelersek, ilk olarak Oyunun nasıl ciddi olana, bağımlılığa ve gereksinime karşıt olduğunu görürüz. Böyle güreş,

koşu, döğüş gibi şeyler ciddi değildiler; onlarda kendini savunmanın zorunluğu, kavga gereksinimi içerilmez. Gereksinim ile bağıntı içinde emek ciddi bir iştir; benim ya da Doğanın yenilmesi gerekir; eğer biri ayakta kalacaksa, öteki devrilmelidir. Ama bu tür ciddilik ile karşıtlık içinde, Oyun gene de daha yüksek bir ciddiliktir, çünkü Doğa onda Tine yoğrulur, ve bu yarışmalarda öznenin Düşüncenin en yüksek ciddiliğine ilerlemiş olmamasına karşın, gene de insan bedenselliğinin bu uygulamasında Özgürlüğünü, yani bedeni Tinin organına dönüştürmüş olduğunu gösterir.

İnsan bir organında, Sesinde, dolaysızca salt duyusal bulunuşa izin verenden ve onu gerektirenden daha geniş bir içerik taşır. *Şarkının* nasıl Dans ile bağlı olduğunu ve ona hizmet ettiğini gördük. Ama Şarkı sonra kendini bağımsız kılar ve müzik aletlerinin eşliğini ister; o zaman içeriksiz Şarkı olarak kalmaz, bir kuşun şakımaları gibi olmaya son verir, ki bu sonuncular hiç kuşkusuz duygu anlatabilseler de nesnel bir içerikten yoksundurlar; tersine, Şarkı tasarım yetisinden ve Tinden üretilen bir içerik ister, ve bu ise o zaman kendini daha öteye, *nesnel Sanat Yapıtına* şekillendirir.

ALTKESİM İKİ
Nesnel Sanat Yapıtı

Eğer Şarkının içeriği sorgulanacak olursa, bunun özsel olarak ve saltık olarak *dinsel* olduğunu söylemek gerekir. Yunan Tininin Kavramını gördük; ve Din bu Kavramın Özsel Olan olarak nesne yapılmasından başka birşey değildir. Bu Kavrama göre Tanrısal da Doğa gücünü yalnızca tinsel güce dönüştürülen öğe olarak kendi içinde kapsayacaktır. Başlangıç olarak geçerli bu Doğa öğesinden tinsel gücün tasarımında yalnızca anımsatıcı bir yankı kapsanır, çünkü Yunanlıların tapındıkları Tanrı tinseldir. Buna göre Yunan tanrısını içeriği herhangi bir Doğa gücü olan ve insan şeklini yalnızca dış biçimi sergilemek için alan Hint tanrısı gibi göremeyiz; tersine, onda içerik Tinselin kendisidir, ve Doğal yalnızca başlangıç noktasıdır. Ama öte yandan belirtmeliyiz ki, Yunanlıların tanrıları henüz *saltık olarak* özgür Tin değil, *tikel* bir kipteki Tindir, insansal sınırlar içindedir, belirli bir bireysellik olarak henüz dış koşullara bağımlıdır. Yunanlıların tanrıları nesnel olarak güzel bireyselliklerdir. Tanrının Tini burada öyle belirlenmiştir ki, henüz kendisi Tin olarak *kendi için* değildir, ama *oradadır,* kendini henüz duyusal olarak sergiler, öyle bir yolda ki, duyusal öğe *Tözü* değil, yalnızca belirişinin *öğesidir.* Bu Kavram bizim için Yunan Mitolojisini irdelemede yol gösterici olmalıdır, ve bir yandan sonsuz bir gereci üstüste yığan bir bilgiçlik yoluyla, öte yandan çözündürücü soyut Anlak yoluyla bu mitoloji tıpkı daha eski Yunan tarihi gibi çok büyük bir karışıklığın alanı olmuş olduğu için o Kavrama daha da sıkı sarılmalıyız.

Yunan Tininin Kavramında iki öğeyi, Doğa ve Tini, birbirleri ile öyle bir ilişki içinde bulduk ki, Doğa yalnızca başlangıç noktasını oluşturuyordu. Doğanın indirgenmesinden Yunan Mitolojisinde Bütünün dönüm noktası olarak, Tanrıların Savaşı olarak, Titanların Zeus'un soyu tarafından devrilmesi olarak söz edilir. Doğu Tininden Batı Tinine geçiş bunda tasarımlanır, çünkü Titanlar Doğaya aittirler, Doğa varlıklarıdırlar ve egemenlik onların elinden alınmıştır. Hiç kuşkusuz daha sonra da onlara tapınılmıştır, ama yöneten güçler olarak değil, çünkü yeryüzünün kıyısına sürülmüşlerdir. Titanlar Doğa güçleridirler: Uranus, Gaia, Okyanus, Selene, Helios vb. Kronos kendi çocuklarını yiyen soyut Zamanın egemenliğini anlatır. Yabanıl üreme gücü engellenir, ve Zeus yeni tanrıların başı olarak ortaya çıkar ki, bunların tinsel imlemleri vardır ve kendileri Tinlerdir.* Bu geçişi bu mitte olduğundan daha belirli ve daha saf olarak anlatmak olanaklı değildir; tanrıların yeni krallığı kendine özgü doğasının tinsel türde olduğunu bildirir.

Ikinci nokta yeni tanrıların Doğa kıpılarını ve böylelikle, yukarıda daha önce belirtildiği gibi, Doğa güçleri ile belirli ilişkileri kendi içlerinde saklı tutmalarıdır. Zeus'un şimşekleri ve bulutları vardır, ve Hera Doğal olanın üreticisi, oluş sürecindeki yaşamın doğurucusudur. Zeus ayrıca politik tanrıdır, törel olanın ve konukseverliğin koruyucusudur. Okyanus, böyle olarak, yalnızca Doğa gücüdür; Poseidon ise henüz o öğenin yabanıllığını kendisinde taşımasına karşın törel bir karakterdir; duvarlar yapmış ve atı yaratmıştır. Helios Doğa öğesi olarak Güneştir. Bu Işık, tinsel olanın andırımına göre, özbilince dönüşmüş, ve Apollon Helios'tan ortaya çıkmıştır. Δυχειος adı Işık ile bağıntıyı imler; Apollon Admetus'un çobanıydı, ama serbest sığırlar Helios için kutsaldılar; oklar olarak temsil edilen ışınları Pvthon'u öldürür. Temelde yatan Doğa gücü olarak Işık ideası bu tanrıdan ayırılamaz — özellikle öteki yüklemleri kolayca onunla birleştirilebildiği için; ve bu temeli yadsıyan Müller'in ve başkalarının açıklamaları çok keyfi ve çok bağlantısızdır. Çünkü Apollon geleceğin görücüsü ve bilicidir, herşeyi aydınlık kılan Işıktır; dahası, iyileştiren ve güçlendirendir; tıpkı yokeden de olması gibi, çünkü insanları öldürür; kefaret edici ve arındırıcıdır, örneğin sert, katı bir tüzeyi izleyen Eumenidelere, eski yeraltı tanrıçalarına karşı; kendisi arıdır, bir karısı yoktur, yalnızca bir kızkardeşi vardır, ve Zeus gibi çirkin öykülere karışmaz; dahası, bilen ve bildirendir, Müzlerin şarkıcısı ve önderidir, tıpkı güneşin yıldızların uyumlu dönme danslarının önderi olması gibi. — Benzer olarak, Naiadlar Müzler olmuşlardır. Tanrıların annesi Kybele'yi, Efesus'ta bugün de Artemis olarak tapınılan bu tanrıçayı Yunanlıların Artemisi olarak, iffetli avcı ve yabanıl hayvanların yokedicisi olarak tanımak kolay olmayacaktır. Eğer dense ki, Doğalın Tinsele bu dönüşümü bizlerin ya da sonraki Yunanlıların alegorikleş-

*Bkz. Hegel, "Vorlesungen über die Philosophie der Religion," II, 2. yayım, s. 102s.

tirmesine bağlıdır, buna karşı ileri sürülebilir ki, Doğalın Tinsele bu dönüşümü tam olarak Yunan Tinidir. Yunanlıların epigramları Duyusaldan Tinsele böyle ilerlemeleri temsil eder. Yalnızca soyut Anlak Doğalın ve Tinselin bu birliğini kavramayı bilmez.

Daha da ötesi, tanrılar bireysellikler olarak görülmelidirler, Bilgi, Bir, Zaman, Gök, Zorunluk gibi soyutlamalar olarak değil. Böyle soyutlamalar bu tanrıların içeriği değildirler; alegoriler değildirler, birçok yüklemin bağlandığı soyut varlıklar değildirler, örneğin Horatii'nin *"necessitas clavis trabalibus"*'u gibi. Tanrılar simgeler de değildirler, çünkü simge salt başka birşeyin bir imi, bir imlenişidir. Yunan tanrıları ne olduklarını kendilerinde anlatırlar. Apollon'un kafasındaki bengi dinginlik ve düşünsel duruluk bir simge değil, ama içinde Tinin göründüğü ve kendini bulunur gösterdiği anlatımdır. Tanrılar Özneler, somut bireyselliklerdir; alegorik bir varlığın hiçbir özelliği yoktur, ama kendisi salt bir özelliktir. Dahası, tanrılar tikel karakterlerdir, çünkü her birinde bir belirlenim karakteristik olarak başatır; ama bu karakterler alanını bir dizge içine getirmeyi istemek boşuna olacaktır. Zeus belki de öteki tanrılar üzerinde egemendir, ama gerçek bir güçle değil, öyle ki ötekiler kendi tikellikleri içinde özgür kalırlar. Tüm tinsel ve törel içerik tanrılara ait olduğu için, üzerlerinde duran birlik zorunlu olarak soyut kaldı; öyleyse şekilsiz ve içeriksiz Yazgıydı — Zorunluktu ki, hüzün verici vanı zeminini tinselden yoksun olmasında bulur, oysa tanrılar insanlar ile dostça ilişkidedirler, çünkü tinsel doğalardırlar. Daha yüksek olan düşünce, Birliğin Tanrı olarak, *tek bir* Tin olarak bilinmesi Yunanlılar için henüz uzakta yatan bir düşünceydi.

Yunan tanrılarına bağlı olan *olumsallık* ve tikellik söz konusu olduğunda, bu olumsallığın dışsal kökeninin nerede aranacağı sorusu doğar. Bu bir yandan yerel özelliklerden, Yunan yaşamının başlangıcının dağınıklığından gelir, çünkü bu yaşam kendini belli noktalar üzerinde yoğunlaştırıyor ve böylece yerel tasarımlara yol açıyordu. Yerel tanrılar yalnız başlarına durur ve daha sonra tanrıların alanına girdikleri ve sınırlı bir alana indirgendikleri zaman olduğundan çok daha geniş bir alan kaplarlar; içinde göründükleri bölgelerin tikel bilincine ve tikel olaylarına göre belirlenirler. Kendi yerel tarihleri ile, bir Herkülesler ve Zeuslar çokluğu vardır, ve bu bakımdan değişik yerlerde kendilerine özgü tarihleri olan tapmaklarıyla Hint tanrılarına benzerler. Katolik azizler ve bunların efsaneleri açısından da durum böyledir, gerçi burada yerel bir noktadan değil, ama örneğin tek bir Ana Tanrıdan yola çıkılıyor ve sonra çeşitli yerelleşmelere ilerleniyor olsa da. Yunanlılar tanrıları hakkında çok canlı ve çok çekici öyküler anlatırlar; bunlara hiçbir sınır çekilemez, çünkü Yunanlıların diri tinlerinde düşlemsel buluşlar her zaman ortaya dökülürdü.

Tikelliklerin doğuşunun ikinci bir kaynağı Doğaya tapınmadır; bunların betimlemeleri Yunan Mitlerinde yalnızca kapsanmakla kalmaz,

ama ayrıca orada yeniden doğar ve evrilirler. Başlangıçtaki mitlerin saklanışı daha önce değinmiş olduğumuz o ünlü *Gizemler* bölümüne götürür. Yunanlıların bu Gizemleri bilinmeyen şeyler olarak derin bir bilgelik önyargısı ile örtülmüş ve tüm zamanların merakını üzerlerine çekmiştir. İlk olarak belirtmek gerek ki, bu eski ve başlangıç olma karakteri, salt başlangıç olması nedeniyle, üstünlük değil ama zayıflıktır; daha arı gerçeklikler bu gizlerde anlatılmazlar, ve birçoklarının sandığı gibi onlarda tanrıların çokluğuna karşı Tanrının Birliğinin öğretilmesi söz konusu değildir. Gizemler dahaçok eski ayinler idiler, ve onlarda derin felsefi gerçeklikler bulmayı istemek hem tarihsel olmaktan uzak, hem de aptalcadır, çünkü onlar, tam tersine, yalnızca doğa düşünceleri, doğadaki evrensel dönüşümlere ve doğanın içeriğinin evrensel dirimliliğine ilişkin daha kaba doğa tasarımları idiler. Eğer buraya düşen tüm tarihsel verileri bir araya toplarsak, sonuç zorunlu olarak Gizemlerin bir öğretiler dizgesi oluşturmadıkları, tersine duyusal görenekler ve gösteriler oldukları olacaktır ki, bunlar yalnızca Doğanın evrensel işlemlerinin simgelerinden oluşurlar — örneğin yeryüzünün gök fenomenleri ile ilişkisi gibi. Serez ve Proserpin'in, Bakhüs ve onu izleyenlerin tasarımlarının temelinde birincil ilgi odağı olarak Doğanın evrenseli yatar, ve daha öte ayrıntılar başlıca ilgileri yaşam kuvveti ve onun başkalaşımları olan karanlık öyküler ve temsiller idiler. Tinin de Doğanın sürecine andırımlı bir süreçten geçmesi gerekir, çünkü iki kez doğmalı, eş deyişle kendini kendi içinde olumsuzlamalıdır; ve böylece Gizemlerdeki temsiller, zayıf da olsa, Tinin doğasını anımsatırlar. Yunanlılar için ürkü verici birşey taşıyorlardı; çünkü eğer insan bir imlem ile karşılaşırsa ve bu imlem, duyusal olduğu için, ona karşılık düşmeyen ve buna göre hem itici hem de çekici olan bir biçimde kendini gösterirse, eğer içeride tınlayan bir anlam yoluyla tahminler uyandırır ama aynı zamanda ürkütücü biçim yoluyla ürperti yaratırsa, doğuştan gelen bir korku duyar. Aesklıylos trajedilerinde Gizemlere saygısızlık yapmış olmakla suçlandı. Gizemlerin imlemli içeriğin yalnızca önsezisine izin veren belirsiz tasarımları ve simgeleri duru ve arı şekiller ile türdeş olmayan ve onlara yokolma gözdağı veren şeylerdir; bu nedenle Sanatın tanrıları Gizemlerin tanrılarından ayrı kalırlar ve iki alan sıkı sıkıya birbirinden ayrı tutulmalıdır.

Herodotus'un Mısır açısından kesinlikle belirttiği gibi, Yunanlılar tanrılarının çoğunu yabancılardan aldılar; ama bu yabancı mitler Yunanlılar tarafından dönüştürüldü ve tinselleştirildi, ve yabancı ülkelerin theogonileri ile birlikte gelmiş olan içerik Helenlerin ağzında sık sık tanrılar için saygısızlık içeren bir söylenceye işlendi. Böylece Mısırlılar arasında henüz tanrılar olarak geçerli olan hayvanlar da tinsel tanrının yanısıra görünen dışsal imlere indirgendiler. Karakterlerinin tikellikleri ile, Yunan tanrıları aynı zamanda insansal olarak tasarımlanırlar, ve bu insanbiçimcilik onların eksikliği olarak gösterilir. Buna karşı hemen

belirtmek gerek ki, insan, tinsel varlık olarak, Yunan tanrılarında gerçek olanı oluşturur, ve onları tüm doğa tanrılarının üzerine, tüm Bir ve en yüksek Varlık soyutlamalarının üzerine yükselten şey bu öğedir. Öte yandan, insanlar olarak tasarımlanmaları Yunan tanrılarının bir üstünlüğü olarak da sunulur — Hıristiyan Tanrı için bunun böyle olmaması gerekirken. Schiller der ki:

Daha insansal iken Tanrılar,
Daha tanrısal idi İnsanlar.

Ama Yunan tanrıları Hıristiyan Tanrının olduğundan daha insansal görülmemelidir. İsa *İnsandan* daha çoğudur; yaşar, ölür, haç üzerinde acı çeker, ki Yunan Güzelliğinin insanından sonsuz ölçüde daha insandır. Ama Yunan ve Hıristiyan dinlerinde ortak olana gelince, ikisi için de demek gerek ki, eğer Tanrının görünmesi gerekiyorsa, doğallığı Tinin doğallığı olmalıdır, ki duyusal tasarım için özsel olarak insandır, çünkü başka hiçbir şekil tinsel olarak ortaya çıkmaya yetenekli değildir. Tanrı hiç kuşkusuz güneşte, dağlarda, ağaçlarda, tüm dirimli şeylerde görünür, ama bu doğal görüngü Tinin şekli değildir; Tanrı o zaman aslında yalnızca Öznenin İçinde algılanabilirdir. Eğer Tanrının kendisi karşılık düşen bir anlatımda ortaya çıkacaksa, bu ancak insansal şekil olabilir, çünkü Tinselin ışığı bundan yayılır. Ama eğer 'Tanrı görünmeli midir?' diye sormak istersek, o zaman bu zorunlu olarak doğrulanmalıdır, çünkü görünmeyen hiçbirşey özsel değildir. Yunan dininin Hıristiyan dinine karşı gerçek eksikliği onda *görüngünün* en yüksek kipi, genel olarak Tanrısalın bütününü oluşturması, oysa Hıristiyan dininde görünenin yalnızca Tanrısalın bir *kıpısı* olarak alınmasıdır. Bu dinde, görünen Tanrı ölür, kendini ortadan kaldıran olarak koyulur; İsa ancak öldüğünde Tanrının sağında oturuyor olarak temsil edilir. Yunan tanrısı ise, tersine, Helenler için görüngü olarak bitişsizdir — mermerde, metalde ya da tahtada, ya da düşlemin imgesi olarak tasarımda. Ama Tanrı niçin Yunanlılara tende görünmedi? Çünkü insan ancak güzel görüngünün Özgürlüğüne işlenmiş ve dönüştürülmüş olarak geçerlik, onur ve değer kazandı; tanrısallığın biçimi ve şekillenmesi böylelikle tikel özneler tarafından üretilmeyi sürdürdü. Tindeki öğelerden biri onun kendi kendisini üretmesi, kendini ne ise o *yapması*dır; bir başkası ise kökensel olarak özgür olması ve Özgürlüğün onun *doğası* ve Kavramı olmasıdır. Ama Yunanlılar henüz kendilerini düşünerek kavramadıkları için henüz Tini evrenselliği içinde tanımıyorlardı; henüz insanın kavramını ve Hıristiyan ideaya göre tanrısal ve insansal doğaların kendinde varolan birliğini tanımıyorlardı. Ancak kendi içinde kendinden pekin iç Tin görüngü yanını özgürce bırakmaya dayanabilir, ve güvenle Tine tanrısal doğa yükleyebilir. Bundan böyle tanrısal olana sıkı sıkıya sarılabilmek ve birliğe dışsal görülebilirliği içinde ulaşabilmek için tinsel olanda doğallığı imgelemesi gerekmez; tersine, özgür düşünce dışsal olanı

düşünürken, onu olduğu gibi bırakabilir: Çünkü sonlunun ve sonsuzun bu birleşmesini düşünür, ve onu olumsal bir birleşme olarak değil, ama Saltık olarak, bengi İdeanın kendisi olarak bilir. *Öznellik Yunan Tini tarafından henüz derinliği içinde kavranmadığı için, gerçek Uzlaşma onda henüz bulunmaz ve insansal Tin henüz saltık olarak aklanmış değildir.* Bu eksiklik tanrıların üzerinde arı öznellik olarak Yazgının durmasında kendini daha şimdiden göstermiştir; insanların kararlarını henüz kendi içlerinden değil, ama bilicilerinden almasında da gösterir. İnsansal olduğu gibi tanrısal Öznellik de, sonsuz olarak, henüz saltık kararı kendi içinden almaz.

ALTKESİM İKİ
Politik Sanat Yapıtı

Devlet şimdi irdelenen iki yanı, öznel ve nesnel Sanat Yapıtlarını birleştirir. Devlette Tin ne herhangi bir tanrı gibi salt bir nesnedir, ne de öznel olarak güzel bedenselliğe geliştirilmiştir; tersine, dirimli evrensel Tindir ki, aynı zamanda tekil bireylerin özbilinçli Tinidir.

Ancak *Demokratik* Anayasa bu Tin için ve bu Devlet için uygundu. Despotizmi Doğuda görkemli gelişimi içinde Gün Doğuşunun ülkesine karşılık düşen bir şekillenme olarak gördük; Yunanistan'daki demokratik biçim daha az dünya-tarihsel bir belirlenim değildir. Çünkü Yunanistan'da bireyin Özgürlüğü bulunur, ama henüz Öznenin saltık olarak tözsel olana, genel olarak Devlete bağımlı olması gibi bir soyutlama düzeyine ulaşmış değildir; tersine, onda bireysel İstenç bütün dirimliliği içinde özgürdür ve tikelliğine göre tözselin etkinleştiricisidir. Buna karşı Roma'da bireyler üzerindeki sert Egemeni göreceğiz, tıpkı Germanik İmparatorlukta tekerkliği görmemiz gibi; gene de bunda birey yalnızca tekerke değil, ama bütün tekerklik örgütlenişine ve etkinliğine katılır.

Demokratik Devlet ataerkil değildir, eğitimsiz güven üzerine dayanmayı sürdürmez; tersine yasalar içerir, onlar için tüzel ve törel temellerin bilincini ve bu yasaların pozitif olarak bilinmesini kapsar. Kralların zamanında Hellas'ta henüz herhangi bir politik yaşam yoktu ve bu yüzden yasamanın yalnızca zayıf izleri vardı. Ama Truva Savaşından yaklaşık olarak Kyrus'un zamanına dek geçen süre içinde vasama gereksinimi kendini gösterdi. İlk vasamacılar *Yedi Bilgeler* adı altında bilinirler ki, bunlarla bilinçli olarak doğru ve gerçek olanı sunan Sofistler ve bilgelik öğretmenleri anlaşılmaz; tersine, onlar yalnızca düşünen insanlardı ki, gene de düşünceleri asıl bilime dek ulaşmayı başaramamıştı. Onlar kılgısal politikacılar idiler ve daha önce belirtildiği gibi, aralarından ikisi, Miletuslu Thales ve Prieneli Bias, İyonya kentlerine iyi öğütler verdiler. Böylece Solon Atinalılar tarafından onlara yasalar vermekle görevlendirildi, çünkü yürürlükteki yasalar artık yeterli değildi. Solon Atinalılara herkes için eşit haklar getiren bir anayasa verdi, ve gene de

bu yolla Demokrasi bütünüyle soyutlaştırılmış olmadı. Demokraside ana kıpı törel duygusal yatkınlıktır. *Erdem* Demokrasinin temelidir, der Montesquieu; ve bu bildirim genellikle Demokrasi konusunda oluşturulan tasarım ile bağıntı içinde eşit ölçüde önemli ve doğrudur. Birey için burada özsel olan Tüzenin tözsel yanı, Devletin sorunu, evrensel çıkardır; ama bu ancak Töre olarak nesnel İstenç biçiminde böyledir, öyle ki asıl anlamda Ahlak, kanı ve niyetin İçselliği henüz bulunmaz. Yasa içeriğine göre Özgürlük Yasası olarak ve ussal olarak oradadır, ve geçerlidir, çünkü Yasadır, dolaysız olarak öyledir. Nasıl Güzellikte Doğa öğesi, ondaki duyusal yan bulunuyorsa, bu Törellikte de yasalar Doğa zorunluğu kipindedirler. Yunanlılar Güzellik orta teriminde kalırlar, ve henüz Gerçekliğin daha yüksek duruş noktasına erişmiş değildirler. Töre ve Alışkanlık onda Hakkın istendiği ve yapıldığı biçim iken, o biçim sağlam olandır ve dolaysızlığın düşmanını, İstencin derin-düşüncesini ve Öznelliğini henüz kendi içinde taşımaz. Buna göre topluluğun çıkarları yurttaşların istencinde ve kararında yatmayı sürdürebilir — ve bu Yunan Anayasasının temeli olmalıdır —, çünkü henüz istencin törelliğine karşı durabilecek ve onu edimselleşmesinde engelleyebilecek hiçbir ilke bulunmaz. Demokratik Anayasa burada olanaklı biricik anayasadır: Yurttaşlar henüz tikel olanın ve dolayısıyla kötü olanın da bilincinde değildirler; nesnel İstenç onlarda kırılmış değildir. Athene, Tanrıça, Atina'nın kendisidir, e.d. yurttaşların edimsel ve somut Tinidir. Tanrı ancak İstenç kendi içine, bilmenin ve Duyuncun Adytum'una geri döndüğü ve Öznelin ve Nesnelin sonsuz ayrılışını koyduğu zaman onlarda olmaya son verir. — Bunlar Demokratik Anayasanın gerçek konumunu betimlerler, ve bunun aklanışı ve saltık zorunluğu bu henüz içkin Nesnel Törellik üzerine dayanır. Demokrasiye ilişkin modern tasarımlarda bu aklama yatmaz: Bunlara göre topluluğun çıkarları, kamu sorunları halk tarafından tartışılmalı ve karara bağlanmalıdır; bireyler düşünüp taşınmalı, görüşlerini ortaya koymalı ve oylarını vermelidir; ve bu hiç kuşkusuz Devlet çıkarları ve kamu sorunları onların çıkarları ve sorunları olduğu için böyle olmalıdır. Tüm bunlar bütünüyle doğrudur, ama özsel koşul ve ayrım bu bireylerin *kimler* olduklarında yatar. Saltık aklanışlarını ancak İstençleri henüz *nesnel* İstenç olduğu sürece bulurlar, şunu ya da bunu istediği, salt *iyi* İstenç olduğu sürece değil. Çünkü iyi İstenç tikel birşeydir, bireylerin Ahlakları, Kanı ve İçsellikleri üzerine dayanır. Bizim dünyamızda İlkeyi ve Özgürlüğün kendine özgü şeklini, Devletlerimizin ve dinsel yaşamlarımızın saltık temelini oluşturan öznel Özgürlük Yunanistan'da ancak *yıkım* olarak ortaya çıkabilirdi. İçsellik Yunan Tininin yakınında yatıyordu ve bu Tinin kısa bir sürede ona erişmesi kaçınılmazdı; ama İçsellik onun dünyasını yıkıma uğrattı, çünkü Anayasa bu yan için amaçlanmış değildi ve bu belirlenimi tanımadı, çünkü onda bulunmuyordu. Özgürlüklerinin ilk ve gerçek şekli içindeki Yunanlılar açısından ileri sürebiliriz ki,

bir Duyunçları yoktu; aralarında daha öte derin düşünce olmaksızın vatan için yaşama Alışkanlığı egemendi. Bizim Anlağımız için özsel olan bir Devlet soyutlamasını tanımıyorlardı; tersine, onlar için erek yaşayan anavatandı: Bu Atina, bu Sparta, bu tapınak, bu sunutaşları, bu birlikte yaşam biçimi, bu yurttaşlar çevresi, bu töreler ve alışkanlıklar. Yunanlı için anavatanı onsuz yaşayamayacağı bir zorunluktu. İlkin Sofistler, Bilgelik Öğretmenleri, öznel derin-düşünceyi ve yeni öğretiyi, herkesin kendi kanısına göre davranması gerektiği öğretisini ortaya getirdiler. Derin-düşünce içeri girer girmez herkes kendi görüşünü geliştirir — Tüzenin iyileştirilip iyileştirilemeyeceğini araştırır —, varolana sarılıp kalmak yerine kendi iç kanısına sarılır, ve böylece öznel olarak bağımsız bir Özgürlük başlar, öyle ki birey giderek yürürlükteki Anayasaya karşı olma pahasına herşeyi kendi Duyuncunda sorgulayabilir olur. Herkesin kendi ilkeleri vardır, ve eğer birşeyi kendine uygun bulmuşsa, bunun en iyisi olduğu ve edimselliğe geçirilmesi gerektiği kanısını da taşır. Herkesin eğer kendisi el atmamışsa işlerin kötüye gittiğini düşündüğünü söylerken Thukydides bile aslında bu bozulmadan söz eder.

Büyük İnsanlara güvenme tutumu bu duruma, herkesin kendi başına yargıda bulunmaya yönelmesi durumuna aykırıdır. Eski zamanlarda Atinalılar Solon'dan onlar için yasalar yapmasını istediklerinde, ya da Likurgus Sparta'da yasamacı ve düzen getirici olarak ortaya çıktığında, halkın Hakkı en iyi bildiğini düşünmesi gibi birşey söz konusu değildir. Daha sonra da, halkın güven duyduğu insanlar büyük plastik kişiliklerdi: Anayasayı daha da demokratikleştiren Kleisthenes, Miltiades, Themistokles, Aristides, Med savaşlarında Atinalıların başında duran Kimon, ve Atina görkeminin doruğunu temsil eden Perikles; ama bu büyük insanlardan biri yapılması gerekli olanı yerine getirir getirmez, Haset, eş deyişle tikel yetenek açısından eşitlik duygusu kendini gösterdi, ve o kişi ya hapse atıldı ya da sürüldü. Son olarak, halk arasında tüm bireysel büyüklüğe saldıran ve yönetimin başındaki kişilere sövgüler yağdıran Sykofantlar ortaya çıktılar.

Ama Yunan Cumhuriyetlerinde özellikle vurgulanması gereken üç durum daha vardır.

1. Yalnızca Yunanistan'da bulunduğu gibi Demokrasi ile *Biliciler* bağlıdır. İçeriden doğan karara İstencin ağır basan zeminleri belirleyecek sağlamlaşmış bir Öznelliği aittir; ama Yunanlılar İstencin bu kuvvet ve gücünden yoksundular. Bir kolonileştirme durumunda, yabancı tanrıların kabul edilmesi durumunda, bir generalin bir savaşa girişeceği zamanda Bilicilere danışılırdı. Plataea savaşından önce Pausanias adak hayvanlarından bir işaretin alınmasını istedi ve bilici Tisamenos'tan adakların durumun Yunanlılardan yana olduğunu gösterdikleri yanıtını aldı, ama Asopus'un bu yanında kalmaları gerekiyordu; eğer nehri geçip savaşı başlatacak olurlarsa, durum onlara karşı olacaktı. Buna göre Pausanias saldırıyı bekledi. Yunanlılar benzer olarak özel sorunlarında

da kendi kararlarını vermekten çok onu başka birşeyden alırlardı. Demokrasinin ilerlemesi ile hiç kuşkusuz en önemli sorunlarda bundan böyle bilicilere danışılmadığını görürüz; tersine, halk konuşmacılarının özel görüşleri geçerlik kazanır ve kararları belirler. Nasıl bu zamanda Sokrates kendi Demonuna güvenmişse, halk önderleri ve halk da kararlarını kendileri alıyorlardı. Ama bununla aynı zamanda Anayasanın bozulması, dağılması ve giderek ilerleyen değişmesi kendini gösterdi.

2. Burada dikkate alınması gereken bir başka durum da *Kölelik*tir. Bu güzel bir Demokrasinin zorunlu bir koşuluydu, çünkü orada kamu alanlarında Devletin yönetimi üzerine söylevler vermek ya da dinlemek, Gymnasiumlarda alıştırmalar yapmak, şenliklere katılmak her yurttaşın hakkı ve ödeviydi. Bu uğraşların koşulu zorunlu olarak yurttaşların el emeğinden özgür olmaları, ve öyleyse bizim durumumuzda özgür yurttaşlar tarafından yerine getirilen şeylerin, gündelik yaşamın işlerinin, Köleler tarafından yerine getirilmesiydi. Yurttaşların eşitliği Kölelerin dışlanmasını kendisi ile birlikte getirdi. Kölelik ilkin İstenç sonsuz olarak kendi içine yansıdığı zaman, Hak her özgür insana ait olarak düşünüldüğü zaman sona erer, ve 'Özgür İnsan' anlatımı ise evrensel doğası ile uyum içinde Us ile donatılı olarak görülen insana uygulanır. Ama burada henüz Törellik duruş noktasındayızdır, ki yalnızca Alışkanlık ve Töredir ve böylelikle henüz varoluştaki bir tikelliktir.

3. Üçüncü olarak belirtmek gerek ki, böyle demokratik Anayasalar *yalnızca küçük devletlerde*, birer kent ölçeğini çok aşmayan devletlerde olanaklıdır. Bütün Atinalılar Devleti tek bir kentte birleşir; Theseus'un dağınık kabileleri tek bir bütüne topladığı anlatılır; Perikles'in zamanında, Peloponez Savaşının başında Spartalıların yaklaşması üzerine Atina bölgesinin bütün nüfusu kente sığındı. Ancak böyle kentlerde çıkarlar bütününde aynı olabilir; buna karşı büyük imparatorluklarda birbirleri ile çatışan değişik çıkarlar vardır. Bir kentte birlikte yaşama, insanların birbirlerini her gün görmeleri ortak bir kültürü ve yaşayan bir demokrasiyi olanaklı kılar. Demokraside ana sorun yurttaşın karakterinin plastik, tek parçalı olmasıdır. Önemli görüşmelerde bunların ortasında bulunmalıdır; kararlara yalnızca oyu ile değil, ama kişi olarak kendisi katılmalıdır; eylemin ve devimin ortasında bulunmalı, bütün insanın tutkusu ve çıkarı soruna bağlanmalı, ve bütün kararın sıcaklığı onun yerine getirilişinde de eksik olmamalıdır. Herkesin ona döndürülmesi gereken görüş bireylerin *konuşma* aracılığıyla ısıtılmaları yoluyla üretilmelidir. Eğer bu *yazı* yoluyla soyut, dirimsiz bir yolda yapılırsa, birey evrenselin vereceği sıcaklığa kızıştırılamaz; ve kalabalık ne denli büyük olursa, bireyin oyunun ağırlığı o denli azalır. Büyük bir imparatorlukta hiç kuşkusuz sorular halka götürülebilir, tüm topluluklarda oylar toplanabilir ve sonuçlar sayılabilir — tıpkı Fransız Konvansiyonu tarafından yapıldığı gibi; ama bu ölü bir varlıktır, ve dünya orada daha şimdiden bir kağıt-dünyaya parçalanmış ve bölünmüştür. Fransız Devriminde bu

nedenle cumhuriyetçi anayasa hiçbir zaman bir Demokrasi olmadı ve özgürlük ve eşitlik maskesi altında sesini yükselten Tiranlık, Despotizm oldu. —

Şimdi Yunan Tarihinin *ikinci dönemine* geldik. İlk dönem Yunan Tinini Sanatına ve olgunluğuna ulaştırır — ona nitel *varlığını* kazandırır; ikincisi onu kendini *gösterdiği* gibi, kendini dünya için bir yapıta dönüştürme, ilkesini savaşta aklama ve onu saldırı karşısında utkuyla ileri sürme sürecinde göründüğü gibi kapsar.

Persler İle Savaşlar

Önceki dünya-tarihsel halk ile temas dönemi genellikle her ulusun tarihindeki ikinci dönem olarak görülecektir. Yunanlıların dünya-tarihsel temasları Persler ileydi; Yunanistan kendini bunda en görkemli yanında göstermiştir. Med savaşlarına neden olan şey İyonya kentlerinin Perslere başkaldırmalarıydı; bunda Atinalılar ve Eretrialılar onlara yardım ettiler. Atinalıları buna özellikle götüren durum Pisistratus'un oğlunun Yunanistan'da Atina üzerinde yeniden egemen olma girişiminde başarısızlığa uğramasından sonra Perslerin Kralına dönmüş olmasıydı. Tarihin Babası bize bu Med savaşlarının parlak bir betimlemesini vermiştir, ve buradaki amacımız açısından üzerinde ayrıntılı olarak durmamız gerekmez.

Med savaşlarının başında, Lakedaemonya Hegemonyayı elinde tutuyordu ve özellikle Peloponez'de büyük saygınlık kazanmıştı; bunun nedeni bir yandan özgür Messenia halkını boyunduruk altına almış ve köleliğe düşürmüş olması, öte yandan birçok Yunan devletine Tiranları sürgüne göndermede yardım etmiş olmasıydı. Yunanlıların ona karşı İyonyalılara yardım etmiş olmasından uyarılarak, Pers Kralı Yunan kentlerine haberciler gönderdi ve onlardan Su ve Toprak vermelerini, eş deyişle üstünlüğünü tanımalarını istedi. Gönderilenler küçümsemeyle geri çevrildiler ve Lakedaemonyalılar onları bir kuyuya atacak denli ileri gittiler (ama daha sonra bu davranıştan büyük bir pişmanlık duydular ve kefaret olarak iki Lakedaemonyalıyı Susa'ya teslim ettiler). Pers Kralı bunun üzerine Yunanistan üzerine bir ordu gönderdi. Bu büyük güce karşı Atinalılar Plataealılar ile birlikte yalnız başlarına Marathon'da Miltiades'in komutası altında döğüştüler ve utkuyu kazandılar. Daha sonra Xerxes çok büyük halk kitleleri ile Yunanistan'ın üzerine indi (Herodotus bu seferi ayrıntılı olarak anlatır); korkutucu kara ordusunun yanısıra daha az çarpıcı olmayan donanması bulunuyordu. Trakya, Makedonya ve Thessaly hemen düştüler; ama asıl Yunanistan'a giriş, Thermopylae Geçidi, yazgıları iyi bilinen 300 Spartalı ve 1.700 Thespisli tarafından savunuldu. Gönüllü olarak terkedilen Atina yerle bir edildi; kentteki tanrı imgeleri Şekilsize ve Biçimsize tapınan Persler için tiksinti verici şeylerdi. Yunanlıların birlikten yoksunluklarına karşın, Pers

donanması Salamis'te yenildi; ve bu şanlı utku günü Yunanlıların en büyük üç trajedi yazarını ilginç bir yolda ilişkilendirir, çünkü Aeskhvlos savaşanlardan biriydi ve utkunun kazanılmasına yardım etmişti; Sofokles onu kutlayan şenlikte dans etmişti; ve Euripides aynı gün doğmuştu. Mardonius komutası altında Yunanistan'da kalan ordu Pausanias tarafından Plataea'da yenildi ve bunun üzerine Pers gücü değişik noktalarda kırıldı.

Böylece Yunanistan onu ezme gözdağını veren yükten kurtuldu. Hiç kuşkusuz daha büyük çarpışmalar olmuştur; ama bunlar yalnızca ulusların tarihsel anılarında değil, Bilim ve Sanatın, genel olarak soylu ve törel olanın kayıtlarında da ölümsüz izler bıraktılar. Çünkü bunlar dünya-tarihsel utkulardır: Kültürü ve tinsel gücü kurtarmış ve Asyatik ilkeyi tüm gücünden yoksun bırakmışlardır. Başka durumlarda da sık sık insanlar bir erek uğruna herşeyden vazgeçmemişler midir? Savaşçılar sık sık ödev ve vatan uğruna ölmemişler midir? Ama burada yalnızca yiğitlik, tin ve yürekliliğe hayran olmak yeterli değildir; içerik, etki, sonuç da kendi türünde biriciktir. Tüm başka savaşların daha tikel bir çıkarları vardır; ama Yunanlıların ölümsüz ünleri kurtarılan yüksek dava nedeniyle aklanır. *Dünya Tarihinde şan üzerine karar veren biçimsel yiğitlik değil, sözde meziyet değil, ama davanın değeridir.* Burada terazide tartılacak olan şey Dünya Tarihinin çıkarıdır. Birbirlerine karşı duranlar bir yanda Doğu Despotizmi, öyleyse Tek Bir Efendi altında birleşmiş dünya, ve öte yanda bölünmüş ve alan ve araçlarda önemsiz olan ama Özgür Bireysellik tarafından dirileştirilen devletlerdir. Hiçbir zaman Tarihte tinsel kuvvetin kütle üzerindeki, dahası küçümsenemeyecek bir kütle üzerindeki üstünlüğü böylesine parlaklık içinde görünmemiştir. — Bu savaş ve ondan sonra onun doruğunda bulunmuş olan devletlerin gelişimi Yunanistan'ın en parlak dönemidir; Yunan ilkesinin kapsadığı herşey o zaman eksiksiz açınımına ulaşmış ve gözle görülür olmuştur.

Atinalıların fetih savaşları uzun sürdü ve bu yolla büyük bir gönenç elde ettiler; bir deniz kuvvetleri olmayan Lakedaemonyalılar ise dinginlik içinde kaldılar. Atina ve Sparta karşıtlığı, tarihsel irdelemenin bu gözde teması, bundan sonra başlar. Denebilir ki, bu iki devletten hangisinin üstünlüğü hak ettiğini yargılamaya çalışmak boşunadır, ve nasıl her birinin kendi için zorunlu ve değerli bir şekil olduğu gösterilmelidir. Örneğin Sparta için birçok kategori getirilebilir, törelerin gücünden, boyuneğmeden vb. söz edilebilir, ama bu devletteki ana idea politik Erdemdir; bunda Atina ve Sparta hiç kuşkusuz ortaktır, ama devletlerden birinde bir sanat yapıtına, özgür bireyselliğe gelişmişken, ötekinde kendini tözsellikte sürdürür. Sparta'nın ve Atina'nın kıskançlıklarını patlama noktasına vardıran Peloponez Savaşından söz etmeden önce, bu iki devletin temel karakterlerini, politik ve törel bakımdan birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını daha tam olarak göstermeliyiz.

Atina

Atina'yı daha önce Yunanistan'ın başka bölgelerinde yaşayanlar için bir sığınma yeri olarak, içinde çok karışık bir halkın toplandığı bir kent olarak tanıdık. İnsan uğraşlarının değişik alanları, Tarım, İşleyim ve başlıca deniz yoluyla olmak üzere Tecim, tümü de Atina'da bir araya gelmiş olsalar da, sayısız çekişmeye de yol açtılar. Eski ve varsıl soylar ve daha yoksul olanlar arasında bir karşıtlık daha erken zamanlarda ortaya çıkmıştı. Aralarındaki ayrımın yerel durumlarına ve bunlarla bağlı yaşam yollarına dayalı olduğu üç parti daha o günlerde bütünüyle belirgindi: Ovalarda yaşayan varsıllardan ve aristokratlardan oluşan Pedianlar; dağlarda yaşayan, asma ve zeytin ağaçları yetiştiren ve çobanlık yapan Diakrianlar; ve kıyılarda yaşayan ve ilk ikisi arasında duran ılımlılar olarak Paralianlar. Politik durum Aristokrasi ve Demokrasi arasında gidip geliyordu. Solon kenti dört mülkiyet-sınıfına ayırarak bu karşıt uçlar arasına bir denge getirdi; hep birlikte kamu sorunları üzerine görüşmeler ve karar için bir halk meclisi oluşturdular; ama hükümet konumları üç üst sınıf için ayrıldı. Dikkate değer ki, daha Solon sağken, ve kendisinin açıkça karşı çıkmasına karşın, Pisistratus egemenliği eline geçirdi; Anayasa bir bakıma henüz halkın kanına ve yaşamına geçmemiş, henüz törel yurttaşlık varoluşunun Alışkanlığı olmamıştı. Ama daha da dikkate değer olan şey Pisistratus'un yasamada hiçbir değişiklik getirmemiş, ve kendisine yöneltilen bir suçlamayı yanıtlamak için Areopagus'un önüne çıkmış olmasıdır. Pisistratus ve oğullarının egemenliği ailelerin ve bölüngülerin güçlerini bastırabilmek için, onları düzene ve barışa ve yurttaşları ise Solon'un yasalarına alıştırabilmek için zorunlu olmuş görünür. Buna erişildikten sonra, o egemenlik zorunlu olarak gereksiz görüldü ve özgürlük yasaları Pisistratusların gücü ile çelişki içine girdi. Pisistratuslar yerlerinden edildiler, Hipparkhus öldürüldü ve Hippias sürüldü. Bölüngüler şimdi yeniden ortaya çıktılar; ayaklanmanın başında duran Alkmaeonidler Demokrasiden yanaydılar; buna karşı Spartalılar İsagoras'ın aristokratik bir yön tutan karşıt partisine yardım ettiler. Alkmaeonidler, başlarında Kleisthenes olmak üzere, üstünlüğü ele geçirdiler. Bu önder anayasayı daha önce olduğundan da demokratik yaptı; şimdiye dek sayıları yalnızca dört olan φυλαί ona yükseltildi ve bu durum soyların etkisini azaltma etkisini getirdi. Son olarak, Areopagus'un özsel önemini azaltarak ve o güne dek bu konseye ait olan işleri halka ve mahkemelere bırakarak, Perikles anayasayı daha da demokratikleştirdi. Perikles antik, plastik karakterli bir devlet adamıydı. Kendini politik yaşama verince, özel yaşamı yadsıdı, tüm şenlik ve şölenlerden uzak durmaya başladı, ve aralıksız olarak devlete yararlı olma ereğini izledi; bu yolla öylesine büyük bir saygınlık kazandı ki, Aristofanes ona Atina'nın Zeus'u adını verdi. Ona hayran olmamak, aslında ölçüsüz bir hayranlık duymamak elimizden gelmez; tasasız, ama çok ince ve baştan sona kültürlü

bir halkın başında durdu; üzerlerinde güç ve yetke kazanmasının biricik aracı kişiliği konusunda, yalnızca Devletin gönenci ile kaygılanan bütünüyle soylu bir insan olduğu konusunda, dehada ve bilgide geri kalanlardan üstün olduğu yönünde oluşturduğu kanıydı. Bireysellik gücü açısından onu başka hiçbir devlet adamı ile karşılaştıramayız.

Genel olarak, büyük politik karakterlerin gelişimi için en geniş alanı Demokratik Anayasa sunar; çünkü özellikle o bireylere yeteneklerini geçerli kılmaları için yalnızca izin vermekle kalmaz, ama bunu onlardan ister; ama aynı zamanda birey ancak eğitimli bir halkın tutkularını ve hafifliğini olduğu gibi dehasını ve görüşünü de doyurabildiği zaman ona kendini saydırabilir.

Atina'da dirimli bir Özgürlük vardı; törenin ve tinsel kültürün yaşayan bir eşitliği vardı; ve eğer mülkiyet eşitsizliğinden kaçınılamadıysa, bu gene de aşırıya varmadı. Bu Eşitliğin yanısıra ve bu Özgürlüğün içerisinde, tüm karakter ve yetenek eşitsizliği, bireyselliğin tüm türlülüğü kendini en özgür yollarda geçerli kılabiliyor, ve çevreden gelişme için çok çeşitli uyarılar geliyordu; çünkü Atina varoluşunun başat kıpıları Bireylerin Bağımsızlığı ve bir Güzellik Tini tarafından dirileştirilen Kültürdü. Yontu sanatının o ölümsüz anıtlarını üreten, küçük kahntıları bile gelecek kuşakları hayrete düşüren bu yapıtları tasarlayan Perikles idi; Aeskhylos'un ve Sofokles'in ve daha sonra Euripides'in oyunları bu halkın önünde temsil edildiler — gerçi kendilerinde aynı plastik törel karakteri taşımıyor ve bozulmanın ilkesini daha şimdiden sergiliyor olsalar da. Perikles'in söylevleri bu halka seslendi, ve o halktan öyle kişilikler doğdu ki, yüzyıllar boyunca klasik doğalar oldular; çünkü sözü edilenler dışında Thukydides, Sokrates, Platon ve ayrıca Aristofanes de bunlara aittir; bu sonuncusu halkının bütün politik ciddiyetini tam olarak onun bozulması zamanında sakladı ve baştan sona bu ciddiyetle dolu olarak şiirlerini ve oyunlarını vatanının iyiliği için yazdı. Atinalılarda törel bir Tinin alam içersinde büyük bir çalışkanlık, dirilik ve bireysel gelişme dürtüsü görürüz. Bunlara yönelik olarak Xenofon ve Platon'da bulduğumuz suçlama ashnda sonraki bir zamana, demokrasinin talihsizliğinin ve bozulmasının şimdiden ortada olduğu bir döneme aittir. Ama eğer eskilerin Atina'nın politik yaşamı üzerine bir yargılarını istersek, Xenofon'a değil, giderek Platon'a da değil, ama varolan devleti en yakından tanıyan, onun sorunlarım yönetmiş ve onun en büyük önderleri olarak görülmüş olan insanlara, devlet adamlarına dönmeliyiz. Bunların arasında Perikles Atina'nın tanrısal insanlarının, insanlar Pantheonunun Zeusudur. Thukydides, Peloponez Savaşının ikinci yılında ölen savaşçıların cenaze törenleri vesilesiyle, Atina üzerine en özlü betimlemeyi onun ağzından sunar. Söylediği, göstermeyi istediği hangi kent için ve hangi çıkarlar için ölmüş olduklarıdır (bu yolda konuşmacı hemen özsel olana döner). Sonra Atina'nın karakterini betimlemeye geçer, ve söyledikleri derin anlamlı olduğu gibi en doğru ve en gerçek

noktalardır. 'Güzeli severiz,' der, 'ama gösteriş olmaksızın, aşırılık olmaksızın; felsefe yaparız, ama bu nedenle kadınsılığa ve verimsizliğe düşmeksizin (çünkü insanlar düşüncelerine gömüldükleri zaman, kendilerini kılgısal olandan, kamu için, evrensel için etkinlikten uzaklaştırırlar). Bizler yiğit ve gözüpek insanlarız; ama bu yürekliliğe karşın, kendimize üstümüze aldığımız şeyin bir hesabını veririz (onun bilincindeyizdir); başkaları durumunda, tersine, yüreklilik zeminini kültürsüzlükte bulur; neyin hoş olduğunu, neyin usandırıcı olduğunu ayırdetmeyi en iyi biz biliriz; buna karşın tehlikelerden geri çekilmeyiz.' Böylece Atina özsel olarak Güzellik ereği için yaşayan bir Devletin görünüşünü sergiledi — bir devlet ki, kamu sorunlarının ciddiyeti üzerine, insan Tininin ve yaşamının çıkarları üzerine baştan sona eğitimli bir bilinci vardı ve bu bilinç ile yürekliliği ve kılgısal beceriyi birleştirmişti. —

Sparta

Öte yandan, burada sert soyut Erdemi, Devlet uğruna yaşamı görürüz, ama öyle bir yolda ki bireyselliğin diriliği, özgürlüğü geriye itilmiştir. Sparta'nın devlet yapısı bütünüyle Devletin çıkarına işleyen, ama özgür devimi değil, yalnızca ruhsuz eşitliği hedefleyen kurumlar üzerine dayanır. Sparta daha başlangıcında Atina'nın başlangıcından çok ayrıdır. Spartalılar Dorlar, Atinalılar İyonyalılar idiler, ve bu ulusal ayrım kendini Anayasa açısından da geçerli kıldı. Sparta'nın ortaya çıkış yoluna gelince, Dorlar Heraklidae ile birlikte Peloponez'i istila ettiler, yerli halklara boyun eğdirdiler ve onları köleliğe mahkum ettiler, çünkü Helotlar hiç kuşkusuz yerliler idiler. Helotların başına gelen daha sonra Messenelilerin de başına geldi, çünkü Spartalıların karakterinde aşırı ölçüde insanlıkdışı bir sertlik yatıyordu. Bu arada Atinalılar bir aile yaşamı sürdürüyorlardı ve aralarındaki köleler aynı evin insanlarıydılar. Spartalıların boyun eğdirdiklerine karşı davranışları Türklerin Yunanlılara karşı davranışlarından çok daha sertti; Lakedaemonya'da sürekli bir savaş durumu vardı. Görevlerine başlayınca Eforlar Helotlara karşı sınırsız bir savaş bildiriminde bulundular; ve Helotlar sürekli olarak üzerlerinde savaş alıştırması yapmaları için genç Spartalıların eline bırakılırdı. Helotlar kimi zamanlar özgür bırakılır ve düşmana karşı savaşırlardı; dahası Spartalıların saflarında olağanüstü yiğitlikler de gösterirlerdi; ama geri döndüklerinde en korkakça ve en sinsice yolda kılıçtan geçirilirlerdi. Nasıl bir köle gemisinde tayfalar sürekli olarak silahlı iseler, ve nasıl bir ayaklanmayı önlemek için en büyük önlemler alınırsa, Spartalılar da Helotlar üzerinde her zaman uyanıktılar ve her zaman düşman karşısındaymış gibi bir savaş durumundaydılar.

Toprak mülkiyeti, Plutark'ın anlattığı gibi, daha Likurgus tarafından bile eşit parçalara bölünmüştü; bunlardan yalnızca 9.000'i Spartalılara, eş deyişle kentte yaşayanlara, 30.000'i ise Lakedaemonyalılara ya da

Lakonyalılara aitti. Aynı zamanda bu eşitliğin sürdürülebilmesi için, toprak parçalarının satılmaması bir karara bağlanmıştı. Ama böyle bir düzenlemenin nasıl sonuçsuz olduğunu Lakedaemonya'nın daha sonra özellikle iyeliklerin eşitsizliği nedeniyle yıkılması olgusu tanıtlar. Çünkü kız çocukların kalıt hakkı olduğu için, birçok mülk evlilik yoluyla az sayıda ailenin iyeliğine geçti, ve sonunda, bir bakıma zora dayalı bir eşitlik kurmayı istemenin nasıl aptalca olduğunu gösterircesine, tüm toprak mülkiyeti birkaç kişinin elinde toplandı; ve girişimin çok az etkisi olurken, buna karşı özsel özgürlüğü, yani mülkiyet üzerinde tasarrufu yok etti. Likurgus yasalarındaki bir başka dikkate değer kıpı Likurgus'un demirden yapılı olanın dışında tüm parayı yasaklamasıydı, ki zorunlu olarak tüm dış tecimin ve işlerin ortadan kaldırılması sonucunu getirdi. Yine, Spartalıların tecimi destekleyebilecek ve ilerletebilecek biricik etmen olarak bir deniz kuvvetleri yoktu; böyle bir güce gereksindikleri zaman Perslere dönüyorlardı.

Özellikle törelerin eşitliğini ilerletmek için ve yurttaşların birbirleri ile daha yakın tanışmalarını sağlamak için Spartalılar yemeklerini toplu olarak yerlerdi; ama bu topluluk Aile yaşamını önemsizleştirdi. çünkü yeme ve içme özel bir sorundur ve bu yüzden evin içine aittir. Atinalılarda durum buydu; onlar için ilişkiler özdeksel değil, tersine tinsel idi, ve giderek şölenleri bile, Xenofon ve Platon'dan öğrendiğimiz gibi, tinsel bir hava taşırdı. Buna karşı Spartalılar arasında ortak yemeklerin giderleri bireylerin katkılarıyla karşılanırdı, ve kim bir katkıda bulunamayacak denli yoksulsa, bu yüzden dışlanırdı.

Sparta'nın politik Anayasasına gelince, temeline demokratik denebilse de, onu hemen hemen bir aristokrasiye ve oligarşiye çeviren önemli değişkiler söz konusuydu. Devletin başında iki Kral dururdu; onun yanında en iyiler arasından seçilen bir Senato (γερουσία) bulunurdu; Senato bir mahkemenin işlevini de yerine getirir, ama kararlarını yazılı yasalara göre olmaktan çok törel ve tüzel alışkanlıklara göre verirdi.* Bunun dışında, γερουσία ayrıca en yüksek hükümet yetkesi, Kralların Konseyi idi ve en önemli sorunları o yönetirdi. Son olarak, en yüksek yetkilerden biri *Eforların* yetkisiydi; bunların seçimi konusunda belirli hiçbir bilgimiz yoktur; Aristoteles seçim yolunun aşırı ölçüde çocuksu olduğunu söyler. Aristoteles'ten soylu olmayan, mülkü olmayan kişilerin bile bu göreve getirilebildiklerini öğreniriz. Eforlar halk meclisini toplantıya çağırmak, oylama yapmak, yasalar önermek için tam yetki ile donatılıydılar — yaklaşık olarak Roma'daki *tribuni plebis* gibi. Güçleri tiransal oldu — Robespierre ve yandaşlarının bir zaman için Fransa'da uyguladıkları güç gibi.

*Otfried Müller, "Dorların Tarihi"nde, bu olguyu çok abartır; Tüzenin bir bakıma yüreklerinde basılı olduğunu söyler. Gene de böyle bir baskı her zaman çok belirsir birşeydir; yasaların *yazılı* olması zorunludur, öyle ki neyin yasak olduğu, neye izin verildiği belirli olarak bilinebilsin. [1'inci yayım.]

Lakedaemonyalılar bütün ruhlarını Devlete yöneltmişken, tinsel kültür, Sanat ve Bilim, aralarında kök tutmadı. Spartalılar geri kalan Yunanlılara biraz karışık bir işi bile yerine getiremeyen ya da en azından böyle şeylerde eli ayağına dolanan katı saba, hantal ve beceriksiz insanlar olarak göründüler. Thukydides'te Atinalılar Spartalılara şunları söyler: "Başkaları ile ortak hiçbir yanları olmayan yasalarınız ve töreleriniz var; ve yabancı ülkelere gittiğiniz zaman, ne bunlara göre, ne de Hellas'ta geleneksel olan yollarda davranırsınız." Kendi ülkelerindeki işlerinde bütünüyle yasalara bağlıydılar; ama başka uluslara karşı davranışlarına gelince, açıkça keyfi olanı salık verilebilir, ve yararlı olanı haklı gördüklerini bildirirlerdi. İyi bilindiği gibi, Sparta'da (ve benzer olarak Mısır'da) belli koşullar altında yaşam gereksinimlerinin çalınmasına izin verilirdi; yalnızca hırsızın kendini ele vermemesi gerekirdi. Böylece bu iki devlet, Atina ve Sparta, karşıtlık içinde dururlar. Birinin Törelliği Devlet üzerine katı bir yönelimdir; ötekinde tam olarak böyle bir törel bağıntı bulunur, ama eğitimli bir bilinç ile, ve Güzelin ve sonra ayrıca Gerçeği üretimindeki sonsuz etkinlik ile.

Bu Yunan törelliği, görüngülerinde aşırı ölçüde güzel, yaşama değer ve ilginç olsa da, tinsel özbilincin en yüksek duruş noktası değildir; sonsuz biçimden, düşüncenin kendi içine yansımasından yoksundur; doğal kıpıdan, Güzelliğin ve Tanrısallığın karakterinde yatan duyusal öğeden kurtulmuş değildir, tıpkı Törelliğin dolaysız biçiminden de kurtulmuş olmaması gibi; düşüncenin kendini kavraması eksiktir, benim için hak ve törellik olarak geçerli olması gerekenin kendini bende, benim Tinimin tanıklığından doğrulamasını, Güzelin, yalnızca duyusal sezgideki ya da tasarımdaki İdeanın o denli de Gerçek olmasını, içsel, duyulurüstü bir dünya da olmasını isteyen özbilincinin sonsuzluğu eksiktir. Yukarıda belirttiğimiz o Güzel Tinsel Birliğin duruş noktasında Tin ancak kısa bir zaman için kalabildi; ve daha öte ilerlemenin ve bozulmanın kaynağı Öznellik öğesi, Ahlak, bireysel derin düşünce ve İçsellik idi. Yunan yaşamının en güzel çiçeklenmesi İÖ 492'deki Med savaşlarından İÖ 431'deki Peloponez savaşına dek yaklaşık 60 yıl sürdü. Ortaya çıkması zorunlu olan Ahlak İlkesi bozulmanın başlangıcıydı; ama bu kendini Atina'da ve Sparta'da değişik şekillerde gösterdi: Atina'da kamuya yayılan tasasızlık olarak, Sparta'da kişisel bozulma olarak. Atinalılar yıkılışlarında kendilerini yalnızca sevimli değil, ama büyük ve soylu olarak da gösterdiler, öyle bir düzeye dek ki, onlar için kaçınılmaz olarak hüzün duyarız; buna karşı Spartalılar durumunda Öznellik İlkesi kaba bir hırsa ve kaba bir bozuluşa ilerledi.

Peloponez Savaşı

Bozulma ilkesi kendini ilk olarak dış politik gelişmede, Yunan devletlerinin birbirlerine karşı savaşlarında olduğu gibi kentlerin içindeki

bölüngü kavgalarında da açığa serdi. Yunan Törelliği Yunanistan'da ortak bir devlet oluşturmayı olanaksız kılmıştı; çünkü küçük devletlerin birbirlerinden yalıtılmaları ve çıkarın, tinsel gelişimin bütünde aynı olabileceği kentlerde yoğunlaşma bu özgürlüğün zorunlu koşuluydu. Truva Savaşında yalnızca geçici bir birleşme olmuştu, ve giderek Med savaşlarında bile bu birlik ortaya çıkamadı. Böyle bir birliğe doğru yönelim seçilebilir olsa da, bu bir yandan zayıftı, öte yandan kıskançlık ile karşılaşıyor ve Hegemonya için kavga devletleri karşı karşıya getiriyordu. Peloponez Savaşında düşmanlıkların yaygın olarak patlak verişi son nokta oldu. Ondan önce, giderek daha savaşın başında, Perikles Atinalıların, özgürlüklerine kıskançlıkla sarılan o halkın başında duruyordu; yalnızca yüksek kişiliği ve büyük dehası konumunu sürdürebilmesini sağladı. Med savaşlarından sonra Hegemonya Atina'daydı; hem adalar hem de kentler olmak üzere bağlaşıkların bir bölümü Perslere karşı savaşı sürdürebilmek için katkıda bulunmak zorundaydılar, ve donanmalar ya da askerler biçiminde olmak yerine, söz konusu katkı para olarak ödendi. Böylece Atina'da çok büyük bir güç yoğunlaştı; paranın bir bölümü büyük mimari yapıtlara harcandı, ve Tinin yapıtları oldukları için, bağlaşık kentler de bundan benzer olarak haz duydular. Ama Perikles'in parayı yalnızca sanat yapıtlarında tüketmediği, başka yollarda halk için de kullandığı ölümünden sonra birçok depoda, ama özellikle donanma cephaneliğinde yığılmış olan yedeklerin çokluğundan anlaşıldı. — Xenofon şöyle der: 'Kim Atina'ya gereksinmez? Tahılı ve sürüleri, yağı ve şarabı bol olan tüm ülkeler, para ile ya da kafaları ile iş gören herkes, zanaatçılar, sofistler, felsefeciler, şairler, ve kutsal ve kamusal sorunlarda görmeye ve işitmeye değer olan için istek duyan herkes ona gereksinmez mi?'

Peloponez Savaşında kavga özsel olarak Atina ve Sparta arasındaydı. Thukydides bize onun büyük bölümünün tarihini bırakmıştır ve bu ölümsüz yapıt insanlığın o kavgadan elde ettiği saltık kazançtır. Atina kendini Alkibiades'in aşırı girişimlerine büyük bir coşkuyla bıraktı; ve bunlar tarafından daha şimdiden oldukça zayıf düşürülmüş bir durumdayken, Perslere dönerek ihanetlerine başlamış olan ve Kraldan para ve deniz gücü alan Spartalılara yenik düştü. Spartalılar bunun dışında daha da büyük bir ihanette bulundular, Atina'da ve bütün Yunanistan'ın kentlerinde demokrasiyi ortadan kaldırdılar ve oligarşiyi isteyen ama kendi başlarına duracak denli güçlü olmayan bölüngülere destek verdiler. Bütün bunlardan sonra, Antalkidas barışında Sparta en büyük ihanetini yaptı, Küçük Asya'nın Yunan kentlerini Pers egemenliğine teslim etti.

Lakedaemonya böylece ülkelerde kurdurduğu oligarşiler yoluyla olduğu gibi aralarında Thebes de olmak üzere kimi kentlerde bulundurduğu garnizonlar yoluyla da büyük bir ağırlık kazanmıştı. Ama Yunan devletleri Sparta baskısına daha önce Atina üstünlüğüne karşı olduğun-

dan daha çok içerlediler; Thebes başlarında olmak üzere, boyunduruğu üzerlerinden attılar ve Thebesliler bir süre için Yunanistan'da en seçkin ulus oldular. Sparta'nın egemenliği çözüldü, ve Messene devletlerinin yeniden kuruluşu ile Lakedaemonya kalıcı bir güç karşısında kaldı. Ama Thebes bütün gücünü özellikle iki üstün insana, Pelopidas ve Epaminondas'a borçluydu; o devletin bütününde ise öznel öğenin ağır bastığını buluruz. Buna göre burada özellikle Lirik Şiir, Öznelin Şiir Sanatı çiçeklendi; bir tür öznel gönül hoşluğu kendini Thebes ordusunun çekirdeğini oluşturan, ve sevenlerden ve sevilenlerden oluşuyor olarak görülen Kutsal Alayda da gösterir; ama öznelliğin gücü kendini başlıca Epaminondas'ın ölümünden sonra Thebes'in eski konumuna geri düşmesinde gösterir. Zayıflamış ve dağılmış Yunanistan bundan böyle kendi içinde hiçbir kurtuluş bulamadı ve bir yetkeye gereksindi. Kentlerde sonu gelmez kavgalar vardı; Orta Çağların İtalya'sında olduğu gibi, yurttaşlar kendilerini bölüngülere ayırmışlardı. Birinin utkusu ötekinin sürülmesini getiriyor, ve bu o zaman genellikle yurdunun düşmanlarına dönüyor, onlardan kendi yurduna karşı savaşmalarını istiyordu. Devletlerin barış içinde bir arada kalmaları bundan böyle olanaklı değildi; birbirleri için olduğu gibi kendileri için de yıkımı hazırlıyorlardı.

Şimdi Yunan dünyasının bozulmasını daha derin imleminde araştırmamız gerekir ve bu bozulmanın ilkesini *kendi için özgürleşen İçsellik* olarak bildirebiliriz. İçselliğin çeşitli yollarda ortaya çıktığını görürüz; Yunanistan'ın güzel Dini Düşüncenin, içsel Evrenselin gözdağı altındadır; Anayasa ve yasalar bireylerin tutkularının ve özencin gözdağı altındadır; ve bütün dolaysız kalıcılık herşeyde kendini kavrayan ve kendini gösteren Öznelliğin gözdağı altındadır. Düşünce öyleyse burada bozulmanın, ve dahası tözsel Törelliğin bozulmasının ilkesi olarak görünür; çünkü bir karşıtlık kurar ve özsel Us ilkelerini geçerli kılar. Böyle bir karşıtlığın bulunmadığı Doğu Devletlerinde bir ahlaksal Özgürlük ortaya çıkamaz, çünkü en yüksek ilke Soyutlamadır. Ama Düşünce, Yunanistan'da olduğu gibi, kendini olumlu olarak bilirse, o zaman ilkeler belirler, ve bunlar varolan Edimsellik ile özsel bir ilişki içinde dururlar. Çünkü Yunanlılar durumunda somut dirimsellik Törelliktir, Din için, Devlet için yaşamdır — daha öte derin düşünce olmaksızın, ve evrensel belirlenimler olmaksızın, çünkü bunlar hemen somut şekillenişten uzaklaşırlar ve kendilerini ona karşı çevirmek zorundadırlar. Yasa bulunur ve Tin ondadır. Ama Düşünce doğar doğmaz, anayasaları araştırır: Neyin daha iyi olduğunu ortaya çıkarır, ve daha iyi bildiğinin varolanın yerini almasını ister.

Yunan Özgürlük ilkesinde, salt Özgürlük Özgürlük olduğu için, Düşüncenin kendi için özgür olmasının zorunluğu yatar. Düşünceyi ilkin daha önce sözünü ettiğimiz Yedi Bilgeler çevresinde doğarken gördük. Bunlar ilk olarak evrensel önermeler bildirerek başladılar; ama o zamanlar bilgelik

henüz somut içgörüden oluşuyordu. Dinsel Sanatın ve politik durumun ilerlemesi ile koşut olarak, onların düşmanları ve yokedicileri olarak Düşüncenin güçlenişini görürüz; ve Peloponez Savaşı zamanında Bilim daha şimdiden gelişmişti. Sofistler ile varolan üzerine düşünme ve uslamlamacılık başladı. Yunanlılarda kılgısal yaşamda ve sanat uygulamalarında gördüğümüz tam bu çalışkanlık ve etkinlik kendini bu tasarımlardaki ileri geri gidişlerde ve dönüşlerde de gösterdi, öyle ki nasıl duyusal şeyler insan etkinliği tarafından değiştirilir, işlenir ve evrilirse, benzer olarak Tinin içeriği, sanısı, bildiği de ileri geri devinir, bir uğraş konusu olur ve bu uğraşın kendisi kendi başına bir ilgi odağı olur. Düşüncenin devimi ve onda içsel olarak neyin olup bittiği, bu ilgiye değmez oyunun şimdi kendisi ilginçlik kazanır. Bilginler ya da bilim adamları değil, ama düşünceyi döndürmenin ustaları olan eğitimli Sofistler Yunanistan'ı şaşkınlık içine düşürdüler. Tüm sorulara bir yanıtları vardı; politik ve dinsel içerikli tüm çıkarlar için genel bakış açıları vardı, ve sanatlarının daha öte gelişimi herşeyi tanıtlayabilmekten, herşeyde aklanabilecek bir yan bulup çıkarmaktan oluşuyordu. Demokraside halkın önünde konuşmak, onlara birşeyi tasarımlanabilir kılmak özel bir gereksinimdir, ve bu onların özsel olarak görmeleri gereken bakış açısını uygun bir biçimde gözler önüne sermek demektir. Burada anlığın eğitimi zorunludur, ve bu cimnastiği Yunanlılar Sofistlerinden kazandılar. Ama bu düşünce eğitimi onu kullananlar için kendi amaçlarını ve çıkarlarını halka dayatmanın aracı oldu; uzman Sofistler konuyu şu ya da bu yana döndürmeyi biliyorlardı, ve böylece tutkulara kapı ardına dek açıldı. Sofistlerin ana ilkelerinden biri şuydu: "İnsan tüm şeylerin ölçüsüdür"; ama bunda, tüm deyişlerinde olduğu gibi, bir ikircim yatar, öyle ki 'insan' derinliği ve gerçekliği içindeki ya da yalnızca keyfiliği ve tikel çıkarı içindeki Tin demek olabilir. Sofistler yalnızca öznel insanı demek istiyorlardı, ve bununla haklı olanın ilkesi olarak keyfiliği anlıyorlar, ve özne için yararlı olanı en son belirlenim zemini olarak görüyorlardı. Bu Sofistik ilke tüm zamanlarda yalnızca değişik şekiller altında yineleyip durur; böylece giderek bizim zamanımızda bile haklı olan üzerine keyfi görüşü, duyguyu belirlenim zemini yapar.

Yunanlıların ilkesi olarak Güzellikte Tinin somut birliği olgusallık ile, vatan ve aile vb. ile bağlıydı. Bu birlikte henüz Tinin kendisinin içerisinde sağlam bir duruş noktası kavranmamıştı, ve kendini birliğin üzerine yükselten Düşünce henüz kararları için keyfiliğe dayanıyordu. Ama Anaxagoras daha şimdiden Düşüncenin kendisinin Dünyanın saltık Özü olduğunu öğretmişti. Sonra, İçsellik ilkesi, düşüncenin saltık bağımsızlığı ilkesi özgür anlatımına Peloponez Savaşının başında *Sokrates*'te ulaştı. Sokrates insanın Doğru ve İyi olanı kendi içinde bulması ve bilmesi gerektiğini, ve bu Doğru ve İyi olanın doğasına göre evrensel olduğunu öğretti. Sokrates ahlak öğretmeni olarak ünlüdür; ama o dahaçok Ahlakın bulucusudur. Yunanlıların Törellikleri vardı; ama Sokrates

onlara ahlaksal erdemin, ödevlerin vb. neler olduklarını öğretmeyi istedi. Ahlaklı insan yalnızca doğru olanı isteyen ve yapan değildir; suçsuz insan değildir; tersine, yaptığının bilincini taşıyandır.

Sokrates insanların eylemlerinin belirlenimlerini içgörüye, kanıya bağlamakla Özneyi vatan ve töre ile karşıtlık içinde karar vermeye yetenekli olarak saptadı, ve böylece kendini Yunanlıların anlamında bir bilici yaptı. Kendi içinde ona ne yapılması gerektiğini öğütleyen, dostlarına neyin yararlı olduğunu açıklayan bir αδιμ νιον taşıdığını söylüyordu. Öznelliğin iç dünyasının doğuşu yoluyla Edimsellik ile kopuş ortaya çıktı. Sokrates'in kendisinin yurttaş olarak ödevlerini yerine getirmesine karşın, onun gerçek evi bu varolan devlet ve onun dini değil, ama Düşüncenin dünyasıydı. Şimdi tanrıların var olup olmadıkları ve ne oldukları sorusu ortaya atıldı. Sokrates'in öğrencisi Platon Homeros'u ve Hesiodos'u, Yunanlıların dinsel tasarım yollarının başlatıcılarını Devletinden dışladı, çünkü tanrı olarak sayılması gereken şeyin Düşüncenin kabul edeceği daha yüksek bir tasarımını istiyordu. Böylece birçok yurttaş ideal dünyada yaşayabilmek için kılgısal yaşamdan, devlet işlerinden ayrıldı. Sokrates'in ilkesi kendini Atina Devletine karşı devrimci olarak gösterir; çünkü bu Devletin kendine özgü yanı Törenin onun varolma biçimi olması, yani Düşüncenin edimsel yaşamdan ayrılmazlığıdır. Sokrates dostlarını derin düşünmeye yöneltmeyi istediği zaman, söyleşi her zaman olumsuzdur, eş deyişle onları neyin Doğru olduğunu bilmediklerinin bilincine getirir. Ama Sokrates artık kendini göstermesi gereken ilkeye anlatım verdiği için ölüme mahkum edildiği zaman, bunda bir yandan Atina halkının saltık düşmanını mahkum etmiş olması gibi önemli bir haklılık yatarken, öte yandan Atinalıların Sokrates'te mahkum ettikleri şeyin aralarında daha şimdiden kök salmış olduğunu, ve öyleyse kendilerinin de eşit ölçüde suçlu ya da eşit ölçüde suçsuz olduklarını algılamak zorunda olmaları gibi derin bir trajik yan yatar. Bu duygu içinde, Sokrates'i suçlayanları mahkum ettiler ve onun suçsuz olduğunu bildirdiler. Atina'da bundan böyle Atina Devletinin tözsel kalıcılığının yıkılışı olan ilke giderek daha da gelişti: Tin kendine doyum verme, derinine düşünme yatkınlığını kazanmıştı. Yıkılışında bile Atina Tini görkemli görünür, çünkü kendini özgür olarak, liberal olarak, kıpılarını arı özgünlükleri içinde, varoldukları şekil içinde sergiler. Atinalıların Törelliklerini mezara uğurlarken içinde bulundukları dinçlik ve kaygısızlık giderek trajedinin ortasında bile sevimli ve neşelidir. Yeni kültürün daha yüksek çıkarlarını halkın kendi aptallıklarından bile haz duymasında ve Aristofanes'in içerik olarak en acı alaycılığı alan ve aynı zamanda en dizginsiz eğlenceyi kendilerinde taşıyan komedilerinden büyük keyif almasında görürüz.

Sparta'da aynı bozulma kendini gösterir, çünkü Özne kendini evrensel törel yaşama karşı kendi için geçerli kılmaya çalışır; ama orada tikel öznelliğin yalnızca tekil yanı, yozlaşma olarak yozlaşma, katıksız ahlak-

sızlık, kaba bencillik, açgözlülük, rüşvetçilik kendini gösterir. Tüm bu tutkular kendilerini Sparta'nın içersinde ve özellikle generallerinin kişiliklerinde sergiler, çünkü bunlar, çoğunlukla vatanlarından uzakta oldukları için, hem kendi devletleri hem de yardımlarına gönderildikleri devletler pahasına çıkarlar sağlamak için fırsat bulurlar.

Makedonya İmparatorluğu

Atina'nın yıkılışından sonra Sparta Hegomonyayı ele geçirdi; ama, daha önce belirtildiği gibi, onu öylesine bencil bir yolda kötüye kullandı ki, evrensel olarak nefret edilir oldu. Thebes Sparta'yı bundan böyle küçük düşürme rolünü oynayamadı, ve sonunda Fokealılar ile savaşta kendisi tükendi. Spartalılar Thebes kalesine baskın yaptıkları için, ve Fokealılar ise Delfi Apollonu'na ait olan toprak parçasını işledikleri için büyükçe bir para cezasına çarptırılmışlardı. Ama her iki devlet de ödemeyi yapmayı reddettiler, çünkü Amfiktyonik Konseyin Alman prenslerin ancak diledikleri kadar boyun eğdikleri eski Alman Meclisinden daha fazlı yetkesi yoktu. Fokealıların bu durumda Thebesliler tarafından cezalandırılmaları gerekiyordu; ama birinciler dikkate değer bir şiddet edimi yoluyla, yani Delfi'deki tapınağın kutsallığının çiğnenmesi ve yağma edilmesi yoluyla geçici bir üstünlük elde ettiler. Bu edim Yunanistan'ın yıkımını tamamladı; tapınağın kutsallığı çiğnenmiş, deyim yerindeyse tanrı öldürülmüştü; böylelikle birliğin son destek noktası yokedildi; Yunanistan'da bir bakıma her zaman Son İstenç, onun tekerklik ilkesi olmuş olan şey için saygı bir yana auldı, alaya alındı ve ayaklar altında çiğnendi.

Daha öte ilerleme şimdi bütünüyle yalındır, ve düşürülmüş bilicinin yeri bir başka karar verici istenç, edimsel olarak yetkili bir *krallık* tarafından alınır. Yabancı Makedonyalı Kral Filip biliciye saygısızlığın öcünü almayı üstlenerek kendini Yunanistan'ın efendisi yapu. Helenik Devletleri egemenliği altına aldı ve onları bağımsızlıklarının sona erdiğinin ve bundan böyle kendi başlarına duramayacaklarının bilincine uyandırdı. Küçük işlerin peşinde olma, sertlik, şiddet ve politik aldatmacalar, Filip'e karşı sık sık yöneltilen bu nefret dolu suçlamalar daha sonra Yunanistan'ın başına geçen genç *İskender*'in başına gelmedi. Onun bu tür suçlamaları üzerine çekmesi gerekmedi; kendine ilkin bir ordu kurması da gerekmedi, çünkü onu daha şimdiden önünde hazır buldu. Nasıl yalnızca Bukefalos'a binmesi, dizginlerine asılıp onu kendi istenci altına alması gerektiyse, yine öyle o Makedonya falanxım, güçlü etkisini ona Epaminondas'tan öykünen Filip'in altında sergileyen o sıkı düzenli çelik kitleyi önünde hazır buldu.

İskender antikçağın en derin ve ayrıca en engin düşünürü tarafından, *Aristoteles* tarafından eğitildi, ve eğitim onu alan insana yaraşır bir eğitimdi. İskender en derin metafizik ile tanışurıldı ve bu yolla doğal yanı

bütünüyle inceltildi, sanıların, kabalıkların, boş tasarımların önceki bağlarından bütünüyle kurtarıldı. Aristoteles bu büyük doğayı daha önce nasılsa yine öyle engellenmemiş bıraktı, ama onu gerçekliğin ne olduğunun derin bilinci ile damgaladı, ve İskender olan o deha yüklü Tini tıpkı kendi Etherinde salınımda olan özgür bir küre gibi plastik bir varlığa biçimlendirdi.

Böyle eğitilmiş olarak, İskender Yunanistan'a Asya'da önderlik edebilmek için Helenlerin başına geçti. Yirmi yaşında bir genç olarak, generalleri yaşlı ve savaş sanatında çok bilgili insanlar olan her bakımdan deneyimli bir orduya komuta etti. İskender'in amacı Yunanistan'ın ona Asya tarafından uzun bir zaman boyunca yapılmış olan herşey için öcünü almak ve sonunda Doğu ve Batı arasındaki eski çatışmayı ve kavgayı tamamlamaktı. Bu savaşımda Doğuya Yunanistan'ın ondan gördüğü kötülüklerin bedelini ödetirken, aynı zamanda ona oradan alınmış olan kültürün başlangıçları için borcunu doğuya o kültürün olgunluğunu ve yüksekliğini yayarak, ve şimdi eline geçirmiş olduğu Asya'yı bir bakıma yeniden damgalayarak ve Helenik bir ülkeye benzeterek ödedi. Bu işin büyüklüğü ve önemi onun dehası ile, kendine özgü genç bireyselliği ile denge içindeydi — bir bireysellik ki, bir benzerini bu güzellik içinde bir daha böyle bir girişimin başında görmedik. Çünkü onda yalnızca bir generalin dehası, en büyük gözüpeklik ve en büyük yiğitlik birleşmekle kalmamış, ama tüm bu özellikler insanlığının ve bireyselliğinin güzelliği yoluyla yükselmişti. Generalleri, ona bağlı olmalarına karşın, gene de uzun bir süre boyunca babasına hizmet etmişlerdi, ve bu onun konumunu güçleştirdi; çünkü büyüklüğü ve gençliği kendilerini ve geçmişin başarılarını tamamlanmış bir sorun olarak gören bu insanlar için küçük düşürücüydü; böylece duydukları haset, Kleitus durumunda olduğu gibi, kör bir öfkeye dönüşürken, İskender de büyük şiddete itildi.

İskender'in Asya seferi aynı zamanda bir keşif yolculuğuydu; çünkü Avrupalılara Doğu Dünyasını açan ve o günden bu yana hemen hemen hiçbir Avrupalının ayak basmadığı Baktria, Sogdiana, kuzey Hindistan gibi ülkelerin içerilerine giren ilk o oldu. Yürüyüşün yerine getiriliş yolu, ve daha az olmamak üzere çarpışmaların düzenindeki, genel olarak taktiklerdeki askeri deha her zaman bir hayranlık konusu olarak kalacaktır. Çarpışmalarda general olarak büyüktü, kuvvetlerini örgütlemede ve düzenlemede sağgörülüydü, ve kavganın tam ortasında en yiğit askerdi. İskender'in yaşamının 33'üncü yılında Babil'de yer alan ölümü bile bize büyüklüğünün en güzel görünümlerinden birini verir ve ordusu ile nasıl bir ilişki içinde durduğunu gösterir, çünkü onu değerinin eksiksiz bir bilinci ile ardında bırakır.

İskender'in doğru bir zamanda ölme gibi bir talihi oldu; buna belki de bir talih denebilir, ama dahaçok bir zorunluktur. Gelecek kuşakların gözleri önünde bir genç olarak kalabilmesi için erken bir ölümün

onu alıp götürmesi gerekliydi. Yukarıda belirtildiği gibi, nasıl Akhilles Yunan dünyasını başlatırsa, İskender de onu sonlandırır; ve bu gençler yalnızca kendi kişiliklerinde en güzel tablolardan birini oluşturmakla kalmazlar, ama aynı zamanda Helenik özün bütünüyle tamamlanmış bir imgesini de sunarlar. İskender işini bitirdi ve imgesini tamamladı, ve böylece arkasında dünyaya bizim güçsüz düşüncelerimizle ancak bulanıklaştırabileceğimiz en büyük ve en güzel görünümlerden birini bıraktı. İskender'in büyük dünya-tarihsel imgesi için, onu tarihçilerin arasındaki yeni kültür düşmanlarının yaptıkları gibi modern bir ölçüte, erdem ya da ahlaka göre ölçmeyi istemek yerinde olmayacaktır. Ve eğer değerini düşürmek için hiçbir ardılının olmadığı ve arkasında hiçbir hanedan bırakmadığı ileri sürülecek olursa, ondan sonra Asya'da doğan Yunan İmparatorluklarının onun hanedanları oldukları söylenebilir. İki yıl boyunca Baktria'da yaptığı seferler sonucunda Massegetalar ve İskitler ile ilişkiye girdi; orada doğan Yunan-Baktria İmparatorluğu iki yüzyıl boyunca ayakta kaldı. Oradan Yunanlılar Hindistan ile, giderek Çin ile bağlantılar kurdular. Yunan egemenliği kuzey Hindistan üzerine yayıldı ve Sandrakottos'tan (Chandraguptas) kendini ondan ilk kurtaran kral olarak söz edilir. Aynı ad ile Hintliler arasında da karşılaşılır, ama daha önce belirtilen nedenlerle bunlara fazla güvenemeyiz. Küçük Asya'da, Ermenistan'da, Suriye'de ve Babil'de başka Yunan İmparatorlukları ortaya çıktı. Ama İskender'in ardıllarının imparatorlukları arasında özellikle Mısır büyük bir bilim ve sanat özeği oldu, çünkü deşifre edilen yazıtlardan anlaşıldığı gibi mimari yapıtların büyük bir bölümü Ptolemilerin zamanına düşer. İskenderiye başlıca tecim özeği, Doğu töre ve geleneklerinin ve Batı kültürünün birleşme noktası oldu. Bunların dışında, Makedonya İmparatorluğu, Tuna'nın ötelerine dek uzanan Trakya, ve ayrıca İllyria ve Epirus imparatorlukları Yunanlı prenslerin egemenlikleri altında serpildiler.

İskender bilimlere de olağanüstü düşkündü, ve sanatların Perikles'ten sonraki en açık elli koruyucusu olmakla ünlüdür. Meier "Sanat Tarihi"nde İskender'in bilgili sanat sevgisinin ona fetihlerinden daha az olmamak üzere ölümsüz bir ün kazandıracak olduğunu söyler.

KESİM ÜÇ
Yunan Tinin Düşüşü

Helenik Dünyanın Yunanistan'ın talihsizliğinin ayrıntılı gelişimini kapsayan bu üçüncü dönemi bizi daha az ilgilendirir. İskender'in şimdi Krallar olarak bağımsız konumları içinde ortaya çıkan önceki generalleri birbirleri ile uzun süren savaşlara giriştiler ve hemen hemen tümü de yazgının en inanılmaz devrimlerini yaşadılar. Bu bakımdan özellikle dikkati çeken ve öne çıkan Demetrius Poliorketes'in yaşamıdır.

Yunanistan'da devletler varlıklarını sürdürdüler; Filip ve İskender tarafından zayıflıklarının bilincine uyandırılarak, görünüşte bir yaşam ile durumu kurtardılar, gerçek olmayan bir bağımsızlık ile övündüler. Bağımsızlığın verdiği öz-duyguyu taşıyamadılar; ve devletlerin başına diplomatik devlet adamları geçti; bunlar örneğin Perikles gibi aynı zamanda generaller de olan söylevciler değillerdi. Yunanistan'ın ülkeleri şimdi Yunan devletlerinde egemenliği ele geçirmek için, ama ayrıca onların yandaşlıkları, özellikle Atina'nın yandaşlığı için sürekli olarak yarışan çeşitli krallar ile değişik ilişkilere girdiler; çünkü Atina bir güç olarak olmasa da, yüksek sanatların ve bilimlerin, özellikle felsefenin ve diluzluğunun özeği olarak etkileyiciliğini sürdürdü. Bunun yanısıra kendini başka devletlerde egemen olan ve onları küçük düşüren aşırılıklardan, kabalıklardan ve tutkulardan da daha özgür tuttu; Suriye ve Mısır kralları Atina'ya tahıl ve daha başka yararlı mallar türünde büyük armağanlar sunmayı bir onur olarak gördüler. Öte yandan, böyle krallar Yunan kentlerini ve devletlerini bağımsız kılmayı ve tutmayı kendilerinin şanına saydılar. *Yunanistan'ın Kurtarılması* bir bakıma evrensel bir belgi oldu ve Yunanistan'ın *Kurtarıcısı* sanını kazanmak yüksek bir şan olarak görüldü. Ama eğer bu sözcüğün iç politik anlamına yakından bakarsak, onunla denmek istenen şeyin yerel bir Yunan Devletinin önemli bir üstünlük konumuna gelmesinin önüne geçmek ve tümünü de ayrılık ve dağınıklık yoluyla bir güçsüzlük konumu içinde tutmak olduğunu görürüz.

Yunan Devletlerini birbirlerinden ayırdeden tikel özgünlük her biri kendi tikel karakteri ve tikel varoluşu ile güzel tanrıların arasındaki ayrım gibiydi, ve gene de öyle bir yolda ki, bu tikellik tümüne ortak olan tanrıya bir zarar vermiyordu. Buna göre bu tanrı zayıflayınca ve devletlerden yitip gidince, geriye kuru bir tikellikten başka birşey kalmadı — kendini dikbaşlılıkla ileri sürmede direten ve tam bu nedenle saltık olarak bağımlılığa ve başkaları ile çatışmaya düşen itici tikellik. Gene de zayıflık ve sefillik duygusu tek tek birleşmelere götürdü. *Aetolialılar* ve bağlaşıkları, bir soyguncular halkı olarak, başka devletlere karşı haksızlık, şiddet, dolandırıcılık ve küstahlığı kendi devlet tüzeleri yaptılar. Sparta utanç verici tiranların ve tiksinti verici tutkuların egemenliği altındaydı ve bu durumda Makedonya Krallarına bağımlıydı. Boeotia'ya özgü öznellik, Thebes parıltısının sönüşünden sonra, tembelliğe ve kaba duyusal hazlara düşkünlüğün bayağılığına battı. *Akha Ligası* birleşme amacı (tiranların sürülmesi) yoluyla, dürüstlük ve topluluk duygusu yoluyla kendini gösterdi. Ama o da en dolambaçlı politik oyunlara sığınmak zorunda kaldı. Burada bütününde gördüğümüz şey *diplomatik* bir durum, en çeşitli dış çıkarlar ile sonsuz bir karmaşa, iplikleri sürekli olarak yeniden birleştirilen ustaca bir dokuma işi ve oyunculuktur.

Bencillik ve kösnü yaşamı nedeniyle diriliklerini yitirerek her biri yine dışarıya dönen ve kendi yurduna ihanet ederek başka krallardan

bağış dilenen bölüngülere dağılmış devletlerin iç durumunda ilgi noktası bundan böyle bu devletlerin yazgıları değil, ama evrensel bozulmanın ortasında ayağa kalkan ve kendilerini soylu bir yolda anavatanlarına adayan büyük bireylerdir; bunlar büyük trajik karakterler olarak görünürler ki, dehaları ve en yeğin çabaları ile gene de kötülükleri kökünden söküp atamazlar, ve anavatanlarına yeniden dinginlik, düzen ve özgürlük kazandırmış olmanın doyumunu yaşayamadan, giderek gelecek kuşaklar için kendilerinin lekesiz anılarını bırakmayı bile başaramadan kavgalarında yitip giderler. Livius önsözünde şunları söyler: "Zamanımızda ne kusurlarımıza ne de onları düzeltmenin araçlarına dayanabiliriz." Ama bu sözler şanlı ve soylu olduğu gibi, düşkırıklığının pekinliğini de kendi içinde taşıyan bir girişimi başlatan bu son Yunanlılar için de eşit ölçüde geçerlidir. Agis ve Kleomenes, Aratus ve Filofömen böylece uluslarının iyiliği için çabalarında yenik düştüler. Plutark bu zamanların çok karakteristik bir tablosunu bize o günlerde yaşamış bireylerin önemlerini anlatarak çizer.

Ama Yunan Tarihinin üçüncü dönemi bunların ötesinde Yunanlılardan sonra dünya-tarihsel önem kazanacak olan ulus ile teması kapsar; ve bu temasın başlıca gerekçesi, daha öncekiler gibi, Yunanistan'ın kurtarılması idi. Son Makedonya Kralı Perseus'un İÖ 168'de Romalılar tarafından yenilmesinden ve utku içinde Roma'ya getirilmesinden sonra, Akha Ligası saldırıya uğrayıp dağıldı, ve sonunda İÖ 146'da Korinth yokedildi. Polybius'un betimlediği Yunanistan'a baktığımızda, nasıl soylu bir bireyselliğin bu durum üzerine yalnızca umutsuzluğa düşerek felsefeye geri çekildiğini, ve eğer eyleme geçecek olursa savaşımında ancak ölmeyi başarabildiğini görürüz. Tutkuların bu tikellikleri ile, iyiyi ve kötüyü birlikte ezen bu dağılmışlık ile karşıtlık içinde kör bir yazgı, çelik bir güç durur ki, o onursuz durumu tüm güçsüzlüğü içinde açığa sermeye ve onu çığlıklar ortasında parçalamaya hazırdır; çünkü iyileşme, düzelme, avunç olanaksızdır. Ama bu ezici Yazgı Roma gücüdür.

UÇUNCU BOLUM

Roma Dünyası

Napoleon Trajedinin doğası üzerine *Goethe* ile konuşurken yenisinin eskisinden özsel olarak ayrı olduğunu, çünkü bundan böyle önünde insanların boyun eğecekleri bir Yazgımızın olmadığını, eski Yazgının yerini Politikanın aldığını söyler. Bu öyleyse Trajedi için modern Yazgı olarak, koşulların bireyselliği kendine boyun eğdiren direnilmez gücü olarak kullanılmalıydı. *Roma Dünyası* böyle bir güçtür ki, törel bireyleri bir araya bağlamak için, tüm tanrıları ve tüm tinleri dünya egemenliği Pantheonuna toplamak ve böylece onlardan soyut bir Evrensel yapabilmek için seçilmiştir. Roma ve Pers ilkeleri arasındaki ayrım birincinin tüm dirimliliği boğarken, ikincinin onu en tam ölçüde varolmayı bırakmış olmasıdır. Devletin ereği törel yaşamları içindeki bireylerin ona adanması olduğu için, dünya bir hüzün içine gömülür, kalbi kırılır, ve Tinin mutsuzluk Duygusuna kapılmış doğallığının *işi biter.* Gene de duvulurüstü Tin, Hıristiyanlıktaki özgür Tin ancak bu Duygudan ortaya çıkabildi.

Yunan ilkesinde tinselliği sevinci içinde, neşesi içinde ve hazzı içinde gördük; Tin henüz soyutlamaya geri çekilmiş değildi, henüz Doğa öğesi ile, bireylerin tikellikleri ile yüklüydü, ve bu nedenle bireylerin kendilerinin erdemleri törel sanat yapıtları oldular. Soyut evrensel [tüzel] Kişilik henüz bulunmuyordu, çünkü Tin kendini ilkin insanlık üzerinde katı disiplini uygulaması gereken bu soyut Evrensellik biçimine geliştirmek zorundadır. Burada Roma'da bundan böyle özgür Evrenselliği, bu Soyut Özgürlüğü buluruz ki, bir yandan soyut Devleti, politikayı ve gücü somut bireyselliğin üzerine koyarken ve bunu bütünüyle altgüdümlü kılarken, öte yandan bu Evrensellik ile karşıtlık içinde Kişiliği, kendi içindeki Benin özgürlüğünü yaratır ki, hiç kuşkusuz bireysellikten ayırdedilmelidir. Çünkü Kişilik Tüzenin temel belirlenimini oluşturur: Başlıca Mülkiyette belirli-Varlığa çıkar, ama dirimli Tinin bireyselliği ilgilendiren somut belirlenimlerine ilgisizdir. Roma'yı oluşturan bu iki öğe, kendi için politik Evrensellik ve kendi içindeki bireyin Soyut Özgürlüğü, ilk olarak Içselliğin kendisinin biçiminde görünürler. Bu İçsellik, Yunan Tininin bozulması olarak gördüğümüz bu kendi içine

geri dönüş burada üzerinde Dünya Tarihinin yeni bir yanının doğduğu zemin olur. Roma Dünyasını irdelemede işimiz somut olarak tinsel, kendi içinde varsıl bir yaşam ile değildir; tersine, ondaki dünya-tarihsel kıpı Evrensellik soyutlamasıdır, ve ruhsuz ve yüreksiz bir sertlik ile izlenen erek salt o soyutlamayı geçerli kılabilme uğruna *Egemenlik*tir.

Yunanistan'da *Demokrasi* politik yaşamın temel belirlenimi idi, tıpkı Doğuda bu belirlenimin *Despotizm* olması gibi; burada şimdi *Aristokrasi*, ve bunun hiç kuşkusuz halk ile karşıtlık içinde duran sert bir türü vardır. Yunanistan'da da Demokrasi kendini parçalamış, ama bu bölüngüler tarzında olmuştur; Roma'da Bütünü bölünmüş tutan şey ilkelerdir; bu ilkeler birbirlerine karşı düşmanlık içinde dururlar ve birbirleri ile savaşırlar; ilkin Aristokrasi Krallar ile, sonra Plebler Aristokrasi ile, ta ki Demokrasi üstünlüğü ele geçirinceye dek; o zaman bölüngüler ortaya çıkarlar ki, bunlardan dünyaya boyun eğdirmiş olan büyük bireylerin o geç Aristokrasisi doğmuştur. Bu ikicilik sözcüğün asıl anlamında Roma'nın en iç varlığını anlatan şeydir.

Bilginlik Roma Tarihini çeşitli bakış açılarından irdelemiş ve çok değişik ve karşıt görüşler geliştirmiştir; bu Tarihçiler, Filolojistler ve Tüzeciler olmak üzere üç ayrı bilginler sınıfı tarafından işlenen eski Roma Tarihi için özellikle geçerlidir. Tarihçiler ana çizgilere sarılır ve tarih olarak tarihe saygı gösterirler, öyle ki nerede olduğumuzu bulmanın en iyi yolu onları izlemektir, çünkü belirleyici olaylara haklarını verirler. Filolojistlerde durum başka türlüdür, çünkü genel olarak kabul edilen olguları daha az önemli görürler ve çeşitli yollarda bileştirilebilecek tekilliklere daha çok yönelirler. Bu bileşimler ilkin tarihsel önsavlar olarak, ama çok geçmeden doğrulanmış olgular olarak geçerli görülürler. Filolojistler ile aynı derecede olmak üzere, Tüzeciler de Roma Tüzesi durumunda en küçük ayrıntıları araştırmış ve onlara önsavlar karıştırmışlardır. Sonuç en eski Roma tarihinin baştan sona masal olarak bildirilmesi olmuş, bu yolla bu araştırma alanı bütünüyle her zaman en az şeyin elde edileceği yerde en büyük çabayı harcayan bilginliğin alanına getirilmiştir. Eğer bir yanda Yunanlıların şiirlerinin ve mitlerinin en derin tarihsel gerçeklikleri kapsamaları gerekiyorsa ve böylece tarihe çevriliyorlarsa, buna karşı Romalıların üzerine mitler ve şiirsel tablolar yapıştırılır ve şimdiye dek sıradan ve tarihsel olarak kabul edilmiş olan şeylerin temeline epik şiirler koyulur.

Bu ön anımsatmalardan sonra, şimdi *Yerin* betimlemesine geçiyoruz.

Roma Dünyası özeğini Yunanistan'a bütünüyle benzeyen ve onun gibi bir yarımada oluşturan ama yalnızca onun kadar girintili olmayan Italya'da bulur. Bu ülkede Roma Kentinin kendisi özeklerin özeğini oluşturmuştur. Napoleon "Anılar"ında eğer Italya bağımsız olsaydı ve bir bütün oluştursaydı hangi kentin başkent olmaya en uygun olacağı sorusunu ele alır. Roma, Venedik, Milano kendilerini öne sürebilirler; ama bu kentlerden hiç birinin bir özek olamayacağı hemen ortaya

çıkar. Kuzey İtalya Po nehrinin bir havzasını oluşturur ve asıl yarımadadan çok ayrıdır; Venedik Güney ile değil, ama yalnızca Yukarı İtalya ile bağıntılıdır; öte yandan Roma hiç kuşkusuz Orta ve Aşağı İtalya için bir özek olabilir, ama ona Yukarı İtalya'da bağlı olan topraklar için ancak yapay ve zoraki bir yolda başkent olacaktır. *Roma Devleti coğrafi olarak olduğu gibi tarihsel olarak da Zorbalık kıpısı üzerine dayanır.*

İtalya'nın yeri öyleyse örneğin Nil vadisi gibi doğal bir birlik sunmaz; birlik Makedonya'nın egemenliği yoluyla Yunanistan'a verdiği türde bir birlikti, üstelik üzerinde çok değişik ulusların yaşadıkları İtalya'nın Yunanistan'ın kültür eşitliği yoluyla taşıdığı o tinsel türdeşlikten yoksun olmasına karşın. Niebuhr Roma tarihi üzerine çalışmasına İtalya'nın halkları üzerine çok bilgece bir incelemeyi önsöz yapmıştır; ama bunda o halklarla Roma tarihi arasında bir bağıntının bulunduğunu görmek olanaklı değildir. Genel olarak, Niebuhr'un Tarihi yalnızca Roma Tarihinin bir eleştirisi olarak görülmelidir, çünkü hiçbir biçimde bir Tarih birliği taşımayan bir dizi incelemeden oluşur.

Roma Dünyasının genel ilkesi olarak öznel İçselliği gördük. Roma Tarihinin süreci buna göre iç kapanmışlığın, kendi içindeki öz-pekinliğinin olgusalhğın dışsallığına genişlemesidir. Öznel İçsellik ilkesi dolduruluşunu ve içeriğini ilk olarak yalnızca dışarıdan, tikel egemenliğin, hükümetin vb. istenci yoluyla kazanır. Gelişme İçselliğin özel mülkiyette kendine olgusalhk veren soyut Kişiliğe arınmasından oluşur; ve o zaman dağılgan Kişiler ancak despotik güç yoluyla bir arada tutulabilirler. Roma Dünyasının evrensel süreci şudur: Kutsal İçsellikten karşıtına geçiş. Gelişme burada Yunanistan'da olduğu gibi ilkenin yalnızca içeriğini açması ve yayılması değildir; tersine, bozulma olarak ortaya çıkmayan, ama ilkenin kendisi yoluyla istenen ve koyulan karşıta geçiştir. — Roma Tarihinin belirli ayrımlarına gelince, genel bölümleme Krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluktur, sanki bu biçimlerde değişik ilkeler ortaya çıkıyormuş gibi; gene de, gelişmenin bu biçimlerinin temelinde Roma Tininin aynı ilkesi yatar. Bölümlemede dahaçok dünya-tarihsel süreci göz önünde tutmalıyız. Daha önce her dünya-tarihsel ulusun tarihi üç döneme ayrılmıştı, ve bu bildirim kendini burada da doğrulamalıdır. *İlk dönem* Roma'nın başlangıçlarını kapsar; bunda özde karşıt olan belirlenimler henüz dingin birlik içinde uykudadırlar, ta ki karşıtlıklar kendi içlerinde güçleninceye ve karşıtlığı kendi içinde doğurma ve kalıcı olarak taşıma yoluyla Devletin birliği güçleninceye dek. Bu kuvvet ile Devlet daha sonra, *ikinci dönemde*, dışa doğru döner ve Dünya Tarihinin sahnesine çıkar; bu Roma'nın en güzel dönemidir — Kartaca Savaşları ve önceki dünya-tarihsel ulus ile temas. Doğuya doğru geniş bir sahne açılır; bu temas zamanındaki tarih Polybius tarafından ele alınmıştır. Roma İmparatorluğu şimdi dünyanın fethinde sonuçlanan ve düşüşünü hazırlayan genişlemeyi kazanmıştır. İç dağılma ortaya çıkmış, bu arada karşıtlık kendini kendi içinde çelişkiye ve tam bağdaşmaz-

lığa geliştirmiştir; *üçüncü dönemi* belirten Despotizm ile sonlanır. Roma gücü burada görkemli, parlak görünür, ama aynı zamanda kendi içinde kırılmıştır ve Imparatorluk ile birlikte başlayan Hıristiyan Dini büyük bir yaygınlık kazanır. Üçüncü dönem son olarak Kuzey ile ve şimdi dünya-tarihsel olması gereken Germanik halklarla teması kapsar.

BİRİNCİ KESİM

İkinci Kartaca Savaşına Dek Roma

ALTKESİM BİR

Roma Tininin Öğeleri

Roma Tarihine gelmeden önce, genel olarak *Roma Tininin öğelerini* irdelemeliyiz ve bu bağıntı içinde herşeyden önce Roma'nın doğuşundan söz etmeli ve onu araştırmalıyız. Roma bilinen *ülkelerin dışında*, eş deyişle üç değişik bölgenin, Latinlerin, Sabinler ve Etrüsklerin bölgelerinin buluştuğu bir açıda doğdu; kökeni eski zamanlara uzanan doğal ataerkil bağlar tarafından bir araya getirilmiş eski bir kabileden oluşmuyordu (belki de Persler durumunda olduğu gibi, ki bunlar gene de daha o zaman büyük bir imparatorluğu yönetiyorlardı); tersine, Roma baştan sona yapay ve zoraki bir birlikti, kendiliğinden gelişmiş değildi. Anlatıldığına göre Aenas tarafından İtalya'ya getirilen Truvahların soyundan gelenler Roma'yı kurmuşlardı, çünkü Asya ile bağlantıya çok değer verilirdi, ve Italya, Fransa ve Almanya'nın kendisinde (Xanten) kökenlerini ya da adlarını geriye kaçak Truvalılara bağlayan pekçok kent vardır. Livius Roma'nın eski kabilelerinden, Ramnenses, Titienses ve Luceres'ten söz eder; eğer şimdi bunları değişik uluslar olarak görecek ve aslında Roma'yı oluşturan öğeler olduklarını ileri sürecek olursak — bir görüş ki, yakın zamanlarda sık sık geçerlik kazanmaya çalışmıştır —, tarihten kalıt aldıklarımızı doğrudan doğruya bir yana atmış oluruz. Tüm tarihçiler eski bir dönemde Roma'nın tepeleri üzerinde şeflerin önderliği altındaki çobanların dolaşmakta oldukları, ilk Roma topluluğunun bir haydutlar devleti olarak şekillendiği, ve bölgenin dağınık nüfusunun ancak güçlükle ortak bir yaşamda bir araya getirilebildiği gibi noktalarda anlaşırlar. Tüm bu durumların daha ayrıntılı açıklamaları da vardır. O haydut çobanlar onlara katılmayı isteyen herkesi kabul ettiler (Livius buna bir *colluvies* der). Aralarında Roma'nın uzandığı üç bölgenin ayaktakımı yeni kentte toplandı. Tarihçiler bu noktanın nehre yakın bir tepe üzerinde çok iyi seçilmiş ve tüm suçlular için bir sığınma yeri yapılmaya çok uygun olduğunu belirtirler. Yeni kurulan devlette hiçbir kadının bulunmadığı, ve komşu devletlerin onunla evlilik ilişkilerine girilmesini istemedikleri de eşit ölçüde tarihseldir: Bu iki durum da Roma'yı başka devletlerin onunla her-

hangi bir ortaklık ilişkisine girmeyi istemedikleri bir haydutlar birliği olarak gösterir. Bunlar dinsel bayramlarına davetleri de reddettiler, ve yalnızca saf bir tarımcı halk olan ve Livius'un dediği gibi aralarında bir *tristis atque terrica superstitio*nun egemen olduğu Sabinler bir ölçüde boşinançtan, bir ölçüde korkudan çağrıyı kabul ettiler. Sabin kadınlarının kaçırılması da evrensel olarak kabul edilen tarihsel bir olgudur. Bunda Dinin genç Devletin amaçları için araç olarak kullanılması gibi çok tipik bir nokta yatar. Bir başka genişleme yolu da komşu ve ele geçirilen kentlerin halkının Roma'ya getirilmesiydi. Daha sonraları yabancılar kendi istekleriyle de Roma'ya geldiler — örneğin bütün bağımlıları ile birlikte gelen çok ünlü Claudi ailesi gibi. Saygın bir aileye ait olan Korintli Demaratos Etruria'ya yerleşti; ama bir sürgün ve yabancı olduğu için orada çok az saygı gördü; Livius'un anlattığına göre, oğlu Lucumo bu aşağılanmaya daha fazla dayanamayarak Roma'ya gitti, çünkü orada yeni bir halk ve bir *repentina atque ex virtute nobilitas* vardı. Lucumo öyle büyük bir saygınlık kazandı ki, daha sonra kral oldu.

Roma'nın özgünlüğü için özsel temel olarak görülmesi gereken şey Devletin bu kuruluşudur. Çünkü en sert disiplini ve birlik ereği için özveriyi dolaysızca kendisi ile birlikte taşır. Ilk olarak kendini oluşturması gereken ve zor üzerine dayanan bir Devlet zor yoluyla bir arada tutulmalıdır. Böyle bir kökenden türeyen şey törel, liberal bir bağlantı değil, ama zoraki bir altgüdüm durumudur. Roma için *virtus* yüreklilıktir; ama bu salt kişisel yüreklilik değildir, tersine kendini özsel olarak yoldaşlık birlikteliği içinde gösterir; bu birliktelik en yüksek değer olarak geçerlidir ve her tür zorbalık ile birleşmiş olabilir. Romalılar böyle kapalı bir birlik oluştururken, hiç kuşkusuz Lakedaemonyalılar durumunda olduğu gibi yenilmiş ve baskı altında tutulan bir halk ile bir iç karşıtlık durumunda değildiler; ama içlerinde *Patrisyenler* ve *Plebler* arasında bir ayrılık ve bir kavga doğdu. Bu karşıtlık mitsel olarak düşman kardeşlerde, Romulus ve Remus'ta anıştırılır. Remus Aventin Tepesine gömüldü; bu kötü cinlere adanmıştır, ve Ayrılıkçı Plebler oraya giderler. O zaman bu ayrımın nasıl ortaya çıktığı sorusu doğar. Daha önce belirtildiği gibi, Roma haydut çobanlardan ve her tür ayaktakımının bir araya gelmesiyle oluşmuştu; daha sonraları ele geçirilen ve yokedilen kentlerin nüfusları da oraya katıldılar. Daha zayıf, daha yoksul, daha geç katılmış olanlar zorunlu olarak başlangıçta kenti kurmuş ve kendilerini yiğitlik ve varsıllık yoluyla seçkinleştirmiş olanlara karşı bir değersizlik ve bağımlılık ilişkisi içinde dururlar. Bu yüzden yakın zamanlarda beğenilen bir önsava, Patrisyenlerin özel bir kabile olmuş oldukları görüşüne sığınmak gereksizdir.

Pleblerin Patrisyenlere bağımlılığı sık sık bütünüyle yasal bir ilişki olarak, giderek kutsal bir ilişki olarak sunulur, çünkü *sacra* Patrisyenlerin elindeyken, Plebler ise onlarsız bir bakıma tanrılardan yoksun ola-

caklardır. Plebler ikiyüzlü saçmalıklarını (*ad decipiendam plebem*, Cicero) Patrisyenlere bıraktılar ve onların *sacra* ve işaretlerine hiç önem vermediler; ama politik hakları bu kutsal ayinlerden ayırdıkları ve onları kendileri için ileri sürdükleri zaman, bu yüzden kutsal şeyleri saygısızca çiğnemiş olmakla ancak politik devlet gücünü kurtaran ve duyunç özgürlüğünü ileri süren Protestanlar kadar suçluydular. Belirtildiği gibi, Patrisyenlerin ve Pleblerin ilişkisi öyle bir yolda görülmelidir ki, yoksul ve bu yüzden çaresiz olanlar kendilerini daha varsıl ve daha saygın olanlara bağlamaya ve onlardan *patrocinium* istemeye zorlandılar; varsılların bu koruma ilişkisinde korunanlara Klientler [*cliens*] dendi. Ama çok geçmeden Pleblerin Klientlerden bir noktada daha ayrıldıklarını buluruz. Patrisyenler ve Plebler arasındaki çekişmelerde Klientler Patronlarına sarıldılar, üstelik aynı zamanda Pleblere ait olmalarına karşın. Klientlerin bu ilişkilerinin tüzel ve yasal bir ilişki olmaması yasaların tüm sınıfların arasına getirilmesi ve bilinmeleri yoluyla Klient ilişkisinin aşamalı olarak yitmesinden açıktır; çünkü bireyler korunmayı yasalarda bulur bulmaz, o geçici gereksinim zorunlu olarak sona erdi.

Devletin ilk yağmacı başlangıçlarında her yurttaş zorunlu olarak askerdi, çünkü devlet savaş üzerine dayanıyordu; bu yük eziciydi, çünkü her yurttaş savaş için kendini kendisi desteklemek zorundaydı. Bu durum çok büyük bir borçlanmanın doğmasına yol açtı ve Plebler Patrisyenlerin ellerine düştüler. Yasaların getirilmesiyle bu keyfi ilişki zorunlu olarak, ama aşamalı olarak kaldırıldı, çünkü Patrisyenler Plebleri aitlik ilişkisinden hemen bırakma eğiliminde olmak bir yana, tersine bağımlılığı sürekli kılmayı istiyorlardı. On İki Tablet Yasaları henüz belirsiz pekçok nokta kapsıyordu; yargıçların özencine henüz çok şey bırakılmıştı; yargıçlar ise yalnızca Patrisyenlerden oluşuyordu; ve böylece Patrisyenler ve Plebler arasındaki çelişki çok ileri bir tarihe dek sürdü. Plebler tüm yüksek konumlara ancak aşamalı olarak tırmanabildiler ve daha önceleri yalnızca Patrisyenlere ait olan yetkilere eriştiler.

Yunanlıların yaşamında, gerçi o da ataerkil ilişkiden doğmamış olsa da, *Aile* sevgisi ve Aile bağı daha ilk başlangıçlarında bulunuyordu, ve durumlarının barışçıl ereği denizin ve karanın soygunculardan temizlenmesini koşul olarak gerektiriyordu. Buna karşı Roma'nın kurucuları, Romulus ve Remus, efsaneye göre, kendileri haydutlardır ve daha başından Aileden atılmışlar ve Aile sevgisi içinde büyümemişlerdir. Benzer olarak, ilk Romalılar kadınlarını özgür teklif ve bunun kabulü yoluyla değil, ama zor yoluyla kazanmışlardır. Roma yaşamının yabanıl bir kabalık içinde ve doğal törellik duygularının dışlanmasıyla yer alan bu başlangıcı onun bir öğesini, Aile ilişkilerine karşı sertliği kendisi ile birlikte getirir; bu bencil bir sertliktir ki, daha sonra göreceğimiz Roma törelerinin ve yasalarınm temel belirlenimini oluşturur. Böylece Romalılar arasında Aile ilişkisini güzel ve özgür bir sevgi ve duygu ilişkisi olarak bulmayız; tersine, güvenin yerini sertlik, bağımlılık ve altgüdüm

ilkesi alır. Evlilik, katı ve biçimsel şekli içinde, sözcüğün asıl anlamında bütünüyle şeylerin bir ilişkisi türündeydi; karı kocanın iyeliğine aitti (*in manum conventio*), ve evlilik töreni başka bir satın alma durumunda da bulunabilecek bir biçimde bir *coemtio* üzerine dayanıyordu. Koca karısı üzerinde bir hak kazanırdı, tıpkı kızı üzerinde olduğu gibi; ve karısının mülkiyeti üzerinde de hakkı vardı, öyle ki kadın kazandığı herşeyi kocası için kazanırdı. Cumhuriyetin iyi günleri sırasında, evlilik töreni dinsel bir tören ile, *confarreatio* ile sonlanırdı, ama daha sonra bundan vazgeçildi. Kocanın *coemtio* yoluyla kazandığı güç *usus* denilen biçime göre evlendiği zaman olduğundan, eş deyişle kadın bir yılda bir *trinoctium* dışında erkeğin evinde kaldığı zaman olduğundan daha az değildi. Eğer erkek *manum conventio*daki biçimlerden birine göre evlenmemişse, kadın ya babasının gücü altında ya da *agnate*lerinin, erkek yanındaki akrabalarının koruyuculuğu altında kalırdı ve erkeğe karşı özgürdü. Öyleyse kadının koca ve evliliğin kendisi yoluyla onurunu kazanması yerine, Romalı *matrone* onur ve değeri yalnızca kocadan bağımsızlık yoluyla kazanırdı. Eğer daha serbest bir koşulda, yani evliliğin *confarreatio* tarafından kutsanması olmaksızın evlenmiş olan bir koca karısından ayrılmak isterse, onu hemen gönderebilirdi. — Oğulların ilişkisi bütünüyle benzerdi; bir yandan babanın gücü karşısında yaklaşık olarak evlilik gücü karşısındaki karı kadar altgüdümlüydüler; hiçbir mülkiyetleri olamazdı ve devlette yüksek bir görevlerinin olup olmaması hiçbir ayrım getirmezdi (yalnızca *peculia castrensia* ve *adventitita* burada bir ayrımı temellendirir); ama öte yandan azat edildikleri zaman, babaları ve aileleri ile hiçbir bağları kalmazdı. Burada çocukların ilişkisinin kölelerin ilişkisine nasıl benzediğinin bir göstergesini azat edilmiş çocukların geçmek zorunda oldukları *imaginaria servitus* (*mancipium*) sunar. — Kalıt ile bağıntı içinde törel olan şey çocukların kalıtı eşit yollarda paylaşmaları olacaktır. Buna karşı Romalılar durumunda kalıt bırakmada keyfilikler kendilerini en kaba biçimlerde gösterirler.

Törelliğin temel ilişkilerini burada böyle yozlaşmış ve töresizleştirilmiş görürüz. Romalıların bu özel yana göre töreye aykırı etkin sertliklerine zorunlu olarak politik birliklerindeki edilgin sertlikleri karşılık düşer. Romalının Devletten gördüğü sertliğin ödencesi kendi ailesi karşısında yararlanmasına izin verilen aynı sertlikti: Bir yanda köleyken, öte yanda despottu. Bu Roma büyüklüğünü oluşturur ki, özgünlüğü bireylerin Devlet ile, onun yasaları ile ve buyrukları ile birliklerindeki bükülmez sertlikti. Bu Tinin daha yakın bir görünüşünü kazanabilmek için, yalnızca askerler ya da generaller olarak düşmana karşı duran ya da elçiler olarak ortaya çıkan Roma kahramanlarının eylemlerini göz önüne getirmek yeterli değildir, çünkü bu durumlarda hiçbir duraksama olmaksızın bütün duyguları ve düşünceleri ile devlete ve onun buyruklarına aittirler; ama özellikle Pleblerin Patrisyenlere karşı ayaklanma zamanlarındaki davranışlarına da bakmamız gerekir. Plebler ayaklanmada ve

yasal düzenin çözülmesinde salt biçimsellikler yoluyla yeniden yatıştırılmak için ve haklı ya da haksız istemlerinin yerine getirilmesi konusunda ne kadar sık aldatılmışlardır! Ve ne savaş ne de bir düşman tehlikesi varken, salt Plebleri askere alabilmek ve askeri bir yeminle katı bir boyun eğme yükümlülüğü altına getirebilmek için Senato tarafından örneğin bir Diktatörün seçilmesine ne kadar sık başvurulmuştur! Plebleri kayıracak yasaları geçirebilmek Licinius'un on yılını aldı; Plebler öteki tribünlerin biçimsel karşıçıkışları nedeniyle oyalanmaya izin verdiler ve bu yasaların geciken uygulamaları için daha da büyük bir dayançla beklediler. Ama böyle bir yatkınlığın ve karakterin ne yolla üretilebileceği sorulabilir. Uretilemez; ama, temel kıpısına göre, ilk haydutlar topluluğundan türeyişte, sonra onda birleşen halkın kendine özgü doğasında, son olarak zamanı gelmiş olan Dünya Tininin belirliliğinde yatar. Roma halkının öğeleri Etrüskler, Latinler ve Sabinler idiler; bunlar Roma Tinine doğru içsel ve doğal bir yatkınlık taşımış olmalıdırlar. Eski İtalyan halklarının tin, karakter ve yaşamları hakkında çok az şey biliriz — Roma tarihçiliğine özgü düşüncesizlik nedeniyle —, ve bunları da çoğunlukla Roma tarihi üzerine yazmış olan Yunanlılar yoluyla biliriz. Ama Romalıların genel karakterleri üzerine diyebiliriz ki, Doğuda gördüğümüz o ilk yabanıl şiire ve sonlu herşeyin evrilmesine karşı, Yunan Tininin güzel, uyumlu şiirine ve iyi dengeli özgürlüğüne karşı, burada Romalılar durumunda yaşamın *düzyazısı*, kendi için sonluluğun bilinci, Anlağın soyutlaması ve Kişiliğin sertliği ortaya çıkar ki, Ailede bile doğal törelliğe dek ulaşamaz, ama yüreksiz ve ruhsuz Bir olarak kalır ve bu Birlerin Birliğini ancak soyut Evrensellikte koyar.

Tinin bu aşırı yavanlığını Etrüsk sanatında buluruz ki, uygulayımdaki eksiksizliğe ve gösterimdeki doğaya bağlılığa karşın, Yunan İdealliğinden ve Güzelliğinden en küçük bir iz taşımaz; bu durumu Roma Tüzesinin ve Roma Dininin gelişiminde de görürüz.

Roma dünyasının özgür olmayan, tinsellikten yoksun ve ruhsuz Anlağına *pozitif Tüze*nin kökenini ve gelişimini borçluyuz. Çünkü yukarıda daha önce Doğuda nasıl kendinde törel ve ahlaksal ilişkilerin tüzel buyruklar yapıldıklarını gördük; giderek Yunanlılarda bile Töre aynı zamanda tüzel Haktı, ve tam bu nedenle Anayasa bütünüyle törelere ve duygusal yatkınlığa bağımlıydı ve henüz değişken İçe ve tikel Öznelliğe karşı kendi içinde sağlamlık taşımıyordu. Romalılar şimdi bu önemli ayrılmayı tamamladılar ve bir Tüze İlkesi buldular ki, dışsaldır, e.d. duygusal eğilime ve yüreğe bağlı değildir. Böylece bize *biçime* göre büyük bir armağan sundular; bu kısır Anlağın kurbanı olmaksızın, onu kendi için Bilgeliğin ve Usun en son noktası olarak görmeksizin, o armağanı kullanabilir ve ondan yararlanabiliriz. Onlar onun altında yaşayarak onun kurbanları oldular; ama başkaları için tam böylelikle Tinin Özgürlüğünü, yani bu yolla sonlunun ve dışsalın o alanından kurtulan iç Özgürlüğü kazandılar. Tinin, Yüreğin, Duygusal Yatkınlığın,

Dinin şimdi artık o soyut tüzel Anlak ile karışmaktan korkmaları gerekmez. Sanatın da dışsal yanı vardır; Sanatta mekanik elişi kendini tam olarak hazırlayınca özgür Sanat doğabilir ve kendini sergileyebilir. Ama elişinden başka hiçbirşey bilmeyenlere ve daha ötesini istemeyenlere acımak gerekir, tıpkı Sanat doğduğu zaman gene de elişini en yüksek olarak görmede diretenlere de acımak gerektiği gibi.

Romalıların böylece sonluluğun soyut Anlağına bağlandıklarını görürüz. Bu onların *Din*deki en yüksek belirlenimleri ve buna göre ayrıca en yüksek bilinçleridir. Gerçekte 'bağlanmışlık' Romalıların Diniydi; buna karşı Yunanlılar arasında Din özgür düşlemin sevinciydi. Yunan ve Roma dinlerini aynı görmeye alışmışızdır, ve Jüpiter, Minerva vb. adlarını sık sık onları Yunan tanrılarından ayırdetmeksizin Roma tanrıları olarak kullanırız. Bu Yunan tanrılarının az çok Romalılar arasına girmiş olması ölçüsünde kabul edilebilir birşeydir; ama nasıl Mısır dini Herodotus ve Yunanlılar 'Latona,' 'Pallas' vb. adları altında Mısır tanrılarını tanıdıkları için Yunan dini olmamışsa, Roma dini de Yunan dini değildir. Daha önce belirttiğimiz gibi, Yunan dininde Doğa ürpertisi tinsel birşeye, özgür bir tasarıma ve tinsel bir düşlem şekline dönüştürüldü, ve Yunan Tini iç korkuda durup kalmayıp Doğa ilişkisini bir özgürlük ve sevinç ilişkisi yaptı. Buna karşı Romalılar küt ve aptal bir İçsellikte kaldılar ki, buna göre dışsal olan yalnızca bir nesne, bir başkası, gizli birşeydi. Böylece İçsellikte durup kalan Roma Tini bağlanmışlık ve bağımlılık ilişkisine girdi, ki *religio* (*lig-are*) sözcüğünün kökeni bunu imler. Romalılar her zaman *gizli birşey* ile ilgilenirlerdi; herşeyde *örtülü birşey* olduğuna inanır ve onu ararlardı; buna karşı Yunan dininde herşey açık ve durudur, duyunun ve sezginin önündedir; bir öte-yan değil, ama dostça birşeydir, bir bu-yandır; Romalılar durumunda herşey kendini gizemli ve çifte birşey olarak gösterir; nesnede ilk olarak onun kendisini, ve sonra onda gizil yatanı görürler; bütün tarihleri bu ikilemelerin dışına çıkmaz. Roma kentinin asıl adı dışında yalnızca çok az kişi tarafından bilinen bir başka gizli adı daha vardır. Bunun Valentina, 'Roma'nın Latince'ye çevirisi olduğuna inanılır; kimileri ise Amor (geriye doğru okunan 'Roma') olduğuna inanırlar. Devletin kurucusu Romulus'un bir başka kutsal adı daha vardı: *Quirinus*. Bu adla ona tapınılırdı; benzer olarak, Romalılara da ayrıca 'Quirite'ler denirdi. (Bu ad *curia* sözcüğü ile bağlıdır; kökeni giderek Sabin kenti Cures'e dek götürülmüştür.)

Romalılar arasında dinsel ürperti gelişmeden kalmış, yalnızca öznel öz-pekinliğin içine kapatılmıştır. Bilinç böylece kendine tinsel bir nesnellik vermemiş, kendini ilksiz-sonsuz tanrısal doğanın kuramsal sezgisine ve o sezgide özgürlüğe yükseltmemiştir; Tinden kendi için hiçbir dinsel içerik kazanmamıştır. Duyuncun boş öznelliği Romalı durumunda onun yaptığı ve üstlendiği herşeyde, sözleşmelerinde, politik ilişkilerinde, ödevlerinde, aile ilişkilerinde vb. yatar; ve tüm ilişkiler bu yolla

salt yasal birşeyin onayını değil, ama bir bakıma bir yeminde bulunana benzer bir ağırbaşlılığı kazanırlar. *Comitia*daki, görev üstlenmelerdeki vb. törenlerin sonsuz çokluğu bu sağlam bağ üzerine anlatımlar ve bildirimlerdir. *Sacra* her yerde çok önemli bir rol oynar. En az bağlayıcı şeyler birer *sacrum* oldular ve bir bakıma ona taşlaştılar. Örneğin sıkı evliliklerde *confarreatio*, ve dahası işaretler ve belirtiler bu kategoriye aittir. Bu *sacra*nın bilgisi ilginç değildir, aslında sıkıcıdır, ve Etrüsk, Sabin ya da başka bir köken üzerine bilgince araştırmalara yeni gereç verir. Bunlar nedeniyle Roma halkı yaptıklarında ve yapmadıklarında aşırı ölçüde dindar görülmüştür; gene de yeni yazarların bu *sacra* üzerine dinsel bir yağlama havasında ve saygı içinde konuştuklarını görmek gülünçtür. Özellikle Patrisyenler onlara çok düşkündüler; bu yüzden kimileri rahip-ailelerinin değerine yükseltilmiş ve kutsal soylar olarak, dinin taşıyıcıları ve sakınıcıları olarak görülmüşlerdir; ve o zaman Plebler tanrısız öğe olurlar. Bu konuda gerekli olanlar daha önce belirtilmiştir. Eski krallar aynı zamanda ayrıca *reges sacrorum* idiler. Kraliyet değeri kaldırıldıktan sonra bile henüz geriye bir *rex sacrorum* kaldı; ama o da, tüm geri kalan rahipler gibi, *pontifex maximus*a altgüdümlüydü; bu sonuncusu tüm *sacra*yı yönetirdi, ve onlara Patrisyenlerin bu dinsel gücü bu kadar uzun bir süre boyunca ellerinde tutmalarını sağlayacak bir katılık ve sağlamlık verdi.

Ama dindarlık söz konusu olduğunda, özsel olan nokta onun *içeriğidir*, üstelik bugünlerde gene de sık sık eğer yalnızca dinsel duygu varsa bunun yeterli, ve hangi içerik ile dolu olduğunun ilgisiz olduğu ileri sürülse de. Romalılara ilişkin olarak daha önce belirtildiği gibi, dinsel Içsellikleri özgür tinsel ve törel bir içeriğe genişlememiştir. Denebilir ki, dindarlıkları kendini bir Dine geliştirmemiş, çünkü özsel olarak biçimsel kalmış ve bu biçimsellik içeriğini başka yerlerden sağlamıştır. Verilen belirlenimden şu çıkar ki, bu yalnızca sonlu, kutsal olmayan bir türde olabilir, çünkü dinin gizli yerlerinin dışında ortaya çıkmıştır. Buna göre Roma Dininin başlıca karakteri istencin belirli ereklerinin bir sağlamlığıdır ki, bunları saltık erekler olarak tanrılarında görürler ve yerine getirilmelerini saltık güçler olarak onlardan beklerler. Yine, bu erekler onlar uğruna tanrılara tapındıkları şeylerdir, ve onlar yoluyla kısıtlı bir yolda tanrıları ile bağlıdırlar. Roma Dini bu nedenle bütünüyle *yavan* bir kısıtlanmışlık, amaca uygunluk, yararlık dinidir. Kendilerine özgü tanrıları bütünüyle yavandır; durumlar, duygular, yararlı sanatlardırlar, ki kuru düşlemleri onları bağımsız güçlere yükselterek onlara nesnellik veriyordu; bir yandan birer soyutlamadırlar, ki ancak soğuk alegoriler olabiliyorlardı; öte yandan birer durumdurlar, ki yarar ya da zarar getiriyor olarak görünürler ve tapınma için bütün sığlıkları içinde oldukları gibi sunulurlardı. Bunlardan ancak birkaç örneğe kısaca değinebiliriz. Romalılar *Pax, Tranquilitas, Vacuna* (boş zaman), *Angeronia*'ya (kaygı ve keder) tanrılar olarak tapındılar; Veba, Açlık, ve Sürme

Hastalığı (*Robigo*) Ateş ve *Dea Cloacina*'ya sunutaşları adadılar. Juno Romalılar arasında yalnızca Lucina, Ebe, olarak değil, ama ayrıca Juno Ossipagina, çocukların kemiklerini oluşturan tanrıça olarak, evliliklerde menteşeleri yağlayan Juno Unxia olarak da görünür (bu sonuncusu *sacra* arasında da sayılan bir konudur). Bu yavan tasarımların Yunanlıların tinsel güçlerinin ve tanrılarının Güzellikleri ile ne kadar az ortak noktası vardır! Öte yandan, *Jupiter Capitolinus* olarak Jüpiter Roma İmparatorluğunun evrensel varlığıdır, ve *Roma* ve *Fortuna Publica* tanrılarında da kişileştirilir.

Sıkıntı zamanlarında tanrılara yalnızca yakarma ve *lektisterniayı* kutlama değil, ama onlara sözler verme ve yeminler etme düzenlemesini de getirenler özellikle Romalılar oldu. Zor zamanlarda yardım için giderek yabancı ülkelere bile haber gönderdiler ve yabancı tanrılar ve ayinler getirttiler. Tanrıların getirilişi ve Roma tapınaklarının çoğu böylece zorunluktan, bir tür yeminden, çıkarsız değil ama yükümlülüğe bağlı bir minnettarlıktan doğdu. Buna karşı Yunanlılar güzel tapınaklarını ve yontularını ve ayinlerini Güzellik Sevgisinden ve genel olarak tanrısallık uğruna kurdular ve kurumsallaştırdılar.

Roma dininin yalnızca bir yanında çekici birşey vardır: Kırsal yaşamla bağıntılı ve en erken zamanlardan kalmış olan şenlikler. Bunların temelinde bir yandan *Satürn* zamanının tasarımı, yurttaş toplumunu ve politik birlikteliği önceleyen ve bunun dışında yatan bir durumun tasarımı vardı; öte yandan genel olarak bir Doğa içeriği, gökbilimsel bağıntılarıyla Güneş, yılın geçişi, mevsimler, aylar vb.; ve daha bir başka yandan ise Doğa süreçlerinin kırsal yaşam ve tarım ile bağıntılı tikel kıpıları — ekim, hasat ve mevsimlerin şenlikleri, hepsinden önce *Saturnalia* şenliği vb. Bu yan açısından gelenekte saf ve anlamlı pekçok şey görünür. Gene de bu alan bütününde çok dar ve yavan bir görünüş sergiler; onlardan büyük doğa güçlerinin ve genel doğa süreçlerinin daha derin görüşleri çıkarsanamaz; çünkü bütününde dışsal sıradan yararı öngörürler, ve onlara bağlı olan neşe düşüncesizlikten ötürü maskaralığa dönerdi. Yunanlılar arasında benzer başlangıçlardan Yunan trajedi sanatı gelişmişken, buna karşı Romalılar arasında kırsal şenlikler ile bağıntılı o zıpır dansların ve şarkıların bu saf ama kaba saba biçimden temel olarak sanatsal birşeye gelişmeksizin en geç dönemlere dek sürmüş olmaları dikkate değerdir.

Daha önce belirtildiği gibi, Romalılar Yunan tanrılarını kabul etmişlerdi (Roma şairlerinin mitolojisi bütünüyle Yunanlılardan alınmıştır); ama düşlemin bu güzel tanrılarına tapınma onlar arasında çok soğuk ve dışsal birşey olmuş görünür. Jüpiter, Juno, Minerva üzerine konuşmaları kulağa sanki onları tiyatroda dinliyormuşuz gibi gelir. Yunanlılar kendi tanrılarının dünyasını derin ve tinsellikte varsıl bir içerik ile doldurdular ve parlak buluşlarla süslediler; o dünya onlar için kesintisiz bir yaratıcılığın ve düşünce dolu bilincin nesnesiydi; ve bu yolla mito-

lojilerinde duygu, yürek ve anlam için engin ve tükenmez bir hazine üretildi. Roma Tini kendini anlamlı bir düşlemin bu oyununa bütün ruhuyla vermedi ve onun hazzını duymadı; aslında Yunan mitolojisi onlarda ölü ve yabancı görünür. Roma şairlerinde, özellikle Virgil'de, tanrıların getirilişi soğuk bir Anlağın ve öykünmenin ürünü olur. Tanrılar bu şiirlerde bir bakıma düzeneksel olarak kullanılır ve bütünüyle dışsal bir yolda alınırlar; büyük ölçüde bizim güzel yazma sanatı üzerine öğretici kitaplarımızda olduğu gibi görülürler, çünkü bunlarda, daha başka yönergeler arasında, bir şaşkınlık yaratabilmek için epiklerde böyle bir düzeneğin zorunluğuna ilişkin bir yönerge de bulunur.

Romalılar Oyunlar açısından da Yunanlılardan özsel olarak ayrıydılar. Romalılar bunlarda özsel olarak yalnızca birer seyirciydiler. Mimik ve tiyatro temsillerini, dans, yarış ve döğüşü azatlı kölelere, gladyatörlere, ya da ölüme mahkum edilmiş suçlulara bıraktılar. Nero'nun yaptığı en büyük rezillik kamu tiyatrosunda şarkıcı, zither çalıcı ve savaşçı olarak görünmesiydi. Romalılar yalnızca seyirciler oldukları için, bu oyunlar onlara yabancı birşeydi ve onlara bütün ruhlarıyla katılmıyorlardı. Artan lüks ile birlikte, özellikle hayvanlara ve insanlara eziyetten duyulan haz da arttı. Yüzlerce ayı, aslan, fil, timsah ve devekuşu getirtildi ve salt eğlence için öldürüldü. Bir şenlikte deniz savaşını temsil etmek üzere olan yüzlerce, giderek binlerce gladyatör Imparatoru biraz olsun etkileyebilmek için ona şöyle seslendiler: "Ölüme adanmış olanlar seni selamlar." Boşuna! Tümü de birbirlerini kılıçtan geçirmeye adanmıştı. Yüreğin ve tinin derinliklerinde yaşamın çelişkilerinin yol açtığı ve çözümlerini Yazgıda bulan insan acılarının yerine, Romalılar bedensel acıların acımasız bir edimselliğini geçirdiler; kan selleri, gırtlaklarda ölüm hırıltıları ve ruhların teslim edilişi ilgilerini çeken şeylerdi. — Çıplak cinayetlerin bu soğuk olumsuzluğu aynı zamanda iç dünyalarda tinsel nesnel bir ereğin öldürülmesini de sergiler. Romalıların nasıl her tür boşinanca bağlanmış olduklarını ve bunlarda nasıl yalnızca erekleri ile ilgilendiklerini anımsatabilmek için, ek olarak yalnızca işaretlere, belirtilere ve Sibylline kitaplarına değinmem gerekir. Hayvanların iç organları, şimşekler, kuşların uçuşları, Sibylline buyrukları — bütün bunlar Devletin işlerini ve girişimlerini belirleyen şeylerdi. Tümü de onları kendi erekleri uğruna ve halka karşı salt dış baskı araçları olarak nasıl kullanacaklarını bilen Patrisyenlerin elindeydi.—

Roma Dininin değişik öğeleri, bu söylenenlere göre, içsel dinsellik ve bütünüyle dışsal bir amaca-uygunluk yanıdır. Dünyasal amaçlar bütünüyle özgür bırakılır; din tarafından kısıtlanmak bir yana, tersine onun tarafından aklanır. Romalılar bütününde dindar idiler — eylemlerinin içeriği ne olursa olsun. Ama kutsal olan burada salt içeriksiz bir biçim olduğu için, öyle bir türdendir ki, birey onu gücü altına alabilir; kendi tikel erek ve çıkarlarının peşinde olan Öznenin iyeliğine alınabilir; oysa gerçek tanrısal öğe somut gücü kendisinde taşır. Ama salt

güçsüz bir biçimin üzerinde Özne durur ki, kendi için somut İstençtir, onu iyeliğine alabilir ve kendi tikel ereğini onun üzerindeki efendi olarak koyabilir. Roma'da Patrisyenler açısından olan budur. Egemenliğin Patrisyenler tarafından iyeliği bu yolla sağlam, kutsal, dolaysız ve paylaşılmaz kılınır; hükümet ve politik haklar kutsallaşmış özel iyelik karakterini kazanırlar. Öyleyse ulusallığın tözsel bir birliği için, Poliste birlikte yaşam için güzel ve törel bir gereksinim yoktur; tersine, her bir *gens* kendi için sağlam bir kabiledir, kendi Penatları ve *sacra*sı vardır, her biri her zaman sakladığı kendi politik karakterini taşır. Sert aristokratik katılık Claduileri, halka karşı iyilikseverlik Valerileri, tinsel soyluluk Conellileri ayırdediyordu. Ayrımlar ve sınırlar giderek evliliğe dek yayılıyordu, çünkü Patrisyenlerin Plebler ile *connubia*larının kutsal olmadığı kabul ediliyordu. Ama dinin tam o İçselliğinde aynı zamanda özenç ilkesi vardır; ve kutsal iyeliğin özencine karşı kutsal olana karşı özenç başkaldırır. Çünkü aynı içerik bir yandan dinsel biçim yoluyla ayrıcalıklı görülebilirken, öte yandan yalnızca genel olarak istenme, insan özencinin içeriği olma şeklini taşır. Kutsal olanın biçime indirgenme zamanı gelince, o denli de biçim olarak bilinmesi, ele alınması, ayaklar altında çiğnenmesi, salt bir biçim olarak sergilenmesi gerekecekti. — Kutsal olanın alanına giren eşitsizlik Dinden Devlet yaşamının edimselliğine geçişi oluşturur. İstencin ve tikel iyeliğin kutsallaşmış eşitsizliği bunda temel belirlenimi oluşturur. Roma ilkesi ona özgü anayasa olarak yalnızca *Aristokrasiye* izin verir, ama bu kendini hemen yalnızca karşıtlık olarak, kendi içinde eşitsizlik olarak ortaya koyar. Ancak zorunluk ve talihsizlik yoluyla bu karşıtlık geçici olarak düzleştirilir; çünkü kendi içinde çifte bir güç kapsar ki, bunun sert ve kötü dağılganlığı yalnızca daha da büyük bir sertlik tarafından zora davalı bir birliğe doğru yenilebilir ve bağlanabilir.

ALTKESİM İKİ

İkinci Kartaca Savaşına Dek Roma Tarihi

İlk dönemde birçok kıpı kendiliğinden ayrışır. Roma Devleti burada Krallar altında ilk gelişimini elde eder, sonra başında Konsüllerin durduğu bir Cumhuriyet Anayasasını kazanır. Patrisyenler ve Plebler arasındaki kavga ortaya çıkar, ve bunun Pleb istemlerinin doyurulması yoluyla uzlaştırılmasından sonra içte bir hoşnutluk durumu kendini gösterir, ve Roma daha önceki dünya-tarihsel ulus ile utkulu bir kavgaya girişebilmek için gerekli gücü elde eder.

İlk Roma Kralları üzerine bilgiler söz konusu olduğunda, burada eleştiri yoluyla açık bir çürütme ile karşılaşmamış hiçbir veri yoktur; gene de tümünü inanılmaya değmez görmek fazla ileri gitmek olacaktır. Bütününde yedi Kraldan söz edilir; ve giderek Yüksek Eleştiri

bile bunların sonuncularının kesinlikle tarihsel olduklarını kabul etmek zorunda kalır. Romulus bu haydutlar birliğinin kurucusu olarak tanınır; onu bir savaş devletine örgütlemiştir. Hakkındaki efsanelerin masalımsı görünmelerine karşın, bunlar gene de yalnızca sunduğumuz Roma Tinine uygun düşen noktalar kapsarlar. Ikinci Kral Numa'nın dinsel törenleri kurumsallaştırmış olmasından söz edilir. Bu özellikle Dinin Devletin birliğinden daha sonra ortaya çıkmış olduğunu imlemesi yoluyla çok dikkat çekicidir, çünkü başka halklar arasında dinsel gelenekler daha en eski zamanlarda ve tüm yurttaşlık kurumlarından önce görünür. Kral aynı zamanda rahipti (*rex* sözcüğü 'ρεζειν'den, 'adak sunmak'tan türemiştir). Devletlerin tüm başlangıçlarında olduğu gibi, politik öğe rahiplik öğesi ile bağlıydı ve durum bir teokrasiydi. Kral burada *sacra* yoluyla ayrıcalıklı olanların başında duruyordu.

Seçkin ve güçlü yurttaşların Senatörler ve Patrisyenler olarak ayrılması daha ilk Krallar sırasında yer aldı. Romulus'un 100 *patre* atadığı söylenir, ama Yüksek Eleştiri bundan kuşkuludur. Dinde keyfi törenler — *sacra* — katı ayrımların göstergeleri ve *gentes*in ve sınıfların özgünlükleri oldular. Devletin iç örgütlenişi aşamalı olarak ortaya çıktı. Livius'a göre, nasıl Numa tanrısal herşeyi bir düzene bağlamışsa, Servius Tullius da değişik sınıfları ve *census*u getirmiş ve kamu sorunlarının yönetiminde paylar buna göre belirlenmişti. Patrisyenler bu nedenle, ama özellikle Servius Tullius'un Pleblerin borçlarının bir bölümünü silmesi ve yoksullara devlet topraklarını dağıtarak onları toprak mülkünün iyeleri yapmış olması nedeniyle hoşnutsuz oldular. Halkı altı Sınıfa böldü; bunlardan birincisi şövalyeler ile birlikte 98 yüzlük ya da *centuria* oluşturdu; daha aşağıda olanlar ise orantılı olarak daha az sayıda *centuria* oluşturdular. Böylece yüzlüklere göre oy verildiği için, ilk Sınıflar en büyük ağırlığı kazandılar. Şimdi öyle görünür ki, önceleri erk yalnızca Patrisyenlerin elinde bulunuyordu, ama Servius'un bölümlemesinden sonra üstünlüğü ancak ellerinde tutabilir oldular ve bu durum Servius'un düzenlemelerinden duydukları hoşnutsuzluğu açıklar. Servius ile Tarih daha belirli olur, ve onun ve ardılları olan eski Tarquinlerin altında gönenç izleri kendilerini gösterir. Dionysius ve Livius'a göre en eski anayasanın demokratik olması, çünkü halk meclisinde her bir yurttaşın oyunun eşit geçerlik taşıyor olması Niebuhr'u şaşırtır. Oysa Livius yalnızca Servius'un *suffragium viritim*i ortadan kaldırdığını söyler. Ama *comitiis curiatis*te Plebleri soğuran Klient ilişkisinin evrenselleştirilmesi durumunda yalnızca Patrisyenlerin oy hakları vardı ve *populus* o sırada yalnızca Patrisyenleri belirtiyordu. Öyleyse Dionysius Anayasanın Romulus'un yasalarına göre katı olarak aristokratik olduğunu söylerken kendi ile çelişmez.

Hemen hemen tüm Krallar yabancıydılar — Roma'nın kökenini tam olarak anlatan bir durum. Anlatıldığına göre Roma'mn kurucusunun ardılı olan Numa bir Sabin idi; bu halkın Romulus'un egemenliği altın-

da Tatius tarafından Roma tepelerinden birine yerleşmeye götürülmüş olduğu söylenir. Gene de daha sonra Sabinlerin ülkesi Roma Devletinden bütünüyle ayrı bir bölge olmuş görünür. *Numa*'yı *Tullus Hostilius* izledi, ve bu kralın adı bile yabancı kökeni gösterir. Dördüncü kral olan *Ancus Martius* Numa'nın torunuydu. *Tarquinus Priscus*, yukarıda başka bir vesile ile belirtildiği gibi, Korintli bir aileden geliyordu; *Servius Tullius* fethedilen bir Latin kenti olan Corniculum'dandı; *Tarquinus Superbus* büyük Tarquinus'un soyundandı. Bu son kral altında Roma büyük bir kalkınma gösterdi; böyle erken bir dönemde bile Kartacalılar ile bir tecim anlaşması yapıldığı söylenir, ve eğer bunu mitsel olarak yadsımayı istersek, bu Roma'nın daha o zamanlar Etrurialılar ile ve tecim ve denizcilik yoluyla gelişen başka komşu halklar ile girdiği bağlantıyı unutmak olacaktır. Romalılar belki de daha o günlerde bile yazma sanatı ile çok iyi tanışıktılar ve daha şimdiden çok dikkate değer olan ve Romalılara övgü kazandıran o duru tarih yazıcılığının temelindeki güçlü kavrayışı taşıyorlardı.

Devletin iç yaşamının gelişiminde Patrisyenlerin gücü çok azaldı, ve onlara karşı durabilmek için, ortaçağ Avrupasında da sık sık görüldüğü gibi, Krallar zaman zaman halkta bir destek noktası aradılar. Bunu daha önce Servius Tullius durumunda gördük. Son kral Tarquinus Superbus devlet sorunlarında Senatoya çok az danıştı; ayrıca bir üye öldüğü zaman yerini doldurmadı ve her bakımdan sanki Senatonun bütünüyle dağılmasını istiyormuş gibi davrandı. Sonra bir patlamaya yol açmak için yalnızca bir vesile gerektiren bir gerilim doğdu. Bir kadının onurunun çiğnenmesi, kralın oğlunun bu iç mabede zorla girişi bunun zeminiydi. Krallar Roma'nın kuruluşuna göre 244 yılında, İsa'nın doğuşundan önceki 510 yılında (yani Roma'nın kuruluşu İÖ 735 yılında ise) kentten sürüldüler ve kraliyet onuru sonsuza dek ortadan kalktı.

Krallar Plebler değil ama Patrisyenler tarafından sürüldüler; eğer bu yüzden Patrisyenler kutsal soy olarak meşrulaştırılacaksa, o zaman kendileri bu meşruluğa karşı eylemde bulunmuş olacaklardır, çünkü Kral onların Üst Rahibiydi. Bu bağlantı içinde, Romalılar arasında evliliğin kutsallığına nasıl büyük önem verildiğini görürüz. İçsellik ilkesi ve bağlılık (*pudor*) dinsel ve dokunulamaz birşeydi, ve çiğnenmesi Kralların ve daha sonra *Decemvirlerin* de sürülmesine yol açtı. Bu nedenle Romalılarda tekeşliliğin de kendiliğinden açık bir sorun olduğunu anlarız. Belirtik bir yasa ile getirilmiş değildir; yalnızca *Instutionlar*da ondan geçerken söz edilir ve belli akrabalık evliliklerine izin verilmediği, çünkü bir erkeğin iki karısının olamayacağı belirtilir. İlk olarak Diokletian'ın bir yasası belirtik olarak Roma İmparatorluğuna ait hiç kimsenin iki karısının olamayacağını belirler, çünkü bir *praetor*luk buyruğuna göre böyle bir duruma rezillik yüklenir (*cum etiam in edicto praetoris hujusmodi viri infamia notati sunt*). Öyleyse tekeşlilik kendinde ve kendi için geçerlidir ve ilkede İçsellikte temellenmiştir. — Son olarak, kraliyetin

burada Yunanistan'da olduğu gibi kraliyet soyunun kendim kendi içinde tüketmesiyle değil, ama nefretle yerinden atılarak sona erdiğini belirtmeliyiz. Kendisi üst rahip olan Kral kutsallığa karşı en büyük kabahati işlemişti; İçsellik ilkesi buna başkaldırdı ve Patrisyenler bu yolla bir bağımsızlık duygusu geliştirerek kraliyet boyunduruğunu üstlerinden attılar. Aynı duygu içinde, daha sonra Plebler Patrisyenlere, ve Latinler ve Bağlaşıklar Romalılara başkaldırdılar; ta ki sonunda bütün Roma egemenlik alanında özel kişilerin eşitliği kuruluncaya (ayrıca çok büyük bir sayıda köle de özgürlüğe kavuştu) ve yalın Despotizm yoluyla bir araya getirilinceye dek.

Livius Kralların sürülmesi için Brutus'un doğru zaman noktasını yakaladığını belirtir, çünkü eğer bu daha önce yer almış olsaydı, o zaman Devlet dağılacaktı. Ne olacaktı, diye sorar, eğer bu evsiz barksız yığın daha önce, henüz birlikte yaşamanın yürekleri birbirlerine alıştırmış olmadığı bir zamanda kurtarılmış olsaydı? Anayasa şimdi adda cumhuriyetçi oldu. Eğer sorunu daha sağın olarak irdelersek görürüz ki (Livius II. 1), temelde daha önce *kalıcı olarak* Krala ait olan erkin şimdi *bir yıl süre ile iki* Konsüle aktarılmasından başka hiçbir değişim yer almamıştır. Bu ikisine savaş ve tüze işlerinde olduğu gibi yönetim işinde de eşit güç verildi; çünkü Praetorlar, yüksek yargıçlar olarak, ancak daha sonraki bir tarihte ortaya çıktılar.

İlkin tüm güç Konsüllerin elindeydi; ve başlangıçta dışarıda olduğu gibi içeride de işler çok kötü gitti. Roma tarihinde de tıpkı Yunan tarihinde kraliyet soyunun yıkılışından sonra olduğu gibi sıkıntılı bir dönem yaşandı. Romalılar ilkin Etrüsklerden yardım isteyen ve bulan sürülmüş Krallarına karşı zorlu bir savaş vermek zorunda kaldılar. Porsena'ya karşı savaşta Romalılar ele geçirdikleri tüm toprakları, giderek bağımsızlıklarını bile yitirdiler; silahlarını teslim etmek ve rehineler vermek zorunda kaldılar; Tacitus'un anlattıklarına göre (*Hist.* 3, 72) öyle görünür ki, Porsena giderek Roma'yı bile ele geçirmiştir. Kralların sürülmesinden hemen sonra Patrisyenler ve Plebler arasındaki kavga başlar; çünkü kraliyetin ortadan kaldırılması yalnızca kraliyet gücünü ele geçiren aristokrasinin üstünlüğüne yol açmış ve Plebler ise Kralların onlara sağladığı korumayı yitirmişlerdi. Tüm hükümet ve mahkeme gücü, ve devletin tüm toprak mülkü bu sıralarda Patrisyenlerin elindeydi; halk ise aralıksız olarak savaşlara sürüklendiği için kendini barışçıl uğraşlara veremiyor, işleyim gelişemiyordu, ve Pleblerin biricik kazançları yağmadan aldıkları paydı. Patrisyenler topraklarını ve tarlalarını kölelere ektiriyor, tarımsal iyeliklerinin bir bölümünü Klientlere ayırıyor, ve bunlar vergiler ve katkılar karşılığında, ve öyleyse kiracı çiftçiler olarak, onlardan yararlanma hakkını kazanıyorlardı. Bu ilişki, Klientler tarafından ödenen katkının türünden ötürü, vasallığa çok benziyordu; *Patronus*un kızlarının evliliği durumunda katkılarda bulunmak, tutsak edilmesi durumunda *Patron* ya da oğlu için fidye vermek,

onlara yönetim görevleri elde etmede yardımda bulunmak ya da mahkemelerde yitirdiklerini karşılamak zorundaydılar. Türenin yönetimi de Patrisyenlerin elindeydi, ve hiç kuşkusuz belirli ve yazılı yasalar olmaksızın; bu eksiklik daha sonraki bir dönemde *Decemvirler* tarafından giderildi. Tüm hükümet gücü de Patrisyenlere aitti, çünkü tüm görevlerin iyeliği, Konsüllükler ve daha sonra askeri Tribünlük ve Sensorluk (A.U.C. 311'de kuruldu) onların elindeydi ve bu yolla hükümetin yönetimi gibi gözetimi de uygulamada yalnızca onlara bırakılmış oluyordu. Son olarak, Patrisyenler Senatoyu da oluşturuyorlardı. Üyelerinin hangi yolda saptandıkları sorusu çok önemli görünür. Ama bu konuda büyük bir belirsizlik vardı. Romulus'un yüz üyeden oluşan Senatoyu kurduğu söylenir; sonraki Krallar bu sayıyı arttırdılar, ve sonunda Tarquinius Priscus onu üç yüz olarak saptadı. Junius Brutus çok fazla eriyen Senatoyu yeniden tamamladı. Sonraki zamanlarda öyle görünür ki, Sensorlar ve kimi zaman Diktatörler Senatodaki boş yerleri doldurmuştur. Ikinci Kartaca Savaşı sırasında, A.U.C. 538'de, 177 yeni Senatör atayan bir Diktatör seçildi; bu *curule* onurlarını taşımış olanları, Pleb Aedilleri, halk Tribünlerini ve Quaestorları, *spolia opima* ya da *corono civica* kazanmış yurttaşları seçti. Sezar altında Senatörlerin sayısı 800'e yükseltildi; Augustus onu 600'e indirdi. Senatonun bileşimi ve boşlukların yeniden dolduruluşu üzerine çok az bilgi vermiş olmaları Romalı tarihçiler payına büyük bir savsaklama olarak görülmüştür; ama bizim için sonsuz önem taşıyormuş görünen bu nokta Romalılar için genel olarak öyle önemli değildi; bütününde biçimsel belirlenimlere fazla ağırlık vermezlerdi, çünkü birincil kaygıları hükümetin nasıl yönetildiği idi. Eski Romalıların anayasal haklarının böylesine belirli olmuş olabileceği, ve üstelik bunun kendisinin mitsel olarak ve tarihinin epik olarak görüldüğü bir zamanda olmuş olabileceği nasıl düşünülebilir? —

Halk kendini örneğin daha birkaç yıl önce Büyük Britanya'da İrlandalıların başına gelen türde bir baskı durumunda buldu, ama aynı zamanda hükümetten bütünüyle dışlanmış kaldı. Birçok kez ayaklandılar ve kentten ayrıldılar. Kimi zaman askerlik hizmetini de reddettiler; gene de Senatonun böylesine uzun bir süre boyunca baskı yoluyla uyarılan ve savaşlarda ustalaşmış bir kalabalığa karşı direnebilmiş olması her zaman çarpıcı bir olgu olarak kalmayı sürdürür, çünkü asıl kavga yüz yıldan daha uzun sürmüştür. Halkın böylesine uzun bir süre dizginlenebilmiş olmasında yasal düzen ve *sacra* için duyduğu saygı açığa serilir. Ama sonunda Pleblerin haklı istemlerini elde etmeleri ve sık sık borçlarını sildirmeyi başarmaları kaçınılmazdı. Alacaklıları olan Patrisyenlerin sertliği, borçlarını köle emeği yoluyla ödemek zorunda kalmaları Plebleri ayaklanmalara zorladı. İlkin yalnızca Krallar altında yararlanmış oldukları şeyleri, yani toprak iyeliğini ve güçlülere karşı korunmayı istediler ve elde ettiler. Toprak devirlerini elde ettiler ve Halkın Tribünlerini, yani Senatonun her kararını engelleyebilme gücü-

nü taşıyan yetkilileri kazandılar. Tribünlerin sayısı başlangıçta yalnızca ikiye sınırlıydı; daha sonra on oldu; oysa bu Plebler için zararlıydı, çünkü Senatonun yapması gereken şey yalnızca karşı çıkması ile tüm geri kalanların kararlarını etkisizleştirebilen tek bir Tribünü kazanmaktı. Plebler böylelikle aynı zamanda halkı kışkırtma olanağını kazandılar: Yetkililerin her baskısı durumunda, mahkum edilen kişi halkın kararına başvurabiliyordu — Plebler için sonsuz önemi olan ve Patrisyenleri özellikle bitirip tüketen bir ayrıcalık. Halkın yineleyen istemleri üzerine daha sonra belirli bir yasama eksikliğini giderebilmek için halk Tribünlerinin ortadan kaldırılması ile *Decemvirler* atandı; bunlar, bilindiği gibi, sınırsız güçlerini tiranlık için kötüye kullandılar ve yüz kızartıcı bir vesile üzerine Kralların durumuna benzer bir yolda sürüldüler. Bu arada Klientlerin bağımlılığı azaldı; *Decemvirler*den sonra Klientler yavaş yavaş yiterek Pleblere döndüler; bu sonuncular Tribünleri altındaki kendi halk meclislerinde giderek Devlet sorunlarını ele alıyor, kararlar (*plebiscita*) çıkarıyorlardı; Senato kendi için yalnızca *senatus consulta* çıkarabiliyor, ve şimdi Senato gibi Tribünler de komiteleri ve seçimleri engelliyebiliyordu. Plebler adım adım kendilerini tüm yüksek konumlara ve görevlere götüren yolları açtılar; gene de başlangıçta bir Pleb Konsül, Aedil, Sensor vb. bir Patrisyen Konsüle vb. eşit değildi, ve bunun nedeni *sacra*yı Patrisyenlerin kendi ellerinde tutuyor olmalarıydı; bu ödünden sonra, bir Plebin edimsel olarak Konsül olmasına dek uzun bir zaman geçti. Bu belirlenimleri toplu olarak düzenleyen halk Tribünü Licinius oldu, ve bu dördüncü yüzyılın ikinci yarısına (A.U.C. 387) düşer. *Lex agraria* için başlıca uyarıyı veren de oydu, ve bunun üzerine yeni bilginler tarafından çok şey yazılmış ve tartışılmıştır. Bu yasanın yandaşları Roma'da her dönemde büyük devimlere neden oldular. Plebler uygulamada hemen hemen tüm toprak iyeliğinden dışlandılar, ve Tarım Yasaları onlara bir yandan Roma yakınlarında, öte yandan ele geçirilen ve daha sonra üzerinde kolonilerin kurulacağı bölgelerde toprak verilmesiyle ilgiliydi. Cumhuriyet zamanında sık sık generallerin halka toprak verdiklerini görürüz; ama her durumda Krallık peşinde çabalıyor olmakla suçlandılar, çünkü Plebleri yükseltenler Krallardı. Tarım Yasası hiçbir yurttaşın 200 dönümün üzerinde toprağa iye olmamasını gerektiriyordu; Patrisyenler buna göre mülkiyetlerinin büyük bir bölümünü teslim etmek zorunda kaldılar. *Niebuhr* özellikle tarım yasaları üzerine kapsamlı bir araştırmaya girişmiş, ve büyük ve önemli buluşlar yaptığına inanmıştır; buna göre, hiçbir zaman kutsal mülkiyet hakkının çiğnenmesinin düşünülmediğini, tersine Devletin yalnızca Patrisyenler tarafından el koyulan devlet topraklarının bir bölümünü Pleblerin kullanımına ayırdığını, çünkü kendi mülkiyeti olarak bunun üzerinde her zaman tasarruf edebileceğini söylemiştir. Geçerken yalnızca şunu belirteceğim ki, Hegewisch bu buluşu Niebuhr'dan çok daha önce yapmış, ve Niebuhr önesürümü için daha öte verileri

Appian ve Plutark'tan, eş deyişle Yunan tarih yazarlarından türetmiştir; ve onlar hakkında kendisi onlara ancak en aşırı durumlarda başvurulması gerektiğini kabul eder. Livius Tarım Yasaları üzerine sık sık konuşmamış mıdır? Cicero ve başkaları sık sık konuşmamışlar mıdır? Ve gene de onlardan konu üzerine belirli herhangi birşey çıkarılabilir mi? Bu yine Roma yazarlarının sağınlık yoksunluğunun bir tanıtıdır. Bütün sorun sonunda gelip yararsız bir hak sorusuna dayanır. Patrisyenlerin iyeliğe aldıkları ya da üzerlerine kolonilerin yerleştikleri toprak başlangıçta kamu toprağıydı; ama hiç kuşkusuz ona iye olanlara da aitti, ve her zaman kamu toprağı olarak kalmış olduğu ileri sürüldüğünde bununla daha ileri gitmiş olmayız. Niebuhr'un bu buluşu yalnızca özsel olmayan bir ayrımın çevresinde döner ki, hiç kuşkusuz yalnızca onun düşüncelerinde bulunur, edimsellikte değil. — Licinius yasası hiç kuşkusuz işledi, ama çok geçmeden çiğnendi ve bütünüyle gözardı edildi. Yasa için çaba göstermiş olan Licinius Stolo'nun kendisi cezalandırıldı, çünkü iyeliğinde izin verilenden daha çok toprak mülkiyeti vardı; ve Patrisyenler yasanın uygulanmasına büyük bir dikbaşlılıkla direndiler. Burada Roma ve Yunan durumları ve kendi durumumuz arasında yer alan ayrıma özellikle dikkat etmemiz gerekir. Bizim yurttaş toplumumuz başka ilkeler üzerine dayanır, ve onda böyle önlemler zorunlu değildir. Henüz soyutlamaya öyle Romalılar gibi sıkı sıkı sarılmış olmayan Spartalılar ve Atinalılar kafalarını genel olarak Hak ile yormuyorlardı; onlar yalnızca, yurttaşların geçim araçlarının olmasını istiyor ve Devletten bunu sağlamasını bekliyorlardı.

Pleblerin yüksek devlet görevlerine atanabilme hakkını kazanmış olmaları, ve onlara da tarlada ve toprakta düşen bir pay ile yurttaşların geçimlerinin güvence altına alınmış olması Roma Tarihinin ilk döneminin ana kıpısıdır. İlkin Patrisyenlerin ve Pleblerin bu birleşmesi yoluyla Roma gerçek bir iç tutarlık kazandı, ve ancak bundan sonradır ki Roma gücü dışa doğru gelişebildi. Ortak çıkarın ortaya çıkışıyla bir doyum dönemi yaşanır; yurttaşlar iç kavgalardan bıkıp usanmışlardır. Uluslar yurttaşların iç karışıklıklarından sonra dışa döndükleri zaman güçlerinin doruğunda görünürler; çünkü şimdi önceki uyarılmışlık sürer ve içte hiçbir hedefi olmayınca onu dışarıda arar. Romalıların bu dürtüsü birleşmenin kendisinde yatan eksikliği bir an için örttü; denge kuruldu, ama özsel bir özek ve destek noktası olmaksızın. Karşıtlık daha sonra daha da korkutucu bir biçimde kaçınılmaz olarak yeniden patlak verecekti; ama bundan önce Roma büyüklüğünün kendini savaşta ve dünyanın ele geçirilmesinde göstermesi gerekiyordu. Bu savaşlardan elde edilen güç, gönenç ve şan, tıpkı onlar nedeniyle ortaya çıkan güçlükler gibi, Romalıları içte bir arada tuttu. Yiğitlikleri ve savaş disiplinleri utkularını sağlama bağladı. Roma savaş sanatının Yunanlı ve Makedonyalılarınkine karşı kendine özgü yanları vardır. Falanxın gücü kütlede ve kütleliliğinde yatar. Roma lejyonları da yakın düzen içinde dururlardı,

ama aynı zamanda kendi içlerinde eklemliydiler; iki ucu, kütleliliği ve hafif piyadenin dağınıklığını birleştiriyor, ama aynı zamanda kolayca genişleyebiliyorlardı. Okçular ve sapancılar saldırıda Roma ordusunun önünde ilerler, daha sonra kararı kılıçlara bırakırlardı.

Romalıların İtalya'daki savaşlarını izlemek usandırıcı olacaktır; çünkü bir yandan kendi başlarına alındıklarında önemsizdirler — giderek Livius'ta generallerin sık sık boş olan diluzlukları bile çok ilgi çekici olmayı başaramazlar —, öte yandan Roma tarihçilerinin düşüncesizlikleri nedeniyle onlarda Romalıların yalnızca genel olarak *düşmanlar* ile savaştıklarını görürüz ve bunların bireysellikleri, örneğin yüzyıllar boyunca savaştıkları Etrüskler, Samnitler, Liguriahlar hakkında daha öte hiçbirşey öğrenemeden kalırız. Dünya Tarihinin büyük hakkını kendi yanlarında bulan Romalıların bildirimlere ve anlaşmalara ilişkin küçük kabahatler durumunda onlarla ilgili küçük hakları da kendilerinden yana öne sürmeleri ve bunları bir bakıma avukat tarzında savunmaları dikkat çekicidir. Ama bu tür politik karışıkhklar durumunda herkes eğer isterse ve eğer içerleme duymayı yararlı görürse başkasının herhangi bir davranışına pekala içerleyebilir. Romalılar kendilerini bütün İtalya'nın efendileri yapmadan önce Samnitler, Etrüskler, Galyalılar, Marsiler, Umbrialılar ve Bruttililer ile uzun ve zorlu savaşlara giriştiler. Ondan sonra egemenlikleri güneye kaydı; Kartacalıların uzun bir süredir savaşlar sürdürdükleri Sicilya'da sağlam bir dayanak kazandılar; sonra batıya doğru yayıldılar, Sardinya ve Korsika'dan İspanya'ya geçtiler. Böylece çok geçmeden Kartacalılar ile sık temaslarda bulunmaya başlayınca onlara karşı bir deniz gücü oluşturmak zorunda kaldılar. Bu geçiş eski zamanlarda belki de deniz hizmeti için yıllarca süren deneyimin ve yüksek bir bilginin gerekli olduğu günümüzde olacağından daha kolaydı. Deniz savaşının tarzı o zamanlar kara savaşlarında olduğundan çok değişik değildi.

Böylelikle Roma Tarihinin ilk çığırının sonuna geldik; bunda Romalılar küçük savaşlar parekendeciliğinden kendilerine özgü güçleri olan ve dünya tiyatrosuna o güçle çıkacak olan kapitalistlere döndüler. Roma egemenliği bütününde henüz çok genişlemiş değildi; Po'nun öte yanına ancak birkaç koloni yerleşmişti ve güneyde Roma gücünün karşısında büyük bir güç duruyordu. Öyleyse zamanın en güçlü devletleri ile olağanüstü önemli karşılaşmalarının dürtüsünü sağlayan şey İkinci Kartaca Savaşı oldu; onun yoluyla Romalılar Makedonya, Asya, Suriye ve sonradan ayrıca Mısır ile ilişkilere girdiler. İtalya ve Roma çok uzaklara uzanan büyük imparatorluğun özeği olarak kaldı; ama bu özek, daha önce belirtildiği gibi, daha az şiddete ve zora dayalı değildi. Roma'nın başka devletlerle ilişkilerinin ve bunlardan doğan çeşitli karışıklıkların bu büyük dönemi Yunanlıların utanç verici tutkuları ve Romalıların aşağılıkları ve amansız sertlikleri nedeniyle anavatanının yıkılışını görmek zorunda kalan soylu Akhalı Polybius tarafından betimlenmiştir.

İKİNCİ KESİM

İkinci Kartaca Savaşından İmparatorluğa Dek Roma

İkinci dönem bizim bölümlememize göre İkinci Kartaca Savaşı ile, Roma egemenliğine karar vermiş ve onu belirlemiş olan dönüm noktası ile başlar. Birinci Kartaca Savaşında Romalılar Afrika kıyılarının büyükçe bir bölümünü ve güney İspanya'yı ele geçiren ve Sicilya ve Sardinya'da sağlam destek noktaları bulan güçlü Kartaca ile başa çıkabilecek kadar büyümüş olduklarını göstermişlerdi. İkinci Kartaca Savaşı Kartaca'nın gücünü yerle bir etti. Bu devletin öğesi denizdi; ama kökensel bir alanı yoktu, bir ulus oluşturmadı ve bir ulusal ordusu yoktu; tersine, birlikleri boyun eğdirilen ve bağlaşma içine alınan ulusların askerlerinden oluşuyordu. Gene de, değişik uluslardan oluşturulan böyle bir ordu ile büyük Hannibal Roma'yı yıkımın yakınına getirdi. Herhangi bir destek olmaksızın, ve yalnızca dehası yoluyla, İtalya'daki konumunu Roma dayancına ve diretkenliğine karşı on altı yıl sürdürdü; bu zaman sırasında hiç kuşkusuz Scipiolar İspanya'yı ele geçirdiler ve Afrika'nın prensleri ile bağlaşmalar kurdular. Sonunda Hannibal kötü sıkıştırılan anavatanının yardımına koşmak zorunda kaldı; A.U.C. 552'de Zama'daki savaşı yitirdi ve şimdi kendisinden barış öğütleri dinleyecek olan kentini 36 yıl sonra yeniden gördü. İkinci Kartaca Savaşı böylece sonuçlarında Roma'nın Kartaca üzerindeki tartışmasız üstünlüğünü kurmuş oldu; bu yolla Romalılar beş yıl sonra yenecek oldukları Makedonya Kralı ile düşmanca bir ilişki içine girdiler. Şimdi sırada Suriye Kralı Antiokhus vardı. Romalıların karşısına muazzam bir güç çıkardı, Thermopylae'de ve Magnesia'da yenildi ve Toroslar'a dek Küçük Asya'yı Romalılara bırakmak zorunda kaldı. Makedonya'nın ele geçirilmesinden sonra Romalılar hem bu ülkenin hem de Yunanistan'ın özgür olduğunu bildirdiler; ama bu bildirimin anlamını önceki dünya-tarihsel ulus durumunda önceden ele almıştık. Tam bu sırada Üçüncü Kartaca Savaşı başladı, çünkü Kartaca bir kez daha başını kaldırmış ve Romalıların kıskançlığını uyandırmıştı. Uzun bir direnişten sonra alındı ve kül edildi. Ama bundan böyle Akha Ligası da Roma egemenlik tutkusunun karşısında kendini sürdüremezdi; Romalılar savaş arıyorlardı, ve Kartaca ile aynı yıl içinde Korint'i de yokederek Yunanistan'ı bir il yaptılar. Kartaca'nın düşmesi ve Yunanistan'ın boyun eğmesi Romalıların egemenliklerini genişletmelerinde dönüm noktası oldu.

Roma şimdi bütünüyle güvenlik içinde görünüyordu ve karşısında duran hiçbir dış güç yoktu. Akdeniz'in, e.d. bu tüm kültürün odak noktasının efendisiydi. Bu utku döneminde törel olarak büyük ve talihli bireyler, özellikle Scipiolar dikkatimizi çeker. Törel olarak talihliydiler, üstelik Scipioların en büyüğünün görünürde talihsiz bir son ile karşı-

laşmış olmasına karşın; çünkü yurtlarına etkinliklerini onun sağlamlık ve bütünlük içinde olduğu bir zamanda sundular. Ama yurtseverlik duygusu, Roma'nın bu başat itkisi doyurulduktan sonra, yıkım hemen bütün devlet dokusuna yayılmaya başlar; bireyselliğin büyüklüğü zıtlık sunan olaylar nedeniyle yeğinlikte daha güçlü ve kullandığı araçlarda daha etkili olur. Şimdi Roma'nın kendi içindeki karşıtlığın başka bir biçimde ortaya çıkmaya başladığını görürüz, ve ikinci dönemi sonlandıran çığır ayrıca karşıtlığın ikinci uzlaştırılışıdır. *Daha önce karşıtlığı Patrisyenlerin Pleblere karşı kavgasında görmüştük; şimdi kendine yurtseverlik duygusuna karşı tikel çıkarlar biçimini verir,* ve devlete duyulan saygı bu karşıtlığı bundan böyle zorunlu denge içinde tutamaz. Tersine, şimdi fetih, yağma ve şan uğuruna savaşların yanısıra, Roma'daki yurttaş huzursuzluğunun korkutucu tablosu ve iç savaşlar görünür. Med savaşlarından sonraki Yunanlıların durumunda olduğu gibi, kültür, sanat ve bilimde güzel pırıltı dönemi gelmez, ve Tin bunlarda daha önce kılgısal olarak başarmış olduklarının içsel ve ideal hazzını duyamaz. Silahlarla gelen dışsal gönenç dönemini bir iç doyumun izleyebilmesi için Roma yaşamının ilkesinin daha somut olması gerekirdi. Ama düşlem ve düşünce yoluyla içlerinden bilince getirilebilecekleri somut şey ne olurdu? Birincil gösterileri utkular, savaş yağmalarından oluşan hazineler ve acımasızca soyut egemenliğin boyunduruğu altına düşürülmüş tüm uluslardan alınan tutsaklardı. Romalıların kendi içlerinde buldukları somut öğe yalnızca bu tinsel olmayan birliktir, ve belirli içerik ancak bireylerin tikelliklerinde yatıyor olabilir. Erdemin gerilimi şimdi gevşemiş, çünkü tehlike geçmiştir. Birinci Kartaca Savaşı zamanında güçlükler herkesin yüreğini Roma'nın kurtuluşu uğruna birleştirmişti. Makedonya ve Suriye ile, Yukarı İtalya'da Galyalılar ile sonraki savaşlarda da henüz Bütünün varoluşu başlıca sorundu. Ama Kartaca ve Makedonya'dan gelen tehlike geçtikten sonra, izleyen savaşlar giderek artan bir biçimde utkuların sonuçları olmaya başladılar, ve yapılması gereken tek şey meyvalarını toplamaktı. Ordular politika için ve tikel bireyler tarafından belirlenen girişimler için, varsıllıkların, şanın, soyut *egemenliğin* ele geçirilmesi için kullanılır oldular. Başka uluslar ile ilişki katıksız şiddet ilişkisiydi. Halkların ulusal bireysellikleri Romalılarda artık saygı uyandırmıyordu, tıpkı bugünkü gibi. Halklar henüz meşru sayılmıyor, devletler birbirlerini henüz özlerinde varolan devletler olarak tanımıyorlardı. Varolmak için eşit hak kendisi ile birlikte tıpkı modern Avrupa'da olduğu gibi bir devletler birliğini, ya da Yunanistan'da olduğu gibi devletlerin Delfi tanrısı altında eşit ölçüde aklandıkları bir durumu gerektirir. Romalılar başka uluslar ile böyle bir ilişkiye girmezler, çünkü tanrıları yalnızca Jupiter Capitolinus'tur; ve başka uluslar için kutsal olana saygı duymazlar (tıpkı Pleblerin de Patrisyenler için kutsal olana saygı duymamaları gibi); tersine, sözcüğün asıl anlamında fatihler olarak, ulusların *Palladia*sını yağmalarlar. — Roma ele geçirilen illerde sürekli ordular bulundurdu,

ve onlara valiler olarak Prokonsüller ve Propraetorlar gönderdi. Şövalyeler vergileri ve haraçları topladılar ve onları devlet adına işlettiler. Böyle bir kesenekçiler (*publicani*) ağı bu yolda bütün Roma dünyası üzerine yayıldı. — Cato her Senato görüşmesinden sonra şöyle derdi: "*Ceterum censeo Carthaginem esse delendam,*" ve Cato tam bir Romalıydı. Roma ilkesi böylelikle kendini soğuk bir egemenlik ve güç soyutlaması olarak, başkalarına karşı arı istencin bencilliği olarak sergiler ki, kendi içinde hiçbir ahlaksal belirlenim taşımaz, ama içeriğini yalnızca tikel çıkarlar yoluyla kazanır. İllerin çoğalması iç tikelleşmenin bir artışına ve bundan doğan bir bozulmaya yol açtı. Asya'dan lüks ve safahat Roma'ya getirildi. Varsıllık yağmalar biçiminde kazanıldı ve işleyimciliğin ve dürüst etkinliğin meyvaları değillerdi; benzer olarak, denizcilik tecimin gereksinimlerinden değil ama askeri amaçlardan doğdu. Roma devleti kaynaklarını yağmacılık üzerine dayandırdığı için, yağmaların paylaşılması uğruna kendi içinde bölünmeye başladı. Çünkü içte patlak veren çekişmelerin ilk vesilesi hazinelerini Roma Devletine bırakmış olan Pergamus Kralı Attalus'un kalıtıydı. Tiberius Gracchus onu Roma yurttaşları arasında paylaştırma önerisi ile ortaya çıktı; yine, bireylerin egemenliklerinin başatlığı sırasında bütünüyle bir yana atılmış olan Licinius Tarım Yasalarını yeniledi. Dikkatini birincil olarak özgür yurttaşların mülkiyet kazanmalarını sağlamaya ve İtalya'yı köleler yerine yurttaşlar ile nüfuslandırmaya çevirmişti. Ama bu soylu Romalı açgözlü soylulara yenik düştü, çünkü Roma anayasası bundan böyle anayasanın kendisi tarafından kurtarılacak bir durumda değildi. Tiberius'un kardeşi Gaius Gracchus onunla aynı soylu amacı izledi, ve aynı yazgıyı paylaştı. Yıkım şimdi engelsizce içeri girmeye başladı, ve ülke için bundan böyle evrensel ve kendi içinde özsel hiçbir erek bulunmadığı için, kaçınılmaz olarak bireysellikler ve güç egemen oldu. Roma'nın muazzam yozlaşması kendini Senatoyu rüşvetleriyle kazanmış ve böylece hiçbir ceza görmeden en büyük zorbalıklarda bulunmuş ve suçlar işlemiş olan Jugurtha ile savaşta sergiler. Devlet için bir gözdağı olmaya başlayan Cimbri ve Teutonlara karşı savaşta Roma'yı yaygın bir heyecan sardı. İkinciler büyük çabalarla Aix yakınlarında Provence'de, birinciler Etsch yakınlarında Lombardiya'da Jugurtha fatihi Marius tarafından yokedildiler. Sonra Roma yurttaşlık hakkı için istemleri yadsınmış olan İtalyan bağlaşıklar ayaklandılar; ve Romalılar İtalya'nın kendisinde çok büyük bir güce karşı savaş sürdürmek zorundayken, Mithridates'in buyruğu üzerine 80.000 Romalının Küçük Asya'da öldürüldüğü haberini aldılar. Mithridates Pontus'un Kralı idi ve Kolkhis'i ve Taurik Yarımadasına dek Kara Deniz'in ülkelerini yönetiyordu; Roma'ya karşı savaşı için Kafkasya'nın, Ermenistan'ın, Mezopotamya'nın ve, damadı Tigranes aracılığıyla, Suriye'nin bir bölümünün halklarını toplayabildi. Daha önce Toplumsal Savaşta Roma kuvvetlerini yönetmiş olan Sulla onu yendi. Şimdiye dek bağışlanmış olan Atina kuşatıldı ve alındı, ama,

Sulla'nın kendi sözleriyle, 'ataları hatırına' yokedilmedi. Sulla daha sonra Roma'ya geri döndü, Marius ve Cinna başkanlığındaki halk partisine boyun eğdirdi, kenti ele geçirdi ve saygın Romalıları yöntemli olarak kitle kıyımından geçirmeye başladı. Güç hırsı ve egemenlik tutkusu için 40 Senatör ve 1600 şövalye kurban edildi.

Mithridates bir yenilgi almış olsa da bütünüyle tükenmiş değildi ve savaşı yeniden başlatabildi. Aynı zamanda, sürgüne gönderilmiş bir Romalı olan Sertorius İspanya'da bir ayaklanma başlattı, orada sekiz yıl boyunca savaştı ve ancak ihanet yoluyla yokedilebildi. Mithridates'e karşı savaş Pompeius tarafından sonlandırıldı; kaynaklarının tükenmesi üzerine, Pontus Kralı kendini öldürdü. İtalya'daki Köleler Savaşı aynı zamana düşer. Çok sayıda gladyatör ve dağ halkı Spartaküs altında toplanmıştı; ama Crassus tarafından yenildiler. Pompeius'un büyük hazırlıklardan sonra hızla bastırdığı evrensel korsanlık da bütün bu karışıklıklara katkıda bulundu.

Böylece en korkutucu, en tehlikeli güçlerin Roma'ya karşı ortaya çıktıklarını, ama bu devletin askeri gücünün tümü üzerinde utkulu olduğunu görürüz. Şimdi tıpkı Yunanistan'ın düşüş zamanında olduğu gibi büyük bireyler ortaya çıkarlar. Plutark'ın yaşamöyküleri de en büyük ilginçliklerini bu noktada gösterirler. Bu devasa bireysellikler bundan böyle kendi içinde hiçbir dayanak ya da sağlamlık taşımayan devletin dağılmasından doğmuşlar, ve devletin bundan böyle insanların duygularında bulunmayan birliğini yeniden kurma gereksinimi tarafından güdülenmişlerdir. Talihsizlikleri törel olanı arı olarak saklayamamalarıydı, çünkü yaptıkları varolana karşıydı ve suçtu. Giderek en soyluları, Gracchi kardeşler bile, yalnızca dış türesizliğin ve şiddetin kurbanları olmakla kalmadılar, ama kendileri yaygın yozlaşmaya ve haksızlıklara karıştılar. Ama bu bireylerin istedikleri ve yaptıkları Dünya Tininden gelen daha yüksek aklamayı kendi yanlarında taşır ve en sonunda utkuyu onlar kazanmalıdır. Büyük imparatorluğun örgütlenişinin bir ideası bütünüyle eksik olunca, Senato hükümetin yetkesini ileri süremedi. Egemenlik şimdi bir ayaktakımı olan ve Roma illerinin tahılı ile beslenmek zorunda olan halka bağımlı kılındı. Devlet sorunlarının nasıl gürültü patırtı içinde ve silahlar elde görüşüldüğünü, bir yanda seçkinlerin güç ve gönençleri yoluyla, öte yanda bir çapulcular yığını yoluyla karara bağlandığını görmek için Cicero'yu okumamız gerekir. Roma yurttaşları yaltakçılarına bağlanıyor, ve bunlar daha sonra Roma'nın egemenliğini kazanabilmek için bölüngülerde öne çıkıyorlardı. Böylece Pompeius'ta ve Sezar'da Roma'nın birbirlerinin karşısına çıkan iki pırıltı noktasını görürüz: Bir yanda Senato ile birlikte ve bu yüzden görünürde Cumhuriyetin savunucusu olarak Pompeius, ve öte yanda lejyonları ve dehasının üstünlüğü ile Sezar. En güçlü iki bireysellik arasındaki bu kavga Roma'da Forumda bir çözüme bağlanamazdı. Sezar kendini birbiri ardına İtalya, İspanya ve Yunanistan'ın egemeni yaptı,

düşmanını İÖ 48'de Farsalus'ta tam bir bozguna uğrattı, kendi için Asya'yı güvenlik altına aldı ve utkulu olarak Roma'ya geri döndü.

Roma'nın dünya egemenliği böylece tek bir bireyin eline düştü. Bu önemli değişim olumsal birşey olarak görülmemelidir; tersine, zorunluydu ve durum tarafından koşullandırıldı. Demokratik Anayasa bundan böyle Roma'da sürdürülemez, ama ancak görünüşte olabilirdi. Büyük konuşma yeteneği ile önemli bir saygınlık, ve bilginliği ile ciddi bir nüfuz kazanmış olan Cicero Cumhuriyetin yozlaşmış durumunu her zaman bireylere ve tutkularına yükler. Cicero'nun öykünmeyi istediği Platon Atina devletinin ona göründüğü biçimiyle varlığını sürdüremeyeceğinin bütünüyle bilincindeydi ve bu yüzden kendi görüşleri ile uyum içinde eksiksiz bir anayasa tasarladı; buna karşı Cicero ise Roma Cumhuriyetinin sürdürülmesinin olanaksız olduğunu düşünmez ve onun için her zaman yalnızca geçici bir çare arar. Devletin ve özellikle Roma Devletinin doğası üzerine hiçbir bilinci yoktur. Cato da Sezar üzerine şunları söyler: "Erdemleri yere batsın, çünkü ülkemi yıkıma uğrattılar." Ama Cumhuriyeti yokeden şey Sezar'ın varoluşunun olumsallığı değil, *Zorunluk*tur. *Roma ilkesi bütünüyle egemenlik ve askeri güç üzerine kuruluydu; kendi içinde Tinin ereği, uğraşı ve hazzı için hiçbir tinsel özek taşımıyordu.* Yurtseverliğin devleti sürdürme ereği öznel egemenlik itkisi tutkuya döndüğü zaman sona erer. Yurttaşlar devlete yabancılaştılar, çünkü onda hiçbir nesnel doyum bulamadılar; ve tikel ilgiler de edimselliğin başlamakta olan bozulmasına karşı resimde, yontuda ve şiirde en büyük sanat yapıtlarını üreten ve özellikle felsefeyi geliştiren Yunanlıların döndüğü yöne dönmediler. Romalıların Yunanistan'ın her yanından topladıkları sanat yapıtları kendi ürünleri değildi; varsıllık Atina'da olduğu gibi kendi çalışmalarının meyvası değil, ama yağmacılığın sonucuydu. İncelik, Kültür genel olarak Romalıya yabancıydı; onu Yunanlılardan elde etmeyi istediler, ve bu amaçla büyük bir sayıda Yunanlı köle Roma'ya getirildi. Delos bu köle teciminin özeği idi; ve söylendiğine göre orada zaman zaman tek bir günde 10.000 kadar köle satın alınırdı. Yunanlı köleler Romalıların şairleri, yazarları, fabrikalarının gözetimcileri, çocuklarının bakıcılarıydılar.

Roma'da Cumhuriyet bundan böyle varolamazdı. Özellikle Cicero'nun yazılarından tüm kamu sorunlarının nasıl önde gelen yurttaşların özel yetkeleri yoluyla, güçleri ve varsıllıkları yoluyla karara bağlandığını, nasıl herşeyin gürültü patırtı içinde yapıldığını görürüz. Cumhuriyette öyleyse bundan böyle sağlam bir destek noktası yoktu ve böyle birşey şimdi ancak tekil bireylerin istencinde aranabilirdi. Roma uyarlanma yeteneğinin bir modeli olarak gösterilebilecek olan, kararlarını en sağlam anlak ile saptayan ve onları gereksiz bir tutkuya kapılmaksızın en etkili ve en becerili yollarla uygulamaya koyan Sezar dünyatarihsel olarak haklı olanı yaptı; çünkü zorunlu olan aracılığı ve bütünü bir arada tutmanın yolunu ve yordamını sağladı. Sezar iki şeyi yerine

getirdi: İç karşıtlığı yatıştırdı ve aynı zamanda dışa doğru yeni bir karşıtlık başlattı. Çünkü dünya egemenliği o güne dek ancak Alpler'in sınırına ulaşmışken, Sezar yeni bir sahne açtı, şimdi Dünya Tarihinin özek noktası olacak olan tiyatroyu kurdu. Sonra Roma'nın kendisinde değil, ama bütün Roma Dünyasını ele geçirmesi yoluyla karara bağlanan bir savaşım yoluyla kendini Dünyanın Egemeni yaptı. Hiç kuşkusuz Cumhuriyete karşı çıktı; ama aslında yalnızca gölgesine, çünkü Cumhuriyetten geriye kalan herşey güçsüzdü. Pompeius ve Senatodan yana duran herkes *kendi dignitas*ını, *kendi auctoritas*ını, tikel egemenliği Cumhuriyetin gücü olarak yüceltti; ve korunma gereksiniminde olan sıradanlık bu sanın altına sığındı. Sezar bu sanın boş biçimciliğine bir son verdi, kendini Efendi yaptı, ve Roma dünyasının zor yoluyla sağladığı bütünlüğünü tikelliğin karşısına koydu. Gene de Roma'nın en soylu insanlarının Sezar'ın egemenliğini olumsal birşey saydıklarını, ve işlerin bütün durumunun onun bireyselliğine bağlı olduğunu düşündüklerini görürüz. Cicero böyle düşündü, ve Brutus ve Cassius da; ve eğer bu *bir* bireyi ortadan kaldırırlarsa, Cumhuriyetin kendiliğinden yeniden kurulacağına inandılar. Bu dikkate değer yanılgı tarafından yakalanarak, çok soylu bir birey olan Brutus ve Cicero'dan daha enerjik olan Cassius erdemlerine değer verdikleri insanı öldürdüler. Ama hemen Roma Devletinin ancak tek bir birey tarafından yönetilebileceği açığa çıktı; şimdi Romalılar bu görüşe inanmak zorunda kaldılar; çünkü genel olarak politik bir devrim, eğer kendini yinelerse, bir bakıma insanların görüşlerinde onaylanır. Böylece Napoleon iki kez yenildi, ve Bourbonlar iki kez sürgüne gönderildiler. Başlangıçta yalnızca olumsal ve olanaklı görünen şey yineleme yoluyla edimsel ve doğrulanmış birşey olur.

ÜÇÜNCÜ KESİM

ALTKESİM BİR

İmparatorluk Döneminde Roma

Bu dönemde Romalılar onlardan sonra dünya-tarihsel olmaya belirlenmiş olan halk ile ilişkiye girdiler; ve bu dönemi iki özsel yana, *dünyasal* ve *tinsel* yanlara göre irdelememiz gerekir. Dünyasal yanda yine iki ana kıpı öne çıkar: İlk olarak *Egemenin* durumu, ve ikincisi genel olarak bireylerin *Kişilere* belirlenmesi — Tüze dünyası.

Şimdi ilk olarak *İmparatorluğu* ele alırsak belirtilmesi gereken şey şudur: Roma egemenliği herhangi bir çıkara karşı öylesine ilgisizdi ki, İmparatorluğa büyük geçiş anayasada hemen hemen hiçbirşeyi değiştirmedi. Yalnızca halk meclisleri bundan böyle uygun değildiler ve yittiler. İmparator *princeps senatus*, Sensor, Konsül, Tribün idi; henüz adda süren tüm bu görevleri kendi içinde birleştirdi, ve burada herşeyden

önemli olan askeri güç yalnızca onun elindeydi. Anayasa tüm dirimsellikten ve böylelikle güç ve erkten yoksun bütünüyle tözsüz biçimdi; ve onu böyle olarak sürdürmenin biricik aracı İmparatorun sürekli olarak Roma yakınlarında tuttuğu lejyonlardı. Devlet sorunları hiç kuşkusuz Senatonun önüne getiriliyor, ve İmparator yalnızca üyelerden biri gibi görünüyordu; ama Senato boyun eğmek zorundaydı, ve kim karşı çıkacak olursa ölümle cezalandırıldı ve mülküne el kondu. Buna göre kesin bir ölümü beklemekte olanlar kendilerini öldürdüler, çünkü böylece hiç olmazsa aileleri mülkiyetini ellerinde tutmayı başarabildiler. Tiberius hiç kuşkusuz ikiyüzlülük sanatından ötürü Romalıların en nefret ettikleri bireydi; korktuklarını yıkıma uğratabilmek için Senatonun alçaklığından yararlanmayı çok iyi biliyordu. İmparatorun gücü, belirtildiği gibi, orduya ve çevresinde bulunan Praetorian Muhafızlara dayanıyordu. Ama çok geçmeden lejyonlar ve özellikle Praetorianlar önemlerinin bilincine vardılar ve tahtı gaspedecek denli küstahlaştılar. Başlangıçta Sezar Augustus'un ailesine belli bir saygı gösterdiler; ama daha sonra lejyonlar generallerini kendileri seçtiler, ve hiç kuşkusuz bir yandan yiğitlikleri ve kavrayış güçleri yoluyla, öte yandan rüşvetler ve disiplin ile ilgili hoşgörüleri yoluyla onların güven ve yandaşlıklarını kazanmış olanları yeğlediler.

İmparatorlar güçlerini göstermede tam bir yalınlık içinde davrandılar ve çevrelerini Doğuya özgü debdebe ve şaşaa ile kuşatmadılar. Onlarda bizi şaşırtan bir yalınlık buluruz. Böylece örneğin Augustus Horatius'a bir mektup yazarak hiçbir şiirinin ona seslenmemesinden yakınır ve bunun onu gelecek kuşakların gözünde utandıracağını düşünüp düşünmediğini sorar. Senato birkaç kez İmparatoru atayarak saygınlığını yeniden kazanma girişiminde bulundu; ama ya adayları yerlerini koruyamadılar, ya da bunu ancak Praetorianları rüşvet yoluyla elde ederek başardılar. Senatörlerin seçimi ve Senatonun oluşumu hiç kuşkusuz bütünüyle İmparatorun özencine bırakılmıştı. Politik kurumlar İmparatorun kişiliğinde birleşiyorlardı; bundan böyle hiçbir törel bağ yoktu; İmparatorun İstenci herkesin üstünde duruyordu ve onun önünde herkes eşitti. İmparatoru çevreleyen azatlılar sık sık imparatorluğun en güçlü kişileriydiler; çünkü özenç hiçbir ayrım tanımaz. İmparatorun bireyselliğinde tikel öznellik bütünüyle ölçüsüz bir edimselliğe yükseldi. Tin bütünüyle kendinden vazgeçti, çünkü olmanın ve istemenin sonluluğu sınırsız birşeye çevrildi. Dahası, bu özencin yalnızca bir sınırı vardır — insansal olan herşeyin sınırı, ölüm; ve giderek ölümün kendisi bile bir tür gösteri oldu. Böylece Nero öyle bir ölümle öldü ki, en soylu kahraman için olduğu gibi en boynu eğik insan için de bir örnek olabilir. Tam çözülmüşlüğü içindeki tikel öznellik için hiçbir İçsellik yoktur, hiçbir ilerisi ya da gerisi, hiçbir pişmanlık, hiçbir umut, korku, düşünce yoktur, çünkü tüm bunlar sağlam belirlenimler ve erekler kapsarlar; oysa burada tüm belirlenim bütünüyle olumsaldır. Bu belir-

lenim istek, kösnü, tutku, düşlem, kısaca bütün bir sınırsızlığı içindeki özençtir. Başkalarının istencinde öylesine az bir sınır bulur ki, tersine istencin istenç ile ilişkisi sınırsız efendiliğin ve köleliğin ilişkisidir. İnsanların dünyayı bildikleri kadarıyla, hiçbir istenç İmparatorun istencinin alanı dışında değildir. Ama bu Birin egemenliği altında herşey *düzen* içindedir; çünkü herşey nasılsa, düzenlendiği için öyledir, ve egemenlik tam olarak herşeyin Bir ile uyum içinde durmasından oluşur. İmparatorların karakterlerindeki somut öğenin kendisi bu nedenle hiçbir ilgiye değmez, çünkü çevresinde herşeyin döndüğü nokta somut olan değildir. Böylece soylu karakterleri ve soylu doğaları olan, kendilerini kültürleri yoluyla özellikle seçkinleştiren İmparatorlar vardı. Titus, Trajan, Antoninler böyle kendi kendilerine karşı çok sıkı karakterler olarak bilinirler; ve gene de onlar bile devlette hiçbir değişiklik yapmadılar; onların durumunda bile Roma halkına özgür bir topluluk yaşamı verecek bir örgütlenişi sağlamak hiçbir zaman söz konusu edilmedi; yalnızca talihli bir raslantı gibi ortaya çıktılar, arkalarında hiçbir iz bırakmadan geçip gittiler, ve herşey nasılsa öyle kaldı. Çünkü bireyler kendilerini burada öyle bir duruş noktasında bulurlar ki, orada bir bakıma eylemde bulunamazlar, çünkü karşılarına bir direnç olarak çıkan hiçbir nesne yoktur; ister iyi ister kötü olsun, yalnızca istemeleri gerekir, ve istedikleri olur. Övgüye değer İmparatorlar Vespasian ve Titus'un ardından en kaba ve en tiksinti verici tiran Domitianus geldi; ve gene de Roma tarihçisi Roma dünyasının onun altında dinginleşmiş olduğunu yazar. O tekil ışık noktaları öyleyse hiçbirşeyi değiştirmediler; bütün İmparatorluk vergilerin baskısı ve yağmacılık altında ezildi; İtalya nüfusunu yitirdi, en verimli topraklar ekilmeden kaldı. Bu durum Roma dünyası üzerine bir Yazgı olarak yayıldı.

Vurgulamamız gereken *ikinci* kıpı bireylerin *Kişiler* olarak belirlenimidir. Bireyler baştan sona eşittiler (kölelik yalnızca küçük ayrımlara yol açıyordu), ve hiçbir politik hakları yoktu. Toplumsal Savaştan hemen sonra bütün İtalya'nın nüfusu Roma yurttaşları ile eşit haklara kavuştu; ve Caracalla altında bütün bir Roma İmparatorluğunun uyrukları arasındaki ayrımların tümü ortadan kaldırıldı. Özel Hak gelişerek bu eşitliği eksiksizleştirdi. Mülkiyet hakkı daha önceleri çeşitli ayrımlara bağlıydı ve bunlar şimdi ortadan kaldırıldılar. Romalıların şimdi kendini Özel Hakta Kişilik olarak olgusallaştıran soyut İçselhk ilkesinden geldiklerini gördük. Özel Hak genel olarak Kişinin kendine verdiği olgusallıkta, Mülkiyette geçerli olmasıdır. Dirimli devlet örgütü ve onda ruh olarak yaşayan Roma duygusal yatkınlığı şimdi ölü Özel Hakkın tekilleşmesine geri getirilmiştir. Nasıl fiziksel beden bozulduğunda her bir nokta kendi için kendi yaşamını kazanırsa, ama nasıl bu yaşam yalnızca kurtların sefil yaşamı ise, devlet örgenliği de burada özel Kişilerin atomlarına çözünür. Şimdi Roma yaşamı böyle bir durumdur: Bir yanda Yazgı ve egemenliğin soyut Evrenselliği, öte yanda bireysel

soyutlama, Kişi vardır ki, bireyin kendinde birşey olduğu belirlenimini kapsar — dirimselliğine göre, içerik kazanmış bir bireyselliğe göre değil, ama soyut birey olarak.

Saltık olarak özel Kişiler olarak geçerli olmak bireylerin gururudur; çünkü Ben sonsuz aklanışı kapsar; ama içeriği ve 'benimki' yalnızca dışsal bir Şeydir, ve bu yüksek ilkenin getirdiği Özel Hakkın gelişimi politik yaşamın bozulması ile bağlıydı. — Imparator yalnızca egemendi ve yönetmiyordu; çünkü egemen ve uyruklar arasındaki tüzel ve törel orta terim eksikti; devletin bir anayasası ve örgütlenişi eksikti; oysa topluluklarda ve illerde kendi için aklanmış yaşam alanlarının düzeni devlette varolur, ve bu topluluklar ve iller evrensel çıkar için etkin olmakla evrensel devlet yönetimi üzerinde etkili olurlar. Hiç kuşkusuz kentlerde *curiae* vardır, ama bunlar önemsizdirler ya da yalnızca bireyler üzerinde baskı uygulamak ve düzenli olarak yağma yapmak için araç olarak kullanılırlar. Öyleyse insanların bilinçlerinin önünde duran şey anavatan ya da böyle törel bir birlik değildi; tersine, kendilerini Yazgıya teslim etmeye ve yaşama karşı eksiksiz bir ilgisizliğe bırakmaya yöneltiliyorlardı — bir ilgisizlik ki, onu ya düşüncenin özgürlüğünde ya da dolaysız duyusal hazda arıyorlardı. Böylece insan ya varoluş ile bozuşmuş ya da bütünüyle duyusal varoluşa teslim olmuştu. Ya belirlenimini İmparatorun kayrasını kazanma yoluyla, şiddet, kalıt hileleri ve kurnazlıklar yoluyla haz araçlarını elde etme çabasında buluyordu; ya da dinginliğini henüz sağlam ve kendinde ve kendi için varolan birşeyler verebilen felsefede arıyordu: Çünkü o zamanın dizgeleri, Stoacılık, Epikürcülük ve Kuşkuculuk, gerçi kendi aralarında karşıtlar olsalar da, aynı şeyi veriyor, Tini edimselliğin sunduğu herşeye karşı ilgisiz kılabiliyorlardı. Bu felsefeler buna göre kültürlü insanlar arasında çok yaygındı; ortaya Düşünce yoluyla, Evrenseli üreten etkinlik yoluyla insanın kendi içinde sarsılmazlığını çıkarıyorlardı. Ama felsefe yoluyla bu iç uzlaşmanın kendisi yalnızca arı kişilik ilkesinde soyut bir uzlaşmaydı; çünkü arı olarak kendi kendisini nesne yapan ve kendi ile uzlaşan Düşünce herhangi bir nesneden bütünüyle yoksundu, ve Kuşkuculuğun sarsılmazlığı ereksizliğin kendisini İstencin ereği yaptı. Felsefe yalnızca tüm içeriğin olumsuzluğunu biliyordu ve artık sağlam hiçbirşeyi olmayan bir dünya için bir umutsuzluk öğüdüydü. Daha yüksek bir Uzlaşma isteyen dirimli Tine doyum veremezdi. —

ALTKESİM İKİ
Hıristiyanlık

Belirtildiği gibi, Sezar yeni dünyayı olgusal yanına göre açtı; bu dünya kendini tinsel ve iç varoluşuna göre Augustus altında açındırdı. İlkesini sonsuzluğa abartılmış Sonluluk ve tikel Öznellik olarak tanıdığımız İm-

paratorluğun başlangıcında aynı Öznellik ilkesinde dünyanın Esenliği doğdu; bir *bu* insan olarak ve soyut Öznellikte doğdu, ama öyle bir yolda ki, evrik olarak sonluluk yalnızca onun görüngüsünün biçimidir ve bunun özünü ve içeriğini daha çok Sonsuzluk, saltık kendi-için-Varlık oluşturur. Betimlendiği gibi, çaresizlik ve Tanrı tarafından terk edilmişliğin acısı içindeki Roma Dünyası edimsellik ile kopuş noktasına geldi; yalnızca Tinde içsel olarak erişilebilecek bir doyum için ortak özlemi öne çıkardı ve daha yüksek bir Tinsel Dünya için zemini hazırladı. Roma Dünyası ona hizmette tanrıları ve sevinçli yaşamı ezen, ve insan yüreğini tüm tikellikten arındıran Yazgıydı. Buna göre bütün durumu bir doğum-yeri gibi, ve acısı kendini *Hıristiyan Dini* ile bildirmiş başka ve daha yüksek bir Tinin doğum acıları gibidir. Bu daha yüksek Tin, insanın evrenselliği ve sonsuzluğu içindeki Tinin bilincini kazanmasında, Tinin uzlaşmasını ve kurtuluşunu kapsar. *Saltık Nesne, Gerçeklik Tindir, ve insanın kendisi Tin olduğu için, bu Nesnede kendi önünde bulunur ve böylece Saltık Nesnesinde Özü ve kendi Özünü bulmuştur.* Ama Özün nesnelliğinin ortadan kaldırılabilmesi ve Tinin kendi kendisi ile olabilmesi için Tinin insanı tikelleştiren ve görgülleştiren Doğallığı olumsuzlanmahdır, öyle ki yabancı öğe yokedilebilsin ve Tinin Uzlaşması ortaya çıkabilsin.

Tanrı böylece ancak *Üçlülük* olarak bilindiği zaman Tin olarak tanınmış olur. Bu yeni ilke eksendir ki, çevresinde Dünya Tarihi döner. Tarih *burada* sonlanır ve *buradan* başlar. *"Zaman dolduğunda, Tanrı Oğlunu gönderdi,"* denir İncil'de. Bu özbilincin Tinin Kavramına ait olan kıpılara, bu kıpıları saltık bir kipte kavrama gereksinimine yükselmiş olmasından başka birşey demek değildir. Bu şimdi daha yakından gösterilmelidir.

Yunanlılara ilişkin olarak onların Tini için yasanın şu olduğunu söylemiştik: "İnsan, kendini bil." Yunan Tini Tinin, ama Doğa öğesini özsel bileşen olarak taşıyan sınırlı Tinin bilinci idi. Tin hiç kuşkusuz o öğe üzerinde egemendir, ama egemen olanın ve egemen olunanın birliğinin kendisi henüz doğaldı; Tin ulus Tinlerinden ve tanrılardan oluşan bir bireysellikler çokluğunda belirli Tin olarak görünüyor, ve Duyusalı arı Düşünceye değil, ama yalnızca Güzel Biçimin ve şeklin orta terimine dek yükselten Sanat yoluyla temsil ediliyordu.

Yunanlılar için eksik olan İçsellik kıpısını Romalılarda bulduk; ama biçimsel ve kendi içinde belirsiz olduğu için, içeriğini tutkudan ve özençten alıyor, giderek en büyük alçaklıklar bile burada tanrısalın önünde duyulan ürkü ile bağlanabiliyordu (Hispala'nın Bacchanalia üzerine söylediklerine bakılabilir, Livius 39, 13). Bu İçsellik öğesi sonra bireylerin Kişilikleri olarak daha öte olgusallaştı; bu olgusallaşma ilke için yeterli, ve böylece onun kadar soyut ve biçimseldi. Ben, bu Ben olarak, kendim için sonsuzumdur, ve belirli-Varlığım Kişi olarak mülkiyetim ve tanınmamdır. Bu İçsellik daha öteye gitmez; tüm daha öte içerik onda yiter.

Bu yolla bireyler atomlar olarak koyulurlar; ama aynı zamanda *monas monadum* olarak özel Kişiler üzerindeki güç olan Birin sert egemenliği altında dururlar. Özel Hak buna göre o denli de Kişinin belirli-Yokluğu, tanınmamasıdır, ve bu Hak durumu tamamlanmış Haksızlıktır. Bu çelişki Roma Dünyasının sefilliğidir. Özne Kişiliğinin ilkesine göre yalnızca iyelik için, ve Kişilerin Kişisi ise herkesi kendi iyeliğine almak için aklanır, öyle ki bireysel Hak aynı zamanda ortadan kaldırılır ve haktan yoksundur. Ama bu çelişkinin sefilliği *Dünyanın Terbiyesi*dir [*Zucht der Welt*]. '*Zucht*' [*terbiye, eğitim*] '*ziehen*'den [*çekmek*] türemiştir; bu 'çekme' birşeye doğru olmalıdır; arkada herhangi bir sağlam birlik vardır ki, çekme ona doğru olur ve çekilenin ona doğru 'eği(ti)lmesi' gerekir, öyle ki hedef için yeterli olabilsin. Birşeyi bırakma, bir alışkanlıktan vazgeçme saltık bir temele götürmenin aracıdır. Roma Dünyasının o çelişkisi böyle bir terbiye ilişkisidir; Kişileri aynı zamanda hiçliklerini sergilemeye götüren kültürün terbiyesidir.

Ama bu ilkin salt *bizim için* terbiye olarak görünür; terbiye edilenler içinse kendilerini ona küt bir acıda teslim ettikleri kör bir yazgıdır; henüz İçin kendisinin acı ve özlem duyması, insanın yalnızca 'çekilmemesi,' ama bu 'çekmenin' kendisini kendi içine doğru bir 'çekilme' olarak göstermesi biçimindeki daha yüksek belirlenim eksiktir. Yalnızca bizim düşüncemiz olan şey Öznenin kendisi için kendini kendi içinde sefil ve hiç olarak bilmesine yükselmelidir. Dışsal mutsuzluk, söylendiği gibi, insanın kendi içindeki acıya dönüşmelidir; insan kendini kendi kendisinin olumsuzu olarak duyumsamalıdır, anlamalıdır ki talihsizliği doğasının talihsizliğidir, kendi içinde bölünmüş ve ikiye ayrılmış bir varlıktır. Bu kendi içinde terbiye belirlenimi, bu kendi hiçliğinin ve kendi sefilliğinin acısı, İçin bu durumunun ötesine geçme özlemi — bu belirlenim asıl Roma Dünyasından başka bir yerde aranmalıdır; bu belirlenim *Yahudi Halkına* dünya-tarihsel imlem ve önemini verir, çünkü daha yüksek olan kıpı, Tinin kendini kendi bölünmesi ve acısı olan başkalığından kendi içine yansıtırken saltık özbilince ulaşması ondan doğmuştur. Yahudi Halkının bu verilen belirlenimini en arı ve en güzel anlatımı içinde David'in *Mezmurlar*'ında ve *Peygamberler*'de buluruz; bunlarda ruhun Tanrı için susuzluğu, kusurları üzerine en derin acısı, dürüstlük ve dindarlık için isteği içeriği oluşturur. Bu Tinin gizemsel sunuluşu Yahudi Kitaplarının en başında, *Düşüş* öyküsünde bulunur; İnsan, Tanrının imgesinde yarauldıktan sonra, diye anlatılır, saltık hoşnutluğunu İyinin ve Kötünün Bilgisinin Ağacından yiyerek yitirmiştir. Günah burada yalnızca Bilgiden oluşur; bilgi günah yüklüdür, ve insan onun yüzünden doğal mutluluğunu elden kaçırmıştır. Bu, Kötünün bilinçte yatıyor olması, derin bir gerçekliktir, çünkü hayvanlar ne kötü ne de iyidirler, tıpkı salt doğal olan insan gibi. Özenç olarak sonsuz özgürlüğüne göre Benin İstencin arı içeriğinden, İyiden ayrılmasına ilkin bilinç yol açar. Doğal birliğin oradan kaldırılması olarak Bilgi Dü-

şüştür ki, olumsal birşey değil, ama Tinin bengi tarihidir. Çünkü suçsuzluk durumu, bu cennet durumu hayvanın durumudur. Cennet bir parktır ki, orada insanlar değil ama ancak hayvanlar kalabilir. Çünkü hayvan Tanrı ile birdir, ama yalnızca kendinde. Yalnızca Insan Tindir, eş deyişle, kendi içindir. Bu kendi-için-varlık, bu bilinç ise aynı zamanda evrensel tanrısal Tinden ayrılıştır. Eğer İyiye karşı soyut özgürlüğüme sarılırsam, bu tam olarak Kötülüğün duruş noktasıdır. Buna göre, Düşüş insanın bengi Mythosudur ki, insan tam olarak onun yoluyla insan olur. Ama bu duruş noktasında kalış Kötülüktür, ve kendisi üzerine bu acı duygusunu ve özlemi "Tanrım, bana arı bir yürek, yeniden *sağlam* bir Tin yarat" derken, David'de buluruz. Bu duygunun daha Düşüşte bile bulunduğunu görürüz; ama orada uzlaşma değil, mutsuzluk içinde kalış dile getirilir. Gene de orada aynı zamanda şu tümcede uzlaşmanın peygamberce öngörüsü kapsanır: "Yılanın başı ezilecektir"; ama daha da derin olarak, o ağacın meyvasından yiyen Adem'i gören Tanrının söylediklerinde anlatılır: "Bak, Adem bizlerden biri oldu, İyiyi ve Kötüyü biliyor." Tanrı Yılanın sözlerini doğrular. Kendinde ve kendi için Gerçeklik öyleyse insanın Tin yoluyla, evrenselin ve tekilin bilgisi yoluyla Tanrının kendisini kavramasıdır. Ama bunu ilkin Tanrı söyler, insan değil; o, tersine, bölünmüşlük içinde kalmayı sürdürür. Uzlaşmanın doyumu henüz insan için bulunmaz; insanın bütün varlığının saltık ve son doyumu henüz insan için bulunmuş değildir, ama ilkin yalnızca Tanrı için vardır. Kendisi üzerine duyduğu acı insan için şimdilik bir en son nokta olarak kalmayı sürdürür. İnsanın doyumu ilkin Ailede ve Kanaan Ülkesinin iyeliğinde elde ettiği sonlu doyumdur. Henüz Tanrıda dinginleşmiş değildir. Tanrıya hiç kuşkusuz Tapınakta adaklar sunulur, dışsal adaklar ve iç pişmanlık yoluyla ona kefaret edilir. Ama Ailedeki ve iyelikteki bu dışsal doyum Roma İmparatorluğunun disiplininde Yahudi Halkından alındı. Suriye kralları hiç kuşkusuz o halkı ezmişlerdi; ama bireyselliğini olumsuzlayanlar ilkin Romalılar oldu. Zion Tapınağı yokedilir; Tanrıya hizmet eden halk ortalığa saçılır. Burada öyleyse her doyum elinden alınır ve halk ilksel Mythosun duruş noktasına, insan doğasının kendi içindeki acısının duruş noktasına geri atılır. Roma Dünyasının evrensel Yazgısına karşıt olarak, burada Kötünün bilinci ve Tanrıya doğru yön vardır. Herşeyin gelip dayandığı biricik nokta bu temel düşüncenin nesnel evrensel bir anlama genişlemesi ve insanın somut varlığı olarak, doğasının tamamlanması olarak alınmasıdır. Daha önceleri Yahudiler için somut geçerliği olan şeyler Kanaan Ülkesi ve Tanrının halkı olarak kendileriydi. Ama şimdi bu içerik yitmiştir ve buradan mutsuzluk duygusu ve Tanrıdan umutsuzluk doğar — Tanrı ki, o mutlu olgusallık özsel olarak onunla bağlıydı. Sefillik öyleyse burada kör bir Yazgıya gömülüp aptallaşma değil, ama özlemin sonsuz enerjisidir. Stoacılığın öğrettiği tek şey Olumsuzun varolmadığı, ve acının bir varlık taşımadığı idi; ama Yahudi duygusu tersine Olgu-

sallıkta diretir ve Uzlaşmayı orada ister; çünkü o duygu Doğanın Doğuya özgü Birliği üzerine, e.d. Olgusallığın, Öznelliğin Birin Tözü ile birliği üzerine dayanır. Salt dışsal olgusallığın yitişi yoluyla Tin kendi içine geri itilir; olgusallık yanı böylece Bir ile bağıntı yoluyla Evrensele doğru arındırılır. Aydınlığın ve Karanlığın Doğuya özgü karşıtlığı burada Tine aktarılır, ve Karanlık burada Günah olur. Şimdi olumsuzlanmış olgusallık için geriye Öznelliğin kendisinden, kendi içinde evrensel olarak insan İstencinden başka hiçbirşey kalmaz; ve ancak bu yolla uzlaşma olanaklı olur. Günah, ayrılma olarak, İyinin ve Kötünün tanınmasıdır; ama tanıma benzer olarak eski yarayı iyileştirir ve sonsuz uzlaşmanın kaynağıdır. Başka bir deyişle, tanıma tam olarak bilincin dışsal, yabancı nesnesini yoketmek demektir ve böylece Öznelliğin kendi içine geri dönmesidir. Bu şimdi Dünyanın olgusal özbilincinde koyulmuş olarak Dünyanın *Uzlaşması*dır. İçinde karşıtlığın iki yanının birbiri ile bağıntılı olduğu sonsuz acının huzursuzluğundan ortaya Tanrının ve olumsuz olarak koyulmuş Olgusallığın, e.d. ondan ayrılmış Öznelliğin Birliği çıkar. *Sonsuz yitirişin karşılığı yalnızca sonsuzluğu yoluyla ödenir ve bu yolla sonsuz kazanç olur.*

Öznenin ve Tanrının özdeşliği *Zamanı dolunca* dünyaya gelir: Bu özdeşliğin bilinci Tanrının gerçekliği içinde tanınmasıdır. Gerçekliğin içeriği *Tinin* kendisi, kendi içinde dirimli olan devimdir. Tanrının doğası, arı Tin olmak, insana *Hıristiyan Dininde bildirilir.* Ama Tin nedir? Birdir, kendi kendine özdeş Sonsuzdur, arı özdeşliktir ki, ikinci olarak kendini kendi kendisinin Başkası olarak, Evrensele karşı kendi-için-Varlık ve kendi-içinde-Varlık olarak kendinden ayırır. Ama [üçüncü olarak] bu ayrılma atomik Öznelliğin, kendi ile yalın bağıntı olarak, kendisinin Evrensel olması, kendine Özdeş olması yoluyla ortadan kaldırılır. Böylece eğer Tinin saltık ayrımlaşması yoluyla kendi içine saltık yansıma — duygu olarak Sevgi, düşünce olarak Bilgi — olduğunu söylersek, o zaman *Üçlülük* olarak kavranır: Baba ve Oğul, ve Tin olarak kendi Birliği içindeki bu ayrım. *Daha öte belirtmek gerek ki, bu gerçeklikte insanın bu gerçekliğin kendisi ile bağıntısı koyulur.* Çünkü Tin kendini kendi Başkası olarak kendi karşısına koyar, ve bu ayrımdan kendi içine geri dönüştür. Arı İdeada kavrandığında, Başkası Tanrının Oğludur; ama tikelleşmesi içinde bu Başkası Dünyadır, eş deyişle Doğa ve sonlu Tindir; sonlu Tinin böylelikle kendisi Tanrının bir kıpısı olarak koyulur. Böylece İnsanın kendisi Tanrının Kavramında kapsanır, ve bu kapsanmışlık 'İnsanın ve Tanrının birliği Hıristiyan Dininde koyulmuştur' denerek anlatılabilir. Ama bu birlik sanki Tanrı yalnızca İnsan ve İnsan da Tanrı imiş gibi yüzeysel olarak anlaşılmamalıdır; tersine, İnsan ancak Tininin doğallığını ve sonluluğunu ortadan kaldırdığı ve kendini Tanrıya yükselttiği ölçüde Tanrıdır. Başka bir deyişle, gerçekliğe katılan ve kendisinin tanrısal İdeanın bir kıpısı olduğunu bilen İnsan için aynı zamanda doğallığının ortadan kaldırılması belirtik olmuştur, çünkü

Doğal olan özgür olmayan ve tinsel olmayandır. O zaman bu Tanrı İdeasında insanın kendi içinde mutsuzluğunu ve acısını *iyileştiren uzlaşma* da yatar. Çünkü mutsuzluğun kendisi bundan böyle İnsanın Tanrı ile Birliğinin dolaylı kılınması için zorunlu olarak bilinir. Bu kendinde-varolan Birlik ilk olarak salt düşünen, kurgul bilinç içindir; ama duyusal, tasarımsal bilinç için de olmalı, Dünya için nesne olmalı, *görünmeli*, ve dahası Tinin duyusal şekli içinde, insan şekli içinde görünmelidir. *İsa görünmüştür*, bir İnsan ki Tanrıdır, ve Tanrı ki İnsandır; böylelikle Dünya barış ve uzlaşma olmuştur. Burada Yunan insanbiçimciliğini anımsamak gerekir ki, onun hakkında yeterince ileri gitmediğini söylemiştik. Çünkü Helenik doğal sevinç durumu henüz Benin kendisinin öznel Özgürlüğüne dek, henüz bu İçselliğe, henüz Tinin bir *Bu* olarak belirlenimine dek ilerlememişti.

Hıristiyan Tanrının görüngüsüne onun kendi türünde *biricik* olması da aittir; bu ancak bir kez olabilir, çünkü Tanrı Öznedir ve görünen Öznellik olarak yalnızca dışlayıcı olarak tek bir Bireydir. Lamalar her zaman yeniden seçilirler, çünkü Tanrı Doğuda yalnızca Töz olarak bilinir ki, bu nedenle onun için sonsuz biçim bir tikelleşmeler çokluğunda yalnızca dışsal olarak vardır. Ama Öznellik, kendi ile sonsuz bağıntı olarak, biçimini kendisinde taşır, ve görünen biçim olarak tüm başkalarına karşı yalnızca tek bir dışlayıcı biçimdir.

Dahası, içinde Tinin varolduğu duyusal belirli-Varlık salt geçici bir kıpıdır. İsa ölmüştür; yalnızca ölmüş olarak Göğe doğru kaldırılır ve Tanrının sağına oturur, ve ancak böylece Tindir. Kendisi şöyle der: *"Bundan böyle sizinle olmadığımda, sizi Tin tüm gerçekliğe götürecek."* İlk olarak Pantkot Yortusunda Havariler Kutsal Tin ile dolarlar. Havariler için, yaşayan İsa daha sonra onlar için topluluğun Tini olarak bulunan İsa değildi; onların gerçek tinsel bilinçleri için ilkin o toplulukta nesne oldu. Benzer olarak, İsa'yı yalnızca geçmiş tarihsel bir Kişi olarak anımsamak da gerçek ilişki olmaktan uzaktır. O zaman şunlar sorulur: Doğumu, babası, annesi, evdeki eğitimi, tansıkları vb. açısından durum nedir? e.d., tinsel olarak görülmediğinde nedir? Yalnızca yetenekleri, karakteri ve ahlakı açısından, bir Öğretmen vb. olarak görülürse, Sokrates ve başkaları ile aynı çizgiye koyulmuş olur, üstelik ahlakı daha yukarı koyulabilse de. Ama karakter yüksekliği, ahlak vb., tüm bunlar Tinin enson gereksinimi değildirler, yani insan için tasarımında Tinin kurgul Kavramını vermezler. Eğer İsa yalnızca eşsiz, giderek günahsız birey olacaksa, ama yalnızca bu olacaksa, o zaman kurgul İdeanın, saltık Gerçekliğin tasarımı yadsınmış olur. Ama önemli olan budur, ve ondan başlanması gerekir. İsa'dan yorumsal olarak, eleştirel olarak, tarihsel olarak ne yapılırsa yapılsın, benzer olarak Kilisenin öğretilerinin konsüllerde şu ya da bu piskoposluk çıkarına ya da tutkusuna göre ortaya çıkarıldıkları ya da şu ya da bu çevreden doğdukları nasıl tanıtlanırsa tanıtlansın — tüm böyle durumlar nasıl olursa olsun, biri-

cik ilgili soru İdeanın ya da Gerçekliğin kendinde ve kendi için ne olduğudur.

Dahası, İsa'nın tanrısallığını doğrulayan şey kişinin kendi Tininin tanıklığıdır, tansıklar değil; çünkü Tini ancak Tin tanır. Tansık böyle bir tanımaya götürebilir. Tansık şeylerin doğal gidişinin bozulması demektir; ama doğal gidiş ile denmek istenen şey çok görelidir; örneğin mıknatısın etkisi böyle bir tansık sayılabilir. Tanrı tarafından gönderilme tansığı da hiçbirşey tanıtlamaz; çünkü Sokrates de tasarımların alışıldık gidiş yoluna karşı Tinin yeni bir özbilincini getirmişti. Ana soru tanrısal görev değil, ama bu görevin bildirilişi ve içeriğidir. İsa'nın kendisi ondan tansıklar bekleyen Farisileri kınar ve tansıklar gösterecek olan düzmece peygamberlerden söz eder.

Şimdi daha öte irdelememiz gereken şey *Hıristiyan tasarımın Kiliseye gelişimidir*. Bu gelişimi Hıristiyanlığın Kavramından açındırmak bizi çok fazla ileri götürecektir, ve burada yalnızca evrensel kıpıları vereceğiz. Ilk kıpı Hıristiyan Dininin *kuruluşu*dur; bunda ilkesi sonsuz erke ile, ama ilkin soyut olarak anlatılır. Bunu Tinin sonsuzluğunu, tinsel dünyaya yükselişini dünyanın tüm bağlarının gözardı edilmesi ile biricik gerçek öğe olarak başlıca tema alan İncil'de buluruz. Sonsuz bir gözüpeklikle İsa Yahudi halkının ortasında ayağa kalkar. *"Kutludur yürekte saf olanlar, çünkü Tanrıyı görecekler dir,"* der Dağ Vaazında; bu insan yüreğine yüklenebilecek dışsal herşeye karşı en büyük yalınlığı ve esnekliği gösteren bir deyiştir. Arı yürek Tanrının insan için bulunduğu yerdir; kim bu deyişi özümsemişse, tüm yabancı bağlara ve boşinanca karşı silahlanmıştır. Başka deyişler de aynı tondadır: *"Kutludur barışçıl olanlar, çünkü onlara Tanrının çocukları denecektir"*; ve, *"Dürüstlük uğruna kovuşturulanlar kutludur, çünkü Göğün Krallığı onlar içindir"*; ve, *"Eksiksiz olun, tıpkı Gökteki Babanızın eksiksiz olduğu gibi."* İsa'nın burada bütünüyle belirli bir istemi vardır. Tinin tam arılığa sonsuz yükselişi başlangıçta herşeyin temeli olarak koyulur. Buna götüren dolaylılığın biçimi henüz verilmez, ama hedef saltık bir buyruk olarak saptanır. Dahası, Tinin bu duruş noktasının dünyasal varoluş ile bağıntısına gelince, burada da bu arılık tözsel temel olarak bildirilir. *"İlkin Tanrının Krallığı ve onun Türesi uğruna çabalayın, o zaman payınıza herşey düşecektir"*; ve, *"Bu zamanın acıları bize gösterilecek o görkem ile karşılaştırılmaya değmez"* [Romalılara, 8.18]. Burada İsa genel olarak dışsal acıların korkulacak ya da kaçılacak şeyler olmadıklarını, çünkü o görkem karşısında birer hiç olduklarını söyler. Dahası, bu öğreti, soyut olarak göründüğü için, *polemik* karakterindedir. "Eğer sağ gözün seni gücendirirse, onu çıkar ve kendinden at; eğer sağ elin seni gücendirirse, onu kes ve kendinden at. Uzuvlarından birinin yok olması bütün bedeninin cehenneme atılmasından iyidir." Ruhun arılığını rahatsız edebilecek herşey yokedilmelidir. Benzer olarak, mülkiyet ve dünyasal kazanç ile bağıntı içinde de şunlar söylenir: "Yaşamın için ne yiyeceksin ve ne içeceksin diye, ve bedenin için ne

giyeceksin diye tasalanma. Yaşam yemekten daha çoğu ve beden giysiden daha çoğu değil midir? Havanın kuşlarına bak: çünkü onlar ekmezler, hasat yapmazlar, ambarlarda toplamazlar, ve gene de gökteki Baban onları besler. Sen onlardan çok daha iyi değil misin?" Böylece geçinmek için emek reddedilir. "Eksiksiz olmak mı istiyorsun, o zaman git, elindekini sat ve yoksullara ver, o zaman gökte bir hazinen olacak ve gelip beni izle." Eğer buna dosdoğru uyulsaydı, bir devrimin ortaya çıkması gerekirdi: Yoksullar varsıllar olurlardı. İsa'nın öğretisi öylesine yüksektir ki, karşısında tüm ödevler ve törel bağlar önemsizdir. Babasını gömmek isteyen bir gence İsa şöyle der: "Bırak ölüleri ölüler gömsünler, sen beni izle." "Kim babasını ve annesini benden çok severse, benim için değeri yoktur." Der ki: "Benim annem kimdir? ve kardeşlerim kimlerdir?" Ve elini öğrencilerine doğru uzatarak der ki, "Bakın, benim annem ve kardeşlerim bunlardır. Çünkü gökteki Babamın istencini yerine getiren benim erkek kardeşim, kız kardeşim ve annem gibidir." Giderek şu bile söylenir: *"Sanmayın ki dünyaya barış getirmeye geldim. Barış değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü insanı babasına karşı ve kız çocuğu annesine karşı ve gelini kaynanasına karşı çıkarmaya geldim."* Burada edimselliğe ait olan herşeyden, giderek törel bağlardan bile bir soyutlama yatar. Diyebiliriz ki, hiçbir yerde İncil'de olduğu kadar devrimci sözler yoktur, çünkü geçerli herşey ilgisiz birşey, dikkate değmez birşey olarak koyulur.

Bundan sonrası bu ilkenin kendini geliştirmesidir ve izleyen bütün Tarih onun gelişiminin tarihidir. En yakın olgusallık İsa'nın dostlarının bir toplum, bir Topluluk oluşturmalarıdır. Daha önce belirtildiği gibi, ilkin İsa'nın ölümünden sonra Tin dostlarının üzerine gelebilmiş, ancak o zaman Tanrının gerçek İdeasını, yani İsa'da insana kefaret edilmiş ve uzlaştırılmış olmasını kavrayabilmişlerdi; çünkü onda bengi gerçeklik Kavramı, insanın özünün Tin olduğu, ve insanın ancak kendini sonluluğundan sıyırdığı ve arı özbilince teslim ettiği zaman gerçekliğe erişeceği tanınır. İsa, onda Tanrının ve insanın birliğinin göründüğü insan olarak insan, ölümünde, genel olarak tarihinde, kendisi Tinin bengi Tarihini göstermiştir — bir Tarih ki, her insanın onu kendisinde yerine getirmesi gerekir, öyle ki Tin olarak varolabilsin, ya da Tanrının çocuğu, onun krallığının yurttaşı olabilsin. İsa'nın bu anlamda birbirlerine bağlanan ve erekleri olarak tinsel yaşamda yaşayan izleyicileri bir Topluluk oluştururlar ki, Tanrının Krallığıdır. "Nerede ikisi ya da üçü benim adımda (e.d. ben olanın belirleniminde) toplanmışlarsa," der, "orada onların ortasındayım." Topluluk İsa'nın Tininde edimsel olarak bulunan bir yaşamdır.

Hıristiyan Dini hiçbir zaman yalnızca İsa'nın kendisinin deyişlerine indirgenmemelidir; koyulmuş, gelişmiş gerçeklik ilkin Havarilerde sergilenir. Bu içerik kendini Hıristiyan Toplulukta geliştirmiştir. Topluluk ilk olarak çifte bir ilişki içinde olduğunu buldu; ilkin Roma Dünyası ile,

ve sonra geliştirmeyi hedeflediği gerçeklik ile ilişki içindeydi. Bu değişik bağıntıları tek tek ele alacağız.

Topluluk kendini Roma Dünyası içinde buldu ve Hıristiyan Dininin yayılması bu dünyada yer alacaktı. Topluluk böylece herşeyden önce kendini Devletteki tüm etkinlikten uzak tutmak zorundaydı; kendi için ayrı bir toplum oluşturmalı, ve devlet kararlarına, görüşlerine ve eylemlerine karşı tepki göstermemeliydi. Ama devletten ayrı durduğu ve aynı zamanda Imparatoru kendi sınırsız egemeni olarak görmediği için, kovuşturmaların ve nefretin hedefi oldu. O zaman bu sonsuz iç özgürlük kendini en yüksek gerçeklik uğruna çekilen çilelere ve acılara karşı gösterilen o büyük dayanıklılıkta sergiledi. Hıristiyanlığa bu dış yayılmayı ve iç gücü vermiş olan şey Havarilerin tansıklarından çok öğretinin kendisinin içeriği ve gerçekliği idi. İsa'nın kendisi şöyle der: "Birçokları o gün benim için şöyle diyecekler: 'Efendimiz, Efendimiz! senin adına gelecekten haberler vermedik mi, senin adına şeytan kovmadık mı, senin adına birçok işler yapmadık mı? O zaman onlara itiraf edeceğim: Sizi hiçbir zaman tanımadım, uzaklaşın benden siz kötülük edenler."

Şimdi gerçeklik ile öteki bağıntıya gelince, belirtmek özellikle önemlidir ki, *Inak*, kuramsal olan yan, Roma Dünyasında daha şimdiden gelişmişken, buna karşı Devletin bu ilkeden gelişimi ise çok daha sonra olur. Kilisenin Babaları ve Konsüller İnağı saptamışlardır; ama bu oluşumdaki ana kıpılardan biri *Felsefenin* daha önceki gelişimiydi. O zamanın Felsefesinin Din ile nasıl bir ilişki içinde durduğunu daha yakından görelim. Daha önce belirtildiği gibi, kendini yalnızca soyut bir yolda tinden yoksun Kişilik olarak Benin sertliğinde göstermiş olan Roma İçselliği ve Öznelliği Stoacılık ve Kuşkuculuk felsefeleri yoluyla Evrensellik biçimine arındırılmıştı. Böylelikle Düşüncenin zemini kazanılmıştı ve Tanrı Düşüncede Bir olarak, Sonsuz olarak biliniyordu. Evrensel burada yalnızca önemsiz bir yüklem olarak durur ki, kendinde Özne değildir, ama bunun için somut, tikel içeriğe gereksinir. Ama Bir ve Evrensel, düşlemin engin Varlığı olarak, genelinde Doğuya özgüdür; çünkü sınırlı herşeyi kendi ötesine taşıyan ölçüsüz tasarımlar Doğuya aittir. Düşüncenin kendisinin toprağında tasarımlanarak, Doğunun Biri İsrail halkının görülür olmayan ve duyulur olmayan ama aynı zamanda tasarım için Özne olarak bulunan Tanrısıdır. Bu ilke bundan böyle dünya-tarihsel olmuştur.

Roma Dünyasında Doğunun ve Batının birliği ilkin dışsal olarak fetihler yoluyla yer almıştı; şimdi içsel olarak da yer almış, çünkü Doğunun Tini kendini Batının üzerine yaymıştır. İsis ve Mitra tapınmaları bütün Roma Dünyası üzerine yayılmıştı; dışsal olanda ve sonlu ereklerde yitmiş olan Tin bir Sonsuzun özlemini çekiyordu. Ama Batı daha derin, arı içsel Evrenselliği, aynı zamanda kendi içinde bir belirlilik de taşıyan bir Sonsuzu istiyordu. Düşünce için çağın sorunu yine Mısır'da, ve hiç kuşkusuz Doğu ve Batı arasındaki iletişimin özeği olan İskenderiye'de

oluşturuldu, ve çözüm şimdi Tin idi. Orada iki ilke bilimsel olarak karşılaştı ve bilimsel olarak işlendi. Özellikle belirtmeye değer ki, orada Filon gibi bilgin Yahudilerin somut olanın Platon ve Aristoteles'ten türettikleri soyut biçimlerini Sonsuza ilişkin kendi tasarımları ile birleştirdiklerini ve Tanrıyı Tinin daha somut Kavramına göre Λόγος belirlenimi ile tanıdıklarını görürüz. İskenderiye'nin derin düşünürleri de Platon ve Aristoteles felsefelerinin birliğini kavradılar, ve kurgul düşünceleri benzer olarak Hıristiyan Dininin temel içeriği olan soyut İdealara ulaştı. Gerçek olarak bilinen İdeaları konutlamalar olarak putperest dinine getirmek felsefenin putperestler arasında daha şimdiden tuttuğu yöndü. Platon yürürlükteki mitolojiyi bütünüyle yadsımıştı ve izleyicileri ile birlikte tanrıtanımazlıkla suçlanıyordu. Buna karşı, İskenderiyeliler Yunan tanrı imgelerinde kurgul bir gerçeklik göstermeye çabaladılar, ve İmparator Havari Julianus putperest tapınmaların ussallık ile yakından bağlı olduğunu ileri sürerek bu girişimi üstlendi. Putperestler bir bakıma tanrılarına salt duyusal tasarımlardan daha çoğunu imleyen bir görünüş vermeye itildiler, ve böylece onları tinselleştirmeye çalıştılar. Ayrıca şu kadarı da açıktır ki, Yunan dini bir Us kapsıyordu, çünkü Tinin tözü Ustur, ve ürünü ussal birşey olmalıdır; ama gene de Usun dinde belirtik olarak mı, yoksa yalnızca onun bulanık temeli olarak mı bulunduğu arasında bir ayrım vardır. Şimdi, Yunanlılar duyusal tanrılarını böyle tinselleştirmişken, Hıristiyanlar da kendi paylarına dinlerinin tarihsel yanında daha derin bir anlam aradılar. Tıpkı Filon'-un Musa'nın belgelerinde daha derin şeylerin imlendiğini bulması ve anlatılarda dışsal olanı idealleştirmesi gibi, Hıristiyanlar da bir yandan polemik açıdan, ama öte yandan özellikle sorunun kendisi açısından aynı şeyi yaptılar. Ama bu inakların Hıristiyan dinine felsefe yoluyla getirilmesi onların Hıristiyanlığa yabancı olduklarını ve onunla hiçbir ilgilerinin olmadığını ileri sürmek için neden olamaz. Bir şeyin nerede doğduğu bütünüyle ilgisizdir; biricik soru kendinde ve kendi için gerçek olup olmadığıdır. Birçokları birşeyin Neo-Platonik olduğunu söyledikleri zaman onu Hıristiyanlıktan uzaklaştırmış olduklarına inanırlar. Bir Hıristiyan öğretinin İncil'de tam olarak öyle mi bulunduğu — modern zamanlarda yorum bilginlerinin tüm dikkatlerini yönelttikleri bu nokta — hiçbir biçimde biricik önemli nokta değildir. Harf öldürür, Tin diriltir; bunu kendileri söylerler ve gene de Anlağı Tin yerine alarak bunu çarpıtırlar. O öğretileri tanıyan ve saptayan Kilise, e.d. Topluluğun Tini olmuştur; ve öğretinin bir ilkesi şudur: Kutsal bir Kiliseye inanırım; İsa'nın kendisinin de dediği gibi: "Tin sizi tüm Gerçekliğe götürecektir." Sonunda (İS 325) İznik Konsülünde bugün de savunduğumuz sağlam bir inanç bildirimi saptandı; bu bildirim hiç kuşkusuz kurgul bir şekil taşımıyordu, ama derin olarak kurgul olan şey İsa'nın görüngüsünün kendisi ile sıkı sıkıya örülüdür. Giderek John'da bile (εν αρχῆ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγοσ ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸν ἦν ὁ λόγος)

daha derin bir kavrayışın başlangıcını görürüz: *En derin düşünce İsa'nın şekli ile, tarihsel ve dışsal olanla bağlıdır; ve Hıristiyan Dininde en büyük olan şey tüm bu derinliğe karşın bilinç tarafından dışsal bakımdan kolayca kavranabilmesi ve aynı zamanda daha derin olanın özümsenmesini istemesidir.* Böylece her kültür basamağı için belirtiktir ve aynı zamanda en yüksek istemleri doyurur.

Böylece bir yanda Topluluğun Roma Dünyası ile, öte yandan İnakta kapsanan gerçeklik ile ilişkisinden söz ettikten sonra, şimdi öğretiyi olduğu gibi dış dünyayı da ilgilendiren üçüncüsüne, *Kiliseye* geldik. Topluluk İsa'nın Krallığıdır ki, etkin olarak bulunan Tini İsa'dır, çünkü bu Krallığın edimsel bir bulunuşu vardır, yalnızca gelecek bir bulunuşu değil. Bu nedenle bu tinsel bulunuşun bir de dışsal varoluşu vardır ve bu yalnızca putperestliğin değil, ama genel olarak dünyasal varoluşun yanısıra durur. Çünkü *Kilise* bu dış varoluş olarak yalnızca bir başka dine karşı duran bir din olmakla kalmaz, ama aynı zamanda dünyasal varoluşun yanısıra dünyasal varoluştur. Dinsel varoluş İsa tarafından yönetilir, dünyasal Krallık ise bireylerin kendilerinin özenci tarafından. Tanrının bu Krallığına bir örgütlenme getirilmelidir. İlk olarak tüm bireyler kendilerini Tin ile dolu bilirler; bütün Topluluk gerçekliği tanır ve ona anlatım verir; gene de bu tinsel ortaklığın yanısıra kılavuzluk ve öğretmenlik yapacak bir başkanlık için zorunluk doğar ki, Topluluğun kalabalığından ayrıdır. Başkanlığa seçilenler kendilerini yetenek, karakter, enerji, dindarlık, kutsal bir yaşam tarzı, bilginlik ve genel olarak kültür yoluyla öne çıkaranlardır. Başkanlar, evrensel tözsel yaşamı bilenler ve bu yaşamı öğretenler, gerçekliğin ne olduğunu saptayanlar ve onun hazzını dağıtanlar kendilerini genel olarak Topluluktan ayırdederler, tıpkı bilenlerin ve yönetenlerin yönetilenlerden ayrılması gibi. Bilgili başkanlığa Tin böyle olarak, Tin olarak aittir; Toplulukta ise Tin yalnızca kendinde-varlık olarak bulunur. Şimdi, başkanlıkta Tin kendi için varken ve özbilinçli iken, tinsel sorunlar için olduğu gibi dünyasal sorunlar için de bir yetkedir, gerçeklik için ve gerçeklik ile bağıntı içindeki öznenin ilişkisi için bir yetkedir, ve bireyin gerçeklik ile uyum içinde davranmasını belirler. Bu ayrım yoluyla Tanrının Krallığında bir *dinadamlığı Krallığı* doğar. Bu ayrım özsel olarak zorunludur, ama tinsel olan için yetkenin bir yönetiminin olması olgusu, daha yakından bakıldığında, zeminini genel olarak insan Öznelliğinin henüz gelişmemiş olmasında bulur. Yürekte kötü İstenç hiç kuşkusuz teslim olmuştur, ama İstenç, henüz insansal İstenç olarak, tanrısallık tarafından bütünüyle doldurulmuş değildir; ve insan İstenci yalnızca soyut olarak özgürleşmiştir, somut edimselliği içinde değil; çünkü bütün bir izleyen Tarih ilkin bu somut Özgürlüğün Olgusallaşmasıdır. Bu noktaya dek, sonlu Özgürlük yalnızca sonsuz Özgürlüğe erişebilmek için ortadan kaldırılmıştır; ve sonsuz Özgürlüğün ışığı henüz dünyasalın içine ışımış değildir. Öznel Özgürlük henüz böyle olarak geçerli değildir;

İçgörü kendi ayakları üzerinde durmamakta, ama yalnızca yabancı bir yetkenin Tininde bulunmaktadır. Böylece bu *tinsel* Krallık kendini Tinin tözünün insansal Özgürlük ile ilişkisi olarak daha öte bir *dinadamlığı* Krallığına belirlemiştir. Bu iç örgütlenişe ek olarak, Topluluk belirli bir dışsallık da kazanır ve kendine ait dünyasal bir *İyelik* kapsamaya başlar. Dinadamlığı dünyasının iyeliği olarak, özel bir koruma altında durur, ve bunun en yakın sonucu Kilisenin devlete hiçbir vergi ödememesi, ve dinadamlarının dünyasal mahkemelerin önüne çıkarılmamalarıdır. Bu durum Kilisenin mülkiyeti ve ona bağlı bireyler açısından yönetim işleriyle kendisinin ilgilenmesini getirir. Böylece Kilise ile birlikte bir zıtlık görünüşü ortaya çıkar: Dünyasal yanda yalnızca özel kişiler ve İmparatorun dünyasal gücü dururken, öte yanda başkanlarını kendisi seçen Kilise Topluluğunun eksiksiz demokrasisi durur. Ama bu demokrasi rahiplerin atama yetkileri yoluyla hemen aristokrasiye geçer; gene de Kilisenin daha öte gelişimi bu zamana düşmez ve daha sonraki bir dünyaya aittir.

Öyleyse Hıristiyan Dini yoluyla Tanrının saltık İdeası gerçekliği içinde bilince ulaşmıştır; benzer olarak burada İnsan da belirli bir Oğul tasarımında verilen gerçek doğasına göre kavranmış olur. İnsan, kendi için görüldüğünde sonlu olarak, gene de aynı zamanda Tanrının İmgesidir ve kendi içinde bir sonsuzluk kaynağıdır; kendinin ereğidir, kendisinde sonsuz değer ve bengiliğe belirlenmişlik taşır. Buna göre gerçek yeri duyulurüstü bir dünyada, sonsuz bir İçselliktedir ki, ancak doğal varoluş ve istençten kopma yoluyla ve onları kendi içinde kırmanın emeği yoluyla kazanılır. Bu dinsel özbilinçtir. Ama dinsel yaşamın alanına ve devimine girebilmek için, insansal doğa buna yetenekli olmalıdır. Bu yetenek o ενεργεια için δυναμιςtir. Buna göre henüz irdelememiz gereken şey insan için onun genel olarak Özbilinç olması yanına göre ortaya çıkan belirlenimlerdir — tinsel doğası başlangıç noktası ve varsayım olarak alınmak üzere. Bu belirlenimlerin kendileri henüz somut türde değil, ama yalnızca ilk *soyut ilkeler*dir ki, Hıristiyan Dini yoluyla *dünyasal Krallık* için kazanılırlar. İlk olarak, Kölelik Hıristiyanlıkta olanaksızdır, çünkü İnsan şimdi İnsan olarak evrensel doğasına göre Tanrıda görülür; her bir birey Tanrının kayrasının ve tanrısal son Ereğin bir nesnesidir: Tanrı *tüm* insanların kutlu olmasını ister. Öyleyse tüm tikelliğin bütünüyle dışında ve kendinde ve kendi için alındığında, İnsan, hiç kuşkusuz İnsan olarak, sonsuz değer taşır, ve tam olarak bu sonsuz değer doğumun ve vatanın tüm tikelliklerini ortadan kaldırır. — Öteki, ikinci ilke olumsal olan ile bağıntı içinde insanın İçselliğidir. İnsanlık bu kendinde ve kendi için özgür tinselliğin zeminini taşır, ve başka herşeyin ondan doğması gerekir. Tanrısal Tinin orada yaşaması ve bulunması gereken yer, bu zemin tinsel İçselliktir, ve tüm olumsallık için kararın yeri olur. Bundan şu çıkar ki, daha önce Yunanlılar durumunda Törellik biçimi olarak gördüğümüz şey bundan böyle Hıris-

tiyan dünyada duruş noktasını aynı belirlenim içinde taşımaz; çünkü o Helenik Törellik düşünmeyen Alışkanlık iken, Hıristiyan ilke ise kendi için varolan İçselliktir, bir topraktır ki, Gerçek olan onda büyür. Düşünmeyen bir Törellik bundan böyle öznel Özgürlük ilkesinin karşısında yer alamaz. Yunan Özgürlüğü talihin ve cinin özgürlüğü idi; henüz *Köleler* ve *Biliciler* tarafından koşullandırılıyordu; ama şimdi Tanrıda saltık Özgürlüğün ilkesi ortaya çıkar. İnsan bundan böyle bağımlılık ilişkisi içinde değildir; tersine, tanrısal Varlığa ait olduğunun bilinci ile Sevgi ilişkisi içindedir. Tikel erekler açısından şimdi insan kendi kendisini belirler ve kendini sonlu herşeyin üzerindeki evrensel güç olarak bilir. Tikel herşey kendisini yalnızca tanrısal Tinin karşısında ortadan kaldıran İçselliğin tinsel zemini karşısında geri çekilir. Bu yolla bilicilerin tüm boşinançları, kuşların uçuşlarından alınan işaretler yitip gider; İnsan sonsuz karar verme gücü olarak tanınır.

Tam bu ele alınan iki ilke şimdi Tinin kendinde-varlığına bağlanır. İç yer bir yandan dinsel yaşamın yurttaşını oluşturma, kendini Tanrının Tinine uygun kılma belirlenimini taşır; öte yandan, bu yer dünyasal ilişkiler için başlangıç noktasıdır ve Hıristiyan Tarih için problemdir. Dindarlığa dönmenin yüreğin İçinde kalması gerekmez; tersine, edimsel olarak bulunan, o saltık Tinin belirlenimine göre davranan bir dünya olmalıdır. Yüreğin dindarlığı dışsal bağıntısı içindeki öznel İstencin bu dindarlığa altgüdümlü olmasını henüz kendi içinde kapsamaz; tersine, henüz tüm tutkuların edimsellikte daha da artan bir yolda asıp kesmeyi sürdürdüklerini görürüz, çünkü o edimsellik anlaşılır dünyanın yükseklerinden haksız ve değersiz olarak belirlenir. *Öyleyse problem Tinin Ideasının tinsel dolaysız bulunuşun dünyasında da geliştirilmesidir.* Bunun üzerine genel olarak belirtmemiz gereken şeyler vardır. Çok eskilerden bu yana *Us ve Din* arasında da tıpkı *Din ve Dünya* arasında olduğu gibi bir karşıtlık kurma isteği olmuştur; ama daha yakından bakıldığında, bu yalnızca bir ayrımdır. Us genel olarak Tinin, insansal olduğu gibi tanrısal Tinin de özüdür. Din ve Dünya ayrımı yalnızca Dinin böyle olarak gönüldeki ve yürekteki Us olması, Tanrıda tasarımlanan Gerçekliğin ve Özgürlüğün bir tapınağı olmasıdır; öte yandan, Devlet aynı Usa göre edimselliğin bilgisinde ve istencinde insansal Özgürlüğün bir tapmağıdır ki, içeriğinin kendisine tanrısal denebilir. Böylece Özgürlük Din tarafından Devlette saklanır ve doğrulanır, çünkü törel Hak Devlette yalnızca Dinin temel ilkesini oluşturan şeyin yerine getirilmesidir. Tarihin işi yalnızca Dinin insansal Us olarak görünmesi, insanın yüreğinde yaşayan dinsel ilkenin ayrıca Dünyasal Özgürlük olarak da üretilmesidir. Böylece yüreğin İçi ve Varoluş arasındaki ayrım ortadan kaldırılmış olur. Ama bu edimselleşme için gene de bir başka ulusa ya da uluslara, *Germanik* Uluslara başvurulur. Eski Roma'nın kendisinin içersinde Hıristiyanlık edimsel toprağını bulamaz ve ondan bir İmparatorluk şekillendiremez.

ALTKESİM ÜÇ

Bizans İmparatorluğu

Büyük Konstantin ile Hıristiyan Dini İmparatorluk tahtına çıktı; onu bir Hıristiyan İmparatorlar dizisi izledi; bu ardışıklık yalnızca Julian tarafından kesintiye uğratılmış olsa da, o da batmış olan eski din için çok az şey yapabildi. Roma İmparatorluğu bütün uygarlaşmış dünyayı kucaklıyordu — Batı Okyanusu'ndan Dicle'ye, Afrika'nın içlerinden Tuna'ya (Pannonia, Dacia) dek. Bu muazzam İmparatorlukta Hıristiyan Dini kısa bir süre içinde her yere yayıldı. Roma çoktandır İmparatorların saltık başkentleri olmaya son vermişti; Konstantin'den önce birçok İmparator Milano'da ya da başka yerlerde oturmuşlardı; ama o Konstantinopolis adını alan eski Bizans'ta ikinci bir başkent kurdu. Burada daha baştan nüfus Hıristiyanlardan oluşuyordu, ve Konstantin yeni başkentini görkemde eskisine eşit kılmak için hiçbir harcamadan kaçınmadı. İmparatorluk Büyük Theodisius'un daha önceleri zaman zaman yer alan bölünmeyi sürekli kılmasına ve onu iki oğlu arasında paylaştırmasına dek bütünlüğü içinde kalmayı sürdürdü. Theodisius'un egemenliği Roma dünyasını görkemli kılmış olan o şaşaanın son parıltısını sergiledi. Onun yönetimi sırasında putperest tapmaklar kapatıldı, adaklar ve törenler kaldırıldı, ve putperest dinin kendisi yasaklandı; ama bu din adım adım kendiliğinden bütünüyle yitti. O günlerin putperest söylevcileri daha önceki ve şimdiki zamanlar arasındaki olağanüstü zıtlık karşısında duydukları şaşkınlık ve hayreti anlatmakla bitiremezler. "Tapınaklarımız mezarlara döndüler. Önceleri tanrıların kutsal yontuları ile süslenen kutsal yerler şimdi kutsal kemiklerle (Şehitlerin kalıntıları) örtüldüler. Suçları nedeniyle utanç verici bir ölüme uğramış, bedenleri kamçı izleri ile örtülmüş ve kafaları mumyalanmış insanlar tapınma nesneleri oldular." Küçümsenen herşey yüceltilmekte, daha önce yüksek sayılan herşey tozlarda yuvarlanmaktadır. Son putperest bu olağanüstü zıtlığı derin yakınmalarla anlatır.

Roma İmparatorluğu Theodosius'un iki oğlu arasında bölündü. Büyük olan Arkadius Doğu İmparatorluğunu aldı: Trakya, Küçük Asya, Suriye, Mısır ile birlikte eski Yunanistan; küçük oğul Honorius Batı İmparatorluğunu: İtalya, Afrika, İspanya, Galya, Britanya. Theodosius'un ölümünden hemen sonra karışıklıklar çıktı ve Roma illeri yabancı halklar tarafından ele geçirildi. Daha İmparator Valens zamanında, Hunlar tarafından sıkıştırılan Batı Gotları Tuna'nın bu yanında bir yerleşme bölgesi istemişlerdi; İmparatorluğun sınır illerini korumaları koşuluyla bu istekleri karşılandı. Ama gördükleri kötü davranış onları başkaldırmaya götürdü; Valens yenildi ve savaş alanında kaldı. Daha sonraki İmparatorlar bu Gotların prenslerine dalkavukluk yaptılar. Yürekli Got Şefi Alarik İtalya'ya doğru yöneldi. Honorius'un generali ve bakanı Stilicho onu İS 403'te Pollentia savaşı ile durdurdu; yine daha

sonra Alanların generali Radagaius'u, Sueven'i ve başkalarını da bozguna uğrattı. Alarik şimdi Galya ve İspanya'ya yöneldi ve Stilicho'nun üzerine saldırması nedeniyle İtalya'ya geri döndü. Roma 410 yılında onun baskınına uğradı ve yağmalandı. Daha sonra Attila Hunların korkutucu güçleri ile onun üzerine yürüdü — salt Doğuya ait bir görüngü, ki bir fırtına gibi kasıp kavurarak herşeyi yerle bir ettikten sonra kısa bir süre içinde öylesine tükendi ki, onlardan geride bıraktıkları yıkıntıların izlerinden başka görülecek hiçbirşey kalmadı. Attila Galya'ya doğru yürüdü ve orada 451 yılında Marne üzerinde Chalons'ta Aetius komutasında güçlü bir direniş ile karşılaştı. Utku belirsiz kaldı. Attila daha sonra İtalya'ya yürüdü ve 453 yılında öldü. Ama çok geçmeden Roma Genserik altındaki Vandallar tarafından alınıp yağmalandı. Son olarak, Batı İmparatorlarının vakarı maskaralık oldu, ve boş sanları en sonunda Heruli Kralı Odoaker tarafından ortadan kaldırıldı.

Doğu İmparatorluğu çok daha uzun bir süre ayakta kaldı, ve Batıda içeri giren barbar hordalardan yeni bir Hıristiyan nüfus oluştu. Hıristiyan dini başlangıçta kendini Devletten uzak tutmuştu, ve gösterdiği gelişme inaklar, iç örgütlenme, disiplin vb. gibi noktaları ilgilendiriyordu. Ama şimdi egemendi: Bundan böyle politik bir güç, politik bir güdüydü. Şimdi Hıristiyan dinini iki biçimde görürüz: Bir yanda tüm kültüre baştan başlamaları, bilim, tüze, anayasa için en temel öğeleri ilk kez kazanmaları gereken barbar uluslar; öte yanda Yunan bilimine ve daha ince Doğu kültürüne iye olan kültürlü uluslar. Onlar için yurttaşlık yasaması tamamlanmış, çünkü bu büyük Roma tüze bilginleri tarafından gelişiminin en eksiksiz düzeyine ulaştırılmıştı; öyle ki, İmparator Justinian'ın düzenlettiği Derlem bugün bile dünyanın hayranlığını uyandırır. Doğuda Hıristiyan dini ondan doğmuş olmayan hazır bir kültürün içine yerleşti; buna karşı, Batıda kültür süreci en başından, ve hiç kuşkusuz Hıristiyanlıktan başlayacaktı.

Öyleyse bu iki İmparatorluk çok dikkate değer bir zıtlık oluştururlar: Onda bir halkın kültürünü Hıristiyan dininin ruhunda *üretmesi gibi* bir zorunluğun büyük örneği gözler önüne serilir. Yüksek bir düzeyde gelişmiş Doğu Roma İmparatorluğunun tarihi, orada Hıristiyanlığın Tininin gerçekliği ve arılığı içinde kavranabileceğini beklememize karşın, bize kesintisiz olarak süren suçların, zayıflıkların, alçaklık ve karaktersizliklerin bin yıllık bir dizisini sergiler — bütünüyle ürpertici ve bu nedenle ilginçlikten bütünüyle yoksun bir tablo. Hıristiyan dininin tam olarak arı ve kendi içinde tinsel olması nedeniyle nasıl soyut olabildiği ve böyle olmakla nasıl zayıf kaldığı buradan açıkça görülür. Giderek dünyadan bütünüyle çekilmesi bile olanaklıdır, örneğin Mısır'da başlayan Manastırcılıkta olduğu gibi. Genel olarak dinin insanların yürekleri üzerindeki gücü söz konusu olduğunda, eğer Hıristiyan sevgi evrensel olsaydı kişisel yaşamların olduğu gibi politik yaşamın da eksiksiz olacağı, insanlığın durumunun baştan sona haktanır ve törel olacağı

alışıldık bir tasarım ve konuşma yoludur. Bu tür tasarımlar dindarca birer dilek olabilirler, ama gerçeği kapsamazlar; çünkü din içsel birşeydir, yalnızca Duyunca aittir; tüm tutkular ve istekler ona karşı dururlar, ve yüreğin, istencin, düşüncenin gerçeğe bağlı olabilmek için *baştan sona eğitilmeleri* gerekir: Hak Töre, Alışkanlık olmalı, edimsel etkinlik ussal bir eyleme yükselmeli, Devlet usauygun bir örgütleniş kazanmalıdır, ve ilkin bunlar bireylerin istencini edimsel olarak haktanır bir istenç yaparlar. Karanlıkta parlayan ışık belki de renk verebilir, ama Tin tarafından dirileştirilen bir tablo veremez. *Devletin ve Yasaların bütün örgütlenişi Hıristiyan dininin ilkesi ile uyum içinde yeniden kurulmadıkça, Bizans Imparatorluğu bu dinin kültürlü bir halk durumunda nasıl soyut kalabileceğinin büyük bir örneğidir.* Bizans'ta Hıristiyanlık süprüntünün ve başıboş ayaktakımının ellerine düştü. Bir yanda ayaktakımının yabanıllığı ve sonra öte yanda sarayın aşağılığı kendilerini din yoluyla meşrulaştırır ve dini tiksinti verici birşey yaparlar. Din açısından iki ilginç nokta öne çıktı: İlk olarak öğretinin belirlenmesi, ve sonra dinsel görevlere atamalar. Öğretinin belirlenmesi Konsüllere ve Kilise yetkililerine düştü; ama Hıristiyan dininin ilkesi Özgürlüktür, öznel İçgörüdür. Böylece tartışmaları benzer olarak yığınlar da ele aldılar ve şiddetli iç savaşlar doğdu; her yerde Hıristiyan inaklar uğruna cinayet, yangın ve soygun sahneleri ile karşılaşılır oldu. Örneğin, Τριςαγιον İnağı ile bağıntı içinde ünlü bir sapma yer aldı. Sözcük "Kutsal, kutsal, kutsaldır Zebaoth Tanrısı," demektir. Partilerden biri buna İsa'nın onuruna şunu ekledi: "Bizim için çarmıha gerilen"; bir başka parti bunu kabul etmeyi istemedi ve kanlı kavgalar patlak verdi. İsa'nın ομοούσιος mu yoksa ὁμοιουσιος mu olduğu, eş deyişle Tanrı ile aynı mı yoksa benzer yapıda mı olduğu tartışmasında tek bir ι harfi binlerce yaşama patladı. İmgeler çekişmesi özellikle ünlüdür; bunda sık sık İmparatorun imgelerden yana ve Başpiskoposun onlara karşı yan tuttuğu ya da tersinin olduğu görüldü. Bu nedenle kan seller gibi aktı. Nazianzlı Gregor bir yerde şöyle yazar: "Bu kent (Konstantinopolis) tümü de derin tanrıbilimciler olan ve işyerlerinde ve sokaklarda vaazlar veren zanaatçılar ve kölelerle doludur. Eğer bir insandan bir gümüş parayı bozmasını isterseniz, size Babanın Oğuldan nede ayrıldığını öğretir; eğer bir somun ekmeğin ederini sorarsanız, aldığınız yanıt Oğulun Babadan aşağıda olduğudur; ve eğer ekmeğin hazır olup olmadığını sorarsanız, Oğulun Yokluktan oluştuğu yanıtını alırsınız." Bu İnakta kapsanan Tin Ideası böylece bütünüyle tinsellikten yoksun bir yolda ele alındı. Konstantinopolis, Antakya ve İskenderiye Patrikliklerine görevlilerin atanması gibi bu Patrikliklerin kendi aralarındaki kıskançlık ve hırsları da benzer olarak birçok iç savaşa yol açtı. Tüm bu dinsel çatışmalara gladyatörler ve döğüşlerine, ve mavi ya da yeşil renkli partilere duyulan ilgi eklendi, ve bu da benzer olarak çok kanlı kavgalara götürdü — en korkutucu değersizleşmenin bir göstergesi, çünkü en önemli ve en yüksek olan

için tüm duygunun yitmiş olduğunu, dinsel tutkunun çılgınlığının en kaba saba ve acımasız oyunlara duyulan merak ile bağdaşabilir olduğunu tanıtlar.

Hıristiyan dininin ana noktaları sonunda adım adım Konsüller tarafından saptandı. Bizans Imparatorluğunun Hıristiyanları boşinancın düşlerine dalmış olarak kaldılar, patriklere ve rahipliğe körü körüne boyuneğmede direttiler. Yukarıda değinilen İmgelere-Tapınma en şiddetli kavgalara ve fırtınalara yol açtı. Özellikle yürekli İmparator Isaurialı Leo Imgeleri çok büyük bir dikbaşlılıkla kovuşturdu, ve 754 yılında bir Konsül tarafından İmgelere Tapınmanın şeytanın bir buluşu olduğu bildirildi. Buna karşın, İmparatoriçe İrene 787 yılında bir İznik Konsülü yoluyla İmgelere-Tapınmayı yeniden getirdi ve İmparatoriçe Theodora 842'de imgelerin düşmanlarına karşı enerjik önlemlere başvurarak onu belirgin olarak yerleştirdi. İkonoklastik Patriğe iki yüz kırbaç atıldı, piskoposlar titrediler, keşişler sevindiler, ve bu Ortodoksluğun anısına her yıl Kilise şenliği kutlandı. Buna karşı Batı İmgelere Tapınmayı daha 794 gibi erken bir tarihte Frankfurt'taki Kiliseler Toplantısında reddetti; ve gerçi imgeler saklanmış olsa da, Yunanlıların boşinançları çok keskin bir biçimde kınandı. İlkin geç Orta Çağlarda İmgelere-Tapınma sessiz ve yavaş ilerlemelerin sonucunda evrensel olarak kabul görmeye başladı.

Bizans İmparatorluğu böylece her tür tutku tarafından kendi içinde karıştırıldı, dışarıdan barbarlar tarafından sıkıştırıldı, ve imparatorlar onlara çok az karşı koyabildiler. İmparatorluk sürekli bir güvensizlik durumu içindeydi ve bütününde tiksindirici bir zayıflık tablosu sergiliyordu; sefil, aslında saçma sapan tutkular düşüncelerde, eylemlerde ve bireylerde büyük hiçbirşeyin ortaya çıkmasına izin vermedi. Generallerin başkaldırıları, imparatorların onlar tarafından ya da saraylıların entrikaları tarafından devrilmeleri, kendi eşleri ve oğulları tarafından öldürülmeleri ya da zehirlenmeleri, kadınların kendilerini kösnüye ve utanç verici davranışlara teslim etmeleri — bütün bunlar Tarihin önümüze getirdiği sahnelerdir, ta ki sonunda Doğu Roma İmparatorluğunun çürümüş yapısı güçlü Türkler tarafından on beşinci yüzyılın ortasında (1453) parçalanıncaya dek.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Germanik Dünya

Germanik Tin yeni Dünyanın Tinidir, ereği Özgürlüğün sonsuz özbelirlenimi olarak saltık Gerçekliğin olgusallaşmasıdır — o Özgürlüğün ki, saltık biçiminin kendisini içerik olarak taşır. Germanik halkların belirlenimi Hıristiyan ilkenin taşıyıcıları olmaktır. Tinsel Özgürlüğün ilkesi, Uzlaşmanın ilkesi o halkların henüz saf, kültürsüz yüreklerine yerleştirildi; ve onlara Dünya Tininin hizmetinde gerçek Özgürlük Kavramını yalnızca dinsel Töz olarak taşıma değil, ama onu dünyada öznel özbilinçten özgürce üretme görevi de teslim edildi.

Şimdi Germanik Dünyayı dönemlerine ayırmaya geçerken hemen belirtmek gerek ki, bu halklar Yunanlılar ve Romalılar durumunda olduğu gibi geriye doğru önceki dünya-tarihsel ulus ile ve ileriye doğru sonraki ile olmak üzere dışa doğru çifte bir bağıntı içinde alınamazlar. Tarih Germanik halklar durumunda gelişim sürecinin bütünüyle başka türlü olduğunu gösterir. Yunanlılar ve Romalılar dışa dönmeden önce kendi içlerinde olgunlaşmışlardı. Germenler ise, tersine, kendi dışlarına yayılarak başladılar, dünyayı bir sel gibi bastılar, ve kültürlü ulusların kendi içlerinde çürümüş ve boşalmış devletlerine boyun eğdirdiler. Ancak ondan sonra yabancı bir kültür, yabancı bir din, devlet yapısı ve yasama tarafından tutuşturularak gelişimleri başladı. Kendilerini yabancı olanı kendi içlerine alarak ve ona üstün gelerek geliştirdiler, ve tarihleri dahaçok bir kendi-içine-gitme ve kendi ile bağıntıdır. Hiç kuşkusuz Haçlı Seferlerinde, Amerika'nın bulunmasında ve ele geçirilmesinde Batı Dünyası kendini dışa doğru da yöneltti, ama orada onu öncelemiş bir dünya-tarihsel ulus ile ilişkiye girmedi, şimdiye dek dünyaya egemen olmuş bir ilkeyi yerinden etmedi. Dışa doğru bağıntı burada Tarihe yalnızca *eşlik eder,* kendisi ile birlikte durumların doğasında özsel değişimler getirmez, tersine kendinde iç evrimin damgasını taşır. — Dışa doğru ilişki öyleyse Yunanlılar ve Romalılar durumunda olduğundan bütünüyle başka türlüdür. *Çünkü Hıristiyan dünya tamamlanışın dünyasıdır; ilke yerine getirilmiştir, ve böylelikle günlerin sonu tam olarak gelmiştir: Idea Hıristiyanlıkta bundan böyle doyumsuz hiçbirşey göremez.* Kilise hiç kuşkusuz bir yandan bireyler için gelecek bir durum olarak bengiliğe hazırlanıştır — bireysel öznelerin böyle olarak her zaman henüz tikellik

içinde durmaları ölçüsünde; ama Kilise ayrıca Tanrının Tinini şimdide bulunan birşey olarak kendi içinde taşır, günah işleyeni bağışlar, ve şimdide bulunan gök krallığıdır. *Böylece Hıristiyan dünyada bundan böyle saltık değil ama yalnızca göreli bir Dış vardır ki, kendinde üstesinden gelinmiştir, ve onun açısından yalnızca üstesinden gelindiğini görüngüye de getirmekle ilgilenir.* Bundan şu çıkar ki, dışa doğru bağmtı bundan böyle modern dünyanın çığırları açısından belirleyici değildir. Öyleyse bölümleme için başka bir ilke aranacaktır.

Germanik Dünya Roma kültürünü ve dinini hazır olarak üstlendi. Hiç kuşkusuz bir Alman ve Kuzey dini bulunuyordu, ama bu hiçbir biçimde Tinde derinlere kök salmış değildi. Tacitus bu yüzden Almanlara *securi adversus deos* der. Kabul ettikleri Hıristiyan Dini Konsüller yoluyla, ve bütün kültürü, özellikle Yunan ve Roma dünyalarının felsefesini ellerinde tutan Kilise Babaları yoluyla tamamlanmış bir inakçı dizge olmuştu; ve Kilisenin de bütünüyle gelişmiş bir hiyerarşisi vardı. Germenlerin kendi halk dillerinin karşısına Kilise benzer olarak bütünüyle gelişmiş bir dili, Latin dilini çıkardı. Sanatta ve felsefede de bu aynı yabancılık vardı. İskenderiye felsefesinden ve biçimsel Aristotelesci felsefeden henüz Boethius'un yazılarında ve başka yerlerde saklanan parçalar Batıda yüzyıllar boyunca temeller olarak kullanıldılar. Dünyasal egemenlik biçiminde de aynı bağlantı vardı: Got prensleri ve daha başkaları kendilerine Roma Patrisyenlerinin adlarını verdiler ve daha ileri bir tarihte Roma İmparatorluğu yeniden kuruldu. Böylece Germanik Dünya dışsal olarak yalnızca Roma Dünyasının sürdürülmesi olarak görünür. Ama onda bütünüyle *yeni bir Tin* yaşıyordu ve bundan şimdi Dünyanın kendini yeniden yaratması, kendi üzerine dayanan özgür Tinin, Öznelliğin saltık öz-istencinin yeniden doğması gerekiyordu. Bu içtenliğin karşısında içerik saltık başkalık olarak durur. Kendini şimdi bu ilkelerden geliştiren ayrım ve karşıtlık *Kilise* ve *Devlet* arasındadır. Bir yanda Kilise saltık gerçekliğin belirli-varlığı olarak kendini geliştirir; çünkü o bu gerçekliğin bilincidir, ve aynı zamanda Öznenin ona uyumlu kılınması etkinliğidir. Öte yanda, kendi erekleri ile dünyada bulunan dünyasal bilinç durur — *Devlet* ki, yürekten, güvenden, genel olarak Öznellikten doğar. *Avrupa Tarihi bu ilkelerden her birinin Kilisede ve Devlette kendi için gelişiminin, sonra ikisinin yalnızca birbirlerine karşı değil, ama, her birinin kendisi bütünlük olduğu için, her birinin kendi içinde karşıtlığının, ve son olarak bu karşıtlığın uzlaşmasının sergilenişidir.*

Buna göre bu dünyanın *üç dönemi* betimlenecektir.

Birincisi Germanik Ulusların Roma İmparatorluğunda ortaya çıkışları ile, Hıristiyan olarak şimdi Batının iyeliğinde olan bu ulusların ilk gelişimleri ile başlar. Bu ilk dönemin görünüşü bu halkların yabanıllık ve saflıklarından ötürü büyük bir ilgiyi hak etmez. Sonra Hıristiyan dünya Hıristiyanlık olarak, bir kitle olarak ortaya çıkar ki, onda Tinsel ve Dünyasal öğeler yalnızca değişik yanlardır. Bu çığır Büyük Karl'a dek sürer.

İkinci dönem iki yanı tutarlı bir bağımsızlığa ve karşıtlığa dek geliştirir — *Teokrasi* olarak kendi için Kilise ve *Feodal Tekerklik* olarak kendi için Devlet. Büyük Karl Papalık ile Lombardlara ve Roma'daki soyluların partilerine karşı bir bağlaşma oluşturmuştu; böylece dinsel ve dünyasal güçlerin bir birliği ortaya çıktı, ve şimdi bu uzlaşmanın başarılmasının arkasından yeryüzünde göğün bir krallığının ortaya çıkması gerekiyordu. Ama tam bu sırada, tinsel gök krallığı yerine, Hıristiyan ilkenin İçselliği saltık olarak dışa dönmüş ve kendi dışına çıkmış olarak görünür. Hıristiyan Özgürlük dinsel olduğu gibi dünyasal bakımdan da kendi kendisinin karşıtına döndü, bir yandan en sert köleliğe, öte yandan törelliğe aykırı aşırılıklara ve tüm tutkuların yabanıllığına saptırıldı. Bu dönemde özellikle iki nokta öne çıkar: Biri Devletlerin oluşumudur ki, bunlar kendilerini bir boyuneğme altgüdümü içinde sergilerler, öyle ki tümü de evrenselliğin anlamından yoksun tikel birer hak alanı olurlar. Bu boyuneğme altgüdümü *Feodal Dizgede* görünür. Ikinci nokta *Kilise* ve *Devlet* karşıtlığıdır. Bu karşıtlığın bulunmasının biricik nedeni Kutsal olanı yönetmesi gereken Kilisenin kendisinin her tür dünyasallığa batmış olmasıdır; ve bu dünyasallık tüm tutkulara dinin aklaması verildiği için daha da tiksindirici görünür.

Ikinci dönemin sonu ve aynı zamanda üçüncü dönemin başlangıcı Beşinci Karl'ın hükümranlık zamanına, on altıncı yüzyılın ilk yarısına düşer. Şimdi dünyasallık kendi içinde kendinin bilincine geliyor olarak görünür, insanın törellik, tüzellik, dürüstlük ve etkinliğinde kendine bir Hak kazanır. Özgürlüğün yeniden kuruluşu yoluyla, kendi kendisinin Hıristiyan aklanışının bilinci ortaya çıkar. Hıristiyan ilke şimdi kültürün korkunç disiplini içinden geçmiştir, ve Reformasyon yoluyla ona gerçekliği ve edimselliği ilk kez verilir. Germanik Dünyanın bu üçüncü dönemi Reformasyondan zamanımıza dek sürer. Özgür Tinin ilkesi burada dünyanın bayrağı yapılır, ve bu ilkeden Usun evrensel belitleri gelişir. Biçimsel Düşünce, Anlak, daha şimdiden gelişmişti; ama Düşünce gerçek şeklini ilkin Reformasyon yoluyla, özgür Tinin yeniden dirilen somut bilinci yoluyla kazandı. Düşünce kendi kültürünü ilkin o zaman kazanmaya başladı; Devletin anayasasının yeniden kurulmasına kaynak olacak ilkeler ondan saptandılar. Devlet yaşamı şimdi bilinçli olarak ve Us ile uyum içinde düzenlenecekti. Töre, Gelenek bundan böyle geçerli değildi; değişik haklar kendilerini ussal ilkeler üzerine dayanıyor olarak meşru kılmak zorundaydılar. Böylece ilk kez Tinin Özgürlüğü olgusallık kazandı.

Bu dönemleri Babanın, Oğulun ve Tinin Krallıkları olarak ayırdedebiliriz. Babanın Krallığı tözsel, ayrışımsız kütledir, salt bir başkalaşımlar dizisi içindedir, tıpkı kendi çocuklarını yiyen Satürn'ün [Kronos] egemenliği gibi. Oğulun Krallığı Tanrının yalnızca üzerinde yabancı birşey gibi parladığı dünyasal varoluş ile bağıntı içindeki görüngüsüdür. Tinin Krallığı uzlaşmadır.

Bu çığırlar önceki dünya İmparatorlukları ile de karşılaştırılabilir, ve böylece Germanik İmparatorluğun Bütünlüğün İmparatorluğu olması ölçüsünde onda *önceki çığırların belirli yinelemesini* görürüz. Büyük Karl'ın zamanı Pers İmparatorluğu ile karşılaştırılabilir; tözsel birlik dönemidir, ki orada bu birlik İç üzerine, Yürek üzerine dayanır, ve tinsel olanda ve dünyasal olanda henüz saflığı içindedir.

Yunan Dünyası ve onun salt ideal birliği Beşinci Karl'ın zamanına karşılık düşer; onda olgusal birlik bundan böyle bulunmaz, çünkü tüm tikellikler ayrıcalıklarda ve tikel haklarda sağlamlaşmıştır. Nasıl devletlerin iç alanlarında değişik sınıflar kendi tikel aklanışları içinde yalıtılmış iseler, yine öyle tikel devletler de dışa doğru yalnızca birbirleri ile dışsal bağıntı içinde dururlar. Bir *diplomatik politika* doğar ki, Avrupa'nın dengesinin çıkarına devletleri birbirleri ile ve birbirlerine karşı bağlar. Zaman dünyanın kendine açık olması zamanıdır (Amerika'nın keşfi). Bilinç de şimdi duyulurüstü dünyanın içersinde ve onun üzerine açıklık kazanır: Tözsel olgusal din duyusalın öğesinde kendini duyusal açıklığa getirir (Papa Leo'nun çağında Hıristiyan Sanat), ve ayrıca en iç gerçekliğin öğesinde kendine de açık olur. — Bu zamanı Perikles'in zamanı ile karşılaştırabiliriz. Tinin kendi-içine-gidişi başlar (Sokrates – Luther); gene de bu çığırda Perikles bulunmaz. Beşinci Karl'ın dışsal araçlar açısından çok büyük olanakları vardır ve gücü açısından saltık görünür; ama onda Perikles'in iç Tini ve böylelikle özgür efendilik için saltık araç eksiktir. Bu olgusal bölünmede kendi kendisine açık olan Tinin çığırıdır; şimdi Germanik Dünyanın ayrımları ortaya gelir ve kendilerini özsel olarak gösterirler.

Üçüncü çığır Roma Dünyası ile karşılaştırılabilir. Evrenselin birliği onda da bulunur, ama soyut dünya egemenliğinin birliği olarak değil, tersine özbilinçli Düşüncenin hegemonyası olarak. Şimdi Anlağın ereği geçerlidir, ve ayrıcalıklar ve tikellikler Devletin evrensel ereği önünde erirler. Halklar kendinde ve kendi için Hakkı isterler; yalnızca tikel antlaşmalar geçerli olmakla kalmaz, ama aynı zamanda ilkeler Diplomasinin içeriğini oluştururlar. Benzer olarak, Din de Düşünce olmaksızın dayanamaz ve bir yandan Kavrama doğru ilerlerken, öte yandan, Düşüncenin kendisi tarafından zorlanarak yeğin inanca, ya da bütünüyle ondan kaçtığı için Düşünce üzerine umutsuzluktan Boşinanca yönelir.

BİRİNCİ KESİM

Hıristiyan Germanik Dünyanın Öğeleri

ALTKESİM BİR

Halkların Göçleri [Barbar Göçleri]

Bu ilk dönem üzerine bütününde söyleyecek çok az şeyimiz vardır, çünkü üzerine düşünecek çok az gereç sunar. Germenleri geride ormanlarında izlemeyi istemiyoruz, ne de bu Barbar Göçlerinin kökenini araştıracağız. O ormanlar her zaman özgür halkların yaşama yerleri sayıldılar, ve Tacitus ünlü Germania tablosunu belli bir sevgi ve özlem içinde, ve kendisinin de ait olduğu dünyanın bozulması ve yapaylığı ile karşıtlık içinde tasarladı. Ama bu nedenle böyle bir yabanıllık durumunu yüksek bir durum olarak göremeyiz, ya da Amerika'nın yabanıllarının durumunu insanın gerçek özgürlüğe iye olduğu bir durum olarak tasarımlayan Rousseau'nun düştüğü türde bir yanılgıya düşemeyiz. Hiç kuşkusuz, yabanılların hiçbir biçimde tanışmadıkları büyük ve yaygın talihsizlik ve acılar vardır; ama bu yalnızca olumsuz bir kazanç iken, Özgürlük ise özsel olarak olumlu olmalıdır. Ancak olumlu Özgürlüğün iyilikleri en yüksek bilincin iyilikleridir.

Germenler arasında her birey kendi için özgür bir birey olarak varolur; ve gene de belli bir topluluk bulunur, gerçi bu henüz politik bir durum olmasa da. Sonra Germenleri Roma İmparatorluğu içersine doluşurken görürüz. Onları uyaran şey bir yandan verimli bölgeler, öte yandan kendine başka yaşama yerleri arama dürtüsüydü. Romalılar ile giriştikleri savaşlara karşın, bireyler ve bütün kabileler askerler olarak onların hizmetine girerler; erken bir tarihte, Germen süvarilerin Pharsalia alanlarında Sezar ile birlikte döğüştüklerini görürüz. Askerlik hizmetlerinde ve kültürlü halklar ile etkileşimlerinde onların yararlandıkları şeylerle, yaşam hazları ve rahatlıkları ile, ama başlıca tinsel kültürün nesneleri ile tanıştılar. Daha sonraki göçlerde birçok ulus, kimilerinin bütünü, kimilerinin bir bölümü, geride vatanlarında kaldılar.

Buna göre Germanik uluslar arasında eskiden yaşadıkları yerlerde kalanlar ile Roma İmparatorluğunun ötesine yayılan ve yendikleri uluslara karışanlar arasında bir ayrım yapmamız gerekir. Germenler dışa doğru göçlerinde kendilerini önderlerine özgürce bağladıkları için, Germanik halkların bir bakıma kendilerini eşlemeleri gibi kendine özgü bir durumla karşılaşırız (Doğu ve Batı Gotları; dünyanın her noktasındaki ve kendi ülkelerindeki Gotlar; Norveç'teki, ama daha sonra şövalyeler olarak dünyadaki İskandinavlar ve Normanlar). Bu halkların yazgıları ne denli değişik olursa olsun, gene de kendilerine iyelikler sağlama ve kendilerini devletlere doğru geliştirme gibi ortak bir hedefleri vardı. Bu gelişme süreci eşit ölçüde tümüne özgüdür. Batıda, İspanya ve Portekiz'de, ilk yerleşenler Suveler ve Vandallardır; ama sonra

Vizigotlar tarafından yenilerek yerlerinden sürüldüler. İspanya'yı, Portekiz'i ve Güney Fransa'nın bir bölümünü kucaklayan büyük bir Vizigot Krallığı kuruldu. İkinci krallık *Frankların* krallığı idi; bu ad ikinci yüzyılın sonundan başlayarak ortak olarak Ren ve Weser nehirleri arasındaki Istaevonik kabilelere verildi; bunlar Mosel ve Schelde arasında yerleştiler ve önderleri Chlodwig [Clovis] altında Galya'da Loira'a dek ilerlediler. Chlodwig daha sonra Frankları Aşağı Ren ve Alemannları Yukarı Ren üzerinde yendi; oğlu ise Thüringialıları ve Burgundialıları. Üçüncü krallık İtalya'da Theodorik tarafından kurulan ve onun yönetimi altında büyük gelişme gösteren *Ostrogot* Krallığıdır. Bilgin Romalılar Cassiodorus ve Boethius Theodorik'in en yüksek devlet görevlileri oldular. Ama bu Ostrogot Krallığı uzun sürmedi; Belisarius ve Narses önderliğindeki Bizanslılar tarafından yokedildi. Altıncı yüzyılın ikinci yarısında (568) Lombardlar Italya'ya girdiler, ve bu krallık da Büyük Karl'ın Frank asasına boyun eğinceye dek iki yüzyıl boyunca egemenliklerini sürdürdüler. Daha sonra *Normanlar* da Aşağı İtalya'ya yerleştiler. Arkadan Franklar tarafından yenilen ve krallıkları Fransa ve Almanya arasında bir tür sınır duvarı oluşturan Burgundialılardan söz etmemiz gerekir. *Angleler* ve *Saksonlar* Britanya'ya girerek orayı egemenlikleri altına aldılar. Daha sonra oraya Normanlar da ulaştılar.

Daha önceden Roma İmparatorluğunun bir bölümünü oluşturan bu ülkeler böylece Barbarlara boyun eğme yazgısına uğradılar. Hemen o ülkelerin daha şimdiden kültürlü olan halkları ile onları yenenler arasında büyük bir zıtlık kendini gösterdi; ama bu zıtlık şimdi oluşan *yeni ulusların* kırma doğalarında sonlandı. Böyle devletlerin bütün tinsel varoluşları kendi içinde bir bölünmüşlük, en içlerinde aynı zamanda bir dışsallık kapsar. Bu ayrım dışsal olarak hemen dil yoluyla bile göze çarpar, çünkü bu daha şimdiden anadil ile birleşmiş eski Roma dili ile Germanik dilin içiçe geçmesinden oluşur. Bu halkları *Romanik* olarak bir arada toplayabiliriz ve İtalya, İspanya, Portekiz ve Fransa'yı bunun altına alabiliriz. Bunlarla karşıtlık içinde az ya da çok *Almanca konuşan* üç başka ulus daha vardır ki, bunlar özlerine kesintisiz bir bağlılık tonunu sürdürmüşlerdir: Almanya'nın kendisi, İskandinavya, ve İngiltere. Bu sonuncusu hiç kuşkusuz Roma İmparatorluğuna katılmıştı; ama gene de Roma kültürüne Almanya'nın kendisi gibi ancak kıyıdan değdi ve Anglo-Saksonlar yoluyla yeniden Germanikleştirildi. *Asıl Almanya* kendini tüm karışımdan arı tuttu; yalnızca Tuna ve Ren üzerindeki güney ve batı sınırları Romalıların egemenliği altına girdi; Ren ve Elbe arasındaki bölüm baştan sona ulusal kaldı. Almanya'nın bu bölümünde yerleşik birçok kabile vardı. Ripuarian Franklarının ve Chlodwig tarafından Main bölgelerinde yerleştirilen Frankların dışında, dört ana kabileden, Alemannlar, Bojoarialılar, Thüringialılar ve Saksonlardan da söz edilmelidir. İskandinavyalılar da benzer olarak vatanlarında tüm karışımdan arı olarak kaldılar, ama daha sonraki askeri seferleri yoluyla

Normanlar adı altında ün kazandılar. Şövalye seferlerini Avrupa'nın hemen hemen her yerine yaydılar: Bir bölümü Rusya'ya geldi ve orada Rus İmparatorluğunu kurdu; bir bölümü Kuzey Fransa'da ve Britanya'-da yerleşti; bir başkası Aşağı İtalya'da ve Sicilya'da prenslikler kurdu. Böylece İskandinavyalıların bir bölümü yabancı ülkelerde devletler kurarken, bir başkası baba ocağında ulusallığını korudu.

Şimdi, bunun dışında, Avrupa'nın Doğusunda, yaşadıkları bölgeler Elbe'nin batısında Tuna'ya dek uzanan büyük *Slav* ulusunu buluruz; aralarına Macarlar (Hungarianlar) yerleşmiştir; Moldavya, Wallacia ve kuzey Yunanistan'da Bulgarlar, Sırplar ve Arnavutlar benzer olarak Asyatik kökenlidirler ve barbar göçlerinin vuruşları ve karşı-vuruşları sırasında kırılan artıklar olarak geride bırakılmışlardır Bu halklar hiç kuşkusuz krallıklar kurmuşlar ve değişik uluslara karşı zorlu savaşlar vermişlerdir; zaman zaman öncü birlikler gibi, bir tür tampon güç gibi, Hıristiyan Avrupa ve Hıristiyan-olmayan Asya arasındaki savaşlara karışmışlardır. Giderek Polonyalılar kuşatma altındaki Viyana'yı Türklerden kurtarmışlar, ve Slavların bir bölümü batı Usunun denetimine girmiştir. Ama gene de bu bütün kütle irdelememizin dışında kalır, çünkü şimdiye dek Usun dünyadaki şekillenmeler dizisinde bağımsız bir kıpı olarak ortaya çıkmış değildir. Bunun daha sonra olup olmayacağı bizi burada ilgilendirmez; çünkü Tarihte ilgimiz Geçmiş iledir.

Germanik Ulus kendi içinde bir doğal bütünlük duygusu taşıyordu, ve buna *Yürek* ya da *Gönül* diyebiliriz. 'Gönül' istenç ile bağıntı içinde Tinin bu bürülü, belirsiz bütünlüğüdür ki, onda insan benzer olarak genel ve belirsiz bir yolda kendi içinde doyumunu bulur. Karakter istencin ve çıkarın kendini geçerli kılan belirli bir biçimidir; ama Gönlün varsıllıklar, onur ve benzeri şeyler gibi belirli bir ereği yoktur, genel olarak nesnel bir durumu ilgilendirmez; tersine, kendi kendisinin genel bir hazzı olarak bütün durumu ilgilendirir. Öyleyse onda istenç yalnızca biçimsel istenç olarak bulunur ve öz-istenç olarak öznel özgürlüğü anlatır. Gönül için her tikellik önemli olur, çünkü Gönül kendini her birine bütünüyle yatırır; ama yine, tikel ereğin belirliliği ile salt böyle bir belirlilik olarak ilgilenmediği için, şiddetli, kötü tutkulara soğrulmanın, genel olarak kötülüğün de dışında kalır. Gönülde bu bölünme yoktur; tersine bütününde etkisiz bir iyi-niyet gibi görünür. Karakter bunun karşıtıdır.

Bu Germanik halkların soyut ilkesidir ve Hıristiyanlıktaki nesnel yana karşı öznel yandır. Gönlün tikel bir içeriği yoktur; buna karşı Hıristiyanlıkta ilgi doğrudan doğruya Olgunun kendisine, Nesne olarak içeriğe yöneliktir. Ama Gönülde bu doyumlu olma isteği bütünüyle genel bir yolda bulunur, ve bu tam olarak kendini Hıristiyanlığın ilkesinde içerik olarak sunmuş olan şeydir. Belirsiz olan, Töz olarak, nesnel anlamda bütün Evrenseldir, Tanrıdır; ama Tanrıda tekil istencin kayraya kabul edilmesi Hıristiyan somut birlikteki öteki kıpıdır. Saltık Evrensel tüm

belirlenimleri kendi içinde kapsayan ve bu düzeye dek belirsiz olandır; Özne saltık olarak belirli olandır; ikisi özdeştir. Bu ilk olarak Hıristiyanlıkta içerik olarak gösterildi; şimdi onu öznel kipte Gönül olarak buluruz. O zaman Özne nesnel biçim de kazanmalı, e.d. kendini bir nesneye açındırmalıdır. Gönlün belirsizce duyumsama yolu için Saltığın da nesne olması, böylelikle insanın da bu nesne ile birliğinin bilincine ulaşabilmesi gereklidir. Ama bunun için Öznenin arınması, edimsel, somut Özne olması, dünyasal Özne olarak evrensel çıkarlardan pay alması, evrensel ereklere göre davranması, yasayı bilmesi ve onda doyum bulması gerekir. — Öyleyse burada bu iki ilke birbirlerine karşılık düşerler, ve Germanik halklar, söylendiği gibi, kendi içlerinde Tinin daha yüksek ilkesinin taşıyıcıları olma yeteneğini kapsarlar. —

Şimdi yapmamız gereken şey Germanik ilkeyi dolaysız varoluşu içinde, e.d. Germanik ulusların ilk tarihsel durumlarında irdelemektir. Gönül ilk görüngüsünde bütünüyle soyuttur, gelişimden ve tikel içerikten yoksundur; çünkü tözsel erekler genel olarak Gönülde yatmaz. Gönülde olanın durumun bütün biçimi olduğu yerde, bu öğe karakterden yoksun ve kof birşey olarak görünür. Bütünüyle soyutta alındığında, Gönül kütlüktür; ve böylece Germenlerin kökensel durumunda barbarca bir kütlük, şaşkınlık ve kendi içinde belirsizlik görürüz. Germenlerin *dinleri* hakkında çok az şey biliriz. *Druid*ler Galyahlara aittiler ve Romalılar tarafından yokedildiler. Kendine özgü bir kuzey Mitolojisinin olmuş olduğu doğrudur. Ama Almanların dininin Gönüllerde ne kadar az kök saldığı daha önce belirtildi, ve bu Almanların Hıristiyan dinine döndürülmeye kolayca izin vermelerinden açıktır. Hiç kuşkusuz Saksonlar Büyük Karl'a önemsenecek bir direniş gösterdiler, ama bu kavga dine karşı olmaktan çok genel olarak baskıya karşıydı. Dinin onlarda herhangi bir derinliği yoktu, tıpkı *hak kavramları* durumunda da olmadığı gibi. Cinayet bir suç olarak görülmez ve cezalandırılmazdı; bir para cezası ile kefaret edilirdi. Bu Gönlün incinmemişliğini, duygu derinliğinde bir eksikliği gösterir ki, birinin öldürülmesini yalnızca topluluğa bir zarar olarak görmeye götürür, daha ötesi olarak değil. Arapların kan davaları aile onurunun incinmesi duygusu üzerine dayanır. Germenlerde topluluk birey üzerinde efendi değildi; çünkü özgürlük öğesi toplumsal bir ilişki içinde birleşmelerinde ilk koşuldur. Eski Almanlar özgürlük sevgileri ile ünlüydüler; ve Romalılar onları bu noktada daha baştan bütünüyle doğru olarak anladılar. Almanya'da özgürlük en yakın zamanlara dek bayrak olmuştur, ve giderek prenslerin II. Friedrich altındaki birlikleri bile özgürlük sevgisinden doğdu. Bu özgürlük öğesi, toplumsal bir ilişkiye geçerken, halk topluluklarından başka birşey kuramaz; böylece Bütünü oluşturan şey bu topluluklardır, ve topluluğun her üyesi, böyle olarak, özgür bir insandır. İnsan öldürme bir para cezası ile kapatılabihyordu, çünkü özgür insan, ne yapmış olursa olsun, değerli sayılır ve öyle kalırdı. Bireyin bu saltık geçerliği,

daha önce Tacitus'un belirtmiş olduğu gibi, temel belirlenimlerden birini oluşturuyordu. Topluluk ya da yönetici kurulu, topluluk üyelerinin yardımı ile, özel hak sorunlarında kişi ve mülkiyet güvenliği açısından yargıda bulunurdu. Ortak sorunlar, savaş ve benzerleri için ortak görüşmeler ve kararlar gerekliydi. Durumun bir başka bileşeni ise özeğin özgür bir yoldaşlık yoluyla ve askeri önderleri ve prensleri özgürce izleme yoluyla oluşmasıydı. Burada bağıntı *Bağlılık* duygusudur, ve nasıl birinci bayrak Özgürlük idiyse, Bağlılık da Germenlerin ikinci bayrağıdır. Bireyler kendilerini bir Özneye özgür bir seçimle bağlarlar ve kendi içlerinden bu ilişkiyi bozulmaz kılarlar. Bunu ne Yunanlılar ne de Romalılar arasında buluruz. Agamemnon ve kralları arasındaki ilişki bir hizmet görme ilişkisi değildi; tersine, yalnızca tikel bir erek için özgür bir birleşme, bir Hegemoni idi. Ama Alman birleşmeleri yalnızca nesnel bir davanın bağıntısı içinde değil, tinsel 'Kendi'nin, öznel, en içsel kişiselliğin bağıntısı içinde dururlar. Yürek, Gönül, bütün bir somut Öznellik içeriği soyutlamaz, tersine kendini kişiye ve davaya bağımlı kılarken o içeriği aynı zamanda koşul yapar; ama böylece bu ilişkiyi bir bağlılık ve boyuneğme karışımı yapar.

Bu iki ilişkinin, toplulukta bireysel özgürlüğün ve yoldaşlık bağının birleşmesi Devletin oluşumunda birincil noktadır; onda ödevler ve hak bundan böyle özence bırakılmaz, ama tüzel ilişkiler olarak saptanırlar — ve dahası öyle bir yolda ki, Devlet bütünün ruhu olur ve onun üzerinde efendi olarak kalır; ve öyle ki, evrensel belirlenim onun temeli olarak kalırken, belirli erekler ve hem işlerin hem de güçlerin aklanışları ondan doğar. *Oysa bu bakımdan Germanik Devletlerde kendine özgü olan şey, tersine, toplumsal ilişkilerin evrensel belirlenimler ve yasalar karakterini kazanmayıp baştan sona özel haklara ve özel yükümlülüklere dağılmasıdır.* Bunda belki de bir tür ortaklaşalık vardır, ama evrensellik değil; yasalar saltık olarak tikeldirler, ve haklar ayrıcalıklardır. Böylece Devlet özel haklardan oluşturulan bir tür bileşimdi, ve düşünceye dayalı bir devlet yaşamı ancak kavgalardan ve kasılmalardan sonra zorlu çabalar yoluyla ve geç bir evrede ortaya çıktı.

Belirtildiği gibi, Germanik uluslar Hıristiyan ilkenin taşıyıcıları olma ve İdeayı saltık ussal erek olarak yerine getirme belirlenimini taşıyorlardı. İlk olarak yalnızca bulanık istenç bulunur ve gerçek olan ve sonsuz olan bunun arkatasarında yatar. Gerçek olan yalnızca problem olarak vardır, çünkü Gönül henüz arınmamıştır. Somut Tine doğru bu arınmayı ancak uzun bir süreç ortaya çıkarabilir. Din tutkuların şiddetine karşı bir istem ile ortaya çıkar ve onları bir çılgınlık noktasına götürür; tutkuların aşırılığı kötü duyunç yoluyla kızıştırılır ve azgınlığa yükseltilir ki, eğer o karşıtlık olmasaydı, belki de durum bu olmayacaktı. Şimdi o günlerin tüm hanedanlarında en korkunç aşırılıkların ürkütücü görüntülerini buluruz. Chlodwig, Frank Tekerkliğinin kurucusu, kendini en sefil suçlarla lekeler. Sertlik ve acımasızlık tüm sonraki

Merovingianlar soyunun özelliğidir; aynı görünüm kendini Thüringenlerde ve başka hanedanlarda da yineler. Hıristiyan ilke hiç kuşkusuz Gönüllerdeki problemdir; ama bunlar henüz açıkça kabadırlar. Kendinde gerçek olan istenç kendi kendisini yanlış tanır ve tikel, sonlu erekler yoluyla kendini gerçek ereklerden koparır; ama kendi ile ve istediğini yerine getirme eğilimine karşı bu savaşımın içindedir; gerçekten istediğine karşı savaşır, ve böylece onu ortaya çıkarır, çünkü *kendinde* uzlaşmıştır. Tanrının Tini toplulukta yaşar; o güdüleyici içsel Tindir; ama Tinin olgusallaşması dünyada yer alacaktır — henüz ona uygun olmayan bir gereçte; ama bu gerecin kendisi öznel İstençtir ki, böylece kendi içinde çelişki kapsar. Din yanına göre, sık sık bütün yaşamı boyunca dünyada yolunu açmak için savaşımlar vermiş, karakterinin ve tutkularının tüm gücü ile dünyasal işlerde çabalamış ve doyum bulmuş bir insanın sonra birden herşeyden vazgeçerek dinsel yalnızlığa çekilmesi gibi bir geçiş görürüz. Oysa dünyada o iş kendinden vazgeçmez, tersine yerine getirilmiş olma istemindedir, ve en sonunda açığa çıkar ki, Tin doğrudan doğruya direncinin nesnesi yaptığı şeyde kavgasının ereğini ve doyumunu bulur, dünyasal etkinliklerin tinsel birer iş olduklarını anlar.

Böylece bireylerin ve halkların talihsizliklerini en büyük talihleri olarak gördüklerini, ve evrik olarak talihleri ile en büyük talihsizlikleri olarak savaştıklarını görürüz. *La vérité, en la repoussant, on l'embrasse.* Avrupa gerçekliğe onu geri püskürttüğü sürece ve püskürttüğü ölçüde ulaşır. Bu devimdedir ki, Kayranın sözcüğün asıl anlamında yönettiği söylenebilir, çünkü saltık ereğine ve onuruna halkların talihsizlikleri ve acıları yoluyla, tikel erekleri ve bilinçsiz istençleri yoluyla ulaşır.

Bu yüzden, Dünya Tarihinin somut Tine doğru arınma için zorunlu olan bu uzun süreci Batıda başlarken, buna karşı eşzamanlı olarak Doğuda yer aldığını gördüğümüz soyut Tine doğru arınma daha çabuk yerine getirilecektir. Bu arınma o uzun sürece gereksinmez, ve onun yedinci yüzyılın ilk yarısında hızla ve birdenbire *Müslümanlık*ta doğduğunu görürüz.

ALTKESİM İKİ
Müslümanlık

Bir yanda Avrupa dünyası kendini yeniden şekillendirmekte, uluslar özgür edimselliğin tüm yanlarda gelişmiş bir dünyasını üretebilmek için orada sıkı sıkıya kök salmaktadır; işine tüm ilişkileri tikel yollarda belirleyerek başlamakta, bulanık ve dar bir anlayışla doğasına göre evrensel ve kural olan herşeyi olumsal bağımlılıkların bir karmaşasına, yalın ilke ve yasa olması gerekenleri ise karışık bir bağlantıya çevirmektedir; kısaca, Batı olumsallıkta, karışıklıkta ve tikellikte bir sığmak bulmaya

çalışarak başlamaktadır. Bunun karşısında, dünyada bütünün toparlanması için karşıt yönün ortaya çıkması zorunluydu ve bunu *Doğunun Devrimi* başardı. Bu devrim tüm tikelliği ve bağımlılığı yoketti, Yüreği eksiksiz olarak aydınlattı ve arındırdı; çünkü yalnızca soyut Biri saltık Nesne yaparken, benzer olarak arı öznel bilinci, salt bu Birin Bilgisini edimselliğin biricik ereğine çevirdi, ilişkisiz olanı varoluş ilişkisi yaptı.

Daha önce Doğu ilkesinin doğası ile tanışmış ve görmüştük ki, en yüksek Varlığı yalnızca olumsuzdur, ve onda olumlu olan ise doğallığa ve Tinin olgusal köleliğine düşmeyi imler. Yalnızca Yahudiler durumunda yalın Birlik ilkesinin düşünceye yükseldiğini gördük, çünkü yalnızca onlar arasında düşünce için varolan Bire tapınılıyordu. Şimdi soyut Tine arındırmada geriye bu Birlik kalmış, dahası Jehova tapınmasına yüklenen o tikellikten de kurtulmuştur. Jehova yalnızca bu tekil halkın Tanrısı, Abraham'ın, Isaak'ın ve Jakob'un Tanrısıydı, ve bu Tanrı yalnızca Yahudiler ile bir bağıt yapmış, kendini yalnızca bu halka bildirmişti. İlişkinin bu tikelliği Müslümanlıkta silinip atılmıştır. Bu tinsel evrensellikte, sınır olmaksızın ve belirlenim olmaksızın bu arılıkta öznenin bu evrenselliğin ve arılığın edimselleşmesinden başka hiçbir ereği yoktur. *Allah* bundan böyle Yahudi Tanrısının olumlu, sınırlı ereğini taşımaz. Bire tapınma Müslümanlığın biricik son ereğidir, ve öznellik etkinliğinin içeriği olarak yalnızca bu tapınmayı, ve edimselliği Bire altgüdümlü kılma amacını alır. Şimdi bu Bir hiç kuşkusuz Tinin belirlenimini taşır; gene de, öznellik kendini nesneye soğrulmaya bıraktığı için, bu Bir tüm somut belirlenimden yoksun kalır, ve öznelliğin kendisi ne kendi için tinsel olarak özgür olur, ne de nesnesinin kendisi somuttur. Ama Müslümanlık Hinduların tarzında, Hıristiyan Keşişler tarzında Saltığa bir batış değildir; tersine, öznellik burada dirimli ve sonsuzdur, bir etkinliktir ki, dünyasala yalnızca onu olumsuzlamak için girer ve yalnızca Bire arı tapınmanın varolması yolunda etkin ve aracıdır. Müslümanlığın nesnesi salt entellektüeldir, Allah'ın hiçbir imgesi, hiçbir tasarımı hoşgörülmez: Muhammed peygamberdir, ama insandır ve insan zayıflığının üzerine yükseltilmiş değildir. Müslümanlığın temel çizgileri edimsellikte hiçbirşeyin sağlam olamayacağı, tersine etkin, dirimli herşeyin dünyanın sonsuz enginliğine gittiği, böylece Bire tapınmanın herşeyi bağlaması gereken biricik bağ olarak kaldığıdır. Bu enginlikte, bu güçte sınırlı herşey, tüm ulus ve kast ayrımları yiter; hiçbir kabilenin, doğuştan ya da mülkiyete bağlı hiçbir politik hakkın bir değeri yoktur; tersine, yalnızca inanan olarak insanın değeri vardır. Bire tapınmak, ona inanmak, oruç tutmak, tikelliğin bedensel duygusunu yoketmek, sadaka vermek, eş deyişle tikel iyelikten vazgeçmek — bunlar yalın buyruklardır; ama en yüksek meziyet inanç için ölmektir, ve kim inanç uğruna savaşta ölürse, Cennetten emindir.

Müslüman Dini Araplar arasında doğdu; burada Tin bütünüyle yalındır, ve Biçimsizin anlamı burada yerindedir, çünkü bu çölde şekillen-

dirilebilecek hiçbirşey yoktur. Muhammed'in 622 yılında Mekke'den kaçışı ile Müslümanların zamandizini başlar. Daha Muhammed'in yaşamı sırasında onun kendi önderliği altında, ve özellikle ölümünden sonra ardıllarının önderliği altında Araplar çok büyük fetihler yaptılar. İlkin Suriye üzerine atıldılar ve 634 yılında başkent Şam'ı ele geçirdiler; sonra Fırat ve Dicle üzerinden geçerek silahlarını Persia'ya doğru çevirdiler ve onu kısa bir sürede yendiler; batıda Mısır'ı, Kuzey Afrika'yı, İspanya'yı ele geçirdiler ve Güney Fransa'da Loire'a dek ilerleyerek orada 732'de Tours yakınlarında Karl Martell tarafından yenildiler. Arapların egemenliği Batıda böyle genişledi; Doğuda, söylendiği gibi Persia'ya, Semerkant'a ve Küçük Asya'nın güney batı bölümüne birbiri ardına boyun eğdirdiler. Bu fetihler, ve ayrıca dinin yayılması, olağanüstü bir hızla yer aldı. Kim İslama dönerse, tüm Müslümanlar ile bütünüyle eşit haklar kazandı. Kim dönmezse, ilk zamanlarda yok edildi; ama daha sonraları Araplar yenilenlere karşı daha ılımlı davrandılar, öyle ki bunların, İslama dönmek istemedikleri zaman, yalnızca yıllık bir baş vergisi ödemeleri gerekiyordu. Hemen teslim olan kentler utku kazananlara tüm iyeliklerinin onda birini bırakmak zorundaydılar; ilkin ele geçirilmeleri gerekmiş olanlar ise beşte birini.

Soyutlama Müslümanlara egemendi; hedefleri soyut tapınmayı geçerli kılmaktı, ve bunun için çok büyük bir coşkuyla çabaladılar. Bu coşku *fanatizm*di — soyut birşey için, varolana karşı olumsuz olarak davranan soyut bir düşünce için bir coşku. Fanatizm somut olan ile özsel olarak yalnızca yakıp yıkma, yok etme ilişkisi içindedir; ama Müslüman fanatizmi aynı zamanda tüm yüceliğe de yetenekliydi, ve bu yücelik tüm küçük çıkarlardan özgürdür ve tüm yücegönüllülük ve yiğitlik erdemleri ile bağlıdır. *La religion et la terreur* burada ilkeydi, upkı Robespierre durumunda ilkenin *la liberté et le terreur* olması gibi. Ama edimsel yaşam gene de somuttur ve tikel erekler getirir; fetih yoluyla egemenlik ve varsıllık kazanılır, egemen ailenin hakları ve bireylerin bir birliği doğar. Ama tüm bunlar yalnızca ilinekseldir ve kum üzerine kurulurlar; bugün vardırlar, yarın yok; tüm tutkularına karşın, Müslüman bunlara ilgisizdir, ve talihin amansız çarkı içinde devinir. Müslümanlık genişlemesi sırasında birçok krallık ve hanedan kurdu. Bu sonsuz denizde her zaman daha ötesi vardır, ve hiçbirşey sağlam değildir; şekillenmek üzere katlanan herşey çok ince ve zayıf kalır ve hemen eriyip gider. O hanedanlar örgensel bir sağlamlığın bağından yoksundular; krallıklar bu yüzden yalnızca bozuldular, bireyler onlarda yalnızca yittiler. Ama nerede soylu bir ruh kendini denizin çalkantılı yüzeyindeki bir dalga gibi yükseltecek olsa, kendini öyle bir özgürlük içinde sergiler ki, ondan daha soylusu, daha yücegönüllüsü, daha yiğidi, daha bağlısı yoktur. Tikel olan, belirli olan, bireyin kavradığı şey onun tarafından bütünüyle kavranır. Avrupalılar bir dizi ilişki içine girmişken ve bir bakıma bir ilişkiler demeti gibi olmuşken, Müslümanlıkta birey yal-

nızca ve hiç kuşkusuz en üstün anlamda [tekil bir] *bu*dur, en yüksek derecede acımasız, kurnaz, yiğit, yücegönüllüdür. Nerede sevgi duygusu varsa, orada en derin, ama o denli de en düşüncesizcedir. Köleyi seven efendi sevgisinin nesnesini tüm görkemini, gücünü ve onurunu onun ayakları önüne sererek, asasını ve tacını unutarak yüceltir; ama öte yandan onu yine eşit ölçüde düşüncesizce kurban edecektir. Bu düşüncesiz içtenlik kendini Arapların ve Sarakenlerin şiirinin ateşinde de gösterir. Bu ateş düşlemin herşeyden eksiksiz özgürlüğüdür, öyle ki baştan sona yalnızca nesnesinin yaşamıdır, ve tüm bencilliğin, tüm Benin bütünüyle silinmesinin duygusudur.

Coşku, böyle salt coşku olarak, hiçbir zaman büyük edimler yerine getirmiş değildir. Bireyler yüksek olan için çeşitli şekillerde coşku duyabilirler; bir halkın kendi bağımsızlığı için coşkusunun da belirli bir hedefi vardır; ama soyut, bu nedenle herşeyi kucaklayan, hiçbir şey tarafından kısıtlanmayan, hiçbir yerde sınırlanmayan, hiçbirşeye gereksinimi olmayan bir coşku Müslüman Doğunun coşkusudur.

Araplar fetihlerini ne denli hızlı yaptılarsa, onlarda sanatlar ve bilimler de en güçlü serpilişlerine o denli hızla eriştiler. Bu fatihlerin ilkin sanat ve bilim ile ilgili herşeyi yokettiklerini görürüz: Ömer'in görkemli İskenderiye kütüphanesini yokettiği söylenir. 'Bu kitaplar,' der, 'ya Kuran'da bulunanları kapsarlar, ya da başka bir içerikleri vardır; iki durumda da gereksizdirler.' Ama çok geçmeden Araplar kendilerini sanatları ve bilimleri yükseltmeye ve onları her yere yaymaya verdiler. İmparatorlukları en yüksek gelişimine El-Mansur'un ve Harun Reşid'in Halifeliği zamanında erişti. İmparatorluğun tüm bölgelerinde büyük kentler doğdu, oralarda tecim ve işleyim gelişti, görkemli saraylar yapıldı ve okullar açıldı. İmparatorluğun bilginleri Halifenin sarayında toplandılar, ve saray yalnızca en pahalı mücevherlerin, mobilyaların ve yapıların dışsal şaşaası ile değil, ama herşeyden önce şiirin ve tüm bilimlerin serpilmesi ile göz kamaştırdı. Başlangıçta Halifeler çölün Araplarına özgü olan ve hiçbir konum ve kültür ayrımı tanımayan o yalınlığı ve gösterişsizliği sürdürdüler (bu bakımdan özellikle Halife Ebubekir ünlüdür). En sıradan Saraken, en önemsiz kadın Halifeye onun bir eşiti gibi yaklaşırdı. Düşüncesiz saflık kültüre gereksinim duymaz; ve Tininin özgürlüğü yoluyla, herkes egemene kendi eşiti gibi davranır.

Halifelerin büyük imparatorluğu uzun süre ayakta kalamadı, çünkü Evrenselliğin toprağında hiçbirşey sağlam değildir. Büyük Arap İmparatorluğu Frank İmparatorluğu ile hemen hemen aynı zamanda yıkıldı: Tahtlar köleler tarafından, yeni istilacı halklar tarafından, Selçuklular ve Moğollar tarafından devrildi ve yeni imparatorluklar kuruldu, yeni hanedanlar tahta çıktı. Osmanlılar en sonunda sağlam bir egemenlik kurmayı başardılar ve bunu hiç kuşkusuz Yeniçerilerde kendilerine sağlam bir özek noktası oluşturarak yaptılar. Fanatizm yatıştıktan sonra, Yüreklerde hiçbir törel ilke kalmadı. Sarakenler ile savaşta Avrupa yiğit-

liği kendini güzel, soylu şövalyelikte idealize etmişti; bilim ve bilgi, özellikle felsefenin bilgisi Batıya Araplar tarafından getirildi; Germenler arasında soylu şiirin ve özgür düşlemin alevleri Doğu tarafından tutuşturuldu, ve böylece Goethe de Doğuya döndü ve *Divan*'ında düşlemin içtenliğinde ve mutluluğunda herşeyi aşan bir inciler dizisi yarattı. — Ama Doğunun kendisi, coşku aşamalı olarak yittikten sonra, en kaba erdemsizliklere battı, en tiksindirici tutkular egemen oldular; ve duyusal haz daha Müslüman öğretinin kendisinin ilk şekillenişinde bulunduğu ve Cennette ödül olarak sunulduğu için, fanatizmin yerini aldı. Şimdi Asya ve Afrika'ya geri sürülmüş olarak, ve Avrupa'nın küçük bir köşesinde Hıristiyan güçlerin kıskançlığı nedeniyle hoşgörü bularak, Islam çoktandır Dünya Tarihinin toprağından yitmiş ve Doğunun rahatlığına ve dinginliğine geri çekilmiştir.

ALTKESİM ÜÇ

Büyük Karl'ın [Charlemagne] İmparatorluğu

Frankların İmparatorluğu, daha önce belirtildiği gibi, Chlodwig tarafından kuruldu. Ölümünden sonra oğulları arasında bölündü; daha sonra ihanet, suikast ve şiddet ve birçok savaş yoluyla yeniden birleşti ve yine bölündü. Kralların ele geçirilen ülkelerde prensler olmaları nedeniyle içteki güçleri çok arttı. Bu ülkeler gerçekten de özgür Franklar arasında paylaştırıldı; ama bir zamanlar İmparatorluğa ait olan ve avrıca el koyulan şeylerin yanısıra, kralların eline önemli ölçüde sürekli gelir de geçti. Böylece kral bunları kişisel — e.d. kalıt bırakılamayan — vakıflar olarak savaşçılarına ödünç verdi; savaşçılar bu yolla ona karşı kişisel yükümlülük altına girdiler, onun adamları oldular ve onun vasallık düzenini oluşturdular. Çok varlıklı Piskoposlar onunla birleşerek Kralın Konseyini oluşturdular ki, bu gene de kralı bağlamıyordu. Vasallık düzeninin başında *Major Domus* duruyordu. Bu *majores domus* çok geçmeden bütün erki üstlenerek krallık erkini gölgede bıraktılar, ve bu arada krallar etkisizleşerek salt birer figüran oldular. Birincilerden Karolenler Hanedanı doğdu. Kısa Pipin, Karl Martell'in oğlu, 752'de Frankların Krallığına yükseltildi. Papa Zacharia Frankları henüz sağ olan son Merovingian III. Childerich'e karşı bağlılık yeminlerinden bağışladı; Childerich tonsur kazandı, e.d. bir keşiş oldu, ve aynı zamanda bir kraliyet seçkinliği olan uzun saçtan yoksun kaldı. Son Merovingianlar birer çıtkırıldım idiler; kraliyetin adı ile yetiniyorlardı ve kendilerini hemen hemen bütünüyle hazza vermişlerdi — bir görünüm ki, Doğunun hanedanlarında bütünüyle olağandır ve kendini son Karolenler arasında benzer olarak yineler. *Majores domus* ise, tersine, yükselişin enerjisi içindeydiler ve feodal soyluluk ile öylesine yakın bir bağ kurdular ki, en sonunda tahtı kolayca kazandılar.

Papalar Lombard kralları tarafından çok fazla sıkıştırıldılar ve Franklardan yardım istediler. Pipin minnettarlık nedeniyle II. Stephen'in savunulmasını üstlendi, Alpler'i iki kez geçti ve Lombardları iki kez yendi. Utkuları yeni tahtına parıltı ve St. Peter'in Koltuğu üzerinde dikkate değer bir kalıt hakkı kazandırdı. Papa İS 800'de Pipin'in oğlu Büyük Karl'a İmparator olarak taç giydirdi, ve böylelikle Karolenler ve Papalık Koltuğu arasında sağlam bir birlik kurulmuş oldu. Çünkü Roma İmparatorluğu barbarlar arasında her zaman büyük bir gücün saygınlığını taşımıştı; onlar için her zaman tüm yüksek görev konumlarının, dinin olduğu gibi yasaların da, aslında alfabenin harflerinden başlayarak tüm bilginin kaynağı olan bir özek olarak geçerli olmuştu. Karl Martell, Avrupa'yı Sarakenlerin egemenliğinden kurtardıktan sonra, kendisi ve ardılları Roma halkı ve Senato tarafından Patrisyen olarak onurlandırıldı; ama Büyük Karl'a Roma İmparatoru olarak ve dahası Papa tarafından taç giydirildi.

Bundan böyle iki İmparatorluk vardı, ve aşamalı olarak bunlarda Hıristiyan dini iki Kiliseye bölündü: *Yunan* ve *Roma.* Roma İmparatoru doğuştan Roma Kilisesinin koruyucusuydu, ve İmparatorun Papaya karşı bu konumu yoluyla bir bakıma Frank egemenliğinin yalnızca Roma İmparatorluğunun sürmesi olduğu anlatılıyordu.

Büyük Karl'ın İmparatorluğunun çok geniş bir alanı vardı. Asıl Frankonia Ren'den Loire'a dek uzanıyordu. Aquitania, Loire'ın güneyi, Pipin'in ölüm yılı olan 768'de bütünüyle ele geçirildi. Frank İmparatorluğu Burgundia, Alemannia (Lech, Main ve Ren arasındaki güney Almanya), Saale'ye dek uzanan Thüringen ve Bayern'i de kapsıyordu. Bunun dışında, Karl Ren ve Weser arasında yaşayan Saksonları da yendi, Lombard krallığına son verdi, ve böylece Yukarı ve Orta İtalya'nın egemeni oldu.

Büyük Karl bu büyük imparatorluğu dizgesel olarak düzenlenmiş bir Devlete geliştirdi ve Frank egemenliğine onu bir arada tutan sağlam düzenlemeler getirdi; gene de bu sanki imparatorluğunun Anayasasını bütününde ilk kez o getirmiş gibi değil, ama bir ölçüde daha şimdiden varolan kurumların onun altında gelişmiş oldukları ve daha belirli, daha engelsiz bir etkerlik kazandıkları anlamında alınmalıdır. Kral imparatorluk görevlilerinin başında duruyordu, ve kalıtsal kraliyet ilkesi daha şimdiden ortaya çıkmıştı. Kral benzer olarak silahlı kuvvetlerin başıydı, en büyük toprakların iyesiydi, ve en yüksek yargı gücü de yine onun ellerindeydi. Askeri yapı zorunlu hizmet üzerine dayanıyordu. Her özgür birey imparatorluğun savunması için silahlanma yükümlülüğü altındaydı ve her biri belli bir zaman için kendi giderlerini karşılamak zorundaydı. Bugünlerdeki adıyla bu milis kuvveti Kontların ve imparatorluk sınırlarındaki büyük bölgeleri yöneten Sınır Kontlarının komutası altındaydı. Ülke genel bölümlenişine göre her biri bir Kontun yönetiminde olan illere ayrılmıştı. Yine, Kontların üzerinde, geç

Karolenler sırasında, Dükler vardı ve bunlar Köln, Regensburg ve benzer birçokları gibi büyük kentlerde oturuyorlardı. Ülke bunlara göre Dükalıklara bölünmüştü; böylece Elsaß [Alsas], Lothringen [Lorraine], Friesland, Thüringen, Rätien Dükalıkları vardı. Bu Dükler İmparator tarafından atanıyordu. Boyun eğdikten sonra kendi kalıtsal prenslerini başlarında tutan halklar baş kaldırır kaldırmaz bu ayrıcalığı yitirdiler ve başlarına Dükler atandı; Alemannia, Thüringen, Bayern ve Saksonya için durum buydu. Ama hazır bekleyen bir tür sürekli ordu da vardı. Çünkü imparatorun vasalları yurtlukların kullanımını buyruk alır almaz askeri hizmet sunma yükümlülüğü ile ellerinde tutuyorlardı. Bu düzenlemeleri sürdürebilmek için imparator tarafından denetimlerde bulunmak, raporlar hazırlamak, ve mahkeme işlerinin ve kraliyet mülkünün gözetimini yapmak üzere yetkililer (*missi*) gönderilirdi.

Daha az dikkate değer olmayan bir başka nokta da *devlet gelirlerinin* yönetimidir. Doğrudan vergiler yoktu ve birçoğu yüksek imparatorluk görevlilerine kiralanmış olan nehir ve yollardan alınan geçiş vergileri azdı. Hazineye bir yandan mahkemelerin verdikleri para cezaları, öte yandan imparatorun çağrısına karşın orduya katılmamış olanlardan alınan para cezaları akıyordu. Vakıflardan yararlananlar bu ödevi gözardı eder etmez onları yitiriyorlardı. Başlıca gelir imparatorun elinde bulunan ve üzerlerinde kraliyet sarayları yapılmış olan çok sayıda kraliyet toprağından geliyordu. Kralların başlıca bölgelerde geziler yapmaları ve sonra her bir bölge sarayında bir süre kalmaları gibi bir töre vardı; sarayın bakımı için uygun hazırlıklar tören subayları, mabeynler vb. tarafından daha önceden yapılırdı.

Türe işlerinin yürütülmesine gelince, beden ve yaşamı olduğu gibi mülkleri de ilgilendiren davalar bir Kontun başkanlığı altındaki topluluk meclislerinin elinde bulunuyordu; daha az önemli olanlar ise her biri seçilmiş jüri üyeleri olan en az yedi özgür birey tarafından alt kontlukların başkanlığı altında karara bağlanıyordu. En yüksek mahkeme kraliyet mahkemesiydi; başkanlığını sarayında kralın kendisi yapar ve burada dinsel ve dünyasal vasallar yargılanırdı. Yukarıda sözü edilen kraliyet yetkililerinin gözetim gezilerinde türe işlerini denetlemeleri, tüm yakınmaları dinlemeleri ve türesizlikleri cezalandırmaları gerekirdi. Dinsel ve dünyasal yetkililer yılda dört kez kendi bölgelerine gitmek zorundaydılar.

Büyük Karl'ın zamanında dinadamları daha şimdiden büyük önem kazanmışlardı. Piskoposların yönetimleri altında büyük katedralleri vardı ve bunlara aynı zamanda seminerler ve skolastik kuruluşlar bağlıydı. Çünkü Karl kentlerde ve köylerde okulların açılmasını sağlayarak neredeyse bütünüyle yitip gitmiş olan bilimi yeniden diriltmeye çalışıyordu. Dindar yürekler iyi bir iş yaptıklarına ve Kiliselere armağanlar sunmakla kutsallık kazandıklarına inanıyorlardı; bu yolda en yabanıl ve en barbar krallar günahlarının bedelini ödemeyi istiyorlardı. Özel kişilerin alışıl-

dık bağış yolları mallarını dinsel kuruluşlara bırakmak ve kullanımlarını yalnızca yaşam boyu ya da belli bir süre için olmak üzere koşula bağlamaktı. Gene de sık sık olan şey, bir piskoposun ya da baş keşişin ölümü üzerine, dünyasal seçkinlerin ve uşaklarının dinadamlarının mülklerinin üstüne oturmaları ve herşey tükenip bitinceye dek oralarda yaşamalarıydı; çünkü din o zamanlar henüz yüreklerde güçlülerin açgözlülüklerini dizginleyecek denli kökleşmiş değildi. Dinadamları mülklerinin yönetimi için bakıcılar ve kâhyalar atamak zorundaydılar; bunun yanısıra, koruyucular onların tüm dünyasal sorunları ile ilgilenirler, silahlı adamlarıyla savaş alanlarına çıkarlardı, ve yavaş yavaş kraldan bölgeleri üzerinde türe işlerini yürütme hakkını da aldılar; bu arada dinadamları kendi türe işlerini yürütmeyi kendi üstlerine alarak kraliyet yetkililerinden (Kontlar) *bağışıklık* kazandılar. Bu yolla ilişkilerin değişmesinde büyük bir adım atılmış oldu, çünkü şimdi Kilise mülkleri adım adım dünyasal egemenlerin mülklerinin durumunun çok ötesinde bir konum kazanarak bütünüyle bağımsız alanlar oldular. Bunun dışında, dinadamları daha sonra kendilerini devletin yüklerinden kurtarmayı da başardılar, ve sığınma yerleri olarak, eş deyişle tüm suçlular için çiğnenemez özgür yerler olarak kiliseler ve manastırlar açtılar. Bu düzenleme bir yandan imparatordan ve yüksek yetkililerden gelen şiddete ve baskıya karşı hiç kuşkusuz büyük bir hayır işiydi; ama öte yandan en büyük suçların yasa tarafından cezalandırılmasını önlemeye hizmet etti. Büyük Karl'ın zamanında manastırlar henüz bunları yasaya teslim etmek zorundaydılar. Piskoposlar piskoposlardan oluşan bir yetke tarafından yargılanırdı; vasallar olarak bunlar aslında saray mahkemesine altgüdümlüydüler. Daha sonra manastırlar kendilerini piskoposların mahkemelerinden de özgürleştirmeye çalıştılar ve böylece giderek Kiliseye karşı da bağımsızlık kazandılar. Piskoposlar dinadamları ve topluluklar tarafından seçilirdi; ama ayrıca kralın vasalları da oldukları için, konumlarının onun tarafından verilmesi gerekirdi. Çatışmadan kaçınmanın biricik yolu kral tarafından onaylanan birinin seçilmesiydi.

İmparatorluk mahkemeleri imparatorluk saraylarında toplanırdı. Egemenin kendisi bunlara başkanlık eder ve onunla birlikte sarayın önde gelenleri en üst yetkilileri yargılayan yüksek saray mahkemesini oluştururdu. İmparatorluğun sorunları üzerine imparatorluk konseyinin görüşmeleri belirli zamanlarda yer almaz, ama zaman zaman baharda ordu denetimleri sırasında, Kilise meclislerinde ve saray günlerinde olurdu. Özellikle vasalların çağrılı oldukları bu saray günleri (kral sarayını bir ilde, çoğunlukla Frank İmparatorluğunun özeği olan Ren üzerinde topladığı zaman) böyle görüşmelere vesile olurdu. Kural kralın yılda iki kez yüksek devlet ve Kilise yetkililerinden seçilen bir komiteyi toplamasıydı; ama burada da tüm kararlar krala kalırdı. Bu toplantılar buna göre daha sonraki İmparatorluk Dietlerinden ayrıydılar, çünkü bunlarda soylular daha bağımsız olarak ortaya çıkarlar.

Frank İmparatorluğunun yapısı, Hıristiyanlığın onun kendisinden doğan politik bir kültüre ilk toparlanışı böyleydi — ve bu arada Roma İmparatorluğu Hıristiyanlık tarafından yutulmaktaydı. Tam bu betimlenen yapılanış çok iyi görünür: Sağlam bir askeri örgütleniş getirmiş ve içeride türenin işlemesini sağlamıştı. Gene de Büyük Karl'ın ölümünden sonra bütünüyle güçsüz olduğunu tanıtladı: Dışarıda Normanların, Hunların ve Arapların istilalarına karşı savunmasız olduğu gibi, içeride her türden haksızlık, yolsuzluk ve zulme karşı etkisizdi. Böylece çok iyi bir yapılanışın yanısıra en kötü durumu ve dolayısıyla her yana yayılan çelişkileri görürüz. Böyle oluşumlar, tam olarak birdenbire ortaya çıktıkları için, kendi içlerindeki olumsuzluk yoluyla daha da güçlendirilmeye gereksinirler; her biçimde tepkilere gereksinirler, ki bunlar sonraki dönemde ortaya çıkacaktır.

İKİNCİ KESİM

Orta Çağlar

Germanik Dünyanın birinci dönemi güçlü bir imparatorluk ile parlak bir biçimde sonlanırken, ikincisi *Orta Çağlara* egemen olan ve onun yaşam ve tinini oluşturan Sonsuz Yalanın çelişkisinin yol açtığı tepki ile başlar. Bu tepki *ilk olarak* Frank İmparatorluğunun evrensel egemenliğine karşı tikel ulusların tepkisidir ki, kendini büyük imparatorluğun bölünmesinde açığa serer. *İkinci tepki* bireylerin yasal yetkeye ve devlet gücüne karşı, boyuneğmeye, askerlik çağrısına ve türe düzenlemelerine karşı tepkileridir. Bu bireylerin yalıtılmalarına ve sonuçta savunmasız kalmalarına yol açtı. Devlet gücünün evrenseli tepki yoluyla yitti, bireyler korunmayı güçlülerde aradı, ve bunlar zalimler oldular. Böylece aşamalı olarak evrensel bir bağımlılık durumu ortaya çıktı, ve bu koruma ilişkisi sonra Feodal Yapıya doğru dizgeselleşti. *Üçüncü tepki* tinsel olanın varolan edimselliğe karşı tepkisi olarak Kilisenin tepkisidir. Dünyasal azgınlık Kilise tarafından bastırıldı ve denetlendi, ama bu yolla Kilisenin kendisi dünyasallaştı ve ona ait duruş noktasını terketti. Tam bu noktadan sonra dünyasal ilkenin kendi-içine-gidişi başlar. Tüm bu ilişkiler ve tepkiler Orta Çağların tarihini oluşturur ve bu dönemin doruk noktası *Haçlı Seferleri*dir, çünkü onlarla evrensel bir yalpalama başlar, ama ilkin bu yolla devletler iç ve dış bağımsızlığa ulaşırlar.

ALTKESİM BİR

Feodalite ve Hiyerarşi

İlk tepki tikel ulusallığın Frankların evrensel egemenliğine karşı tepkisidir. İlk olarak hiç kuşkusuz öyle görünür ki, Frank İmparatorluğu kralların

özenci yoluyla bölünmüştür; ikinci kıpı ise bu bölünmenin halksal olması ve buna göre halklar tarafından ileri sürülmesiydi: Öyleyse yalnızca bir hanedan edimi değildi — ki akılsızca görünebilir, çünkü bu yolla prensler kendi güçlerini zayıflatmış olacaklardı; tersine, ezici gücün birleştirici bağı ve büyük bir insanın dehası yoluyla bir arada tutulmuş olan kendilerine özgü ulusallıkların yeniden geri dönüşüydü. Büyük Karl'ın oğlu Dindar Ludwig imparatorluğu üç oğlu arasında böldü. Ama daha sonra ikinci bir evlilikten yeni bir oğlu daha oldu: Dazlak Karl. Ona da bir kalıt vermeyi istediği için, daha önce kazanmış oldukları ellerinden alınacak olan öteki oğullar ile kavgalar ve çatışmalar çıktı. Bu savaşlar öyleyse ilk olarak bireysel bir çıkara bağlıydılar; ama bunlarda ulusların da kendi çıkarları açısından payları vardı. Batı Frankları kendilerini daha şimdiden Galvalılar ile özdeşleştirmişlerdi, ve onlarda Alman Franklara karşı bir tepki doğdu, tıpkı İtalyanların Almanlara karşı daha sonraki tepkileri gibi. İS 843'te Verdun Antlaşması yoluyla Büyük Karl'ın ardılları arasında bir bölüşme yapıldı; ama buna karşın daha sonra birkaç il dışında bütün Frank İmparatorluğu bir süre için Şişman Karl altında yeniden birleşti. Gene de bu zayıf prens büyük imparatorluğu ancak kısa bir süre için bir arada tutabildi; imparatorluk birçok küçük imparatorluğa dağıldı ve bunlar bağımsızlıklarını kazandılar ve sürdürdüler: İtalya Krallığı, ki kendisi kendi içinde bölündü; iki Burgundia İmparatorluğu — Yukarı Burgundia, ki başlıca özekleri Cenova ve Wallis'teki St. Maurice manastırı idi, ve Aşağı Burgundia, ki Jura, Akdeniz ve Rhone arasında uzanıyordu; ayrıca Ren ve Maas arasındaki Lothringen, Normandia ve Brittany. Asıl Fransa bu imparatorluklar arasına sıkıştı, ve Hugo Capet tahta çıktığı zaman onu bu sınırlar içinde buldu. Doğu Frankonia, Saksonya, Thüringen, Bayern, Swabia Alman İmparatorluğuna kaldılar. Frank Tekerkliğinin birliği böyle parçalandı.

Frankların iç düzenlenişleri, öncelikle askeri örgütlenmeleri de adım adım ama bütünüyle yitti. Büyük Karl'dan hemen sonra Normanların birçok yandan İngiltere, Fransa ve Almanya'yı istila ettiklerini görürüz. İngiltere'de Anglo-Sakson kralların değişik kökenli yedi hanedanı egemenliğini sürdürüyordu, ama 827 yılında Egbert bu egemenliklerin tümünü tek bir imparatorluk altında birleştirdi. Ardıllarının yönetimi sırasında Danimarkalılar sık sık saldırılarda bulunarak ülkeyi yağmaladılar. İlkin Büyük Alfred'in zamanında yürekli bir direniş ile karşılaştılar, ama Danimarkalı kral Knut daha sonra bütün İngiltere'yi ele geçirdi. *Normanların* Fransa'yı istilaları eşzamanlıydı. Hafif teknelerle Seine ve Loire nehirlerinde ilerlediler, kentleri talan ettiler, manastırları yakıp yıktılar ve ele geçirdikleri yağmalarla çekip gittiler; Paris'in kendisini kuşattılar, ve Karolen Kralları bir barışı satın alma gibi küçük düşürücü bir koşula zorladılar. Yine, Elbe üzerinde bulunan kentleri de yerle bir ettiler; Ren'den Aachen ve Köln'ü yağmaladılar, Lothringen'i

haraca bağladılar. Worms Dieti'nin 882'de tüm uyrukları silaha çağıran genel bir duyuru yayımlamasına karşın, küçük düşürücü bir uzlaşma yapmak zorunda kaldılar. Bu fırtınalar kuzeyden ve batıdan geldi. Doğuda ise *Macarlar* ortaya çıktılar. Kadınlarıyla ve çocuklarıyla, bu barbar halklar ülkeyi arabalarda geçtiler ve bütün güney Almanya'yı yerle bir ettiler. Bayern, Swabia ve Isviçre yoluyla Fransa'nın içlerine ve Italya'ya ulaştılar. *Sarakenler* güneyden saldırdılar. Sicilya çoktandır ellerindeydi ve oradan Italya'da sağlam bir destek noktası elde ederek Roma'va gözdağı verdiler; Roma bir uzlaşmayla onları kendinden uzaklaştırdı; ama Piemont ve Provence'i dehşete düşürdüler.

Böylece bu üç halk büyük kitleler olarak imparatorluğa tüm yanlardan girdiler ve ortalığı kasıp kavuran yürüyüşlerinde neredeyse birbirleri ile çarpışma durumuna geldiler. Fransa Normanlar tarafından Jura'ya dek yerle bir edildi; Macarlar Isviçre'ye ve Sarakenler Wallis'e dek indiler. O ayaklanma örgütlenişini anımsarsak, ve onu durumun bu sefilliği ile birlikte düşünürsek, tam olarak böyle bir zamanda kendilerini en etkili göstermeleri gereken tüm o çok ünlü düzenlemelerin etkisizlikleri karşısında hayrete düşmeden edemeyiz. Büyük Karl altındaki Frank Tekerkliğinin güzel ve ussal anayasasının, kendini güçlü, büyük ve içte ve dışta iyi düzenlenmiş gösteren bu yapının betimlemesini boş bir hayal ürünü olarak görme eğiliminde olabiliriz; gene de vardı, ama bu bütün devlet düzenlemesi yalnızca bu bireyin gücü, büyüklüğü ve soylu ruhu yoluyla ayakta durdu; halkın tini üzerine temellendirilmemiş, onda yaşayan bir öğe olmamıştı; ona yalnızca dışarıdan yapılan bir dayatma, bir *a priori* anayasaydı, tıpkı Napoleon'un İspanya'ya vermiş olduğu ve zor yoluyla desteklemesi sona erer ermez hemen yokolup giden anayasa gibi. Tersine, bir anayasanın edimselliğini oluşturan şey onun nesnel özgürlük olarak, istencin tözsel kipi olarak, öznelerde ödev ve yükümlülük olarak varolmasıdır. Ama yalnızca gönül ve öznel özenç olarak varolan Germanik Tin için henüz yükümlülük diye birşey yoktu, henüz birliğin bir içselliği yoktu; tersine, varolan yalnızca bütününde ilgisiz, yüzeysel bir kendi-için-varlığın atomik içselliği idi. Bu kipte o anayasa sağlam bir bağdan yoksun kaldı, öznellikte nesnel bir desteği yoktu; çünkü henüz genel olarak bir anayasa olanaklı değildi.

Bu bizi *ikinci tepkiye* götürür — bireylerin yasal güce karşı tepkilerine. Yasallık ve evrensellik için duygu baştan sona eksiktir, henüz halkların kendilerinde yaşayan bir öğe değildir. Her özgür yurttaşın yükümlülükleri, yargıcın hüküm verme, bir ilin kontunun mahkeme kurma yetkisi, genel olarak yasalar için ilgisi — tüm bunlar, eğer bundan böyle yukarıdan güçlü bir el dizginleri sıkı sıkıya tutmuyorsa, kendilerini güçsüz olarak gösterirler. Büyük Karl'ın parlak devlet yönetimi iz bırakmadan yitip gitmişti, ve bunun en yakın sonucu bireylerin evrensel savunmasızlıklarıydı. Belli bir savunma gereksinimi hiç kuşkusuz iyi örgütlü her devlette duyumsanır; her yurttaş haklarını bilir, ve iyeliklerin güvenliği

için genel olarak toplumsal durumun zorunlu olduğunu da bilir. Barbarlar bu başkalarına karşı korunma gereksinimini henüz tanımazlar; haklarının başkaları tarafından güvenlik altına alınmasını özgürlüklerinin bir sınırlanması olarak görürler. Böylece sağlam bir örgütlenişe doğru dürtü eksikti; bir Devletin ortaya çıkmasının zorunluğunu duyumsayabilmeleri için, insanlar ilkin bir savunmasızlık durumuna düşmeliydiler. Devlet oluşumu yine en başından başladı. Evrenselin ne olursa olsun kendi içinde ve halkta hiçbir dirimselliği ve sağlamlığı yoktu, ve zayıflığı kendini bireylere hiçbir savunma sağlayamamasında açığa serdi. Yükümlülük belirlenimi, yukarıda belirtildiği gibi, Germenlerin Tininde bulunmuyordu; sorun onun üretilmesiydi. Şimdi, İstenç ilk olarak yalnızca iyeliğin dışsallığı üzerine yatırılabilirdi; ve Devletin korumasının önemini öğrenebilmek için, zorla kütlüğünden koparılmalı ve zorunluklar yoluyla bir birlik ve bir toplumsallık gereksinimine doğru itilmeliydi. Bireyler buna göre başka bireylere sığınmak zorunda kalarak güçlü olanların yetkesi altına girdiler; bunlar daha önce Evrensele ait olan yetkeden özel bir iyelik ve kişisel bir egemenlik oluşturdular. Kontlar uyruklarından Devlet yetkililerine gösterilen türde bir boyuneğme görmediler; aslında böyle birşey için istekleri de yoktu; onu yalnızca kendileri için istiyorlardı. Devletin gücünü kendileri için üstlendiler ve onlara ödünç verilen yetkeyi kalıtsal bir iyelik yaptılar. Daha önceleri Kral ya da başka yüksek kişiler vasallarına ödüller olarak tımarlar verirken, şimdi ise, evrik olarak, zayıflar ve yoksullar sağlam bir korunma kazanabilmek için iyeliklerini güçlülere verdiler; mülklerini bir efendiye, bir manastıra, bir baş keşişe, bir piskoposa teslim ettiler (*feudum oblatum*) ve onları bu efendilere karşı bir hizmet yükümlülüğü ile yüklenmiş olarak geri aldılar. Özgür bireyler olmaktan çıkıp vasallar, feodal uyruklar oldular ve iyelikleri kiralık bir iyeliğe çevrildi. Bu Feodal Dizgenin ilişkisidir. *Feudum* anlatımı *fides* ile bağıntılıdır; bağlılık burada haksızlık yoluyla bir yükümlülüktür, bir ilişkidir ki, haklı birşeyi amaç edinir, ama içeriği olarak o denli de haksız olanı alır; çünkü vasalın bağlılığı Evrensele karşı bir ödev değil, tersine özel bir yükümlülüktür ki, tam bu nedenle olumsallığın, özencin ve şiddetin eline kalmıştır. Evrensel haksızlık, evrensel tüzesizlik bir özel bağımlılık ve özel yükümlülük dizgesine çevrilir, öyle ki yalnızca yükümlü olma gibi bir biçimsellik tüzel yanı oluşturur. — Herkesin kendi kendisini koruması gerektiği için, dışa karşı savunmada en utanç verici bir yolda yitmiş görünen savaşçı tin yeniden uyandı; çünkü uyuşukluk bir yandan aşırı kötüye kullanım yoluyla, öte yandan kişisel hırs ve güç tutkusu yoluyla kırıldı. Şimdi kendini gösteren yiğitlik Devlet uğruna değil, ama öznel çıkarlar uğruna geçerli oldu. Her bölgede kaleler kuruldu, savunma duvarları güçlendirildi, ve bunlar hiç kuşkusuz iyeliğin savunusu uğruna, yağma uğruna, ve tiranlık uğruna yapıldı. Tam bu sözü edilen yolda, devletin Bütünlüğü böyle tekillik noktalarında yitti, ki

bunların arasında özellikle piskoposların ve başpiskoposların konumlarını belirtmek gerekir. Piskoposluklar mahkemelerden ve yetkililerin denetiminden bağışıklık kazanmışlardı; piskoposların şato kahyaları vardı ve imparatorlar bunları daha önceleri kontlara ait olan mahkeme yetkileri ile donattı. Böylece kapalı Kilise alanları, bir azize ait olan topraklar (*Weichbilder*) vardı. Daha sonra benzer olarak dünyasal egemenlerin alanları oluştu. Her ikisi de önceki İllerin ya da Kontlukların yerini doldurdu. Yalnızca özgür birey topluluklarının koruma ve güvenliği kralların yardımı olmaksızın kendi başlarına sağlayacak denli güçlü oldukları birkaç kentte eski özgür anayasanın kalıntıları görülüyordu. Bunun dışında özgür topluluklar bütünüyle yittiler ve yüksek dinadamlarına ya da bundan böyle toprak ağaları ve prensler olarak bilinen Kontlara ve Düklere uyruklar oldular.

İmparatorluk gücü bütününde çok büyük ve çok yüksek birşey olarak gösteriliyor, İmparator bütün Hıristiyanlığın dünyasal başkanı olarak görülüyordu; ama bu görünüş ne denli büyükse, İmparatorun gücü edimsellikte o denli azdı. Fransa bu bütünüyle kof gösterişi kendinden uzak tutmakla olağanüstü kazançlı çıkarken, Almanya'da ise politik olgunlaşma o görünüşteki güç tarafından engellendi. Krallar ve imparatorlar bundan böyle Devletin değil, ama prenslerin başkanları idiler; bu sonuncular hiç kuşkusuz onların vasalları idiler, ama kendi egemenlikleri ve toprakları üzerinde kendi efendilikleri vardı. Şimdi herşey tikel efendilik üzerine dayandığı için, sanılabilir ki, Devlete doğru bir ilerleme yalnızca o tikel efendiliklerin resmi bir ilişki içine geri alınması yoluyla olanaklı kılınabilecekti. Ama bunun için üstün bir güç gerekliydi, ki ortada böyle birşey yoktu; çünkü feodal lordlar Evrensele ne denli bağımlı olacaklarını henüz kendileri belirliyorlardı. Bundan böyle Yasanın ve Hakkın hiçbir geçerliği kalmamıştır; tersine, geçerli olan yalnızca keyfi Zor, yalnızca tikel hakkın dikbaşlı yabanılhğıdır, ve bu ise Hakların ve Yasaların eşitliğine karşı savaşım içindedir. Ortada olan şey eksiksiz olumsallığı içindeki bir Hak eşitsizliği durumudur; ve buradan bir Tekerkliğin gelişimi tikel erklerin genel olarak bir Başkanlığın baskısı altına alınmaları yoluyla olamaz; tersine, bu erkler aşamalı olarak Prensliklere geçtiler ve Başkanın Prensliği ile birleştiler; Kralların ve Devletin yetkesi kendini bu yolla geçerli kıldı. Buna göre, henüz Devletin birlik bağı bulunmazken, tikel bölgeler kendi başlarına geliştiler.

Fransa'da Büyük Karl'ın hanedanı, tıpkı Chlodwig'inki gibi, vekillerin zayıflığı yoluyla yokoldu. Egemenlikleri en sonunda yalnızca küçük Laon egemenliğine sınırlandı; ve V. Ludwig'in ölümünden sonra taht üzerinde hak isteminde bulunan son Karolen, Lothringen Dükü Karl, yenilerek tutsak düştü. Fransa Dükü güçlü Hugo Capet'nin kral olduğu duyuruldu. Gene de Krallık sanı ona gerçek bir yetke vermedi; yetkesi yalnızca iyelikleri üzerine dayanıyordu. Daha sonra krallar satın alma,

evlilik, ailelerin ölümleri yoluyla birçok feodal egemenlik alanım mülk edindiler ve insanlar prenslerin zorbalıklarına karşı savunma bulmak için özellikle onlara dönmeye başladılar. Kraliyet yetkesi Fransa'da erken bir tarihte kalıt bırakılabilir oldu, çünkü feodal egemenlik alanları kalıt bırakılabilir idiler; ve gene de başlangıçta krallar oğullarına henüz kendileri sağken taç giydirme önlemini aldılar. Fransa birçok egemenliğe bölünmüştü; Guienne Dükalığı, Flanders Kontluğu, Gascogne Dükalığı, Toulouse Kontluğu, Burgundia Dükalığı, Vermandois Kontluğu; Lothringen [Lorraine] de bir zamanlar Fransa'ya aitti. Normandia Fransa Kralı tarafından Normanlara önlerinde bir süre rahat edebilmek için teslim edilmişti. Normandia'dan Dük Willhelm Ingiltere'ye geçti ve 1066'da ülkeyi ele geçirdi. Buraya tam olarak gelişmiş bir feodal dizge getirdi ki, bunun örüntüsü büyük bir bölümde bugün bile Ingiltere'yi kuşatır. Ama bu yolda Normandia Dükleri Fransa'nın zayıf kralları karşısında büyük bir güçle dururlar.

Almanya büyük Saksonya, Swabia, Bayern, Kärnten, Lothringen, Burgundia Dükalıklarından ve Thüringen vb. Kontluğundan, birçok piskoposluktan ve başpiskoposluktan oluşuyordu. Bu dükalıklardan her biri yine benzer olarak az ya da çok bağımsızlığı olan birçok egemenliğe bölündü. İmparator sık sık birçok dükalığı doğrudan egemenliği altında birleştirmiş görünür. İmparator III. Heinrich tahta çıktığında birçok büyük dükalığın efendisiydi, ama bunları başkalarına kiralamakla gücünü kendisi zayıflattı. Almanya temelde özgür bir ulustu ve onda Fransa'da olduğu gibi başat bir ailenin özekte bulunması söz konusu değildi; bir seçim imparatorluğu olarak kalmayı sürdürdü. Prensleri başkanlarını kedileri seçme hakkından vazgeçmediler; her yeni seçimde yeni kısıtlayıcı koşullar getirdiler, öyle ki imparatorluk erki boş bir gölgeye indirgendi.

İtalya'da aynı durumu egemendi; Alman İmparatorlarının ona göz koymuş olmalarına karşın, yetkeleri ancak onu silahların gücü yoluyla doğrudan destekleyebilecekleri ve İtalyan kentlerinin ve soylularının kendi yararlarını boyuneğmede görecekleri denli ileri gidiyordu. İtalya, Almanya gibi, büyüklü küçüklü birçok dükalığa, kontluğa, piskoposluğa ve efendiliğe bölünmüştü. Papanın Kuzeyde olduğu gibi Güneyde de çok az gücü vardı; bu sonuncusu uzun bir süredir Lombardlar ve Yunanlılar arasında bölünmüştü ve bu durum daha sonra her iki yan da Normanlar tarafından yenilinceye dek sürdü. — İspanya bütün bir ortaçağ dönemi boyunca kimi zaman kendini savunarak, kimi zaman utku kazanarak Sarakenler ile savaştı, ta ki bunlar sonunda Hıristiyan uygarlığın daha somut gücü karşısında yenik düşünceye dek.

Böylece tüm Hak tikel Gücün karşısında yitti, çünkü Bütünün, Devletin ereğinin söz konusu olduğu yerde Hakların eşitliği, Yasaların ussallığı bulunmuyordu.

Yukarıda sözünü ettiğimiz *üçüncü tepki* Evrensellik öğesinin tikelliğe

dağılmış edimselliğe karşı tepkisiydi. Bu tepki aşağıdan, tikel iyeliğin kendisinden yukarıya doğruydu; ve daha sonra başlıca Kilise tarafından gösterildi. Dünya üzerine bir bakıma durumunun *hiçliğinin* evrensel bir duygusu yayıldı. Yalnızca güçlülerin yetkesinin geçerli olduğu o tam tekilleşme durumunda, insanlar hiçbir dinginlik bulamadılar, ve bir bakıma kötü bir duyunç Hıristiyanlığı derinlerine dek ürpertti. On birinci yüzyılda, yaklaşmakta olan son yargının korkusu ve dünyanın yakında yokolacağı inancı bütün Avrupa üzerine yayıldı. Yüreklerde duyulan dehşet insanları en anlamsız davranışlara itti. Kimileri bütün iyeliklerini Kiliseye bağışladılar, ve yaşamlarını sürekli tövbeler içinde geçirdiler; çoğunluk kendini sefahate verdi ve iyeliklerini yiyip bitirdi. Bu durumda yalnızca Kilise bağışlar ve kalıtlar yoluyla varsıllığını arttırdı. Yine bu zamanlarda korkunç kıtlıklar insanları alıp götürdü; pazarlarda açıkta insan eti satılır oldu. Bu durumda insanlarda yasasızlık, en yabanıl istekler, en kaba özençler, aldatmacalar ve hilelerden başka hiçbirşey ile karşılaşılmıyordu. En tiksindirici durum Italya'da, Hıristiyanlığın özeğinde görüldü. Tüm erdemler bu zamanlara yabancıydılar; ve böylece *virtus* asıl anlamını yitirdi: Genel kullanımda şiddet, zor, zaman zaman giderek ırza geçmekten başka bir anlama gelmiyordu. Dinadamları da kendilerini aynı yozlaşmışlık içinde buldular; kendi kahyaları kendilerini kilise mülklerinin efendileri yapmışlardı ve onlar üzerinden diledikleri gibi yaşarken, keşişleri ve dinadamlarını ise güçlükle geçinebilir bir duruma düşürdüler. Kahya almayı istemeyen manastırlar buna zorlandılar, çünkü komşu efendiler kahyalığı ya kendileri üstleniyor ya da bu işi oğulları için alıyorlardı. Yalnızca piskoposlar ve baş keşişler iyeliklerini saklayabildiler, çünkü bir yandan kendilerini kendi güçler ile savunmayı başardılar, öte yandan çoğunlukla soylu ailelerden geldikleri için bunu kendilerine bağlı olanlar yoluyla sağladılar.

Piskoposluklar dünyasal feodal topraklar oldukları için, imparatorluk hizmeti ya da feodal hizmet yükümlülüğü altındaydılar. Piskoposları atama işi krallara düşüyor ve çıkarları bu dinadamlarının onlara bağlı olmalarını gerektiriyordu. Bu yüzden kim piskoposluk isterse, krala dönmek zorundaydı, ve böylece piskoposluklar ve baş keşişlikler alanında düzenli bir tecim işi yürütüldü. Krallara para ödünç vermiş olan tefeciler karşılıklarını bu yollardan elde ettikleri için, dinadamlığı konumları en kötü insanların eline geçti. Hiç kuşkusuz dinadamlarının topluluk tarafından seçilmeleri gerekirdi; ve her zaman onları seçme hakları olan güçlü insanlar vardı; ama kral bunları kendi buyruklarını tanımaya zorluyordu. Papalık Koltuğunda işler daha iyi gitmedi; uzun yıllar boyunca, Roma yakınlarındaki Tusculum Kontları bu konumun ya kendi aile üyelerinin ya da onu kendilerine yüksek paralar karşılığında satmış oldukları kişilerin iyeliğine geçmesini sağladılar. Bu durum sonunda öylesine kötüleşti ki, Kilisenin içinden olduğu gibi dışından da güçlü karakterli insanlar sürdürülmesine karşı çıktılar. İmparator III.

Heinrich Papaları kendisi atayarak ve onları Roma soyluluğunun onlara duyduğu nefrete karşı kendi yetkesi yoluyla yeterince destekleyerek bölüngülerin çatışmasına bir son verdi. Papa II. Nikolaus Papaların Kardinaller tarafından seçilmesinin bir karara bağlanmasını sağladı; ama Kardinallerin bir bölümü egemen ailelerden oldukları için, onların seçiminde bölüngülerin benzer çekişmeleri sürekli olarak ortaya çıktı. VII. Gregor (daha şimdiden Kardinal Hildebrand olarak ünlüydü) şimdi işlerin bu korkunç durumunda Kilisenin bağımsızlığını iki önlem yoluyla güvenlik altına almaya çalıştı. *İlk* olarak *dinadamlarının bekarlığını* yürürlüğe koydu. Belirtmek gerek ki, en eski zamanlardan bu yana dinadamlarının evlenmeden kalmalarının iyi ve uygun olduğu görüşü yaygındı. Gene de tarihçiler ve tarihçeciler bu düzenlemeye yeterince uyulmadığını bildirirler. II. Nikolaus daha önceden evli dinadamlarının yeni bir mezhep olduğunu açıklamıştı; ama VII. Gregor, seyrek görülen enerjisi ile, tüm evli dinadamlarını ve bunlarla Mass ayinine katılacak tüm Kilise dışı kişileri aforoz ederek bu önlemi tamamlamadı. Bu yolda dinadamlığı kendi içinde kapandı ve Devletin Törelliğinden dışlandı. — *İkinci* önlem *Simoniye*, yani piskoposlukların ya da Papalık koltuğunun kendisinin saulmasına ya da keyfi atanışlarına karşı yönelmişti. Dinadamlığı konumları bundan böyle onlara yaraşır dinadamları tarafından doldurulacaktı — bir belirlenim ki, dinadamlığını dünyasal egemenler ile büyük çatışmalar içine düşürmesi kaçınılmazdı.

Kiliseyi bağımlılık ve zorbalık altından kurtarmayı isteyen Gregor'un iki büyük önlemi bunlardı. Ama Gregor dünyasal güçten daha da öte istemlerde bulundu: Tüm vakıfların yeni görevliye ancak onu Kilise üstlerinin ataması koşuluyla düşmesi, ve Kilisenin çok büyük mülkü üzerinde yalnızca Papanın tasarruf hakkının olması. Kilise, tanrısal yetke olarak, dünyasal egemenlik üzerinde yetke istedi, ve bunu Tanrısal olanın Dünyasal olandan daha yüksekte durduğu biçimindeki soyut ilkeden çıkarak yaptı. Imparator taç giyme töreninde — ki bunu yalnızca Papa yönetirdi — Papaya ve Kiliseye her zaman boyun eğeceği konusunda yemin etmeliydi. Napoli, Portekiz, İngiltere, İrlanda gibi ülkeler ve devletler bile Papalık Koltuğu ile biçimsel bir vasallık ilişkisi içine girdiler.

Böylece Kilise bağımsız bir konum kazandı: Piskoposlar değişik ülkelerde *synod*lar topladılar ve bu toplantılarda dinadamları sürekli bir destek noktası buldular. Bu yolda Kilise dünyasal sorunlarda çok etkili bir konum kazandı, prenslerin taçları üzerine karar vermeye, güçler arasında savaş ve barış konusunda arabuluculuk yapmaya başladı. Kilisenin dünyasal sorunlara bu karışmasına yol açan daha yakın vesile prenslerin evlilikleriydi. Prenslerin eşlerinden ayrılmak istemeleri sık karşılaşılan bir durumdu, ve bunun için Kilisenin iznine gereksiniyorlardı. Kilise şimdi başka bir durumda sonuçsuz kalabilecek istemlerinde

diretme fırsatının doğduğunu algıladı ve böylece sonunda nüfuzunu her konuya genişletecek denli ileri gitti. Genel düzensizlik durumlarında Kilisenin yetkesinin araya girmesi bir gereksinim olarak görüldü. *Tanrının Barışının* getirilmesi yoluyla, kan davaları ve kişisel öç almalar en azından haftanın belli günleri için ya da giderek haftalar boyunca askıya alınır oldu; ve Kilise bu ateşkesi aforoz, interdikt ve başka gözdağları ve cezalar gibi tüm ruhani araçlarını kullanarak sürdürdü. Ama dünyasal iyelikler yoluyla Kilise başka dünyasal prensler ve egemenler ile aslında ona yabancı olan bir ilişki alanına çekildi; onlara karşı korkutucu bir dünyasal güç oluşturdu ve böylece ilk olarak zorbalığa ve özence karşı bir direniş özeği oldu. Özellikle Piskoposlukların dünyasal egemenlikleri olan vakıflar üzerindeki zorbalıklara karşı direndi; ve vasallar prenslerin şiddet ve özençlerine karşı direndiklerinde, bunda Papanın desteğini gördüler. Ama böylece Kilisenin kendisi yalnızca karşıtlarınınkine eşit bir güç ve özenç göstermeye yöneldi, ve dünyasal çıkarlarını bir din kurumu olarak, e.d. tanrısal tözsel güç olarak Kilisenin çıkarları ile karıştırmaya başladı. Feodal egemenler ve halklar hiç kuşkusuz bu ikisini ayırdetmeyi biliyorlardı, ve Kilisenin araya girmesinin arkasında yatan dünyasal erekleri tanıdılar. Buna göre kendi çıkarlarından yana olduğu düzeye dek Kiliseyi desteklediler; ama bunun dışında aforozdan ya da başka ruhani araçlardan korkuları azdı. Papaların yetkesinin en az sayıldığı yer Italya idi, ve gördükleri en kötü davranış Romalılardan geldi. Papalar toprakta, mülkte ve doğrudan egemenlikte kazandıklarını saygınlıkta ve onurda yitirdiler.

Şimdi özsel olarak Kilisenin *tinsel yanını*, gücünün biçimini irdelememiz gerekir. Hıristiyan ilkenin özü daha şimdiden açındırıldı; bu Aracılık ilkesidir. İnsan ilkin doğallığının üstesinden geldiği zaman tinsel varlık olarak edimsel olur. Bu üstesinden gelme ancak insansal ve tanrısal doğaların kendilerinde ve kendileri için bir oldukları ve İnsanın, Tin olduğu düzeye dek, Tanrı Kavramına ait olan özselliği ve tözselliği de taşıdığı varsayımı yoluyla olanaklı olur. Aracılık tam olarak bu birliğin bilinci yoluyla koşulludur, ve bu birliğin sezgisi insana İsa'da verilmiştir. Şimdi ana sorun insanın bu bilinci kavraması ve bunun onda sürekli olarak uyandırılmasıdır. Bunun *Mass* ayininde olması gerekir; *Hostta* — 'kutsal ekmek'te — İsa bulunuyor olarak tasarımlanır; rahip tarafından kutsanan bir ekmek parçası şimdide bulunan Tanrıdır ki, sezgiye gelir ve sonsuza dek adanmaktadır. Bu tasarımda doğru bir yan vardır, çünkü İsa'nın salt duyusal ve tekil değil ama bütünüyle evrensel, e.d. tanrısal birey olması ölçüsünde, İsa'nın adanması edimsel ve ilksizsonsuz bir olaydır; ama yanlış olan şey duyusal kıpının kendi için yalıtılması, kutsal ekmeğe tapınmanın giderek onun yenmesinden ayrı olarak da sürmesi, ve öyleyse İsa'nın bulunuşunun özsel olarak tasarıma ve Tine koyulmamasıdır. Luther Reformasyonunun özellikle bu öğretiye karşı çıkması haklıydı. Luther kutsal ekmeğin yalnızca birşey

olduğu ve İsa'nın yalnızca ona *inançta* kazanıldığı, bunun dışında kutsal ekmeğin salt dışsal bir Şey olduğu ve başka birşevden daha büyük bir değerinin olmadığı biçimindeki büyük öğretiyi ortaya koydu. Oysa Katolik kutsal ekmeğin önünde yerlere kapanır ve böylece dışsal birşey kutsal birşeye çevrilir. Kutsal olan, salt bir Şey olarak, dışsallık karakterini taşır; ve bir başkası tarafından bana karşı iyeliğe alınmaya yetenekli olduğu ölçüde kendini yabancı ellerde bulabilir, çünkü süreç Tinde yer almaz, tersine Şeyliğin kendisi yoluyla dolaylı kılınır. İnsanın en yüksek İyisi başka ellerdedir. Burada hemen buna iye olanlar ile onu başkalarından kazanmış olanlar, *Dinadamları* ile *Dinadamı Olmayanlar* arasındaki ayrım ortaya çıkar. Dinadamı olmayanlar Tanrısala yabancıdırlar. Bu Kilisenin Orta Çağlarda içine düştüğü saltık bölünmedir, ve Kutsal Olanın dışsal birşev olarak bilinmesinden doğmuştur. Dinadamları dinadamları-olmayanların Kutsal Olandan pay alabilmeleri için belli koşullar getirdiler. Tanrısal olana ilişkin *öğretinin*, içgörünün, bilimin bütün gelişimi yalnızca ve yalnızca Kilisenin elindeydi; onun saptaması, ve dinadamları olmayanların yalnızca inanmaları gerekiyordu: Boyuneğme onların ödevidir — ve bu kişinin inancında kendi içgörüsü olmaksızın boyuneğmesidir. Bu ilişki inancı dışsal bir yasama sorunu yaptı, ve Zorlamada ve Odun Yığınında sonuçlandı.

İnsanlar nasıl bu yüzden Kiliseden koptularsa, yine öyle kutsal olan herşeyden de koptular. Çünkü genel olarak dinadamları sınıfı insan ile İsa ve Tanrı arasındaki aracı olduğu için, dinadamları olmayanlar dualarında dolaysızca onlara dönemez, ama bunu ancak aracı kişiler yoluyla, uzlaştırıcı insanlar, Ölüler, Eksiksizler, *Azizler* yoluyla yapabilirlerdi. Azizlere tapınma böyle ortaya çıktı, ve aynı zamanda azizleri ve tarihlerini ilgilendiren masallar ve yalanlar yığını doğdu. Doğuda imgelere tapınma daha önceden egemen olmuş, uzun bir savaşımdan sonra kendini kabul ettirmişti; imge, resim [duyumdan] daha çok tasarıma aittir; ama Batının daha kaba doğası algılamak için daha dolaysız birşeyi istedi, ve böylece kalıntılara tapma ortaya çıktı. Sonuç Orta Çağlar döneminde ölülerin resmi bir yeniden dirilişi oldu; her dindar Hıristiyan böyle kutsal dünyasal artıkların iyeliğinde olmayı istiyordu. Azizler arasında başlıca tapınma nesnesi *Bakire Meryem* idi. Meryem hiç kuşkusuz arı sevginin, bir anne sevgisinin güzel imgesidir; ama Tin ve Düşünce daha da yüksektir, ve imgeye tapınmada Tanrıya Tinde tapınma yitip gider ve İsa'nın kendisi bir yana bırakılmış olur. Böylece Tanrı ile insan arasındaki aracılık öğesi dışsal birşey olarak anlaşıldı ve kabul edildi, ve buna göre özgürlük ilkesinin çarpıtılması yoluyla saltık kölelik yasa oldu. Daha öte belirlenimler ve ilişkiler bu ilkenin bir sonucudur. Öğretinin bilinmesi, bilgisi, Tinin yeteneksiz olduğu birşey olarak görülür; bu yalnızca Gerçek olanı belirlemesi gereken belli bir sınıfın iyeliğindedir. Çünkü insan Tanrı ile doğrudan bir bağıntı içinde duramayacak denli aşağılıktır, ve, söylendiği gibi, eğer Ona dönmek istiyorsa, bir aracı

kişiye, bir Azize gereksinir. Bu düzeye dek Tanrısalın ve İnsansalın kendinde varolan birliği yadsınmış olur, çünkü genel olarak insanın Tanrısalı bilmeye ve ona yaklaşmaya yeteneksiz olduğu bildirilir. İnsanın İyiden bu ayrılması durumunda genel olarak insan yüreğinde herhangi bir değişim olduğu konusunda diretilmez, çünkü böyle birşey insanda Tanrısalın ve İnsansalın birliğini varsayacaktır; tersine, Cehennemin yılgıları en korkutucu renklerde insanın önüne sergilenir, ve böylece onlardan [duyuncunda] iyileşme yoluyla değil, ama dışsal birşey yoluyla, *kayra araçları* yoluyla kaçınmaya yöneltilir. Bunlar gene de dinadamları olmayanlar için tanıdık olmayan şeylerdir, ve bunları onların eline bir başkası, *İtiraf Dinleyici*, vermelidir. Bireyin itiraf etmesi gerekir, eylemlerinin tüm ayrıntılarını İtiraf Dinleyicinin gözleri önüne sermeli ve sonra nasıl davranması gerektiğini öğrenmelidir. Böylece Kilise *Duyuncun* yerini alarak bireylere çocuklar gibi kılavuzluk etti, ve onlara insanın hakettiği işkencelerden kendini daha iyi biri yaparak değil, ama dışsal eylemler yoluyla, *opera operata* yoluyla kurtulabileceğini söyledi — iyi istencin eylemleri yoluyla değil, ama Kiliseye hizmet edenlerin buyrukları üzerine yerine getirilen eylemler yoluyla, örneğin Mass ayinine katılma, kefarette bulunma, dualar okuma, hacca gitme gibi — eylemler ki, tinsel değildirler, Tini aptallaştırırlar, ve yalnızca dışsal olarak yerine getirilebilmekle kalmazlar, ama başkalarına yaptırılmaya da izin verirler. Giderek azizlere yüklenen iyi eylemlerin kimi fazlalıkları satın alınabilir ve bunların kendileri ile birlikte getirdikleri esenlik bile kazanılabilirdi. Böylece Hıristiyan Kilisede iyi ve törel olarak tanınan herşeyde tam bir bozulma oldu; insanlardan yalnızca dışsal gerekleri yerine getirmeleri istendi ve bunlara dışsal yollarda uyuldu. Böylece Özgürlük ilkesinin kendisi özgürlükten saltık yoksunluk ilişkisine çevrildi.

Bu sapıklık ile genel olarak tinsel ve dünyasal ilkelerin saltık ayrılığı bağlıdır. İki Tanrısal Krallık vardır — yürekteki ve bilgideki entellektüel krallık, ve gereci ve alanı dünyasal varoluş olan törel krallık. Tanrının krallığını ve törel dünyayı tek bir İdea olarak kavrayabilen, ve Zamanın bu birliği yerine getirmeye doğru işlediğini bilen yalnızca bilimdir. Ama genel olarak dindarlığın dünyasal olanla bir ilgisi yoktur; orada belki de hayırseverlik yolunda kendini gösterir, ama bu henüz geçerli törel yol değildir, henüz Özgürlük değildir. Dindarlık Tarihin dışındadır ve Tarihsizdir, çünkü Tarih dahaçok kendi öznel Özgürlüğü içinde kendi önünde bulunan Tinin imparatorluğudur, Devletin törel imparatorluğu olarak vardır. Orta Çağlarda Tanrısalın bu edimselleşmesi yoktur, karşıtlık eşitlenmiş değildir. Törel olan bir hiçlik olarak ortaya koyuldu, ve dahası gerçek ana noktalarının her *üçünde* de.

Bu törellik kıpılarından *biri* sevginin törelliği, *evlilik ilişkisindeki* duygunun törelliğidir. *Bekarlığın* Doğaya karşı olduğu söylenmemelidir; tersine, bekarlık törelliğe karşıdır. Evlilik hiç kuşkusuz Kilise tarafından kutsal şeyler arasında sayılıyordu; ama bu duruş noktasına karşın değer-

sizleştirildi, çünkü evlenmemiş olmak daha kutsal bir durum olarak görüldü. Bir *ikinci* törellik *Etkinlik*te, insanın geçimi için emeğinde bulunur. İnsanın onuru gereksinimleri açısından yalnızca kendi çalışkanlığına, kendi davranışına, kendi anlağına bağımlı olmasında yatar. Bununla karşıtlık içinde, şimdi yoksulluk, tembelhk ve etkinliksizlik daha soylu olarak görüldü ve törel olmayan şey kutsal olanın değerini kazandı. Törelliğin *üçüncü* bir kıpısı *boyuneğme*nin törel olana ve ussal olana yönelmesi, haklı olduklarını bildiğim yasalara boyuneğme olmasıdır; ne yaptığım bilmeyen kör ve koşulsuz boyuneğme olmaması, bilinçsizlik ve bilgisizlik içinde eyleminde el yordamıyla ilerleme olmamasıdır. Ama tam olarak bu son boyuneğme tarzı Tanrıyı en hoşnut edici olarak görüldü ve böylece Kilisenin özenci tarafından dayatılan özgürlüksüz boyuneğme özgürlüğün gerçek boyuneğmesinin üzerine koyuldu.

Öyleyse Bekarlık, Yoksulluk ve Boyuneğme yeminleri olmaları gerekenin tam tersidirler, ve onlarda tüm Törellik değersizleştirilmiştir. Kilise artık *tinsel* bir güç değildi; tersine, *dinadamlarının* elindeki bir güçtü, ve dünyasalhk onunla tinsellikten yoksun, istençten yoksun ve içgörüden yoksun bir ilişki içine girdi. Bunun sonucu olarak her yerde erdemsizlik, duyunçsuzluk, utanmasızlık görürüz — bir derbederhk ki, ayrıntılı imgesini zamanın bütün tarihi verir.

Bu söylenenlere göre, Orta Çağların Kilisesi kendini bize kendi içinde çok yanlı bir *çelişki* olarak gösterir. Çünkü öznel Tin, gerçi Saltığa tanıklık etse de, aynı zamanda Anlık ve İstenç olarak *sonlu* ve varolan Tindir. Sonluluğu bu ayrım durumunda ortaya çıkmasıyla başlar, ve burada aynı zamanda çelişki ve yabancılaşmanın görünüşü ortaya çıkar; çünkü Anlık ve İstenç onlar için salt verili birşey olan Gerçeklik tarafından doldurulmuş değildir. *Saltık içeriğin bu dışsallığı kendini bilinç için öyle belirler ki, Saltık duyusal, dışsal Şey olarak, sıradan dışsal varoluş olarak bulunur ve gene de böyleyken Saltık olarak geçerli olması gerekir; burada Tine yapılan saltık densizlik budur.* Çelişkinin ikinci biçimi genel olarak Kilisenin ilişkisini ilgilendirir. Gerçek Tin insanda varolur, *onun* Tinidir, ve Saltık ile bu özdeşliğin pekinliğini birey kendine Kültte verir; bu arada Kilise ise yalnızca bu Kültün bir öğretmeninin ve düzenleyicisinin ilişkisini üstlenir. Ama burada dinadamları sınıfı, Hintliler durumundaki Brahmanlar gibi, Gerçekliğin iyeliğindedir, ve hiç kuşkusuz doğum yoluyla değil, ama bilgi, öğrenme, alıştırma yoluyla; gene de öyle bir yolda ki, yalnızca bu yeterli olmaz ve iyeliği edimsel olarak oluşturan şey salt dışsal bir biçim, tinsel olmayan bir iyelik hakkıdır. Bu dış biçim rahibin atanmasıdır, öyle ki, kutsama bireye özünde duyusal olarak yüklenir, ve bireyin İçinin nasıl olduğu, dinsiz mi, ahlaksız mı, her bakımdan bilgisiz mi olduğu ilgisizdir. Çelişkinin üçüncü türü dışsal bir varoluş olarak iyelikler ve çok büyük bir mülkiyet kazandığı düzeye dek Kilisedir — bir durum ki, Kilise aslında varsıllığı küçümsediği ya da küçümsemesi gerektiği için, bir Yalandır.

Aynı yolda Orta Çağların Devleti de, onu irdelediğimiz gibi, çelişkiler içine dolaşmıştır. Yukarıda Kilisenin yanında duran ve onun dünyasal kolu olması gereken bir imparatorluk sanından söz etmiştik. Ama bu tanınan güç kendi içinde bu imparatorluk sanının boş bir onur olması, imparatorun kendisi için ya da onun yoluyla kendi bencil ereklerini yerine getirmeyi isteyenler için ciddiyetten yoksun olması gibi bir çelişkiyi taşır, çünkü tutku ve şiddet o salt evrensel kalan tasarıma boyun eğmeyerek kendileri için varolurlar. Ama, *ikinci* olarak, bu tasarımsal devleti bir arada tutan bağ, bağlılık dediğimiz bu duygu hiçbir nesnel ödev tanımayan Yüreğin özencine bırakılmıştır. Oysa bu yolla bu bağlılık en bağlılıksız şeydir. Orta Çağların Alman dürüstlüğü bir özdeyiş olmuştur; gene de onu Tarihte daha yakından irdelersek, ona gerçek bir *punica fides* ya da *graeca fides* denmesi gerekir, çünkü Imparatorun prensleri ve vasalları yalnızca kendi bencillik, yarar ve tutkularına karşı bağlı ve dürüsttürler, imparatorluğa ve imparatora karşı bağlılıktan bütünüyle yoksundurlar, çünkü *genel* olarak bağlılıkta öznel özençleri aklanır ve Devlet törel bir bütün olarak örgütlenmiş değildir. Bir *üçüncü* çelişki bireylerin kendi içlerindeki çelişkidir — bir yanda dindarlık, en güzel ve en içten tapınma, ve öte yanda anlığın ve istencin barbarlığı. Evrensel gerçekliğin bilgisi oradadır, ve gene de dünyasal olana ve tinsel olana ilişkin en eğitimsiz, en kaba tasarımlar bulunur: Tutkuların en amansız gazabı, ve dünyasal herşeyi yadsıyarak kendini bütünüyle kutsal olana adayan Hıristiyan kutsallık. Bu Orta Çağlar böylesine çelişkili, böylesine aldatıcıdır; ve onun eşsizliğini bir belgi yapmayı istemek zamanımıza özgü bir kabalığın belirtisidir. Saf barbarlık, törel görgüsüzlük, çocukça imgelem tiksindirici değil, ama yalnızca acıklıdır; oysa ruhun anlığının en acımasız yabanıllık yoluyla kirletilmesi, bilinen Gerçekliğin yalan ve bencillik yoluyla salt bir araca indirgenmesi, usa en aykırı, en kaba ve en kirli şeylerin dinsel duygu yoluyla temellendirilmesi ve güçlendirilmesi — tüm bunlar şimdiye dek görülmüş en aykırı ve en tiksindirici tabloyu oluştururlar, ve onu ancak felsefe kavrayabilir ve zorunluğunu aklayabilir. Çünkü kutsal olana ilişkin bilinçte, eğer bu bilinç henüz ilk ve dolaysız bilinç ise, bu ortaya çıkması gereken zorunlu bir karşıtlıktır; ve Tinin *kendinde* ilişkili olduğu gerçeklik ne denli derinse, ve aynı zamanda bu derinlikte kendi bulunuşunu henüz kavramamışsa, bu kendi bulunuşunda kendine o denli yabancıdır; ve gene de gerçek Uzlaşmasını yalnızca bu yabancılaşmadan kazanır.

Şimdi, Kiliseyi Tinin varolan edimselliğe karşı *tepkisi* olarak gördük; oysa bu tepki kendi içinde öyle bir doğadadır ki, tepki gösterdiği şeye yalnızca boyun eğdirir, ama onu reformdan geçirmez. Tinsel olan kendi içeriğinin bozulmasına yol açan bir ilke yoluyla güç kazanırken, bu arada dünyasal bir egemenlik de kendini sağlamlaştırmış ve kendini dizgesel bir yapıya, *Feodal Dizgeye* geliştirmiştir. İnsanlar yalıtılmaları yoluyla salt kendi bireysel güç ve kuvvetlerine dayanma durumuna indir-

genirken, dünyada üzerinde insanların ayakta kalabildikleri her nokta enerjik bir nokta olur. Birey henüz yasalar yoluyla değil ama ancak kendi güç ve çabası yoluyla korunurken, evrensel bir dirilik, çalışkanlık ve uyarılmışlık kendini gösterir. İnsanlar Kilise yoluyla bengi kutluluklarını sağlama bağlamışken ve bunun için ona yalnızca tinsel olarak boyun eğmeleri gerekirken, dünyasal hazlara düşkünlükeri bu yolla tinsel esenliklerine gelecek bir zarardan korkularının azalması ölçüsünde artar; çünkü tüm özenç için, tüm densizlikler için, tüm erdemsizlikler için, istendiği zaman Kilise *Bağışlanma Belgeleri* vermektedir.

On birinci yüzyıldan on üçüncüye dek kendini değişik yollarda anlatan bir dürtü ortaya çıktı. Topluluklar çok büyük Kiliseler, kendilerini içlerine alacak denli büyük Katedraller yapmaya başladılar. Mimari her zaman örgensel olmayan kıpıyı, Tanrının konutunu oluşturan ilk sanattır; ancak ondan sonradır ki Sanat Tanrının kendisini, Nesnel olanı topluluğa sergilemeye çalışır. Italyan, İspanyol, Flemenk kıyılarındaki kentlerde yoğun bir deniz tecimi yürütülüyordu, ve bu yine onlarda güçlü bir işleyim etkinliğine yol açtı. Bilimler bir ölçüde yeniden dirilmeye başladılar, Skolastik Felsefe yükselişteydi, ve Bologna'da ve başka yerlerde tüze ve ayrıca tıp okulları açıldı. Tüm bu yaratıların temelinde *Kentlerin doğuşu* ve büyüyen *önemleri* ana koşul olarak yatar — modern zamanlarda çok ilgi çekmiş olan bir tema. Kentlerin bu doğuşu için büyük bir gereksinim vardı. *Tıpkı Kilise gibi Kentler de, kendi içinde tüzel olan ilk güç olarak, kendilerini feodal şiddete karşı tepki olarak sunarlar.* Daha önce güçlülerin başkalarını korumayı onlarda aramaya zorlamaları olgusundan söz edilmişti. Böyle korunma noktaları kaleler [*Burgen*], kiliseler, manastırlardı, ve bunların çevrelerinde korunma gereksiniminde olanlar, bundan böyle kale efendilerinin ve manastırların koruma yükümlülüğü altında duran *bürger*ler [*Bürger*] toplandılar. Böylece birçok yerde sağlam topluluklar kuruldu. Bugün bile İtalya'da, güney Fransa'da ve Almanya'da Ren üzerinde eski Roma zamanından kalma birçok kent ve kale [*Kastelle*] bulunur; bunların başlangıçta yerel yönetim hakları olsa da, bunu daha sonra feodal kahyaların egemenliği altında yitirmişlerdi. Kentliler kırlarda yaşayanlar gibi serfler olmuşlardı.

Gene de şimdi koruma ilişkisinden özgür mülkiyet ilkesi, başka bir deyişle özgürlüksüzlükten özgürlük gelişmeye başladı. Feodal lordların ya da soylu efendilerin de aslında herhangi bir özgür mülkiyetleri yoktu; uyrukları üzerindeki güçleri sınırsızdı, ama aynı zamanda kendileri daha yüksekte olanların ve daha güçlülerin vasalları idiler, onlara karşı yükümlülükleri vardı, gerçi bunları ancak zorlandıkları zaman yerine getiriyor olsalar da. Eski Germenler yalnızca özgür mülkiyeti bilirlerdi; ama bu ilke tam bir özgürlüksüzlüğe çevrilmişti, ve ilkin şimdi yeniden uyanan bir özgürlük duygusunun birkaç zayıf başlangıcını görürüz. Ektikleri topraklar yoluyla birbirlerinin yakınına gelen bireyler arala-

rında bir tür birlik, konfederasyon ya da konjurasyon oluşturdular. Daha önce yalnızca efendi için oldukları ve yerine getirdikleri şeyi kendileri için olma ve yerine getirme üzerinde anlaştılar. İlk ortak girişim içinde bir çanın asılı olduğu bir kulenin yapılması oldu; çanın sesi üzerine herkes kendini göstermek zorundaydı, ve birleşmenin belirlenimi bu yolda bir tür milis oluşturmaktı. Bunu izleyen daha ileri adımlar jüri üyelerinden, yeminlilerden, konsüllerden oluşan bir hükümetin kurulması, ortak bir hazinenin oluşturulması ve vergilerin, geçiş ücretlerinin vb. getirilmesi oldu. Ortak savunma için hendekler kazıldı, duvarlar örüldü, ve bireylerin kendileri için özel savunmalar kurmaları yasaklandı. Böyle bir toplulukta kendini tarımdan ayıran işleyim asıl yerini bulur. İşleyimciler çok geçmeden tarımcılar karşısında zorunlu bir ayrıcalık kazandılar, çünkü bu ikinciler işe zorla sürülürken, birincilerin kendi etkinlikleri, çalışkanlıkları ve emeklerine bağlı kazanç gibi bir çıkarları vardı. Daha önceleri işleyimciler ürünlerini satmak ve böylece kendileri için birşeyler kazanmak için ilkin efendilerinden izin almak zorundaydılar; onlara bu pazar özgürlüğü için belli bir miktar ödemek zorundaydılar ve bunun dışında kazançlarının bir bölümü her zaman efendilerin payına giderdi. Kendi evleri olanlar efendilerine onlar için bir vergi ödemek zorundaydılar; dış alımı ve satımı yapılan herşey üzerine efendiler büyük vergiler getirmişlerdi ve yollarda güvenli yolculuk için koruma parası alıyorlardı. Daha sonraları bu topluluklar güçlendikçe, tüm böyle feodal haklar efendilerden satın alındı ya da zorla kaldırılmaları sağlandı; kentler aşamalı olarak türe işlerini yürütmeyi de kendi üstlerine aldılar ve benzer olarak kendilerini tüm vergilerden, geçiş ücretlerinden ve kiralardan kurtardılar. En uzun süre işleyen düzenleme kentlerin imparatorun ve bütün bir eşliğinin bölgede kalışları sırasında yerine getirmeleri gereken yükümlüklerdi; bunlar daha küçük lordlar durumunda da geçerliydi. Işleyimciler daha sonra her birinin tikel hakları ve yükümlülükleri olan *Loncalara* ayrıldılar. Piskoposların seçimleri ve başka olaylar durumunda ortaya çıkan bölüngüler sık sık bu hakların elde edilmesine yardımcı oldular. Çünkü sık sık olduğu gibi, iki piskopos aynı koltuk için seçilmek üzere yarışırken, her biri kentlilere ayrıcalıklar ve vergi bağışıklıkları vererek onları kendi çıkarı için kazanmaya çalışıyordu. Daha sonra dinadamları, piskoposlar ve baş keşişler ile aralarında uzun süreli düşmanlıklar doğdu. Kimi kentlerde bunlar efendiler olarak konumlarını sürdürdüler; başkalarında ise yurttaşlar egemenler oldular ve özgürlüklerini kazandılar. Böylece örneğin Köln kendini piskoposundan kurtarırken, Mainz bunu yapamadı. Kentler adım adım özgür cumhuriyetlere doğru güçlendiler: Öncelikle ve özellikle İtalya'da, sonra Hollanda'da, Almanya ve Fransa'da. Çok geçmeden *Soyluluk* ile kendine özgü bir ilişkiye girdiler. Bu sonuncusu kentlerin loncaları ile birleşti ve örneğin Bern'de olduğu gibi özel bir lonca oluşturdu. Bir süre sonra kentlerin loncalarında

özel bir güç üstlenerek efendilik konumunu kazandı; ama yurttaşlar buna karşı çıktılar ve kendi hükümetlerini kurdular. Varsıl yurttaşlar (*populus crassus*) şimdi soyluluğu dışlıyorlardı. Ama tıpkı soyluğun kendini bölüngülere, özellikle Imparatordan yana olan Ghibellinlere ve Papadan yana olan Guelflere ayırması gibi, yurttaşlar da şimdi kendi içlerinde bölündüler. Utkuyu kazanan bölüngü yenilenleri hükümetten dışladı. Feodal soyluluk ile karşıtlık içinde ortaya çıkan patrisyen soyluluk sıradan halkı devlet yönetiminden uzaklaştırdı ve böylece asıl soyluluktan daha iyi olmadığını gösterdi. Kentlerin tarihi yurttaşların şu ya da bu bölümüne göre, şu ya da bu bölüngünün üstünlüğü ele geçirmesine göre anayasaların sürekli bir değişimidir. Başlangıçta yurttaşların bir komitesi yetkili kişileri seçiyordu; ama bu seçimlerde her zaman utku kazanan bölüngü en büyük nüfuzu taşıdığı için, yansız memurları elde etmek için geriye yargıç ve *podesta* görevlerine yabancıları seçmekten başka bir araç kalmıyordu. Sık sık olduğu gibi, kentler başkanlar olarak yabancı prensleri seçiyor ve *Signoria* onlara teslim ediliyordu. Ama tüm bu düzenlemeler kısa sürdü; prensler çok geçmeden egemenliklerini hırslı tasarları için ve tutkularını doyurmak için kötüye kullanmaya başladılar ve birkaç yıl içinde bir kez daha egemenliklerinden yoksun bırakıldılar. — Böylece kentlerin tarihi bir yandan çok korkunç ya da çok güzel özellikleri olan bireysel karakterlerde çok çarpıcı ve çok ilginç bir tablo sunarken, öte yandan zorunlu olarak bir tarihçe biçimini alarak itici olmaya başlar. Kentlerin içlerinde işleyen bu huzursuz ve değişken dürtüleri, bölüngülerin sonu gelmez kavgalarını irdelerken, öte yanda işleyimin, kara ve deniz yoluyla yürütülen tecimin olağanüstü serpilmesini görünce şaşkınlığa düşeriz. Tam olarak bu iç uyarı tarafından beslenerek bu görüngüyü üreten şey yine aynı dirilik ilkesidir.

Şimdi, gücünü tüm dünyasal egemenlikler üzerine genişleten Kiliseyi, ve prenslere ve feodal lordlara karşı tepki gösteren güçler olarak ilkin bir tüze durumunu yeniden ortaya çıkaran Kentleri gördük. Böylece yükselen bu iki güce karşı prenslerin bir tepkisi doğdu; ve imparator bundan böyle Papaya ve kentlere karşı kavga içinde görünür. Imparator Hıristiyan, eş deyişle 'dünyasal' gücün, buna karşı Papa ise şimdi eşit ölçüde dünyasal bir güç olmuş olan dinadamlığının gücünün doruğu olarak tanınır. Roma Imparatorunun Hıristiyanlığın Başı olduğu, *dominium mundi*nin onda bulunduğu, tüm Hıristiyan devletler Roma İmparatorluğuna ait olduğuna göre prenslerin uygun ve haklı istemlerde ona altgüdümlü olmaları gerektiği — tüm bunlar kurama göre tartışma götürmeyen noktalardı. İmparatorların kendileri bu yetke konusunda ne denli az kuşkuda olurlarsa olsunlar, onu ciddi olarak uygulamaya geçirmeyecek denli anlayışlıydılar; ama boş bir Roma İmparatoru sanı bile onlar için tüm güçlerini onu İtalya'da kazanmaya ve sürdürmeye yöneltmek için yeterince geçerliydi. Özellıkle Ottolar eski Roma İmpa-

ratorluğunun sürdürülmesi düşüncesini üstlendiler ve Alman prenslere sürekli olarak yeni bir Roma seferi için çağrılarda bulundular; ama sık sık onlar tarafından terkedilerek utanç içinde geri çekilmek zorunda kaldılar. Tam olarak böyle bir aldanmacayı Alman Imparatorunun onları kentlerdeki ayaktakımının egemenliğinden ya da soyluların yaygın zorbalıklarından kurtaracağı umuduna kapılan İtalyanlar da yaşadılar. İmparatora çağrıda bulunmuş ve ona yardım sözü vermiş olan İtalyan prensler de onu yarı yolda bıraktılar; ve daha önce vatanlarının kurtuluşu umuduna kapılmış olanlar sonra güzel ülkelerinin barbarlar tarafından yakılıp yıkıldığı, yüksek kültürlerinin ayaklar altında çiğnendiği, ve İmparator onlara ihanet ettikten sonra hak ve özgürlüğün de yokolması gerektiği yakınmalarını yükselttiler. Dante'nin Imparatora yönelttiği yakınmalar ve suçlamalar özellikle dokunaklı ve derindir.

İtalya ile ikinci kavgalı ilişki birincisi ile aynı zamanda başlica büyük Swabialilar tarafından, Hohenstaufen hanedanı tarafından sürdürüldü; bu Kilisenin bağımsızlaşmış olan dünyasal gücünü devletin denetimi altına getirmeye yönelik bir çabaydı. Papalık Koltuğu o denli de dünyasal bir güç ve egemenlikti, ve İmparator Papayı seçme ve onu dünyasal egemenlik koltuğuna oturtma gibi daha da yüksek bir ayrıcalığı ileri sürmüştü. İmparatorların uğruna savaştıkları şey devletin bu haklarıydı. Ama savaştıkları bu dünyasal güç karşısında aynı zamanda onun dinsel konumu nedeniyle boyun eğme durumundaydılar; buna göre, kavga sonu gelmez bir çelişkiydi. Uzlaşmanın sürekli olarak yenilenen düşmanlıklar ile yer değiştirmesine yol açan eylemler ne denli çelişkili olsalar da, aynı zamanda kavganın araçlarıydılar. Çünkü İmparatorların düşmanlarını yenmesini sağlayan güç olarak prensler, onlara hizmet edenler ve uyruklar, bir ve aynı zamanda İmparatora ve onun düşmanlarına en güçlü bağlarlarla bağlı oldukları için, kendi içlerinde bölünüyorlardı. Prenslerin başlıca çıkarları Devlete karşı aynı bağımsızlık isteminde yatıyordu, ve İmparatorluk tacının boş onuru adına ya da bütünüyle özel durumlarda — örneğin kentlere karşı — İmparatora yardım için hazır bulunuyorlar, ama sorun dinadamlarının dünyasal gücüne ya da başka prenslere karşı ciddi olarak İmparatorluğun yetkesinin ileri sürülmesi olunca, onu terkediyorlardı.

Bir yandan Alman İmparatorları İtalya'da sanlarını geçerli kılmaya çabalarken, İtalya ise kendi yanından politik özeğini Almanya'da buluyordu. İki ülke birbirine böyle kenetlenmişti ve hiç biri kendini kendi içinde sağlamlaştıramıyordu. Hohenstaufen hanedanının parlak döneminde yüksek karakterli bireyler tahtın onurunu korudular — örneğin uyrukları olan prensleri kişiliği yoluyla kendine bağlamayı bilen ve onda İmparatorluk gücünün kendini en büyük görkemi içinde sergilediği Friedrich Barbarossa gibi. Hohenstaufen hanedanının tarihi ne denli parlak görünürse görünsün, ve Kilise ile kavga ne denli gürültülü olmuş olursa olsun, gene de hanedan bütününde yalnızca bu ailenin

ve Almanya'nın trajedisini sergiler, ve tinsel olarak hiçbir büyük sonuç getirmiş değildir. Kentler gerçekten de Imparatorluk yetkesini tanımaya zorlandılar, ve temsilcileri Ronkalia Dieti'nin kararlarına uymak için yemin ettiler; ama sözlerini ancak onu tutmaya zorlandıkları sürece tuttular. Yükümlülük valnızca üstün gücün dolaysız duygusuna bağlıdır. Anlatıldığına göre, İmparator I. Friedrich kent temsilcilerine barış koşulları için yemin edip etmediklerini sorunca, 'Evet,' yanıtını alır, 'ama onlara uymak için değil.' Sonuç Friedrich I'in Konstanz Barışında (1183) onlara uygun düşecek bir bağımsızlık vermek zorunda kalması oldu, gerçi bir ek koşul olarak Alman Imparatorluğuna karşı feodal yükümlülüklerinin süreceği kabul edilmiş olsa da. — İmparatorlar ve Papalar arasında yetkilendirme konusundaki çekişme 1122'nin sonunda V. Heinrich ve Papa II. Calixtus tarafından öyle bir çözüme bağlandı ki, buna göre İmparator asa ile, Papa yüzük ve tören-asası ile atama yapacaktı; piskoposlar İmparatorun ya da imparatorluk temsilcilerinin önünde dinadamları tarafından seçileceklerdi; sonra İmparator piskoposa dünyasal vasal olarak dünyasal iyelikler sunacak, ama dinadamlarını yetkilendirme Papaya bırakılacaktı. Dünyasal ve dinsel prensler arasında uzun süren çatışma sonunda bu yolda çözüme bağlandı.

ALTKESİM İKİ

Haçlı Seferleri

Kilise sözü edilen savaşımda utkuyu kazandı; Almanya'da egemenliğini bu yolla sağlama bağlarken, aynı şeyi geri kalan devletlerde daha dingin bir yolda başardı. Kendini tüm yaşam ilişkilerinin, bilimin ve sanatın efendisi yaptı, ve tinsel hazinelerin sürekli bir sergisi oldu. Gene de bu doluluk ve tamlık içinde o denli de bir eksiklik ve bir gereksinim vardır ki, Hıristiyanlığın yakasını bırakmaz ve onu kendi dışına doğru iter. Bu eksikliği anlayabilmek için Hıristiyan dininin doğasına, ve hiç kuşkusuz ona özbilincin *şimdideki bulunuşunda* bir destek noktası sağlayan yanına geri dönmemiz gerekir.

Hıristiyanlığın nesnel öğretisi Kilise Konsülleri tarafından daha şimdiden öylesine sağlam olarak saptanmıştı ki, ne ortaçağ felsefesi ne de bir başkası Düşüncenin biçiminin onda doyum bulabilmesi için onu düşüncede yükseltmenin dışında daha öte geliştiremedi. Bu öğreti kendisinde öyle bir yan taşır ki, buna göre Tanrısal Doğa herhangi bir yolda bir Öte-Yan olarak değil, ama Şimdide İnsan Doğası ile birlik içinde bilinir. Ama bu Şimdinin aynı zamanda Tinselin Şimdisi olarak varolması gerekir: İsa *bu* insan olarak bu dünyadan yitmiştir, zamansal varoluşu geçmiş, e.d. yalnızca tasarımsal bir varoluştur. Ve tanrısal Bu-Yanın özsel olarak tinsel olması gerektiği için, Dalai-Lama'nın yolunda görünmesi söz konusu olamaz. Papa, Hıristiyanlığın başı olarak ve İsa'-

nın vekili olarak ne denli yüksek olursa olsun, kendine yalnızca Kulların Kulu der. O zaman Kilise gene de İsa'yı nasıl *Bu* olarak kendi içine almıştır? Bunun başlıca şekli, daha önce söylendiği gibi, Kilisenin Mass ayini olarak kutladığı Son Yemektir; onda ilksiz sonsuz ve her gün yineleyen adak olarak edimsel İsa'nın Yaşamı, Acısı ve Ölümü bulunur. *Bu* olarak İsa duyusal Şimdide rahip tarafından kutsanmış *Host* olarak varolur; buna karşı söyleyecek birşey yoktur; yani dolaysız pekinlik için ortaya çıkan şey Kilise, İsa'nın Tinidir. Ama burada ana nokta Tanrının kendini görüngüye getirişinin bir *Bu* olarak saptanmış olması, *Host*a, bu Şeye, Tanrı olarak tapınılıyor olmasıdır. Şimdi, Kilise Tanrının bu duyusal bulunuşu ile yetinebilirdi; ama eğer bir kez Tanrının dışsal olarak bulunduğu kabul edilecek olursa, o zaman bu dışsal şey aynı zamanda sonsuz bir çokluk olur, çünkü bu bulunuşa gereksinim sonsuzdur. Böylece Kilisede bir olaylar varsıllığı olacak, örneğin İsa şurada ya da burada şuna ya da buna görünecek, ama insanlara daha yakın durduğu için kendisi Aracı ile insan arasındaki ikinci bir aracı olan tanrısal Annesi daha da çok görünecektir (tansıklar üreten Meryem imgeleri kendi türlerinde birer *Host*tur, çünkü Tanrının iyiliksever ve kayırıcı bir bulunuşunu sunarlar). Öyleyse her yerde çok bağışlayıcı niteliği olan görüngülerde İsa'nın yaraları ile, göksel olanın görselleşmeleri ile karşılaşılacak, Tanrısal olan kendini tek tek tansıklarda ortaya koyacaktır. Böylece Kilise söz konusu zamanlarda bir tansıklar dünyasıdır, ve sofu, dindar topluluk için doğal varoluş bundan böyle en son pekinliğini tümüyle yitirmiş, aslında saltık pekinlik ona karşı dönmüştür; tanrısal olan evrensel kipte Tinin yasası ve doğası olarak tasarımlanmaz, tersine kendini tekil yollarda açığa serer ki, bunlarda varoluş ussallığından bütünüyle sapmıştır.

Kilisenin bu tamamlanışında *bizim için* bir eksiklik olabilir; ama onda *onun için* eksik olan ne olabilir? Bu tam doyum ve haz durumunda, *onu* kendini yadsımaksızın kendi içersinde başka birşey istemeye zorlayan nedir? O tansık imgeleri, tansık yerleri ve tansık zamanları yalnızca tekil noktalar ve geçici görüngülerdir, en yüksek ve saltık türden değildirler. *Host*, En Yüksek Olan, sayısız Kilisede vardır; İsa orada şimdide bulunan tekilliğe tözsel olarak dönüşmüştür; ama bu tekilliğin kendisi yalnızca evrenseldir, *uzayda* tikelleşmiş bu enson bulunuş değildir. Bu bulunuş zamanda geçip gitmiştir, ama uzaysal olarak ve uzayda somuttur, bu yerde, bu köyde vb. saklanmış bir bu-yandır. Öyleyse bu bu-yan Hıristiyanlığın eksikliğini duyduğu, kazanmak zorunda olduğu şeydir. Hiç kuşkusuz hacı kalabalıkları onun hazzını yaşayabilmişlerdi; ama oraya giriş yolu İnançsızların ellerindedir ve kutsal yerlerin ve İsa'nın mezarının Kilisenin iyeliğinde olmaması Hıristiyanlığa yakışmayan birşeydir. Hıristiyanlık bu duyguda birleşti; bu nedenle *Haçlı Seferlerine* giriştiler ve bunda şu ya da bu değil, ama tek bir erekleri vardı — *Kutsal Ülkeyi* ele geçirmek.

Batı bir kez daha Doğuya karşı yollara düştü. Tıpkı Yunanlıların Truva'ya karşı seferlerinde olduğu gibi, burada da bağımsız feodal lordlar ve şövalyeler Doğuya karşı ayağa kalktılar; gene de Yunanlıların Agamemnon ya da İskender altında birleşmeleri gibi edimsel bir bireysellik altında birleşmiş değillerdi; tersine, Hıristiyanlık *Buyu*, bireyselliğin gerçek doruğunu almaya gidiyordu. Batıyı Doğuya karşı iten şey bu erekti ve Haçlı Seferlerinde özsel olan buydu.

Haçlı Seferleri hemen dolaysızca Batının kendisinde başladı. Binlerce Yahudi kılıçtan geçirildi ve mülkleri yağmalandı — ve bu korkunç açılış ile Hıristiyan halk yürüyüşe geçti. Amiensli Keşiş Çekinik Peter engin bir ayaktakımı yığını ile önden yürüyordu. Bu kol Macaristan'dan büyük bir düzensizlik içinde geçti, önüne çıkan her yeri soyup yağmaladı, ama yığınların kendileri eriyip küçüldü ve Konstantinopolis'e çok azı ulaşabildi. Çünkü ussal zeminler söz konusu değildi; çoğunluk Tanrının onlara dolaysızca yol göstereceğine ve onları koruyacağına inanıyordu. Coşkunun halkları kısa bir süre içinde delilik noktasına getirdiğinin en çarpıcı kanıtı daha sonraki bir zamanda çocuk birliklerinin büyüklerinden kaçarak Kutsal Ülke için gemilere binmek üzere Marsilya'ya gitmelerinde görüldü. Çok azı oraya ulaştı; geri kalanlar tecimciler tarafından Sarakenlere köle olarak satıldı.

Sonunda, büyük zahmetlerden ve inanılmaz kayıplardan sonra, daha düzenli ordular ereklerine erıştiler; kendilerini tüm ünlü kutsal yerlerin iyeliğinde buldular: Betlehem, Gethsemane, Golgotha, ve giderek *Kutsal Mezar* bile onlarındı. Bütün olayda Hıristiyanların tüm eylemlerinde şu çarpıcı zıtlık her yerde kendini gösteriyordu: Hıristiyan ordunun en büyük aşırılıklardan ve zorbalıklardan en derin tövbekârlığa ve alçakgönüllülüğe geçişi. Henüz üzerlerinden Kudüs'ün kılıçtan geçirilmiş halkının kanı damlarken, Hıristiyanlar yüzleri Kurtarıcının mezarına dönük yerlere çöküyor ve heyecan içinde ona yakarıyorlardı.

Böylece Hıristiyanlık en yüksek iyinin iyeliğini kazandı. Bir Kudüs Krallığı kuruldu ve oraya tam bir feodal dizge getirildi, ki, Sarakenlerin karşısında hiç kuşkusuz kabul edilebilecek en kötüsüvdü. Bir başka Haçlı Seferi 1204'de Konstantinopolis'i ele geçirdi ve orada bir Latin Krallığı kurdu. Hıristiyanlık şimdi dinsel gereksinimini doyurmuştu ve Kurtarıcının ayak izlerinde engelsizce yürüyebilirdi. Gemiler dolusu toprak Kutsal Ülkeden Avrupa'ya taşındı. İsa'nın kendisinden hiçbir kalıntı bulunamadı, çünkü hiç kuşkusuz göğe yükselmişti: Mendili, Haçı ve son olarak Mezarı en değerli kalıntılardı. Ama asıl geri dönüş noktası Mezarda yatıyordu, çünkü duyusalın tüm boşluğunun yokolduğu yer mezardır. Kutsal Mezarda görüşlerin tüm boşluğu yitip gider; orada herşey ciddidir. *Bu*nun, duyusalın olumsuzu öyle bir yerdir ki orada geri dönüş noktası bulunur ve şu sözler doğrulanır: 'Senin için Kutsal Olanın çürümesine katlanmayacaksın.' Hıristiyanlığın gerçekliğinin en sonunu Mezarda bulmaması gerekiyordu. Bu mezarda Hıris-

tiyanlık bir kez daha öğrencilere Efendinin bedenini orada ararken verilen yanıtı aldı: *"Niçin yaşayanı ölüler arasında ararsınız? Burada yoktur, yükselmiştir o."* Dininizin ilkesini duyusal olanda, ölülerin arasındaki mezarda değil, ama kendi içinizdeki dirimli Tinde aramanız gerekir. Sonlunun ve Sonsuzun birliğinin engin ideasının nasıl tinsellikten yoksun birşeye çevrildiğini, böylece Sonsuz olanın nasıl *Bu* olarak bütünüyle tekilleşmiş dışsal bir Şeyde arandığını gördük. Hıristiyanlık boş Mezarı buldu, dünyasalın ve ilksiz-sonsuzun birliğini değil, ve bu nedenle Kutsal Ülkeyi yitirdi. Aslında bir yalandan kurtarılmış oldu; ve birlikte getirdiği sonuç olumsuz türdendi: Aranan *Bu* için doğal varoluş dışsal bir Şey değil, ama yalnızca öznel bilinçtir, ve *Bu,* dünyasalı ve ilksiz-sonsuzu birleştiren olarak, kişinin tinsel kendi-için-varlığıdır. Böylece dünya insanın tanrısal doğada olan *Buyu* kendi içinde araması gerektiğinin bilincini kazanır; bu yolla Öznellik saltık olarak aklanır ve kendisinde tanrısal ile ilişkinin belirlenimini taşır. Haçlı Seferlerinin saltık sonucu buydu, ve kendine güven ve kendi kaynaklarından etkinlik bu noktadan başlar. *Batı Kutsal Mezarda Doğuya sonsuza dek elveda dedi ve kendi öznel sonsuz Özgürlük ilkesini kavradı.* Hıristiyanlık bir daha hiçbir zaman bir Bütün olarak ortaya çıkmadı.

Daha çok fetih savaşları niteliğini taşıyan, ama dinsel bir belirlenimi de olan başka bir tür Haçlı Seferi Ispanyolların yarımadanın kendisinde Sarakenlere karşı savaşlarıydı. Hıristiyanlar Araplar tarafından bir köşeye sıkıştırılmışlardı; ama Sarakenlerin İspanya'da ve Afrika'da çok yanlı savaşlara girişmiş ve kendi aralarında bölünmüş olmaları nedeniyle güçlendiler. İspanyollar Frank şövalyeleri ile birleşerek Sarakenlerin üzerine sık sık seferler yapmaya başladılar; ve Hıristiyanların Doğunun şövalyeleri ile, onların özgürlükleri ile ve ruhlarının eksiksiz bağımsızlığı ile bu çarpışmalarında birinciler de bu özgürlüğü benimsediler. Orta Çağların şövalyeliğinin en güzel tablosunu İspanya verir ve bunun kahramanı *Cid*'dir. Güney Fransa'ya karşı da ancak tiksinti yaratabilen başka birçok Haçlı Seferine girişildi. Orada güzel bir kültür gelişmişti; Troubadourlar yoluyla Almanya'nın Hohenstaufen İmparatorları altındakine benzer bir törel özgürlük serpilmişti; yalnızca şu ayrım ile ki, birinciler kendi içlerinde biraz yapaylık taşırken, ikinciler ise daha içtendiler. Ama Yukarı İtalya'da olduğu gibi Güney Fransa'da da fanatik arılık tasarımları getirilmişti; bu yüzden Papalık bu ülkeye karşı bir Haçlı Seferi öğütledi. Aziz Dominik oraya kalabalık bir ordu ile girdi; bunlar en korkunç yollarda suçluyu olduğu gibi suçsuzu da soydular, öldürdüler, ve güzel ülkeyi baştan sona yakıp yıktılar.

Haçlı Seferleri yoluyla Kilise yetkesinin olgunluğuna ulaştı; dinin ve tanrısal Tinin saptırılmasını sonuna dek vardırdı, Hıristiyan Özgürlük ilkesini yüreğin tüze dışı ve töre dışı bir köleliğine çarpıttı, ve böylelikle haksız özenci ve zorbalığı ortadan kaldırmak ve bastırmak yerine, tam tersine onları Kilise başlarının eline teslim etti. Haçlı Seferlerinde Papa

dünyasal gücün başında durdu; İmparator yalnızca başka prensler gibi altgüdümlü bir şekilde göründü, ve sözü ve eylemi görünürde girişimin başkanı olarak Papaya bırakmak zorunda kaldı. Daha önce Hohenstaufen hanedanın şövalyeye yaraşır, soylu ve kültürlü bir tutumla nasıl bundan böyle Tinin hiçbir direniş göstermediği bu Papalık gücüne karşı durduğunu ve sonunda her direnişin hakkından gelecek ve hiçbir uzlaşmayı tanımayacak kadar esnek olan Kiliseye yenik düştüğünü gördük. Kilisenin düşüşü açık şiddet yoluyla değil, tersine içeriden, Tin tarafından ortaya çıkarılacak, ona yıkım gözdağı aşağıdan gelecekti. Haçlı Seferlerinin duyusal Bulunuşun ele geçirilmesi yoluyla doyum biçimindeki yüksek ereğine erişilememesi Papalığın saygınlığını başından zayıflattı. Papalık benzer olarak Kutsal Ülkeyi sürekli olarak elinde tutma ereğine de erişemedi. Kutsal dava ateşi prensler arasında sönmeye başladı; sonsuz acı ile, Papalar yineleyerek istemlerini onlara ilettiler, yineleyerek Hıristiyanların yenilgisi ile yüreklerini yumuşatmaya çalıştılar; ama yakarmaları boşunaydı ve hiçbir sonuç alamadılar. O en yüksek duyusal Bulunuş için duyduğu özlemi doyuramayan Tin kendi içine geri döndü. Bir ilk kırılma, aynı zamanda derin de olan bir kırılma yer aldı. Bundan böyle öyle devimler görürüz ki, bunlarda Tin tiksindirici ve usdışı varoluşun ötesine geçerek ya kendi içinde etkinleşir ve doyumu kendi içinden yaratmaya çalışır, ya da kendini evrensel ve aklanmış ereklerin, ama tam bu nedenle Özgürlüğe ait olan ereklerin edimselliğine verir. Şimdi buradan doğan çabalar betimlenecektir: Bunlar Tin için kendi Özgürlük ereğini daha yüksek anlık ve aklanmışlık içinde kavrama hazırlıkları oldular.

Buraya ilk olarak Kilisenin belirli olarak bildirmiş olduğu kuralların yerine getirilmesi için tasarlanan manastır ve şövalyelik düzenlerinin kuruluşu aittir. İyeliklerden, mülkiyetten, hazlardan, ve Kilisenin en yüksek tinsellik olarak göstermiş olduğu özgür İstençten vazgeçme ciddi olarak yerine getirilecekti. Bu vazgeçme andını kabul eden manastırlar ve daha başka kurumlar tam bir dünyasal bozulma içine gömülmüşlerdi. Ama şimdi Tin Kilisenin istediklerini olumsuzluk ilkesinin içersinde salt kendinde edimselleştirmeye çabalıyordu. Bunun daha yakın vesilesi bir coşku eğilimine girmiş olan Güney Fransa'da ve İtalya'da birçok heretikliğin ve kök salmaya başlayan ama Kilisenin haklı olarak o heretiklikler kadar tehlikeli görmediği inançsızlığın doğmuş olmasıydı. Bu görüngülere karşı şimdi başlıca Fransiskanlar ya da Dilenci Keşişler olmak üzere yeni *manastır düzenleri* doğdu; bunların kurucusu olağanüstü bir coşku ve esrime içinde yaşamını sürekli olarak en yüksek anlık uğruna savaşımlara adayan Assisili Fransis idi. Düzenine aynı yönü verdi; buna göre en içten tapınmalar, Kilisenin yaygın dünyasallığı ile karşıtlık içinde tüm hazların yadsınması, sürekli kefaret edimleri, en büyük yoksulluk (Fransiskanlar günlük sadakalarla yaşıyorlardı) kendilerine özgü yanlarını oluşturdu. Onların yanısıra hemen hemen

eşzamanlı olarak Aziz Dominik tarafından kurulan ve özellikle vaaz verme üzerinde yoğunlaşan Dominikan düzeni görürüz. Dilenci Keşişler inanılması güç bir yolda bütün Hıristiyan dünya üzerine yayıldılar; bir yandan Papanın sürekli havari ordusunu oluşturuyor, öte yandan güçlü bir biçimde onun dünyasallığına karşı çıkıyorlardı. Fransiskanlar Bayernli Ludwig'e Papalığın haksız istemlerine karşı güçlü bir destek verdiler, ve genel bir Kilise Konseyinin Papanın üzerinde olduğu ilkesinin yaratıcıları oldukları söylenir; ama daha sonra onlar da uyuşukluğa ve bilgisizliğe gömüldüler. — Benzer olarak, dinsel *Şövalyeler Düzeni* de Tinin arılığı uğruna çabaladı. İspanya'da Sarakenler ile savaş yoluyla gelişmiş olan kendine özgü şövalyelik tininden daha önce söz etmiştik; aynı tin kendini Haçlı Seferleri yoluyla bütün Avrupa'ya yaydı. Yağmacıların yabanıllığı ve gözüpekliği ele geçirilen iyeliklerin bir sonucu olarak barışçıllaşıp sağlamlaştı, ve kendi aralarındaki karşılılik yoluyla kısıtlandı; bundan sonra kendini din yoluyla kendi içinde aydınlattı ve Doğu yiğitliğine özgü sonsuz yücegönüllülüğün sezgisi ile alevlendi. Çünkü Hıristiyanlık sonsuz soyutlama ve özgürlük kıpısını da kendi içinde taşır; böylece Doğunun şövalye tini Batılı yüreklerde bir yankı buldu ve bu onları daha soylu erdemlere doğru eğitti. Dinsel şövalyelik düzenleri manastır düzenlerine benzer yollarda kuruldu. Üyelerine keşişlere özgü aynı vazgeçme, dünyasal herşevden aynı yoksunluk dayatıldı. Aynı zamanda hacıların korunmasını üstlendiler ve buna göre herşeyden önce gelen ödevleri şövalye yiğitliğiydi. Sonunda yoksulların ve hastaların bakım ve beslenmeleri yükümlülüğünü de üstlendiler. Şövalyelik Düzenleri şu üç bölüme ayrıldı: Aziz John Düzeni, Tapınak Düzeni ve Alman Düzeni. Bu birlikler kendilerini özsel olarak feodalizmin bencillik ilkesinden ayırdılar. Neredeyse intihara dek varan bir yiğitlikle, şövalyeler kendilerini ortak çıkara adadılar. Böylece bu düzenler varolanın üzerine yükseldiler ve bütün Avrupa üzerinde bir kardeşlik ağı oluşturdular. Ama bu şövalyeler de sıradan çıkarların içersine gömüldüler ve düzenleri daha sonraki zamanlarda genel olarak soyluluk için bir destek kurumuna döndü. Tapınak Düzeni giderek kendine özel bir din oluşturmakla ve Doğu Tininden etkilenerek öğretilerinde İsa'yı yadsımış olmakla bile suçlandı.

Ama şimdi daha öte bir yönelim, Bilime doğru bir yönelim doğdu. Düşüncenin, soyut Evrenselin gelişimi başladı. Hizmete hazır üyeleri ile ortak bir erekleri olan o kardeşlik düzenleri bir Evrenselin geçerli olmaya ve aşamalı olarak gücünü duyumsamaya başladığını gösterirler. Düşünce kendini ilk olarak bundan böyle Skolastik Tanrıbilim adı altında Felsefe olmuş olan Tanrıbilime çevirdi. Çünkü felsefe ve tanrıbilim Tanrısalı ortak nesne olarak alırlar, ve Kilisenin tanrıbilimi katı bir inak olsa da, şimdi bu içeriği Düşünce için aklama devimi doğmuştu. Ünlü Skolastik Anselm şöyle der: "İnanca vardığımız zaman, İnancın içeriği üzerine Düşünce yoluyla da bir kanı oluşturmamış olmak bir sav-

saklamadır." Ama Düşünce bu yolda özgür değildi, çünkü içerik verili bir içerikti ve felsefenin tuttuğu yön bu içeriği tamtlamak oldu. Gene de Düşünce bir dizi belirlenime götürdü ki, bunlar İnakta dolaysızca açındırılmış değillerdi, ve Kilisenin bunlar üzerine hiçbirşey saptamamış olması ölçüsünde, üzerlerinde tartışmak için izin vardı. Felsefeye gerçekten de bir *ancilla fidei*, inancın bir hizmetçisi deniyordu, çünkü inancın katı içeriğine boyun eğmişti; ve gene de Düşünce ve İnanç arasındaki karşıtlığın kendini göstermemesi olanaksızdı. Avrupa genel olarak bir şövalye döğüşleri, kan davaları ve turnuvalar sahnesi sergilerken, şimdi Düşünce turnuvalarına da sahne oldu. Düşüncenin soyut biçimlerinin böylesine gelişmiş olmaları ve bireylerin onları kullanmadaki ustalıklarının böylesine büyük olması inanılacak gibi değildir. Gösteri ve oyun uğruna (çünkü kavgalar inakçı öğretilerin kendileri değil, ama yalnızca biçimler üzerineydi) bu düşünce turnuvaları başlıca Fransa'da sürdü ve gelişti. Fransa daha o günlerde Hıristiyanlığın özeği olarak görülmeye başlamıştı; ilk Haçlı Seferi oradan yola çıkmış ve Fransız orduları tarafından üstlenilmişti; Papalar Alman İmparatorları ile ve Napoli ve Sicilya'nın Norman prensleri ile kavgalarında oraya kaçmış ve bir süre için oraya yerleşmişlerdi. —Yine bu sıralar Haçlı Seferlerinin ardından Sanatın, Resim sanatının başlangıçlarını da görürüz; seferler sırasında kendine özgü bir şiir bile üretilmişti. Tin, kendine hiçbir doyum bulamadığı için, düşlem yoluyla kendine edimselliğin sunduğundan daha güzel imgeleri ve daha dingin, daha özgür bir yolda üretti.

ALTKESİM ÜÇ

Feodalizmden Monarşiye Geçiş

Evrensele sözü edilen yönelimler bir yandan öznel, öte yandan kuramsal türdendi. Ama şimdi Devletlerdeki kılgısal devimleri daha yakından irdelememiz gerekir. İlerleme öznel özencin ve erkteki tekilleşmelerin kırılmasından oluşma gibi olumsuz bir yan gösterir; olumlu yan bir birliktelik olan bir yüksek yetkenin, genel olarak bir devlet gücünün doğmasıdır ki, bunun uyrukları eşit haklar elde etmişlerdir ve onda tikel istenç tözsel ereğe altgüdümlüdür. Bu Feodalizmden *Monarşiye* ilerlemedir. Feodalitenin ilkesi bireylerin, prenslerin, feodal lordların kendi içinde hiçbir hak ilkesi taşımayan dışsal şiddetleridir; bunlar daha yüksek bir prensin, feodal efendinin vasallarıdırlar ki, ona karşı yükümlülükleri vardır, ama bunları yerine getirip getirmeyecekleri efendinin onlara bunu zor yoluyla, karakteri yoluyla ya da ayrıcalıklar yoluyla yaptırıp yaptıramayacağına bağlıdır; — tıpkı feodallerin o haklarının kendisinin de yalnızca zor yoluyla koparılıp alınan bir sonuç olması ve yerine getirilmesinin ve karşılanmasının da yalnızca sürekli şiddet yoluyla sağlanabilmesi gibi. Monarşik ilke de yüksek bir yetkedir, ama

özençleri için hiçbir bağımsız güçleri olmayanlar üzerindedir, ve onda bundan böyle özencin karşısında özenç durmaz; çünkü Monarşinin yüksek yetkesi özsel olarak bir Devlet Yetkesidir ve kendi içinde tözsel tüzel ereği vardır. Feodal egemenlik bir poliarki, bir çok-erkliktir: Onda yalnızca Lordlar ve Serfler vardır; buna karşı Monarşide tek bir Lord vardır ve hiçbir Serf yoktur, çünkü kölelik onun tarafından kırılmıştır, ve onda Hak ve Yasa geçerlidir; olgusal Özgürlük ondan doğar. Böylece Monarşide bireylerin özenci bastırılmış ve bir egemenlik ortaklığı kurulmuştur. Bu tekilleşmenin bastırılması durumunda olduğu gibi ona karşı direniş durumunda da amaçlanan şeyin Tüze mi yoksa yalnızca özenç mi olduğu kuşkuludur. Kraliyet yetkesine karşı direnişe Özgürlük denir, ve eğer o yetke açısından göz önünde tutulan şey yalnızca özenç ise, hakka uygun olarak ve soylu olarak övülür. Ama gene de tek bir bireyin herkes üzerindeki keyfi yetkesi yoluyla bir topluluk oluşturulur; her bir bireysel noktayı keyfi bir zorbalık alanı olarak kapsayan bir durum ile karşılaştırma içinde, bu son durumda keyfi şiddete uğrayan çok daha az sayıda nokta vardır. Egemenlik alanının büyüklüğü genel bir örgütlenme için düzenlemeleri zorunlu kılar ve bu alanın içersinde yönetenler aynı zamanda özsel olarak boyun eğenlerdir: Vasallar devlet düzeninin yasalarını işletmeleri gereken Devlet Memurları olurlar. Ama Monarşi Feodalizmden ortaya çıktığı için, ilkin onun karakterini kendisinde taşır. Bireyler tekil sanlarını bırakarak Sınıflara ve Loncalara geçerler; vasallar yalnızca bir Sınıf olarak birliktelik yoluyla güçlüdürler; onlara karşı kentler birliktelikten doğan güçler oluştururlar. Bu yolla egemenin yetkesi bundan böyle yalnızca keyfi olamaz. Sınıfların ve Loncaların bir onayına gereksinir, ve eğer prens bu onayı istiyorsa, o zaman zorunlu olarak türeli ve uygun olanı istemelidir.

Şimdi bir Devlet oluşumunun başladığını görürüz; oysa Feodalite hiçbir devlet tanımaz. Feodaliteden Monarşiye geçiş üç yolda olur:

1. Feodal Lord bağımsız vasallarının tikel güçlerini bastırarak ve kendini biricik güç konumuna yükselterek onların üzerinde efendi olur;
2. prensler kendilerini feodal ilişkiden bütünüyle kurtarırlar ve kimi devletler üzerinde kendileri toprağın efendileri olurlar; ya da son olarak
3. en yüksek feodal Lord tikel efendilikleri daha barışçıl bir yolda kendi tikel efendiliği ile birleştirir ve böylece Bütün üzerinde Egemen olur.

Bu tarihsel geçişler hiç kuşkusuz burada sunuldukları gibi arı değildirler ve sık sık aynı zamanda birçoğu bir arada gider; ama her zaman biri ya da bir başkası ağır basar. Özsel nokta böyle devlet oluşumu için temelin ve varsayımın *tikel uluslar* olmasıdır. Temelde birer birlik olan ve bir devlet oluşturmaya saltık eğilimleri olan tikel uluslar bulunur. Tümü de bunu başarmış, bu devlet birliğine ulaşmış değildirler; şimdi onları bu bağıntıda tek tek irdelememiz gerekir.

İlk olarak, Roma İmparatorluğu söz konusu olduğunda, *Almanya* ve *İtalya* arasındaki bağlantı o imparatorluğun tasarımından ortaya çıkar: Dünyasal egemenliğin bir bütün oluşturmak üzere dinsel egemenlik ile birleşmesi gerekiyordu; ama bu oluşum edimsellik kazanmak yerine her zaman bir kavga durumu oldu. Almanya'da ve İtalya'da feodal ilişkiden tekerkliğe geçiş feodal ilişkinin bütünüyle ortadan kaldırılması yoluyla oldu; vasallar bağımsız tekerkler oldular.

Almanya her zaman büyük bir soylar türlülüğü kapsamıştır: Swabialılar, Bayernliler, Franklar, Thüringiahlar, Saksonlar, Burgundialılar; bunlara Bohemya'nın Slavları, Mecklenburg, Brandenburg ve Saksonya ve Avusturya'nın bir bölümündeki Germenleşmiş Slavlar eklenirler; öyle ki Fransa'da olduğu gibi bir bileşim olanaklı değildi. İtalya'da da benzer bir durum vardı. Longobardlar oraya yerleşmiş, bu arada Yunanlılar henüz Exarchat ve Aşağı İtalya'yı ellerinde bulunduruyorlardı; daha sona Aşağı İtalya'da Normanlar da kendi krallıklarını kurdular ve Sicilya bir süre için Sarakenlerin elinde kaldı. Hohenstaufen egemenliği devrildikten sonra Almanya'da yaygın bir barbarlık üstünlüğü ele geçirdi ve ülke şiddetin egemen olduğu birçok noktaya dağıldı. Seçmen prenslerin kuralları yalnızca zayıf prensleri imparatorluk tahtına çıkarmaktı; giderek imparatorluk onurunu yabancılara sattıkları bile oldu. Böylece devletin birliği bir olgu olarak silinip gitti. Her biri birer haydut-devlet olan birçok nokta oluştu; feodal tüze tam bir itiş kakışa ve soygunculuğa çözüldü ve güçlü prensler kendilerini ülkenin efendileri yaptılar. İnterregnumdan sonra *Habsburg Kontu* imparator seçildi, ve Habsburg Hanedanı kısa kesintilerle imparatorluk tahtını doldurmayı sürdürdü. İmparatorlar kendileri için özel bir kuvvet oluşturmak zorunda kaldılar, çünkü prensler onlara bir devlet kuvvetinin bağlanmasını istemiyorlardı. — Ama bu eksiksiz anarşi en sonunda evrensel erekler için birleşme yoluyla kırıldı. Kentlerin kendilerinde küçük birleşmeler ortaya çıktı; ama şimdi haydutluğa karşı ortak çıkarda *Kentlerin Birlikleri* oluşmaya başladı: Kuzeyde *Hansebund*, Ren boylarındaki kentlerin *Ren Birliği*, ve *Swabia* Kentler Birliği böyleydi. Tüm bu Birlikler feodal lordlara karşı yönelmişti, ve giderek prensler bile feodal duruma karşı etkili olabilmek ve ülkede evrensel barışı kurabilmek için kentlerle anlaştılar. Feodal egemenlik altında durumun nasıl olduğu ceza tüzesini işletmek için kurulan o kötü ünlü birlikten açıktır: Bu özel bir mahkemeydi ve *Femgericht* adı altında gizili oturumlar yapıyordu; özellikle kuzeybatı Almanya'da yerleşmişti. Bir de kendine özgü bir *Köylüler Birliği* kuruldu. Almanya'da çiftçiler serflerdi; birçokları ya kentlere kaçtılar ya da özgür yurttaşlar (*Pfahlbürger*) olarak kentlerin yakınlarına yerleştiler; İsviçre'de ise bir Köylüler Kardeşliği kuruldu. Uri, Schwyz ve Unterwalden köylüleri imparatorluk yetkilileri altındaydılar, çünkü bu İsviçre yetki konumları özel mülk değil, ama imparatorluk görevleriydiler; ama Habsburg hanedanı bunları kendi iyeliğine almayı istedi.

Topuzlarıyla ve gürzleriyle köylüler mızrak ve kılıç ile silahlanmış ve turnuvalarında şövalye alıştırmaları ile ısınmış zırhlı soylulara ve kibirlerine karşı kavgalarından utkuyla çıktılar. Daha sonra soyluların silahlarının o üstünlüğüne karşı bir başka uygulayımsal araç daha bulundu — *barut.* İnsanlığın ona gereksinimi vardı, ve hemen üretildi. Bu fiziksel şiddetten kurtulmanın ve toplumsal sınıfları eşitlemenin başlıca araçlarından biri oldu. Silahlar arasındaki ayrımın yitişi ile, Lordlar ve Serfler arasındaki ayrım da yitti. Barut kalelerin sağlamlığına da bir son verdi ve kaleler ve savunma duvarları bundan böyle önemlerini yitirdiler. Hiç kuşkusuz kişisel yiğitliğin yokoluşu ya da önemsizleşmesi üzücü gelebilir (en yiğitler, en soylular bir alçak tarafından uzaktan, gizli bir köşeden vurulabilirler); ama buna karşı barut ussal, sağgörülü bir yiğitliğe, ansal gözüpekliğe birincil önemi kazandırdı. Ancak onun aracılığıyla daha yüksek yiğitlik, kişisel tutkudan sıyrılmış yiğitlik ortaya çıkabilirdi; çünkü ateşli silahların kullanımında evrensele ateş edilir — tikel kişilere değil ama soyut düşmana. Savaşçı ölüm tehlikesinin üzerine dinginlik içinde ilerler, kendini evrensele adar; ve kültürlü uluslara özgü gözüpeklik tam olarak gücünü yalnızca silahlara bağlamamasında, ama onu özsel olarak anlakta, önderlikte, önderlerin karakterinde ve, eskiler durumunda olduğu gibi, bütünün bağında ve bilincinde görmesinde yatar.

Italya'da, daha önce söylendiği gibi, Almanya'da gördüğümüz aynı oyun kendini yineledi ve tekil noktalar bağımsızlıklarına ulaştılar. Orada savaş işi *condottieri* yoluyla biçimsel bir zanaat oldu. Kentler işleyimcilikleri ile ilgilenmek zorundaydılar ve bu nedenle önderleri sık sık feodal hanedanlar kuran paralı askerleri hizmete aldılar; Franz Sforza giderek kendini Milano Dükü yaptı. Florenz'de bir tecimciler ailesi olan Medici egemen oldu. Öte yandan, İtalya'nın büyük kentleri bir dizi küçük kente ve feodal hanedana boyun eğdirdiler. Benzer olarak bir Papalık bölgesi oluştu. Burada da çok sayıda feodal lord kendilerini bağımsız kılmışlardı; adım adım ve toplu olarak tek bir Papalık egemenliğine boyun eğdiler. Bu boyuneğmenin törel anlamda nasıl bütünüyle haklı olduğu Macchiavelli'nin ünlü çalışması *Prens*'ten açıktır. Bu kitap sık sık en tiksindirici tiranlık düzgüleri ile dolu olduğu için dehşetle bir yana atılmıştır; ama bir Devlet oluşumunun zorunluğunun yüksek anlamında, Macchiavelli o koşullarda kaçınılmaz olarak devletlerin şekillenmesini belirleyecek ilkeleri sergilemiştir. Tekil egemenler ve egemenlikler baştan sona bastırılmalıdır; ve onun bize bütünüyle aklanmış biricik araçlar olarak bildirdiği araçları kendi Özgürlük kavramımız ile bağdaştıramıyor olmamıza karşın — çünkü bunların arasında en düşüncesiz zorbalıklar, her tür aldatmaca, cinayet vb. bulunur —, gene de kabul etmemiz gerek ki, boyun eğdirilmesi gereken feodal soyluluğa karşı ancak böyle bir saldırı olanaklıydı, çünkü bunlar baştan sona katı bir duyunçsuzluk ve tam bir alçaklık içine gömülmüşlerdi.

Fransa'da durum Almanya'da ve İtalya'da ortaya çıkanın tersi oldu. Yüzyıllar boyunca Fransa Kralları çok küçük topraklara egemen olmuşlardı ve bu yüzden onlara boyun eğen birçok vasal onların kendilerinden daha güçlüydüler; ama Fransa'da kraliyet onurunun kalıtsal olarak saptanmış olması onun için çok büyük bir üstünlüktü. Bunun dışında, loncaların ve kentlerin haklarını ve ayrıcalıklarını krala onaylatmaları, ve yüksek feodal mahkemeye, on iki soyludan oluşan Soylular Mahkemesine başvuruların giderek daha da sıklaşması da saygınlığını arttırdı. Yine, baskı görenler için korumanın kral tarafından sağlanması da aynı sonucu getirdi. Ama krala giderek güçlü vasallar arasında bile saygınlık kazandıran şey özsel olarak konumunun gücündeki artıştı; kaht alma yoluyla, evlilik yoluyla, silahların gücü vb. yoluyla krallar birçok kontluğun ve dükahğın iyeliğini kazandılar. Gene de Normandia dükleri İngiltere'nin kralları olmuşlardı, ve böylece Normandia yoluyla iç bölgeleri gözdağı altında duran Fransa'nın karşısına büyük bir güç dikiliyordu. Bunun yanısıra henüz ayakta kalan güçlü dükahklar vardı; gene de, kral Alman imparatorları gibi yalnızca feodal bir egemen değildi, ama bir toprak egemeni de olmuşu ve altında onun dolaysız yargı yetkisi altında duran bir dizi baron ve kent vardı; ve IX. Louis başvuruları ülkesinde yaygın olan kraliyet mahkemesine çevirebilmişti. Kentler çok büyük bir önem kazandılar. Çünkü kralın paraya gereksinimi olunca, ve vergiler ve her tür zoraki katkı gibi tüm araçlar tükenince, o zaman kentlere dönüyor ve onlarla ayrı ayrı iş görüyordu. 1302 yılında kentlerin temsilcilerini dinadamları ve baronlar ile birlikte Üçüncü Sınıf olarak toplantıya çağıran ilkin Güzel Philipp oldu. Hiç kuşkusuz sorun yalnızca kralın yetkesi ve vergiler ile ilgiliydi; ama Sınıflar gene de Devlette önem ve güç ve böylece yasama üzerinde de bir etki kazandılar. Özellikle çarpıcı olan şey Fransa krallarının kraliyet toprakları üzerindeki feodal köylülerin küçük bir miktar karşılığında özgürlüklerini satın alabileceklerini duyurmalarıydı. Bu yolda Fransa kralları çok kısa bir zaman içinde büyük bir güce ulaştılar, ve Troubadourlar yoluyla şiir sanatının çiçeklenmesi gibi, asıl özeği Paris olan skolastik tanrıbilimin gelişmesi de Fransa'ya onu geri kalan Avrupa devletleri karşısında öne çıkaran ve ona yabancı ülkelerin saygısını kazandıran bir kültür verdi.

İngiltere, daha önce belirtme fırsatımız olduğu gibi, Normandia Dükü Fatih Wilhelm'e boyun eğdi. Wilhelm oraya feodal dizgeyi getirerek krallığı feodal bölgelere ayırdı ve bunları hemen hemen yalnızca Normanlarına verdi. Kendisi önemli ölçüde kraliyet iyeliğini elinde tuttu; vasallar savaşlarda hizmet etme ve mahkemelere katılma yükümlülüğü altındaydılar; kral yaşı küçük olan tüm vasalların velisiydi; bunlar ancak onun onayını aldıktan sonra evlenebilirlerdi. Baronlar ve kentler ancak adım adım önemlerini arttırdılar. Özellikle taht uğruna çatışmalar ve savaşlar yoluyla büyük ağırlık kazandılar. Kralların baskıları ve istemleri

dayanılmaz oldukça, çekişmeler, giderek savaşlar doğdu: Baronlar Kral Johan'ı Ingiliz özgürlüğünün, eş deyişle özellikle İngiliz soyluluğunun ayrıcalıklarının temeli olan Magna Charta'ya yemin etmeye zorladılar. Bu özgürlükler arasında türe özgürlüğü hepsinin üstünde geliyordu; hiçbir İngiliz kendi eşitleri tarafından verilen mahkeme yargısı olmaksızın kişisel özgürlüğünden, mülkünden ya da yaşamından yoksun bırakılamayacaktı. Dahası, herkesin kendi mülkiyeti üzerinde özgür tasarruf hakkı vardı. Dahası, kral başpiskoposların, piskoposların, kontların ve baronların onayı olmaksızın hiçbir vergi getiremeyecekti. Krallar tarafından baronlara karşı kayırılan kentler de çok geçmeden kendilerini Üçüncü Sınıfa ve Avam Kamarasında temsil edilme noktasına yükselttiler. Gene de kral her zaman çok güçlüydü — eğer karakter gücü de taşıyorsa; kraliyet mülkleri ona uygun bir saygınlık kazandırıyordu; ama daha sonraki zamanlarda bunlar yavaş yavaş devredildi, elden çıkarıldı, öyle ki sonunda Kral Parlamentodan parasal destek alma noktasına geldi.

Prensliklerin nasıl devlete katıldıklarına, ya da böyle katılmalar durumunda kendini gösteren gerginlik ve kavgaları ilgilendiren ayrıntılara ve tarihsel noktalara burada daha öte değinmeyeceğiz. Yalnızca şunu eklemek gerek ki, krallar feodal durumun zayıflaması sonucunda daha büyük bir güç kazandıkça, bunu şimdi açıkça kendi egemenlikleri çıkarına birbirlerine karşı kullanmaya başladılar. Böylece Fransa ve İngiltere birbirleri ile bir yüzyıl boyunca savaştılar. Krallar her zaman dışarıda fetihler yapmaya çalışıyorlardı; bunların sıkıntılarının ve giderlerinin çoğunu karşılamaları gereken kentler onlara karşıydılar ve krallar yatıştırılabilmeleri için onlara önemli ayrıcalıklar tanıdılar.

Tüm bu anlaşmazlıklarda *Papalar* yetkelerini etkili kılmaya çalıştılar; ama devlet oluşumunun çıkarı öylesine sağlamdı ki, Papalar kendilerinin saltık yetkeden doğan çıkarlarını ona karşı geçerli kılmada fazla başarılı olamadılar. Prensler ve halklar kendilerinden yeni haçli seferleri isteyen Papalık şamatasına aldırmadılar. İmparator Louis Aristoteles'ten, İncil'den ve Roma Tüzesinden Papalik Koltuğunun boş savlarına karşı tanıtlamalar çıkardı; ve Seçmen Prensler 1338 yılında Rense Dieti'nde, ve sonra daha da kararlı olarak Frankfurt İmparatorluk Dieti'nde İmparatorluğun özgürlüklerini ve geleneksel haklarını savunacaklarını ve bir Roma Kralının ya da İmparatorunun seçimi durumunda hiçbir Papalik onayının gerekli olmadığını açıkladılar. Böylece daha 1302 yılı gibi erken bir tarihte, Papa Bonifacius'un Güzel Philipp ile bir çekişmesi sırasında, Philipp tarafından toplantıya çağırılan İmparatorluk Meclisi Papaya karşı çıktı; çünkü devletler ve topluluklar bağımsız birer varlık olmanın bilincine varmışlardı. — Papalık Yetkesini zayıflatacak çeşitli nedenler bir araya gelmişti; Kilisenin Papanın yanılmazlığını kuşku altına düşüren Büyük Bölünmesi kendilerini Papanın üstüne koyan ve böylece Papaları düşüren ve atayan Konstanz ve Basel Kilise Konsül-

lerinin kararlarına vesile oldu. Kilisenin dizgesine karşı sayısız girişim bir Reformasyon için gereksinimi doğruluyordu. Bresciali Arnold, Wiclif, Huß Papanın İsa'nın vekili olduğu görüşüne ve hiyerarşinin utanmasızca kötüye kullanılmasına karşı etkili tartışmalar yaptılar. Ama bu girişimler henüz yalnızca bölümsel noktaları ilgilendiriyordu. Bir yandan henüz zaman olgunlaşmamışken, öte yandan o insanlar sorunun tam özüne saldırmamışlardı; tersine, özellikle son ikisi İnaklara daha çok bilginlik bakış açısından saldırmış ve böylece halkın ilgisini uyandırmayı başaramamışlardı.

Ama Kilisenin ilkesi devletlerin başlayan oluşum sürecinde yukarıda sözü edilenden daha güçlü bir karşıtlık buldu: Dünyasallık için evrensel bir erek, kendi içinde eksiksiz bir aklanma devlet oluşumunda doğdu, ve bireylerin istençleri, istekleri, özençleri bu topluluk ereğine boyun eğdi. Kendi tekilliği üzerinde kitlenen bencil Yüreğin sertliği, Germanik yüreğin bu yontulmamış, bu kalın derili doğası Orta Çağların korkunç disiplini tarafından kırıldı ve yumuşatıldı. Bu disiplinin demirden iki sopası Kilise ve Serflikti. Kilise Yüreği öfkeye boğdu, Tini en sert köleliğin içinden geçirdi, öyle ki ruh bundan böyle onun kendi ruhu olmaya son verdi; ama onu Hintlinin uyuşukluğuna düşürmedi, çünkü Hıristiyanlık kendi içinde tinsel ilkedir ve böyle olarak sonsuz bir esneklik taşır. Benzer olarak, bedenin insanın kendi bedeni olmasına son veren ve onu bir başkasına ait kılan Serflik insanlığı köleliğin ve dizginlenmemiş kösnünün tüm yabanıllığı içinden geçirdi, ve bu sonuncusu kendini kendi içinde yoketti. ***İnsanlık kölelikten kurtulmaktan çok kölelik yoluyla kurtuldu.*** Çünkü yabanıllık, kösnü, haksızlık Kötü olandır; insan, ona zincirlenmiş olarak, törelliğe ve dinselliğe yeteneksizdir; ve bu zorba istenç tam olarak disiplinin insanı ondan kurtardığı şeydir. Kilise kaba duyusallığın yabanıllığı ile savaşını eşit ölçüde yabanıl, teröristik bir yolda sürdürdü; onu cehennemin yılgılarının gücüyle yere serdi ve sürekli olarak boyun eğer durumda tuttu, öyle ki yabanıllık tinini köreltebilsin ve onu dinginliğe doğru evcilleştirebilsin. İnaklarda her insanın zorunlu olarak bu kavganın içinden geçmesi gerektiği bildirilir, çünkü insan doğal olarak kötüdür ve ancak iç parçalanmışlığının içinden geçerek Uzlaşmanın pekinliğine ulaşır. Bir yandan bunu kabul ederken, öte yandan gene de temel değişince ve uzlaşma edimsellikte yerine getirilince kavganın biçiminin büyük ölçüde değiştiği de söylenmelidir. İşkencenin yolu o zaman bir yana atılır (hiç kuşkusuz daha sonra kendini gösterir, ama bütünüyle başka bir şekilde), çünkü bilinç uyanınca insan kendini törel bir durumun öğesi içinde bulur. Olumsuzlama kıpısı hiç kuşkusuz insanda zorunlu bir kıpıdır, ama şimdi eğitimin dingin biçimini kazanmıştır ve böylelikle iç kavganın tüm korkunçluğu yiter.

İnsanlık şimdi kendi içinde Tinin edimsel uzlaşmasının duygusuna ulaşmış, edimselliğinde, dünyasallıkta iyi bir duyunç kazanmıştır. İnsan Tini bundan böyle kendi ayakları üzerinde durmaktadır. İnsanın bu

erişilmiş öz-duygusunda Tanrısala bir başkaldırı yoktur; tersine, onda daha iyi bir Öznellik kendini gösterir ki, Gerçek olanla dolup taşan ve etkinliğini evrensel Ussallık ve Güzellik ereklerine yönelten Tanrısalı kendi içinde duyumsar.

Orta Çağların Çözülüşü Olarak Sanat ve Bilim

Tinin göğü kendini insanlık için aydınlatır. Dünyanın Devlet düzenine doğru o seyretmekte olduğumuz dinginleşmesi ile, Tinin daha soylu bir insanlığa doğru daha geniş, daha somut bir yükselişi bağlıydı. İnsan o Mezardan, Tinin ölüsünden, ve Öte-Yandan vazgeçmiştir. Dünyayı Haçlı Seferlerine sürüklemiş olan *Bu*nun ilkesi şimdi tersine kendini kendi için dünyasallıkta geliştirmiştir; Tin dışa doğru açınmış ve bu dışsallıkta ona uygun bir durum bulmuştur. Ama Kilise olduğu gibi kaldı ve o ilkeyi kendisinde tuttu; ve gene de ilke onda dolaysızlığı içindeki dışsallık olarak kalmadı, tersine *Sanat* yoluyla tözsel olarak dönüştürüldü. Sanat bu dışsallığı, salt duyusal olanı Ruh, Duygu, Tin anlatan Biçim ile tinselleştirir, canlandırır, öyle ki tapınma önüne yalnızca duyusal bir *Buyu* almaz ve dindarlığım salt bir Şeye değil, ama onda daha yüksek olana, *Tin* tarafından verilen ruh-dolu Biçime yöneltir. — Tin genel olarak *Host* gibi, ya da herhangi bir taş ya da tahta parçası ya da kötü bir resim gibi bir Şeyi önüne aldığı zaman, bu önüne tinsellik dolu bir tabloyu, güzel bir yontuyu, ruhu ruh ile, Tini Tin ile ilişkiye sokan böyle yapıtları almasından bütünüyle başka birşeydir. Birinci durumda Tin kendi dışındadır, ona saltık olarak yabancı birşeye, duyusal olana, tinsel olmayana bağlanmıştır. Oysa ikinci durumda duyusal şey Güzel birşey, ve tinsel Biçim ona ruh veren ve kendi içinde Gerçek birşeydir. Ama bir yandan bu gerçeklik öğesi, *göründüğü* gibi, yalnızca duyusal birşey kipindedir, onun kendisine uygun biçiminde değil; öte yandan, Dinin özsel olarak dışarıda varolan birşeyden, bir Şeyden bağımsızlık olması gerekirken, burada irdelediğimiz türde bir din Güzel olanla ilişkide doyum bulamaz; tersine, böyle bir din için bütünüyle kötü, tiksindirici, yavan temsiller amaca eşit ölçüde uygun, ya da belki de daha uygun olacaklardır. Buna göre örneğin Raphael'in Madonna tabloları gibi gerçek sanat yapıtlarına fazla değer verilmez, bunlar bir armağanlar bolluğu ile ödüllendirilmez; tersine, kötü resimler özellikle aranan şeylerdir ve daha büyük bir beğeni ve eliaçıklık nesneleri onlardır; buna karşı, dindarlık birincilerde oyalanmaz, çünkü o zaman onlar tarafından içsel olarak uyarıldığını ve çekildiğini duyumsayacaktır; oysa böyle uyarılar yalnızca benliksiz bir bağlılık duygusunun ve uyuşuk bir bağımlılığın istendiği yerde yabancı türde şeylerdir. — Böylece Sanat daha baştan Kilisenin ilkesinin ötesine geçti. Ama Sanat yalnızca duyusal betimlemeler sunduğu için, ilk olarak yansız ve zararsız birşey

olarak görünür. Buna göre Kilise onu izlemeyi sürdürdü; ama Sanatın ondan doğduğu özgür Tin Düşünceye ve Bilime yükseldiği zaman, kendini ondan kopardı.

Çünkü Sanat ikinci olarak *antikçağın incelenmesi* yoluyla desteklenip yükseltildi (*humaniora* adı durumu çok iyi anlatır, çünkü antikçağın o yapıtlarında İnsansal olan ve İnsan gelişimi onurlandırılır); ve bu inceleme yoluyla Batı insan etkinliğinde gerçek olanla, ilksiz sonsuz olanla tanıştı. Bilimin bu yeniden dirilişinin dışsal etmeni Bizans İmparatorluğunun çöküşü tarafından sağlandı. Çok sayıda Yunanlı Batıya sığındı ve oraya Yunan Yazınını getirdi; yanlarında yalnızca Yunan dilinin bilgisini değil, ama ayrıca Yunan yapıtlarının kendilerini de getirdiler. Manastırlarda bu yapıtlardan çok azı saklanmıştı, ve Yunan dilinin bilgisinin bulunduğu pek söylenemez. Roma Yazını açısından durum başka türlüydü; bu bakımdan henüz eski gelenekler egemendi: Virgil büyük bir büyücü sayılıyordu (Dante'de Cehennemde ve Arafatta kılavuz olarak görünür). Yunanlıların etkileri yoluyla eski Yunan yazını yeniden ilgi çekmeye başladı; Batı ondan haz duyabilme ve onu tanıyabilme yeteneğini kazanmıştı; orada şimdiye kadar bildiğinden bütünüyle başka şekiller, başka bir erdem sunuluyordu; onurlandırılması, övülmesi ve öykünülmesi gereken için bütünüyle başka bir ölçüt açığa çıktı. Yunanlılar yapıtlarında Batının tanımış olduğundan bütünüyle başka ahlaksal buyruklar sunuyorlardı; skolastik biçimciliğin yerini bütünüyle başka bir içerik aldı: Platon Batıda tanındı ve onda yeni bir insan dünyası kendini sundu. Yeni düşünceler yeni bulunmuş *basım sanatında* yayılmaları için güçlü bir araç buldular ki, bu, tıpkı barutun kullanılması gibi, modern karaktere karşılık düşüyor ve insanların birbirleri ile düşünsel bir bağlantı içinde olma gereksinimlerine yanıt veriyordu. Eskilerin incelenmesi insan eylemlerine ve erdemlerine yönelik bir ilgiyi ortaya çıkardığı sürece, Kilise bunda bir kötülük görmedi ve o yabancı yapıtlarda üzerine doğru gelen şeyin bütünüyle yabancı bir Tin olduğunu anlamadı.

Değinilmesi gereken *üçüncü* bir önemli görüngü Tinin bu *dışa doğru* dürtüsü, insanın *kendi dünyasını* tanımak için duyduğu istek olacaktır. Portekiz ve İspanyol deniz kahramanlarının şövalye ruhu Doğu Hint Adalarına yeni bir yol buldu ve Amerika'yı keşfetti. Henüz bu ileri adım da Kilisenin sınırlarının içersinde duruyordu. Kristof Kolomb'un amacı da özellikle dinsel bir amaçtı: Henüz keşfedilmemiş o varsıl Hint ülkelerinin hazineleri, onun görüşüne göre, yeni bir Haçlı Seferine akıtılmalı ve o topraklarda yaşayan putperest yerliler Hıristiyanlığa döndürülmeliydi. İnsan dünyanın yuvarlak ve buna göre onun için kapalı ve sınırlı birşey olduğunu öğrenmişti; ayrıca denizcilik sanatı mıknatıs iğnesinin uygulayımsal bir araç olarak yeni başlayan kullanımından büyük yararlar sağladı ve onun yoluyla salt kıyı denizciliğine sınırlı kalmaktan kurtuldu.

Bu üç olay, Bilimlerin yeniden dirilişi, Güzel Sanatların çiçeklenmesi ve Amerika'nın ve Doğu Hindistan'a yeni yolun keşfi, uzun süren fırtınalardan sonra ilk kez güzel bir günün haberini veren bir *şafak kızıllığına* benzetilebilir. Bu gün Evrenselliğin günüdür ki, en sonunda Orta Çağların uzun, çalkantılı ve korkutucu Gecesinin arkasından doğmuştur; bir gündür ki, kendini Bilim, Sanat ve Buluş Dürtüsü yoluyla, eş deyişle en soylu ve en yüksek değerler yoluyla, Hıristiyanlığın özgürleştirdiği ve Kilisenin kurtardığı insan Tininin bengi ve gerçek içeriği olarak sergilediği şey yoluyla gösterir.

ÜÇÜNCÜ KESİM

Modern Çağ

Şimdi Germanik Imparatorluğun üçüncü dönemine geldik ve böylelikle Gerçek olanı, Bengi olanı, kendinde ve kendi için Evrensel olanı isterken kendini özgür olarak bilen Tinin dönemine giriyoruz.

Bu üçüncü dönem yine üç altbölüm kapsar. İlkin genel olarak Reformasyonu, herşeyi aydınlatan ve Orta Çağların bitimindeki o şafağın arkasından doğan Güneşi irdelememiz gerekir; sonra Reformasyonu izleyen durumun gelişimini, ve son olarak önceki yüzyılın sonundan başlayarak Modern Zamanları.

ALTKESİM BİR

Reformasyon

Reformasvon *Kilisenin bozulmasından* doğdu. Kilisenin bozulması olumsal birşey değildi; yalnızca güç ve egemenliğin *kötüye kullanımı* değildi. Bozulma sık sık bir kötüye kullanma olarak görülür; temehn iyi olduğu, şeyin kendisinin hatasız olduğu, ama insanların tutkularının, öznel çıkarlarının, genel olarak olumsal istencinin o iyi şeyi bir araç olarak kendi için kullandığı, ve yapılması gereken tek şeyin bu olumsallıkları uzaklaştırmak olduğu kabul edilir. Böyle bir düşüncede şeyin kendisi kurtarılır ve kötülük onun için salt dışsal bir yan olarak alınır. Ama bir şey olumsal bir yolda kötüye kullanılırsa, o zaman bu salt tekil yanlara sınırlıdır; oysa bir Kilise gibi böyle büyük ve evrensel bir şey durumunda evrensel ve büyük bir kötüye kullanım bütünüyle başka birşevdir. — Kilisenin bozulması onun kendisinden gelişmiştir; bozulmanın ilkesi tam olarak onda [tanrısal] *Bu*nun duyusal birşey olarak bulunmasında, dışsal olanın böyle dışsal birşey olarak onun kendisinin içersinde kapsanmasında yatar. ('Bu'nun Sanat yoluyla dönüştürülmesi yeterli değildir.) Daha yüksek olan Dünya Tini tinsel olanı daha şimdiden ondan

dışlamıştır; tinsel olanda ya da onunla uğraşta onu ilgilendirecek birşey bulamaz; böylece *Buyu* saklı tutar — onun tarafından tinsele dönüştürülmemiş dolaysız duyusal Öznellik olarak. — Bu öğe *bundan böyle Dünya Tininin gerisine düşer*, Dünya Tini daha şimdiden onun ötesindedir, çünkü duyusal olanı duyusal olarak, dışsal olanı dışsal olarak bilme, sonlu olanda sonlu kipte etkin olma ve tam bu etkinlikte geçerli ve aklanmış bir Öznellik olarak kendi kendisinde kalma noktasına gelmiştir.

Kilisenin özünde yatan bu belirlenim ilkin Kilise bundan böyle hiçbir direniş görmediği zaman, sağlamlaşuğı zaman kendini zorunlu olarak ondaki bozulma olarak açındırır. O zaman öğeler özgürleşir ve belirlenimlerini yerine getirirler. Öyleyse kötülük ve bozulma olan ve Kilisenin kendisinin içersindeki olumsuz olarak kendini geliştiren şey Kilisenin kendi içersindeki bu dışsallıktır. — Bu bozulmanın biçimleri çeşitli bağıntılardır ki, Kilise kendini onlar yoluyla sürdürür ve dolayısıyla bu kıpı onlara girer.

Bu tür dindarlık genel olarak boşinancın, duyusal birşeye, sıradan bir Şeye en değişik şekillerde bağlanmışlığın zeminidir: — *Yetkeye* kölelik, çünkü Tin kendi kendisinde kendi dışında olarak özgür değildir, kendi dışına yakalanmıştır; — en saçma ve en çocuksu türde *Tansıklar*, çünkü Tanrısal olanın kendini bütünüyle tekilleşmiş ve sonlu yollarda bütünüyle sonlu ve tikel erekler için belirtmesi gerekir; — sonra egemenlik hırsı, sefahat, yabanıl ve bayağı yozlaşmanın tüm biçimleri, ikiyüzlülük, aldatmaca, — tüm bunlar kendilerini Kilisede sergilerler; çünkü genel olarak Duyusal öğe onda Anlak tarafından dizginlenmiş ve eğitilmiş değildir; özgür olmuştur, ama hiç kuşkusuz salt kaba, yabanıl bir yolda. — Öte yandan Kilisenin *erdemi* duyusallığa karşı olumsuz olmakla salt soyut olarak olumsuzdur; onun karşısında törel olmayı bilmez ve buna göre edimsellikteki tutumu yalnızca kaçınmak, yadsımak, yaşamamaktır.

Kilisenin içersindeki bu zıtlıklar — kaba erdemsizlik ve kösnü, ve herşeyden özveride bulunan ruhun yüceliği — şimdi *öznel kuvveti* içindeki insanın doğadaki dışsal şeyler karşısında kendisinde duyumsadığı enerji yoluyla daha da güçlü oldular — bir enerji ki, onunla insan kendini özgür bilir ve böylece kendi için saltık bir hak kazanır. — Ruhları bozuluştan kurtarması gereken Kilise bu kurtuluşun kendisini dışsal bir araç yapar ve şimdi onu dışsal bir yolda ortaya çıkarmaya girişecek denli bozulur. *Günahların Bağışlanması*, ruhun aradığı en yüksek kurtuluş, Tanrı ile birleşmesinden emin olmak, bu en derin, en iç olan şey insana en dışsal ve en bayağı yolda teklif edilir — *yalnızca para* ile satın alınmak üzere —, ve aynı zamanda bu satış sefahat gibi dışsal bir amaç uğruna yapılır. Hiç kuşkusuz St. Peter Kilisesi'nin yapımı, dinin başkentinin özeğine Hıristiyanlığın o görkemli başyapıtının kurulması da amaçlardan biriydi. Ama nasıl tüm sanat yapıtlarının başyapıtı Athene ve onun Tapınak-Kalesi Atina'da onun bağlaşıklarının parasıyla yapıldıysa

ve sonunda kenti hem bağlaşıklarını hem de gücünü yitirmeye götürdüyse, yine öyle St. Peter Kilisesi'nin ve Michelangelo'nun Papalık Kapellası'ndaki *Son Yargı*'sının tamamlanışı da bu gururlu yapının vargısı ve yıkımı oldu.

Alman halkının eski ve bastan sona doğrulanmış *içtenliğinin* bu devrimi yüreğin yalınlığından ve dürüstlüğünden ortaya çıkarması gerekiyordu. Dünyanın geri kalanı varsıllıklar kazanmak için, toprakları yerküreyi çepeçevre saracak ve üzerinde güneşin hiç batmayacağı dünyasal bir egemenlik kurmak için Doğu Hint Adaları'na, Amerika'ya doğru yollara düşmüşken, yalın bir *Keşişin* Hıristiyanlığın daha önceleri dünyasal bir taş mezarda aramış olduğu *Buyu* aslında tüm duyusalın ve dışsalın saltık idealliğinin daha derin mezarında, Tinde ve Yürekte bulduğunu görürüz — Yürek ki, en içsel olana duyduğu gereksinimin doyumu için en dışsal olanın sunulmasından sonsuz incinmiş olarak, şimdi gerçekliğin saltık ilişkisinin saptırılmasını tüm tekil çizgilerinde tanır, izler, ve yokeder. Luther'in yalın öğretisi *Bu*nun, sonsuz Öznelliğin, e.d. gerçek Tinselliğin, İsa'nın hiçbir yolda dışsal kipte bulunmadığı ve edimsel olmadığı, ona bütününde tinsel olarak yalnızca Tanrı ile Uzlaşmada, *İnançta ve tinsel Hazda* ulaşıldığıdır. Bu iki sözcük herşeyi söyler. Bu Tanrı olarak duyusal bir Şeyin bilinci değil, salt tasarımsal olan ve edimsel olarak bulunmayan birşevin bilinci de değil, ama duyusal olmayan edimsel birşeyin bilincidir. Dışsallığın bu uzaklaştırılması tüm Öğretilerin yeniden kurulmasını ve Kiliseyi tutarlı olarak kendini paramparça etmeye götüren tüm boşinançların reformdan geçirilmesini getirir. Bu özellikle *İşler* öğretisini ilgilendirir; çünkü İşler herhangi bir yolda inançta değil, birinin kendi ruhunda değil, ama dışsal olarak yetke üzerine vb. yerine getirilen şeylerdir. Oysa *İnanç* salt sonlu Şeyler için pekinlik değildir — bir pekinlik ki, yalnızca sonlu özneye aittir, örneğin şunun ya da bunun varolduğu ve şunu ya da bunu söylediği, ya da İsrail'in Çocuklarının Kızıl Deniz'den ayakları ıslanmadan geçtikleri, ya da Jericho'nun duvarları önünde trampetlerin tam olarak bizim toplarımız kadar güçlü bir etki varattıkları inancı gibi, çünkü bize bunların hiç biri anlatılmamış olsaydı bile, Tanrıya ilişkin bilgimiz bu yüzden daha az tam olmazdı; İnanç genel olarak bulunmayana, olup bitmiş ve geçmiş olana inanç değil, ama Bengi olanın, kendinde ve kendi için varolan Gerçekliğin, Tanrının Gerçekliğinin öznel pekinliğidir. Bu pekinlik açısından Lutheran Kilise onu yalnızca Kutsal Tinin ortaya çıkardığını, e.d. ona bireyin kendine özgü tikelliğine göre değil, ama özüne göre eriştiğini söyler. — *Lutherci öğreti bu nedenle bütünüyle Katolik öğretidir, ama, Katolik Kilisenin dışsallığı ileri sürmesi ölçüsünde, bu dışsallık ilişkisinden doğan herşeyin dışlanması ile.* Luther bu nedenle tüm sorunun odak noktası olan Son Yemek öğretisi açısından hiçbirşeyden vazgeçmemekten başka birşey yapamazdı. Ne de Reformlu [Kalvinist] Kilise ile birlikte İsa'nın salt bir anı olduğunu kabul edebilirdi; tersine, İsa'nın

Şimdide, ama yalnızca İnançta, Tinde bulunan birşey olduğu konusunda Katolik Kilise ile anlaşıyordu. İsa'nın Tini edimsel olarak insan yüreğini dolduruyordu, ve öyleyse İsa salt tarihsel bir kişi olarak görülemezdi; insan onunla Tinde *dolaysız bir ilişki* içindeydi.

Birey şimdi tanrısal Tin ile dolu olduğunu bildiğine göre, tüm dışsallik ilişkileri yitip gider: Bundan böyle rahipler ve rahip olmayanlar arasında hiçbir ayrım yoktur; Kilisenin tüm tinsel ve zamansal hazinelerinin olduğu gibi Gerçekliğin içeriğinin de iyeliğinde olan dışlayıcı bir sınıf yoktur; tersine, Yürek, insanın duygusal tinselliği Gerçekliğin iyeliğine ulaşabilen ve ulaşması gereken şeydir ve bu Öznellik *tüm insanların* öznelliğidir. Uzlaşma işini herkes kendi içinde yerine getirmelidir. — Öznel Tinin Gerçeklik Tinini kendi içine alması ve onu kendi içinde yaşamaya bırakması gerekir. Böylelikle ruhun dinin kendisine ait olan saltık içselliği ve Kilisede özgürlük kazanılmış olur. Öznellik şimdi nesnel içeriği, e.d. Kilisenin öğretisini kendinin kılar. *Lutheran Kilisede bireyin öznelliği ve pekinliği Gerçekliğin nesnelliği ile eşit ölçüde zorunludur.* Lutheranlar için Gerçeklik hazır bir nesne değildir; tersine, Öznenin tözsel Gerçeklik karşısında kendi tikel içeriğinden vazgeçerek ve bu Gerçekliği kendinin kılarak kendisinin gerçek bir Özne olması gerekir. Böylece öznel Tin Gerçeklikte özgür olur, tikelliğini olumsuzlar ve Gerçekliğinde kendi kendisine gelir. Böylece Hıristiyan Özgürlük edimselleşmiştir. Eğer Öznellik bu içerik olmaksızın yalnızca duyguya koyulursa, insan salt doğal istençte durup kalmış olacaktır.

Böylelikle çevresinde halkların toplandığı yeni, son sancak, *özgür Tinin* bayrağı açılmış olur — Tin ki, kendi kendisindedir, ve hiç kuşkusuz Gerçekliktedir ve yalnızca onda kendi kendisindedir. Altında hizmet ettiğimiz ve taşıdığımız bayrak bu bayraktır. O günden bu yana, Zamanın biçime göre [e.d. öz olamn edimselleşmesi yanına göre] bu ilkeyi dünyada geliştirmekten başka, kendinde Uzlaşmayı ve Gerçekliği nesnelleştirmekten başka yapacak hiçbir işi olmamıştır. Kültür özsel olarak Biçimi ilgilendirir; kültür Evrenselin biçiminin etkinleşmesidir, ve Evrensel genel olarak Düşüncedir. Buna göre, Hak, Mülkiyet, Törellik, Hükümet, Anayasa vb. evrensel olarak belirlenmelidir, öyle ki özgür İstenç Kavramına uygun ve ussal olabilsinler. Ancak böylece Gerçeklik Tini öznel İstençte, İstencin tikel etkinliğinde görünebilir; öznel özgür Tinin yeğinliği kendini evrenselliğin biçimine doğru belirlerken, nesnel Tin görüngüye çıkabilir. Bu anlamdadır ki, Devlet Din üzerine temellenmiş olarak anlaşılmalıdır. Devletler ve Yasalar Dinin edimsellik ilişkileri içinde görünmesinden başka birşey değildirler.

Reformasyonun özsel içeriği budur; insan kendi kendisi yoluyla özgür olmaya belirlenmiştir.

Reformasyon başlangıcında Katolik Kilisenin bozulmasının yalnızca tekil yanları ile ilgilendi; Luther bütün Katolik dünya ile birlikte davranmayı ve bir Kilise Konsülünün toplanmasını istedi. Her ülkede sav-

ları ile anlaşanlar vardı. Kilisenin bozulmasını betimlemelerinde Protestanlara ve Luther'e karşı abartma ya da karalama suçlamaları yapıldığında, bu konu üzerine yalnızca Katoliklerin kendilerine, özellikle Kilise Konsüllerinin resmi belgelerine kulak vermemiz yeterlidir. Ama Luther'in ilkin yalnızca sınırlı sayıda noktayı ilgilendiren karşıçıkışları çok geçmeden inaklar üzerine genişledi, bireyleri değil ama toplu olarak kurumları, manastır yaşamını, piskoposların dünyasal efendiliklerini vb. ilgilendirmeye başladı; yalnızca Papanın ve Konsüllerin tek tek önesürümlerini değil, ama genel olarak böyle kararların bütün tür ve tarzını, son olarak *Kilisenin Yetkesini* hedef aldı. Luther bu yetkeyi yadsıdı ve onun yerine İncil'i ve insan Tininin tanıklığını geçirdi. Şimdi, İncil'in kendisinin Hıristiyan Kilisenin temeli olmuş olmasının sonsuz önemi vardır: Bundan böyle herkesin kendi için ondan öğrenmesi, herkesin duyuncunu ona göre belirleyebilmesi gerekir. Bu ilkede olağanüstü bir değişimdir; bütün bir gelenek ve Kilisenin yapısı belkili olur, ve Kilise Yetkesi ilkesi devrilir. Luther'in İncil'i çevirmesinin Alman halkı için ölçüsüz bir değeri vardır. İnsanlar bu yolla Katolik dünyada hiçbir ulusun elinde bulunmayan bir Halk Kitabı kazanmış oldular; Katolik dünyanın sayısız dua kitabının olmasına karşın, halkın öğrenmesine temel olacak bir kitabı yoktur. Buna karşın, modern zamanlarda İncil'i halkın eline vermenin amaca uygun olup olmadığı tartışma konusu yapılmıştır. Gene de bunun birkaç sakıncası olağanüstü yararları tarafından kolayca giderilir; dinsel duygu yüreğe ve anlağa itici gelebilecek dışsal tarihi ayırdetmeyi hiç kuşkusuz çok iyi bilir, ve tözsel olana sarılarak o dışsal öğelerin üstesinden gelebilir. Son olarak, Halk Kitapları olmaları gereken kitaplar oldukları kadar yüzeysel olmasalardı bile, bir Halk Kitabı gene de zorunlu olarak ancak *bir kaç* kişinin saygınlığını kazanırdı. Ama bu güçlüğü gidermek kolay değildir, çünkü başka bakımlardan iyi bir kitap üretilecek olsa bile, her dinadamı onda hatalar bulacak ve kendisi daha iyisini yapacaktır. Fransa'da böyle bir Halk Kitabı için çok büyük bir gereksinim duyuldu ve bu konuda ortaya büyük ödüller de koyuldu; ama belirtilen nedenlerden ötürü böyle bir kitap ortaya çıkmadı. Dahası, bir Halk Kitabının olması için herşeyden önce Halkın okuyabilmesi zorunludur; oysa Katolik ülkelerde durum böyle olmaktan çok uzaktır.

Kilisenin Yetkesinin yadsınması zorunlu olarak bölünmeye götürdü. Trent Konsülü Katolik Kilisenin ilkelerini saptadı, ve bu Konsülden sonra herhangi bir birleşmeden söz etmek olanaksızlaştı. Leibniz Piskopos Bossuet ile Kiliselerin birleşmesi üzerine tartıştı; ama Trent Konsülü aşılmaz bir engel olarak kaldı. *Kiliseler* birbirlerine düşman *Partiler* oldular, çünkü giderek dünyasal düzen açısından bile ortaya çarpıcı bir ayrım çıktı. Katolik olmayan ülkelerde manastırlar ve piskoposluklar ortadan kaldırıldı ve mülkiyet hakları tanınmadı; eğitim başka türlü örgütlendi, oruçlar, kutsal günler kaldırıldı. Böylece dışsal koşullar

açısından dünyasal bir reform da yer aldı, çünkü birçok yerde dünyasal egemenlik de ayaklanmaların hedefi oldu. Münster'de Anabaptistler piskoposu kovdular ve kendi egemenliklerini kurdular; ve köylüler üzerlerine yüklenen baskıdan kurtulmak için kitleler olarak ayağa kalktılar. Gene de, dünya Kilisedeki Reformasyonun bir sonucu olarak yer alacak politik bir dönüşüm için henüz olgunlaşmış değildi. — Reformasyonun Katolik Kilise üzerinde de özsel bir etkisi oldu; dizginler daha sıkı çekildi ve en utandırıcı şeyler, bütünüyle açıkta yatan kötüye kullanmalar ortadan kaldırıldı. Kilise onun ilkesinin dışında yatan ve şimdiye dek anlaşma içinde olduğu pekçok şeyi şimdi yadsıdı ve bir durma noktasına geldi: Buraya dek, daha ileriye değil. Kendini gelişmekte olan Bilimden, Felsefeden ve hümanist Yazından kopardı ve çok geçmeden eline bilimsel olana karşı isteksizliğini bildirmek için bir fırsat geçti. Ünlü Kopernik dünyanın ve gezegenlerin güneşin çevresinde döndüklerini bulmuştu, ama Kilise bu ileri adıma karşı çıktı. Bir diyalogda Kopernik'in yeni buluşundan yana ve ona karşı zeminleri açımlayan Galileo (hiç kuşkusuz ondan yana olduğunu açıklayarak) bu kusuru için diz çöküp af dilemek zorunda bırakıldı. Yunan yazını kültürün temeli yapılmadı; eğitim Jesuitlere teslim edildi. — Böylece Katolik dünyanın Tini bütününde geri kaldı.

Şimdi yanıtlanması gereken önemli bir soru doğar: Niçin Reformasyon genişlemesinde yalnızca *kimi uluslara* sınırlı kalmış, ve niçin bütün Katolik dünyaya yayılmamıştır? Reformasyon Almanya'da başladı, ve yalnızca Germanik uluslar tarafından kabul edildi, çünkü Almanya'nın dışında İskandinavya'da ve İngiltere'de de kökleşti. Ama Romanik ve Slavonik uluslar kendilerini ondan uzak tuttular. Giderek güney Almanya bile Reformu ancak bir bölümünde kabul etti, çünkü orada genel olarak nüfusun karışık bir durumu vardı. Swabia, Frankonia ve Ren ülkelerinde birçok özgür imparatorluk kentinin yanısıra çok sayıda manastır ve piskoposluk da vardı; ve Reformasyonun kabul edilmesi ya da reddedilmesi bunların varoluşuna sıkı sıkıya bağlıydı, çünkü daha önce belirtildiği gibi Reformasyon aynı zamanda politik yaşamı da kavrayan bir değişimdi. Dahası, yetkenin etkisi insanların inanmaya yatkın olduklarından daha büyüktür. Yetke üzerine kabul edilen belli varsayımlar vardır, ve sık sık Reformasyonun kabul edilmesinden yana ya da ona karşı kararı veren şey yetkeydi. Avusturya'da, Bayern'de, Bohemya'da Reformasyon daha şimdiden büyük bir ilerleme yapmıştı; ve gerçi gerçeklik bir kez insanların yüreklerine girer girmez oradan bir daha silinemez dense de, gene de buralarda silahların zoru, hile ya da ikna yoluyla bir kez daha bastırıldı. *Slav uluslar tarımcıydılar.* Ama bu ilişki kendisi ile birlikte efendi ve köle ilişkisini getirir. Tarımda doğanın itkisi başattır; insan çalışkanlığı ve öznel etkinlik bütününde bu emekte daha az yer kaplar. Slavlar buna göre öznel 'Kendi'nin temel duygusuna, Evrenselin bilincine, daha önce Devlet gücü dediğimiz şeye

daha yavaş ve daha güç eriştiler ve doğmakta olan özgürlükten pay alamadılar. — Ama *Romanik uluslar* da — Italya, İspanya, Portekiz ve bölümsel olarak Fransa — Reformasyonu özümsemediler. Belki de dışsal şiddet çok etkili oldu; gene de yalnızca bu durumu açıklamaz, çünkü bir ulusun Tini birşeyin özlemini duyuyorsa, onu hiçbir güç engelleyemez; bu uluslar hakkında kültürlerinde bir eksiklik olduğu da söylenemez; tam tersine, bunda belki de Almanya'nın önündeydiler. Gerçekte, Reformasyonu kabul etmemiş olmaları bu ulusların temel karakterlerine bağlıdır. Ama karakterlerinde Tinin Özgürlüğü için bir engel olan bu kendine özgü yan nedir? Germanik ulusun arı içtenliği Tinln özgürleşmesi için asıl zemin iken, buna karşı Romanik uluslar ruhun en iç zemininde, Tinin bilincinde *bölünmüşlüğü* saklı tuttular: Onlar Roman ve Germen kanlarının karışımından doğdular ve bu ayrışıklık öğesini her zaman kendi içlerinde sakladılar. Fransızların, İtalyanların, İspanyolların daha büyük karakter belirliliği taşıdıklarını, sağlam bir amacı (üstelik bu katı bir düşünceyi nesne olarak alsa bile) eksiksiz bir bilinçle ve büyük bir dikkatle izlediklerini, bir tasarı büyük bir sağgörü ile yerine getirdiklerini ve belirli erekler açısından büyük kararlılık gösterdiklerini — tüm bunları bir Alman yadsıyamaz. Fransızlar Almanlara *entiers*, 'bütün,' e.d. dikkafali derler; Almanlar İngilizlerin zıpır özgünlüklerini de tanımazlar. İngiliz özgürlük duygusunu tikel olanda bulur; kendini anlak ile sıkıntıya sokmaz; tersine, yaptığı ya da yapabileceği anlağa, e.d. evrensel belirlenimlere ne denli karşı ise kendini o denli özgür duyumsar. Öte yandan, Romanik uluslar durumunda hemen bu iç bölünme kendini gösterir: Soyut birşeye sıkı sıkıya sarılma, ve böylelikle Tinin, Yürek dediğimiz duygunun bu bütünlüğünün yokluğu, kendi içinde Tinin kendisi üzerine bu duygunun yokluğu; — tersine, onlar en içlerinde kendi dışlarındadırlar. İç onlar için öyle bir yerdir ki, duyguları onun derinliklerine işlemez, çünkü belirli çıkarlara bozulmuştur, ve orada Tinin sonsuzluğu bulunmaz. İç onların kendilerinin değildir. Onu bir bakıma uzaklarda bir yerde bırakırlar ve onunla ilgili sorunlarının başkası tarafından çözülmesinden memnundurlar. Onu teslim ettikleri bu başkası Kilisedir. Hiç kuşkusuz kendilerinin de onunla yapacak işleri vardır; ama bu yapılacak iş onların kendi içlerinden gelmediği için onu dışsal bir yolda çözüme bağlarlar. "Eh bien," diyordu Napoleon, "yine Mass ayinine gideceğiz, ve 'Bu paroladır!' diyecek bıyıklı adamlarım." Bu ulusların temel karakter özellikleri böyledir: Dinsel ilginin ve dünyasal ilginin, e.d. birinin kendine özgü benlik duygusunun ayrılığı. Bu bölünmenin zemini kişinin en iç özündedir ki, o bütünleşmiş varlığı, o en derin birliği yitirmiştir. Katolik dininin özsel olarak dünyasala ilişkin bir istemi yoktur; tersine, din bir yanda ilgisiz bir sorun olarak kalırken, öte yan ise ondan ayrı ve kendi içindir. Bu yüzden kültürlü Fransızlara Protestanlık itici gelir, çünkü onlara kuralcı olarak, melankolik olarak, ahlakında ince eleyip sık dokuyan birşey

olarak görünür, çünkü Tinin ve Düşüncenin dinin kendisi ile ilgili olmalarını gerektirir; buna karşı, Mass ayininde ve başka törenlerde hiçbir düşünme çabası gerekmez, tersine gösterişli, duyusal bir görünüş gözler önünde yatar ki, kişi o sırada pekala tüm dikkatini ona vermeden ve gene de gerekenleri yerine getirerek bir gevezeliği sürdürebilir.

Yukarıda *yeni Kilisenin dünyasallık ile ilişkisinden* söz ettik, ve şimdi daha da yakın ayrıntıyı vermeliyiz. Tinin Reformasyonu izleyen gelişimini ve ilerlemesini oluşturan şey İnsan ve Tanrı arasında yer alan aracılık yoluyla Özgürlüğünün bilincini kazanan Tinin, şimdi tanrısal özün kendisi olarak bu nesnel sürecin pekinliği içinde, bundan böyle o Özgürlüğüne sarılması ve dünyasalı daha öte geliştirmede onu izlemesidir. Elde edilen uzlaşma yoluyla, dünyasalın kendisinde gerçek olam taşımaya yetenekli olduğunun bilinci doğar; buna karşı, dünyasal olan daha önce yalnızca Kötü olarak görülüyor, bir öte-yan olarak kalan İyiye yeteneksiz sayılıyordu. Şimdi Devlette Törel olanın ve Hak olanın o denli de Tanrısal ve Tanrının buyrukları oldukları, içeriğe göre daha yüksek, daha kutsal birşevin olmadığı bilinir. Bundan şu çıkar ki, bekarlık bundan böyle *evliliğin* üstünde değildir. Luther bir eş aldı — evliliğe saygı duyduğunu gösterebilmek için, ve bundan dolayı ona yöneltilecek karalamalardan korkmaksızın. Bunu yapmak ödeviydi, tıpkı Cuma günleri et yemek gibi; ve böylece bu tür şeylerden kaçınmanın sözde daha yüksek saygınlığına karşı onların kabul edilebilir ve doğru olduklarını tanıtladı. İnsan Aile yoluyla topluluğa, toplumun karşılıklı bağımlılık ilişkilerine girer, ve bu bağ töreldir; buna karşı keşişler, törel Toplumdan kopmuş olarak, bir bakıma Papanın sürekli ordusunu oluşturuyorlardı, tıpkı Yeniçerilerin Türk gücünün temelini oluşturmaları gibi. Rahiplerin evliliği ile birlikte sıradan insanlar ve dinadamları arasındaki dışsal ayrım da yitti. — Dahası, işsizlik de bundan böyle kutsal birşey olarak görülmez oldu; tersine, bağımlılık içindeki insanın *etkinlik*, anlak ve çalışma yoluyla kendini bağımsız kılmasının daha yüksek birşey olduğu kabul edildi. Parası olanın onu gereksiz gereksinimler için bile olsa harcaması onu aylaklara ve dilencilere vermesinden daha doğrudur; çünkü böyle yaparak onu eşit bir sayıda insana vermiş olur, ve en azından bunların onun için etkin olarak çalışmış olmaları söz konusudur. İşleyim ve zanaatlar bundan böyle törel olmuş, ve Kilise yanından onların karşısına çıkarılan engeller yitmiştir. Çünkü Kilise faiz karşılığında borç para vermenin günah olduğunu bildirmişti; ama olgunun zorunluğu tam karşıtına götürdü. Lombardlar (ki 'borç kurumu' demek olan Fransızca 'lombard' anlatımı buradan gelir), özellikle Mediciler bütün Avrupa'da prenslere borç para sağladılar. — Katolik Kilisenin kutsallığının üçüncü kıpısı, körü körüne *boyuneğme*, benzer olarak ortadan kalktı. Şimdi istencin ve eylemin Usu olarak Devletin yasalarına boyuneğme ilke yapıldı. Bu boyuneğmede insan özgürdür, çünkü Tikellik Evrensele

boyun eğmektedir. İnsanın kendisinin bir Duyuncu vardır ve buna göre boyun eğmesinin özgürce olması gerekir. Böylelikle Usun ve Özgürlüğün bir gelişiminin ve yerine getirilmesinin olanağı koyulmuştur, ve Us olan şey şimdi o denli de Tanrısal buyruktur. Ussal olan bundan böyle dinsel Duyunç yanından bir çelişki ile karşılaşmaz; kendini kendi toprağında dinginlik içinde ve karşıtlığa karşı şiddet kullanmak zorunda kalmaksızın açındırabilir. Oysa Katolik Kilisede karşıt öğe saltık aklanışını bulur. [Protestan] Prensler hiç kuşkusuz henüz kötü olabilirler, ama bundan böyle bunun için dinsel duyunç tarafından aklanmazlar ve ona yüreklendirilmezler. Buna karşı Katolik Kilisede duyuncun Devlet yasaları ile karşıtlık içinde olması olağandır. Kralların öldürülmesi, Devlete karşı komplolar ve benzerleri rahipler tarafından sık sık desteklenmiş ve yerine getirilmiştir.

Devlet ve Kilise arasındaki bu uzlaşma kendi için *dolaysızca* ortaya çıkmıştır. Henüz Devletin, tüze dizgesinin vb. bir yeniden kuruluşu söz konusu değildir, çünkü kendinde haklı olan ilkin düşüncede bulunmalıdır. Özgürlük Yasalarının kendinde ve kendi için haklı olandan çıkarsanarak bir dizgeye geliştirilmeleri gerekiyordu. Tin Reformasyondan sonra hemen bu tamamlanmışlık içinde ortaya çıkmaz; kendini ilkin dolaysız değişimlere sınırlar — örneğin manastırların, piskoposlukların vb. ortadan kaldırılması. Tanrının Dünya ile uzlaşması ilkin henüz soyut biçimde idi, henüz törel dünyanın bir dizgesine gelişmiş değildi.

Bu uzlaşmanın ilkin genel olarak Öznede, onun bilinçli duygusunda yer alması gerekir; Özne Tinin ona içkin olduğunun ve — eğer Kilisenin dilinde anlatılırsa — bir yürek kırgınlığı yaşadığının ve tanrısal kavranın bu kırık yüreğe girdiğinin güvencesini kazanmalıdır. İnsan, Doğaya göre alındığında, olması gerektiği gibi değildir; ilkin dönüşüm süreci yoluyla gerçekliğe ulaşır. Burada evrensel ve kurgul olan şey tam olarak insan yüreğinin olması gereken şey olmadığıdır. Öyleyse Özneden istenen şev kendinde ne olduğunun bilincini kazanmasıydı; eş deyişle, Kilisenin İnağı insanın kötü olduğunu bilmesini istiyordu. Ama birey ancak doğal olan kendini duyusal kösnüde gösterdiğinde, haksız olanın istenci ehlileştirilmemiş ve terbiye edilmemiş zorbalığı içinde varoluşa çıktığında kötüdür; ve gene de böyle bir kişinin kötü olduğunu ve iyi Tinin ona içkin olduğunu bilmesi gerekir; böylelikle kurgul kipte kendinde olanı dolaysız kipte taşıyor ve yaşıyor olması gerekir. Uzlaşma şimdi bu soyut biçimi kazandıktan sonra, insan kendine günahkârlığının bilincini dayatma ve kendini kötü olarak bilme işkencesine sokuldu. En saf yürekler ve en suçsuz doğalar en büyük kuruntular içinde yüreklerinin en gizli dürtülerinin peşine düşerek onları sıkı sıkıya gözlemeye giriştiler. Bu ödev karşıt bir ödev ile, insanın iyi Tinin ona içkin olduğunu, tanrısal Kavranın onun içine ulaştığını bilme ödevi ile bağlandı. Tam olarak kendinde olanı bilmek ve varoluşta olanı bilmek arasındaki büyük ayrım gözardı edildi. İyi Tinin insana içkin olup

olmadığı konusundaki belirsizliğin işkencesi başladı, ve bütün bir dönüşüm sürecinin Öznenin kendisinde bilinçli olması gerektiği kabul edildi. Bu işkencenin bir yankısını bugün de o zamanın birçok dinsel ezgisinde buluruz; David'in kendilerinde benzer bir karakter taşıyan Mezmurları o zamanlar [Protestan] Kilise şarkıları arasına alındı. Protestanlık öznel ruh durumu üzerine inceden inceye bir iç gözlemi hedefleyen bu dönüşü yaptı, uğraşın önemi üzerinde diretti, ve uzun bir zaman boyunca bir iç işkence ve bir sefillik karakterini kendi içinde taşıdı; bu durum bugünlerde bu iç belirsizliğin yerine Kilisenin gösterişli bütünü üzerine dayalı biçimsel, geniş bir pekinliği kazanabilmek için birçoklarını Katolikliğe geçmeye yöneltti. Katolik Kiliseye de insan eylemleri üzerine daha eğitimli, daha düşünceli bir yaklaşım getirildi. Jesuitler de [tıpkı Protestanlar gibi] İstencin (*vellitas*) ilk başlangıçları üzerine inceden inceye düşünüp taşındılar; ama ellerinde herşeye iyi bir zemin bulmalarını ve böylece Kötülüğü uzaklaştırmalarını sağlayan bir Kausistik sanatı vardı.

Bununla dikkate değer daha öte bir görüngü daha bağlıydı ki, Katolik ve Protestan dünyalara ortaktı. İnsan içsel olana, soyut olana doğru itildi, ve dinsel olan dünyasal olandan ayrı görüldü. İnsanın Öznelliğinin, onun istencinin İçselliğinin doğmuş olan bilinci *Kötülüğün* dünyasallığın muazzam gücü olduğu inancını birlikte getirdi. Bu inanç Bağışlanma Belgelerinin satışı ile bir koşutluk gösterir: Çünkü tıpkı sonsuza dek sürecek esenliğin para karşılığında satın alınabilmesi gibi, şimdi Şeytan ile yapılan bir anlaşma yoluyla kişi esenliğinin ederini ödeyerek dünyanın varsıllıklarını, ve isteklerine ve tutkularına ulaşmak için gereken gücü de satın alabilirdi. O ünlü *Faust* öyküsü böyle ortaya çıktı; Faust kuramsal bilimden bıkkınlık içinde kendini dünyaya atar ve esenliği pahasına onun tüm görkemini satın alır. Ozana göre, karşılık olarak dünyanın sunabileceği tüm hazları yaşar; ama *Cadılar* denilen o sefil kadınlar ise bu alışverişten ancak bir komşunun ineğinin sütten kesilmesine ya da bir çocuğun hasta edilmesine bağlı küçük bir öcün doyumunu kazanırlar. Ama onlara karşı dikkate alınan şey sütün kesilmesi ya da çocuğun hasta edilmesi vb. durumlarındaki zararın büyüklüğü değildi; tersine, saldırı hedefi olan şey soyut Kötülüğün onlardaki gücüydü. Böylece dünyasallığın bu soyutlanmış tikel gücü olarak Şeytana ve onun kurnazlığına inançta Katolik olduğu gibi Protestan ülkelerde de sayılamayacak kadar çok *cadılık davası* açıldı. Suçlananların suçları tanıtlanamıyordu; yalnızca *kuşku* altındaydılar; böylelikle Kötülüğe karşı bu öfkeye temel olan şey yalnızca dolaysız [ya da tanıtsız] bir bilgiydi. Hiç kuşkusuz bir tanıtlamanın yapılması zorunluydu, ama bu davaların temeli yalnızca kişilerin Kötülüğün gücünü taşıyor oldukları inancıydı. Bu durum halklar arasında özellikle on altıncı yüzyılda ortalığı kasıp kavuran olağanüstü bir veba gibi yayıldı. Ana neden kuşkuydu. Bu kuşku ilkesi eşit ölçüde korkutucu bir biçimde Roma İmpara-

torlarının altında ve Robespierre'in Terör Egemenliği sırasında, genel olarak duygusal yatkınlığın cezalandırıldığı zamanlarda görünür. Katolikler durumunda, bütününde Engizisyonun kendisi gibi Cadı Davaları da Dominikanlara teslim edildi. Soylu bir Jesuit olan Baba Spee onlara karşı bir yazı yazdı (ayrıca *Trutznachtigall* başlığı altında harika şiirlerden bir derlemi de vardır) ve bu tür davalarda işleyen ceza tüzesinin bütün korkunçluğunu gözler önüne serdi. Yalnızca bir kez uygulanması gereken işkence bir itiraf koparılıncaya dek sürdürülüyordu. Eğer suçlanan kişi işkencede güçsüz düşüp bayılacak olursa, o zaman bu Şeytan tarafından uyutulmuş olması demekti; eğer kasılmalar olursa, onlarda Şeytanın gülmekte olduğu söyleniyordu; eğer dayanıklılık gösterirse, gücünü Şeytan veriyordu. Bu kovuşturmalar İtalya, Fransa, İspanya ve Almanya'da salgın bir hastalık gibi yayıldı. Spee ve başkaları gibi aydın insanların içten karşıçıkışları daha şimdiden çok etkili olmuştu. Ama bu zorlu boşinanca karşı önemli ölçüde etkili sonuçlar almayı başaran ilkin Halle'de profesör olan *Thomasius* oldu. Eğer bu dehşet verici barbarlığın sona ermesinden bu yana fazla uzun bir zaman geçmediğini düşünürsek, bu bütün olay kendinde çok daha hayret verici olur (1780 gibi ileri bir tarihte bile İsviçre'de Glarus'ta bir cadı kamu önünde yakıldı). Katolikler arasında kovuşturma cadılara olduğu gibi heretiklere karşı da yöneltildi; ikisi de hemen hemen aynı kategoriye koyuldu ve heretiklerin inançsızlıkları da benzer olarak yalnızca Kötülüğün bulunuşu olarak görüldü.

Bu soyut İçsellik biçimini bırakarak, şimdi *dünyasal* yanı, Devletin oluşumunu ve Evrenselin ortaya çıkışını, evrensel Özgürlük Yasalarının bilince yükselişini irdelemeliyiz. Bu ikinci ve özsel kıpıdır.

ALTKESİM İKİ

Devlet Oluşumunda Reformasyonun Etkisi

Devlet oluşumu söz konusu olduğunda, ilk olarak *Tekerkliğin* kendini sağlamlaştırdığını ve Tekerkin Devlet gücü ile donatıldığını görürüz. Krallık gücünün ortaya çıkışının başlangıcını ve Devletin oluş süreci içindeki birliğini daha önce görmüştük. Bu aşamada henüz Orta Çağlardan kalıt alınan bütün bir özel yükümlülükler ve haklar kütiesi sürüyordu. Özel hakların Devlet erkinin kıpıları tarafından kazanılmış olan bu biçimi sonsuz önemdedir. Bunların doruğundaki olumlu öğe tek bir dışlayıcı ailenin hükmeden hanedan olarak varolması ve krallık ardışıklığının kalıtsal hakka göre, ve dahası doğum hakkına göre belirlenmesidir. Bu Devlete sarsılmaz bir özek verir. Almanya bir seçim imparatorluğu olduğu için bir devlet olamadı; aynı nedenle Polonya da bağımsız devletler arasından yitti. Devletin karar veren bir enson İstenci olmalıdır; ama eğer tek bir birey enson karar verici İstenç olacaksa,

dolaysız ve doğal yolda böyle olmalı, seçim, içgörü vb. yoluyla belirlenmemelidir. Giderek özgür Yunanlılar arasında bile bilici onları önemli olaylar durumunda bir karara belirleyen dışsal güçtü; burada ise bilici olan tüm özençten bağımsız birşey olarak *doğum*dur. Ama bir tekerkliğin en yüksek doruğunun bir aileye ait olması egemenliğin o ailenin özel mülkü olarak görünmesine yol açar. Böyle olarak, egemenlik bölünebilir olacaktır; ama bölünebilirlik Devlet Kavramı ile çeliştiği için, tekerkin ve ailenin hakları daha sağın olarak belirlenmelidir. Egemenlik bireysel egemene değil, ama bir meşrut [*Fideikommiß*] olarak aileye aittir; ve *Sınıfların* bunun üzerinde güvenceleri vardır, çünkü birliği gözetmeleri gerekir. Böylece prenslik mülkiyeti bundan böyle özel mülkiyet ya da yurtlukların, beylik topraklarının ve mahkemelerin özel bir iyeli olmaktan çıkar ve bir Devlet mülkiyeti ve Devlet sorunu olur.

Eşit ölçüde önemli ve bu nokta ile bağıntılı olan şey Kavrama göre Devlete ait olan ve özel mülkiyet ve özel yükümlülükler olmuş olan güçlerin, işlerin, ödevlerin ve hakların Devlet iyeliğine değişimidir. Feodal lordların ve baronların hakları kaldırıldı, ve bunlar Devlet konumları ile yetinmek zorunda kaldılar. Vasalların haklarının Devlet görevlerine bu dönüşümü değişik imparatorluklarda değişik yollarda oldu. Örneğin *Fransa*'da illerin valileri olan, böyle konumları hak olarak ileri sürebilen, ve Türk Paşaları gibi o illerin kavnaklarından yararlanarak askerler besleyebilen ve bunları çok kısa bir süre içinde Kralın karşısına sürebilen büyük Baronlar toprak mülkiyeti iyelerine ve saray soylularına indirgenirken, o Paşalıklar ise şimdi görevler olarak dağıtılabilen konumlar oldular; ya da soylular ordunun, hiç kuşkusuz Devletin ordusunun subaylarına, generallerine dönüştüler. Bu bağlamda *sürekli orduların* ortaya çıkmasının önemi büyüktür, çünkü tekerkliğe bağımsız bir güç verirler ve özeğin uyruk bireylerin başkaldırmalarına karşı sağlamlaştırılması için olduğu gibi Devletin dışa karşı savunulması için de eşit ölçüde zorunludurlar. Vergiler hiç kuşkusuz henüz evrensel bir karakter taşımıyor, sınırsız bir türlülük gösteren gelirlerden, kiralardan ve gümrüklerden elde ediliyor, ve bunların dışında Sınıflardan parasal destek ve katkılar alınıyordu — ki karşılık olarak, şimdi Macaristan'da olduğu gibi, onlara bir yakınma hakkı tanınıyordu. — *Ispanya*'da şövalye tini çok güzel ve soylu bir şekil taşımıştı. Bu şövalye tini, bu şövalye büyüklüğü eylemsiz bir onur duygusuna indirgendi ve *Ispanyol Grandezzası* adıyla bilinir oldu. Bu *'Grande*'ler bundan böyle kendileri için asker toplayamıyorlardı ve orduların komutasının da dışına çekildiler; güçten yoksun olarak, boş bir onur sanı ile özel kişiler olmakla yetinmek zorunda kaldılar. Ama İspanya'da kraliyet gücünü sağlamlaştırmanın aracı *Engizisyon* oldu. Kendilerini gizleyen Yahudileri, ve ayrıca Berberileri ve heretikleri kovuşturmak üzere kurulmuş olan Engizisyon çok geçmeden devletin düşmanlarına karşı dönerek politik bir karakter kazandı. Böylece Kralın despotik gücünü daha da arttırdı, giderek

piskoposların ve başpiskoposların bile üzerindeydi ve onları mahkemesinin önüne çıkarabiliyordu. En olağan cezalardan biri olarak sık sık uygulanan mülklere el koyma cezası Devlet hazinesinin varsıllaşmasını sağladı. Dahası, Engizisyon henüz salt bir kuşku mahkemesi idi; dinadamlarına karşı korkutucu bir güç uygularken, ulusal gururda kendine özgü bir destek buldu. Çünkü her İspanyol Hıristiyan kökenli görülmeyi istiyordu, ve bu gurur Engizisyonun görüşleri ve yönü ile iyi uyuşuyordu. Ispanyol tekerkliğinin tekil illeri, örneğin Aragon, henüz birçok bireysel hakkı ve ayrıcalığı sürdürüyordu; ama II. Philipp'ten başlayarak İspanyol Kralları bunları bütünüyle bastırdılar.

Aristokrasinin tekil imparatorluklarda bastırılmasını daha yakından izlemek bizi konudan çok uzaklaştıracaktır. Burada başlica amaç, daha önce belirtildiği gibi, feodal lordların özel haklarının daraltılması ve egemenlik haklarının Devlete karşı ödevlere dönüştürülmesiydi. Bu Krallar için ve Halk için ortaklaşa bir çıkardı. Güçlü baronlar genel olarak özgürlükten yana bir orta terim oluşturuyor göründüler; ama aslında yalnızca kraliyet gücüne karşı ve yurttaşlara karşı kendi ayrıcalıklarını savundular. İngiltere'nin baronları Kraldan zorla *Magna Charta*'yı aldılar; ama yurttaşlar onun yoluyla hiçbirşey kazanmayıp önceki durumlarında kaldılar. Polonyalıların Özgürlüğü de benzer olarak baronların Tekerke karşı özgürlüğünden daha ötesi demek değildi ve böylelikle ulus saltık kölelik durumuna düşürüldü. Ne zaman Özgürlükten söz edilse, sözü edilen şeyin aslında özel çıkarlar olup olmadığına dikkat etmeliyiz. Çünkü gerçi soylular egemen güçten yoksun bırakılmış olsalar da, halk henüz kölelik, serflik ve soyluların mahkemeleri yoluyla eziliyordu, ve bir yandan özel mülkiyete yeteneksiz olarak görülürken, öte yandan feodal hizmet yükü altında duruyor ve kendi mallarını özgürce satamıyordu. Bu durumdan kurtuluş, bu en yüksek çıkar uyrukların kendilerini olduğu gibi Devleti de ilgilendiriyordu, çünkü kurtuluşun yurttaşlar olarak onlar için anlamı şimdi edimsel olarak da özgür bireyler olmaları, ve Evrensel için yapılacak olanın olumsallıklara göre değil, ama türeli bir yolda belirlenmesi demekti. İyelik aristokrasisi bu iyelikte ikisine de, bireye olduğu gibi Devlet gücüne de karşıdır. Ama aristokrasinin kendi konumunu doldurması, tahtın desteği olması gerekir; Devlet için ve Evrensel için çalışıp çabalamalı ve aynı zamanda yurttaşların özgürlüğünü desteklemelidir. *Kendi içinde Ussal ve Evrensel olanı bilmeyi ve etkinleştirmeyi üstlenmesi tam olarak orta terimin ayrıcalığıdır; ve Evrenselin bu bilgisinin ve bu işinin pozitif kişisel hakkın yerini alması gerekir.* Pozitif orta terimin Devletin Başına bu boyuneğişinin şimdi yerine getirilmiş olmasına karşın, böylelikle kullar henüz özgürleşmiş olmadılar. Bu ancak daha sonra, kendinde ve kendi için Hakkın düşüncesi ortaya çıkınca oldu. O zaman uluslar tarafından desteklenen Krallar haksızlık kastını yendiler; ama baronların desteğini aldıkları yerde, ya da baronların özgürlüklerini krallara karşı ileri sür-

dükleri yerde, pozitif haklar ya da daha doğrusu haksızlıklar sürdü. — Şimdi özsel [önemde bir olgu] olarak bir *Devletler dizgesi* ve Devletlerin karşılıklı bir *ilişkisi* de ortaya çıktı. Bunlar çeşitli savaşlara karıştılar: Devletlerini güçlendirmiş olan Krallar şimdi her tür istemi ileri sürerek dışa doğru döndüler. Savaşların erekleri ve asıl ilgileri bundan böyle yalnızca fetihtir. Özellikle *İtalya* böyle bir fetih için hedef oldu ve Fransızların, İspanyolların ve daha sonra ayrıca Avusturyalıların yağma alanı olmak zorunda kaldı. Saltık tekilleşme ve dağılma genel olarak antik çağda olduğu gibi modern zamanlarda da İtalya'nın halklarının değişmeyen temel karakteridir. Bireyselliğin dikbaşlılığı Roma egemenliği altında zor yoluyla birlik altında tutuldu; ama bu bağ kopar kopmaz kökensel karakter hemen ortaya çıktı. İtalyanlar daha sonraki zamanlarda bir bakıma bu karakterde bir birlik bularak her türden suça yatkın ölçüsüz bir bencilliğin üstesinden geldiler ve Güzel Sanatlar için ince beğenilerini geliştirdiler; böylece kültürleri, bencilliklerinin yumuşatılması ancak Güzellik aşamasına ulaştı, Ussallığa, Düşüncenin daha yüksek birliğine değil. Bu nedenle, şiirde ve şarkıda bile İtalyan doğası bizimkinden başkadır. İtalyan karakteri bir doğaçlama dehasıdır, ruhlarını Sanatta ve onun esrimeli hazzında ortaya dökerler. Böyle sanatsal doğallık için Devlet olumsal bir sorun olmak zorundadır. — Öte yandan Almanya'nın savaşları da onun kendisi için özellikle onur verici olmadılar; Burgundia, Lothringen, Elsaß ve daha başka yerlerin elinden alınmasına izin verdi. Devlet güçleri arasındaki bu savaşlardan ortak çıkarlar doğdu: Bu ortak noktanın ereği tikelliği sağlamlaştırmak, tikel Devletleri bağımsızlıkları içinde sürdürmek oldu — *politik denge*. Bunun zemini tikel Devletleri fetihlere karşı savunma gibi çok reel bir belirlenimdi. Tekil Devletleri güçlülerin zorbalığına karşı korumanın, güç dengesini sürdürmenin aracı olarak Devletlerin birliği şimdi daha önceki evrensel ereğin, özeği Papalık olan Hıristiyanlığın yerini aldı. Bu yeni ereğe zorunlu olarak diplomatik bir ilişki eşlik etti ve böylece Devletler dizgesinin en uzak üyeleri bile herhangi birinin başına geleni onunla birlikte duyumsar oldu. Diplomatik politika en yüksek incelik noktasına İtalya'da ulaştı ve oradan Avrupa'ya aktarıldı. Birçok prens ardarda Avrupa dengesini zayıflatıyor göründü. Devletlerin bu bileşiminin tam başlangıcında, *V. Karl* evrensel bir tekerklik uğruna çabalıyordu; çünkü Alman İmparatoru ve aynı zamanda İspanya Kralıydı; Hollanda ve İtalya ona aitti, ve Amerika'nın bütün varsıllığı onun kasalarına akıyordu. Tıpkı özel bir iyelik durumundaki olumsallıklar gibi, sağgörünün en talihli bileşimleri yoluyla ve başka şeyler arasında bir de evlilik yoluyla toparlanmış ama gerçek bir iç bağdan yoksun kalmış bu olağanüstü güç ile gene de Fransa'ya karşı, giderek Alman prenslere karşı bile bir üstünlük kazanamadı; aslında Saksonyalı Moritz tarafından barışa zorlandı. Bütün yaşamı böylece imparatorluğunun her yerinde patlak veren karışıklıkları bastırmak ve dış savaşları sürdürmekle

geçti. — Avrupa *XIV. Louis*'nin benzer bir üstünlüğünün gözdağı altına düştü. Krallığındaki büyük soyluların Richelieu ve daha sonra Mazarin tarafından güçsüzleştirilmesi yoluyla sınırsız egemen oldu; bunun dışında, Fransa da Avrupa'nın geri kalanının önünde giden kültürü yoluyla tinsel üstünlüğünün bilincini taşıyordu. Louis'nin istemleri V. Karl'ınkiler gibi gücünün yaygınlığı üzerine olmaktan çok halkının o zamanlar Fransız dili ile evrensel olarak tanınan ve hayranlık duyulan kültürü üzerine dayanıyor, böylece hiç kuşkusuz V. Karl'ın istemlerinden daha çok aklanıyorlardı. Ama nasıl daha önce II. Philipp'in büyük savaş gücü Hollandalıların direnişine çarparak parçalandıysa, Louis'nin tutkulu tasarları da aynı yiğit halk tarafından boşa çıkarıldı. — *XII. Karl* da tehlike gözdağı veren aşırı bir kişilik olarak görünüyordu; ama bütün tutkusu serüvenci bir doğadaydı ve iç güç tarafından daha az destekleniyordu. Tüm bu fırtınalar ortasında uluslar bireyselliklerini ve bağımsızlıklarını ileri sürmeyi başardılar.

Avrupa Devletlerinin dışa doğru ortak bir çıkarları *Türklere karşı*, Avrupa'yı Doğudan basma gözdağını veren bu korkutucu güç karşısındaki çıkarlarıydı. O günün Türkleri güçleri fetih üzerine dayanan, bu yüzden sürekli savaşlar sürdüren ve yalnızca geçici bir ateşkesi kabul eden henüz sağlıklı ve dinç bir ulustu. Ele geçirilen ülkeler, tıpkı Franklar durumunda olduğu gibi, savaşçılar arasında kalıt bırakılamayan kişisel iyelikler olarak paylaştırılıyordu; daha sonraki zamanlarda kalıtsal ardışıklık kabul edilmiş olsa da, ulusun gücü kırılmıştı. Osmanlı kuvvetinin çiçeği, *Yeniçeriler*, Avrupa için bir yılgıydı. Bu güç güzel ve kuvvetli Hıristiyan çocuklardan oluşturulurdu; bunlar başlıca Yunanlı uyruklar arasından yıllık askere almalar yoluyla toplanır, sıkı bir İslam terbiyesi görür, ve daha küçüklüklerinde silah kullanmayı öğrenirlerdi. Ana ve babaları olmayan, kız ya da erkek kardeşleri olmayan, karıları olmayan bu savaşçılar, tıpkı keşişler gibi, bütünüyle bağımsız ve korkutucu bir orduydular. Doğudaki Avrupa güçleri, Avusturya, Macaristan, Venedik ve Polonya, Türklere toplu olarak karşı çıkmak zorunda kaldılar. Lepanto çarpışması İtalya'yı, belki de bütün Avrupa'yı barbarların istilasından kurtardı.

Protestan Kilisenin politik bir varoluş uğruna giriştiği *savaş* Reformasyonun bir sonucu olarak önemlidir. Protestan Kilise, giderek dolaysızca ortaya çıktığında bile, dünyasal olana öylesine sıkı sarıldı ki, dünyasal sorunlarda karışıklıklara ve politik iyelik üzerine politik çatışmalara yol açması kaçınılmaz oldu. Katolik prenslerin uyrukları Protestan olurlar, Kilise mülkü üzerinde haklar kazanır ve ileri sürerler, iyeliğin doğasını değiştirirler ve kendilerini ücretler getiren Kült eylemlerinden (*jura stolae*) geri çekerler. Dahası, Katolik bir hükümet Kilise için *brachium seculare* olmak zorundadır; örneğin Engizisyon hiçbir zaman bir insanı ölümle cezalandırmaz, ama bir bakıma bir tür jüri gibi yalnızca heretik olduğunu bildirirdi; ceza daha sonra yurttaşlık yasalarına göre verilirdi.

Yine, geçit törenlerinde ve şenliklerde, *Host*un sokaklarda taşınması, manastırlardan çekilmeler vb. yoluyla sayısız tatsızlık ve rahatsızlık doğardı; ya da, bir Köln başpiskoposu başpiskoposluğunu kendisi ve ailesi için dünyasal bir prensliğe çevirmek isteyince heyecan daha da yükselirdi. Önceki Kilise mülklerinin heretiklerin elinden alınması itiraf dinleyici papazlar tarafından Katolik prensler açısından bir duyunç sorununa çevrilirdi. Gene de Almanya'da durum imparatorluğun eski feodal bölgelerinin prensliklere dönmüş olması ölçüsünde Protestanlıktan yana kazançlıydı. Oysa Avusturya gibi ülkelerde prensler Protestanlara ilgisiz, giderek düşmandılar; ve Fransa'da Protestanlar dinsel etkinliklerini yerine getirmek için güvenliği ancak kalelerde bulabiliyorlardı. — Protestanların varoluşu savaş olmadan güvenlik altına alınamadı, çünkü sorun yalnızca genel olarak duyunç sorunu değil, ama Kilisenin haklarına karşın el koyulan ve geri verilmeleri istenen politik ve özel iyelikler sorunuydu. Ortaya çıkan güvensizlik saltıktı, çünkü temelde dinsel duyuncun güvensizliği yatıyordu. Protestan prensler ve kentler o zaman zayıf bir birlik kurdular; ama yaptıkları savunma daha da zayıf oldu. Yenilmelerinden sonra, Saksonya Seçmen Prensi Moritz bütünüyle beklenmedik ve serüvenci bir vuruşla kendisi ikircimli olan ve nefretin bütün derinliğini olduğu gibi bırakan bir barış elde etti. Sorunu en başından yine savaşarak çözmek zorunlu oldu. Bu *Otuz Yıl Savaşlarında* yerine getirildi; o sırada ilkin Danimarka ve daha sonra İsveç özgürlük davasını üstlendiler. Danimarka çok geçmeden savaş alanından çekilmek zorunda kalırken, İsveç ise, Kuzeyin ünlü kahramanı Gustav Adolf altında, Almanya'nın Protestan imparatorluk kentlerinden yardım almaksızın Katoliklerin çok büyük güçleri ile kendi başına savaşmaya başlayacak kadar parlak bir rol oynadı. Birkaçı dışında Avrupa'nın tüm güçleri şimdi Almanya'nın üzerine atıldılar, kendisinden doğdukları kaynağa döner gibi geriye ona doğru aktılar, ve bundan böyle dinsel alana girmiş olan İçselhğin hakkı ve içsel bölünmüşlüğün hakkı birbirleri ile orada savaştılar. Kavga bir İdea, düşünce olarak bir ilke kazanılmadan tüm yanların tükenmesiyle, tüm kuvvetleri yokoluşa götüren evrensel bir yıkımla sona erdi, ve yanlar dış güç zemininde bütünüyle kendi yollarında kalmaya ve varlıklarını sürdürmeye bırakıldılar. Sonuç salt *politik* bir doğadaydı. —

İngiltere'de de Protestan Kilisenin savaş yoluyla kurulması zorunluydu; kavga krallara karşı verildi, çünkü bunlar saltık özenç ilkesini doğruladığını buldukları Katolik dinine gizli bir bağlılık duyuyorlardı. Kralların yalnızca Tanrıya (e.d. İtiraf Babasına) karşı sorumlu olmaları demek olan saltık gücün ileri sürülmesine karşı, fanatikleşmiş halk ayağa kalktı ve Katolik dışsalhk ile karşıtlık içinde Püritanizmde İçselliğin doruğuna erişti — Püritanizm ki, nesnel bir dünyada geliştiğinde kendini bir yandan fanatik bir yükseliş olarak, öte yandan yalnızca gülünç olarak gösterdi. Bu fanatikler de, tıpkı Münster'dekiler gibi,

Devletin dolaysızca Tanrı korkusundan yönetilmesini istiyorlar, eşit ölçüde fanatikleşmiş askerler savaş alanında davaları uğruna dua ederek döğüşüyorlardı. Ama askeri bir önder şimdi gücü ve böylelikle yönetimi ellerine almıştı; çünkü Devlette yönetim olmalıdır, ve Cromwell yönetmenin ne olduğunu biliyordu. Böylece kendini egemen yaptı ve o dua eden Parlamentoyu dağıttı. Gene de ölümü ile birlikte Tüzesi de yitti ve eski hanedan yeniden erki ele geçirdi. Belirtmek gerek ki, hükümetin *güvenliği* için prenslere Katolik dininin desteğinin salık verilmesi olgusu özellikle Engizisyon hükümet ile bağlanırsa açıklık kazanır, çünkü hükümet Engizisyonu bir silah olarak kullanır. Ama böyle bir güvenlik kölece bir dinsel boyuneğme üzerine dayanır ve ancak devlet anayasası ve tüm devlet tüzesi henüz pozitif iyelik üzerine dayanıyorsa söz konusudur; ama eğer anayasa ve yasalar gerçekten ilksiz sonsuz Hak üzerine kurulacaklarsa, o zaman güvenlik yalnızca Protestan dininde bulunacaktır ki, bunun ilkesinde Ussallığın öznel Özgürlüğü de gelişimine ulaşır. İspanyol egemenliğine bağlı Katolik ilkeye karşı özellikle *Hollandalılar* güçlü bir savaş verdiler. Belçika henüz Katolik dinine bağlı ve İspanyol egemenliği altındayken, buna karşı daha kuzeydeki Hollanda onu ezenlere karşı gücünü kahramanca ileri sürdü. İşleyimci sınıf, loncalar ve atıcı birlikleri milis kuvvetleri oluşturdular ve yiğitçe savaşarak o günlerin ünlü İspanyol piyadesini yendiler. Tıpkı İsviçre'nin köylülerinin Avusturya şövalyelerine karşı direnmiş olmaları gibi, burada da işleyimci kentler disiplinli askerler karşısında başarılı oldular. Bu arada Hollanda'nın kıyı kentleri filolar donattılar ve İspanyolları tüm varsıllıklarının kaynağı olan kolonilerinin bir bölümünden yoksun bıraktılar. Hollanda Protestan ilke yoluyla bağımsızlığına ulaşırken, *Polonya* ise Katoliklikten ayrılmayı isteyenlere karşı o ilkeyi bastırdığı için bağımsızlığını yitirdi.

Westfalen Barışı yoluyla Protestan Kilise bağımsız bir Kilise olarak tanındı; sonuç Katolik Kilise için hiç kuşkusuz sınırsız ölçüde utandırıcı ve küçük düşürücüydü. Bu barış sık sık Almanya'nın *palladium*u olarak görülmüş, çünkü Almanya'nın politik anayasasını belirlemiştir. Ama bu anayasa gerçekte Almanya'nın dağılmış olduğu ülkelerin özel haklarının bir doğrulanışıydı. Bir Devletin ereğine ilişkin hiçbir düşünce, hiçbir tasarım kapsamaz. Eğer Alman özgürlüğü üzerinde kafalarda egemen olan tasarımı anlamayı istiyorsak, '*Hyppolytus a lapide*'ı (barış anlaşmasının yapılmasından önce yazılmış ve İmparatorluğun durumu üzerinde büyük etkisi olmuş bir kitap) okumamız gerekir. Bu barışta eksiksiz bir tikellik amacından ve tüm ilişkilerin özel hak ilkesine göre belirlenmesinden söz edilir; bu bir *anayasal anarşidir* ki, bugüne dek dünyada böyle birşey görülmüş değildir; çünkü bir imparatorluğun Bir olması, bir Bütün olması, bir Devlet olması gerekirken, gene de onda tüm ilişkiler özel hak ilkesine göre öyle bir yolda belirlenmiştir ki, bölümlerin kendileri için çıkarları Bütünün çıkarına karşı işleyecek, Bü-

tünün istencinin gerektirdiği ve giderek yasal olarak belirlenen, en çiğnenemez yolda korunan ve güvence altına alınan şeyler bir yana atılacaktır. Bu anlaşmadan hemen sonra *Alman Imparatorluğunun* başka devletler karşısında nasıl bir devlet olduğu görüldü; Türklere karşı küçük düşürücü savaşlar yaptı ve Viyana'nın onlardan Polonyalılar tarafından kurtarılması gerekti. Daha da küçük düşürücü olan şey Almanya'nın savunma duvarları olan özgür kentleri, serpilmekte olan illeri tam olarak barış zamanında ele geçiren ve onları hiç çaba göstermeden elinde tutan Fransa ile ilişkileri oldu.

Bir Imparatorluk olarak Almanya'nın tam olarak sonunu getiren bu anayasa başhca *Richelieus*'un işiydi. Bir Roman Kardinali olmasına karşın, Richelius yardımlarıyla Almanya'da din özgürlüğünü kurtardı. Gözetimini üstlendiği Devlet için en iyisini yapma amacıyla, onun düşmanları durumunda yaptıklarının tam tersini yaptı; çünkü İmparatorluğun çeşitli bölümlerinin bağımsızlığını temellendirerek ve bu arada kendi ülkesinde Protestan partinin bağımsızlığını bastırarak düşmanları politik olarak güçsüzleştirdi; bu yüzden yazgısı birçok büyük devlet adamınınki gibi oldu ve kendi yurttaşları tarafından kınanırken, düşmanları ise onun kendilerini yıkıma uğratan işlerini isteklerinin, haklarının ve özgürlüklerinin en kutsal hedefi olarak gördüler.

Savaşımın sonucu böylece ilişkileri pozitif devlet tüzesine ya da özel tüzeye göre belirlenen politik Devletler olarak dinsel partilerin şiddet yoluyla kazanılan ve bundan böyle politik olarak temellendirilen bir arada varoluşları oldu.

Ama Protestan Kilise politik güvencesini ona bağlı olan devletlerden birinin kendini bağımsız bir Avrupa gücü düzeyine yükseltmesinde tamamladı. Protestanlık ile birlikte yeniden doğmak zorunda olan bu güç *Prusya*'dır ki, on yedinci yüzyılın sonunda ortaya çıktı ve temellendirilişini olmasa da sağlamlaşurılmasını ve güvenliğini kazanmasını Büyük Friedrich'te buldu, ve bu sürecin kavgası Yedi Yıl Savaşlarında verildi. II. Friedrich gücünün bağımsızlığını hemen hemen tüm Avrupa'ya, onun başhca güçlerinin birliğine karşı direnerek tanıtladı. Kendini Protestanlığın kahramanı olarak gösterdi — ama Gustav Adolf gibi yalnızca kişisel olarak değil, bir Devlet gücünün Kralı olarak. Yedi Yıl Savaşının kendinde hiç kuşkusuz bir din savaşı olmamasına karşın, belirleyici sonucunda öyleydi — askerlerin olduğu gibi egemenlerin duygusal yatkınlıklarında da. Papa Mareşal Daun'un kılıcını kutsadı; bağlaşık güçlerin asıl hedefi Protestan Kilisenin koruyucusu olarak Prusya'yı ezmekti. Öte yandan, Büyük Friedrich yalnızca Prusya'yı Protestan güç olarak Avrupa'nın büyük devlet güçleri arasına kabul ettirmekle kalmadı, ama bir filozof Kral olarak da tanındı — modern zamanlarda bütünüyle kendine özgü ve benzersiz bir olay. Saltıkçıhk ilkesinden yana çıkan ve kendileri usta tanrıbilimciler olan İngiliz Kralları olmuştu; buna karşı Friedrich Protestan ilkeyi dünyasal yanında kavradı; ve

dinsel çatışmalara iyi gözle bakmamasına ve şu ya da bu görüşten yana karar vermemesine karşın, Evrensellık bilincini taşıyordu ki, Tinin en son derinliği ve Düşüncenin kendi kendisinin bilincindeki gücü odur.

ALTKESİM ÜÇ

Aydınlanma ve Devrim

Protestan dininde İçsellik ilkesi dinsel kurtuluş ve kendi içinde doyum ile birlikte ortaya çıktı ve bununla Kötülük olarak İçselliğe ve dünyasalın gücüne inanç da bağlıydı. Katolik Kilisede de Jesuitlerin Kasuistiği sayısız araştırma getirmişti ve bunlar bir zamanlar skolastik tanrıbilimde İstencin içsel yanı ve güdüleri üzerine yapılan araştırmalar kadar ayrıntılı ve inceydiler. Kötüyü İyiye ve İyiyi Kötüye çevirerek tüm tikelleri sallantılı kılan bu diyalektikte en sonunda geriye İçselliğin kendi arı etkinliğinden, Tinin Soyutlamasından, *Düşünceden* başka birşey kalmadı. Düşünce herşeyi Evrensellik biçimi altında irdeler ve bu yolla Evrenselin etkinliği ve üretimidir. O eski skolastik tanrıbilimde asıl içerik, Kilisenin öğretisi bir Öte-Yan olarak kaldı; Protestan tanrıbilimde de Tinin bir Öte-Yan ile bağıntısı kaldı; çünkü bir yanda kişinin kendi İstenci, İnsanın Tini, Benin kendisi, öte yanda Tanrının Kayrası, Kutsal Tin, ve böylece Kötülükte Şeytan duruyordu. Ama düşüncede 'Kendi' kendisinin önünde bulunur, içeriği, nesneleri benzer olarak onun için saltık olarak bulunan şeylerdir; çünkü düşünürken nesneyi Evrenselliğe yükseltmeliyimdir. Bu tam olarak saltık Özgürlüktür, çünkü arı Ben, tıpkı arı Işık gibi, tam olarak kendi kendisi iledir; öyleyse onun için ondan ayrı olan, ister duyusal ister tinsel olsun, bundan böyle korkutucu değildir, çünkü onda kendi içinde özgürdür ve onun karşısında özgürce durabilir. Kılgısal ilgi nesneleri kullanır, onları tüketir; kuramsal ilgi onları kendilerinde ondan ayrı birşey olmadıklarının güveni içinde irdeler. — Öyleyse, İçselliğin son doruğu Düşüncedir. İnsan düşünmüyorsa özgür değildir, çünkü o zaman başkası ile ilişkidedir. Bu kavrayış, başkasına en iç öz-pekinlik ile bu sarılış dolaysızca uzlaşmayı kapsar; düşüncenin başkası ile birliği *kendinde* varolan birşeydir, çünkü Us bilincin olduğu gibi dışsal olanın ve doğal olanın da tözsel temelidir. Böylece düşüncenin karşısında duran bundan böyle bir öte-yan değildir, bir başka tözsel doğada değildir.

Düşünce şimdi Tinin ulaştığı basamaktır. Uzlaşmayı bütün bir arı özselliği içinde kapsar, çünkü dışsal olana onun kendi içinde Özne ile aynı Usu taşıması istemi ile gider. Tin Doğanın, Dünyanın da kendinde bir Us taşıması gerektiğini bilir, çünkü Tanrı onu ussal olarak yaratmıştır. Şimdi varolan dünyayı irdelemek ve tanıyabilmek için evrensel bir ilgi doğar. Doğada Evrensel görüngülerine indirgenmiş olarak, türler, cinsler, kuvvet, yerçekimi vb. olarak bulunur. Böylece *Deneyim* Dünya-

nın Bilimi olmuştur, çünkü Deneyim bir yandan algıdır, ama öte yandan Yasanın, İçin, Kuvvetin ortaya çıkarılışıdır, çünkü varolanın geriye yalınlığına dek götürülüşüdür. — Düşüncenin bilinci düşüncenin herşeyi sallantılı kılan o sofistliğinden ilkin Descartes tarafından çekilip çıkarıldı. Nasıl *Tinin* ilkesi arı Germanik uluslarda ortaya çıktıysa, yukarıda verilen iç bölünmüşlük ilkesi ile bağlı olan soyutlama da ilk kez Romanik uluslar tarafından kavrandı. Deneysel bilim buna göre Protestan İngiltere ile birlikte onlarda, özellikle İtalyanlar arasında hızla yayıldı. İnsanlara sanki Tanrı ilk kez şimdi güneşi, ayı, yıldızları, bitkileri ve hayvanları yaratmış gibi, sanki Yasalar ilk kez şimdi belirlenmiş gibi göründü; çünkü insanlar ilk kez şimdi Uslarını o Usta yeniden tanırken onlara bir ilgi duymaya başladılar. İnsanın gözleri *açıldı*, duyuları uyarıldı, düşüncesi etkin ve açıklayıcı oldu. Doğa Yasaları ile insan çağın canavarca boşinançlarının olduğu gibi yalnızca büyü tarafından yenilebilecek yabancı güçlere ilişkin tüm tasarımlarının da karşısına çıktı. Benzer olarak insanlar, Protestanlardan daha az olmamak üzere Katolikler de, her yerde Kilisenin Yüksek Olanı onunla bağlamak istediği dışsal şeyin yalnızca dışsal, *Host*un yalnızca *hamur*, kalıntıların yalnızca *kemikler* olduğunu söylediler. Yetke üzerine inanca karşı Öznenin kendisinin efendisi olduğu ileri sürüldü, ve Doğa Yasaları dışsal olanı dışsal olanla birleştiren biricik bağ olarak kabul edildi. Böylece tüm tansıklar çürütüldü; çünkü Doğa tanınan ve bilinen Yasaların bir dizgesidir, insan onda kendi evindedir, ve ancak insanın onda kendini evinde bulduğu şey geçerlidir; insan Doğanın bilgisi yoluyla özgürdür. Düşünce kendini tinsel yana karşı da yöneltti: Hak ve Törellik insanın İstencinin şimdide bulunan zemini üzerine temellenmiş olarak görüldüler, çünkü daha önce yalnızca Tanrının buyruğu olarak, dışarıdan dayatılı olarak, Eski ve Yeni Ahitlerde yazılı olarak, ya da eski parşömenler üzerine yazılı tikel haklar biçiminde, ayrıcalıklar olarak ya da antlaşmalarda bulunuyorlardı. Ulusların birbirlerine karşı Hakları olarak, uluslararası Türe olarak geçerli savdıkları şey görgül olarak gözlemden çıkarıldı (Grotius'un yaptığı gibi); daha sonra varolan yurttaşlık hakları gibi politik hakların da kaynağı (Cicero'nun tarzında) insanların Doğa tarafından yüreklerine yerleştirilen itkilerinde görüldü — örneğin toplumsal içgüdü, sonra yurttaşın Kişi ve Mülkiyet güvenliği ilkesi, evrensel en iyi ilkesi ve Devletin ussallığı gibi. Bu ilkelerden çıkarak bir yandan despotik olarak özel haklar çiğnendi, ama öte yandan bu yolla böyle evrensel devlet erekleri pozitif olana karşı işlerlik kazandılar. II. Friedrich edimsel *devlet çıkarlarına* evrenselliklerini ve en yüksek aklanmalarını kazandıran yeni çığırın onunla edimsellik kazandığı egemen olarak adlandırılabilir. II. Friedrich özellikle Devletin evrensel ereğini düşünce yoluyla kavramış olmakla ve egemenler arasında Devletin Evrenseline sıkı sıkıya sarılan ve Tikeli eğer Devletin Evrenseli karşıt ise bundan böyle geçerli saymayan ilk egemen olmakla öne çıkar. Ölümsüz yapıtı

ülke için bir yasa kitabı, Prusya ortak tüzesidir. Nasıl bir aile babası evdekilerin ve ona bağlı olanların iyiliği için çalışıp çabalayarak onlara bakar ve onları yönetirse, Friedrich de öyle yaptı ve bunun benzersiz bir örneğini verdi.

Bu böyle varolan bilinç üzerine dayalı evrensel belirlenimlere, Doğa Yasalarına ve Doğru ve İyi olanın içeriğine *Us* adı verilmiştir. Bu yasaların geçerli sayılması Aydınlanmadır. Aydınlanma Fransa'dan Almanya'ya geçti, ve orada yeni bir tasarımlar dünyası doğdu. Dinsel inancın tüm yetkesine karşı, tüzenin, özellikle Devlet tüzesinin pozitif yasalarının tüm yetkesine karşı şimdi saltık ölçüt içerik üzerine Tinin kendisinin özgürce üretilen içgörüsü oldu. Luther tinsel Özgürlüğü ve somut Uzlaşmayı kazanmış, insanın ilksiz-sonsuz belirleniminin onun kendi içinde ortaya koyulması gerektiğini başarılı olarak saptamıştı. Ama onda yer alması gerekenin *içeriğini* ve hangi gerçekliğin onda dirimli olması gerektiğini Luther verili birşey olarak, din yoluyla bildirili birşey olarak kabul etmişti. Şimdi bu içeriğin onun hakkında içsel bir kanı taşıyabileceğim varolan bir içerik olması gerektiği, ve herşeyin geride bu iç zemin üzerine dayandırılması gerektiği ilkesi saptanmıştır.

Bu düşünce ilkesi ilk olarak evrenselliği içinde henüz soyut olarak ortaya çıkar ve çelişki ve özdeşlik ilkesi üzerine dayanır. İçerik böylece sonlu olarak koyulur, ve Aydınlanma kurgul herşeyi insansal ve tanrısal şeylerden sürmüş ve yoketmiştir. Çoklu içeriğin valın belirlenimi içine, Evrensellik biçimine getirilmesinin sonsuz ölçüde önemli olmasına karşın, bu henüz soyut ilke ile dirimli Tin, somut Yürek doyum bulamaz.

Bu biçimsel olarak saltık ilke ile *Tarihin son basamağına, bizim dünyamıza, bizim günümüze* geliriz.

Dünyasallık varoluştaki Tinsel Krallık, kendini varoluşa getiren *İstencin* Krallığıdır. Duygu, duyusallık, itkiler de İç olanı olgusallaştırmanın yollarıdırlar, ama tekil olana geçerek; çünkü İstencin değişken içeriğidirler. Ama haklı ve törel olan şey özsel, kendinde varolan İstence, kendi içinde evrensel İstence aittir, ve Hak olanı bilebilmek için eğilim, itki, kösnü tikel şeyler olarak soyutlanmalıdır; öyleyse *kendinde İstencin* ne olduğu bilinmelidir. İyilikseverlik, yardımseverlik, toplumculluk itkileri itkiler olarak kalırlar ki, başka türden çeşitli itkiler onlara düşmandırlar. İstenç kendinde ne ise, bu tikelliklerin ve karşıtlıkların dışında o olmalıdır. Böylelikle İstenç olarak İstenç soyut kalır. İstenç ancak Başkasını, Dışsalı, Yabancıyı istemediği sürece özgürdür, çünkü o zaman bağımlıdır; tersine, İstenç ancak kendi kendisini, İstenci istediği sürece özgürdür. Saltık İstenç özgür olmayı istemektir. Kendini isteyen İstenç tüm hakkın ve tüm yükümlülüğün ve böylelikle tüm tüze yasalarının, ödev buyruklarının ve dayatılan yükümlülüklerin zeminidir. İstencin kendisinin Özgürlüğü, böyle olarak, tüm Hakkın ilkesi ve tözsel temelidir; kendisi saltıktır, kendinde ve kendi için bengi Hak, ve başka tikel hakların yanında en yüksek Haktır; giderek İnsanın onunla İnsan olduğu şeydir

ve öyleyse Tinin temel ilkesidir. — Ama en yakın soru şudur: İstenç belirliliğe nasıl gelir? Çünkü kendi kendisini isterken yalnızca kendisi ile özdeş bağınıdır; ama tikel olanı da ister, ve biliriz ki değişik ödevler ve haklar *vardır.* İstencin bir içeriği, bir belirliliği istenir; çünkü arı İstenç kendi için kendi nesnesi ve kendi içeriğidir ki, bir nesne, bir içerik değildir. Böylece genel olarak bu yalnızca *biçimsel* İstençtir. Ama kurgul olarak bu yalın İstençten Özgürlüğün belirlenimine, ve böylelikle haklara ve ödevlere nasıl ilerlendiğinin tartışması buraya ait değildir. Yalnızca şu belirtilebilir ki, aynı ilke kuramsal olarak Almanya'da Kant felsefesi yoluyla ortaya koyulmuştur. Çünkü ona göre özbilincin yalın birliği, Ben, çiğnenemez, saltık olarak bağımsız Özgürlüktür ve tüm evrensel belirlenimlerin, e.d. düşünce-belirlenimlerinin kaynağıdır — kuramsal Ustur; ve benzer olarak tüm kılgısal belirlenimler için en yüksek olan özgür ve arı İstenç olarak kılgısal Ustur; ve İstencin Usu tam olarak kendini arı Özgürlük içinde tutmak, tikel herşeyde yalnızca onu istemek, hakkı yalnızca hak uğruna, ödevi yalnızca ödev uğruna istemektir. Almanlar arasında bu görüş dingin kuram olarak kaldı; ama Fransızlar onu kılgısal olarak yerine getirmeyi istediler. — Öyleyse şimdi iki soru doğar: Niçin Özgürlük ilkesi biçimsel kaldı ve niçin Almanlar da değil ama yalnızca Fransızlar onu olgusallaştırmaya giriştiler?

Biçimsel ilke ile hiç kuşkusuz daha içerikli kategoriler bağlandı ve bunlardan başhcaları Toplum, ve Toplum için yararlı olandı; ama Toplumun ereğinin kendisi politiktir, Devletin ereği (bkz. *Droits de l'homme et du citoyen,* 1791), yani *doğal* Hakları saklama ereğidir; ama Doğal Hak Özgürlüktür, ve bunun daha öte belirlenimi yasa önünde hakların *Eşitliğidir.* Burada dolaysız bir bağlantı vardır, çünkü Eşitlik [*Gleicheit*] bir çokluktakilerin karşılaştırılması [*Vergleichung/'eşitleme'*] yoluyla vardır; ama bu çokluk ise insanlardır ki, temel belirlenimleri aynı şeydir, Özgürlüktür. Bu ilke biçimsel kalır, çünkü soyut düşünceden, Anlaktan doğmuştur ki, ilk olarak arı Usun özbilincidir, ve dolaysız olmakla soyuttur. Ondan henüz daha öte hiçbirşey gelişmiş değildir, çünkü henüz genel olarak Din ile, somut olarak saluk içerik ile karşıtlık içinde kalmayı sürdürür.

İkinci soruya, Niçin Fransızlar hemen kuramsaldan kılgısala geçerken buna karşı Almanlar kuramsal soyutlamada durup kaldılar sorusuna gelince, denebilir ki, Fransızlar heyecanlıdırlar (*ils ont la tête près du bonnet*); ama zemin daha derinde yatar. Çünkü Almanya'da felsefenin biçimsel ilkesinin karşısında duran somut ve edimsel dünyada Tinin gereksinimi içsel olarak doyurulmuş ve duyuncu dinginleşmiştir. Çünkü bir yandan *Protestan* dünyanın kendisi düşüncede özbilincin saltık doruğunun bilincine dek ilerlemişken, öte yandan Protestanlık *duygusal yatkınlıkta* törel ve tüzel edimsellik açısından huzurlu bir dinginlik içindedir — bir duygu ki, Din ile bir olarak, özel hak ile ve Devletin anayasası ile ilgili tüm tüzel içeriğin kaynağıdır. Almanya'da Aydınlan-

ma tanrıbilimin yanında dururken, Fransa'da hemen Kiliseye karşı bir yön tuttu. Almanya'da dünyasallık açısından daha şimdiden herşey Reformasyon yoluyla iyileşmiş, o zararlı bekarlık, yoksulluk ve aylaklık kurumları daha şimdiden ortadan kalkmıştı; Kilisenin ölü varsıllığı ve törel olana karşı hiçbir zorlama yoktu — ki erdemsizliğin kaynağı ve gerekçesi bunda yatıyordu; ne dinadamlarının gücünün dünyasal hak ile karışmasından doğan o dile gelmez haksızlıklar vardı, ne de kralların kutsanmış meşruluklarından doğan öteki haksızlık, e.d. prenslerin özenci — ki, böyle olarak, kutsanmış olanın özenci olduğu için, tanrısal ve kutsal olması gerekiyordu; tersine, istençleri ancak bilgece belirlenerek haklı olanı, türel olanı, ve Bütünün gönencinin istediği düzeye dek saygıya değer görülüyordu. Böylece Düşüncenin ilkesi daha şimdiden bu düzeye dek uzlaşmıştı; dahası, *Protestan dünya önceki belirtik Uzlaşmada Hakkın daha öte gelişimine doğru ilkenin bulunduğunun bilincini taşıyordu.*

Anlak düzleminin soyutlamacı bir yolda gelişmiş bilinci dini bir yana bırakabilir; oysa Din evrensel biçimdir ki, onda Gerçeklik soyut olmayan bilinç için vardır. Protestan dini iki tür duyunca izin vermez; ama Katolik dünyada kutsal olan bir yanda dururken, dine karşı, e.d. onun boşinancına ve onun gerçekliğine karşı soyutlama öte yanda durur. Bu biçimsel, bireysel istenç şimdi temel yapılır; Hak toplumda Yasanın istediğidir, ve Istenç *bireysel* istenç olarak vardır; öyleyse Devlet, birçok bireyin bir toplağı olarak, kendinde ve kendi için bir tözsel birlik ve kendinde ve kendi için Hakkın gerçekliği değildir — ki bireylerin İstençleri gerçek istenç olabilmek için, özgür İstenç olabilmek için kendilerini ona uygun kılmak zorundadırlar; tersine, şimdi istenç atomlarından başlangıç yapılır ve her bir istenç dolaysızca saltık olarak tasarımlanır.

Böylece Devlet için bir *düşünce ilkesi* bulundu ki, bundan böyle herhangi bir görüşe ait bir ilke değildi — örneğin toplumsal itki, mülkiyet güvenliği gereksinimi vb. gibi; ne de dindarlığa aitti, örneğin yönetici gücün tanrısal atanışı gibi; tersine, Pekinlik ilkesiydi ki, benim özbilincim ile özdeşliktir, ama Gerçeklik ilkesi değil, ki hiç kuşkusuz ondan ayırdedilmesi gerekir. Bu İç olan üzerine ve Özgürlük üzerine çok büyük bir buluştur. Tinsel olanın bilinci şimdi özsel olarak temeldir ve *Felsefe* bu yolla egemen olmuştur. Denmiştir ki, *Fransız Devrimi* Felsefe tarafından başlatılmıştır; ve Felsefeye *Dünya Bilgeliği* denmesi nedensiz değildir, çünkü yalnızca arı özsellik olarak kendinde ve kendi için Gerçeklik değil, ama ayrıca dünyasallıkta dirimli olduğu sürece Gerçekliktir. Öyleyse Devrimin ilk uyarısını Felsefeden aldığı söylendiği zaman buna karşı çıkmamalıyız. Ama bu Felsefe ilkin henüz soyut Düşüncedir, saltık Gerçekliğin somut kavranışı değil — ki aralarında ölçüsüz bir ayrım vardır.

İstencin Özgürlüğü ilkesi öyleyse kendini yürürlükteki Tüzeye karşı geçerli kılmıştır. Fransız Devriminden önce soyluların gücü hiç kuşku-

suz Richelieu tarafından bastırılmış ve ayrıcalıkları ortadan kaldırılmıştı; ama dinadamları sınıfı gibi onlar da alt sınıflara karşı tüm haklarını saklı tutuyorlardı. O günlerin Fransasmda bütün durum tüm Düşünceyi ve Usu çiğneyen karışık bir ayrıcalıklar kütlesi idi; tam bir saçmalık durumu ki, aynı zamanda törelerin, Tinin en büyük yozlaşması ile bağlıydı — bir Haksızlık imparatorluğu ki, ne olduğunun bilincinin doğması ile utanmasız bir Haksızlık düzeni olur. Halka yüklenen korkutucu ve katı baskı, hükümetin Saraya lüks ve savurganlık gereçleri sağlamadaki sıkıntıları hoşnutsuzluk için ilk dürtüyü verdi. Yeni Tin etkinliğini başlattı; baskı insanları araştırmaya yöneltti. Zorla halkın terinden elde edilen gelirin Devlet erekleri için harcanmadığı, tersine en anlamsız yollarda har vurup harman savrulduğu görüldü. Bütün Devlet dizgesi bir türesizhk kütlesi olarak göründü. Değişim zorunlu olarak şiddete dayalıydı, çünkü dönüşüm hükümet tarafından üstlenilmedi. Ama hükümet tarafından üstlenilmemesinin nedeni sarayın, dinadamlarının, soyluluğun ve parlamentonun kendilerinin iye oldukları ayrıcalıklardan ne durumdaki zorunluk uğruna, ne de kendinde ve kendi için varolan Hak uğruna vazgeçmeye istekli olmalarıydı; dahası, Devlet gücünün özek noktası olarak hükümetin soyut bireysel istençleri ilke olarak alamaması ve Devleti yeniden bu temelden kuramamasıydı; ve son olarak, Katolik olduğu için Özgürlük Kavramının, Yasanın Usunun en son saltık yükümlülük olarak geçerli olmamasıydı, çünkü kutsal sayılan şey ve dinsel duyunç onlardan ayrıydı. Hak Düşüncesi, Kavramı kendini *bir kerede* geçerli kıldı, ve ona karşı eski haksızlık yapısı bir direnç gösteremedi. Böylece şimdi Hak düşüncesi üzerine bir Anayasa düzenlendi ki, bundan sonra herşey bu temel üzerine dayandırılacaktı. Güneş gök kürede durmaya ve gezegenler onun çevresinde dönmeye başladıktan bu yana hiçbir zaman insanın kendini kafasında, Düşüncede ortaya koyduğu ve edimselliği ona göre kurduğu anlaşılmamıştı. Ilk olarak Anaxagoras dünyayı νοῦς yönetir demişti; ama ilk kez şimdi insan Düşüncenin tinsel edimselliği yönetmesi gerektiğini bilme noktasına ulaştı. Böylece bu görkemli bir şafaktı. Tüm düşünen varlıklar bu çığırın sevincini paylaştılar. Yüce bir heyecan zamana egemen oldu, ve sanki Tanrısalın dünya ile edimsel uzlaşması ilk kez şimdi başarılmış gibi, Tinin bir coşkusu dünyayı baştan sona kapladı.

Şimdi şu iki kıpı üzerinde durmalıyız: 1. Devrimin Fransa'daki süreci; 2. Devrimin nasıl dünya-tarihsel olduğu.

1. Özgürlük kendinde çifte bir behrlenim taşır: Biri Özgürlüğün İçeriğini, Nesnelliğini, asıl sorunu ilgilendirir; öteki Özgürlüğün onda Öznenin kendini etkin bildiği Biçimini; çünkü Özgürlük istemi Öznenin kendini onda bilmesi ve onda onun olanı yapmasıdır, çünkü [istenen] şeyin olması onun çıkarıdır. Dirimli Devletin üç öğesi ve gücü bunlara göre irdelenmelidir; bununla ilgili ayrıntıları Tüze Felsefesi üzerine derslere bırakıyoruz.

a) Ussallık *Yasaları* ya da kendinde Hakkın yasaları — nesnel ya da olgusal Özgürlük: Mülkiyet Özgürlüğü ve Kişi Özgürlüğü buraya aittir. Feodal bağdan doğan tüm özgürlüksüzlük böylelikle sona erer, feodal haktan ortaya çıkan tüm o belirlenimler, onda-birler ve haraçlar yitip gider. Dahası, işleyim özgürlüğü, insanın yetilerini dilediği gibi kullanma izninin olması ve tüm Devlet görevlerine özgürce girebilmesi olgusal Özgürlüğe aittir. Bunlar olgusal Özgürlüğün kıpılarıdır ki, duygu üzerine değil — çünkü duygu serfliğin ve köleliğin bile sürmesine izin verir —, ama insanın tinsel özüne ilişkin düşüncesi ve özbilinci üzerine dayanırlar.

b) Ama yasaları edimselleştiren etkinlik genel olarak *Hükümet*tir. Hükümet ilk olarak yasaların biçimsel uygulaması ve onların sürdürülmesidir; dış ilişkilerde Devletin ereğini izler ki, bu ulusun başkalarına karşı bir bireysellik olarak bağımsızlığıdır; son olarak içeride Devletin ve tüm sınıflarının gönencini sağlaması gerekir, ki Yönetimdir; çünkü yalnızca yurttaşın bir mesleği sürdürebilmesi yeterli değildir — ondan bir kazanç da elde edebilmelidir; insanın yetilerini kullanabilmesi yeterli değildir — onları uygulayabilme fırsatını da bulmalıdır. Öyleyse Devlette bir Evrensel ve onun Etkinleştirilmesi vardır. Etkinleştirme karar veren ve belirleyen öznel bir İstence aittir. Yasaların yapılması, bu belirlenimleri bulmak ve pozitif olarak düzenlemek bir etkinleştirmedir. Bundan sonrası karar verme ve yerine getirmedir. Burada şimdi şu soru doğar: Neyin karar veren istenç olması gerekir? Son karar Tekerke aittir; ama eğer Devlet Özgürlük üzerine kuruluysa, bireysel istençler çokluğu da kararda payının olmasını ister. Ama *Çoğunluk Herkes*tir, ve kararda yalnızca *Azınlığın* payının olmasına izin vermek geçersiz bir yol ve çok büyük bir tutarsızlık olarak görünür, çünkü herkes onun için Yasa olması gereken şeyde kendi istenci ile bulunmayı ister. Azınlığın Çoğunluğu *temsil etmesi* [*vertreten*] gerekir, ama sık sık onları yalnızca *çiğner* [*zertreten*]. Daha önemsiz olmamak üzere, Çoğunluğun Azınlık üzerindeki egemenliği de büyük bir tutarsızlıktır.

c) Öznel İstençlerin bu çarpışması böylece üçünü bir kıpıya, *duygusal yatkınlık* kıpısına götürür ki, Yasaların içsel olarak isteniyor olmalarıdır; yalnızca törel bir alışkanlık değil, ama duygusal yatkınlık: — Yasaların ve genel olarak Anayasanın sağlam birşey olduğunun, kendi tikel istençlerine onlar karşısında boyun eğdirmenin bireylerin en yüksek ödevleri olduğunun bir duygusu. Yasalar, anayasa ve hükümet üzerine çeşitli görüşler ve düşünceler olabilir, ama bu görüşlerin Devlette tözsel olanın karşısında altgüdümlü olarak alınmaları ve onlardan vazgeçilmesi yönünde bir duygusal yatkınlık olmalıdır; dahası, Devlette duygusal yatkınlığı karşısında daha yüksek ve daha kutsal hiçbirşey olmamalı, ya da eğer gene de Din daha yüksek ve daha kutsal olacaksa, onda Devletin anayasasından ayrı ya da ona karşıt olacak hiçbirşey kapsanmamalıdır. Hiç kuşkusuz Devletin yasalarını ve anayasasını Dinden bütünüyle

ayırmak temel bilgelik olarak geçerlidir, çünkü bağnazlık ve ikiyüzlülük bir Devlet Dininin sonuçları olarak korkutucudur; ama Din ve Devlet içerik açısından ayrı olsalar da, buna karşın köklerinde birdirler ve yasalar en yüksek doğrulanmalarını Dinde bulurlar.

Burada açıkça belirtmek gerek ki, Katolik Dininde herhangi bir ussal anayasa olanaklı değildir; çünkü hükümet ve halk karşılıklı olarak duygusal yatkınlığın bu son güvencesini taşımalıdırlar ve onu ancak ussal anayasaya karşıt olmayan bir dinde bulabilirler.

Platon *Devlet*'inde herşeyi hükümete dayandırır ve duygusal yatkınlığı ilke yapar; bu nedenle başlıca ağırlığı Eğitim üzerine getirir. Modern kuram buna bütünüyle karşıttır, çünkü herşeyi bireysel istence bırakır. Oysa burada bu istencin Devletin kalıcılığını onda bulabileceği doğru duygusal yatkınlığı da taşıyacağı konusunda hiçbir güvence yoktur.

Şimdi *Fransız Devriminin* sürecini ve Hak Kavramından çıkarak Devletin yeniden toparlanmasını bu ana belirlenimlere göre izlememiz gerekir. İlk olarak yalnızca bütünüyle soyut felsefi ilkeler kuruldu ve duygusal yatkınlık ve din hiçbir biçimde dikkate alınmadı. Fransa'da ilk Anayasa *Krallığın* anayasallaştırılmasını kapsıyordu: Devletin doruğunda Tekerkin durması ve yürütme gücünün bakanları ile birlikte ona ait olması gerekiyordu; öte yandan yasaları yasama organı çıkaracaktı. Ama bu anayasa doğrudan doğruya kendi içinde çelişkiliydi; çünkü bütün bir yönetim gücü yasama gücünde yatıyordu: Bütçe, savaş ve barış sorunları, silahlı kuvvetler için askere alma işi Yasama Meclisinin elindeydi. Herşey 'Yasa' başlığı altında toplanmıştı. Oysa bütçe Kavramına göre bir Yasa değildir, çünkü her yıl yenilenir ve onu yapması gereken güç Hükümet gücüdür. Dahası, bakanların ve yetkililerin vb. dolaylı atanmaları da bu güç ile bağlıdır. — Hükümet böylece Yasama Meclisine devredildi, tıpkı İngiltere'de Parlamentoya devredilmesi gibi. — Dahası, bu anayasa saltık güvensizlik yüklüydü; hanedan kuşku altındaydı, çünkü önceki gücünü yitirmişti, ve rahipler yemin etmeyi reddediyorlardı. Hükümet ve anayasa bu durumda süremezdi ve ikisi de yıkıldı. Ama bir hükümet her zaman bulunur. Buna göre soru şudur: Nereden gelmiştir? Kurama göre, Halktan, ama olguya göre, Ulusal Konvensiyondan ve bunun Komitelerinden doğmuştur. Şimdi soyut *Özgürlük* ve — bunun öznel İstençteki biçimi olarak — *Erdem* ilkeleri egemendir. Erdemin şimdi yozlaşması ile ve eski çıkarları ile ya da özgürlük ve tutkulardaki aşırılıkları yoluyla Erdeme bağlı kalmayan Çoğunluğa karşı hükümet etmesi gerekir. Erdem burada yalın bir ilkedir ve duygusal olarak yatkın olanları ve olmayanları ayırdeder. Ama duygusal yatkınlık ancak duygusal yatkınlık tarafından tanınabilir ve yargılanabilir. Böylelikle *Kuşku* egemen olur; ama Erdem, kuşkulanılabilir olur olmaz, daha şimdiden yargılanmıştır. Kuşku korkunç bir güç kazandı ve öznel istenci tam olarak bir Katoliğin dinsel duyuncu olan Tekerki darağacına götürdü. Robespierre tarafından Erdem ilkesi en yüksek ilke olarak

getirildi, ve denebilir ki, bu insan Erdem konusunda ciddiydi. Şimdi *Erdem* ve *Terör* egemen oldular; çünkü salt duygusal yatkınlık yoluyla yöneten öznel Erdem kendisi ile birlikte en korkunç tiranlığı getirir. Gücünü yasal biçimsellikler olmaksızın uygular ve cezası her zaman eşit ölçüde yalındır — Ölüm. Bu tiranlık yokolmak zorundaydı; çünkü tüm eğilimler, tüm çıkarlar, ussallığın kendisi yoğunlaşması içinde öylesine fanatik bir şekilde ortaya çıkan ve korkunçluğunda tutarlı olan bu Özgürlüğe karşıydılar. Yine önceki gibi örgütlü bir hükümet ortaya çıktı, yalnızca şef ve tekerk şimdi değişebilir bir Beşler Direktoriumu idi; bu belki de ahlaksal olan, ama bireysel olmayan bir birlik oluşturdu. Onların altında da Kuşku egemendi, ve hükümet yasama meclislerinin elindeydi; buna göre o da aynı yıkım yazgısına uğradı, çünkü kendine bir hükümet *gücü* için saltık gereksinimi tanıtlamıştı. *Napoleon* onu askeri bir güç olarak kurdu ve sonra yine bireysel bir istenç olarak kendini Devletin doruğuna yerleştirdi; egemen olmayı biliyordu ve çok geçmeden iç işleri yoluna koydu. Avukatlardan, ideologlardan ve ilkeli insanlardan henüz ortada olanları dağıttı, ve bundan böyle egemen olan güvensizlik değil ama saygı ve korku oldu. Sonra karakterinin olağanüstü gücüyle dışarıya döndü, bütün Avrupa'ya boyun eğdirdi ve liberal düzenlemelerini her yere yaydı. *Hiçbir zaman daha büyük utkular kazanılmadı, hiçbir zaman daha dahice seferler yapılmadı; ve gene de hiçbir zaman utkunun güçsüzlüğü o zaman olduğundan daha parlak bir ışık altında görünmedi.* Halkların duygusal eğilimleri, e.d. dinsel eğilimleri ve ulusallıklarının eğilimleri en sonunda bu devi devirdi, ve Fransa'da temelinde *Charte* olmak üzere yine anayasal bir tekerklik kuruldu. Ama burada yine duygusal eğilim ve güvensizlik karşıtlığı kendini gösterdi. Fransızlar tekerklik için bağlılık ve sevgi dolu, minnet dolu konuşmalar yaparken yalnızca karşılıklı olarak yalanlar söylüyorlardı. Maskaralık on beş yıl sürdü. Çünkü *Charte* evrensel bayrak olmuş ve her iki yan onun üzerine yemin etmiş olsa da, bir yanda duygusal eğilim Katolik bir eğilimdi ve varolan kurumları yoketmeyi bir duyunç sorunu olarak görüyordu. Böylece yine bir kırılma oldu ve Hükümet devrildi. Sonunda, kırk yıl süren savaşlardan ve ölçüsüz karışıklıklardan sonra, yıpranmış bir yürek bunların bir sonunu ve bir kurtuluşun ortaya çıktığını görmenin sevincini duyabildi. Ama şimdi ana noktalardan biri düzeltilmiş olsa da, bir yanda her zaman Katolik ilkeden kaynaklanan bu kırılma, öte yanda öznel istencinki kalır. İkincisi ile ilgili olarak, başlıca tek yanlılık evrensel İstencin *görgül olarak* da evrensel olması, e.d. genel olarak bireysel olanın yönetmesi ya da yönetimde pay alması isteminden oluşur. Ussal hakların, kişi ve mülkiyet özgürlüklerinin geçerli olmasıyla, ve bir Devlet örgütünün ve onda yurttaşlık yaşamının yerine getirilecek kendi işleri olan alanlarının bulunmasıyla, halk üzerinde ve onun güveni üzerinde anlayışlı etkilerin egemen olması ile doyum bulamayarak, *Liberalizm* tüm bunların karşısına tekil istençlerin atomik

ilkesini çıkarır: Herşey onların kesin güçleri ve kesin onayları yoluyla olmalıdır. Özgürlüğün bu biçimselliği ile, bu soyutlama ile, örgütlenişte sağlam hiçbirşeyin doğmasına izin verilemez. Hükümetin tikel düzenlemeleri hemen özgürlüğü karşılarında bulurlar, çünkü bu özgürlük tikel istencin özgürlüğü ve öyleyse özençtir. Kalabalığın istenci bakanlığı devirir, ve şimdiye kadarki karşıtçılık bundan böyle onun yerini alır; ama bu sonuncusu, şimdi hükümet olduğu sürece, yine kalabalığı karşısına alır. Böylece karışıklık ve huzursuzluk sürer. *Bu çarpışma, bu düğüm, bu sorun Tarihin şimdi üzerinde durduğu ve gelecek zamanda çözmesi gereken şeydir.*

2. Şimdi Fransız Devrimini *dünya-tarihsel* olarak irdelememiz gerekir, çünkü içeriğe göre bu olay dünya-tarihseldir, ve biçimciliğin kavgası hiç kuşkusuz bundan ayrı tutulmalıdır. Dışsal yayılma söz konusu olduğunda, hemen hemen tüm modern Devletler ya fetih yoluyla aynı ilkeye açılmış ya da bu ilke doğrudan doğruya onlara götürülmüştür; Liberalizm özellikle tüm Romanik Uluslara, yani Roman Katolik Dünyaya, *Fransa, İtalya, İspanya*'ya egemen olmuştur. Ama her yerde iflas etmiştir; ilk olarak Fransa'daki büyük firması, sonra İspanya'daki, İtalya'daki; ve dahası, götürüldüğü devletlerde ikişer kez. İspanya'da bir kez Napoleon'un Anayasası yoluyla, sonra Cortes'in Anayasası yoluyla durum buydu; Piemont'da, bir kez Fransız İmparatorluğuna katıldığı zaman, sonra kendi içindeki ayaklanma yoluyla; ve yine Roma'da, Napoli'de de ikişer kez. Böylece Liberalizm soyutlaması Fransa'dan başlayarak Romanik Dünyaya yayıldı; ama bu dünya dinsel kölelik yoluyla politik özgürlüksüzlükte zincire vuruldu. Çünkü Hak ve Özgürlüğü bağlayan zincirlerin Duyuncun kurtuluşu olmaksızın kırılabileceği, Reformasyon olmaksızın bir Devrimin olabileceği ilkesi yanlış bir ilkedir. — Bu ülkeler böylece eski durumlarına geri düştüler — İtalya'da dışsal politik durumun belli değişkileri ile. Venedik, Cenova, en azından belli bir ölçüde meşru olan bu eski aristokrasiler çürümüş despotizmler olarak yittiler. Dış üstünlük kalıcı hiçbirşey üretmeyi başaramaz: Napoleon İspanya'yı özgürlüğe ancak II. Philipp'in Hollanda'yı köleliğe getirebileceği denli zorlayabildi.

Başka uluslar, özellikle Protestan uluslar bu Romanik uluslar ile karşıtlık içinde dururlar. Avusturya ve İngiltere iç karışıklık alanının dışında kaldılar ve kendi iç sağlamlıklarının büyük, olağanüstü tanıtım gösterdiler. *Avusturya* bir krallık değil, ama bir imparatorluktur, e.d. birçok devlet örgütünün bir toplağıdır. Başlıca illerinin nüfusu Germanik değildir ve İdealar tarafından etkilenmeden kalmışlardır. Ne eğitim ne de din yoluyla yükseltilmiş olarak, bir yandan serflik durumunda kalmış ve efendiler ise bastırılmıştır — Bohemya'da olduğu gibi; öte yandan, birinciler aynı bağımlılık durumunu sürdürürken, baronlar zora dayalı egemenlikleri için özgürlüklerini ileri sürmüşlerdir — Macaristan'da olduğu gibi. Avusturya imparatorluk onuru nedeniyle Almanya ile

daha sıkı bağlantıdan vazgeçmiş, ve Almanya'daki ve Hollanda'daki birçok iyelik ve hakkını bırakmıştır. Şimdi Avrupa'da kendi başına duran politik bir güçtür.

İngiltere de benzer olarak büyük çabalar sonucunda eski temellerini korumuştur; Ingiliz *Anayasası* genel karışıklık ortasında ayakta kalmış, ve bu onun tarafından etkilenmeye daha açık olmasına karşın böyle olmuştur, çünkü kamusal Parlamentosu yoluyla, tüm sınıfların açık toplantılar yapma alışkanlıkları yoluyla, ve özgür basın yoluyla Fransız Özgürlük ve Eşitlik ilkelerinin halkın tüm sınıfları arasına girişinin sağlanması için olanaklar daha uygundu. İngiliz ulusu kültüründe bu evrensel ilkeleri kavrayamayacak denli körelmiş miydi? Ama başka hiçbir ülkede Özgürlük üzerine daha çok kafa yorulmuş ve kamusal tartışma yapılmış değildir. Yoksa İngiliz Anayasası daha şimdiden bütünüyle bir Özgürlük anayasası mıydı, ve o ilkeler onda daha şimdiden hiçbir direniş ya da giderek hiçbir ilgi bile uyandıramayacak bir düzeye dek olgusallaşmış mıydı? İngiliz ulusu Fransa'nın kurtuluşunu onaylamış olabilir; ama kendi anayasasına ve özgürlüğüne gurur içinde güveniyordu, ve yabancı olana öykünmek yerine ona karşı her zamanki düşmanca tutumunu ileri sürerek çok geçmeden Fransa ile halkın desteğini alan bir savaşa girişti.

İngiliz Anayasası yalnızca *tikel hakların* ve tikel ayrıcalıkların bir bileşimidir; Hükümet özsel olarak yöneticidir, eş deyişle tüm tikel katman ve sınıfların çıkarlarını korur, ve her bir tikel Kilise, topluluk, kontluk, toplum kendi sorunlarını çözer, öyle ki aslında hükümetin hiçbir yerde İngiltere'de olduğundan daha az yapacak işi yoktur. İngilizlerin Özgürlükleri dedikleri şey başlıca budur ve yönetimin özekselleştirilmesinin tam karşıtıdır — örneğin belediye başkanının en küçük köye dek bakanlık ya da yetkilileri tarafından atandığı Fransa'da olduğu gibi. Başkalarının dilediklerini yapmalarına başka hiçbir yerde Fransa'da olduğundan daha az hoşgörü gösterilmez; orada bakanlık tüm yönetim gücünü kendi içinde toplar, ve bu konuda Temsilciler Meclisi de hak ileri sürer. Buna karşı İngiltere'de her topluluğun, her altgüdümlü çevre ve birleşmenin kendisinin yapacak işleri vardır. Bu yolda evrensel çıkar somuttur ve tikel çıkarlar onun bağlamında bilinir ve istenir. Tikel çıkarlara ilişkin bu düzenlemeler hiçbir biçimde evrensel bir dizgeye izin vermezler. Buna göre soyut ve evrensel ilkeler İngilizlere hiçbirşey söylemez ve bir kulaklarından girip ötekinden çıkar. — Bu tikel çıkarların onlara bağlı pozitif hakları vardır ki, bunlar eski feodal tüze zamanlarından kalmadır ve İngiltere'de başka her ülkede olduğundan daha iyi saklanmıştır. En yüksek tutarsızlık ile, bunlar aynı zamanda en yüksek haksızlıklardır, ve olgusal Özgürlüğün kurumları hiçbir yerde İngiltere'de olduğundan daha az değildir. Özel hak alanında, mülkiyet özgürlüğünde, inanılmaz bir yolda geridirler; yalnızca ilk doğan haklarına bakarsak, bunlara göre genç oğullara subaylık ya da dinadamlığı

konumları satın alınabilir ya da başka yollardan elde edilebilir.

Parlamento yönetir, gerçi Ingilizler bunun böyle olduğunu kabul etmeyi istemeseler de. Belirtmeye değer ki, tüm zamanlarda cumhuriyetçi bir halkın yozlaşma dönemi olarak görülmüş olan şey burada kendini olağan durum olarak gösterir, çünkü Parlamento seçimleri rüşvet yoluyla kazanılır. Ama buna da özgürlük derler — oyunu satabilmek ya da kendine Parlamentoda bir yer satın alabilmek için. — Ama bu bütünüyle ve baştan sona tutarsız ve yozlaşmış durumun gene de bir üstünlüğü vardır ve bir hükümetin olanağını temellendirir, e.d. Parlamentoya daha gençliklerinde kendilerini devlet işlerine adamış, bu işlerde çalışmış, yaşamış ve birer devlet adamı olmuş insanlardan oluşan bir çoğunluğun girmesini sağlar. Ve ulus bir hükümetin olması gerektiği gibi doğru bir anlayış ve kavrayış taşır ve bu nedenle yönetimde deneyimli olan insanların bir birliğine güven duymaya hazırdır; çünkü tikellik duygusu bilginin, deneyimin, becerinin evrensel tikelliğini de bilir ki, bunlar kendini yalnızca böyle çıkarlara adayan aristokrasinin iyeliğindedirler. Bu herkesin hemen kolayca anlayabileceği ve dahası tüm Anayasalarda ve Bağıtlarda bulunacak olan ilkelerin ve soyutlamanın anlamına bütünüyle karşıttır. — Şimdi soru önerilen Reformun, tutarlı olarak yerine getirildiğinde, bir hükümetin olanağına ne düzeyde izin vereceği sorusudur.

İngiltere'nin özdeksel varoluşu Tecim ve İşleyim üzerine temellenir, ve İngilizler bütün dünya üzerinde Uygarlığın Misyonerleri olma gibi büyük bir belirlenimi üstlenmişlerdir; çünkü tecimci tinleri onları tüm denizleri ve tüm karaları aşmaya, barbar halklarla bağlantılar kurmaya, onlarda gereksinimler ve işleyim yeteneği yaratmaya, ve herşeyden önce aralarında tecimin koşullarını, yani zorbalığın ortadan kaldırılmasını, mülkiyete saygıyı ve konukseverliği yerleştirmeye iter.

Almanya utkulu Fransız orduları tarafından işgal edildi, ama Alman ulusallığı bu baskıyı üzerinden attı. Almanya'da ana kıpılardan biri Tüze Yasalarıdır; bunlara hiç kuşkusuz Fransız baskısı yol açtı, çünkü daha önceki düzenlemelerin eksiklikleri özellikle bu yolla açığa çıktı. Bir İmparatorluk yalanı bütünüyle yitti. Egemen devletlere parçalandı. Feodal yükümlülükler ortadan kaldırıldı, mülkiyet ve kişi özgürlüğü ilkeleri temel ilkeler yapıldılar. Devlet görevleri her yurttaşa açıktır, ama beceri ve uygunluk zorunlu olarak koşuldur. Hükümet sorumluluğu resmi dünyaya aittir, ve tekerkin kişisel kararı dorukta durur, çünkü bir son karar, daha önce belirtildiği gibi, saluk olarak zorunludur. Gene de sağlamlaşmış yasalar ve Devletin belirli örgütlenişi durumunda, yalnızca tekerkin kararına bırakılan şey tözsellik açısından çok az önemi olan noktalardır. Hiç kuşkusuz eğer payına soylu bir tekerk düşerse, bu bir ulus için büyük bir talih sayılmalıdır; gene de büyük bir devlette bunun bile önemi çok azdır, çünkü bu devlet gücünü Usunda bulur. Küçük devletler varoluşlarında ve dinginliklerinde güvenceyi az ya da

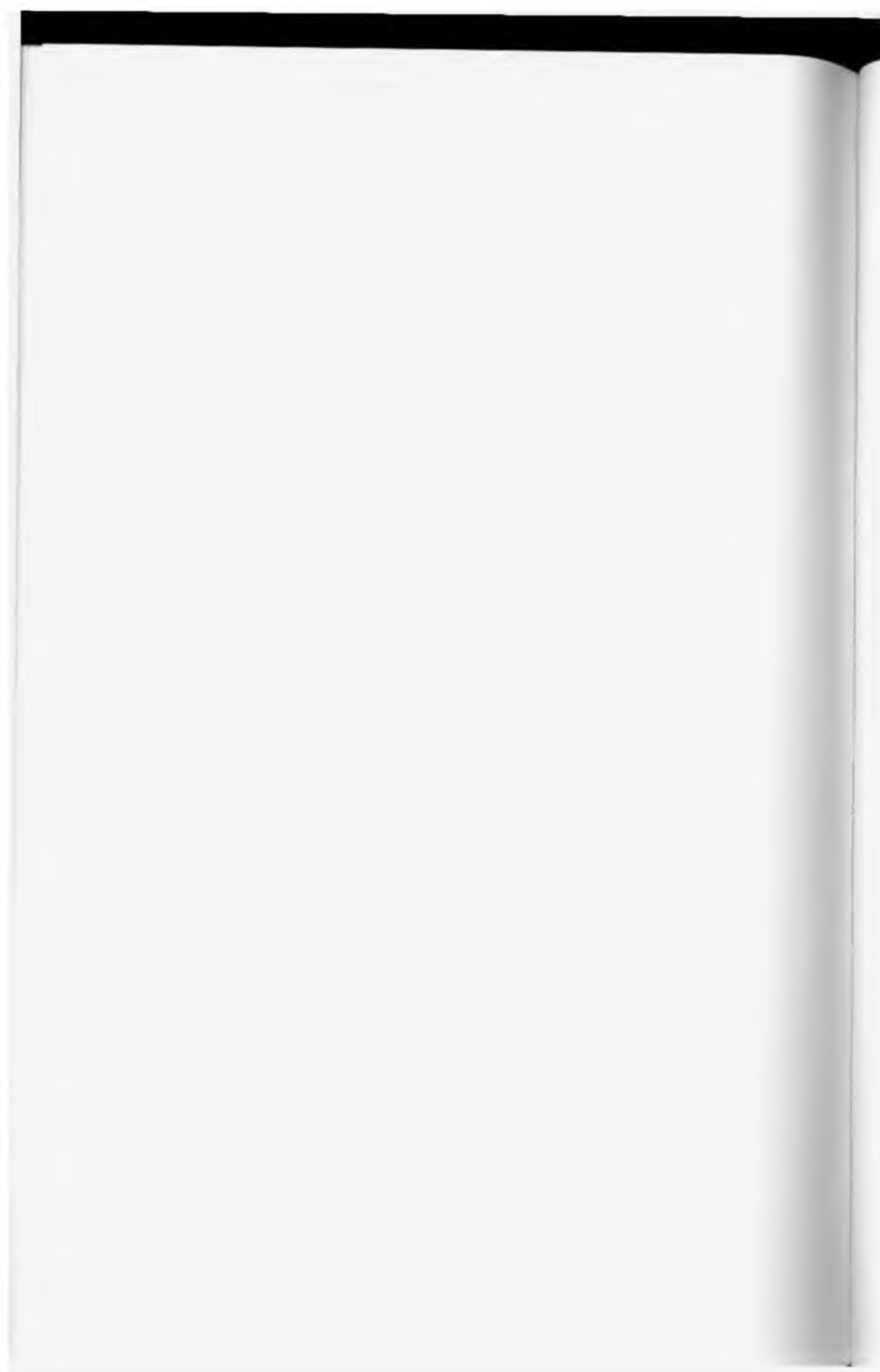
çok başkalarından alırlar; bu nedenle gerçekten bağımsız devletler değildirler ve savaşın ateşten sınavına dayanmaları gerekmez. — Belirtildiği gibi, hükümette bir payı olmak bilgisi, yatkınlığı ve ahlaksal bir istenci olan herkese açıktır. Bilenlerin yönetmesi gerekir, οι ἄριστοι, bilgisizlik ya da 'daha iyi bilme'nin kibri değil. — Son olarak, duygusal yatkınlığa gelince, daha önce söylendiği gibi, Protestan Kilise yoluyla Dinin Hak ile uzlaşması sağlanmıştır. Protestan dünyada dünyasal Haktan ayrı ya da ona karşıt olacak hiçbir kutsal, hiçbir dinsel duyunç yoktur.

Bilinç bu noktaya dek gelmiştir, ve bunlar Özgürlük ilkesinin kendini onda edimselleştirdiği biçimin ana kıpılarıdır, çünkü Dünya Tarihi Özgürlük Kavramının gelişiminden başka birşey değildir. Ama nesnel Özgürlük, olgusal Özgürlüğün yasaları olumsal istencin boyun eğmesini isterler, çünkü bu genel olarak biçimseldir. Eğer nesnel olan kendinde ussal ise, o zaman içgörü bu Usa karşılık düşmelidir, ve o zaman öznel Özgürlük özsel kıpısı da bulunur. Yalnızca Kavramın bu İlerleyişini irdeledik, ve halkların mutluluklarını, serpilme dönemlerini, bireylerin güzellik ve büyüklüklerini, yazgılarına üzüntü ve sevinçlerinde bağlanan ilginçliği daha yakından betimlemenin çekiciliğini yadsımak zorunda kaldık. Felsefenin işi yalnızca kendini Dünya Tarihinde yansıtan İdeanın parıltısı iledir. Felsefe dolaysız tutkuların edimsellikteki bıkkınlık verici devimlerinden geriye irdelemenin dinginliğine çekilir; ilgisi kendini edimselleştiren İdeanın, hiç kuşkusuz yalnızca Özgürlük bilinci olarak varolan Özgürlük İdeasının gelişim sürecini bilmektir.

Dünya Tarihinin Tinin tarihinin değişmekte olan sahneleri altındaki bu Gelişim Süreci ve edimsel Oluş süreci olması olgusu — bu olgu gerçek *Theodike*, Tanrının Tarihteki aklanışıdır. Ancak olanların, her gün olmakta olanların yalnızca Tanrı olmaksızın olamayacakları değil, ama özsel olarak Onun İşi oldukları içgörüsüdür ki Tini Dünya Tarihi ile ve Edimsellik ile uzlaştırabilir.

[*Tarih Felsefesi* Sonu]

EKLER

Arkasöz

AZİZ YARDIMLI

Hegel'in Tarih Felsefesi üzerine 1822-23 ile 1830-31 arasında verdiği derslerin ilk düzenlemesi felsefecinin ölümünden sonra 1837'de Eduard Gans tarafından 'Tüm Yapıtlar'ın [*Vollständige Ausgabe*] parçası olarak yayımlandı. Bundan sonra eldeki tüm gereç 1847'de öğrencilerin ders notlarını Hegel'in kendi elvazmaları ile bütünleştiren Karl Hegel tarafından bir kez daha düzenlendi. Ve bunu Georg Lasson tarafından Hegel'in yapıtlarının 'Eleştirel Yayım'ının [*Kritische Ausgabe*] bir bölümü olarak hazırlanan bir başka düzenleme izledi. Tüm bu çabalar doğal olarak eldeki felsefi içeriği yalnızca dışsal olarak toparladılar ve Hegel'in *Tarih Felsefesi* açıktır ki bu yapısıyla ona verilebilecek son biçimi kazanmış olmaktan uzaktır. Gene de bunun nedeni yalnızca çalışmayı yayıma hazırlayanın Hegel'in kendisi olmaması değildir. Hegel yaşamı boyunca içeriği sürekli olarak geliştirdi, yeniden düzenledi ve onu ideal kurgul biçime ulaştırmaya çalıştı. Ve yalnızca *Tarih Felsefesi*'nin değil, ama *Mantık Bilimi* de içinde olmak üzere bütün bir *Ansiklopedik Dizge*nin bir *oluş* sürecinde olması Felsefe Tarihinin işinin henüz bitmediğini, *Logos*un insan bilincinde açınmasının henüz tamamlanmış olmadığını gösterir. — Bu çeviri Karl Hegel'in düzenlemesinden yapıldı.

* * *

Hegel'in *Tarih Felsefesi ussal dizgesinden* yapılan bir çıkarsamadır. Bu çözümlemenin herhangi bir *öznel* bakış açısına ya da *dışsal* amaca güdümlü olduğunu düşünmek felsefesinin *dizgesel* doğasını yadsımak, aslında onu *göreli* bir bakış açısına indirgemek olacaktır ki, en hafif bir deyişle felsefe görünüşüne bürünen sıradan Anlağın tutumudur. Eğer Hegel'in kimi tikel noktalarda yöntemli çıkarsama ile çeliştiği düşünülürse — ki pekala olanaklıdır —, bu önesürümün kendi *nesnelliğini* aklaması, *öznel* bir *görüş* olmaya son vermesi, *görelilikten* kaçınması gerekecektir ki, tam bu yolla yadsıdığını ileri sürdüğü şeyin kendisini yapmaya çabaladığını görecektir. Hegel felsefi çözümlemelerini bir Avrupalının göreli tarihsel bakış açısından üretmedi. Olanaklı en vurgulu anlamda, giderek en tutkulu anlamda, bakış açısının *evrensel Usun* bakış

açısı olduğunda, bir Alman ya da Batılı olarak yazmadığında, böyle kültürel sonlulukların üstünde ve ötesinde olduğunda diretti, ve bunu *Tinin Görüngübilimi*'nden başlayarak yaptı. Bunu başarıp başaramadığını, tarihin göreli bir çocuğu olmanın üstesinden ne düzeye dek gelebildiğini yargılamak felsefenin kendi toprağında olmayı ge-rektirir. Felsefeyi, *bilgiyi, ussal bir dizgeyi* Doğu ve Batı gibi, sol ve sağ gibi güdük bakış açılarından, ya da eşit ölçüde öznel ulusal, sınıfsal, ırksal, etnik bakış açılarından yargılamak onu *yorumlamaktır* ve bir 'görüş' olarak yorumlama açıktır ki nesnelliğin söz konusu olduğu yerde hiçbir değeri olmayan *göreli* olarak geçerli bir duruş noktasıdır. Hegel'e yaklaşım en azından Doğu ya da Batı gibi tasarımların *kavrama* dışsal olduğunu anlayacak bir sağduyu göstermelidir. Ve onun *diyalektik* düşüncesini Batı kültürünün, bu sonlu tarihsel kültürün ürünü olarak görmeye herşevden önce bu kültüre patentli *analitik* 'felsefe' tarafından karşı çıkıldığını gözden kaçırmamak gerekir.

Hegel ciddi düşüncenin *dizgesel, yöntemli, tanıtlı* olması gerektiğinde diretti. Ve yöntem ile anladığı şey *bilgi* üreten, *tanıtlama* ile *bir* olan, varlıkbilimsel *zorunluğu* gösteren, kendini kavramın *nesnel* açınımına bırakan *saltık yöntem*, kurgul yöntemdi. Felsefede derbederliği yasaklayan bu tutum hiç kuşkusuz modern kültürün vargısı olan postmodern gevşeklik, düşüklük ve hafiflik ile tam bir zıtlık içindedir. Felsefe adına, gerçeklik adına ileri sürülen herşeyin neredeyse kişisel öznel görüşlerden öteye geçmediği bir kültürde düşünsel savrukluğun, dizgesizliğin, giderek yöntemsizliğin bile nasıl direnilmez bir çekiciliğinin olduğunu anlamak güç olmamalıdır. Analitik Anlak ister pozitivist isterse postmodernist pozunda olsun ileri sürdüklerini hiçbir nesnel-ussal zemine dayandırmadan ileri sürer, *tahminlere*, boş tümevarımlara, anlamsız çağrışımlara dayanır, ve tepkilerinden, dürtülerden, giderek tıpkı modern 'sanat' durumunda olduğu gibi *bilinçaltı* artıklarından 'felsefi' görüşler üretir. Gevşektir, kaygısızdır, usdışıdır. Böyle olarak felsefenin adını tam olarak istediği gibi kötüye çıkarmayı başarır. Oysa Felsefe herşeyi insanın onuru ve değeri adına ileri sürmeli, *tanıtlamadan*, usun bu kendi *anlamından* vazgeçmemeli, ortaya *gerçek* olanı koymalıdır.

Burada Hegel'in Dünya Tarihi çözümlemesinde *felsefi yöntemin* nasıl kullanıldığını ve açımlamadaki bütünlüğü görmeyi kolaylaştıracak özsel noktaları öne çıkarmaya çalışacağız.

Tarih Felsefesi, Tarih Bilimi ve Tarihin Kendisi

> "Tarih, bildiğimiz gibi, öyleyse genel olarak Tinin Zamanda açınımıdır, tıpkı İdeanın Doğa olarak kendini Uzayda açındırması gibi" (Hegel, *Tarih Felsefesi*).

Pozitivizm Tarihi *süreksiz* bulur. Ve kendi analitik-paradigmatik öncülleri üzerine hiç kuşkusuz öyle bulmalıdır. Varoluşçu nihilizm için

Tanrının olmadığı, ya da Usun olmadığı bir varoluşta Tarih de kaçınılmaz olarak *anlamsızdır*. Fukuyama ise, böyle güç felsefi sorunlardan bütünüyle habersiz olarak, tam bu yabancılaşmada Tarihin sonunu ve ereğini keşfeder, Tarihin anlamının insan hırsı ve bayağılığı tarafından belirlenen ve denetlenen bir toplumsal yapıda, *liberalizm* adıyla örtülen aliş-veriş özgürlüğünde yattığını düşünür. Özgürlük onun için bir pazar özgürlüğünden, bir değiş-tokuş özgürlüğünden daha değerli ve anlamlı değildir. Böyle bilinç onu şekillendiren *Batı* tininin tarihsel çevreninden daha yüksek özgürlük kavramına açık değildir.

"Antik dünyanın politikacıları hiç durmadan ahlak ve erdem üzerine konuşurlardı; bizimkiler hiç durmadan tecim ve para üzerine konuşurlar" :: *"Les anciens politiques parlaient sans cesse de moeurs et de vertu; les nôtres ne parlent que de commerce et d'argent"* (Rousseau, *Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylem*).

Tarih Felsefesi Tarihe Usun bakış açısından yaklaşır, ve onu anlamsız ve amaçsız bir olaylar ve olgular kaosu olarak değil, ama *usun kendisinin açınım ve gelişim* süreci olarak çözümler. Onu kötü bir varoluş biçiminde takılan, ya da salt *belirsizce yineleyen* ve insanı değersizleştirip anlamsızlaştıran bir sıradanlık alanı olarak değil, ama ereği *özgürlük* olan, insanı büyüten ve yükselten bir süreç olarak, insanın *özsel doğasının* açınımı olarak, *kendini belirleyen* Yazgı olarak görür. *Tarih Felsefesi* kavramı ancak ve ancak *saltık, sonsuz, değişmez* İnsan Doğası kavramının bir vargısı olarak doğabilirdi. Bu kavramdan yoksun olan Platon ve Aristoteles'te, tek Tanrılı dinlerin tasarımsal düşüncelerinde bir Tarih kavrayışı yoktur. *İnsan Doğası* kavramının Avrupa'da ilkin Condorcet, Rousseau, Herder gibi insanlık düşünürlerinde açınmaya başladığını görürüz. Tarih üzerine öznel, göreli, görgül araştırmaların Tarih *Kavramının* disiplinine yükseltilmesini ve bu ilke üzerine Tarihin ussal bir çözümlemesini Hegel'de buluruz.

Tarihte *gelişen* ve *açınan* şey Tindir. Salt *doğal* olmayan ama *düşüncesi, duygusu* ve *duyarlığı* ile *kültürü* yaratan, Doğanın yarı yolda bıraktığı ussal gizilliği açındırıp edimselleştiren şey Tindir. Tin gelişmek zorundadır, çünkü Doğadan *daha çoğu* olan bir *gizillik*tir. *Homo sapiens* yalnızca Doğa değil ama ayrıca Tindir, yalnızca bir özdek ve yaşam, bir beden ve içgüdü bileşimi değil, ama *düşünce* ve *duygu* ve *duyu* olarak tinselliktir. Tam olarak bu belireniminden ötürü, Doğanın *ötesi ve üstüdür*, genel olarak Kültür üreticidir. Bu gelişim *zorunlu*dur çünkü gizillik edimselleşeceği için gizilliktir; *erekseld*ir, çünkü *belirli* bir doğanın kendini açındırmasıdır; ve *sonsuz*dur, çünkü erek Özgürlüktür — başkasında bir sınır, bir son, bir yabancı ile değil ama yalnızca ve yalnızca *kendisi* ile karşılaşmaktır. Süreç insanın salt *doğa varlığı* olmanın ötesine geçme, böylece doğallığı *zorunlu olarak* kapsayan *tinselliğini* açındırma, ona özünün alabileceği *sonsuz biçimi* verme çabasıdır. Tin özsel gizilliğini herhangi bir dışsallıktan almaz. Sürecini dışsal bir dürtünün

enerjisi ile geliştirmez. Ve ereğinde gerçek *kendisine* ulaşmaktan başka birşeyi hedeflemez. *Erek* kavramının bir bilinci imlemesi hiçbir biçimde gerekmeksizin, böylece Tarih Logosun *son ereğine* doğru, üretebileceği en yüksek varlık biçimine, varoluşunun *saltık biçimine* doğru, Doğada yarım kalan gelişimin Tinde tamamlanmasına doğru bir büyüme alanıdır. Ve Tinin gelişmesinin, insanlığın bütününün gerçek varoluş biçimine ulaşmasının *mantıksal olarak, ussal olarak* zorunlu olması ölçüsünde, önünde Zamandan başka hiçbir engel yoktur.

Tarih Felsefesinin *Tarih Bilimi* ile *bütünüyle* örtüşmesi gerekir, çünkü *felsefe* ve *bilim* ayrı şeyler, giderek birbirleri ile çelişen şeyler değildirler. Ama durum henüz böyle olmaktan uzaktır, çünkü Tarih Felsefesi Tarihin *Usun* bakış açısından bir çözümlemesini başarmışken *Tarih Bilimi* ise henüz bu gereksinimi duymayan, belki de duyamayan *bütünüyle öznel* bakış açılarına güdümlüdür, ve yöntem söz konusu olduğunda *görgül* fizikten, *görgül* toplumbilimden, *görgül* ruhbilimden daha iyi ya da daha kötü bir durumda değildir. Tarihe ulusal, etnik, sınıfsal, bireysel, kısaca her tür *göreli, öznel, soyut* bakış açılarından, analitik Anlağın bakış açılarından bakmak *olanaklıdır.* Anlak ya da derin düşünce yetisi kavramları *zorunlukları* değil ama *olumsallıkları* içinde bağmtılayan bir soyutlama işlevidir, ve görgül bilimcilik bu analitik yetiden daha iyisini, analitiğin kendisini bir kıpı olarak kapsayan diyalektiği kullanma yetkinliğinde değildir. Buna göre bakış açılarının sayısı kadar çok 'Tarih' vardır ve *nesnel* bir Tarih, *gerçek* bir Tarih yoktur.

Bu vargı aynı zamanda insanı bilgisizleştirmekle ve değersizleştirmekle ilgilenen *pozitivizmin bilinçli* bakış açısıdır ve usu ve ussallığı giderek bir sapınç olarak gören bu kuşkucu bakış açısı kendi *öznellik* mantığına dayanarak *nesnel* bir Tarih bilgisinin olanaksızlığında özellikle diretir (tıpkı örneğin fizikte de öznel 'olasılık' düzeyinden daha iyisinin olamayacağında, yasasız olasılığın özneye değil ama özdeksel doğaya ait olduğunda diretmesi gibi). Aslında, pozitivizm tüm 'bilimci' pozuna karşın tüm bilimi yok sayar.

Tarih Felsefesi Tarihin Usun bakış açısından bir çözümlemesidir. Bunun anlamı Tarihin nesnel sürecine usun kavramlarıyla yaklaşmaktan başka birşey değildir. Aynılar aynıları bilirler. Tarihi Tarih Felsefesiyle bilmek, onu bir Bilime yükseltmek Tinin yalnızca zorunluğun egemen olduğu doğa durumundan özgürlüğün tam gelişimi olan gerçek uygar duruma dek açınımını kavramsal altyapısında çıkarsamaktır. Tarihte *geçici* görünen olguları yahtılmışlıklarından çıkarıp *anlamlı* bir bütüne bağlayan ve geçici olgularda, görüngülerde yalnızca kendini edimselliğine doğru geliştiren *değişmez* özsellik bu ussal-kavramsal dokudur. Tinin özüne ait bütünüyle genel, soyut, belirlenimsiz Özgürlük, Türe, Töre kavramları salt *evrenselliklerinden* ötürü zorunlu olarak kendilerini *tikelleştirir, belirli* haklar, yasalar, alışkanlık yapıları olarak, somut İstenç biçimleri olarak tarihsel rollerini sergilemeye başlarlar. Hegel

bu kavramsal altyapıyı *Tüze Felsefesi*'nde çıkarsar ve *Tarih Felsefesi*'nin kendisi *Tüze Felsefesi*'nin, *Nesnel Tin* alanının son bölümünü oluşturur. Bu bağıntı hiç kuşkusuz *Tarih Felsefesi*'nin okunması için *Tüze Felsefesi*'nin sağlam bir ön bilgisini zorunlu kılar.

Hegel hiç kuşkusuz *Tarih Felsefesi*'nde dinleyicilerinin böyle bir kurgul temel açısından hazırlıksız olduklarının bilincindedir. 'Usa duyulan bir inanç' ile yetinmek zorunda olduğunu belirtir ve orada haklı olarak yalnızca bu inancı kuramsal olarak bir ölçüde temellendirecek bir *Giriş* bölümüyle yetinir. *Ansiklopedik Dizge*de *Nesnel Tin*i izleyen *Saltık Tin* alanı *Sanat, Din* ve *Felsefe*nin, ya da Güzellik, İnanç ve Bilginin alanı, sözcüğün asıl anlamında *değerler* alanıdır. Sonlu Tarihin ereği olan Özgürlük İnsanın *saltık biçimi* için, Saltık Tin biçimi için, onun olgusallaşması için zemindir, yalnızca bir dolaylılık alanıdır. Süreci bu noktaya dek taşıyan kavram İstençtir ve Tarih Felsefesi istenci Dünya Tarihi alanına ancak tikel Devletlerdeki belirlenimi içinde kabul eder. İstenç gelişiminin en son biçimini ancak tüm ussalhğı içinde belirlendiği zaman kazanır. Bu *çıkarsamayı* yapmak felsefeciye değil ama Edimsel Tarihe, Logosun kendisine düşer.

Hiç kuşkusuz Tin giderek kendi *oluş sürecinde, Tarihin kendisinde* bile en yüksek varoluş biçimlerine doğru çabalar, özünün belirlenimleri olan Gerçek, İyi ve Güzellik ideallarını olgusallaştırmaya yönelir, Sanatta, Dinde ve Felsefede *doğal* sonluluğunun ve doyumsuzluğunun ötesine geçmeye, tinselliğinin *saltık biçimine* erişmeye çabalar. Ama nasıl nesnel Tin *süreci* henüz salt *süreç* olduğu için bir eksiklikten daha çoğu değilse, nasıl onda Tarihin işi henüz tamamlanmamışsa, saltık Tin alanı da, insan olarak insamn *gerçek, uygar, özgür biçimi*de başlangıçta kendini yalnızca ilkede gösterir ve edimselleşme süreci ilkenin tam açınımı değildir. *Özgürlük* Tarihin ereğidir, ve anlamı insanın gerçek özünün bilincine varmasıdır. Bu özbilinç yeterlidir, çünkü kuram olarak *dolaysızca* kılgıdır.

Tarihe *ussal-kavramsal* yaklaşım Tarihsel sürecin kendisinin de özsel olarak *ussal-kavramsal* olduğunu varsayar — tıpkı Doğaya yönelen bilimsel gözlemin, ister bilincinde olsun isterse olmasın, onda yine *kendi* kategorilerini araması ve bulması gibi. Bilim, ister Doğanın bilimi ister Tinin bilimi olsun, insan usunun kategorilerinin Doğanın ve Tinin kategorileri ile *bir ve aynı* olmalarını, Doğanın ve Tinin özsel olarak insan ussalhğı ile *bir ve aynı tözü* paylaşmalarını öngerektirir. Klasik Felsefenin yöntemi insanın öznelliği ile varoluşun nesnelliğinin bu ussal birliğini doğrular. Buna karşı örneğin kuşkucu Kant'ın bakış açısı öznenin içersine, salt *görüngüye* sıkışıp kalır, ve kaba Ingiliz görgücülüğünün eşit ölçüde kuşkucu bakış açısı ise özdeksel ve tinsel dış dünyanın *varlığını* sorgulamanın ötesine gidemez. Bu bilgisizlik bakış açıları ile karşıtlık içinde, Usun bakış açısı Tarihin insanlığın *kavramsal* belirlenimlerde biçim kazanan gizilliğinden başka bir içeriği olma-

dığını, Tinin ona *yabancı* eller tarafından güdülmediğini, *bilinmeyen* bir alanın insan varoluşu için bir gözdağı oluşturmadığını gösterir (dinsel bilinç, gelişmiş Hıristiyan biçiminde, özsel olarak bu kavramsal sürecin duygusal/tasarımsal bir sezgisidir). Klasik Felsefenin bakış açısından, İnsanlık kendi kendisinin sorumlusu olacak denli değerli, onurlu ve özgürdür. İnsanlığın bütün bir *tüzel, ahlaksal ve törel* varoluşu — nesnel Tin — felsefi çözümlemeye, bilgiye açıktır. Usun bakış açısından insan bilgisi *saltık olarak* sınırsızdır, önünde ussal kategorilerinin ulaşamayacağı gizli bir kendinde-şey alanı yoktur. Hegel tam olarak Platon, Aristoteles, Farabi, Descartes gibi, bütününde her ussalcı düşünür gibi Evrenin insanın bilgi yetisine baştan sona açık olduğunu kabul eder. Ve usun bu *sezgisini* usun *tanıtlamasına* yükseltir.

Usun bakış açısından Tarih yalnızca *geçmiş*, yalnızca bundan böyle var olmayan bir *hiçlik* değildir. Tersine, Geçmiş *tarihsel olarak anlamlı bütün bir içeriğiyle* Şimdide saklanır, çünkü Şimdinin *kavramı* Geçmişi *olumsuz varlık* olarak, *ortadan kaldırılmış* olarak kendi içinde kapsamak ve *kendinde* Gelecek olmaktır. Bu zamansallık olgusallıkta anlatıldığında, Tinin her belirli evresi *bütün* bir Geçmişinin kendisi tarafından üretilen bir *çıkarsamadan* başka birşey değildir, ve süreçteki hiçbir tinsel/kültürel şekil dolaysız bir başlangıç değil, ama Geçmişin dolaylılığını kendisinde kapsayan ve kendini karşıtına doğru geliştiren bir *ara* evredir. Tarihi bir ilerleme olarak gösteren düzenek budur, çünkü ilerleme önceki bir noktadan gelmiş olmayı ve tam şimdi olduğu noktada iken onun ötesinde olmayı imler. Ama gene de Tinin *gizilliği* böyle salt düzeneksel, salt zamansal ilerleme kavramına indirgenemeyecek bir *ereksel Gelişimi* imler. Bu Gelişimin mantığını aşağıda izleyeceğiz.

Olgular ve Kavramlar

Olgular bir yanda, *Kavramlar* bir başka yanda duramaz, ve belirlenimsiz, kavram tarafından belirlenmemiş çıplak olgunun *ne* olduğunu söyleyemeyiz. Olgucu düşünce, kavramı ve olguyu birbirinden yalıtan ve böyle kavramsız, belirlenimsiz 'olgu'yu ilke yapan analitik düşünce onları bir kez daha bağladığı zaman bunu diyalektik birlik bağıntısı olarak değil ama önyargısına uygun düşen herhangi bir dışsal bağıntı biçiminde yapar. Olgular da kavramsaldır, çünkü bilincin karşısında durduğu sanılan şey *genel olarak* olgu, *soyut* olgu, yalnızca 'olgu' *kavramı* değil, ama *belirli, tikel* olgu, daha şimdiden *kavramlar* tarafından *biçimlendirilmiş* olgudur ve bu düzeye dek olgular arasında bağıntıdan söz etmek onlarda kavramın işlevinden söz etmektir.

Olgu bilinçtedir ve önemli olan bu öznelliğin *nesnel* de olması, olguları özne için de *kendilerinde* oldukları gibi biçimlendirebilmektir. *Olgular kavramlardan bağımsız değildir.* Her olgu, her olay, *olan* herşey *belirli* olduğu ölçüde *kavramsal*dır: Yasa, devlet, toplum, topluluk, savaş, barış, özgürlük, din, törellik, devrim, tekerk, konsül, demokrasi, diktatör,

imparator, tiran vb. — tümü de olguların kavramları, onları olgular yapan *belirli* biçimlerdir, ve hiç kuşkusuz biçimler olarak ilkin *öznel* us tarafından, *bizim* usumuz tarafından sağlanırlar. *Belirli* olgu *daha başından* kavramsaldır, bir kurgudur. Ama Klasik Felsefe saf Anglo-Saxon geleneğin *öznel idealizminin* sandığı gibi olguların yalnızca *öznel* olmadıklarını, *nesnel* de olduklarını doğrular ve tanıtlar, ve bilincin bilinçsiz işlemlerinden ayrı olarak olguları *ussal* çözümlemeleri, mantıksal çıkarsamaları içinde saptar, onları *zorunlulukları* içinde gösterir, ve bunu özneyi nesneye ya da nesneyi özneye uydurarak değil, ama öznel-nesnel olguda ussal olanı saptayarak, olguyu asıl kavramlarına göre kendi içinde yeniden kurarak yapar.

Olguların *öznelliği* her öznel görüşün, her önyargının kendini *görgül* olarak aklamak için dilediği kadar olgu bulabilmesinde kendini gösterir. Buna göre böyle olgulara dayanarak anlam ve vargı çıkarmanın, bu *tümevarımcılığın* bir yöntem olarak geçersizliğinden ayrı olarak, olguların kuramsal önyargıların kendilerini aklamak üzere kullanılması da ya çocukça bir uyanıklık ya da düşüncenin dürüstlüğünü çiğnemektir. Herşey gelip tarihçinin olguları olgular olarak belirleyen kuramlarının kendilerinin ussallıklarına, kendi iç kavramsal bağıntılarında geçerli olup olmadıklarına dayanır.

Tarihi Kavramanın Nesnelliği

> "'Tarih nedir?' sorusuna ilk yanıtım onun tarihçi ve olguları arasındaki sürekli bir etkileşim, şimdi ve geçmiş arasında sonu gelmez bir diyalog olduğudur" (E. H. Carr).
>
> "Tarih zamanın geçişine tanıklık eden tanıktır; olgusallığı aydınlatır, belleği diriltir, gündelik yaşama kılavuzluk sağlar ve bize antikçağın haberlerini getirir" (Cicero).
>
> "Geçmiş yararsızdır. Bu niçin geçmiş olduğunu açıklar" (Wright Morris).

Nesnellik ile anlaşılan şey özneden bağımsız olarak *kendinde* varolmaktır, ve *öznel* olan bilincin salt öznel olmaya son vermek için kendini ondan bağımsız olan bu nesnellik ile uyumlu kılması gerektiği düşünülür. Gene de nesnenin *nesnel* belirlenimlerini öznenin saptaması, bilmesi, düşünmesi ölçüsünde, öznenin kendini nesneden nede ayırdığı, onunla nasıl uyumsuz olabileceği sorusu ortada kalır. Kavramların *bizim* kavramlarımız olmaları ölçüsünde, bilinçte üretilen çözümlemeler *öznel*dir. Her bilinç *kendi* olgusallığını üretir, her bilinç dünyayı, olayları, bireyleri *kendi* kategorileri ile kavrar, ancak kendisinde olanı onlara yansıtabilir (örneğin özgürlüğü ancak ondaki belirli özgürlük tasarımı yoluyla anlayabilir, güzelliği ancak estetik duyarlığının açındığı, geliştiği ölçüde duyumsayabilir, vb.). Bu düzeye dek, 'olgular' oldukları ileri sürülen şeyler zorunlu olarak *nesnel* ya da *kendilerinde* oldukları gibi değildirler, çünkü onları algılayan, anlayan bilincin öznel tasarımları tarafından biçimlendirilirler. Ve olgular nesnellikte olmadıkları gibi

oldukları zaman 'olmaya' son verirler, olmayan şeyler, kuruntular olurlar. Geçmişi bugünün gözleri ile görmek, onlara modern tasarımları yansıtmak onları olduklarından başka türlü yapmak, onları uydurmalara, masallara çevirmektir. Tarihsel nesnellik olguları *kendi kavramları* ile ele almayı, özne ve nesne ayrımını bir yana bırakarak kavramın kendi *mantığını* geliştirmeyi gerektirir. Felsefi çözümleme söz konusu olduğunda, bu *mantık* öznede ve nesnede bir olandır, kavramın iç tutarlığı denilen şeydir.

Tarihsel olgu *sonludur*, Kavram onda gelişiminin yalnızca *sınırlı* bir aşamasında bulunur. Reel olan şey özgürlük olarak özgürlük, *genel olarak* özgürlük değil, ama Birin, Birçoğun ya da Herkesin özgürlüğüdür. Reel olarak, olgusal olarak, bütün bir tarihsel sürecin birincil kavramı olan Özgürlük kavramının kendisi tarihsel sürecin şu ya da bu aşamasında henüz insan bilincinde tam açınımı içinde bulunmaz. *Homo sapiens* özgürlük kavramı ile, salt bir gizillik ile, özgürlük kavramını açındırma yetisi ile, İstenç ile doğar, *belirli* özgürlük tasarımları ile, kavramın sınırlı olgusallaşmaları ile değil. Bu tasarımlar deneyim, vaşantı, edimsel tarih, sonluluk alanında gelişirler ve kavram onlarda *kendinde* olmadığı gibi görünürken onların bu göreli değerlerini Kavram karşısında ölçeriz. Tarih Felsefesinin Tinin gelişimindeki değişik basamakları ölçmesinin yolu budur. Buna karşı tasarımı tasarım ile *karşılaştırmak*, bir *saltık ölçüt*ün varlığını kavrayamamak görecilik dediğimiz şeydir. Tarihsel olanı tarihsel olanla karşılaştırmak tarihi bir *bilim* olarak bir yana atmak, onu kişisel bir *görüşe* indirgemek demektir. Buna göre tarihçinin kendisi Tarihin parçası olmamalı, tarih-üstü olmalıdır. Tarihsel bir bilinç biçiminin bakış açısından tarihe bakmak açıkça *karşılaştırmalı* bir 'nesnelliğe,' *nesnelliğin* bir yana atılmasına götürecektir. Tarihe kendileri *tarihsel* olan tasarımlarla bakmak, kendi öznel tasarımlarını tarihsel içeriğe yapıştırmak geçersizdir. Tarihçi Tarihe getirdiği kategorilerin *saltık* olduklarını, *öznel, keyfi, bireysel, göreli, değişken* olmadıklarını tanıtlamalıdır. Bütün bir çözümleme çabasının anlam ve değerini Tarihe uygulanan kavramların *sağlığı* belirleyecektir. Tarihçi Tarihe pekala kendi çağının çocuğu olarak, kendisi kültür tarafından belirlenmiş bir birey olarak bakabilir. Ama bu göreli bakışta diretmek usu, özgürlüğü, insan değerini çiğnemekte diretmektir.

Gelişme

> "*Dünya Tarihi bir mutluluk sahnesi değildir.* Ondaki mutluluk dönemleri boş sayfalardır, çünkü bunlar karşıtlığın askıya alındığı uyum dönemleridir" (Hegel, *Tarih Felsefesi*).

Gelişme hiç kuşkusuz varolanı olumsuzlar, dengeyi ve dinginliği altüst eder, ve bütünüyle anlaşılır bir yolda varlığını yalnızca devimsizlikte bulan ve geçici olanı sürekli, sonlu olanı sonsuz, göreli değeri olanı saltık olarak değerli sayan tutuculuğun direnci ile karşılaşır. Gelişmenin

kavgasız ve acısız olması olanaksız görünür. Gene de tarihsel dinginlikleri kabul etmesi olanaksız olan şey insanın 'Kendinde'si, gizilliği, özüdür. Ve düşünmeye başlayan insanlığın ilk keşfettiği en yalın gerçekliklerden biri olarak bildiğimiz gibi, herşey *akmakta*, dünya *değişmektedir*. Evrende ne dinginlikte olan tek bir elektron ya da galaksi vardır, ne de olduğu gibi kalmayı sürdüren tek bir bilinç ya da istenç. Bu düzeye dek dünyanın değişmediğini ve değişmesi gerektiğini ileri sürmek değişimin sonlu olanın özü olduğunu bilmemekten başka birşey değildir. Ama Tinin gelişimi o evrensel akıştan çok daha yüksek bir kavramdır ve her belirleniminde kendini *ancak ve ancak* daha ussal olana doğru değiştirebilir. İstenç kavramı mantıksal olarak İyi ile, Duyunç Doğru ile, Duyarlık Güzel ile, Bilgi Gerçeklik ile bağlıdır.

Eğer *gelişme kavramının* olgusallık taşıdığını, böyle birşeyin insanlık için geçerli olduğunu düşünürsek, eğer böylece tarihin amaçsız ve anlamsız yinelemelerden daha çoğu olduğunu düşünürsek, bundan mantıksal olarak bir dizi sonuç çıkar. Bu sonuçlar ilk olarak kurgul felsefenin tanıtlamalarına girmeksizin yalnızca usa bir *güven* temelinde, yalnızca *doğal usun* kendi açınımını kurgul açınıma yaklaştırarak anlaşılabilecek çıkarsamalardır. Gelişme bir *gizilliği*, henüz gelişmemiş bir '*kendinde*'yi varsayar. Bu 'gizillik' insanda Doğadan daha çoğu olan Tinselliktir. *Gelişme*nin daha yüksek bir *değişim* kipi olduğunu düşünürsek, onun salt *nicel* büyüme, ya da yalnızca doğrusal ilerleme gibi birşey olmadığını, ama *nitel başkalaşma*, birşeyin birşey olarak sona ermesi, başka birşey olması, *kendinde* ne ise onun ortaya koyulması olduğunu da doğrulayabiliriz. Ama gelişme gelişecek birşeyi, gelişme yeteneğinde olan bir gizilliği varsayar. Gelişme gizilliğin ve edimselliğin birliğidir. Bir aşama, eğer gerçekten aşama ise, ancak onu üretebilecek bir *ön* aşamadan gelebilir ve böylece onu kapsamak ve eşit ölçüde kendini bir sonraki aşamada ortadan kaldırmak zorundadır. Yine, *gelişme* hiçbir *ereği* olmayan ve yalnızca bir *yönü* olan sürekli, doğrusal bir *ilerlemeden* ya da sürekli olarak başladığı noktaya gelerek bir döngü, daire, sarmal vb. gibi geometrik şekiller çizen devimden daha yüksek, daha somut bir kavramdır. Gelişme *ereğine* göre ölçülebilen bir aşamalar ya da basamaklar dizisi olarak anlaşılabilir. Ve gelişmenin *başlangıcının* olması mantıksal olarak ve olgusal olarak *ereğinin* olmasını kaçınılmaz kılar. Erek Başlangıçtır, ve birbirinden ayrılmayan bu iki karşıt kavram *İnsan* durumunda *gizillik* ve *edimsellik* kavramlarında somutlaşır. Erekte edimselleşen şey bir gizillik olan Başlangıçtan başka birşey değildir. Bu edimselleşmenin bir sonluluk ya da döngüsel bir kötü sonsuzluk olmadığını *insan doğasının bileşenlerinin* kendileri tanıtlayacaktır. *"Dünya Tarihi özgürlük bilincinde ilerlemedir."* Bu belirleme ile edimsel Tarihin özsel olarak *İstencin* kendini açındırma süreci olduğu da bildirilmiştir. *İstenç özgür olmaksızın olamaz.* Ama her *belirliliğin* istenç için bir sınırlama, bir olumsuzlama olması ölçüsünde bu olumsuzlamanın olumsuzlaması

istenci ereksel bir gelişim sürecinde tutar. Özgürlüğün *gelişmeye* açık olması onun tarihsel gelişmemişliğinden, İstencin *belirli* somutlaşmalarının ancak göreli, sonlu aşamalar olmalarından doğar ve İstencin kendi Kavramı ile bir olmak için mantıksal dürtüsü sürecin *ereksel* bir gelişim süreci olmasına götürür. Tarih Felsefesinin işi İstenç İdeasının Zamandaki bu zorunlu açınımının çıkarsamak, tanıtlamaktır. Ama Tarihe Gelişme kavramını getirmenin tam bu belirlenimden doğan bir başka sonucu da onda *gerilemenin* olamayacağıdır. *Yeni* bir aşama, salt yeni olduğu için, her zaman onu önceleyen aşamaların bir çıkarsamasıdır ve buna göre her zaman onlardan daha *çoğudur.* Bu düzeye dek tüm gerileme görünüşü gerçekte yalnızca ve yalnızca daha şimdiden geri olanın kendini sergilemesidir. Usun bakış açısının Tinin doğasının gerilemeye saltık olarak yeteneksiz olduğunu doğrulaması ölçüsünde, modern dünyanın yaşadığı kötülükler daha önce erdemli olan ulusların erdemlerini yitirdiklerini değil, ama *kendilerinde* henüz ne düzeye dek erdemsiz olduklarını gösterir. Benzer olarak, çirkini 'beğenen,' güzele duyarsız olan duyarlık estetik bozulmanın değil ama estetik hamlığın anlatımıdır.

Dünya Tarihi Dünya-Tinin egemenlik alanıdır, şu ya da bu ulusun, sınıfın, örgütün, kuruluşun vb. değil. Hiç kuşkusuz bu öğeler *eylem* yaparlar, bir *değişim* yaratırlar, ama etkilerinin bütün bağlamının bilincinde olmaksızın. Çünkü özsel olan bütün süreçtir ve süreç ise tüm sonlu Tinlerin yitişinde yitmeden süren Dünya Tininin emeği, çabası, kavgasıdır. Bu süreçte her aşama, eğer aşama ise, saltık olarak öncekilerin bir benzeri değil ama *yeni* olandır, ve eğer yeni ise şu ya da bu bakımdan öncekilerden ayrıdır, onları kendisi ortadan kaldırmıştır ve birer kıpı olarak, ideal olarak kendi içinde kapsar. Bu yüzdendir ki hiçbir zaman hiçbir ulus, sınıf, birey tarihten ders alamaz, çünkü hiçbir ders salt bir yineleme olmayan yeni evrede geçerlik taşımaz. Tarihsel süreç bu doğasıyla hiçbir zaman pragmatik tarihçiliğin yararcılık eğilimine doyum veremez. Ve yine, Tarihin Tinin gelişimi olması olgusu onun kimi ideologların sandıkları gibi *bireylerin* 'idealan' tarafından belirlenen bir süreç olduğu görüşünü temelinden yoksun bırakır. Tinin bütününün iç belirlenimleri tarafından yönetilen süreçlerin önceden şu ya da bu tarihsel *bireyin* beyninde şekillendiği ve edimsellikteki sonuçlardan tek bir *bireyselliğin* sorumlu olduğu görüşü halkları, toplumları vb. tarihsel önemden ve tarihsel sorumluluktan, Tini onur, değer ve özgürlüğünden soyutlar. Gene de, *ereksel gelişim* kavramı Tarihte *bireysel* etkiyi önemsizleştirmez; tersine, onu *dünya-tarihsel bireysellik* kavramıyla açıklar. En yabanıl örneklerinden birini Karl Popper'da gördüğümüz 'komplo' kuramcılığının paranoyasından bütünüyle ayrı olarak, dünya-tarihsel bireyler ancak zamanlarının tinlerine anlatım verdikleri sürece tarihsel olarak belirleyici, önemli ve büyüktürler. Kendi üstün moral tasarlarını Tine dayatmaları gibi birşey söz konusu olmaksızın, böyle

bireyler ancak zamanlarının hazır olduğu eylemleri anladıkları ve istençlerivle ona anlatım verdikleri ölçüde dünya-tarihseldirler. Erdemleri temsil ettikleri tinin erdemi, sefillikleri yine aynı şeyin sefilliğidir.

Dizge ve Gelişim

Tinin özsel doğası, İyi, Güzel ve Gerçek olandan yana olması Gelişmenin *saltık güvencesidir*. Bu düzeye dek, tarihsel sürecin tüm sağlam görünüşlü politik ve ekinsel biçimlenmeleri kendilerini olumsuzlayacak dürtüleri kendi içlerinde kapsarlar ve daha yüksek bir ilke mantıksal olarak ve olgusal olarak daha geri bir ilkeyi ortadan kaldırmak *zorundadır*. Yine, *tarihsel* kültürlerde tüm bileşenler kendilerini o kültürün özsel belirlenimi ya da ilkesi çevresinde açındırlar; tüze, türe, sanat, bilimler, töreler, dinsel belirlenimler, politik, askeri, genel olarak tüm kültürel yapılar dizgenin ilkesi ile geçimsiz olamazlar ve onunla uyum içinde belirlenmekle kendi aralarında da dizgesel uyumları içinde bağıntılanırlar. Dizge bu özsel yapısıyla *yeni* bir ilkeyi içine aldığı zaman kendi ortadan kalkışma izin vermiş olur ve kültürel dizgelerin ortadan kalkmaları 'kapalı dizge' anlatımının *dıyalektiğe* kapalı analitik Anlağın bir düşüncesizliği olduğunu ortaya serer. Diyalektik olarak, birşeyin 'kapalı' olması onun kendinde 'açık' olduğunu, *açılabileceğini* imler. Ama dizge herşeyden önce böyle kapağı olan bir kutu gibi birşey, kapısı olan bir odacık gibi birşey değildir. Gene de, tarihsel bir dizge *açılırsa*, daha açık bir deyişle zorunlu bir *bileşeni* gider ve yerini bir başkası alırsa, dizgenin kendisi *bütününde* ortadan kalkarak *başka* bir dizgeye dönüşür. Dizgenin bu *bütünselliği* nedeniyledir ki, bir kültürü şu ya da bu bileşeninde değiştirmek, reformdan geçirerek başkalaştırmak dizgeyi *bütün* varlığında olumsuzlar. Roma İmparatorluğunun politik, askeri, tüzel yapısı ancak ve ancak *mitolojik* inanç bileşeni ile birlikte varolabilirdi. Hıristiyanlığın tini Roma inancını boşinanca indirirken, politik yapısından tüzel dizgesine, ordudan imparator kültüne dek İmparatorluk dizgesinin tüm bileşenlerini de geçersiz kıldı ve yüzyıllarca barbar Germenleri denetleyebilmiş ve durdurabilmiş olan uygar gücün aynı barbarlar karşısında kolayca çözülüp ortadan kalkmasına yol açtı. Osmanlı politik dizgesi daha ussal anayasal politik yapılara uyarlandıkça bir Devlet olarak kendi temellerini kazdı, böylelikle tarihsel Gelişimin önünü açtı, Cumhuriyetin çelikten Özgürlük tinini *kendi içinde* yarattı ve kendisi Tarih *olurken* İstenci ve Duyuncu kendilerini özgürce belirlemede ve büyütmede, tarihsel dinamiğin bir alanı olarak ilerlemede saltık olarak engelsiz bıraktı. Duyunç gelişimleri sürekli olarak Katolik Kilise tarafından engellenen ve bu yüzden Özgürlüğü değil ama yalnızca boyun eğmeyi bilen İspanyolların İstenci Napoleon'un davattığı Cumhuriyetçi Anayasayı yabancı birşey olarak kesinlikle reddetti, ve yine aynı özgürlüksüz milyonlar aynı boyuneğme tini içinde Franco despotizmi altında kırk yıl boyunca gık demeden yaşadılar.

Tarihsel Olmanın Ölçütü

"Ve son olarak, bütününde bize kalıt bırakılan herşey 'tarihsel' olarak geçerlidir" :: *"Und schließlich gilt als 'geschichtlich' das Überlieferte als solches"* (*Heidegger, Varlık ve Zaman*).

"Tarih ... gerçekten de insanlığın suçlarının, aptallıklarının ve talihsizliklerinin kaydından daha çoğu değildir" (Edward Gibbon).

"Aslında bir tarih yoktur; yalnızca yaşamöyküsü vardır" (Ralph Waldo Emerson).

Tarihte hiç kuşkusuz aptallıklar vardır, ama aptallık olan *tarihsel* olan değildir. Tarihte ussal olanı görmek usun bakışını gerektirir. Ve usun bakışı eytişimseldir. Gelişme belirli basamaklar ya da aşamalar yoluyla ereğine doğru ilerleyen bir süreklilikür. Bu süreçte süreksiz olanlar, yalıtılmış birer durum gibi görünen evreler o denli de sürekli olmalı, bir aşamanın *kendisi* o denli de kendinde *başkası* olmalıdır: Süreklilik kavramının kendisi *süreksiz* olanların, *yalıtılmış* olanların *birliğini* imler. Burada da analitik düşünce kendini diyalektiğe yükseltmek, diyalektiğin bir momenti olmak zorundadır. Gelişme kavramı böylece neyin *tarihsel* olduğunu saptayan ölçütü verir: Ancak *gelişen* tarihsel olabilir, ve gelişen kendini ortadan kaldıran ve kendinin bu yitişinde yalnızca ve yalnızca daha şimdiden *kendinde* olduğu şeyi *edimsel* olguya çeviren, böylece Tinin *ereksel oluş sürecinde* zorunlu bir kıpı olandır. Buna göre, Tarihte ortadan kalkanların *Devletler* olması ölçüsünde, Tarih saltık olarak tikel bir ulusun ya da bölgenin Tarihi değil, ama özsel olarak *Tinin* Tarihi, Dünya-Tarihidir. Ve buna göre *dünya-tarihsel* olgular ve olaylar Tinin gelişme sürecini bir sürekli yapan *zorunlu* kıpılardır. Bu düzeye dek Tarihin yalnızca yinelemeden oluşması bir yana, tam tersine *yineleme* olan tam olarak tarihsel olmayandır. Böyle olaylar yalnızca olurlar, ama tarih olmazlar, ve tarihin sürekliliği açısından olmasalar da olur. Tarihsel bir dizgenin kendini saklama eğilimi onu tutuculuğa, kapalılığa, katılaşmaya zorlar. Ama tarihsel dizgelerin *tarihsel* olmalarının anlamı 'tarih olmayı' kabul etmeleri, böylece *geçici* olmakla yerlerini daha yüksek ve daha gelişmiş kültürel dizgelere bırakmalarıdır. Sonlu olanı sonsuzlaştırmayı istemek gerçekte sonsuzluğu yadsımaktır.

Tarihsellik bir yokluğu değil ama olumsuz varlığı imler. *Tarihsel olan* ortadan kaldırılmış, yani yalnızca yitmemiş, ama saklanmış olandır. *Tarihsel* geçmiş ölü birşey değil, ama şimdiyi üretmiş olan, böylece onda bir kıpı ya da ideal olan, saltık olarak şimdide yaşayan *tinselliktir*. Şimdinin Geçmiş ile bağıntısının saptanması Şimdinin Geçmişten çıkarsanması, olguların kendileri arasındaki zorunlu bağıntının kurulmasıdır. Ve Tinin edimsellikteki diyalektiğini ancak bu süreci *kendinde* olduğu gibi kurgulayan düşüncenin diyalektiği kavrayabilir. Bu *süreklilik* Fizikte ve Matematikte olduğu gibi Tarihte de *göreci-analitik* geleneğin anlayamayacağı ve onu Tarih önünde sabuklamamak için suskunluğa götüren başlıca güçlüktür.

İnsan Doğası

"Sağ duyu dünyada en iyi pavlaştırılan şeydir. ... sağ duyu ya da Us doğal olarak tüm insanlarda eşittir ..." :: *"Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée ... le bon sens ou la raison, est naturellement égale en tous les hommes ..."* (Descartes, *Söylem* 1).

İnsan 'doğası' anlatımı İnsan ona Doğanın vermiş olduğundan daha çoğunu, *Tini* kapsadığı ölçüde uygunsuzdur. Denmek istenen İnsanın *Özü*, onda değişmez ya da türsel olan, saltık olandır, *homo sapiensi* bir hayvan değil ama *tinsel* bir varlık yapan özselliktir. Buna göre *değişmez* İnsan *özü* kavramını reddetmek ve değişken *varoluşun* birincilliğini ileri sürmek bütünüyle mantıksal olarak varoluşun kendisinin saçmalığı, anlamsızlığı, değersizliği vargılarına götürür, çünkü saçma olmayan sağlam olanken, değişmez ve kalıcı olanken, özsüz varoluş bir görüngüden, *kendisi olmayandan* başka birşey değildir. Usu yadsıyan bu Anlak bakış açısından karanlık bir varoluş tablosunun, nihilizmin çıkarsanması biricik mantıksal vargıdır. Buna karşı İnsanın Özü olarak Us düşüncesi sıradan tasarımda bile bir gelişme, bir ilerleme görüşüne götürür, ve Batıda iki yüzyıl kadar önce doğan 'insanın eksiksizleşebilirliği' görüşü ancak insanı özü us olan, tin olan bir varlık olarak alan bakış açısının bir çıkarsaması olabilirdi. Aydınlanma ile açık bir karşıtlık içinde, Condorcet'nin Usa *güveninin* vargısı şunlardır:

"Her ulus bir gün örneğin Fransızlar ve Anglo-Amerikanlar gibi en aydınlanmış, en özgür, önyargılardan en bağışık olan halklar tarafından erişilen uygarlık durumunu ulaşmayacak mıdır? Krallara boyun eğen ülkelerin köleliği, Afrika kabilelerinin barbarlığı, ve yabanılların bilgisizliği dereceli olarak yitmeyecek midir? Yerküre üzerinde tek bir toprak parçası var mıdır ki orada yaşayanlar 'doğa' tarafından hiçbir zaman özgürlüğü yaşamamaya, hiçbir zaman uslarını kullanmamaya mahkum edilmiş olsunlar?" (*İnsan Tininin İlerlemesinin Tarihsel Bir Tablosunun Taslağı*)

Eşitlik kavramı İnsan Özü kavramına dayanır ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak, mantıksal olarak İlerleme kavramı ile birlikte gider. Ve Tarih *kavramının* kendisi ancak ve ancak *evrensel özgürlük* kavramının, *tüm insanların doğal olarak özgür oldukları* kavramının çıkarsanmasıyla kazanılır. Özgürlük insan gelişiminin ereği ve o denli de kendini belirleyen açınım sürecidir, ve bütün bir geçmiş ancak bu özgürlük ereği karşısında *anlam* kazanırken, aynı zamanda sürecin kendisi görgül ilgi, araştırma ve incelemenin konusu olmaya başlar. Buna karşı Usu, insan özünü yadsıyan kuşkuculuğun götürmesi gereken kaçınılmaz vargı yine insan usunun sonsuzluğunu, gücünü ve değerini yadsımayı felsefesinin *ilkesi* yapan Kant'ın kendisinin Aydınlanmanın gerçek ruhunu anlatan sözlerinde en yalın anlatımlarından birini bulur:

"İnsanın yamuk tahtasından düzgün hiçbirşey yapılamaz" (*Salt Us Sınırları İçersinde Din*).

Bu 'yamuk tahta,' böyle 'yamuk bir insan özü'nün *açınımı* gibi birşey hiç kuşkusuz *korkutucu*, en azından sonuçlarında kuşkuludur. Bu bakış açısından, böyle 'yamuk insan özü'nün gelişimine ya da açınımına izin verecek bir *özgürlük* kavramı korkutucu, en azından sonuçlarında saltık olarak bilinemezdir. Bu Aydınlanmanın aydına özgü görüşüdür. Bu bakış açısından 'özgürlük' savunulmamalı, aslında ne olursa olsun varolan durumun güvenliği uğruna yasaklanmalıdır. Buna karşı, insan özünün *ussal* olduğunu kabul etmek onun özgürce açınmasından korkmamak demektir. Tam tersine, korkutucu olan şey bu özün tam açınımını engellemek, insanın arı *tinselliğine* ulaşmaması, şu ya da bu ölçüde *doğallığına*, düşüncesiz dürtüselliğine, içgüdüselliğine altgüdümlü kalmasıdır. Duyunç ancak *özgürlük altında* olgunlaşabilir, ve Duyuncu gelişmemiş, eş deyişle Duyuncu *kendisinin olmayan* bir kültürde Ahlaktan, Doğruyu ve Eğriyi, Iyiyi ve Kötüyü ayırdedebilme yeteneğinden söz etmek olanaksızdır. Böylece *var olanı sorgulayabilmeden*, doğru olanı bulabilmeden ve eğri olanı olumsuzlayabilmeden söz etmek de olanaksızdır. Duyunç olarak Us Doğru olana belirlenmiştir, tıpkı estetik olarak Güzel olana ve kuramsal olarak Gerçek olana belirlenmiş olması gibi: Istenç kavramı için *bağıntı* — *logos* — İyi kavramı iledir; Duyunç için Doğru, Düşünce için Gerçek, Beğeni için Güzellik ile.

a) Insan *doğası* ya da *özü*, insanın *gizilliği* dediğimiz şey Doğanın bir ürünü değildir, çünkü Doğanın kendisi üründür. Doğa *doğar*. Doğa — bu doğan Galaksi, bu doğan Güneş, bu doğan Gezegen — kendisi *ortaya çıkan ve ortadan yiten* birşey, salt oluş sürecinde olan bir özdekselliktir. Sonluluk alanıdır.
b) Doğa *varlığın* tüm açınımını tüketemez. Doğanın ötesi ya da üstü Tin alanıdır. Hiç kuşkusuz İnsan Doğanın ve Tinin birliğidir, tinsel olan herşey uzayda ve zamandadır. Bu düzeye dek, Doğanın İnsana *yabancı* olması, onun *dışı* olması, giderek ona *düşman vb.* olması bir yana, tam tersine bütün bir Doğa İnsanın *kendisidir*. Özdeksel-fiziksel beden, içgüdüler İnsanın *doğal* yanı, Doğa yanıdır, ve İnsanı Doğa olmaksızın da düşünmek, Tini Doğadan ayırmak diyalektik değil ama yalnızca analitik bakış açısına aittir. İnsan Doğanın *zorunluğunun* ve Tinin *özgürlüğünün* birliğidir.
c) Doğa Tine geçer, ve *homo sapiens* bu birliğin kendisidir. İlkin bütünüyle Doğadır, salt bir hayvandır. Bu *doğa durumu* bir kültürsüzlük, bir düşüncesizlik durumudur, hiçbir biçimde *Insana* ait olmayan bir durumdur. Ama *homo sapiens* kendinde Tindir, bütün bir Doğa sürecinin doğa-üstü ile, *Düşünce, Duygu ve Duyu* ile donatılı gerçekleşmiş son *ereğidir*, bütün bir doğal evrimin Tinin eşiğine ulaşmayı başaran tamamlanışıdır. Bu gizillik ile yüklü İnsanın belirlenimi bu gizilliği edimselleştirmek, kendini *doğallıktan tinselliğe* yükseltmektir, ve Zamanda yer alan bu süreç edimsel Tarihtir.

Klasik Felsefe insanı *sonsuzluğa* yetenekli görür:

a) İnsan *doğuştan düşüncelerile*, *Logos, Us, Akıl, Vernufnt, Raison, Reason* yetisi ile donatılı ve böylece gerçek varlik ile, *sonsuz, saltık, değişmez* olanla bağhdır. İnsan Usu ussal olan Doğa ve ussal olan Tin ile bir ve aynı tözü paylaşır, bu ortaklık bilginin olanağı ve zemini olarak insanı tüm doğal ve tinsel varoluş ile Birlik içine getirir. Ancak bu kavramsal birlik insan Beninin karşısındaki Başkasının ortadan kaldırılmasını, insanı sonluluğa indirgeyen yabancının ve yabancılığın yenilmesini, Başkasında Kendi ile birlikte olmayı, *gerçek sonsuzluk kavramını* anlatır.

b) İnsan doğal varlık olarak ve tinsel varlik olarak davranmaya yeteneklidir. Dürtüsel olarak davranabilir, ya da düşünerek duyuncuyla ve istenciyle davranabilir. İçgüdüleri, itkileri onun *doğa* yanıdır ve davranışı salt *doğal* olduğu ölçüde hayvandır. Ve insan *düşünerek, duyuncu* ile doğruyu ve eğriyi, iyiyi ve kötüyü ayırdederek ve doğru ve iyi olanı yeğleyerek davranmaya, *eyleme* yeteneklidir. Doğallık ve Tinsellik arasındaki bu sorun onun *ahlaksal* sorunudur, ve ussal olarak çözülmesi *özgürlüğü*, büyüklüğü, erdemi, tinselliğidir.

c) İnsan duyusal, estetik varlıktır, *homo sapiens* tinsel duyarlık ile yüklü, daha başından *Güzellik İdeasına* yeteneklidir. Arı *Biçim* olanı *güzelleştirme*, salt Biçim olana tinselliğin *sonsuz duyusal anlamını* verme yeteneğindedir. Güzellik algılamaya ve güzellik üretmeye, salt duyusal Biçimin kendisinde kendi iç sonsuzluğunu yaşamaya yeteneklidir.

Bu üç ayrı alan aynı zamanda bir ve aynıdır, Güzel olan, İyi olan ve Gerçek olan bir ve aynıdır. Düşünce, Duygu ve Duyu *homo sapiensin gizillikleridir*. Ama, bir kez daha, gizillik edimselleşme olanağını kapsadığı için gizilliktir. Bu özsel doğa verildiğinde, insan çirkini beğeniyorsa, kötüyü onaylıyorsa, bilgisizliği doğruluyorsa, durum yalnızca ve yalnızca henüz *gelişmemiş* olduğunu anlatır. Estetik olarak gelişmemiş bir duyarhk güzel sanat yapıtını algılayamaz, alt duyusal biçimlerde takılır ve gerçekten güzel olanı yabancılar (*kübizm*). Moral olarak gelişmemiş bir duyunç iyiyi ve kötüyü ayırdedemez, doğal-dürtüsel davranışı, ussal hakka karşı gücü, usdışı güç istencini yeğler (*nihilizm*). Düşünsel olarak gelişmemiş bir bilinç tasarımları, sanıları, duyusal-algıları, tahminleri vb. bilgi ve bilim olarak doğrular (*pozitivizm*).

İlerleme

"Bir doğa durumunda yaşamak için gereksindiği herşeyi yalnızca içgüdüde taşıyordu" :: *"Il avait dans le seul instinct tout ce qu'il fallait pour vivre dans l'état de nature"* (Rousseau, *İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni ve Temelleri Üzerine Söylem*).

Kuşkucu bakış açısı *tarihsel ilerleme* kavramının boş olduğunu, belki de bir gerilemeyi gizlemeye yaradığını düşünür, çünkü tarih modern bar-

barlık örnekleri ile doludur. Dahası, görünürde teknolojik ilerleme ile moral gerileme arasında neredeyse bir doğru orantı vardır. Hiroşima, Toplama Kampları, May Laì, Bosna ve benzerleri gibi tümü de 'ileri' insanlığı şu ya da bu yolda acımasızlık ile birleştiren sayısız olgu insanlığın en 'ileri' kesimlerinin kötülüğün de en büyüklerine yetenekli ya da yandaş olduğunun yeterli görgül kanıtları olarak görülür. Ve bunlar olgulardan genellemeler türeten tümevarımcı bilgeliğin gözünde ilerleme kavramını insan varoluşundan dışlamak için yeterli sayılır.

Ve gene de *değişmez* insan doğası kavramı, eş deyişle *us, duyunç* ve *duyarlık* bilgisizliği, kötülüğü ve çirkinliği *saltık olarak* yadsır. Bu ilkelliklerin sorumlusu olan insanların kendilerinin de gerilemeyi saltık olarak yasaklayan aynı insan doğasını paylaşmaları ölçüsünde, modern barbarlık durumunda *gerileme* gibi görünen şeyin gerçekte yalnızca *gerilik* olduğu sonucu çıkar. Teknolojik ilerlemeden moral ilerlemeyi çıkarsayamayız, ve böyle uygulayımsal 'ilerlemeler' ahlaksal hamlık zemininde pekala olanaklıdır. Ve çirkinin, düşük ve soysuz olanın beğenilmesi, giderek güzel bulunması insan doğasında bir çarpılmayı değil, ama estetik duyarlığının gelişmemişliğini anlatır. Giderek bu doğanın *tek bir* ilke olması ölçüsünde, moral gerilik (*nihilizm*) kaçınılmaz olarak estetik gerilik (*kübizm*) ve kuramsal gerilik (*pozitivizm*) ile birlikte gider. Bu terimlerin 'modern' ya da 'Batı' kavramının belirlenimlerini dolaysızca anlattıklarını bu kültürün olgusallığı dolaysızca doğrular. Uygarlık kavramı özsel olarak *ussal ve evrensel değerlerin* özeti ve böylece Barbarlığın karşıtı olsa da, böyle bir nihilist, pozitivist ve kübist kültür tam olarak *Uygarlık* kavramının dışladığı şeyi, çatışma, kavga ve savaşın Barbarlığını *Uygarlığın* özüne yerleştirmeyi ister, 'uygarlıkların çatışması' gibi çelişkili bir tasarımı doğrular.

Her ilerleme gibi moral ilerleme, duyuncun gelişimi de ilkin *ilkededir* ve daha ussal olan ilkenin birkaç bireyin bilincinde ortaya çıkışı onun hemen bütün bir dünya bilincinde dolaysızca edimselleşmesi demek değildir. İnsanlığın tek Tanrının önünde eşit olduklarının bilincinin doğuşu köleliğin Us dışı ve Duyunç dışı olduğunun anlaşılmasını, köleliğin dolaysızca ortadan kalkışını getirmedi. Halkların yasalarım kendilerinin yapmaları, kendi kendilerini yönetmeleri ilkesinin doğuşu bir şeydir, halkların kendilerinin bu özgürlüğü kavramaları ve onu istemeyi öğrenmeleri, kendilerini yönetecek duyunç ve istenç olgunluğuna erişmeleri başka birşey. Böyle süreçler, ilkelerin insanlığın bilincine yerleşmesi ve onun bütün bir toplumsal kurumsal yapısını yeniden düzenlemesi, böylesine muazzam tinsel dönüşümlerin emeği yüz yılları gerektirir. Tin Zamandadır ve gelişimi Zamanda yer alır, ve bunun kısa mı yoksa uzun mu olduğu bir görelilik sorunudur: Varoluşun *sonsuz* zamanında görgül zaman ne denli uzun olursa olsun, göz açıp kapayıncaya dek geçip gider, ve bu görelilik ortamında gizilliğin edimselleşmesi neredeyse mantıksal bağıntı kadar zamansız görünür.

İlkenin *doğrulanması* güvencesini İnsan özünde bulur. İlke doğrulanır, çünkü ussaldır, ve doğrulanan şey yaşamda doğrulanır. Özgürlüğü kavramak onu edimselleştirmektir. 'Ussal olan edimsel olandır' sözlerinin bir anlamı da budur. Hiç kuşkusuz bu *belirli* ussallıktır ve Tinin gelişim basamaklarındaki türlülük gelişimin kendisinin türlülük göstermesine götürür ve arkadan gelenlerinki arkadan gelen gelişme, öykünmedir. Ama bir bilinç aşamasının değişiminin onda daha şimdiden *olanın*, gizil olarak varolanın, olanaklı olanın ortaya çıkmasını anlattığı ölçüsünde, Özgürlük onu bilmeyenlere, ona hazır olmayanlara, onu istemeyenlere verilemez, ve bilenlerden geri alınması olanaksızdır.

İlerleme *Tinin* bir kavramıdır, yalnızca 'Batı'ya ait bir kavram değil. Tarihsel sürecin en önemli kazanımı *Tinin* kendinde saklı tuttuğu *sonsuz gizilliği* açındırmasının koşullarını elde etmektir. Bütün bir tarihin anlamı Tinin, eş deyişle İnsanın bilincinde, duyuncunda ve estetik duyarlığında yükselmesi, ve bunun için önüne ancak *kendi kendisi* tarafından getirilebilen engellerin aşılmasıdır. Birincil engel bir gelişim aşamasının kendini sonsuz, bitimsiz, saltık olarak görmesi, o yetersiz gelişmişlik düzeyinde kalmada diretmesidir. Tin bu geçici biçimlenişlerinin hiç birinde kendini tam açınımı içinde bulamaz. Bunlar ne denli bilge, değerli ve güzel olurlarsa olsunlar, birer *görüngü*dürler, Varlıkları Yoklukları ile bağlıdır, ve ortaya çıkmış olmaları ortadan yitecek olmalarının tanıtıdır: Tinin *gerçek, kavrama uygun düşen* olgusallıkları değildirler. Klasik Yunan ve Roma uygarlıklarının sürmesi putperestliğin ve kölelik kurumunun da sürmesi demek olacaktı. Osmanlı İmparatorluğunun sürmesi bütün bir imparatorluk kültürel dokusunun sürmesi demek olacaktı. Bir dizge bölümsel olarak dönüşmeye izin vermez: Tek bir özsel *bileşen* dizgenin *bütününü* kapsar ve yansıtır. Bu düzeye dek bu tikel kültürel şekillerin yitmesi evrensel şekillenmenin kazanması, daha öte ilerlemenin zemininin sağlanmasıdır.

İlerlemenin temelinde yatan mantıksal zorunluk karşısında, ya da yine aynı şey, bu mantıksal özgürlük karşısında, bu ereksel sürecin ereğine ulaşmasının engellenmesi ancak ve ancak saltık İdeasının değiştirilebilmesi denli olanaklıdır. Özgürlük bu saltık insan doğasının saltık istemidir, ve bu sonsuz doğa kendini herhangi bir sonlu biçime sığdırmayı yadsıyacak sonsuz saltık güçtür.

İyimserlik Değil Özgürlük

İnsanın gelişmesi onun doğasından türeyen bir çıkarsamadır ve ussaldır. Bu düzeye dek Tarihin bir *gelişim* olmasını bir *iyimserlik* sorunu olarak görmenin herhangi bir anlamı ve önemi yoktur. İnsan — her insan — kendindeki *ussal, moral ve estetik gizilliği* açındırma zorunluğu ve özgürlüğü altında durur. Tinin biçimlenişi, bu değişimin ilerleyen ve gelişen bir yolda yer alması, bunlar birer dilek, öngörü, tahmin vb. değil, ama kavramın kendi mantığının vargılarıdır. İnsanın böyle

gelişmelere yetenekli olup olmaması, ya da ahlaklı, duyunçlu olmaya yatkın olup olmaması gibi ikircimler yalnızca analitik düşünce için kaçınılmazdır. Ussal insanın bu gizilliğini geliştirmekten geri çekilmesi, kendini uygarlık yerine barbarlık durumunda tutması, kendini yoketmeye belirlenmiş ya da bunun kuşkulu olması vb. tümü de *usun yadsınması* öncülü üzerine çıkarsanabilen karanlık ve kötümser vargılardır. Gerçek olanı doğrulamak, İyi olanı istemek, Güzel olanı beğenmek *ussaldır.* İnsan hiçbir zaman bu ussallığın karşıtına yetenekli değildir. İyi olanı istememek, Gerçek olanı doğrulamamak, Güzel olandan tiksinmek usdışı dediğimiz şeydir ve insan doğasının bozulmasına değil ama gelişmedeki geriliğe tanıklık eder. Felsefe evrensel insan doğasını doğrulamasında ve ondan yola çıkmasında kuşkuculuktan ayrılır. Kuşkuculuğa, bilgisizliğe 'iyimserlik' olarak görünen şey felsefenin ilkesinin bütünüyle tutarlı çıkarsamasından başka birşey değildir. Dünya Tarihi us tarafından belirlenmedikçe *anlamlı* ve *anlaşılır* değildir. Us ancak kendini, ancak Us olanı bilebilir. Ve koşut olarak, usdışı ancak usdışı olanı görür ve doğrular.

* * *

Felsefe, yalnızca bilme sevgisi olarak değil ama *bilmenin kendisi* olarak anlaşıldığında, Doğunun ya da Batının bakış açısı değildir. *Bilginin, Evrenselin, Gerçekliğin* kendisinden Doğu ya da Batı, şu ya da bu kültürel tikellik çıkarsanamaz. *Evrensel ve saltık ve değişmez* olduğu ölçüde, *Usu* şu ya da bu kültürel yapı olarak göremeyiz. Ama eğer onu saltık olarak, değişmez olarak, evrensel olarak görmezsek, eğer onu görgücülüğün yaptığı gibi *duyusal algının* bir türevi olarak görürsek, postmodernizmin yaptığı gibi *dilin* bir eklentisi olarak görürsek, o zaman Usun, Kavramın kültürel-tarihsel bir yapı olmasından, göreliliğinden, giderek değersiz ve anlamsızlığından pekala söz edebiliriz. O zaman *göreli* bir felsefenin Doğuya mı yoksa Batıya mı ait olduğunun hiçbir önemi kalmaz. Ama bilgelik sevgisi Evrenseli bilmenin sevgisidir, ve Hegel felsefenin bu tür yerelliklerin üstünde ve ötesinde olduğu vargısını *kişi* olarak değil ama evrensel bilginin izinde olan ve felsefi bilincinde tüm tarihsel felsefenin birikimini özümseyen bir düşünür olarak çıkarır. Batının ekinseltinsel temellerinin Doğuda olduğunun bütünüyle bilincindedir:

> "Bilim ve bilgi, özellikle felsefenin bilgisi Batıya Araplar tarafından getirildi; Germenler arasında soylu şiirin ve özgür düşlemin alevleri Doğu tarafından tutuşturuldu" (*Tarih Felsefesi*).

Buna eklememiz gereken tek şey İslamik Tinin kendisinin onu önceleyen *bütün* bir Tarihsel İlerleme sürecinin bir yapıtı olduğu, Helenik ve Helenistik tini özümseyerek ve kendini Roma tinine eklemleyerek büyüdüğü, önem ve onur ve değerini ancak ve ancak bu süreklilik içindeki bir kıpı olarak kazanarak Tarih olduğudur.

KISA AÇIKLAMALAR

A

Aachen. Aix-la-Chapelle

Adalar Denizi. Inselmeer

Adytum. Antik tapınakta yalnızca rahiplerin girebildiği en iç bölüm

eedil. Roma'nın kamu işleri, oyunlar, yapılar ve yollarla ilgili işlere bakan devlet görevlileri

Aeskhylos. [Αἰσχύλος]. İÖ 525-456. Yunan tiyatro yazarı. Yunan trajedisinin babası olarak görülüyordu. Günümüze oyunlarından yalnızca yedisi ulaşmıştır (aralarında: *Thebes'e Karşı Yediler*, *Bağlı Prometheus*, ve *Orestes* üçlüsü).

Aetolia. Yunanistan; Patras Körfezi'nin kuzeyi; İÖ üçüncü yüzyılda güçlü bir devlet

Agamemnon. Truva Savaşında Yunanlılann şefi

Akarnania. Aetolia'da bir kent

Akropolis. Antik Yunan kentinin kalesi

Amfiktyonik Liga. Yunanistan'da kutsal yerleri ve tapınakları korumak için kurulan birlik

Ammon. Mısır tanrısı Amen'in klasiksel adı; Zeus ile özdeş; Libya'da; Zeus Tapınağının yeri

Anabaptist. Wiedertäufer; 16. yüzyıl Protestan bölüngülerinden biri; çocuk vaftizini yadsıdı ve yetişkinlerin yeniden vaftiz edilmeleri gerektiğini savundu.

Anka. Phönix

Apis. Mısır tanrısı Ptah'ın bir görünüşü.

Apollon. Zeus ve Leto'-nun oğlu, Artemis'in kardeşi. Işık, şiir, müzik tanrısı

Areiopagos Konseyi. Solon tarafından kuruldu; bir yıl süreyle seçilen arkhonlardan oluşuyordu.

arkhon. [ἄρχων] Atina'-da dokuz devlet yetkilisinden her biri

Aryan, Arian. Hint-Avrupa ırkı

A.U.C. Roma'nın kuruluşundan (İÖ 753) başlayan tarihleme; *anno urbis conditae*

auctoritas. (Lat.) yetke

B

Bağışlanma Belgeleri. (Ablaß) Katolik Kilise; Bir suç olarak bağışlandıktan sonra günahın silinmesi

Baktra. Baktria kenti; Zariaspa da denir; modern Balkh

Baktria. Orta Asya'da bir bölge.

Bayern. Bavyera

Bel. Babil tanrısı

Boeotia. Yunanistan'da Atina'nın kuzeybatısında bir bölge.

bonze. (Çin) Budist rahip ya da keşiş

Brittany. Kuzey batı Fransa'da bir bölge

census. (Roma) sayım

centuria. (Roma) 'yüzlük'

Chlodwig. (Clovis) ?466-511; Franklann kralı (481-511)

coemtio. satış

colluvium. toplak, küme, kalabalık, birikinti

comitium. *(çğl.comitia)* Roma halk seçmen meclisleri

condottiere. (çğl: *condottieri*) 13-16. yüzyıllarda Avrupa'da paralı asker birliğinde komutan ya da er.

confarreatio. (Lat.) *eski Roma evlilik töreni*

connubia. (*conubium*; Lat.) evlilik

curia. (çğl: *curiae*) Roma halkının Romulus tarafından saptanan otuz bölümünden her biri (bkz. Livius, i. 13, 6s.; bkz. Plutark, *Romulus*, xiv); Roma Yönetimi altında bir İtalyan kentinin senatosu.

curule. Roma'da en yüksek yetkili

D

Decemvir. (Roma) Yasaları gözden geçirmek üzere İÖ 451 ve 450'de kurulan on magistratlık bir yönetim organının üyesi

Delfi. Apollon bilicisinin bulunduğu kent

Demon. (Dämon) cin, vb.

demotik. Mısır'da rahipler sınıfı dışında kullanılan

daha yalın hiyeroglif yazısı ile ilgili
dignitas. (Lat.) onur
dilenci keşişler. *Bettelmönche;* Fransiskanlar; Mendicant Friars
dinamis, δύναμις. güç
Druid. Hıristiyanlıktan önce Galya, İngiltere ve İrlanda'da eski rahipler düzeninin bir üyesi
Dryad. (Yun. Mit.) orman perisi

E

eforlar. Çeşitli Dor devletlerinde sayılan beş olan yüksek yöneticiler; tüm yurttaşların katıldığı oylamalar sonucunda bir yıl için seçilirlerdi.
Ekbatana. Ya da Achmetha; Media'nın başkenti; şimdiki Hamadan; Hefaestion orada öldü.
Elia. Güneybatı Yunanistan'da batı Peloponez'de bir bölge; Elis devletinin yeri
energeia, ὀνέργεια. erke, enerji
Epaminondas. Thebes generali; falanxın yaratıcısı
epigram. (Yun.) nükteli özdeyiş, kısa şiir
Episkopalianlar. İskoçya'da ve ABD'de Anglikan Cemaatın bağımsız bir dalının üyeleri
Epos. Ortak bir epik tema çevresinde toplanan şiirler kütlesi
Etruria. Etrüsklerin ülkesi
Euripides İÖ 480-406; Yunan trajedi yazarı; günümüze oyun-la-rından 18'i kalmıştır.
Exarchat. Ortodoks Hıristiyan Kiliselerin başı

F

falanx. Eski Yunan ve Makedonya hoplitlerinin savaş düzeni; üzerlerine örtülü bir kalkanlar duvarının arasından uzun mızraklar görünür. Thebesli general Epaminondas tarafından ortaya çıkarıldı ve Filip tarafından geliştirildi.
Fénelon. (1651-1715); Fransız tannbilimci; "Les aventures de Télémaque" (1699) başlıklı yapıtı XIV. Louis'nin hükümetinin eleştirisi olarak görüldü.
firfir. (Purpur) Erguvan rengi
Fokea. Küçük Asya'da İyonya kentlerinin en kuzeyde olanı
Forum. Roma'da kamu sorunlarını tartışmak üzere kullanılan açık toplantı alanı; pazar yeri
Franklar. Germanik federasyonlardan biri
Furiler. Klasik mitolojide yılan saçlı öç tanrıçaları

G

gens. (çoğul: *gentes*) Roma'da soy
Gimnosofistler. Hindistan'nın çıplak felsefecileri; (bkz. Plutark, *İskender*, lxiv)
Grandezza. İspanyol yüksek soylusu

H

Halys Nehri. Kızılırmak
Hegemoni. (Yun. önderlik) Bir birlik içersinde tanınan egemenlik
Helios. güneş
Heredotos. İÖ 485?-425?; tarihin Babası olarak bilinir.
Helotlar. Sparta'da devlete ait köleler
Hermes. Tanrıların ulağı; Roma mitolojisinde Merkür
Hesiodos. İÖ 8. yy. Yunan ozanı ve en eski didaktik düzyazı yazarı; *İşler ve Günler* başlıklı yapıtı tarım ve mevsimleri ele alır; *Theogoni* tanrıların doğuşu ve dünyanın kökeni ile ilgildir.
Hindostan. Ganj vadisinden Persia'ya doğru
horda. Horde; ordu
Host. (Alm. Hostie); Mass ayininde kullanılan kutsal-ekmek

I

ikonoklastik. ikonoklastisch; ikon kırıcı
İnstitusyonlar. Eski Roma'da tüze çalışmasına giriş; Justinian'ın buyruğu ile düzenlenmiş ve *Corpus Juris Civilis*'in bölümlerini oluşturan dört kitaba bölünmüştür.
interdikt. (Katolik K.) Kilise ayinlerine katılmanın yasaklanması
Interregnum. Normal hükümet vb. dönemleri arasındaki kesinti dönemi
İznik Konsülü. İS 325-te Hıristiyan öğretiyi oluşturdu

J

Jason. Altın postu arayışta Argonautların önderi

Jugurtha. Numidia kralı (İÖ ?112 104); ö. 104 İÖ; Romalılar ile savaştı ve yenilerek idam edildi.

K

Karl, Büyük (Charlemagne) 768-814 arasında Frankların kralı

Kari Martell. ?688-741; Büyük Karl'ın dedesi

Kartaca, Fenikeliler ta/rafından kuruldu; Punisch (Aim.) :: Punicus (Lat.) :: Phoinix (Yun.)

Kasuistik. Kasuistik; Lat. Köken: ***casus*** :: durum; 'durumculuk,' ya da duruma uyarlanmış uslamlalamalar üretme sanatı, bir tür sofistlik

Klient. *cliens* (Rom.) Patrisyenlere bağımlı olanlar

konjurasyon. (*conjuratio*) yeminle doğrulanan birlik

Konsüller. Roma Cumhuriyetinde en yüksek yetkeleri; sayıları ikidir ve bir yıl için seçilirler

kozmogoni. Kozmogonie; evrenin doğuşuna ilişkin kuram

kreole. Güney Amerika'da doğmuş Avrupalı, özellikle İspanyol

Kronos. Titan; Zaman; Uranus'un (Gök) ve Gaia'nın (Yer) oğlu; Zeus tarafından tahtından indirilinceye dek dünyanın egemeni

Krösus. [Κροῖσος], (ö. İÖ ?546) Lidya'nın son kralı (560-546); büyük varsıllığı ile ünlü

Kyklops. (Yun. Mit.) Alınlarının ortasında tek gözleri ile devler soyunun bir üyesi

Kyrus. (ö. İÖ 529?) Pers imparatorluğunun kurucusu; oğul Kyrus İÖ 401'de öldü.

L

Lakedaemonya. Sparta'nın egemenlik alanı; birlikte Lakonia ve Messenia

lejyon. [λεγεῶς] Eski Roma ordusunun temel birimi; 5-6 bin kadar piyade ve süvariden oluşur

lektisternia. (*lectisternium*) (Roma) Tanrılara sunulan bir şenlik

Likurgus. İÖ 9. yy. Sparta'nın kurucusu

Livius, Titus. (İÖ 59-İS 17) Roma tarihçisi; Roma Tarihi üzerine 142 kitabından yalnızca 35'i bulunmuştur.

Livonya. Litvanya'nın kuzeyinde, Baltık Denizi kıyısında bir bölge; eski bir Rus ili

Logos. Us, Λόγος

Lothringen. Lorraine

Ludwig, Dindar. Ludwig der Fromme, Louis the Pious, le Débonnaire; 814-840 arasında Frankların imparatoru

M

major domo. (Lat.; çğl. *majores domus*) Bir ev halkının reisi

Mandarin. Çin'de bürokrasinin en yüksek dokuz aşamasından birinin üyesi

μαντεία. bilicilik, peygamberlik

Mauros(lar). (Yun. Mauros; Lat: Maurus) Kuzey Afrika'da Arap ve Berber kökenli Müslü-man halk; 8'inci yüzyılda İslama döndüler ve K. Afrika ve İspanya'da bir uygarlık kur-du-lar.

Mass Ayini. Son Yemek Ayini

Matrona. (Lat.) evli kadın

Merovingianlar. Bir Frank hanedanı

Messene. Sicilya'da bir Yunan kolonisi

metempsikosis. Ruhların göçü öğretisi

Mnemosyne. (Yun. Mit.) Bellek Tanrıçası; Zeus'tan olan Müzlerin annesi

Müzler. (Yun. Mit.) Dokuz kız kardeş tanrıça; her birinin ayrı bir bilim ya da sanatı koruduğu kabul edilir; Zeus'un ve Mnemosyne'nin kızları.

N

Naiad. (Yun. Mit.) Su perisi

Nimfe. (Yun. Mit.) Nehir ya da orman tanrıçası

Numa. (İÖ 715-673) Roma'nın ikinci kralı

O

On İki Tablet. Roma yurttaşlık yasalarının İÖ 451-450'de yapılan en erken düzenlemesi

Oxus Nehri. Amu Derya

P

pagoda. Hint tapınağı

Palladium. (coğul: *palladia*): Koruyucu olduğuna inanılan birşey; Pallas Athena'nın bir

yontusu; Atına'nın güneydoğusunda Ardettus yakınlarında kutsal bir alan

Pantkot Yortusu. *Pfingsfest*; Kutsal Tinin havariler üzerine inişini kutlayan Hıristiyan bayramı

Parthia. Horasan

patre. Plutark, *Romulus*: XIII: "Şimdi kent kurulurken, Romulus silah taşıma yaşı gelmiş herkesi her biri üç bin piyade ve üç yüz süvariden oluşan askeri birliklere kattı. Bu birliklere lejyonlar [λεγεὼς] dendi, çünkü halkın içinde savaşmak için en seçkin kimselerden oluşuyorlardı. Kalabalığın geri kalanına halk [δῆμῳς] adını verdi. En seçkinler arasından yüzünü konsüller [βουλευτάς] olarak seçerek bunlan patrisyenler [πατρικίους] olarak ve birliklerini bir yaşlılar konseyi anla-mına gelen senato [οενᾶτον] olarak tanımladı. Patrisyenlere böyle denmesinin nedeni kimilerine göre yasal çocukların babalan olmalanydı. Başkalarına göre ise neden kendi babalarının kim olduğu konusunda geçerli bir açıklama verebilmeleriydi. Bu ise kente doluşan ayak takımından herkesin yapabileceği birşey değildi. Daha başkalarına göre, ad astlann korunmasını belirten 'patronluk' sözcüğünden geliyordu. Bunun kökenini zayıf ve yoksulların büyük bir koruyucusu ve savunucusu olan Evander ile birlikte gelen birini anlatan Patron [Πάτρωνα] sözcüğüne yüklerler. Ama belki de en olası yargı Romulus'un daha aşağı olanlara bir baba kaygısı ve ilgisi ile bakmayı en üst ve en varsıl olanlar için ödev sayması, ve ayrıca sıradan halkı üstlerinin onurlarından korkmamaya ya da yakınmamaya, ama böyle insanları sevmeye ve saymaya ve onları babaları olarak düşünmeye ve öyle adlandırmaya yöneltmesi ve bu yüzden onlara Patrisyenler adını vermesi olabilir. Çünkü, bugün de sürmekte olduğu gibi, yabancı halklar senatolarının üyelerine 'reisler' ya da 'efendiler' sanını verirler. Ama Romalılar, daha onurlu ve daha az haset yaratıcı bir adı kullanarak, onlara *Patres Conscripti* derler. Başlangıçta gerçekten de yalnızca *Patres* diyorlardı; ama daha sonra sayılarına daha çoğu eklenince *Patres Conscripti* demeye başladılar. Bu daha etkili sanla, Romulus Senatoyu halktan ayırdı."

Patrisyenler. Roma'da kalıtsal soylular sınıfı; yüksek devlet görevlerini doldururlar; *bkz. 'patre'*

Pan. Tarla, orman, çoban ve sürülerin tanrısı

pax. (Lat.) barış

Pelasgeler. Yunanistan'ın tarih öncesi halkı

Penatlar. Klasik mitolojide ev tanrıları

Phtha. Memfis'in büyük tanrısı

Plebler. Roma'da Patrisyenler dışında kalan yurttaşlar

podesta: Çeşitli cumhuriyetlerde baş yetkili

pontifex maximus. Roma'da baş rahip

populus. (Roma) halk

Poros. Hint Rajası; İs/kender ile savaştı.

Praetor. Roma'da Konsüllerin hemen altında duran yüksek yetkili

Pretorian Muhafızlar. Roma İmparatorlarının İÖ 27 ve İS 312 arasında varolan ve özellikle politik yozlaşmaları ile tanınan muhafızları

Prokonsül. (Roma) Bir Senatörlük ilinin valisi

Propraetor. Bir Praetorun yetkisini Roma'nın dışındaki illerde kullanan bir yurttaş

Püritanlar. Çoğu Kalvinist olan ve İngiltere Kilisesini Katolik saydıkları törenlerden ve başka öğelerden arındırmak isteyen İngiliz aşırı Protestanları

Püthian Rahibesi. Delfi tapınağının ünlü bilicisi

Q

Quaestor: Roma'da para işlerini yöneten yetkili

Qurinus [Κυρῖνος]: Romulus Romalılara öldüğünde bu adı taşıyan tanrı olacağını bildirdi

(Plutark, *Romulus*, xxvii, xxviii; *Numa*, i).

R

rex. kral; sözcük ‘ρεζειν’-den, ‘adak sunmak’tan türemiştir.

S

sacrum (çğl: *sacra*): (Rom.) kutsal bir şey

Sandrakottus. Chandragupta; Pejab’ı yeniden fethetti

Sarakenler. (Yun. Sarakenos) Araplar

saray günü. (Alm. *Hoftag*) Frank İmp. zamanında kralların toplanma günleri

satrap. Pers Krallığının il yöneticileri

Satürn. Kronos

Selene. Ay (Luna)

Semiramis. Babil kraliçesi

Senato. (Roma) *bkz.* ‘*patres*’

Sensor. (Roma) yurttaşların listesini güncelleme, kamu finansının belli yanlarını denetleme ve kamu ahlakını gözetme işleriyle ilgilenen yetkili

Serez. Roma tarım tanrıçası; Yun. Demeter

Sınır Kontları. (*Markgrafen*) Kontların üzerinde bir konum; Kutsal Roma İmp.da başlangıçta sınır bölgelerindeki illeri yönetmek için atanırken, 12 yy.dan sonra tümü de prensler oldular.

Signoria. İtalyan kent devletlerinin en yüksek devlet yetkesi

simoni. dinadamlığı ayrıcalıklarının alınıp satılması

simpatetik büyü. uzaktan ve büyük ölçek bir etkiyi onu andıran küçük ölçek bir ayinle yerine getirerek üretmeyi amaçlayan büyü; örneğin su dökerek yağmur üretme gibi

Sofokles. İÖ 496?-406?; Yunan tiyatro yazarı; günümüze ulaşan yedi yapıtı şunlardır: *Ajax, Antigone, Kral Ödipus, Trachiniae, Elektra, Filoktetes,* ve *Ödipus Kolonus'ta*

Solomon. İÖ onuncu yüzyıl İsrail kralı; David’in oğlu; büyük bir bilgelik yüklenir

suffragium viritim. (Roma) kişi başına bir oy

synod. Kilise Meclisi

T

Thebes. Boetia’nın başlıca kenti; İÖ 336’da Büyük İskender tarafından yokedildi.

Thersites. Truva savaşında Yunanlılar tarafındaki en çirkin ve en kötü dilli savaşçı; Akhilles tarafından öldürüldü.

Theseus. Atina’nın efsanevi kurucusu.

Thüringia. Orta Almanya’da tarihsel bir bölge

tonsur. başın ortasındaki traşlı yer

Toplumsal Savaş. (Alm. Bundesgenossenkrieg; Lat. *Socii*:: ‘Bağlaşıklar’) Roma’nın bağlaşıkları ile savaşı (İÖ 91-88)

tribuni plebis. Pleblerin tribünleri; tribünler Plebler tarafından haklarını korumak üzere seçilen görevliler; başlangıçta sayıları iki iken sonra ona yükseltildi.

trinoctium. üç gece (Roma evliliği)

Tyre (Sur): Eski bir Fenike kenti;

U

Usus. (Lat.) kullanım; görenek

V

Vacuna. (Roma) Kırsal boş zaman tanrıçası; özellikle Sabinlar tarafından tapılırdı

Vedalar. Hinduizmin en eski kutsal yazıları

virtus. (Lat.) erdem

Vizigotlar. Batı Gotları

Volsci(I). Latium’da savaş-çı bir kabile; İÖ 5 ve 4’üncü yüzyıllarda Roma tarafından boyun eğdirildi.

Y

yüksek antikçağ. antikçağın doruğu

yüksek Eleştiri. (Alm. *höhere Kritik*) İncil’in kitaplarının kaynaklarını saptamak için yazınsal eleştiri uygulayımlarının kullanılması

Z

zither. Telli bir müzik aleti

TÜRKÇE-ALMANCA SÖZLÜK

A

acı: *Schmerz*
açıklama: *Erklärung*
açıklamak, bildirmek: *erklären*
ahlak: *Moralität*
ahlaksal: *moralisch*
Aile dindarlığı: *Familienpietät*
akrabalık; eğinim: *Verwandtschaft*
alçakgönüllülük: *Demut*
alçaklık: *Verworfenheit*
aldanmaca: *Täuschung*
algı: *Wahrnehmung*
alışkanlık: *Gewohnheit*
altgüdümlü kılma, alta alma: *subsumieren*
amaç, niyet: *Absicht*
amaçlı, niyetli: *absichtlich*
Amu Derya: *Oxus*
Anabaptist: *Wiedertäufer*
andırım: *Analogie*
anımsama: *Erinnerung*
Anka: *Phönix*
anlak: *Verstand*
anlak: *Verstand*
anlaşılır: *intelligibel*
anlaşma: *Einstimmung*
anlatı: *Erzählung*
anlayış: *Verständigkeit*
antikçağ: *Altertum*
araştırma: *Nachfor schung*
arı: *rein*
Aryan, Arian: Hint-Avrupa ırkı: *Arian*
asıl: *eigentlich*
aşağıla(n)ma: *Erniedrung*
aşağılama, küçük dü şürme: *Demütigung*
aşama, basamak: *Stufe*
ata: *Patriarch*
atıcı birlikleri: *Schützengesellschaften*
Ay (Roma: Luna): *Selene*
Aydınlanma: *Aufklärung*
ayırmaç: *Merkmal*
ayrımsama (*apprehensio*): *Auffassung*
ayrımsız: *indifferent*
ayrışık: *heterogen*
ayrışık (türdeş değil): *ungleichartig*
ayrışıklık: *Fremdartigkeit*
azatlı: *Freigelassen*

B

babaerkil: *patrialisch*
bağımlılık: *Abhängigkeit*
bağımsızlık: *Unabhängigkeit*
bağıntı: *Beziehung*
Bağışlanma Belgeleri: *Ablaß*
bağlanmışlık: *Gebundenheit*
bağlılık: *Treue*
başkalaşım, değişim: *Veränderung*
beceri: *Geschicklichkeit*
beğeni, zevk: *Geschmack*
belgitleme: *Demonstration*
belirlenim: *Bestimmung*
belirli: *bestimmt*
belirli-varlık, varoluş, bulunuş, orada olma: *Dasein*
belirtik: *ausdrücklich*
belit: *Grundsatz*
belkili: *problematisch*
bencillik: *Eigensucht, Selbstsucht*
bengi, ilksiz sonsuz: *ewig*
bengilik: *Ewigkeit*
benzerlik: *Ähnlichkeit*
beti, şekil: *Figur*
biçem: *Stil*
biçim(sel)cilik: *Formalismus*
biçimdeşlik: *Gleichförmigkeit*
bilginlik: *Gelehrsamkeit*
bilgisizlik: *Unwissenheit*
bilici; bilicilik: *Orakel*
bilim: *Wissenschaf*
bilinç: *Bewußtsein*
bireşimli: *synthetisch*
boş konuşma: *Gerede*
boşinanç: *Superstition*
bozulma, yozlaşma: *Verderben*
bölüngü, parti: *Faktion*
Bu (sonsuz Öznellik, gerçek Tinsellik, İsa): *Dieses, das*
bu-yan: *Disseits*
buyruk: *Gebot*
bütünlük, bütünsellik: *Totalität*
büyücülük: *Zauberei*
büyüklük: *Größe*

C

Cemaat: *Kongregation*
ceza: *Strafe*
cin; deha: *Genius*
cins: *Gattung*
coşku: *Begeisterung, Enthusiasm*

Ç

çağrı: *Beruf*
çarpışma: *Kollision*
çatışma: *Widerstreit*
çekicilik: *Reiz*
çelişki: *Widerspruch*
çığır: *Epoche*
çıkar; ilgi: *Interesse*
çocukluk çağı: *Kinderalter*
çoklu: *mannigfaltig*
çokluk, türlülük: *Mannigfaltigkeit*

D

dayanak: *Substrat*
değişki: *Modifikation*
deha: *Genie*
deha: *Genie*
delikanlılık çağı: *Knabenalter*
delilik: *Wahnsinn*
Demon: *Dämon*
deneyim: *Erfahrung*
densizlik: *Zumutung*

derbederlik: *Zerrissenheit*
derin düşünce: *Reflexion* (kavramları dışsal bağıntıları içinde kullanan sıradan düşünme yolumuz; yapamadığı şey kavramları gerçek eytişimsel bağıntıları içinde kullanmaktır)
devim: *Bewegung*
Devlet: *Staat*
devrim: *Revolution*
dikbaşlılık: *Eigensinn*
dil: *Sprache*
dilenci keşişler (Mendicant Friars): *Bettelmönche (Fransiskanlar)*
din: *Religion*
dinadamları olmayanlar: *Laie*
dinadamlığı, ruhban sınıfı: *Geistlichkeit*
dinamis (güç): *dænamiw*
dindarlık: *Frömmigkeit, Pietät*
dindarlık; dinsellik: *Religiosität*
dirimsizlik: *Leblosigkeit*
disiplin, eğitim: *Zucht*
dizi: *Reihe*
doğru: *richtig*
doğrulama: *Bestätigung*
doğruluk: *Richtigkeit*
doğum hakkı: *Primogenitur*
doğuştan: *angeboren*
dolaylı kılıcı, aracı: *vermittelnde*
dolaylılık, aracılık: *Vermittlung*
dolaysızlık: *Unmittelbarkeit*
doyum: *Befriedigung*
duyarlık, duyusallık: *Sinnlichkeit*
duygu: *Gefühl*
duygusal yatkınlık: *Gesinnung*
duyumsamak: *fühlen*
duyu; anlam: *Sinn*
duyulur, duyusal: *sinnlich*
duyulurüstü: *übersinnlich*
duyum: *Empfindung*
duyunç: *Gewissen*
Dünya Tarihi: *Weltgeschichte*
dünyasal (dinsel değil): *weltlich*
dünyasallık: *Weltlihchkeit*
Dünya-Tini: *Weltgeist*
dürüstlük: *Ehrlichkeit*
düşlem yetisi: *Phantasie*
düşünce: *Gedanken. Denken*
düşünsel Tarih: *die reflektierte Geschichte*
düzen: *Ordnung*
düzenek: *Mechanismus*
düzeneksel, mekanik: *mechanisch*
düzenleme: *Einrichtung: Veranstaltung*
düzgü: *Maxime*

E

edimsel *wirklich* ('kendinde'-nin, gizil olanın, gelişmemiş, potansiyel, olanak olanın karşıtı)
edimsellik: *Wirklichkeit*
eğilim: *Neigung*
eğitim, kültür; *Bildung*
eğitimsiz, kaba, ham: *ungebildet*
eksiksizlik: *Vollkommenheit*
emek: *Arbeit*
entellektüel: *intellektuell* (= düşünsel, kavramsal vb.; belirli bir karşıtlık içinde; örneğin duyusal, sezgisel, algısal, inançsal vb. ile)
epik şiir: *Epope*
erdem: *Tugend*
erdemsizlik: *Laster*
erek: *Zweck*
ereksellik; amaca uygunluk: *Zweckmäßigkeit*
ergin (reşit): *unmündig*
erke, enerji: *Energie*
esenlik: *Heil*
esirgeme: *Fürsorge*
etkerlik: *Wirksamkeit*
etki: *Wirkung*
etkinlik: *Tätigkeit*
Evren: *Universum*
eylem: *Handlung*
eytişim, diyalektik: *Dialektik*

F

fanatizm, bağnazlık: *Fanatismus*
fenomen, görüngü: *Phänomen*
feodal hizmet: *Dienstbarkeit*

G

Geçmiş (zaman): *Vergangenheit*
geistliches Reich: *dinadamlığı Krallığı*
gelişim: *Entwicklung*
gerçeklik: *Wahrheit*
gereç; özdek: *Stoff*
'gerek': *Sollen*
gereksinim: *Bedürfnis*
gizil olarak: *virtualiter*
gönül rahatlığı, huzur: *Gemütlichkeit*
görenek: *Gebrauch*
görgül: *empirisch*
görücülük: *Weissagung*
görüngü: *Erscheinung*
görünüm; beklenti: *Aussicht*
görünüş, yanılsama: *Schein*
gözlem: *Beobachtung*
güç: *Macht*
güdü: *Motiv, Triebfeder*
güven: *Zutrauen*
güzel: *schöne*

H

hak: *Recht*
haksızlık: *Unrecht*
halk, ulus: *Volk*
halkların göçleri: *Völkerwanderungen*
hanedan: *Dynastie*
hantal: *massenhaft*
hayranlık: *Bewunderung*
hayret: *Verwunderung*
haz: *Lust, Genuß*
haz vermek: *gefallen*

hedef: *Ziel*
heretiklik (dinsel öğretiden sapma): *Ketzerei*
horda (ordu): *Horde*
hoş: *angenehm*
hoşnutluk: *Zufriedenheit*
hükümet: *Regierung*
hürmet; huşu: *Ehrfurcht*

I
ılımlılık: *Mäßigung*

İ
içerik: *Inhalt, Gehalt*
içgörü (= bilgi): *Einsicht*
içgüdü: *Instinkt*
içkin: *immanent*
içsellik: *Innerlichkeit*
içtenlik: *Innigkeit*
ideel: *ideell* (= düşünsel; kıpı olarak, ortadan kaldırılmış olarak varolan)
ikonoklastik: *ikonoklastisch*
ilinek: *Akzidenz*
ilineksel: *akzidentell*
ilişki: *Verhältnis*
ilk doğum hakkı: *Majorat*
ilke: *Prinzip, Grundsatz*
imgelem yetisi: *Einbildungskraft*
imlem: *Bedeutung*
İmparatorluk Dieti: *Reichstag*
inak: *Dogma*
inanç: *Glaube*
inanç itirafı: *Glaubensbekenntnis*
istek: *Begierde*
istemek: *begehren*
istenç: *Wille, Wollen*
işleyim: *Gewerbe, Industrie*
itki: *Antrieb*
iyelik: *Besitz*
iyi: *Gut*
iyilikseverlik: *Wohltätigkeit, Wohlwollen*
iyi-niyet: *Wohlmeinen*

K
kalıcılık: *Beharrlichkeit*
kalıtsal hak: *Erbrecht*
kalıt-vergisi: *Erbzins*
kanı: *Überzeugung*
kanıt; apaçıklık: *Evidenz*
kanonik: *kanonisch*
karakter: *Charakter*
karar: *Entschließung*
karar: *Vorsatz*
karşıt: *Gegenteil*
karşıtçılık (muhalefet): *Opposition*
karşıtlık: *Entgegensetzung, Gegensatz*
Kasuistik (Lat. Köken: 'casus'; durum; 'durumculuk,' ya da duruma uyarlanmış uslamlalamalar üretme sanatı, bir tür sofistlik): *Kasuistik*
kategori: *Kategorie*
kavram: *Begriff*
Kayra: *Vorsehung, Gunst*
kendi için erek, kendinin ereği: *Selbstzweck*
kendi-içinde-varlık: *In-sich-sein*
kendi-kendisi-ile-olma, kendi-kendisinde-olma: *Bei-sich-selbst-sein*
kendiliğindenlik: *Spontaneität*
kendinde, gizillik: *Ansich*
kendini beğenmişlik: *Eigendünkel*
kesenekçi: *Pächter*
kılavuz, ipucu: *Leitfaden*
kılgısal, kılgın: *praktisch*
kıpı, etmen: *Moment*
kibir: *Eitelkeit*
kişi: *Person* (Hegel bu 'kavramı' dolaysız hak ile, dolaysız istenç ile bağıntılı olarak kullanır; Kişi moral/ahlaksal değildir, henüz bu aşamanın gerisindedir; istencin *dolaysız* belirlenimidir; *dolaylı* belirlenim ahlak düzlemidir, ve burada birey Kişi değil, ama düşünen Öznedir)
kitle: *Masse*
konuşma, söylev: *Rede*
konutlamak *postulieren* ("var" olduğunu kabul etmek):
korku: *Furcht*
koşul: *Bedingung*
koşulsuz: *Unbedingt*
Kozmogoni (evrenin kökeni üzerine kuram): *Kozmogonie*
köken, kaynak: *Ursprung*
kökensel: *ursprunglich*
kökensel Tarih: *die ursprungliche Geschichte*
kösnü: *Begierde*
kötü: *Böse*
kötülük: *Übel*
kötüye kullanma: *Mißbrauch*
kural: *Regel*
kurgu: *Spekulation*
kurgul: *spekulativ*
kuşku: *Zweifel*
kuşkuculuk: *Skeptizismus*
kutlu: *selig*
kutluluk: *Seligkeit*
kutsallık: *Heiligkeit*
kutsama (Konsekration): *Priesterweihe*
kuvvet: *Kraft*
küçümseme: *Verachtung*
kültür, ekin: *Kultur*

L
liberal: *liberal*
lonca: *Zunft (Korporation)*
lord: *Dynast*

M
mahkeme, yargı: *Gerichtsbarkeit*
manastır: *Klöster*
meşrut *Fideikommiß* (devredilmeme koşulu ile bırakılan; emanet)
model: *Muster*
mutluluk: *Glück(seligkeit)*

N
neden: *Ursache*
nesne: *Gegenstand, Objekt*
nesnellik: *Objektivität*

nicelik: *Quantität*
nitelik: *Qualität*

O
olanak: *Möglichkeit*
olay: *Begebenheit*
olaylar: *Geschehen*
olgu: *Faktum*
olgusallaş(tır)mak: *realisieren*
olgusallaşma, yaşama geçme: *Realisierung*
olgusallık: *Realität*
olumlu (var olan): *affirmativ*
olumsal: *zufällig*
olumsallık: *Zufälligkeit*
onay: *Beistimmung*
onur: *dignitas*
onur: *Ehre*
orta terim: *Mitte*
ortadan kaldırma: *Aufhebung*
ortadan kaldırmak: *aufheben*
ortak tüze: *Landrecht*

Ö
öç: *Rache*
ödev: *Pflicht*
öğe: *Element*
öğreti: *Lehre*
ölçün, ölçek: *Maßstab*
ölçüt: *Richtmaß*
ölü: *tot*
ölüm: *Tod*
ölümsüzlük: *Unsterblichkeit*
önemsiz, küçük: *gering*
önesürüm: *Assertion*
öngörü: *Vorsorge*
önsavsal: *hypothetisch*
örnekleyici: *Epitomator*
öte-yan: *Jenseits*
öykünme: *Nachahmung*
öz; varlık: *Wesen*
özbilinç: *Selbstbewußtsein*
özdek: *Materie*
özdeşlik: *Identität*
öz-duygu: *Selbstgefühl*
özel: *speziell*
Özel Hak: *Privatrecht*
Özel Kişi: *Privatperson*
özellik: *Eigenschaft*
özenç: *Willkür*
özerklik: *Autonomie*
özerksizlik: *Heteronomie*
özgünlük, kendine özgülük: *Eigentümlichkeit*
özgürlük: *Freiheit*
öz-istenç, kendinin istenci: *Eigensinn*
özlem: *Sehnsucht*
özne (sık sık bireysel olanı imler): *Subjekt*

P
patrik: *Patriarch*
pekinlik: *Gewißheit*
piskoposluk: *Bistum*
prenslik: *Fürstendum*
problem, sorun: *Aufgabe*
putperestlik: *Götzendienst*

R
Romanik (Latin): *romanisch*
ruh: *Seele*
ruhların göçü öğretisi: *metempsikosis*

S
sabuklama: *Wahn*
sağgörü: *Klugheit*
salt: *bloß* (salt sıfat, yalnızca ilgeçtir; sözcük sıfat olarak kullanıldığında, örneğin 'salt çoğunluk' gibi, 'saltık' anlamını kazanır)
saltık olarak *schlechthin* (in aller Absicht und ohne weitere Bedingung)
sanat: *Kunst*
saray günü: *Hoftag*
satrap, vali: *Satrap*
saygı: *Achtung*
sayıltı, varsayım: *Annahme*
serflik: *Leibeigenschaft*
sergileme (*exhibitio*): *Darstellung*
sertlik: *Sprödigkeit*
sevindirici: *erfreulich*
sezgi, duyusal sezgi; görme: *Anschauung*
sıkı: *streng*
sınıf: *Klasse*
sınıf, katman: *Stand*
sınır: *Grenze*
soğurmak: *absorbieren*
son erek: *Endzweck*
sorumlu tutulabilirlik: *Imputation*
sorumluluk: *Schuld*
strofe: *Strophe*
suç: *Verbrechen*
suçsuzluk: *Unschuld*
süreç: *Prozeß*

Ş
şans: *Zufall*
şaşkınlık: *Erstaunen*
şato kahyası: *Vogt*
şef: *Chef*
şekil: *Gestalt*
şekillenme: *Gestaltung*
şey: *Ding*
şey; olgu; sorun; dava: *Sache*
şiddet; zor; yetke: *Gewalt*
Şimdi: *Gegenwart*

T
tanım: *Definition*
tanıt: *Beweis*
tanrıbilim: *Theologie*
tapınma: *Andacht*
tarih: *Geschichte*
tasarım: *Vorstellung*
tasarlamak *entwerfen*
tasım; vargı: *Schluß*
tecim: *Handel*
tekerklik, monarşi: *Monarchie* (yasaya altgüdümlü)
temsilci: *Vertreter*
Temsilci Anayasa: *Repräsentativverfassung*
Theodike: *Theodizee* (Tanrının Türesi)
tımar, fief: *Lehen*
tikel, özel: *besonder*
tiksinme: *Verabscheuung*
tin; anlık: *Geist*
tip: *Typus*

topluluk: *Gemeinsamkeit, Gemeinde*
toplum: *Gesellschaft*
töre: *Sitte*
törel: *sittlich*
törellik *Sittlichkeit*
töz: *Substanz*
tutku: *Leidenschaft*
Tüm: *Das All*
tür; yol: *Art*
türe (adalet); dürüstlük: *Gerechtigkeit*
türetmek, çıkarsamak: *ableiten*
türlülük: *Verschiedenheit*
tüze, hukuk: *Recht*

U
uğraşmak: *beschäftigen*
ulus: *Nation*
umut: *Hoffnung*
Us: *Vernunft, Intelligenz*
uslamlama, akıl yürütme: *Räsonnieren*
uydurma, kurgu: *Erdichtung*
uygarlık: *Zivilisation*
uygulayımsal: *technisch*
uygunluk: *Angemessenheit*
uygunluk, anlaşma: *Übereinstimmung*
uzam, genişlik: *Erweiterung*
uzay: *Raum*
uzlaşma: *Versöhnung*

Ü
üretim: *Hervorbringung*
ürküntü: *Scheu*

V
varoluş: *Existenz*
varsayım: *Voraussetzung*
vasal: *Dienstmann*
vasallık: *Lehnsverhältnis*
vasallık düzeni: *Dienstmannschaft*
vazgeçme: *Aufgeben*
vekil: *Abgeordnete*
vergi: *Abgabe*

Y
yalan: *Lüge*
yalın: *einfach*
yanılgı: *Irrtum*
yanlış anlama: *Mißverständnis*
yansıma: *Relexion*
yapı, belirlilik, nitelik, doğa, karakter: *Beschaffenheit*
yapıt: *Werk*
yararlı: *nützlich*
yasa: *Gesetz*
yasama: *Gesetzgebung*
yasaya uygunluk, yasallık: *Gesetzmäßigkeit*
yaşam: *Leben*
yavan: *prosaisch*
yazgı: *Fatum*
yazgı: *Schicksal*
yeğinlik: *Intensität*
yer: *Ort*
yerçekimi; ağırlık: *Schwere*
yerel yönetim hakları: *Munizipalrechte*
yetenek: *Fähigkeit*
yetenek: *Talent*
yeti: *Vermögen*
yetke: *Autorität*
yetkilendirme: *Investitur (Belehnung)*
yiğitlik: *Tapferkeit*
yordam: *Verfahren*
yön; yönelim: *Richtung*
yönerge ('yasa'dan ayrı olarak): *Vorschrift*
yönetim: *Verwaltung*
yurttaş(lığ)ı ilgilendiren: *bürgerlich*
yurttaş, burjuva: *Bürger*
yurttaşlık tüzesi: *Zivilrecht*
yüce: *Erhabne*
yücegönüllülük: *Großmut*
yücelik: *Erhabenheit*
yüksek Eleştiri: *höhere Kritik*
yükseliş: *Erhebung*
yükseltmek: *verklären* (aydınlatmak; güzelleştirmek; tözsel olarak dönüştürmek)
yükümlülük: *Verbindlichkeit*
yürek, gönül; anlık (zihin): *Gemüt*

Z
zaman: *Zeit*
zemin; temel: *Grund*
zıtlık: *Kontrast*
zor: *Zwang*
zor Tüzesi: *Zwangsrecht*
zorbalık: *Gewalttätigkeit*
zorlama, zorunluk: *Nötigung*
zorunluk: *Notwendigkeit*

Dizin

L

Ş

T

İdea Yayınevi Kitapları

1	Eros Ve Uygarlık (RUHBİLİM; FELSEFE)	MARCUSE
2	Platon (FELSEFE)	COPLESTON
3	Hegel (FELSEFE)	COPLESTON
4	Sokrates (FELSEFE)	COPLESTON
5	Spinoza (FELSEFE)	COPLESTON
6	Tinin Görüngübilimi (T-A) (FELSEFE)	HEGEL
7	Aristoteles (FELSEFE)	COPLESTON
8	Descartes (FELSEFE)	COPLESTON
9	Tek Boyutlu İnsan (FELSEFE)	MARCUSE
10	Aydınlanma (FELSEFE)	COPLESTON
11	Kant (FELSEFE)	COPLESTON
12	Alman İdealizmi (FELSEFE)	COPLESTON
13	Us ve Devrim (FELSEFE; TOPLUMBİLİM)	MARCUSE
14	Helenistik Felsefe (FELSEFE)	COPLESTON
15	Sartre (FELSEFE)	COPLESTON
16	Mantık Bilimi (FELSEFE)	HEGEL
17	Felsefe Tarihi (FELSEFE)	SAHAKIAN
20	Ruhbilimin Öncüleri (RUHBİLİM)	FANCHER
22	Arı Usun Eleştirisi (FELSEFE)	KANT
23	Modern Alman Felsefesi (FELSEFE)	BUBNER
24	Modern Fransız Felsefesi (FELSEFE)	DESCOMBES
26	Orta Çağların Tini (TARİH)	ARTZ
32	Törebilim (T-L) (FELSEFE)	SPİNOZA
34	İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme (T-İ) (GÖRGÜCÜLÜK)	HUME
38	İnsanı Anlamak I (FELSEFE)	KAUFMANN
39	Özdek ve Devim (T-İ) (DOĞABİLİM; FELSEFE)	MAXWELL
40	Söylem • Kurallar • Meditasyonlar (T-F) (T-L) (FELSEFE)	DESCARTES
41	Nihilizm ve Materyalizm (FELSEFE)	COPLESTON
42	Leibniz (FELSEFE)	COPLESTON
43	İnsanı Anla[ma]mak II (NİHİLİZM; VAROLUŞÇULUK)	KAUFMANN
44	Söylem • İnceleme • Monadoloji (FELSEFE)	DESCARTES, SPINOZA, LEIBNIZ
45	Savunma, Fedon (FELSEFE)	PLATON
46	7'nci Mektup, Dion (FELSEFE; TARİH)	PLATON, PLUTARK
47	Hegel Üzerine Yorumlar I (YORUM)	KAUFMANN, AVINERI
48	Estetik Boyut (FELSEFE)	MARCUSE
50	Doğa Felsefesi I - Mekanik (FELSEFE)	HEGEL
51	Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri (DOĞABİLİM)	NEWTON
52	Özdek ve Devim (DOĞABİLİM)	MAXWELL
53	Özel ve Genel Görelilik Kuramı (DOĞABİLİM)	EINSTEIN
54	Uzay, Zaman, Özdek I (DOĞAB.)	MAXWELL, EINSTEIN, SCHRÖDINGER, BORN
55	Kurallar • Meditasyonlar (FELSEFE)	DESCARTES
56	Kapalı Dünyadan Sonsuz Evrene (FELSEFE)	KOYRÉ
58	Hobbes • Locke (FELSEFE)	COPLESTON
59	Berkeley • Hume (FELSEFE)	COPLESTON
60	Yararcılık ve Pragmatizm (FELSEFE)	COPLESTON
61	Törebilim (FELSEFE)	SPİNOZA
62	Metapsikoloji (RUHBİLİM)	FREUD
63	Uygarlık ve Hoşnutsuzluktan • Bir Yanılsamanın Geleceği (RUHBİLİM)	FREUD
64	Eşeysellik Üzerine Üç Deneme (RUHBİLİM)	FREUD
65	Bir Felsefe Tarihi (FELSEFE)	FRANK THILLY
66	Varlık ve Zaman (T-A) (FELSEFE)	HEIDEGGER
67	Tüze Felsefesi (T-A) (FELSEFE)	HEGEL
68	Yaşamlar - I (TARİH)	PLUTARK
69	Yaşamlar - 2 (TARİH)	PLUTARK
70	Yargı Yetisinin Eleştirisi (T-A) (FELSEFE)	KANT
71	Kılgısal Usun Eleştirisi (T-A) (FELSEFE)	KANT
72	Tarih Felsefesi (FELSEFE)	HEGEL
73	İskender'in Seferleri (TARİH)	ARRİAN

(T-L) TÜRKÇE-LATİNCE; (T-F) TÜRKÇE-FRANSIZCA; (T-A) TÜRKÇE-ALMANCA; (T-İ) TÜRKÇE-İNGİLİZCE